

Monitor Beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2018-2019

STUDENTEN IN HET HOGER ONDERWIJS: STAND VAN ZAKEN STUDIEJAAR 2018-2019:
DOORSTROOM, INSTROOM, STUDIEKEUZE, STUDIEVOORTGANG, STUDIEUITVAL EN STUDIEFINANCIERING

Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap, directie HO&S

Anja van den Broek | Joris Cuppen | Jules Warps | Tessa Termorshuizen
Josien Lodewick | Danny Brukx | Kyra de Korte | Clarie Ramakers | José Mulder

Broek, A. van den, Cuppen, J., Warps, J., Termorshuizen, T., Lodewick, J., Brukx, D., Korte, K. de, Ramakers, C. & Mulder, J.

Monitor Beleidsmaatregelen Hoger Onderwijs 2018-2019. Studenten in het hoger onderwijs: stand van zaken studiejaar 2018-2019: doorstroom, instroom, studiekeuze, studievoortgang, studieuitval en studiefinanciering

Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW, directie HO&S

Augustus 2019

Nijmegen: ResearchNed

© 2019 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het ministerie van OCW. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	5
1 Inleiding en vraagstelling	15
1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs	15
1.2 Strategische Agenda Hoger Onderwijs	16
1.3 Collegegeldsystematiek tweede studies	16
1.4 Wet studievoorschot hoger onderwijs	17
1.5 Wet Kwaliteit in verscheidenheid	18
1.6 Bindend studieadvies	21
1.7 Halvering collegegeld	21
1.8 Vraagstelling	21
1.9 Bronnen en doelgroepen	24
1.10 Leeswijzer	25
2 Doorstroom en onderwijsdeelname	27
2.1 Inleiding en vraagstelling	27
2.2 Data en definities	28
2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs	30
2.4 Typering van de bachelorinstroom	37
2.5 Samenvatting	54
3 Studiekeuze	57
3.1 Inleiding en vraagstelling	57
3.2 Data en definities	58
3.3 Keuze en binding	60
3.4 Studiekeuzebronnen	62
3.5 Studiekeuzemotieven	64
3.6 Halvering collegegeld	66
3.7 Studiekeuzecheck	67
3.8 Selectie	70
3.9 Aansluiting met de vooropleiding	72
3.10 Samenvatting	72
4 Van bachelor naar master	75
4.1 Inleiding en vraagstelling	75
4.2 Data en definities	75
4.3 Instroom in de master	76
4.4 Doorstroom van bachelor naar master	78
4.5 Doorstroom naar en instroom in meerjarige masters en educatieve masters	82
4.6 Veranderen van instelling bij de overgang van bachelor naar master	85
4.7 Keuzemotieven voor een master aan een andere instelling	87
4.8 Samenvatting	90
5 Studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie	93
5.1 Inleiding en vraagstelling	93
5.2 Data en definities	93
5.3 Studieachterstand	95
5.4 Rendementen	96
5.5 Studievoortgang	99
5.6 Inzet en motivatie	102
5.7 Tijdbesteding	103

5.8	Betaald werk	106
5.9	Kwaliteit van de opleiding	110
5.10	Nevenactiviteiten	113
5.11	Ambitieuze studenten	116
5.12	Profileringsfonds	117
5.13	Studentwelzijn	118
5.14	Samenvatting	127
6	Studieuitval	133
6.1	Inleiding en vraagstelling	133
6.2	Data en definities	133
6.3	Omvang van uitval en switch	135
6.4	Uitval en switch naar vooropleiding	136
6.5	Uitval en switch naar achtergrondkenmerken	142
6.6	Redenen van studieuitval	151
6.7	Studiekeuzeprocess en -uitval	154
6.8	Relatie tussen studiekeuze en uitval	156
6.9	Samenvatting	157
7	Studenten met een vooropleiding in de Caribische koninkrijksdelen	163
7.1	Inleiding en vraagstelling	163
7.2	Data en definities	163
7.3	Instream van studenten	164
7.4	Uitval en switch	168
7.5	Bachelorrendement	174
7.6	Samenvatting	178
8	Studiefinanciering en leengedrag	181
8.1	Inleiding en vraagstelling	181
8.2	Data en definities	181
8.3	Gebruik studiefinanciering	184
8.4	Studievoorschot	185
8.5	Aanvullende beurs	187
8.6	Leengedrag	188
8.7	Leenbedragen per maand	196
8.8	Collegegeldkrediet	201
8.9	Lenen en werken	203
8.10	Motieven om wel of niet te lenen	204
8.11	De financiële situatie van studenten	211
8.12	Niet-lenende studenten onder het studievoorschot	213
8.13	Primaire inkomstenbronnen niet-lenende studenten onder studievoorschot	214
8.14	Samenvatting	218
	Bijlage 1: Doorstroom van bachelor naar master	223
	Bijlage 2: Overzicht van tabellen en figuren	236

Managementsamenvatting

Opzet en uitvoering van de monitor

Deze Monitor Beleidsmaatregelen hoger onderwijs beschrijft de situatie tot en met het studiejaar 2018-2019 en is alweer de zevende editie. Doel van de monitor is het inzichtelijk maken van de mogelijke gevolgen van beleidsmaatregelen die van kracht zijn sinds 2010 of nog worden ingevoerd. De monitor brengt langjarige ontwikkelingen in kaart en verschaft de lezer inzicht in de dynamiek van het hoger onderwijs vanuit het perspectief van de studenten. De monitor gaat in op de doorstroom en instroom, hun keuze- en studiegedrag, tevredenheid, rendementen, uitval, switch en de wijze waarop zij gebruikmaken van studiefinanciering. Dit jaar is er specifiek aandacht voor de halvering van het collegegeld, selectie, de positie van studenten met een vooropleiding in de Caribische koninkrijksdelen, de keuze van de instelling voor het volgen van een master en het studiegedrag van kwetsbare groepen: in het bijzonder studenten met een functiebeperking en studenten met (mantel)zorgtaken. De resultaten zijn gebaseerd op registers (DUO, CBS) en secundaire analyses van bestaande surveys (Studentenmonitor, Nationale Studentenenquête, Startmonitor).

De beleidsontwikkelingen die zich sinds 2010 hebben voorgedaan, hebben onder andere betrekking op de invoering van de Wet studievoorschot hoger onderwijs, de Wet versterking besturing, de Wet Kwaliteit in verscheidenheid en de toegenomen aandacht voor kwaliteit. Van studenten wordt een grotere verantwoordelijkheid verwacht voor hun eigen studiesucces. Een adequate studiekeuzeoriëntatie en een goede en weloverwogen studiekeuze worden gezien als een eerste garantie voor studiesucces. Ook onderwijsinstellingen hebben hierin verantwoordelijkheid. Bij alle maatregelen dient men in acht te nemen dat deze worden gevolgd in een periode waarin ze recent zijn ingevoerd, zich nog in een experimenteel stadium bevinden of alweer zijn teruggedraaid. Hierdoor zijn niet voor alle maatregelen direct gevolgen zichtbaar. Veranderingen hebben daarnaast niet alleen te maken met veranderingen in het onderwijsbeleid; ook maatschappelijke en economische ontwikkelingen spelen hierin een rol. In deze monitor worden geen uitsluitende verklaringen gegeven voor zichtbare veranderingen, noch wordt gepretendeerd causale relaties bloot te leggen.

In de monitor wordt uitgebreid aandacht besteed aan de gevolgen voor verschillende beleidsdoelgroepen. De groepen zijn studenten met een mbo-achtergrond, eerstegeneratiestudenten (studenten van wie beide ouders geen opleiding op ho-niveau hebben afgerond), studenten met een niet-westerse migratie-achtergrond, studenten met een functiebeperking en studenten met (mantel)zorgtaken. In afzonderlijke themahoofdstukken komen alle onderwerpen gedetailleerd aan bod. Deze zijn beschreven voor de studentenpopulatie in het algemeen én voor de beleidsdoelgroepen in het bijzonder. Elk hoofdstuk start met een aantal onderzoeksvragen die aan het eind van het hoofdstuk worden beantwoord. Deze managementsamenvatting beschrijft de uitkomsten op hoofdlijnen. Aan het eind van deze samenvatting zijn daarnaast ook de belangrijkste conclusies voor de beleidsdoelgroepen samengevat. Deze zevende Monitor Beleidsmaatregelen is uitgevoerd in het voorjaar van 2019 in opdracht van het ministerie van OCW door onderzoekers van ResearchNed uit Nijmegen.

Onderwijsdeelname, toegankelijkheid en studiekeuze

De doorstroom van havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs blijft stabiel en lijkt voor de meeste groepen hersteld tot het niveau van vóór de invoering van het studievoorschot. Uitzondering is de mbo-hbo doorstroom. Hoewel de doorstroom van deze groep procentueel stabiel blijft ten opzichte van vorig jaar en zelfs in aantal toeneemt, zien we procentueel geen herstel, maar ook geen versterking van de al langer dalende trend. De doorstroom van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is gelijk aan (en in het mbo zelfs hoger dan) die van studenten met een Nederlandse achtergrond. Negen procent van de studenten stroomde in na een tussenjaar. Dit zien we vaker bij studenten met een vwo-achtergrond en het minst vaak bij de mbo-hbo doorstroom.

Er is geen indicatie dat studenten ‘moeilijke’ bètatechnische studies vermijden. Tussen de zeventig en tachtig procent van de mannen met een bètatechnisch profiel kiest voor een bètatechnische studie. Hoewel de doorstroom van vrouwen met een technisch profiel naar een bètatechnische studie de laatste jaren fors toenam, blijven zij wat betreft de keuze voor bètatechnische studies nog steeds achter bij mannen. Aan de groei van het aantal vrouwen naar bètatechnische studies lijkt dit jaar bovendien ook een einde gekomen te zijn.

Er zijn geen substantiële wijzigingen ten opzichte van vorig jaar in de doorstroom naar het hoger onderwijs. De doorstroom van eerstegeneratiestudenten uit het mbo was altijd al minder. Dit beeld zien we ook dit jaar nog steeds. Vanuit havo en vwo is er geen verschil. In het studiejaar 2017-2018 is het aandeel studenten in het hoger onderwijs met een aanvullende beurs stabiel gebleven, na een stijging (in het hbo) vorig jaar. Dit is een indicatie dat ook de toegankelijkheid op peil is gebleven.

Het aantal studenten in het hoger onderwijs blijft stijgen. Vooral in het wo stijgt het laatste jaar de instroom wederom. Dit jaar met acht procent. Deze stijging komt grotendeels voor rekening van een enorme toename van studenten uit het buitenland. Sinds de invoering van het studievoorschot steeg het aantal Nederlandse wo-studenten met zeven procent. In het hbo steeg het aantal nieuwe studenten licht. Naar schatting tussen de 38 en 41 procent van de studenten is zogeheten ‘eerstegeneratiestudent’. Geen van beide ouders behaalden en diploma in het hbo of wo.

De verdeling van de instroom naar sector is redelijk stabiel. Verreweg de grootste sector in het hbo is Economie. Er zijn geen grote veranderingen. De sectoren Gedrag & Maatschappij en Onderwijs (lerarenopleidingen) krimpen iets. In het wo blijft de verdeling van de nieuwe instroom over de sectoren stabiel. De instroom in de pabo stijgt weer (na een daling als gevolg van de nadere vooropleidingseisen), met name door een stijging van het aantal nieuwe studenten uit het mbo. De instroom in lerarenopleidingen in de tekortvakken (Duits, Frans, klassieke talen, techniek, informatica, scheikunde, wiskunde en natuurkunde) is licht gedaald. In de associate degree zet de stijging door. Er zijn geen grote veranderingen in de man/vrouw-verhouding. De meest in het oog springende ontwikkeling betreft (opnieuw) de grote stijging van het aantal internationale studenten in het wo.

Bijna driekwart van de studenten vindt dat zij een weloverwogen keuze voor hun studie hebben gemaakt. Dit aandeel is bij de hbo-studenten licht gedaald en daarmee nu wat lager dan bij de wo-studenten. De binding die studenten met hun opleiding voelen is onveranderd sterk bij ruim acht op de tien eerstejaars. Het sterkst is deze binding bij de studenten die van mbo naar hbo doorstromen. Studenten die aangeven dat zij weloverwogen hun studie hebben gekozen, vinden ook vaker dat zij een goede match met hun opleiding vormen.

De drie belangrijkste motieven voor het kiezen van een opleiding zijn inhoudelijke interesse, het aansluiten bij de eigen capaciteiten en brede beroepsmogelijkheden. Voor de oriëntatie op hun studiekeuze maken studenten het meest gebruik van voorlichtingsdagen, instellingswebsites en proefstuderen. Over voorlichtingsdagen en proefstuderen zijn studenten het meest tevreden. De invoering van de halvering van het collegegeld lijkt vooralsnog weinig invloed op de studiekeuze te hebben gehad, aangezien de instroom in ad- en bacheloropleidingen iets minder hard is gegroeid dan daarvoor. Uitzondering is de instroom in de pabo, waar wel sprake is van een groei van (met name) mbo-studenten.

In de studiekeuzecheck zijn vragenlijsten over keuze en motivatie de meest aangeboden activiteit en dit aandeel neemt nog steeds toe. Negen van de tien studenten die ervoor in aanmerking komen, neemt deel aan een of meer studiekeuzeactiviteiten. In het hbo vinden studenten die een persoonlijk gesprek kregen het vaakst dat de studiekeuzecheck hen zekerder heeft gemaakt; in het wo zijn dat de deelnemers aan proeflessen. Adviezen in de studiekeuzecheck zijn in negen van de tien gevallen positief. In het wo krijgt een kwart van de deelnemers naar eigen zeggen helemaal geen advies of feedback; in het hbo blijft dit minder vaak achterwege. Studenten met een positief advies ervaren vaker een betere binding met hun studie dan studenten die een twijfeladvies of negatief advies of helemaal geen advies krijgen.

Échte binding met de opleiding komt tot stand door middel van intensief contact met de opleiding.

Leerlingen die tijdens het voortgezet onderwijs of mbo vakken volgen in het hoger onderwijs, lopen minder risico uit te vallen. Dit geldt ook voor degenen die intensieve voorlichtingsdagen volgen. In het wo lijken activiteiten als pre-university colleges, waar vwo-studenten al tijdens het voortgezet onderwijs vakken volgen op de universiteit, van grote waarde. Deelname aan studiekeuzeactiviteiten en gerichte voorlichting in het voortgezet onderwijs werken goed in het hbo. Ook helpt het als studenten bij hun studiekeuze de inhoud van de opleiding centraal stellen. Dit zorgt voor meer binding. Een eenzijdige oriëntatie via websites zoals Studiekeuze123 of andere vergelijkingsites heeft een negatief effect.

Van bachelor naar master

De instroom in de wo-master is gestegen, met name door de grote deelname van internationale studenten.

Ook de instroom in educatieve masters neemt iets toe. Negen procent van de hbo-bachelorstudenten stroomt door naar een master tegenover 82 procent van de wo-bachelorstudenten. Van de hbo-bachelorstudenten die geen master gaan doen, vindt een steeds grotere groep dat zij voldoende gekwalificeerd zijn voor de arbeidsmarkt. Ongetwijfeld spelen gunstige baankansen hierin een rol. Financiële overwegingen om af te zien van een master spelen het laatste jaar minder een rol. Een derde van de wo-bachelorstudenten gaat een masteropleiding doen na een tussenperiode. Overigens gebeurt dit voor het overgrote deel (70%) uit vrije wil. Van alle studenten was twee procent gedwongen om een tussenjaar te nemen vanwege het ontbreken van een tussentijds instroommoment. Over het algemeen stappen studenten horizontaal over: binnen dezelfde of naar een aanpalende sector en binnen dezelfde instelling.

Bijna een op de vijf universitaire bachelorstudenten besluit de master aan een andere instelling te gaan doen. Dit gebeurt minder vaak bij bachelorstudenten die rechtstreeks doorstromen en vaker na een tussenperiode. De grootste stromen tussen instellingen zien we binnen de Randstad en minder vaak bij technische universiteiten. De stroom richting Amsterdam is het grootst.

Redenen om te kiezen voor een master aan een andere instelling zijn divers. In de eerste plaats vindt het overgrote deel de gekozen master inhoudelijk het meest interessant vanwege specialisaties of reputatie. Daarnaast spelen tal van andere aspecten een rol. Men neemt bijvoorbeeld in overweging of het een eenjarige of een tweejarige master is, of er tussentijdse instroommomenten zijn, hoe het onderwijs gegeven wordt, welke specialisaties worden aangeboden, of er een selectie is (of juist niet) en hoe de master 'staat' op het cv. Er zijn ook studenten die kiezen voor een andere universiteit uit onvrede met de eigen instelling of vanuit de wens om naar een andere stad of naar het buitenland te gaan.

Studievoorgang en studiegedrag

Studenten lopen gemiddeld iets achter op schema. Deze achterstand is dit jaar (als gekeken wordt naar het aantal behaalde studiepunten) kleiner geworden. Vragen we het aan studenten zelf, dan meldt een op de drie studenten studievertraging. In het wo is dit percentage iets gestegen. Naarmate men verder in de studie komt, loopt men steeds vaker uit de pas. Studenten lijken steeds minder vaak (actief) door de instelling aangesproken te worden op hun studievertraging. In het hbo worden studenten beduidend vaker (actief) geattendeerd op hun studieachterstand dan in het wo. Ten aanzien van de rendementen zijn er geen opvallende ontwikkelingen; deze zijn stabiel gebleven. In het hbo heeft de helft na vijf jaar een bachelordiploma behaald; in het wo is dit 75 procent na vier jaar. Rendementsdefinities tussen hbo en wo verschillen. Vrouwen laten een betere studievoortgang en hogere rendementen zien dan mannen.

Een stabiel aandeel van 68 procent heeft naast de studie een betaalde baan. In Nederland hebben relatief veel studenten, in vergelijking met andere Europese landen, een bijbaan naast de studie. Meer hbo-studenten dan wo-studenten hebben een betaalde baan; in het hbo stijgt zowel het percentage werkende studenten als het aantal uren dat studenten werken licht. Gemiddeld kost de bijbaan studenten twaalf uur per week. Tot en met tien uur per week werken, beïnvloedt de studievoortgang nauwelijks. Studenten die helemaal niet werken laten zelfs een slechtere voortgang zien dan studenten die een dag per week werken. Zodra studenten zestien of meer uur per week werken, gaat dit ten koste van de studieresultaten.

De meeste eerstejaarsstudenten werken voor extraatjes of om werkervaring op te doen. Voor een kwart is werken pure noodzaak: zij werken om de studie te bekostigen.

Studenten die door bijzondere omstandigheden studievertraging oplopen, kunnen in voorkomende gevallen gebruikmaken van het profileringsfonds. De informatievoorziening hierover verbetert. Een op de twintig studenten is bekend met het profileringsfonds. De bekendheid is groter in het hbo dan in het wo. Van degenen die bekend zijn met het fonds is één op de drie ontevreden over de informatievoorziening en deed bijna dertig procent een beroep op dit fonds; dat gebeurde vaker in het wo. Driekwart van hen was tevreden over de vergoeding.

Uitval en switch in het eerste jaar

De daling van de uitval en switch na het eerste jaar die vorig jaar werd geconstateerd, heeft dit jaar niet verder doorgezet. De uitval en switch samen is licht gestegen van 31,1 naar 32,3 procent. Het gaat om ruim 41.000 studenten die helemaal stoppen met studeren of veranderen van studie. Van hen verlaat veertig procent het hoger onderwijs; zestig procent verandert van studie. Van de uitval en switch in het hbo is het deel dat het hoger onderwijs helemaal verlaat veel hoger (44%) dan in het wo (27%). De toename van de uitval is het grootst bij de mbo-hbo doorstroom. In het hbo is met name de sector Economie problematisch, maar ook de hbo-sectoren Gedrag & Maatschappij, Onderwijs en Techniek kennen een bovengemiddelde uitval. Op de universiteiten is de uitval en switch het hoogst bij de rechtenstudenten. Eerstegeneratiestudenten (met name uit het mbo) vallen meer uit of switchen vaker dan studenten met hoger opgeleide ouders. We zien dit ook terug bij studenten met een aanvullende beurs: de uitval en switch onder deze groep is (in het hbo) groter dan bij studenten zonder aanvullende beurs. Het al dan niet hebben van een tussenjaar maakt geen verschil. Studenten die na het eerste jaar veranderen van opleiding maken minder vaak hun opleiding af dan studenten die dit niet doen en ook over hun nieuwe studie doen ze langer dan verwacht mag worden. Bijna de helft van de studenten valt uit vanwege een verkeerde studiekeuze.

Studiefinanciering, leengedrag en de financiële situatie van studenten

Het percentage ho-studenten dat leent, stijgt ten opzichte van vorig jaar van 50 naar 53 procent. Ook het percentage dat maximaal leent, stijgt licht van 34 naar 37 procent. Lenen is nog steeds gebruikelijker bij universitaire studenten (58%) dan bij hbo-studenten (50%). Ook het gemiddelde bedrag dat ho-studenten lenen, is gestegen met 46 euro naar 536 euro per maand. Ho-studenten die in de nominale fase onder het oude stelsel vallen, lenen gemiddeld een lager bedrag, maar ook bij deze groep is sprake van een stijging. Universitaire studenten onder het studievoorschot, lenen gemiddeld 551 euro per maand, in het hbo is dat 501 euro per maand. Ho-studenten met een aanvullende beurs lenen gemiddeld een lager bedrag dan studenten zonder aanvullende beurs. Een kwart van alle studenten maakt gebruik van het collegegeldkrediet (24 procent in het hbo en 27 procent in het wo). Vorig jaar was dat nog 22 procent.

Ouders spelen een belangrijke rol in de keuze om wel of niet te gaan lenen. Het ontvangen van voldoende ouderlijke bijdrage, ouders die hun kinderen afraden om te lenen en principiële bezwaren tegen lenen zijn nog steeds de belangrijkste redenen om af te zien van een lening. Ook het hebben van een bijbaan vermindert de noodzaak om te lenen. Leenmotieven zijn nauwelijks veranderd. Eerstegeneratiestudenten hebben vaker principiële bezwaren tegen lenen of lenen niet omdat zij onzeker zijn over de toekomst. Studenten zijn steeds beter op de hoogte van de leencondities: onduidelijkheid over leenvoorwaarden speelt steeds minder een rol.

Vooraf wo-studenten laten een steeds grotere leenbereidheid zien. Er lijkt verder sprake te zijn van een sociaaleconomische invloed op de leenbereidheid. Lenen lijkt vanzelfsprekender in de sociaaleconomisch hogere milieus. Daar adviseren ouders hun kinderen vaker om een lening af te sluiten, vindt men een studielening een goed middel om de studie te financieren, ziet men voordeel in gunstige leenvoorwaarden en heeft men voldoende vertrouwen in het latere inkomen.

Het percentage studenten dat verwacht de studie af te sluiten zonder studieschuld is licht gedaald. Van alle studenten verwacht 23 procent in 2017-2018 de studie af te sluiten zonder schuld; vorig jaar was dat nog 27 procent. Zeventien procent van de studenten ervaart financiële moeilijkheden. Dit is een stijging ten opzichte van vorig jaar; toen was het veertien procent. Naarmate men meer werkt, ervaart men minder financiële problemen en naarmate men meer leent, ervaart men meer financiële problemen. Bovendien blijkt dat er nog steeds meer geldproblemen worden ervaren bij eerstegeneratiestudenten en hbo-studenten en minder door studenten met een bijbaan. Studenten onder het studievoorschot ervaren minder vaak financiële problemen dan studenten onder het oude stelsel.

De belangrijkste verandering in het inkomen van niet-lenende studenten onder het nieuwe stelsel is het wegvallen van de basisbeurs, dit is voornamelijk opgevangen door de hogere bijdrage van ouders. Een vergelijking van de inkomensamenstelling van lenende en niet-lenende studenten in de nominale studiefase in het oude stelsel met dezelfde groepen onder het studievoorschotstelsel laat zien dat voor niet-lenende studenten de weggevallen basisbeurs vooral wordt gecompenseerd door een bijdrage van de ouders. Een klein deel van het weggevallen inkomen is opgevangen door zelf meer te verdienen. Daarnaast zijn, zo zagen we eerder, meer studenten gaan lenen. Lenende studenten onder het studievoorschot hebben het basisbeursbedrag dat studenten onder het oude stelsel kregen voornamelijk gecompenseerd door een hoger bedrag te lenen. Ook zijn ouders meer gaan bijdragen aan het inkomen van lenende studenten die vallen het studievoorschotstelsel. Eerstegeneratiestudenten onder het studievoorschotstelsel verdienen een groter deel van het inkomen zelf en krijgen minder van hun ouders in vergelijking met niet-eerstegeneratiestudenten. Hier staat tegenover dat eerstegeneratiestudenten een groter percentage van hun inkomen verkrijgen uit de aanvullende beurs.

De positie van eerstegeneratiestudenten

Het aandeel eerstegeneratiestudenten blijft in vergelijking met studenten van hoger opgeleide ouders in alle onderwijssoorten achter, waarbij de achterstand in het wo het grootst is. Over de jaren heen kent de groep eerstejaarsstudenten met een mbo-achtergrond verhoudingsgewijs het grootste aandeel studenten van wie de ouders geen hoger onderwijs hebben genoten. Deze groep wordt gevolgd door havisten. Het hbo kent in vergelijking met het wo meer eerstejaarsstudenten van wie de ouders geen ho-opleiding hebben. De minste eerstegeneratiestudenten treffen we aan in de vwo-wo doorstroom. Eerstegeneratiestudenten blijven vaker thuis wonen dan studenten met hoger opgeleide ouders vanwege de kosten van het uitwonen.

Eerstegeneratiestudenten oriënteren zich minder vaak actief op hun studie dan studenten met hoogopgeleide ouders. Ook laten zij zich minder vaak leiden door intrinsieke motieven, zoals inhoudelijke interesse in een opleiding. Een op de vijf eerstegeneratiestudenten hecht hier belang aan, terwijl een op de vier studenten van hoger opgeleide ouders dat doet. Eerstegeneratiestudenten laten zich bij hun studiekeuze vaker leiden door extrinsieke motieven, zoals de inrichting van de opleiding en het beroepsperspectief van de opleiding. In studievoortgang zijn er nauwelijks verschillen. Op het gebied van studiesucces zijn er weinig verschillen. Alleen binnen de groep ouderejaars in het wo lopen eerste-generatiestudenten vaker achter op schema dan ouderejaars in het wo met hoger opgeleide ouders. De uitval onder eerstegeneratiestudenten is iets hoger dan onder studenten met hoger opgeleide ouders.

Eerstegeneratiestudenten hebben vaker betaald werk dan studenten van hoger opgeleide ouders. Over-all is in het hbo de tijdbesteding aan betaald werk licht gestegen en met dan name bij de eerstegeneratiestudenten. Voor zowel het hbo als het wo geldt dat studenten zonder hoogopgeleide ouders ook vaker noodzaak zijn om te werken om te kunnen voorzien in levensonderhoud of om de studie te betalen.

In het laatste jaar verrichten eerstegeneratiestudenten in het hbo minder vaak bestuurswerk dan hbo-studenten met hoger opgeleide ouders. Zij volgen minder vaak een opleiding in een andere taal en volgen minder vaak een honoursprogramma. Zowel in het hbo als in het wo is te zien dat eerstegeneratiestudenten (met name hbo-studenten met een mbo-achtergrond en wo-studenten met een vwo-achtergrond) iets vaker uitvallen of switchen dan studenten van wie ten minste een van de ouders een ho-diploma heeft.

In 2017-2018 wordt door eerstegeneratiestudenten minder vaak geleend dan door studenten met hoger opgeleide ouders. Eerstegeneratiestudenten ontvangen vaker een aanvullende beurs dan studenten van wie de ouders zelf in het hoger onderwijs hebben gestudeerd. Onzekerheid over het toekomstige inkomen en principiële bezwaren tegen lenen, zijn factoren die bij eerstegeneratiestudenten meer een rol spelen bij de keuze om niet te lenen. Ook wordt hen (door de ouders) vaker afgeraden om te lenen. Daarnaast noemen eerstegeneratiestudenten het hebben van betaald werk vaker als argument om niet te lenen. Studenten met hoger opgeleide ouders krijgen van hun ouders juist vaker het advies om wél te lenen. Lenen met het argument dat een studielening een goed middel is om de studie te financieren speelt minder bij eerstegeneratiestudenten.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond verschillen nauwelijks in onderwijsdeelname van studenten met een Nederlandse achtergrond, maar wel in hun studieoriëntatie en studiesucces. De grootste achterstand in studiesucces van deze groep zien we in het hbo. De doorstroom van studenten met een niet-westerse achtergrond vanuit havo en vwo loopt redelijk parallel aan die van studenten met een Nederlandse achtergrond. De doorstroom van mbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is zelfs hoger dan die van studenten met een Nederlandse achtergrond. Onder de groep studenten met een migratieachtergrond zijn veel meer eerstegeneratiestudenten te vinden dan bij studenten met een Nederlandse achtergrond. Ook de deelname van studenten met een niet-westerse achtergrond aan masteropleidingen stijgt.

Enmaal in het hoger onderwijs, zien we grote verschillen tussen studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond. Veel minder vaak studeren studenten met een migratieachtergrond aan een opleiding waarvoor een selectie geldt. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond verschillen van studenten met een Nederlandse achtergrond in hun studiekeuze én in de voorbereiding daarop. Studenten met een Nederlandse achtergrond doen dit vaker weloverwogen dan studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. In de voorbereiding naar hun studiekeuze maken studenten met een Nederlandse achtergrond vaker gebruik van actieve keuzebronnen en georganiseerde keuzebronnen dan studenten met een migratieachtergrond. Omgekeerd informeren studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zich juist vaker met behulp van vergelijkingswebsites en direct contact via mail of telefoon. Dit blijkt een minder effectieve manier van studiekeuzeoriëntatie.

Evenveel studenten met een niet-westerse migratieachtergrond als een Nederlandse achtergrond laten zich bij hun studiekeuze sterk leiden door hun inhoudelijke interesse voor de opleiding. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond verschillen in zoverre dat zij daarnaast meer belang hechten aan de inrichting van de opleiding en zelfs bijna tweemaal zo vaak aan het beroepsperspectief dat de opleiding biedt.

Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zeggen vaker studieachterstand te hebben dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Zowel in het wo als hbo is de studievoortgang van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond iets slechter dan die van studenten met een Nederlandse achtergrond. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond laten in het wo iets minder studiemotivatie zien. In het hbo besteden studenten met een niet-westerse migratieachtergrond naar eigen zeggen meer tijd aan hun studie dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Zij zijn wel minder tevreden over de mate waarin de studie hen uitdaagt. Betaald werken naast de studie komt bij studenten met een Nederlandse achtergrond vaker voor dan bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, maar als zij werken, besteden ze hier verhoudingsgewijs meer tijd aan.

De rendementen van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond verschillen (met name in het hbo) behoorlijk. Slechts een derde van de hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond behaalt binnen vijf jaar het bachelordiploma, terwijl ruim de helft van de studenten met een Nederlandse achtergrond het diploma binnen vijf jaar behaalt.

In het wo zijn de verschillen in de opleidingsrendementen klein. De oorzaak ligt vooral in de hoge uitval en switch. Deze is onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond veel groter dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit verschil is het grootst bij hbo-studenten die uit het mbo komen: meer dan de helft van deze groep switcht of valt uit tegenover een derde van de studenten met een Nederlandse achtergrond.

Voor zowel het hbo als het wo geldt dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker een studie volgen in een andere taal dan het Nederlands. Van alle studenten in het hoger onderwijs met een niet-westerse migratieachtergrond die een anderstalige opleiding volgen, geeft bijna 75 procent aan dat de taal van de opleiding een grote rol speelde bij de studiekeuze.

Het leengedrag van niet-westerse migratiestudenten is anders dan van studenten met een Nederlandse achtergrond. In het hbo lenen studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker en in het wo minder vaak dan studenten met een Nederlandse achtergrond.

Studenten met een mbo-achtergrond

Het aantal gediplomeerde mbo-4 studenten is dit jaar toegenomen. De directe doorstroom naar het hbo blijft gelijk aan het jaar ervoor. Het absolute aantal mbo-studenten dat instroomt in het hbo is groter geworden en ligt in studiejaar 2018-2019 op ruim 35.000. Dit wordt ook veroorzaakt door een grote toename van het aantal gediplomeerden in het mbo. Hoewel mbo-studenten bij aanvang van hun studie een betere binding met de opleiding ervaren dan veel andere studenten en hun oordeel over de aansluiting is verbeterd, verloopt hun studieloopbaan in het hoger onderwijs moeizamer dan die van andere studenten. De uitval en switch is hoog en nam het laatste jaar weer iets toe. Wel varieert de uitval en switch sterk naar achtergrond van de student en tussen sectoren. De grootste problemen doen zich (binnen de groep met een mbo-achtergrond) voor bij economiestudenten, mannen en studenten met een migratieachtergrond. Dit alles resulteert in lage rendementen.

Oorzaken voor deze gebrekkige studievoortgang moeten vooral worden gezocht in de zwaarte van de studie en de moeite die mbo-studenten hebben met de overgang. Voor mbo-studenten hangt de uitval of switch niet zozeer samen met een verkeerde studiekeuze, het zich niet thuis voelen of onvoldoende motivatie. De onderzoekers constateren een kennislacune als het gaat om een gedetailleerd en representatief zicht op problemen die mbo-studenten ervaren. Recent (kwalitatief) onderzoek van Mulder e.a. (2019) laat zien dat volgens studenten oorzaken voor uitval en switch vooral gezocht moeten worden binnen de studie en dan vooral in de aansluiting tussen mbo en hbo, de vormgeving van het onderwijs (studenten ervaren de hbo-studie als onvoldoende interessant en niet uitdagend genoeg), ongemotiveerde docenten en een gebrekkige begeleiding. Verder onderzoek is nodig om inzicht te krijgen hoe de aansluiting mbo-hbo verbeterd kan worden.

Studeren met een functiebeperking

Het aantal studenten met een functiebeperking stijgt van 23 naar 29 procent terwijl het aantal studenten dat belemmeringen ervaart bij de studie als gevolg van zijn of haar beperking daalt van veertien naar tien procent. Dat zou kunnen wijzen op verbeterde voorzieningen. Hoewel de Nederlandse studenten in vergelijking met andere Europese landen als beste uit de bus komen ten aanzien van de tevredenheid over specifieke voorzieningen voor studenten met een functiebeperking, vindt een op de zeven studenten met een functiebeperking het niveau van de voorzieningen hier ontoereikend. Ruim de helft van de studenten met een functiebeperking maakt weliswaar gebruik van deze ondersteunende voorzieningen, maar lang niet alle studenten zijn tevreden over het niveau van deze voorzieningen. De belangrijkste reden voor onvrede over voorzieningen voor studenten met een functiebeperking is dat de omvang, beschikbaarheid en toegankelijkheid van de voorzieningen onvoldoende op orde is. Daarnaast laat het kennisniveau van studieadviseurs op dit gebied te wensen over. Ook is er niet altijd sprake van een passend ondersteuningsaanbod voor studenten met verschillende ondersteuningsbehoeften. Over algemene studiefaciliteiten, studieomgeving en begeleiding binnen de gevolgde opleidingen zijn deze studenten doorgaans eveneens veel minder tevreden dan studenten die niet belast zijn door een ziekte of een aandoening.

Studenten met een functiebeperking kiezen minder vaak weloverwogen hun studie dan studenten zonder een beperking. Hun studievoortgang loopt achter en volgens de studenten zelf heeft 44 procent studie- vertraging. Dat terwijl (met name in het hbo) studenten met een functiebeperking meer tijd besteden aan hun studie. Wel geven ze aan zich minder goed in te kunnen zetten voor de studie. Werken naast de studie komt minder vaak voor bij studenten met een functiebeperking. Studenten met een functiebeperking zijn minder vaak tevreden over de mate waarin de studie hen uitdaagt dan hun directe vergelijkingsgroep. Van de studenten die uitvallen of switchen, kampt dertig procent met een functiebeperking; in de groep die niet uitvalt of switcht is dit 22 procent. Zij noemen vaker dan anderen persoonlijke omstandigheden, de zwaarte van de studie en hun functiebeperking als zodanig als reden om de studie te staken.

Dit jaar is speciale aandacht besteed aan studenten met een functiebeperking of zorgtaken: deze studenten hebben een slechtere studievoortgang dan studenten zonder een ziekte, aandoening of belast met zorgtaken. In 2018 heeft een derde deel van de studenten een functiebeperking, is belast met zorgtaken voor kinderen of verleent mantelzorg voor familieleden of andere mensen in zijn of haar directe omgeving. Naast een minder goede studievoortgang heeft deze groep studenten ook significant vaker een studieachterstand. Vooral studenten met ouderschapstaken en mantelzorgtaken kunnen minder tijd aan hun studie besteden en studenten met een functiebeperking kunnen zich minder goed inzetten voor hun studie. Deze studenten zijn tamelijk beperkt in hun mogelijkheden om voldoende aandacht te besteden aan hun studie en zijn hierdoor als student kwetsbaar te noemen. Deze kwetsbaarheid wordt niet in alle gevallen verminderd door voorzieningen die onderwijsinstellingen speciaal voor hen hebben ingericht en aanbieden.

Studenten met een vooropleiding in de Caribische koninkrijksdelen

Van alle studenten die in de Caribische koninkrijksdelen hun vooropleiding hebben behaald, studeert driekwart in het hbo en bijna een kwart in het wo. Deze verhouding is sinds 2010-2011 licht gestegen in het voordeel van het wo. In vergelijking met andere instromers volgen Caribische studenten vaker een hbo-opleiding in techniek en economie of een wo-opleiding economie, rechten of geneeskunde. Onder Caribische studenten (met name wo) zijn verhoudingsgewijs meer vrouwelijke studenten. Er is wel een afname te zien in het aantal vrouwen dat vanuit de Cariben instroomt in het Nederlands hoger onderwijs.

Studieuitval onder Caribische studenten is verschillend bij vrouwen en mannen. Vrouwen vallen minder vaak uit of switchen minder vaak van studie dan mannen. Voor vrijwel elk jaar en elke sector geldt dat studieuitval en switch tezamen onder Caribische studenten hoger is dan voor studenten zonder migratie-achtergrond en met westerse migratieachtergrond. En deze is ook weer hoger dan voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. In het wo is het bachelorrendement van de vrouwelijke Caribische studenten aanzienlijk beter dan dat van mannen. Wel ligt het voor Caribische studenten beduidend lager als deze vergeleken wordt met het rendement van andere studentgroepen. Caribische studenten in het eerste jaar van het hbo switchen (veel) vaker van opleiding of onderwijsinstelling dan studenten zonder of met een westerse migratieachtergrond. De uitval na één jaar is daarentegen juist lager bij Caribische studenten dan bij andere studenten. De verschillen zijn groter binnen het hbo dan binnen het wo. Mannen en vrouwen uit de Cariben laten lagere rendementen zien: ruim vijftig procent van de studenten met een Nederlandse of westerse migratieachtergrond (cohort 2013-2014) haalt het bachelordiploma binnen vijf jaar. Bij Caribische studenten is dit ruim twintig procent. Mannen doen het ook hier slechter dan vrouwen.

Selectie in het hoger onderwijs

Met ingang van het studiejaar 2017-2018 is de gewogen loting bij toelating tot numerusfixusopleidingen afgeschaft. In het hoger onderwijs wordt een op de vijf studenten toegelaten na enige vorm van selectie. In het hbo wordt achttien procent van alle instromers toegelaten aan een selectieopleiding; in het wo is een kwart van de studenten ingestroomd na selectie. Deze aantallen zijn ten opzichte van vorige jaren nauwelijks veranderd. Vooral vrouwen (en dan met name vrouwen met een Nederlandse achtergrond) en buitenlandse studenten stromen vaker in bij een selectieopleiding. Veel minder vaak studeren studenten met een migratieachtergrond en mannen aan een opleiding waarvoor een selectie geldt.

Er is nauwelijks informatie over de achtergrond van de deelnemers aan selectie, de afgewezen groep of de groep die bij voorbaat al niet deelneemt aan selectie (zelfselectie). Er is op dit moment een kennislacune als het gaat over de achtergrond van zelfselectie en over de effectiviteit en voorspellende waarde van selectiecriteria. Als het aan studenten zelf gevraagd wordt, zeggen bijna drie van de tien hbo-studenten en bijna vier van de tien wo-studenten dat zij te maken hebben gehad met selectie. Zij studeren nu aan een opleiding met selectie of hebben voor de start bij een andere opleiding aan een selectieprocedure deelgenomen. In totaal kreeg tien procent van de instromers in het hoger onderwijs te maken met een afwijzing. De meerderheid van deze studenten vindt dat zij uiteindelijk toch de opleiding van hun voorkeur volgen: bijvoorbeeld doordat zij deze even graag of zelfs liever doen dan de opleiding waarvoor zij zijn afgewezen. Uiteindelijk start twee procent van alle hbo-studenten en vijf procent van alle wo-studenten als gevolg van een afwijzing bij een selectieopleiding met een andere opleiding dan zij eigenlijk wilden.

In de doorstroom van bachelor naar master is twee procent van de studenten hun master aan een andere onderwijsinstelling gaan volgen dan de bachelor vanwege de selectie. Vaak was dit omdat er of te hoge eisen werden gesteld of omdat zij een selectieprocedure wilden vermijden.

1 Inleiding en vraagstelling

1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs

Vanaf 2011 worden de gevolgen van verschillende beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs in de Monitor Beleidsmaatregelen gevolgd. Zes eerdere rapportages in dit kader zijn in 2013, 2014, 2016, 2017 en 2018 gepubliceerd¹. Voorliggende rapportage is de zevende op rij. In de monitor worden ontwikkelingen ten aanzien van de kwaliteit en toegankelijkheid van het hoger onderwijs beschreven waarbij de beleidsmaatregelen als uitgangspunt zijn genomen. Er worden geen strikt causale verbanden vastgesteld. Dit omdat regelingen overlappen in het effect dat ze beogen, waardoor niet met zekerheid te bepalen is welke regeling nu verantwoordelijk is voor welk deel van de ontwikkeling. Deze monitor richt zich in de kern op de volgende maatregelen (in de paragrafen 1.3 t/m 1.7 worden deze maatregelen toegelicht).

- invoering van de Wet studievoorschot hoger onderwijs;
- collegegeldsystematiek tweede studies uit de Wet versterking besturing inclusief uitzonderingen;
- Wet Kwaliteit in verscheidenheid;
- bindend studieadvies;
- halvering van het collegegeld.

In de brief van juli 2015² heeft de minister van OCW de Tweede Kamer geïnformeerd over de inhoud en de wijze van uitvoering van de monitoring van de Wet studievoorschot hoger onderwijs. Hiermee wordt onder andere uitvoering gegeven aan de volgende moties en toezeggingen:

- de door het lid Klaver c.s. ingediende motie (Kamerstuk 34 035, nr. 35) voor tussentijdse monitoring met actieve betrokkenheid van onderwijsinstellingen en studentenbonden;
- de door het lid Van Meenen c.s. ingediende motie (Kamerstuk 34 035, nr. 46) om studenten een rol te geven in het vaststellen van de opzet en wijze van uitvoering van de monitoring;
- de door het lid Slob c.s. ingediende motie (Kamerstuk 33 410, nr. 20) om het parlement te informeren over de gevolgen van de studiefinancieringsmaatregelen;
- de toezegging op een vraag van het lid Bruijn over het betrekken van de Eerste Kamer in het monitorproces, in het bijzonder met betrekking tot de extracurriculaire activiteiten en de uitval;
- de toezegging op een vraag van het lid Ganzevoort over monitoring van kwalitatieve aspecten en het informeren van de Eerste Kamer over de reactie op de hierboven genoemde moties van de Tweede Kamer;

---

1 Broek, A. van den, Wartenbergh-Cras, F., Braam, C., Brink, M. & Poels, H. (2013a). Monitor beleidsmaatregelen. De relatie tussen beleidsmaatregelen, studiekeuze en studiegedrag. Beleidsgerichte studies hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek 142. Den Haag: SDU.

Broek, A. van den, Wartenbergh-Cras, F., Brink, M., Kurver, B., Hampsink, S. & Braam, C. (2013b). Monitor Beleidsmaatregelen 2013. De relatie tussen beleidsmaatregelen, studiekeuze en studiegedrag. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

Broek, A. van den, Tholen, R., Wartenbergh-Cras, F., Bendig-Jacobs, J., Brink, M. & Braam, C. (2014). Monitor Beleidsmaatregelen 2014. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs. Onderzoek in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Nijmegen: ResearchNed.

Broek, A. van den, Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Braam, C. & Nooij, J. (2016). Monitor Beleidsmaatregelen 2015. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2015. In opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

Broek, A. van den, Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Tholen, R., Duysak, S. & Nooij, J. (2017). Monitor Beleidsmaatregelen 2016-2017. Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2016. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

Van den Broek, A., Korte, K. de, Cuppen, J., Wartenbergh, F., Bendig-Jacobs, J., Mulder, J. & Hellegers, A. (2018). Monitor Beleidsmaatregelen 2017-2018. Studiekeuze, studiegedrag & leengedrag in relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs, 2006-2017. Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Nijmegen: ResearchNed.

2 Brief van de Minister van OCW. Vergaderjaar 2014-2015. Kamerstuk 24724 nr. 139; gepubliceerd op 7 juli 2015.

- de toezegging op een vraag van het lid Sent over het naast lage inkomens ook meenemen van middeninkomens in de monitoring;
- de toezegging om onderzoek te doen naar de effecten van de halvering collegegeld en te rapporteren hierover (Kamerstuk 31288, nr. 676; Handeling nr. 77, item 38) en
- de toezegging om de ontwikkelingen van het aandeel studenten in het wo dat na afronding van een bacheloropleiding direct aan een Nederlandse master begint nauw te blijven volgen en te achterhalen wat de redenen zijn voor de afname in de directe doorstroom (Kamerstuk 34035, AA).

In het parlementaire debat is aan de orde geweest dat aandacht moet worden besteed aan het studiegedrag en de wijze waarop studenten hun studie financieren. Deze monitor bevat een combinatie van kwantitatieve ontwikkelingen (gebaseerd op administraties) en van kwalitatieve aspecten zoals gedragingen en motieven (gebaseerd op steekproefonderzoeken) en gaat in zowel op de situatie in het hoger onderwijs in het algemeen als op de omstandigheden van specifieke doelgroepen (studenten met ouders uit lagere en middeninkomens-groepen, eerstegeneratiestudenten en studenten met een functiebeperking). In de monitor worden langjarige trends weergegeven. Op deze wijze is het mogelijk om incidentele en structurele gevolgen van beleidsmaatregelen van elkaar te onderscheiden.

1.2 Strategische Agenda Hoger Onderwijs

In de Strategische Agenda Hoger Onderwijs 2015-2025³ is vastgelegd wat de toekomstige ambities voor het hoger onderwijs in Nederland zijn. Dit gebeurt aan de hand van drie centrale thema's: onderwijs van wereldformaat; toegankelijkheid, talentontwikkeling en diversiteit, en verbinding met de samenleving. Met budget dat vrijkomt door de invoering van het studievoorschot investeert de overheid de komende jaren in verbetering van de kwaliteit van het hoger onderwijs. Via maatwerk moet het hoger onderwijs meer aansluiten bij de toegenomen diversiteit, ambities en talenten van studenten. Dit wordt bijvoorbeeld gefaciliteerd door het kleinschaliger en intensiever maken van het onderwijs, het creëren van meer kansen voor studenten om een periode in het buitenland te studeren of daar onderzoek te doen en het aanbieden van meer online onderwijs en gratis onderwijsmateriaal.

Om het hoger onderwijs toegankelijk te maken voor iedereen is meer differentiatie nodig, zowel in onderwijsaanbod als in didactische onderwijsconcepten. Zo komt er extra budget voor talentprogramma's, een betere samenwerking tussen scholen in de regio en meer aandacht voor aansluiting op de arbeidsmarkt. Ook wordt deeltijdonderwijs makkelijker (o.a. met het levenlanglerenkrediet voor werkenden). Voor een betere aansluiting op de arbeidsmarkt wordt gezorgd door meer aandacht voor ondernemerschaps-onderwijs, meer ruimte voor universiteiten en hogescholen om hun opleidingsaanbod uit te breiden en een goede voorlichting voor studenten over arbeidsmarktperspectief. Verder wil de overheid een actiever alumni-beleid, meer stages in het wetenschappelijk onderwijs en een betere weerspiegeling van de maatschappij binnen universiteiten en hogescholen (meer docenten met een niet-westerse achtergrond en meer vrouwen in hogere posities).

1.3 Collegegeldsystematiek tweede studies

De bekostiging van tweede graden is per 1 januari 2011 komen te vervallen met de invoering van de Wet versterking besturing. Deze wet beperkt voor studenten die na 1 september 1991 aan een studie in het hoger onderwijs zijn begonnen de aanspraak op het wettelijk collegegeld tot één bachelor- en één masteropleiding⁴. In eerdere edities van deze maatregelenmonitor werden gegevens gepresenteerd van de groep studenten die een tweede studie volgden (H6, editie 2016-2017). De invoering van de Wet versterking besturing heeft echter tot gevolg dat het aandeel studenten dat een tweede studie volgt is afgenomen en voor deze monitor is er daarom voor gekozen de focus te verleggen naar andere thema's.

³ De waarde(n) van weten. Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek 2015-2025 (juli 2015). Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie Hoger Onderwijs & Studiefinanciering.

⁴ Stb. 2010, nr. 119.

1.4 Wet studievoorschot hoger onderwijs

Op 20 januari 2015 is de Wet studievoorschot hoger onderwijs door het parlement aanvaard. Deze wet bevat een groot aantal maatregelen met als doel om de kwaliteit van het hoger onderwijs te verhogen en de toegankelijkheid ervan te behouden. Door wijzigingen in de studiefinanciering wordt een belangrijk deel van het budget voor levensonderhoud aan studenten (basisbeurs) verschoven naar investeringen in de kwaliteit van het hoger onderwijs via kwaliteitsafspraken.

Onderstaande maatregelen zijn reeds ingevoerd⁵.

- Voor studenten in het hoger onderwijs is de basisbeurs afgeschaft. Nieuwe bachelor- of masterstudenten kunnen het bedrag lenen bij DUO⁶ (in 2018 maximaal €870,46 per maand, daarnaast kunnen studenten lenen voor het collegegeld: een collegegeldkrediet van maximaal €167,17 per maand; bij instellingscollegegeld maximaal €835,83 per maand⁷). Het verschil tussen uitwonend en thuiswonend is opgeheven: alle studenten krijgen dezelfde leenmogelijkheden. De maximale aanvullende beurs is €389,16 per maand. Met de afschaffing van de basisbeurs in het hoger onderwijs is ook de bijverdiengrens komen te vervallen.
- De lening mag in 35 jaar worden terugbetaald (was 15 jaar). Sneller aflossen is mogelijk. Het aflossingspercentage bedraagt vier procent (was 12%) van het inkomen boven het wettelijk minimumloon (was 84% van het wettelijk minimumloon). Een eventuele restschuld na 35 jaar (was 15 jaar) wordt kwijtgescholden. Voor huidige studenten blijven de regels van het huidige studiefinancieringsstelsel van kracht. De nieuwe terugbetaalregels gelden vanaf september 2015 voor alle studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. Op 1 januari 2016 is het eerst mogelijke moment waarop studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen in de terugbetalingsfase kunnen komen, met eerst een aanloopfase van twee jaar en pas daarna start op z'n vroegst de 'verplichte' aflofsfase.
- Een voltijdstudent die voldoet aan de nationaliteitsvoorwaarden kan studiefinanciering aanvragen tot en met het studiejaar waarin de student de leeftijd van 30 jaar bereikt. Een student heeft recht op een lening gedurende de nominale studieduur plus drie jaar (doorgaans maximaal 7 jaar) en een studentenreisproduct gedurende de nominale studieduur plus een jaar. Dit is onveranderd gebleven.
- Studenten die door medische omstandigheden of functiebeperking studievertraging oplopen, houden recht op een jaar extra studiefinanciering (studentenreisproduct, aanvullende beurs en lening). Als de opleiding binnen tien jaar met succes wordt afgerond (diploma) kunnen zij in aanmerking komen voor een kwijtschelding van maximaal €1.200. Daarnaast kan deze groep bij de onderwijsinstelling een verzoek doen tot een financiële tegemoetkoming uit het profileringsfonds.
- Studenten die in het studiejaar 2015-2016 tot en met het studiejaar 2018-2019 voor het eerst in het hoger onderwijs gaan studeren (de eerste 4 cohorten), krijgen een voucher van €2.000 die ze kunnen inzetten voor bij- en nascholing voor vijf tot tien jaar na het behalen van het diploma.
- Vanaf 1 januari 2016 geldt een vereenvoudigde procedure bij inkomensdaling (van belang voor de berekening van de aanvullende beurs en voor de berekening van de minimumbedragen voor de terugbetaling van studieleningen): enige voorwaarde is dat het inkomen met ten minste vijftien procent is gedaald.
- De toeslag voor studenten met kinderen en een partner zonder of met weinig inkomen (partner-toeslag) is vervallen met ingang van januari 2016. Dit wordt via de sociale zekerheid ondervangen.
- Achteraf studiefinanciering aanvragen of verhogen en met terugwerkende kracht laten uitbetalen is nu mogelijk. De maatregel gaat in per januari 2016, verder dan die datum kan niet worden teruggegaan.

5 <https://duo.nl/particulier/student-hbo-of-universiteit/studeren/collegegeld-betalen.jsp>.

6 <https://duo.nl/particulier/student-hbo-of-universiteit/studiefinanciering/bedragen.jsp>

7 <https://duo.nl/particulier/bedragen-studiefinanciering-en-tegemoetkoming.jsp>

- Studenten met aanspraak op reguliere studiefinanciering hebben voor de betreffende studie niet langer recht op aftrek van scholingsuitgaven in de inkomstenbelasting sinds de invoering van het studievoorschot in 2015-2016. Dit geldt voor zowel ho- als mbo-studenten. Alleen personen met aanspraak op levenlanglerenkrediet behouden recht op fiscale aftrek van scholingsuitgaven.
- Vanaf 1 januari 2017 kunnen mbo-studenten die jonger zijn dan 18 een studentenreisproduct krijgen.
- Sinds september 2017 kunnen ook studenten (hbo of universiteit) die jónger zijn dan 18 studiefinanciering krijgen vanaf het moment dat ze staan ingeschreven. Nu is dit nog vanaf het eerste kwartaal na inschrijving.
- Een nieuw onderdeel van het studiefinancieringsstelsel is het levenlanglerenkrediet. Het gaat hier om een lening voor het betalen van het collegegeld (hoger onderwijs) of het lesgeld (mbo). Voor het mbo gaat deze maatregel in vanaf 1 augustus 2017, voor hbo en universiteit vanaf 1 september 2017. Deze leenmogelijkheid is bedoeld voor mensen in de leeftijd van 30 tot 55 voor bij-, na- of omscholing. Voor deeltijdopleidingen geldt de ondergrens van 30 jaar niet. De regering hoopt met deze maatregel de groep werkende mensen te motiveren om zich te blijven scholen. De leenvoorziening is in grote lijnen hetzelfde als het studievoorschot, met als belangrijkste verschil dat de terugbetalingstermijn vijftien jaar is⁸.

1.5 Wet Kwaliteit in verscheidenheid

In 2013 is de Wet Kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs van kracht geworden. Speerpunten hierin zijn het verbeteren van de studiekeuze en de aansluiting tussen de onderwijssectoren en (daarmee) het tegengaan van studieuitval, het verbeteren van de doorstroom en daarnaast het bevorderen van excellentie in het hoger onderwijs en van de differentiatie in het onderwijsaanbod. Hiermee wil het kabinet bereiken dat hogescholen en universiteiten hun opleidingsaanbod beter afstemmen op de veranderende behoeften en wensen van studenten en de arbeidsmarkt en dat hogescholen en universiteiten zich specialiseren⁹. De volgende maatregelen zijn inmiddels ingevoerd:

- Betere herkenbaarheid opleidingen. Hogescholen en universiteiten moeten beter herkenbare namen voor hun opleidingen gebruiken: vergelijkbare opleidingen moeten dezelfde soort naam krijgen.
- Driejarig hbo voor vwo'ers. Hbo-opleidingen mogen driejarige opleidingen voor vwo'ers inrichten. Zo wordt het hbo voor hen aantrekkelijker.
- Bredere bachelorstudies. Universiteiten en hogescholen kunnen bestaande opleidingen samenvoegen om zo een brede bachelor te maken. Binnen die brede bachelor kunnen studenten hun eigen route of accent kiezen. Hierdoor hoeven studenten minder snel van studie te wisselen. Opleidingen mogen binnen 5 jaar terug naar de oude, smallere opleidingen als zij dat willen.
- Associate degree definitief invoeren. Het associate degreeprogramma is een kortere hbo-studie die sterk gericht is op de arbeidsmarkt. De overheid voert dit programma definitief in. Doel is om doorstuderen aantrekkelijker te maken. Vooral mbo-4 studenten en mensen met een aantal jaren werkervaring vergroten met de associate degree hun kansen op de arbeidsmarkt.
- Aanpassing titels hbo. Afgestudeerde hbo'ers mogen de titel Bachelor of Master voeren. Aan deze titels mogen zij 'of Laws', 'of Business Administration' of 'of Nursing' toevoegen. De toevoeging hangt af van hun opleiding. Vanaf 1 januari 2014 mogen afgestudeerde hbo'ers ook de toevoeging 'of Arts' en 'of Science' voeren. Zo zijn de titels beter herkenbaar op de (internationale) arbeidsmarkt.

⁸ Wijziging van onder meer de Wet studiefinanciering 2000. Memorie van toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2014-2015, 34 035, nr. 4.

⁹ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/inhoud/aanbod-opleidingen-hoger-onderwijs>.

- Hoger collegegeld excellente opleidingen. De wet maakt het mogelijk dat opleidingen die door de NVAO excellent zijn bevonden, een hoger collegegeld mogen vragen (maximaal 5 keer het wettelijk collegegeld). Dit mag niet zomaar; de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) moet hier toestemming voor geven. De minister zal dit niet eerder doen dan wanneer er duidelijkheid is over het studievoorschot.
- Vervroeging aanmelddatum naar 1 mei. Aspirant-studenten die zich uiterlijk op 1 mei aanmelden, hebben recht op studiekeuzeadvies en hebben toelatingsrecht. Aspirant-studenten die zich na 1 mei aanmelden hebben geen recht op een studiekeuzeadvies en verliezen ook hun toelatingsrecht. Zij zijn 'toelaatbaar': de instelling bepaalt onder welke voorwaarden zij toegelaten of geweigerd worden.
- Doorstroom hbo-propedeuse. Studenten met een hbo-propedeuse en zonder vwo-diploma krijgen geen toelatingsrecht meer tot een universitaire opleiding. Universiteiten mogen vanaf studiejaar 2013-2014 toelatingseisen stellen. Het gaat er niet om de doorstroom te beperken, maar om nadere eisen te kunnen stellen en daarmee de uitval/switch in het wo te verminderen.
- Toelatingseisen pabo. Met ingang van 2015 zijn er aanvullende toelatingseisen voor de pabo die betrekking hebben op basisschoolvakken. Indien een student niet voldoet aan deze eisen dient hij of zij een aanvullende toets te maken.
- Aanvullende eisen. Aanvullende eisen mogen worden gesteld bovenop de vooropleidingseisen en de nadere vooropleidingseisen, namelijk bij opleidingen waarvoor op grond van het beroepsprofiel of de organisatie en inrichting van het onderwijs specifieke eisen mogen worden gesteld, opleidingen met kleinschalig, residentieel onderwijs en opleidingen met een numerus fixus. Aanvullende eisen bestonden al voor bijvoorbeeld University Colleges en kunstopleidingen. Deze ruimte is uitgebreid: individuele opleidingen mogen dit nu ook doen zonder dat dit landelijk afgestemd moet zijn.
- Beperking hoogte collegegeld voor schakelprogramma's. Voor studenten die een schakelprogramma of premaster volgen (met name voor hbo-bachelors die doorstromen naar een wo-master of wo-bachelors die doorstromen naar een niet-verwante master) geldt een andere regeling. Deze studenten betalen geen collegegeld, maar een vergoeding. Deze is met ingang van september 2014 gemaximeerd¹⁰. Dat betekent dat voor een schakelprogramma van 30 EC maximaal een proportioneel deel van eenmaal het wettelijk collegegeld gevraagd mag worden; voor programma's van meer dan 30 EC en minder dan 60 EC mag de instelling voor dat deel van het programma een vergoeding vragen van maximaal een proportioneel deel van twee maal het wettelijk collegegeld. Dat houdt in dat voor een schakeltraject van maximaal 60 EC hooguit een vergoeding van anderhalf maal het wettelijk collegegeld gevraagd kan worden. Boven de 60 EC kan de instelling zelf een tarief vaststellen voor het resterende gedeelte. Met ingang van studiejaar 2017-2018 wordt het tarief voor schakeltrajecten verder gemaximeerd. Een instelling kan dan ten hoogste eenmaal het wettelijk collegegeld vragen voor een schakeltraject, ook als het schakeltraject meer dan 60 EC bedraagt. Bij een schakeltraject van minder dan 60 EC betaalt de student een proportioneel deel van het wettelijk collegegeld.
- Selectieve toelating tot masters. Voor doorstroommasters is vanaf 2014 selectie mogelijk, waarbij wel geldt dat voor alle bachelor afgestudeerden een mogelijkheid moet bestaan om een masteropleiding te volgen. Studenten moeten hierdoor een meer bewuste keuze maken voor een master. Uit een analyse van de onderwijsinspectie komt naar voren dat in 2017-2018 in het wo dertig procent van de master-opleidingen (excl. researchmasters) aanvullende toelatingseisen stelde aan nieuwe studenten. Bijna veertig procent van de wo-masteropleidingen stelde aanvullende eisen aan studenten van andere instellingen, maar niet altijd aan studenten van de eigen instelling en bijna tien procent van de wo-masteropleidingen had een beperkt aantal plaatsen te vergeven (capaciteitsbeperking), waardoor enige vorm van ranking plaatsvond¹¹.

10 WHW-artikel 7.57i. Ondersteuning ter bevordering van goede doorstroming van hoger beroepsonderwijs naar een masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs.

11 <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/themaonderzoeken/documenten/rapporten/2018/03/07/tussenrapportage-selectie-in-de-wo-master>

- Afschaffing loting. De mogelijkheid voor centrale loting is afgeschaft vanaf studiejaar 2017-2018. Opleidingen mogen sindsdien zelf studenten selecteren voor een betere match tussen student en de opleiding. In het kader van de Wet Kwaliteit in verscheidenheid wordt vanaf studiejaar 2017-2018 geen gebruik meer gemaakt van gewogen loting bij numerusfixusopleidingen. In plaats daarvan wordt een procedure van decentrale selectie ingezet: opleidingen mogen dan zelf studenten selecteren om een betere match tussen student en opleidingen te bewerkstelligen. Studenten mogen in een jaar aan maximaal twee selectieprocedures voor een numerusfixusopleiding meedoen. Uitzondering op deze regel zijn studies waar doorgaans veel meer aanmeldingen zijn dan plaatsen: Geneeskunde, Tandheelkunde, Fysiotherapie en Mondzorgkunde. Voor deze opleidingen mag men per jaar maximaal aan één selectieprocedure meedoen. Wel mag men meedoen aan een selectieprocedure van een andere opleiding (bijv. 1 keer Geneeskunde en 1 keer Fysiotherapie; 2 keer Geneeskunde mag niet). In totaal krijgt een student maximaal drie keer de kans om aan een selectieprocedure mee te doen. De inhoud van de selectieprocedures wordt door de instellingen en/of opleidingen zelf bepaald. Wel moet de selectie plaatsvinden op grond van minimaal twee soorten inhoudelijke criteria (bijvoorbeeld één cognitief en één non-cognitief). Studenten moeten zich uiterlijk 15 januari aanmelden voor een studie met decentrale selectie. Als er minder aanmeldingen dan plaatsen zijn, vindt er geen selectie plaats. Als er wel selectie plaatsvindt, moet de gehele selectieprocedure uiterlijk 15 april afgerond zijn: op basis van de selectieprocedure wordt er een ranglijst gemaakt van studenten en vanaf 15 april is het voor studenten via Studielink inzichtelijk of ze de procedure succesvol hebben doorlopen. Vervolgens hebben studenten tot 29 april om hun plaatsing te accepteren, waarna hij vervalt. Decentrale selectie beoogt er voor te zorgen dat de meest geschikte studenten zullen worden toegelaten.¹² Echter, aangezien in de Monitor Beleidsmaatregelen 2015 naar voren kwam dat er bepaalde groepen (studenten met functiebeperking en eerstegeneratiestudenten) zijn die eventueel een belemmering kunnen ondervinden in de toegankelijkheid naar het hoger onderwijs, is het van belang aandacht te houden voor deze groepen zodat ze gelijke kansen behouden in de selectieprocedures. Dit wordt met name benadrukt doordat eerstegeneratiestudenten nu al minder lijken deel te nemen aan opleidingen met selectie.

De Wet Kwaliteit in verscheidenheid is erop gericht de juiste student op de juiste plaats te krijgen. Met name de vervroeging van de aanmelddatum en de daarmee samenhangende rechten voor student en instelling hebben inmiddels tot aanzienlijke extra inspanningen geleid bij de hogescholen en universiteiten. Er is een grote diversiteit van arrangementen die instellingen aanbieden of opleggen aan aspirant-studenten. Deze diversiteit bestaat niet alleen tussen instellingen, maar ook binnen instellingen tussen opleidingen. Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan om assessments, individuele gesprekken, groepsgesprekken, extra voorlichting, proeflessen en/of matchingsdagen. De activiteiten vinden zowel op afstand plaats (online, schriftelijk) als op de instellingslocatie en zijn zowel verplicht als facultatief.

Alle instellingen bieden vanaf 2014 de studenten een studiekeuzeadvies. Deze adviezen kunnen gebaseerd zijn op een (online) vragenlijst, een gesprek of een combinatie daarvan. Ook kan proefstuderen inclusief een toets over het geleerde leiden tot een advies. Deze activiteiten worden de studiekeuzecheck genoemd. De inhoud van de adviezen verschilt eveneens; veel instellingen doen een uitspraak over de 'match' tussen student en opleiding (goed/twijfel/geen match), maar andere beperken zich tot een uitspraak over alleen de oriëntatie op de studiekeuze (voldoende/onvoldoende). Een negatief advies (geen match, onvoldoende georiënteerd) kan leiden tot een advies voor vervolgactie (al dan niet binnen het instellingsarrangement aan keuzeactiviteiten) of doorverwijzing, maar ook dit is niet altijd het geval. Voor studenten die zich uiterlijk 1 mei aanmelden is het advies niet bindend; ook bij een negatief advies kunnen zij zich voor de opleiding inschrijven. Studenten die zich na 1 mei aanmelden zijn toelaatbaar, maar hebben geen recht op inschrijving. Hun toegang tot de opleiding hangt in de meeste gevallen af van het studiekeuzeadvies, dat in dat geval wel bindend kan zijn.

---

¹² Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 31 288, nr. 399

In december 2015 is in de Tweede Kamer een motie aangenomen¹³ om zo snel mogelijk een onderzoek te starten naar de effectiviteit van de verschillende vormen van studiekeuzecheck en matchingsprocedures. Dit omdat de ‘studenten groot belang hebben bij een stevig matchingsprogramma, zodat zij een realistische en weloverwogen keuze voor een passende studie kunnen maken’ en ‘dat de uitvoering van studiekeuzechecks tussen instellingen sterk verschilt, maar uit voorlopige resultaten blijkt dat de aanpak van de Universiteit Utrecht zijn vruchten lijkt af te werpen’.

Met het Besluit experiment promotieonderwijs hoopt de regering meer talent aan te trekken door ruimte te bieden voor een verder gedifferentieerd promotiestelsel¹⁴. In dit experiment ontvangen promotiestudenten een beurs uit het profileringsfonds en volgen als derde cyclus van de academische opleiding een promotieonderwijstraject. Nagegaan wordt of een promotieonderwijstraject, waarin het recht van de promotiestudent op onderwijs ook centraal staat en waardoor zijn kansen op de arbeidsmarkt naar verwachting worden vergroot, kan bijdragen aan het opleiden van voldoende promovendi voor de toekomst.

1.6 Bindend studieadvies

Instellingen in het hoger onderwijs zijn wettelijk verplicht om elke student aan het einde van het eerste studiejaar een advies te geven over het wel of niet voortzetten van hun opleiding. De wet biedt daarnaast de mogelijkheid om een bindend studieadvies (BSA) te geven, een bindende beslissing over de voortgang van de opleiding. Of een instelling een BSA hanteert, mag de instelling zelf bepalen. Als het wordt ingevoerd, dient de instelling zich wel aan enkele regels te houden die in de wet zijn vastgelegd.¹⁵ Wanneer dit advies negatief is, moeten studenten stoppen met de opleiding. Het studieadvies is negatief als er te weinig studiepunten zijn behaald (gemiddeld ligt de grens van minimaal te behalen studiepunten rond de 45 EC). De regels en het minimaal te behalen aantal studiepunten staan omschreven in de onderwijs- en examenregeling (OER) van elke opleiding. Naar de hoogte van de BSA-normen bij huidige opleidingen is in deze monitor gekeken.

1.7 Halvering collegegeld

In 2018 is een wetsvoorstel¹⁶ aangenomen waarmee het collegegeld van studenten die voor het eerst in het hoger onderwijs gaan studeren, gehalveerd wordt. Voor studenten aan lerarenopleidingen wordt het collegegeld de eerste twee jaar verlaagd. Deze veranderingen zijn ingegaan vanaf studiejaar 2018-2019. De halvering heeft als doel om financiële drempels bij de keuze om in het hoger onderwijs te gaan studeren zoveel mogelijk weg te nemen én om de aantrekkelijkheid van een baan in het onderwijs te verhogen. In 2018 heeft ResearchNed reeds een onderzoek uitgevoerd naar het (kwalitatieve) effect van de halvering van het collegegeld op de aantrekkelijkheid en toegankelijkheid van het hoger onderwijs.¹⁷ De monitor zal ingaan op deze beleidsmaatregel aan de hand van beschikbaar kwalitatief materiaal over keuzemotieven van aspirant-studenten en kwantitatieve data over de instroom, zowel generiek als voor de lerarenopleidingen. Doel hiervan is een beeld te geven van wat mogelijk voor studenten bijgedragen heeft aan hun keuze voor een opleiding in het hoger onderwijs.

1.8 Vraagstelling

In dit onderzoek is een groot aantal onderzoeksvragen geformuleerd die in de verschillende hoofdstukken worden beantwoord. De analyses zijn uitgevoerd op meerdere bronnen. In onderstaand overzicht zijn alle vragen opgenomen inclusief de verwijzing naar de hoofdstukken:

13 Nr. 517 gewijzigde motie van het lid Rog ter vervanging van die gedrukt onder nr. 50. Voorgesteld 17 december 2015.

14 Staatsblad 2016, 3. Inwerkingtreding van het besluit is 9 januari 2016, einddatum 1 sept. 2024.

15 WHW, Artikel 7.8b. Studieadvies propedeutische fase.

16 Wet van 11 juli 2018 tot wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met de introductie van een grondslag voor de verlaging van het wettelijk collegegeld voor groepen van studenten (verlaagd wettelijk collegegeld). Stb, 2018, 225.

17 Essen, M. van, Wartenbergh, F. & Kurver, B. (2018). Halvering collegegeld: helpt het twijfelende studenten over de streep? Eindrapport. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

Hoofdstuk 2: Doorstroom en onderwijsdeelname

- 2_1 In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- 2_2 Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- 2_3 Hoe is de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?
- 2_4 Verandert de instroom in de bachelor?
- 2_5 Verandert de instroom in de sectoren?
- 2_6 Verandert de instroom in associate degrees?
- 2_7 Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- 2_8 Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?
- 2_9 Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten?
- 2_10 Vermijden studenten 'moeilijke' studies?

Hoofdstuk 3: Studiekeuze

- 3_1 Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?
- 3_2 Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- 3_3 Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baankans?
- 3_4 Welke studenten worden in hun studiekeuze beïnvloed door halvering van het collegegeld en zijn er gevolgen van de maatregel zichtbaar in de instroom van nieuwe studenten?
- 3_5 Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?
- 3_6 Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?
- 3_7 In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?

Hoofdstuk 4: Van bachelor naar master

- 4_1 Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?
- 4_2 Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?
- 4_3 Verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?
- 4_4 Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?
- 4_5 Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?

Hoofdstuk 5: Studievoortgang, studiedrag, kwaliteit en excellentie

- 5_1 Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?
- 5_2 Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?
- 5_3 Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?
- 5_4 Verbeterd de studievoortgang van studenten?
- 5_5 Verbeterd de inzet en de motivatie van studenten?
- 5_6 Verbeterd de tijdbesteding van studenten aan hun studie?
- 5_7 Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?
- 5_8 Verandert het aandeel werkende studenten?

- 5_9 Verandert het aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten?
- 5_10 Waarom werken eerstejaarsstudenten naast de studie?
- 5_11 Verbeterd de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- 5_12 Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?
- 5_13 Hoe ontwikkelt zich het aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring?
- 5_14 Verandert het aandeel ambitieuze studenten?
- 5_15 Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?
- 5_16 In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?
- 5_17 In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?
- 5_18 In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met een functiebeperking en studenten met zorgtaken af van die van overige studenten en hoe tevreden zijn zij over beschikbare voorzieningen?

Hoofdstuk 6: Studieuitval

- 6_1 In hoeverre verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs?
- 6_2 In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?
- 6_3 In welke CROHO-sectoren is de minste en meeste uitval en switch?
- 6_4 In hoeverre verandert het aandeel switchers in bètatechnische studies dat opnieuw voor bètatechniek kiest?
- 6_5 In hoeverre zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met en zonder migratieachtergrond?
- 6_6 Wat is de relatie tussen de uitval en switch en andere achtergrondkenmerken van de studenten?
- 6_7 In hoeverre verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?
- 6_8 In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt?
- 6_9 In hoeverre zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en studenten die niet uitvallen?
- 6_10 In welke mate verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?

Hoofdstuk 7: Studenten met een vooropleiding in de Caribische koninkrijksdelen

- 7_01 Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten in het Nederlands hoger onderwijs die hun vooropleiding hebben genoten in het Caribisch deel van het Koninkrijk?
- 7_01 Hoe ontwikkelt zich het bachelorrendement van studenten in het Nederlands hoger onderwijs die hun vooropleiding hebben genoten in het Caribisch deel van het Koninkrijk?
- 7_01 Hoe ontwikkelt zich de uitval van studenten in het Nederlands hoger onderwijs die hun vooropleiding hebben genoten in het Caribisch deel van het Koninkrijk?

Hoofdstuk 8: Studiefinanciering en leengedrag

- 8_1 Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het stelsel van het studievoorschot?
- 8_2 Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- 8_3 In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- 8_4 Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- 8_5 Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- 8_6 Verandert de financiële situatie van studenten?
- 8_7 Wat zijn de inkomstenbronnen van de niet-lenende studenten onder het nieuwe stelsel?

1.9 Bronnen en doelgroepen

In dit onderzoek is, indien mogelijk, gebruikgemaakt van registers dan wel aansluiting gezocht bij bestaande onderzoeken. In deze paragraaf worden deze bronnen kort beschreven. In de afzonderlijke hoofdstukken wordt steeds nader ingegaan op definities en selecties die voor de analyses zijn gemaakt.

Het 1Cijfer Hoger Onderwijs (1cHO) is een (geanonimiseerd) register van inschrijvingen in het hoger onderwijs dat benut kan worden voor het genereren van beleidsinformatie. De ho-instellingen verstrekken informatie over inschrijvingen van studenten aan het CRIHO (Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs), beheerd door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). DUO registreert deze gegevens en vult deze aan met informatie afkomstig uit het GBA. De gegevens worden tevens benut voor het verstrekken van beleidsinformatie, door middel van het 1cHO. Het 1cHO is een extract uit het Centraal Register Inschrijving Hoger Onderwijs (CRIHO), dat alle ho-inschrijvingen bevat. In deze bestanden staan alle inschrijvingen en examens van studenten in het bekostigd hoger onderwijs (hogescholen en universiteiten).

Het 1cHO is verrijkt met studiefinancieringsrecords van de studenten. Deze zijn beschikbaar gesteld door DUO Groningen en bevatten per record per jaar en per maand de bedragen voor basisbeurs, aanvullende beurs en lening alsook woonsituatie en ov-gebruik. Deze gegevens zijn geconsolideerd en geaggregeerd en vervolgens toegevoegd aan de inschrijfgegevens uit het 1cHO. De onderzoeksvragen die betrekking hebben op het leengedrag van de studenten zijn met behulp hiervan beantwoord. De bestanden van de jaren 2006-2007 tot en met 2017-2018 zijn gebruikt.

De Studentenmonitor Hoger Onderwijs (zie ook www.studentenmonitor.nl) is in 2000 door het ministerie van OCW geïntroduceerd met het doel om door een bundeling van de tot op dat moment relevante studentonderzoeken, meer systematisch en periodiek de ontwikkelingen op de sociaaleconomische dimensie van studeren in het hoger onderwijs in kaart te brengen en te volgen, met behulp van kengetallen en bevraging van doelgroepen. Het monitorsysteem heeft vooral een signaleringsfunctie bij de ontwikkeling van beleid en genereert informatie op de momenten dat dit volgens de beleidscyclus nodig is. In de Studentenmonitor staan sinds 2000 studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven centraal. Dit alles vooral gerelateerd aan de sociaaleconomische status van studenten.

De Startmonitor Hoger Onderwijs is een initiatief van ResearchNed. Het is een landelijk onderzoek dat nieuwe studenten in het hoger onderwijs volgt vanaf hun entree in hbo of wo tot aan het einde van het eerste studiejaar. De Startmonitor onderzoekt de verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, brengt het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart, inventariseert hoe studenten 'landen' in hun opleiding en vraagt studenten of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. Aan het eind van het jaar kunnen deze gegevens gerelateerd worden aan de keuze die studenten maken; of zij met hun opleiding zijn gestopt of de initieel gekozen studie continueren.

Om de kwaliteit van het onderwijs en de tevredenheid van studenten in kaart te brengen, is gebruikgemaakt van gegevens uit de Nationale Studentenenquête (NSE). De Nationale Studenten Enquête (NSE) is een grootschalig landelijk onderzoek waarin jaarlijks alle studenten in het hoger onderwijs worden uitgenodigd om hun mening te geven over hun opleiding. Alle geaccrediteerde opleidingen aan hogescholen en universiteiten in Nederland kunnen participeren aan dit onderzoek. Deze objectieve informatie over opleidingen en instellingen draagt bij aan de kwaliteit en transparantie van het hoger onderwijs. De oordelen worden gebruikt als informatiebron voor studiekeuzers en door instellingen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Eén op de drie studenten in Nederland doet mee aan dit onderzoek.

Om onder andere de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te bestuderen, wordt in de analyses steeds een onderscheid gemaakt naar doelgroepen. De resultaten zijn altijd berekend voor het hele hoger onderwijs en zijn doorgaans uitgesplitst voor hbo en wo. Voor zover er de beschikking is over achtergrondkenmerken is bij alle resultaten gekeken of er verschillen zijn tussen doelgroepen. Hierbij is onder andere onderscheid gemaakt naar:

- opleidingssector (croho-onderdeel);
- eerstejaars en ouderejaars;
- bachelor en master;
- mannen en vrouwen;
- studenten die belemmerd worden door een functiebeperking;
- studenten met zorgtaken (voor kinderen of overige zorgtaken);
- eerstegeneratiestudenten (geen van beide ouders heeft een diploma in het hoger onderwijs behaald);
- vooropleiding (mbo, havo, vwo);
- lerarenopleidingen;
- studenten bètatechniek (indeling in cluster 1/2 vs. overige opleidingen op basis van de definities van het Platform Bètatechniek);
- buitenlandse studenten;
- studenten met een niet-westerse migratieachtergrond¹⁸;
- studenten met een vooropleiding in de Caribische delen van het Koninkrijk¹⁹;
- werkende studenten;
- oudere studenten;
- uit- en thuiswonenden;
- eerstejaarsstudenten en de ervaring met studiekeuzecheck;
- studenten aan selectieopleidingen;
- niet-lenende studenten.

1.10 Leeswijzer

De hiervoor genoemde vragen worden thematisch beantwoord in de hoofdstukken die volgen.

Hoofdstuk 2 gaat in op de doorstroom en onderwijsdeelname in de bachelor. Doorstroom vanuit het toeleverend onderwijs (havo, vwo en mbo). Bij de instroom is de totale instroom in het hoger onderwijs het vertrekpunt van de analyses. We bekijken hierbinnen de trend van het aandeel gediplomeerden dat kiest voor het hoger onderwijs. Vervolgens besteden we aandacht aan de totale eerstejaarsinstroom in de bachelor. We stellen vervolgens vast of zich veranderingen hebben voorgedaan in de samenstelling van de totale instroom. In dit hoofdstuk komt ook de typering van de nieuwe bachelorinstroom aan bod. Hierbinnen wordt de samenstelling van de bachelorinstroom voor onder meer de man-vrouwverhouding, leeftijdsamenstelling, woonsituatie, sociale achtergrond en eventuele functiebeperking(en) bekeken. Anderzijds wordt de bachelorinstroom per sector geanalyseerd.

¹⁸ Voor de vaststelling van buitenlandse studenten is gebruikgemaakt van de definities van VSNU/CBS. De buitenlandse studenten zijn studenten met een vooropleiding in de categorie ‘buitenlandse vooropleiding’, ‘overig’ of in de categorie ‘onbekend’ en een niet-Nederlandse nationaliteit. Hiervoor is gekeken naar het veld ‘vooropleiding vóór het ho’ c.q. het veld ‘hoogste vooropleiding’ en de nationaliteit van de studenten. Het veld met de code voor vooropleiding is voor een deel van de studenten niet gevuld. Wanneer voor deze groep wordt gekeken naar de nationaliteit, blijkt het hier grotendeels te gaan om buitenlandse studenten. Deze groep is daarom geschaard onder de groep ‘buitenlandse studenten’ (met uitzondering van degenen met een Nederlandse achtergrond). Als in de data onderscheid gemaakt wordt naar vooropleiding komt de categorie ‘onbekend’ (ook zo in het 1CHO opgenomen) gewoon voor. Dat betekent dat er niet in alle gevallen een één-op-een relatie is tussen vooropleiding, buitenlandse studenten en migratieachtergrond. De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan CBS: ‘Een persoon heeft een westerse achtergrond als hij, zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond’: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond>

¹⁹ OCW wil het studiesucces monitoren van studenten in hbo/wo in Nederland afkomstig uit het voorbereidend/voortgezet onderwijs in Caribische delen van het Koninkrijk der Nederlanden. (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Saba en Sint Eustatius). Het gaat om studenten die vanaf studiejaar ‘10/’11 bekostigd hoger onderwijs volgen in Nederland. Selectie van studenten vindt plaats op basis van een inschrijving in het ho in Europees Nederland, een verhuis/migratiebewijs naar Europees Nederland vanuit Caribische delen van het Koninkrijk in de direct aan het eerste studiejaar voorafgaande periode (CBS) en het ontbreken van een inschrijving in het vo in Europees Nederland.

Hoofdstuk 3 behandelt het studiekeuzeproces. Dit gebeurt op basis van de Studentenmonitor en de Startmonitor Hoger Onderwijs. De start in het hoger onderwijs wordt nader belicht met speciale aandacht voor de mate waarin studenten hebben nagedacht over hun studiekeuze, studiekeuzemotieven, het gebruik van studiekeuzeinformatie en de ervaren match tussen student en studie. Ook ervaringen met studiekeuzecheck komen hierin aan de orde.

In hoofdstuk 4 staat de doorstroom van de bachelor naar de master centraal. We bespreken de overgang van bachelor naar master, de instroom in de master en kwantitatieve ontwikkelingen hierin over de jaren heen. Daarnaast is dit jaar een verdiepende analyse uitgevoerd op kwalitatieve data uit de Studentenmonitor die zijn verzameld bij universitaire studenten die ervoor hebben gekozen hun master te gaan volgen aan een andere universiteit. Voor deze analyses maken we gebruik van diverse bronnen waaronder het 1cHO 2016-2018.

Hoofdstuk 5 gaat in op de studievoortgang, het studiegedrag, rendementen, de kwaliteit van opleidingen en excellentie. Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op de Studentenmonitor.

Hoofdstuk 6 is gericht op de studieuitval. We volgen hierbij de eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs en bekijken de totale uitval of switch tijdens of direct na het eerste jaar. Zo bekijken we of het aandeel dat zich in het tweede jaar opnieuw inschrijft voor dezelfde studie binnen dezelfde instelling is toegenomen of afgenomen.

In hoofdstuk 7 wordt voor het eerst aandacht besteed aan studenten met een vooropleiding in de Caribische koninkrijksdelen. Hierbij wordt gekeken naar de instroom, de rendementen en de uitval van deze groep studenten.

In hoofdstuk 8 staan studiefinancieringskenmerken centraal met bijzondere aandacht voor het leengedrag van studenten. Hierbij wordt aandacht besteed aan het gebruik van studiefinanciering sinds het studievoorschot is ingevoerd. Er wordt onder andere ingegaan op de hoogte van de bedragen, de financiële situatie van studenten, de relatie tussen lenen en werken en de leenmotieven. Extra dit jaar is een paragraaf over de inkomenspositie van lenende en niet-lenende studenten onder het studievoorschotstelsel en het oude stelsel.

In deze monitor wordt in alle hoofdstukken, indien relevant, aandacht besteed aan aspecten met betrekking tot selectie in het hoger onderwijs.

In alle hoofdstukken zijn zoveel als mogelijk de actuele ontwikkelingen binnen het onderwijslandschap in aanmerking genomen. Alle hoofdstukken sluiten af met een samenvatting waarin de onderzoeksvragen worden beantwoord. Aan het begin van het rapport is eveneens een integraal conclusiehoofdstuk opgenomen.

2 Doorstroom en onderwijsdeelname

2.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk gaan we na of de beleidsmaatregelen, zoals genoemd in hoofdstuk 1, incidentele en/of structurele gevolgen hebben gehad. Zo kunnen de recente veranderingen gevolgen hebben voor het moment waarop studenten doorstromen naar het hoger onderwijs en welke richting ze verkiezen. Na de invoering van het studievoorschot met ingang van het studiejaar 2015-2016 werd reeds geconstateerd dat dit onder andere een invloed heeft gehad op het moment waarop (potentiële) studenten de stap zetten naar het hoger onderwijs.²⁰ In dit hoofdstuk bekijken we onder meer of deze veranderingen zijn gestabiliseerd of zich verder hebben ontwikkeld en met name of er wel of niet effecten van krimp te zien zijn en of de indirecte doorstroom wel/niet toeneemt.

Vervolgens besteden we aandacht aan de totale eerstejaarsinstroom in de bachelor. We stellen vast of zich veranderingen hebben voorgedaan in de samenstelling van de totale instroom, bijvoorbeeld in het aandeel studenten uit mbo-4 voltijd bol en studenten met ouders met een modaal of lager dan modaal inkomen. Ook komt de instroom in de associate degrees (ad's) aan de orde. We bekijken de samenstelling van de bachelorinstroom voor onder meer de man-vrouwverhouding, leeftijdssamenstelling, woonsituatie, sociale achtergrond en eventuele functiebeperking(en).

Deze analyses zijn gebaseerd op het 1cHO (2006-2018), doorstroombestanden van DUO, surveys (Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2011-2018, Startmonitor Hoger Onderwijs 2009-2018) en op CBS microdata. De analyses in dit hoofdstuk bevatten de instroomgegevens vanaf studiejaar 2006 en de doorstroomgegevens vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (instroomjaar 2007-2008 in het hoger onderwijs in het geval van directe doorstroom). In dit hoofdstuk komen de volgende onderzoeksvragen aan bod:

- 2_1 In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- 2_2 Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- 2_3 Hoe is de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?
- 2_4 Verandert de instroom in de bachelor?
- 2_5 Verandert de instroom in de sectoren?
- 2_6 Verandert de instroom in associate degrees?
- 2_7 Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- 2_8 Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?
- 2_9 Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten?
- 2_10 Vermijden studenten 'moeilijke' studies?

---

²⁰ Dit resulteerde in het zogeheten boeggolfeffect. Zie hiervoor onder meer de Monitor Beleidsmaatregelen 2015-2016 en 2016-2017.

2.2 Data en definities

Doorstroomdata DUO

Voor de analyse van de doorstroom van havo en vwo naar het hoger onderwijs is gebruikgemaakt van doorstroombestanden die zijn geleverd door DUO. De basis hiervan vormen alle gediplomeerden in het reguliere voortgezet onderwijs vanaf eindexamenjaar 2006-2007. Het eindexamenjaar 2006 staat voor het schooljaar 2006-2007; het instroomjaar 2007 staat voor het studiejaar 2007-2008. Bijvoorbeeld: scholieren die in mei 2007 eindexamen deden (eindexamenjaar 2006-2007) en in augustus 2007 zijn ingestroomd in het hoger onderwijs (studiejaar 2007-2008) zijn gekarakteriseerd als 'directe doorstroom'. Studenten die één of meer tussenjaren namen, noemen we 'indirecte' doorstroom. Tezamen met degenen die niet doorstromen, vormt dit de totale populatie gediplomeerden in een bepaald eindexamenjaar. Voor het mbo is ervoor gekozen om alleen gediplomeerden in mbo-4 voltijd bol mee te nemen. Dit kan verschillen verklaren met uitkomsten uit andere onderzoeken waarin bijvoorbeeld ook bbl-afgestudeerden worden meegenomen.

CBS microdata

Dit hoofdstuk bevat eveneens doorstroomanalyses die uitgevoerd zijn op basis van CBS microdata. De reden hiervoor is dat in de DUO-bestanden het opleidingsniveau van de ouders ontbreekt. Doel van deze analyse is het beter in kaart brengen van de relatie tussen het opleidingsniveau van de ouders en het doorstroomgedrag van de student. Voor de doorstroom naar het hoger onderwijs zijn drie groepen onderscheiden naar de route die ze hebben gevolgd; gediplomeerden op de niveaus: mbo niveau 4, havo of vwo. Voor gediplomeerden uit het mbo zijn alleen studenten uit de voltijd bol meegenomen. Voor studenten afkomstig uit de bbl geldt dat zij vaak ouder zijn en al een baan hebben wat het minder waarschijnlijk maakt dat zij zullen doorstromen naar het hoger onderwijs. Gediplomeerden uit de schooljaren 2010-2011, 2011-2012, 2013-2014, 2014-2015, 2015-2016 en 2016-2017 zijn meegenomen in deze analyses. Voor elke student is bepaald of hij het schooljaar na diplomering (t+1) of het schooljaar daarna (t+2) is ingestroomd in het (bekostigd) hoger onderwijs (hbo of wo). Havisten die na diplomering zijn ingestroomd in het vwo zitten in deze jaren nog in het vwo en kunnen dus (nog) niet zijn ingestroomd in het hoger onderwijs. Zij zijn daarom buiten beschouwing gelaten bij de analyses over instroom in het hoger onderwijs. In een aparte analyse is de doorstroom naar vwo vanuit havo bekeken. Voor de doorstroomanalyses is nagegaan of mbo, havo en vwo-gediplomeerden 1 en 2 jaar na hun diplomering zijn ingeschreven in het hoger onderwijs. Daarnaast is voor elke student de ouder opgezocht en, indien bekend, is het opleidingsniveau van de ouders toegekend. Hierbij is een indeling gemaakt naar twee categorieën: ten minste één van de ouders heeft een diploma behaald in het hoger onderwijs (geen eerste generatie hoger onderwijs) of geen van beide ouders heeft een diploma behaald in het hoger onderwijs (eerste generatie hoger onderwijs). Het hoogst behaalde niveau van één van de ouders is leidend. Indien voor beide ouders het opleidingsniveau onbekend is, de categorie 'onbekend' toegekend.

Instroom in de bachelor

De analyse van de bachelorinstroom en de instroom in associate degrees is grotendeels gedaan op basis van het 1cHO. Voor de definities van de instroomcohorten is aangesloten bij de definities die zijn afgesproken met OCW (en die ook in het verleden gehanteerd zijn bij de prestatieafspraken). Dit houdt in dat de februari-instroom in alle jaren buiten beschouwing is gelaten²¹ en alleen is uitgegaan van de eerstejaars binnen het domein hoger onderwijs. Studenten die switchen van hbo naar wo vice versa, worden hiermee niet gerekend tot de eerstejaars instroom in het hoger onderwijs.

---

21 Cijfers die door de VH en VSNU worden berekend zijn (VSNU) inclusief de februari-instroom en gaan (VSNU en VH) uit van studenten die voor het eerst in het hbo c.q. wo instromen. Bij de in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers wordt elke student in het hoger onderwijs slechts één keer meegeteld, namelijk bij de hoofdschrijving in het hoger onderwijs en is voor elk jaar de februari-instroom buiten beschouwing gelaten.

De volgende cohortdefinities zijn gebruikt:

- ten aanzien van het soort inschrijving in het hoger onderwijs zijn alleen de hoofdschrijvingen meegenomen (in het hbo de code 1; in het wo de code 1 of A);
- type hoger onderwijs is bachelor²²;
- het eerste jaar in het hoger onderwijs is gelijk aan het inschrijvingsjaar: dit houdt in dat de februari-instroom buiten beschouwing is gelaten;
- de hoogste vooropleiding van de student is gelijk aan de hoogste vooropleiding vóór het ho: dat betekent dat de student nog geen enkel diploma in het hoger onderwijs heeft behaald en dus een echte eerstejaars ho is.

Voor de instroom in associate degrees is een selectie gemaakt van de opleidingscodes groter dan 80000 en lager dan 81000 met een hoofdschrijving die voldoet aan de voorwaarde eerstejaars hoger onderwijs ('=1'). Hiermee wordt alle eerstejaars instroom in een associate degree meegenomen van degenen die voor het eerst in het hoger onderwijs instromen. In de figuren is steeds aangegeven of de figuur betrekking heeft op voltijdstudenten of op alle studenten.

Voor de indeling in bètatechniek en overige studies is gebruikgemaakt van de indeling die de Stichting Platform Bètatechniek hanteert. Het Platform Bèta Techniek heeft de opleidingen per instelling in het hoger onderwijs ingedeeld in vijf clusters, waarvan de eerste twee clusters (*) gelden als bètatechniek, te weten:

- bèta natuur & techniek (*);
- studies met een bètagehalte >50% (*);
- lerarenopleiding bètatechniek;
- studies met een bètagehalte <50%;
- overig hoger onderwijs.

Deze indeling is door de onderzoekers up-to-date gebracht voor het studiejaar 2018-2019. De bèta-indeling is per instelling per opleiding uitgevoerd. Indien de koppeling op dit niveau niet voorhanden was, is op opleidingsniveau gekoppeld. De typering van bètatechniek en niet-bètatechniek voor het toeleverend onderwijs is gedaan op basis van de profielen (havo-vwo) en de domeincode (mbo). De opleidingen met de techniekindicatie 'Technisch' in het crebo zijn aangemerkt als bètatechnische opleidingen.

Voor de vaststelling van buitenlandse studenten is gebruikgemaakt van de definities van VSNU/CBS. De buitenlandse studenten zijn studenten die een vooropleiding hebben die wordt geplaatst in de categorie 'overig' of in de categorie 'onbekend'. Verder hebben zij een niet-Nederlandse nationaliteit.²³

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen over dit thema is gebruikgemaakt van de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (2015-2018) en de Startmonitor Hoger Onderwijs (2009-2018). Het betreft hier schattingen van de sociale herkomst van studenten op basis van steekproefgegevens.

---

22 Studenten die zijn ingestroomd in een associate degree zijn in een aantal tabellen afzonderlijk genoemd. Ze zijn doorgaans niet samengenomen met de bachelor, tenzij dit expliciet is vermeld.

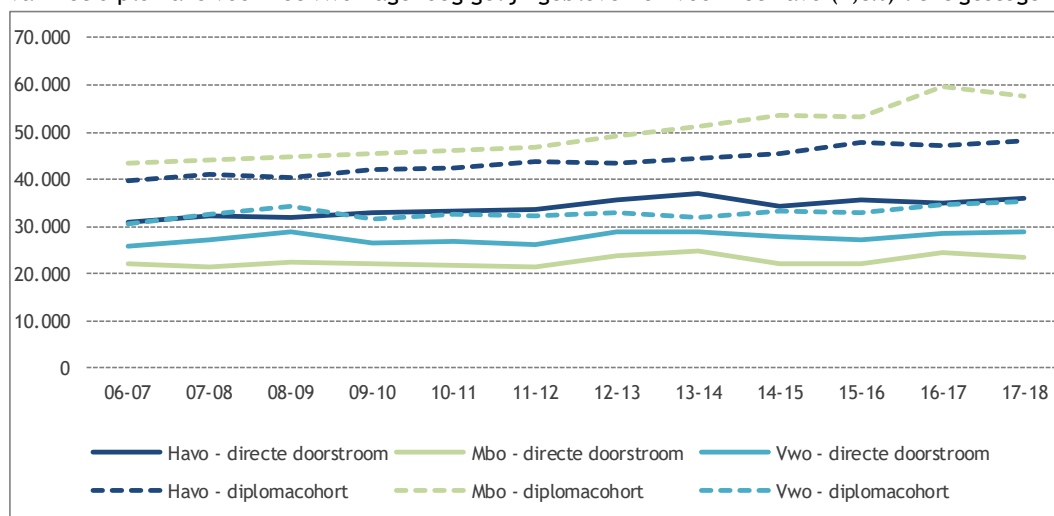
23 Er is een onderscheid tussen het veld 'vooropleiding vóór het ho' c.q. het veld 'hoogste vooropleiding' en buitenlandse studenten. Het veld met de code voor vooropleiding is voor een deel van de studenten niet gevuld. Echter, wanneer wordt gekeken naar het land van herkomst, blijkt het hier grotendeels te gaan om studenten uit het buitenland waarvan de vooropleiding niet bekend is. Deze groep is daarom geschaard onder de groep 'buitenlandse studenten' evenals de studenten van wie dit veld wel gevuld is (vooropleiding in het buitenland) en een niet-Nederlandse achtergrond hebben. Als in de data onderscheid gemaakt wordt naar vooropleiding komt de categorie 'onbekend' voor.

Op basis van de Studentenmonitor Hoger Onderwijs en de Startmonitor is ook bepaald welke studenten een functiebeperking hebben. Daarbij is gekeken naar studenten die ook daadwerkelijk in het onderwijs belemmeringen ondervinden als gevolg van hun beperking. Daarom is een selectie gemaakt van studenten met veel tot zeer veel belemmeringen tijdens hun studie als gevolg van deze functiebeperking.

In de Startmonitor is deze vraag in de laatste twee jaar veranderd van formulering en is het hebben van belemmeringen in een filtervraag opgenomen. Dit geeft verschillende resultaten. Voor beide onderzoeken geldt dat, na de invoering van de AVG de vraagstelling is gewijzigd. Trends kunnen daarom ook een gevolg zijn van deze gewijzigde vraagstelling.

2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs

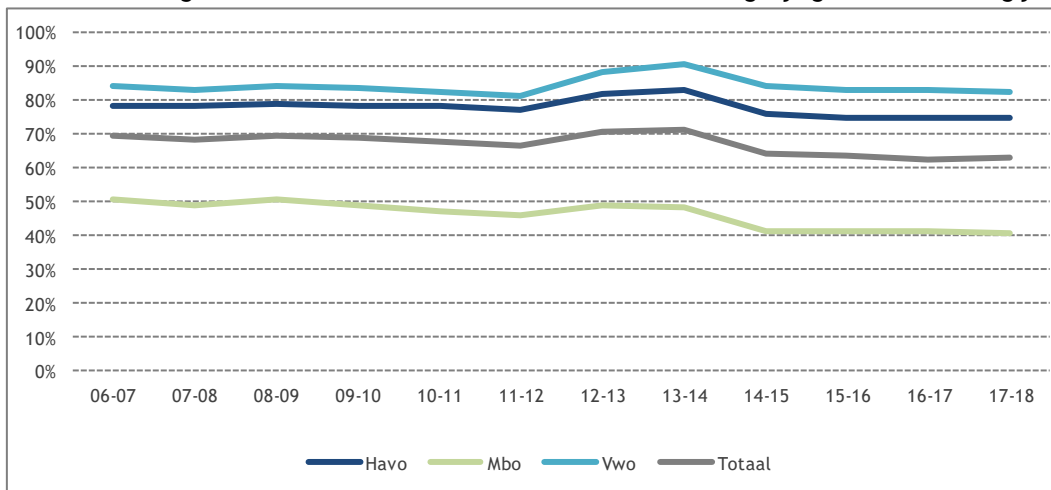
Figuur 2.1 laat de totale omvang zien van de diplomacohorten voor het havo, mbo-4 en het vwo (stippellijnen) en de directe instroom (doorlopende lijn) in het ho. Op basis van de doorstroomdata van DUO is nagegaan welk percentage van de gediplomeerden kiest voor een studie in het hoger onderwijs. De groep die in 2017-2018 examen deed en daarmee instroomgerechtigd is in 2018-2019 bestaat uit 141.112 studenten. Bij het havo haalden 48.284 voltijdstudenten met succes hun examen, wat een lichte stijging van net geen drie procent is ten opzichte van het voorgaande jaar. Bij het vwo was er eveneens sprake van een lichte stijging van het aantal gediplomeerden met net geen twee procent. De grootste verandering trad op in het aantal mbo-gediplomeerden in 2017-2018: het aantal mbo-studenten dat instroomgerechtigd is, daalde ten opzichte van het jaar ervoor met ongeveer 3,5 procent. Tegelijkertijd daalde de doorstroom van mbo-studenten in 2017-2018 ten opzichte van voorgaand jaar met vier procent, waardoor hun aandeel in de directe doorstroom grotendeels gelijk bleef. Het aandeel studenten dat direct doorstroomt na het behalen van het diploma is voor het vwo nagenoeg gelijk gebleven en voor het havo (2,5%) licht gestegen.

Figuur 2.1: Omvang diplomacohorten en directe doorstroom havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

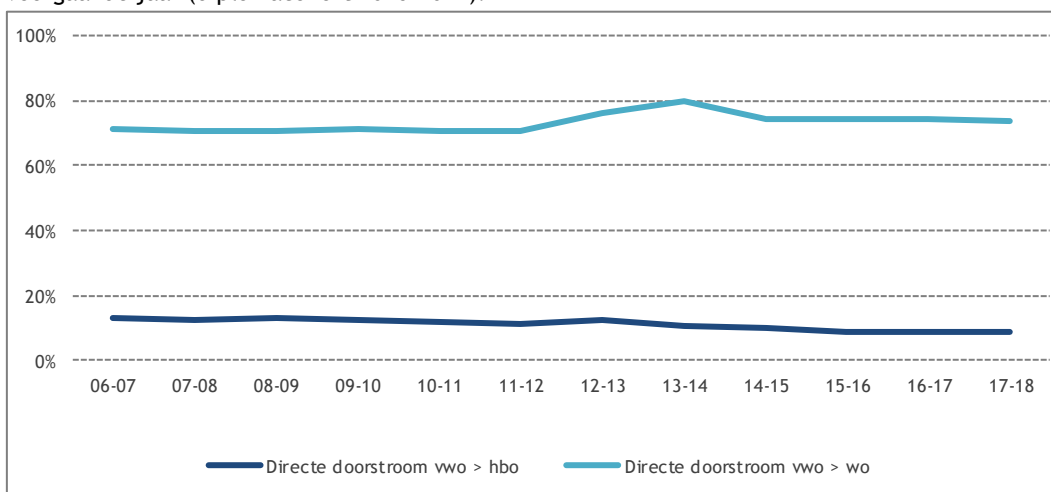
Om het percentage van de directe toestroom van deze groepen naar het hoger onderwijs verder in perspectief te bekijken, toont figuur 2.2 het aandeel van de directe toestroom van deze groepen naar het hoger onderwijs ten opzichte van hun diplomacohort. Het totaal volgt sinds 2014 een stabiele lijn waarbij 63 procent van de studenten met een diploma direct doorstroomt naar het hoger onderwijs (figuur 2.2). Voor de vooropleidingen afzonderlijk is het instroomaandeel eveneens stabiel. Eerder al constateerden we een sterke daling in de instroom van het diplomacohort 2014-2015 (instroom in 2015-2016) na een grote stijging in het jaar daarvoor.

Het jaar daarvoor was het laatste jaar waarin het oude studiefinancieringsstelsel nog van kracht was en als gevolg daarvan daalde het percentage studenten dat een tussenjaar nam sterk. Vanaf diplomacohort 2015-2016 lijkt dit te weer zijn genormaliseerd. De directe doorstroom vanuit het vwo is met 82 procent voor diplomacohort 2017-2018 (instroom in 2018-2019) nagenoeg op het niveau van het jaar ervoor (83%) en dat van diplomacohort 2011-2012 (81%, instroom in 2012-2013). De directe doorstroom vanuit het havo blijft met twee procentpunten nog iets onder het niveau van diplomacohort 2011-2012, maar is vergelijkbaar met het diplomacohort van 2016-2017. De doorstroom vanuit het mbo is nog niet helemaal op het niveau van vóór de invoering van het studievoorschot: de directe doorstroom is gelijk gebleven aan vorig jaar (41%).

Figuur 2.2: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

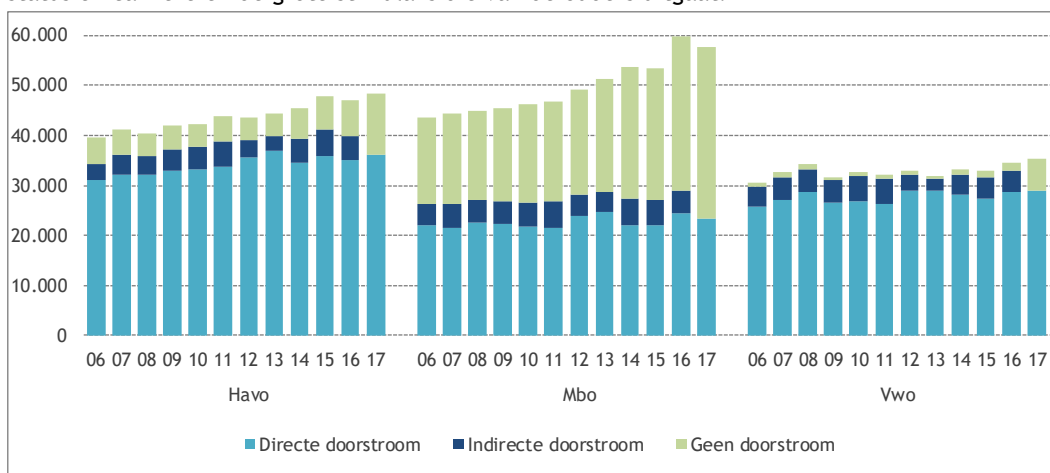
In figuur 2.3 is het onderscheid tussen vwo-gediplomeerden die direct doorstromen naar het hbo en naar het wo te zien. De directe doorstroom naar het hbo is de afgelopen jaren licht gedaald naar negen procent in diplomacohort 2015-2016 en sindsdien gestabiliseerd. Beleid om vwo-studenten te interesseren voor een hbo-opleiding levert nog steeds weinig extra instroom op. De directe doorstroom van vwo-gediplomeerden naar het wo is heel licht gedaald (met minder dan 1 ppnt.) naar 73 procent ten opzichte van het voorgaande jaar (diplomacohort 2016-2017).

Figuur 2.3: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

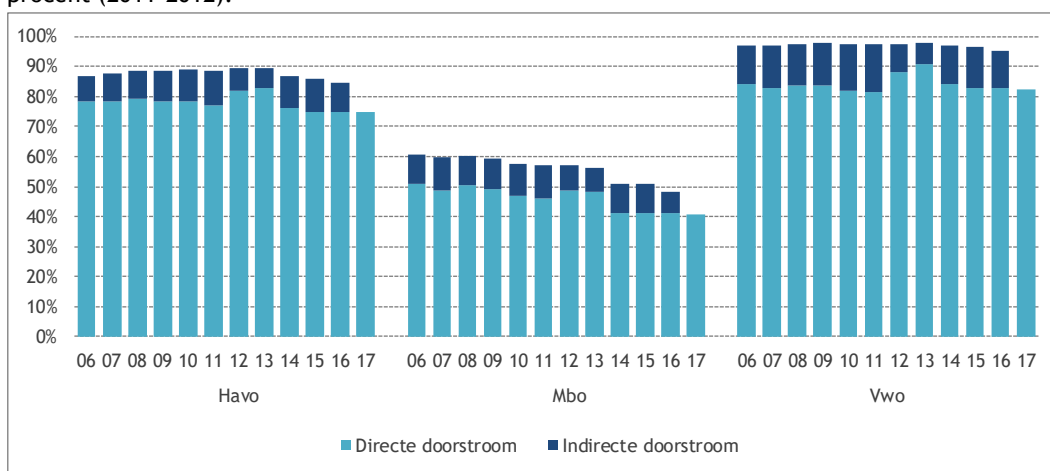
Figuur 2.4 toont de directe en indirecte doorstroom vanuit havo, vwo en mbo in aantallen (figuur 2.5 in %). Onder indirecte instroom verstaan we alle indirecte (cumulatieve) instroom, ook van de oudere cohorten waarvan jaren later nog mensen kunnen instromen. Om die reden is het percentage indirecte doorstroom voor de meer recente diplomacohorten doorgaans iets lager dan voor de oudere diplomacohorten.

Voor de groep mbo-gediplomeerden blijft de doorstroom (dus zowel de directe als de indirecte instroom) naar het hoger onderwijs procentueel gezien achter in vergelijking met de periode voor de invoering van het studievoorschot (57% totale doorstroom voor diplomacohort 2011-2012 t.o.v. 48% voor diplomacohort 2016-2017). In absolute aantallen steeg de directe doorstroom van mbo-studenten de afgelopen jaren licht, de indirecte doorstroom fluctueert over de jaren. De directe doorstroom van mbo'ers blijft de laatste jaren stabiel, maar loopt daarmee nog steeds achter op de situatie van vóór de invoering van het studievoorschot: van 46 procent voor diplomacohort 2011-2012 naar 41 procent sinds cohort 2014-2015. Daarmee is overigens niet gezegd dat er een causaal verband is. Uit ander onderzoek (zie de Monitor Beleidsmaatregelen 2017-2018) komt naar voren dat een ingewikkeld samenspel van redenen mbo-studenten ertoe doet besluiten af te zien van een studie en te gaan werken. Aversie tegen lenen is in dit onderzoek niet als toonaangevende reden naar voren gekomen om af te zien van een studie in het hbo. Belangrijkste reden om te gaan werken is de nadrukkelijke en expliciete wens van de student om deel te gaan nemen aan het arbeidsproces. Belangrijkste redenen om wel verder te studeren zijn de behoefte aan status en carrière en de grote stimulans die van de ouders uitgaat.

Figuur 2.4: Gediplomeerden havo/vwo/mbo die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

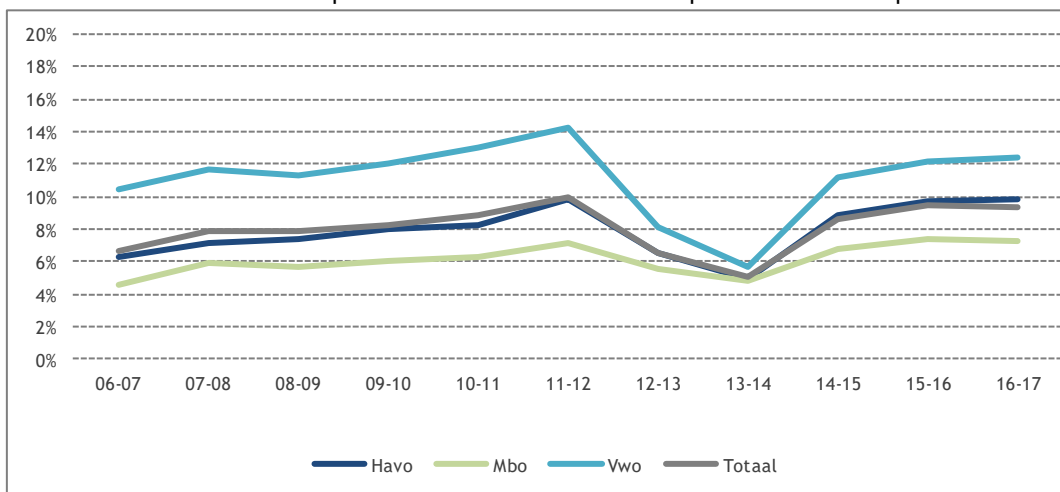
Onder havisten en vwo'ers zien we in de jaren voorafgaand aan de invoering van het studievoorschot een toename in de directe instroom (van resp. 5 en 1 ppnt. en 7 en 3 ppnt. in 2012-2013 en 2013-2014). De directe doorstroom van havisten is sinds 2014-2015 nagenoeg gelijk gebleven rond 75 procent. Voor de invoering van het studievoorschot lag de directe doorstroom onder havisten rond de 78 procent (periode 2010-2012). Voor vwo'ers neemt de directe doorstroom sinds vorig jaar iets af (van 83% naar 82%). Onder deze groep lag de directe doorstroom vóór de invoering van het studievoorschot eveneens rond de 82 procent (2011-2012).

Figuur 2.5: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

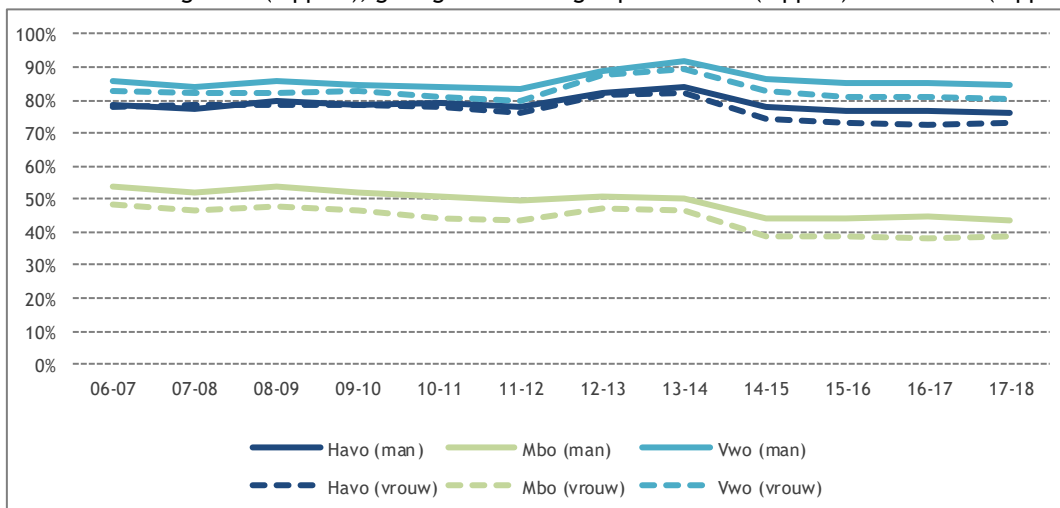

Figuur 2.6 laat de trend zien van het aandeel studenten dat na één tussenjaar is doorgestroomd naar het hoger onderwijs. In de figuur tekent zich het boeggolfeffect af: het anticiperend gedrag van studenten op de invoering van het studievoorschot. Vóór de invoering van het studievoorschot daalde indirecte doorstroom na één gapyear (van 10% voor cohort 2011-2012 naar 7% voor cohort 2012-2013 naar 5% voor cohort 2013-2014). Hierna neemt het aandeel studenten met een gapyear toe met vier procentpunten. Voor cohort 2015-2016 en 2016-2017 neemt dit niet verder toe en blijft het op negen procent steken. Het aandeel studenten dat een tussenjaar neemt uit diplomacohort 2016-2017 is daarmee met één procentpunt iets lager op het aandeel studenten dat voor de invoering van het studievoorschot (diplomacohort 2011-2012) een tussenjaar nam. Dit komt doordat minder vwo'ers een tussenjaar nemen. De indirecte instroom vanuit het mbo en havo van diplomacohort 2016-2017 is weer op het niveau van diplomacohort 2011-2012.

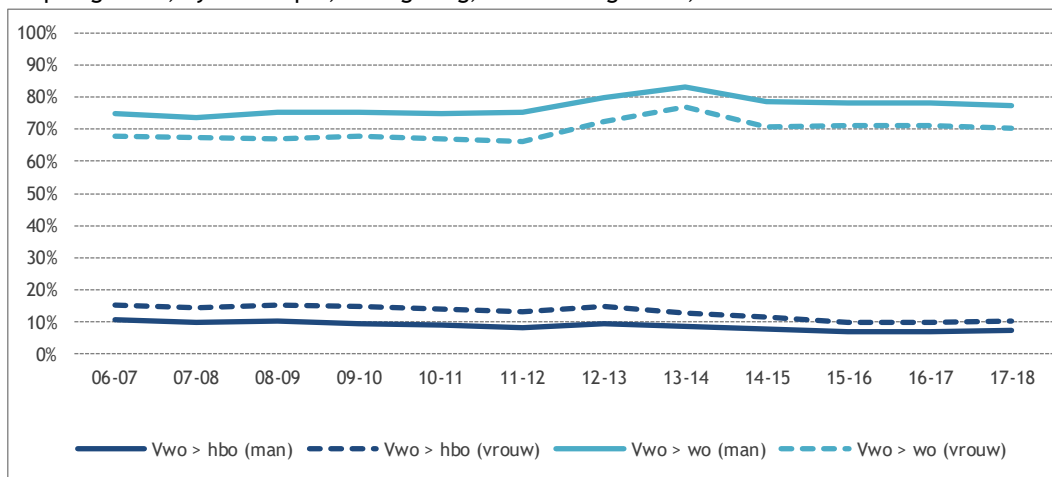
Figuur 2.6: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één (tussen)jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.7 toont de directe doorstroom naar het hoger onderwijs naar geslacht. Over het algemeen stromen vrouwen (stippenlijn) iets minder vaak rechtstreeks door dan mannen (doorgetrokken lijn). Na het examenjaar 2011-2012 zien we (met name) bij vwo-gediplomeerden dat zich in 2012-2013 een daling heeft voorgedaan van het verschil tussen mannen en vrouwen in directe doorstroom. De eindexamenjaren nadien laten weer een toename zien in de verschillen. Bij mbo-gediplomeerden zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen het grootst (5 ppnt.), gevolgd door vwo-gediplomeerden (4 ppnt.) en havisten (3 ppnt.).

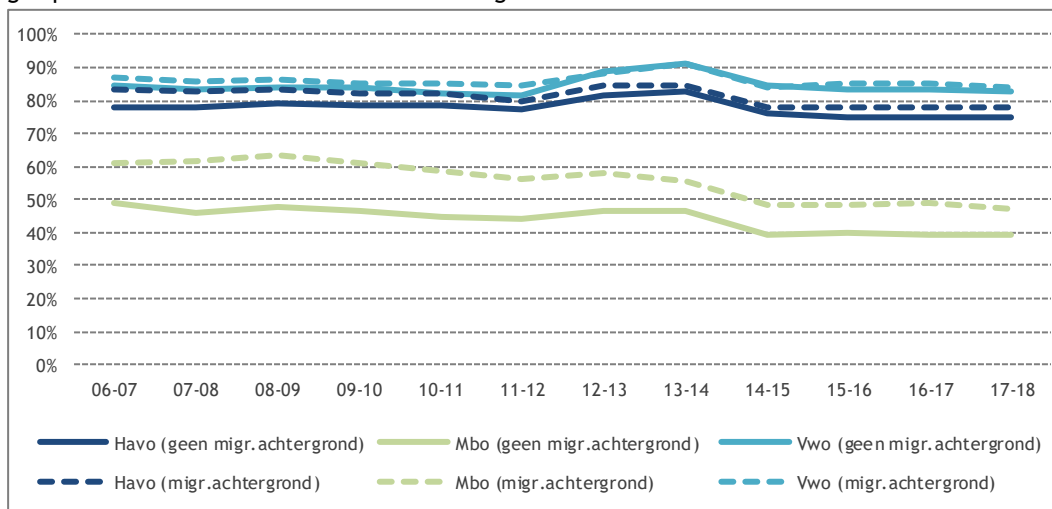
Figuur 2.7: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs naar geslacht t.o.v. gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Bijna 4.500 studenten gaan van het vwo naar het hbo. Uit figuur 2.8 komt naar voren dat de directe doorstroom vanuit het vwo naar hbo of wo iets verschilt voor mannen en voor vrouwen. Meer vrouwen dan mannen kiezen voor de route vwo-hbo (7% vs. 10% in 17-18; 3 ppnt. verschil); meer mannen dan vrouwen kiezen voor de route vwo-wo (77% vs. 70% in 17-18; 7 ppnt. verschil). Deze trend is stabiel over de jaren. In 2018 zijn de meest gekozen opleidingen van vwo-hbo doorstroom: Leraar Basisonderwijs, gevolgd door Verpleegkunde, Fysiotherapie, Vormgeving, Hotel Management, Commerciële Economie en Muziek.

Figuur 2.8: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden naar geslacht: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

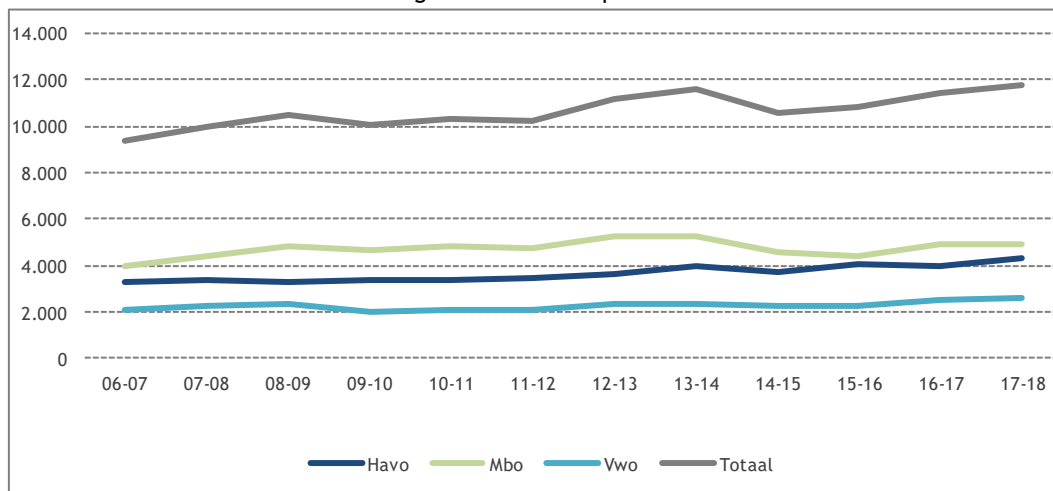
Figuur 2.9 toont de directe doorstroom van gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond vergeleken met gediplomeerden van Nederlandse herkomst.²⁴ Het beeld is relatief stabiel. De doorstroom van gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond verschilt voor havo en vwo nauwelijks van die van studenten met een Nederlandse achtergrond. Nog steeds stromen vanuit havo en vwo iets meer studenten met een migratieachtergrond dan gediplomeerden van Nederlandse herkomst direct door. In het mbo zien we een soortgelijk verschil, alleen wat geprononceerder. Daar ligt de doorstroom van gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond acht procentpunten hoger dan die van gediplomeerden met een Nederlandse achtergrond.

Figuur 2.9: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs: studenten met een niet-westerse migratieachtergrond versus studenten met een Nederlandse achtergrond t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

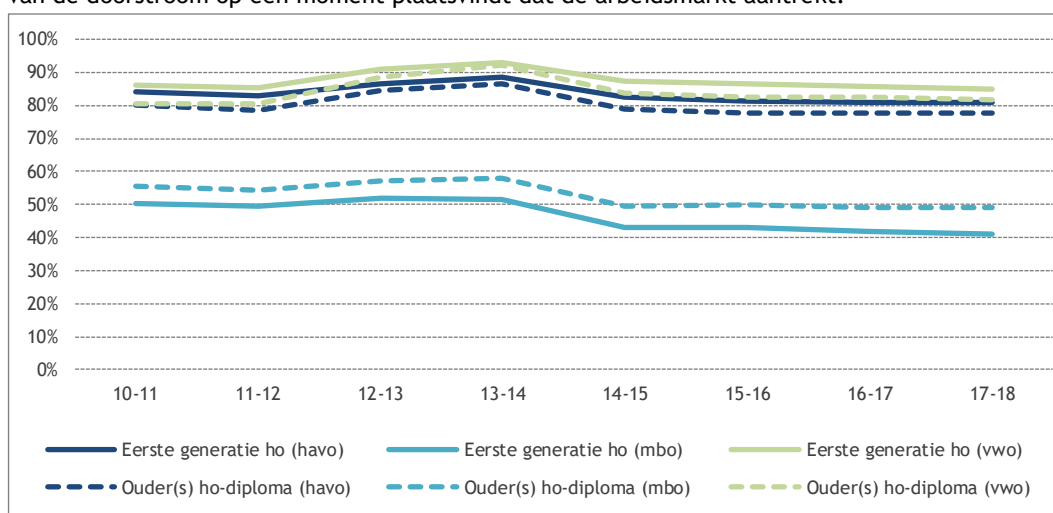
24 Gediplomeerden met een westerse migratieachtergrond zijn achterwege gelaten in deze figuur.

Uit figuur 2.10 blijkt dat het totale (absolute) aantal studenten met een migratieachtergrond uit het diplomacohort 2017-2018 dat direct doorstroomt naar het ho is toegenomen met drie procent ten opzichte van het voorgaande jaar (diplomacohort 2016-2017). De directe doorstroom van gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond uit het havo is gestegen met negen procent (van 3.984 naar 4.331) en de doorstroom uit het vwo is gestegen met twee procent (van 2.504 naar 2.564). Het aandeel dat direct doorstroomde vanuit het mbo is licht gedaald met een procent.

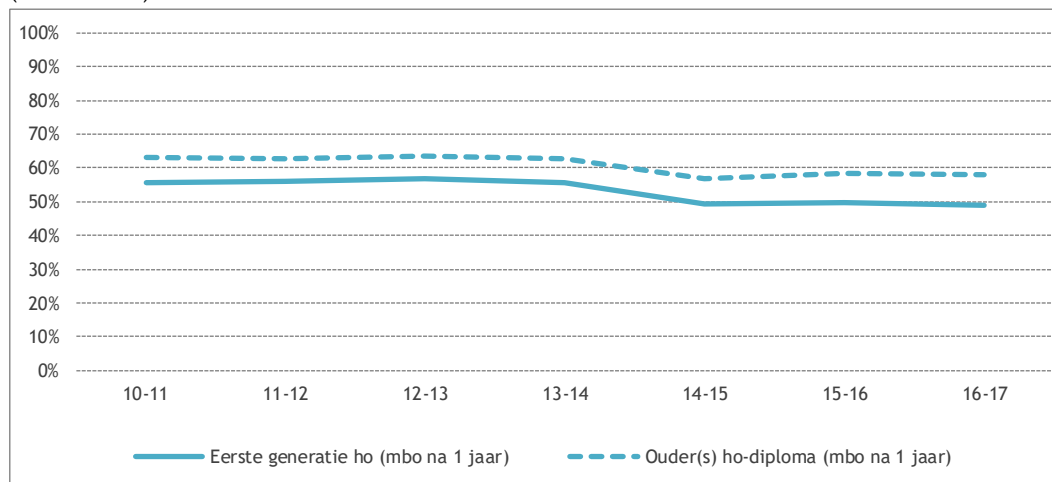
Figuur 2.10: Aantal gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond dat direct is doorgestroomd vanuit havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

Figuur 2.11 toont de directe doorstroom in het hoger onderwijs van gediplomeerden uit het mbo, havo en vwo naar het opleidingsniveau van de ouders. Deze tabellen zijn gebaseerd op de CBS microdata. Bij zowel havo als vwo is de directe doorstroom van eerstegeneratiestudenten iets hoger dan voor scholieren waarvan ten minste een van de ouders een ho-diploma heeft. In het mbo zien we het omgekeerde beeld: meer mbo-gediplomeerden van hoger opgeleide ouders stromen direct door dan eerstegeneratiestudenten. De curve loopt synchroon. Dat houdt in dat deze verschillen al bestonden voordat het studievoorschot is ingevoerd. De verschillen zijn wel iets groter geworden: waren voor cohort 2011-2012 de verschillen bij mbo-gediplomeerden vijf procentpunten (49% vs. 54%); in het laatste jaar is het verschil bij mbo-gediplomeerden acht procentpunten (41% vs. 49%). Een duiding voor dit verschil is lastig te geven temeer omdat de daling van de doorstroom op een moment plaatsvindt dat de arbeidsmarkt aantrekt.

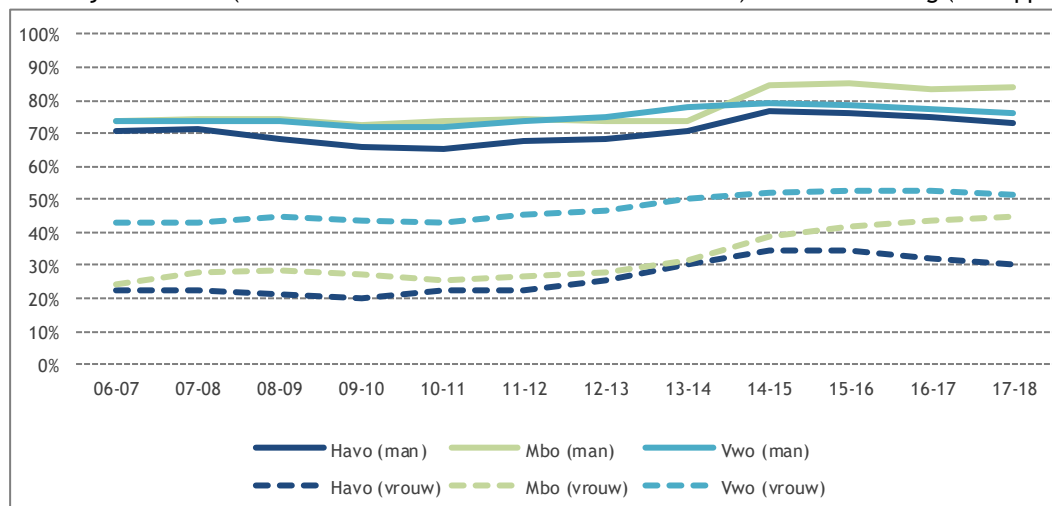
Figuur 2.11: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS microdata)

In onderstaand figuur 2.12 is de totale doorstroom (direct en indirect) weergegeven voor mbo-ge diplomeerden. De achterblijvende doorstroom van eerstegeneratie-mbo-studenten wordt een jaar later niet gecompenseerd met de indirecte instroom. Integendeel. Nemen we de indirecte doorstroom mee (t+1: 1 jaar na afstuderen) zijn de verschillen groter: vóór de invoering van het studievoorschot (cohort 2011-2012) zeven procentpunten verschil (56% vs. 63%) en voor het laatste cohort negen procentpunten verschil (49% vs. 58%).

Figuur 2.12: Gediplomeerden mbo (%) die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS microdata)

Om de vraag te beantwoorden of studenten ‘moeilijke’ studies vermijden, is in figuur 2.13 gekeken of gediplomeerden met een bètatechnisch profiel ook bètatechniek als studie kiezen: het bètarendement. Het bètarendement is de laatste jaren, tot en met diplomacohort 2016-2017, sterk gestegen. Voor alle drie de vooropleidingen is het bètarendement bij mannelijke studiekeizers veel groter dan bij vrouwen; de sterke stijging van het bètarendement in de periode 2011-2015 zien we zowel bij mannen als bij vrouwen. In het laatste jaar zien we (m.u.v. de bètdoorstroom van mbo-studenten) een kleine daling (1 à 2 ppnt.).

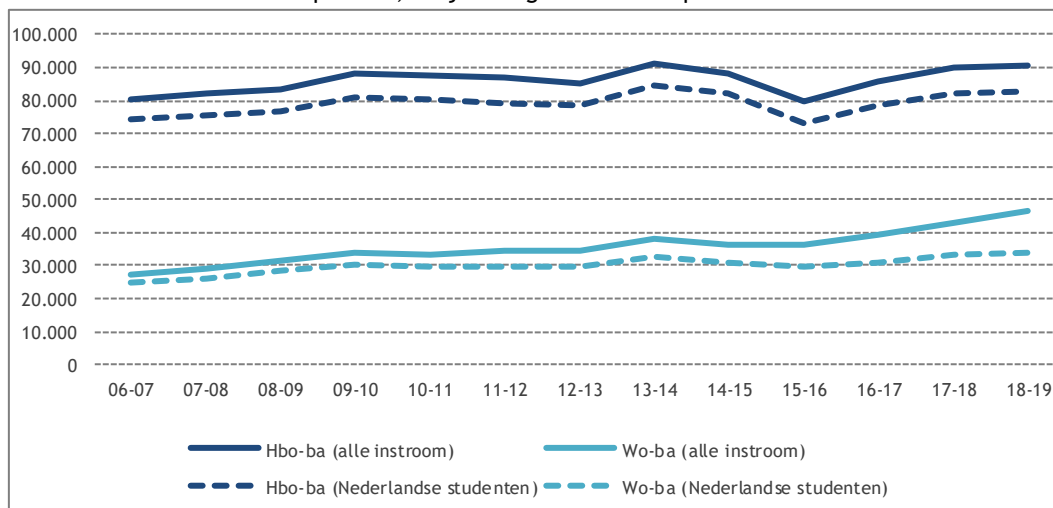

Figuur 2.13: Bèta-rendement: percentage gediplomeerden met bètatechnisch profiel dat direct doorstroomt naar ho en kiest voor bètatechniek naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètatechnisch profiel die naar het ho gaan (bron: DUO stroomdata)

2.4 Typering van de bachelorinstroom

Uit figuur 2.14 is de instroom van studenten die voor het eerst een bacheloropleiding volgen voor alle instroom en de Nederlandse studenten apart af te lezen. Voor de vergelijkbaarheid is de februari-instroom buiten beschouwing gelaten. Het verschil tussen deze groepen geeft het aantal buitenlandse studenten dat jaarlijks instroomt in het hoger onderwijs weer. Sinds 2015-2016 stijgt de totale instroom voor zowel het hbo als het wo. In het studiejaar 2018-2019 startten 137.203 studenten voor het eerst met een studie in het hoger onderwijs. Het aantal nieuwe ho-studenten steeg vorig jaar met 6,5 procent; het laatste jaar stijgt het aantal studenten opnieuw, zij het iets bescheidener, met 3,1 procent. Dit wordt vooral veroorzaakt door een zeer geringe stijging van hbo-bachelorstudenten (een stijging van 0,9%; vorig jaar was dit 5,2%).

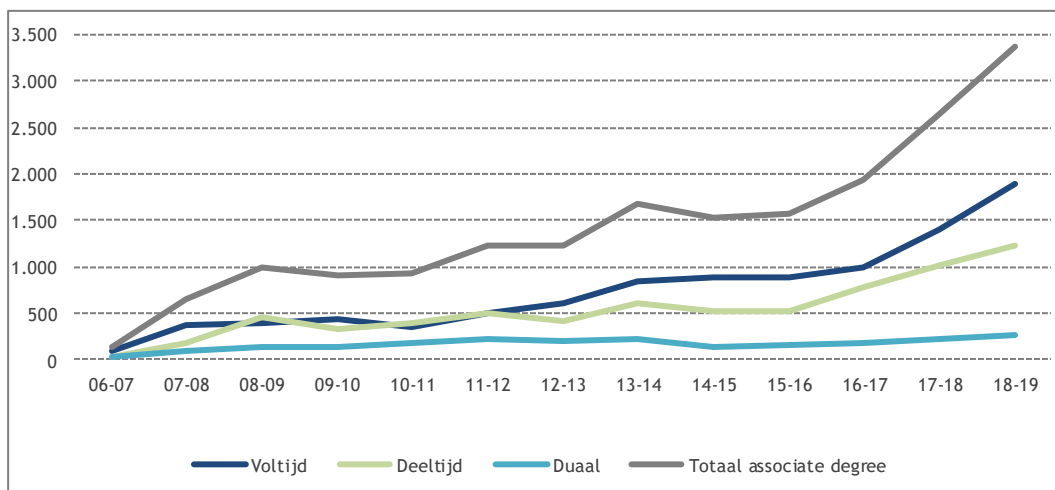
In het wo-stijgt het aantal nieuwe bachelorstudenten nog steeds. Vorig jaar bedroeg deze stijging 9,7 procent; dit jaar stijgt het aantal verder met 7,7 procent. Vergelijken we het aantal studenten met de situatie ruim vóór de invoering van het studievoorschot (2011-2012) dan concluderen we dat er sprake is van een stijging van het aantal nieuwe studenten met dertien procent (alleen Nederlandse studenten 7%). Een deel van deze stijging wordt veroorzaakt door een bijna verdrievoudiging van het aantal internationale studenten in het wo (sinds 2011-2012). Ter vergelijking: vorig jaar steeg het aantal internationale studenten in het wo met 22 procent; dit jaar nog eens met 24 procent.

Figuur 2.14: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2006-2018)

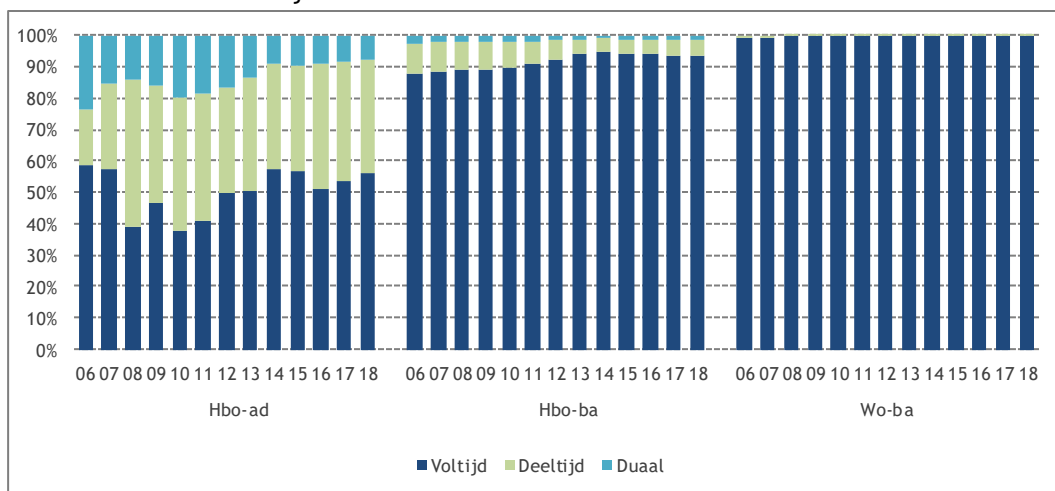
Het aantal associate degree-studenten²⁵ (dat in het betreffende jaar voor het eerst een opleiding start in het hbo) stijgt nog steeds (figuur 2.15). Het totaal aantal studenten met een associate degree is, ten opzichte van vorig jaar, met 28 procent gestegen naar 3.375 studenten. Ruim de helft (56%) van de associate degree-studenten volgt de opleiding voltijd; 36 procent doet de associate degree in deeltijd; acht procent volgt een duale variant.

²⁵ Associate degrees zijn 2-jarige opleidingen in het hoger beroepsonderwijs en kunnen gevolgd worden met een mbo-4, havo- of vwo-diploma.

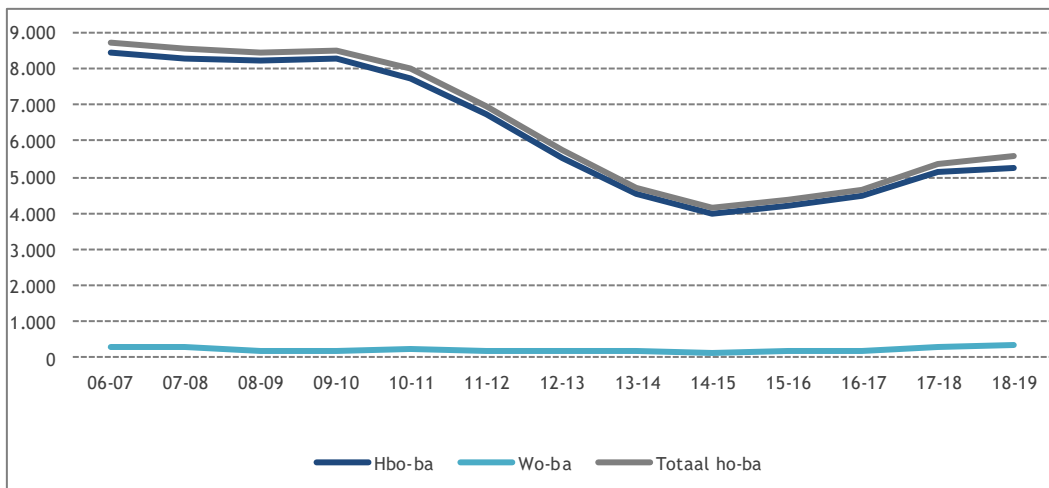
Figuur 2.15: Instream in de associate degree (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2006-2018)

Figuur 2.16 laat de verdeling van de instroom in de bachelor en associate degrees naar opleidingsvorm zien. Voor het hbo en het wo is het aandeel deeltijdstudenten al enkele jaren stabiel. In het hbo is het aandeel sinds 2015-2016 gestabiliseerd rond de vijf procent (na een daling in de jaren ervoor) en in het wo is het aantal voltijdstudenten nagenoeg honderd procent. In hbo-ad zien we een andere trend, waar het aantal voltijdstudenten al enkele jaren steeds iets meer dan de helft betreft (in 2018-2019 in vergelijking met 2017-2018 met 3 ppnt. gestegen naar 56%). Het aantal duale studenten neemt sinds 2011-2012 af en betreft inmiddels acht procent van de associate degrees. In het studiejaar 2018-2019 studeert 36 procent van de hbo-ad studenten in deeltijd.

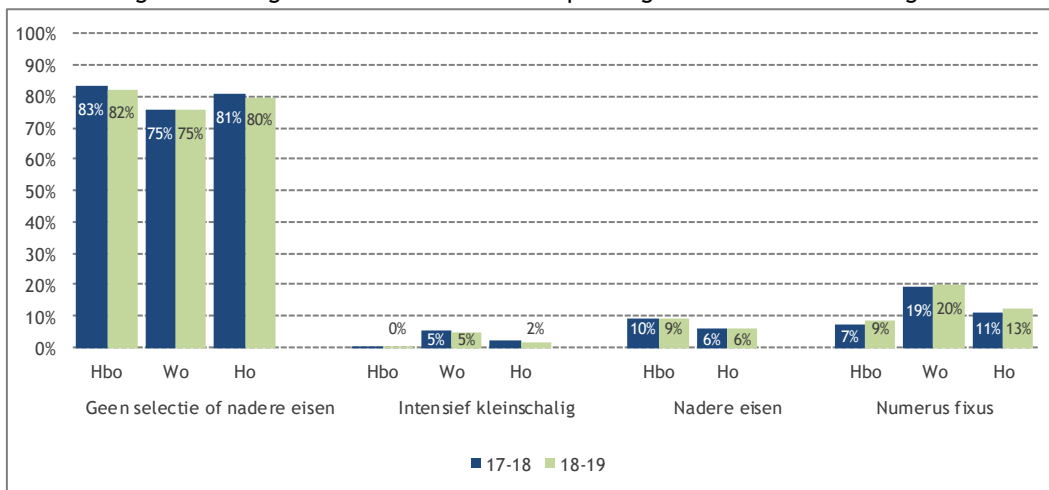
Figuur 2.16: Verdeling van de instroom (%) in de bachelor en associate degree naar opleidingsvorm (eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2006-2018)

Studenten die starten met een studie na hun dertigste of een deeltijdstudie volgen, worden gezien als studenten in het kader van leven-lang-leren (lll). Figuur 2.17 geeft de instroom van deze studenten in het hoger onderwijs weer. De instroom van lll-studenten is sterk gedaald sinds 2009 en kende in 2014 een dieptepunt van 4.149 studenten in het hoger onderwijs (tegenover 8.454 in 2008). Deze trend betrof voornamelijk hbo-studenten. Na 2014 stijgt het aantal lll-studenten van 4.149 naar een totaal van 5.580 in 2018 (een stijging van 34,5 procent). Het aantal lll-studenten in het wo blijft gering, maar stijgt naar 346 studenten en zit daarmee op het hoogste aantal ooit.

Figuur 2.17: Instream (absolute aantallen) in deeltijdopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instream en excl. ad; alleen hoofdinschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2006-2018)

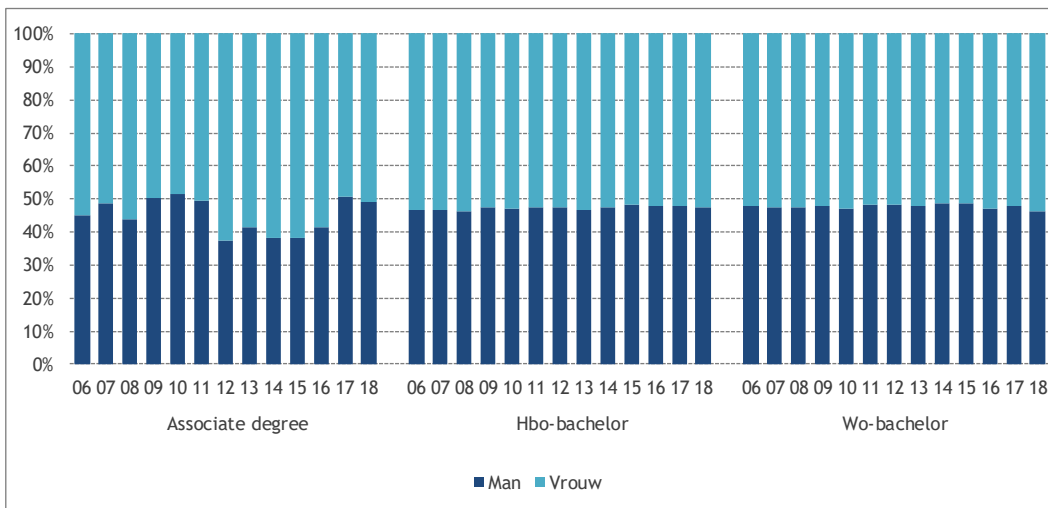
Figuur 2.18 toont de nieuwe instroom naar wel/geen selectieopleiding. Deze gegevens zijn voor een deel gebaseerd op het croho (intensief/kleinschalig onderwijs en nadere eisen; alleen actuele opleidingen). De opleidingen numerus fixus zijn ontleend aan de overzichten die Studiekeuze123 jaarlijks op de website publiceert (jaren 2017-2018 en 2018-2019). Hierbij is niet meegenomen of de selectie daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. Indien opleidingen in meer dan één categorie vallen, hebben steeds de numerusfixus-opleidingen voorrang gekregen boven de andere typen. De gegevens zijn op het niveau opleiding x instelling x opleidingsvorm gekoppeld aan de instroomgegevens. Als we kijken naar de nieuwe bachelorinstroom in het hoger onderwijs dan kunnen we concluderen dat een op de vijf studenten geconfronteerd wordt met enige vorm van selectie. In het hbo wordt achttien procent van alle nieuwe instroom toegelaten aan een selectieopleiding; in het wo is een kwart van de studenten ingestroomd na selectie. Een nadere analyse wijst uit dat vooral vrouwen (en dan met name vrouwen met een Nederlandse achtergrond) en buitenlandse studenten vaker instromen bij een selectieopleiding. Veel minder vaak studeren studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en mannen aan een opleiding waarvoor een selectie gold.

Figuur 2.18: Verdeling van de instroom (%) naar type selectie (alleen voltijd bachelor eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)

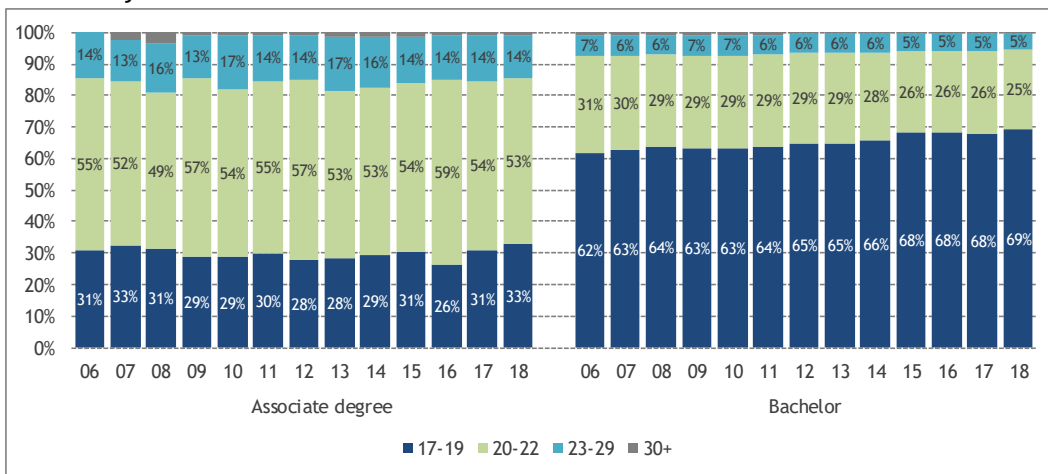
Samenstelling van de nieuwe instroom in de bachelor

De man-vrouwverhouding in het hoger onderwijs is in 2018 voor het wo 46 versus 54 procent, een klein verschil met het hbo waar de man-vrouwverhouding 47 versus 53 procent is. Hiermee is de man-vrouwverhouding relatief in balans (figuur 2.19).

Figuur 2.19: Verdeling van de instroom (%) in de voltijd bachelor naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)

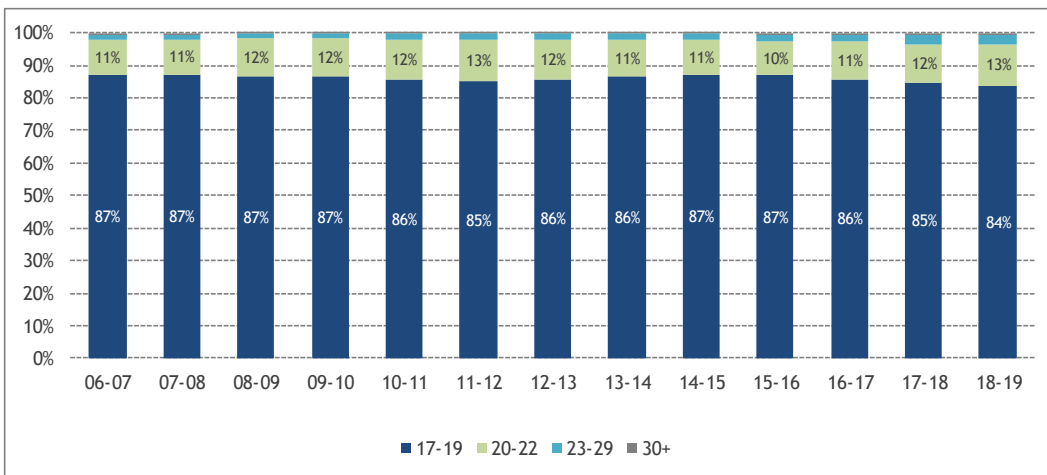
In figuur 2.20 wordt de leeftijdsamenstelling van de nieuwe voltijd eerstejaars in het hbo weergegeven. Het aandeel oudere studenten vanaf de leeftijd van twintig jaar is in de associate degree groter dan in de reguliere bachelor (de groep 20-22 jaar beslaat binnen de associate degrees 53%, binnen de hbo-bachelor 25%). Bovendien is vanaf 2006 tot 2015 in de bachelor het aandeel 17-19 jarigen gestaag toegenomen (van 62% tot 69%). De laatste jaren blijft, met nauwelijks 30-plussers in de voltijd in de hbo-bachelor, dit aandeel vrijwel stabiel.

Figuur 2.20: Verdeling van de instroom (%) in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)

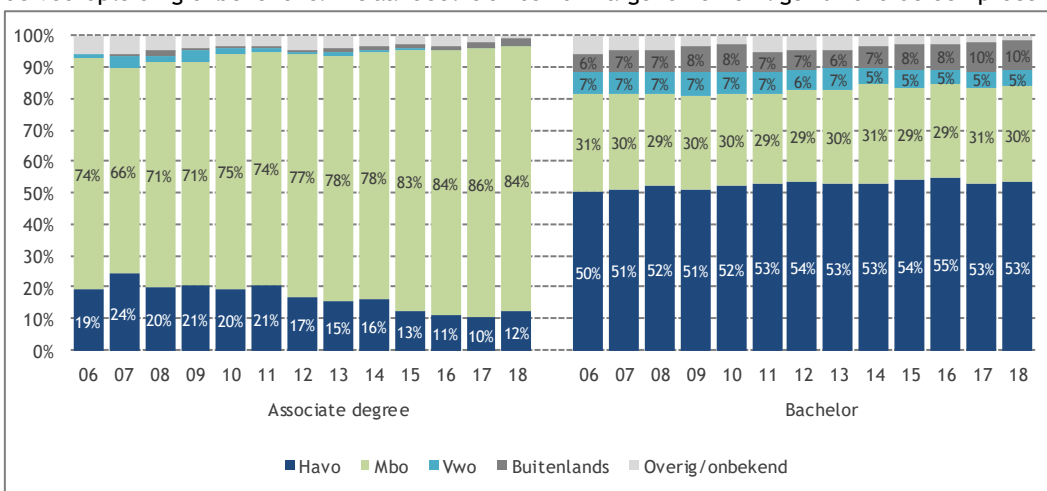
Figuur 2.21 geeft de verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor weer. In het wo is de leeftijdsverhouding iets anders dan in het hbo: 84 procent van de studenten is jonger dan twintig jaar. Daarnaast is er sprake van een lichte stijging van het aantal 20-22 jarigen in de afgelopen drie jaar: van tien procent in 2015 naar dertien procent in 2018. Verder blijft het beeld overwegend constant.

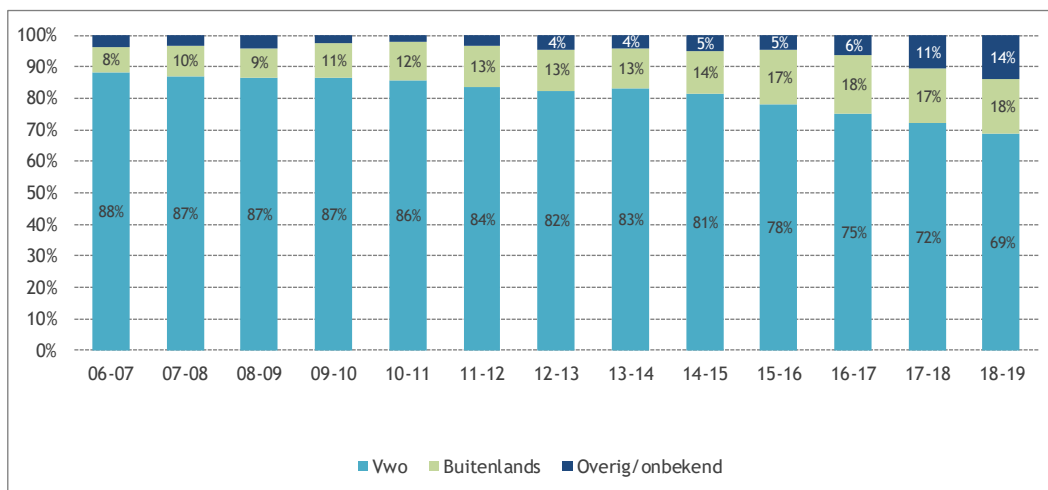
Figuur 2.21: Verdeling van de instroom (%) in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)

Figuur 2.22 laat de verdeling van de instroom naar vooropleiding in het hbo zien. Dit beeld is voor de instroom in de hbo-bachelor vrij constant: iets meer dan de helft is afkomstig van het havo (53%), dertig procent stroomt in vanuit het mbo en vijf procent uit het vwo. Het aantal buitenlandse studenten is de afgelopen jaren langzaam gestegen, maar is ten opzichte van vorig jaar niet verder gestegen (10%). De verdeling van de instroom voor de associate degree laat een gestage toename zien van de instroom uit het mbo naar 84 procent in 2018. Hiermee is dit aandeel wel iets kleiner dan vorig jaar (86%). Studenten uit het vwo of internationale studenten maken nauwelijks onderdeel uit van deze groep (resp. 0,4 en 2,5%). In de categorie ‘overig’ vallen studenten met een colloquium doctum/beschikking CvB én alle studenten van wie de vooropleiding onbekend is. Dit aandeel is sinds 2012 afgenomen en ligt nu rond de één procent.

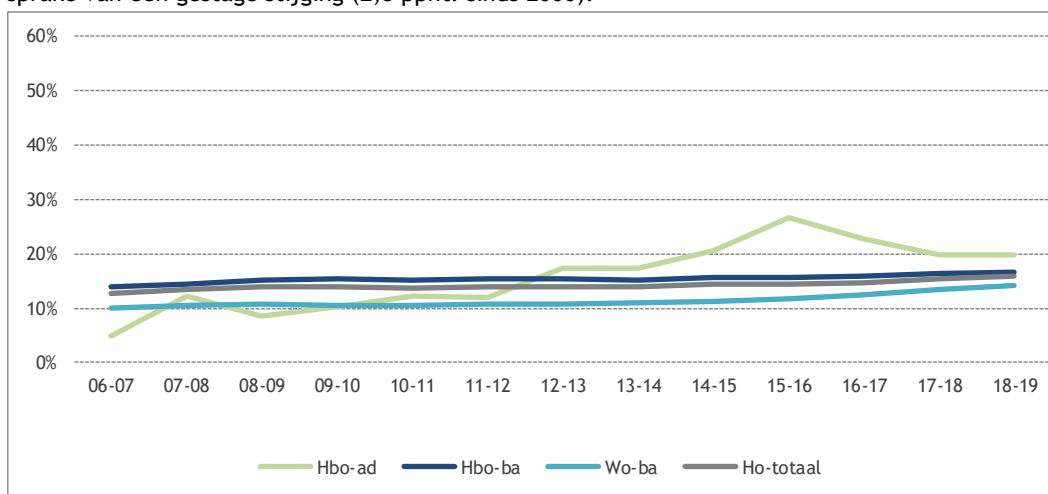
Figuur 2.22: Verdeling van de instroom (%) in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)

De verdeling van instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding is af te lezen uit figuur 2.23. Het aandeel vwo-gediplomeerden in het wo is sinds 2006 gedaald van 88 naar 69 procent. Deze daling heeft te maken met een toenemende instroom van buitenlandse studenten: deze stijgt sinds 2006 van acht naar achttien procent. Absoluut neemt de instroom in het wo in deze periode toe, maar zoals gezegd verschuiven de verhoudingen naar vooropleiding. Bovendien zien we dat de laatste jaren het aantal studenten uit de categorie ‘overige’ toeneemt. Het betreft hier met name colloquia/CvB beschikkingen en degenen van wie de vooropleiding onbekend is. Ook deze laatste groep bevat veel buitenlandse studenten. Buitenlandse studenten en studenten met een onbekende vooropleiding samen beslaan in het laatste jaar iets meer dan dertig procent van de totale instroom in de wo-bachelor. In 2006 was dit nog twaalf procent.

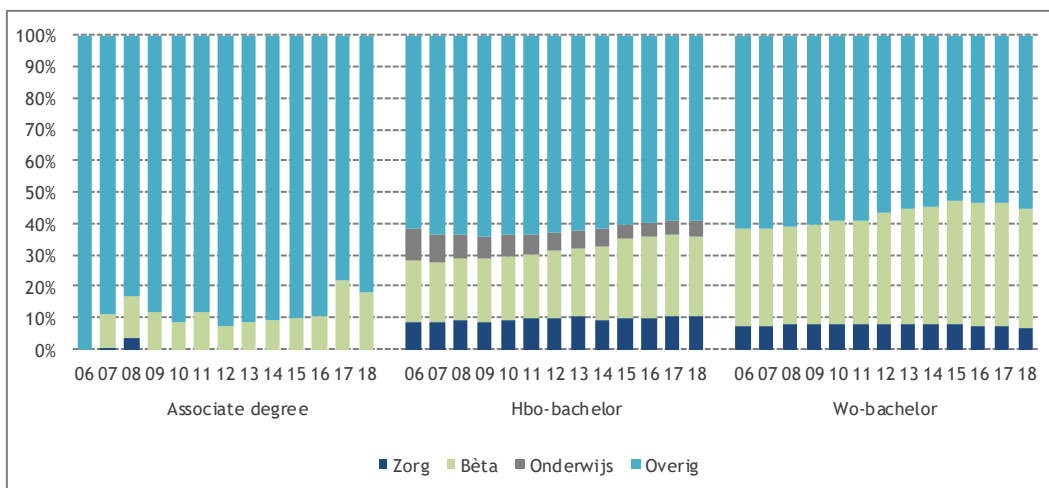
Figuur 2.23: Verdeling van de instroom (%) in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding vóór het ho (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)

Figuur 2.24 laat zien dat het totale percentage studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond in de voltijd bachelor sinds 2006 iets is toegenomen (van bijna 13% naar bijna 16%; lijn ho-totaal) en ook in de associate degree (sinds 2012) is gestegen (met een piek van 27% in 2015-2016). Bij de ad daalt het aantal weer tot twintig procent in 2018. Het aandeel studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond ligt het laagst in de wo-bachelor, op zo'n veertien procent. Dit aandeel stijgt wel gestaag sinds 2006 (4 ppnt.). In de hbo-bachelor ligt het aandeel van deze groep studenten op bijna zeventien procent en ook hier is sprake van een gestage stijging (2,8 ppnt. sinds 2006).

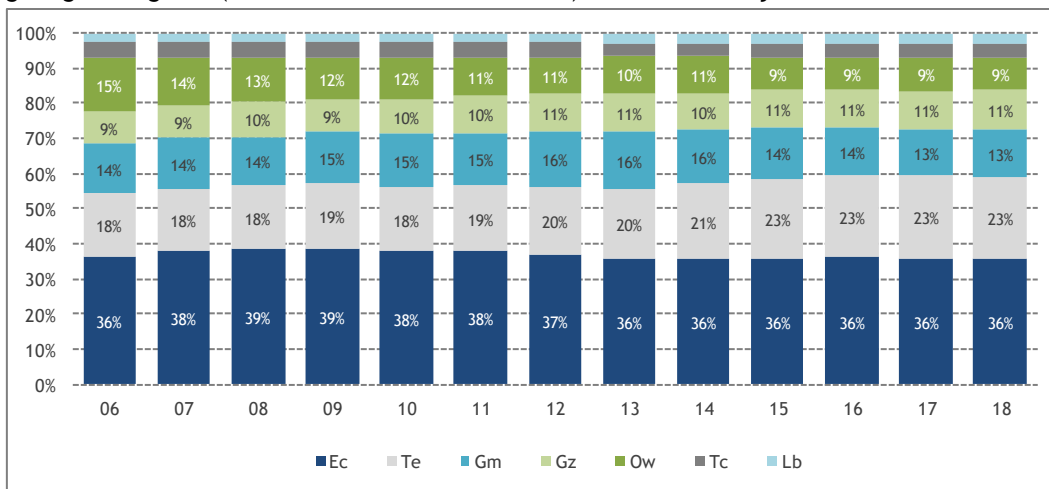
Figuur 2.24: Percentage nieuwe bachelor- en associate degree-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond (voltijd) (bron: 1cHO 2006-2018)

In figuur 2.25 wordt de instroom in het hbo en het wo naar respectievelijk vier en drie sectoren weergegeven. We vestigen de aandacht op drie sectoren: zorg, onderwijs en bètatechniek. Voor het hbo zien we dat het aandeel van de verschillende sectoren over de jaren heen licht verschuift en dat het aandeel bètatechniekstudenten in de bachelor is toegenomen (van 20% in 2006 naar 26% in 2018). Sinds drie jaar is er sprake van stabilisatie. Binnen de associate degrees fluctueert het aandeel bètatechniekstudenten over de jaren tussen de zeven en tweeëntwintig procent. In het wo neemt het aandeel bètatechniekstudenten van 2009 tot 2015 gestaag toe; daarna stabiliseert het aandeel studenten in de verschillende sectoren met veertig procent bètatechniekstudenten en dit jaar is sprake van een lichte daling (van 40% naar 38%). Het aandeel studenten in de zorg in het wo is relatief stabiel (schommelt sinds 2006 tussen de 7% en 8%) en wordt grotendeels gereguleerd door numerus fixus en selectie. Studeerde in 2006 nog tien procent van alle hbo-bachelors aan een lerarenopleiding of pabo; het laatste jaar is dit nog vijf procent.

Figuur 2.25: Verdeling van de instroom (%) in de associate degree, hbo- en wo-bachelor en naar tekortsectoren (bron: 1cHO 2006-2018)

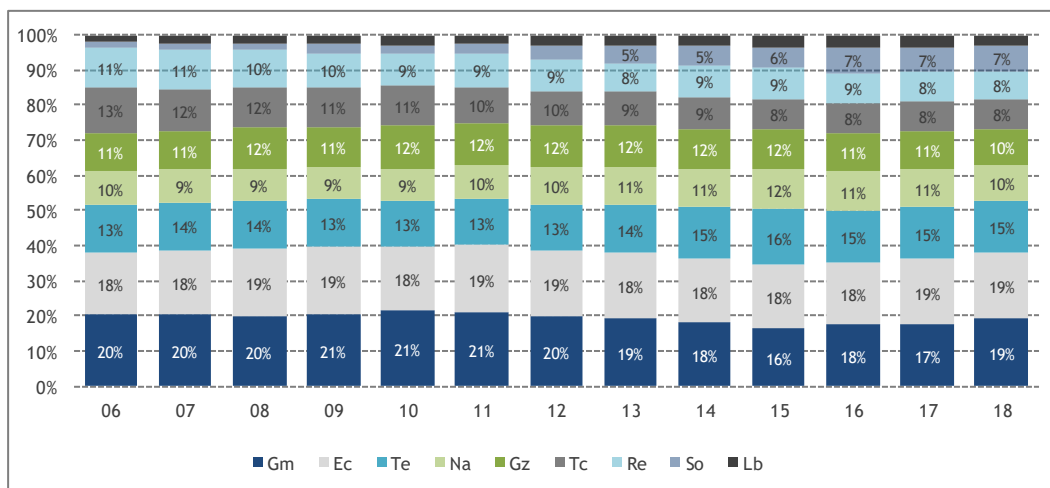
Figuur 2.26 toont de verdeling van de voltijd bachelorinstroom in het hbo naar sector. Verreweg de grootste sector in het hbo is Economie. Deze sector herbergt een derde van alle nieuwe hbo-studenten en blijft qua omvang (aandeel) stabiel. De sector techniek (23% van alle hbo-studenten) is de laatste jaren eveneens stabiel, maar kende vooral een groei sinds 2010. In totaal dertien procent van de hbo-voltijd bachelorstudenten volgt een opleiding in de sector Gedrag & Maatschappij; sinds 2012 is dit aandeel licht gedaald. Van een van de tekortsectoren, Gezondheidszorg, kunnen we concluderen dat deze relatief stabiel blijft rond de tien à elf procent van alle hbo-bachelorstudenten. De sector Onderwijs laat door de jaren heen een gestage daling zien (van 15% in 2006 naar 9% in 2018). De laatste vier jaar tonen een stabiel beeld.

Figuur 2.26: Verdeling van de instroom in de hbo-bachelor naar sector²⁶ (%) (bron: 1cHO 2006-2018)

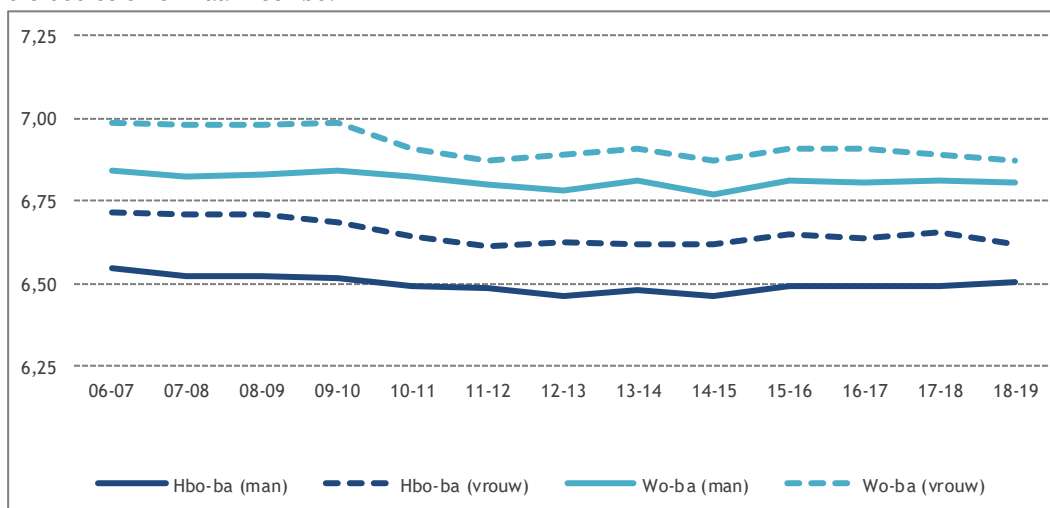
In het wo is de verdeling van de nieuwe bachelorstudenten relatief stabiel (figuur 2.27). Hier zijn de grootste sectoren Gedrag & Maatschappij en Economie (beiden rond de 20%). Techniek en Natuur samen bepalen in het wo ongeveer een kwart van de instroom. De sector Gezondheidszorg (grotendeels gereguleerd door de numerus fixus) herbergt tien procent van de nieuwe bachelorstudenten. In de sectoren Taal & Cultuur, Recht en Sectoroverstijgend studeren tussen de zeven à acht procent van de studenten. De kleinste sector is Landbouw & Natuurlijke omgeving. Hier stroomt jaarlijks zo'n drie procent van alle nieuwe voltijd wo-bachelorstudenten in. Het beeld is stabiel over de jaren heen.

26 Ow = Onderwijs; Ec = Economie; Gm = Gedrag & Maatschappij; Gz = Gezondheidszorg; Lb = Landbouw en natuurlijke omgeving; Na = Natuur; Re = Recht; So = Sectoroverstijgend; Tc = Taal & Cultuur; Te = Techniek

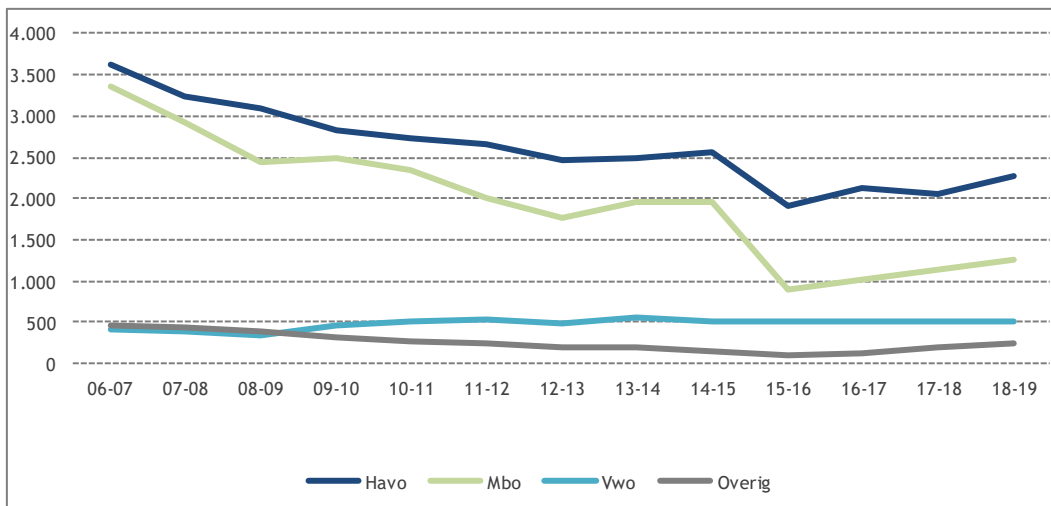
Figuur 2.27: Verdeling van de instroom in de wo-bachelor naar sector (%) (bron: 1cHO 2006-2018)

Figuur 2.28 toont het gemiddelde eindexamencijfer uit het vwo van de voltijd bachelorinstroom naar soort hoger onderwijs en naar geslacht. Vwo-studenten die doorstromen naar het hbo hebben, in vergelijking met de vwo-gediplomeerden die doorstromen naar het wo, over de jaren heen een lager eindexamencijfer behaald. Daarnaast behalen vrouwen in alle jaren iets betere eindexamenresultaten. Bij de studenten die doorstromen naar het wo constateren we kleinere verschillen tussen mannen en vrouwen dan bij studenten die doorstromen naar het hbo.

Figuur 2.28: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom uit het vwo naar soort ho (bron: 1cHO 2006-2018)

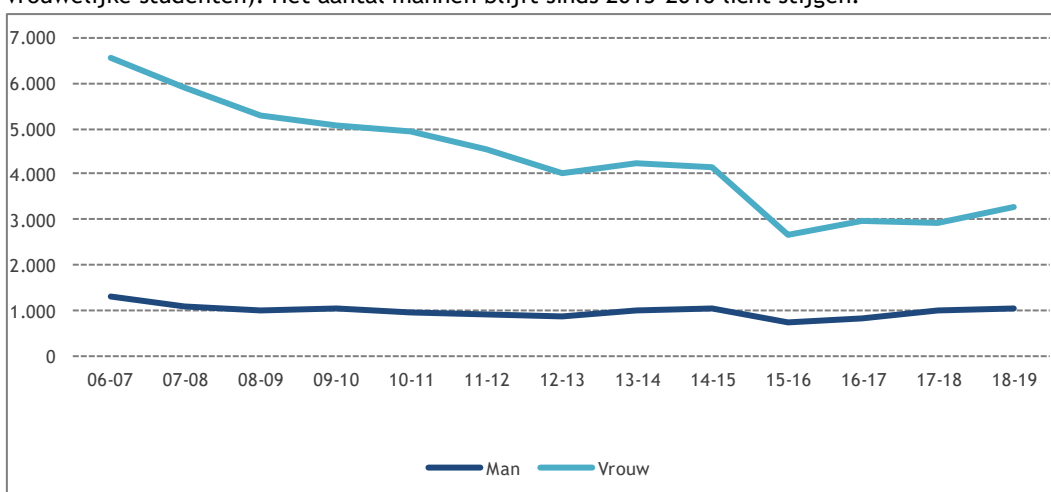
In 2018-2019 startten in totaal bijna 4.300 nieuwe ho-studenten met een pabo-opleiding (figuur 2.29). Dit is een stijging van 13,6 procentpunten ten opzichte van vorig studiejaar. Het betreft hier alleen de nieuwe instroom in het hoger onderwijs en niet de nieuwe instroom in een hbo-bachelor. Vanaf studiejaar 2015-2016 worden landelijke eisen gesteld aan de kennis van de vakgebieden Aardrijkskunde, Geschiedenis en Natuur & Techniek. Dit betekent dat havisten en mbo-studenten die de pabo willen volgen en geen eindexamen hebben gedaan in deze vakgebieden, worden getoetst. In de praktijk betekent dit dat mbo-studenten altijd worden getoetst (omdat vakken geen onderdeel uitmaken van het diploma) en havisten alleen worden getoetst als zij geen eindexamen hebben gedaan in de genoemde vakken. Studenten met een vwo-diploma of een afgeronde hbo- of wo-opleiding zijn hiervan vrijgesteld. Sinds 2006 constateren we in het geheel een daling van het aantal nieuwe pabo-studenten die afkomstig zijn uit het havo en mbo, met in 2015-2016 een scherpe daling (voor havo en mbo resp. een daling van 47% en 73% vergeleken met 2006).

Figuur 2.29: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo naar vooropleiding (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2006-2018)

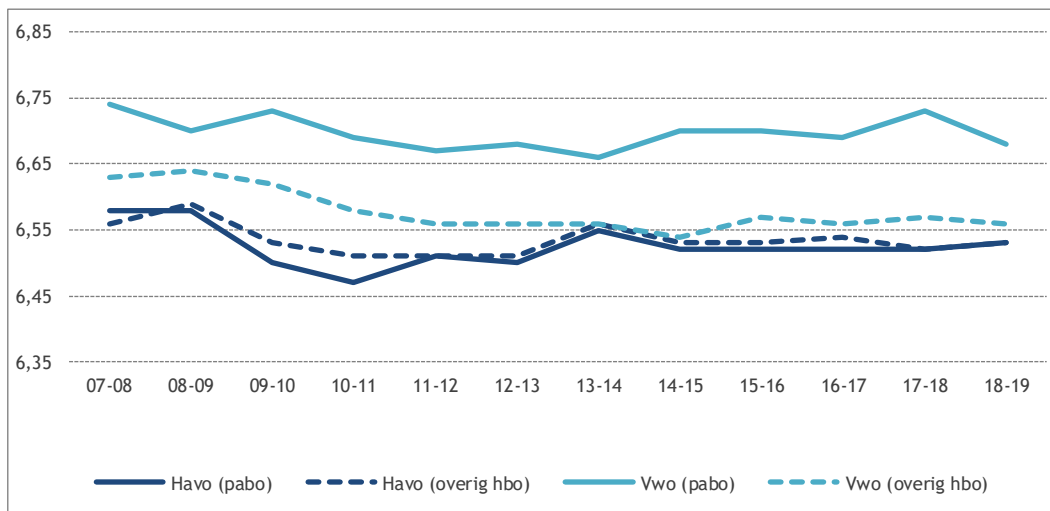
Hierna stijgt het aantal studenten (figuur 2.29) uit het mbo elk jaar licht van 901 studenten in 2015-2016 naar 1.261 studenten in 2018-2019. Dit herstel verklaart voor een groot gedeelte de totale toename. Dit herstel zien we (nog) niet bij studenten uit het havo. Het aantal van 2.133 in 2016-2017 daalt naar 2.047 in 2017-2018, en stijgt het laatste jaar weer licht naar 2.270 studenten. Het aantal studenten uit het vwo blijft stabiel rond de 500 studenten.

Veel meer vrouwen dan mannen gaan naar de pabo. De man-vrouwverhouding is de afgelopen jaren wel ten gunste van het aandeel mannen veranderd. Lag het aandeel mannen in de pabo in 2006 nog op zestien procent, in 2018 is dit aandeel, door de enorme afname in het aantal vrouwen, gestegen naar 24 procent. Het aantal vrouwen dat instroomt op de pabo is sinds 2006 sterk gedaald (figuur 2.30). De laatste jaren zien we kleine wisselingen in de instroom van vrouwen op de pabo: in 2016 was er ten opzichte van het jaar ervoor weer sprake van een stijging van ruim tien procent, in 2017 was er sprake van een kleine daling en dit jaar zien we weer een stijging van 11,4 procent ten opzichte van vorig jaar (naar in totaal 3.257 vrouwelijke studenten). Het aantal mannen blijft sinds 2015-2016 licht stijgen.

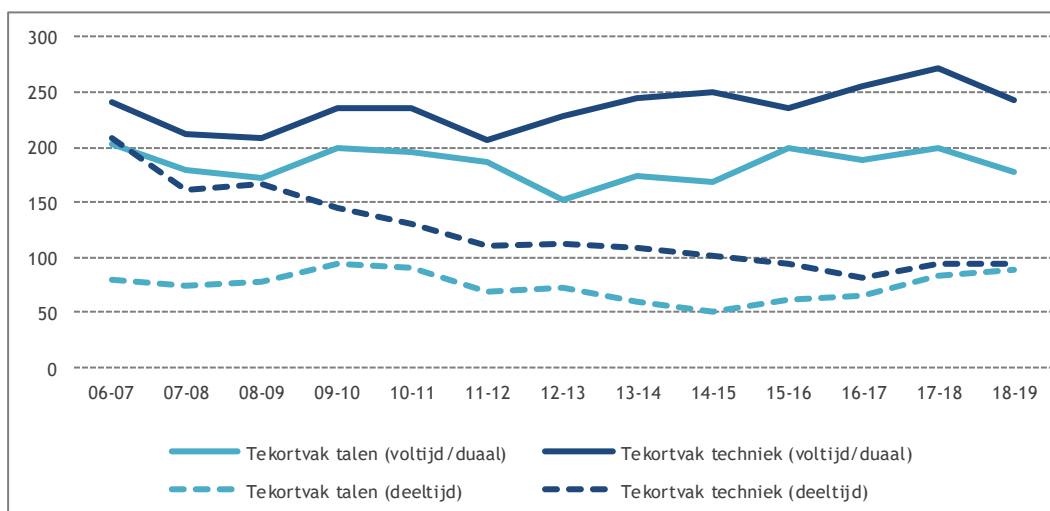
Figuur 2.30: Ontwikkeling van de voltijd bachelorinstroom in de pabo naar geslacht (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en dual) (bron: 1cHO 2006-2018)

Figuur 2.31 toont het gemiddelde eindexamencijfer van de havisten en vwo-studenten voor de pabo-instroom en de overige hbo-instroom. Voor studenten met een havo-achtergrond blijkt dat dit cijfer niet of nauwelijks verschilt voor pabo en het overige hbo en dat de pabo dus niet de ‘betere’ of ‘slechtere’ havisten aantrekt. Wel trekt de pabo nog steeds de ‘betere’ vwo-hbo doorstromer: de vwo-gediplomeerden die kiezen voor de pabo behaalden veel hogere eindexamencijfers dan andere vwo-gediplomeerden in het hbo.

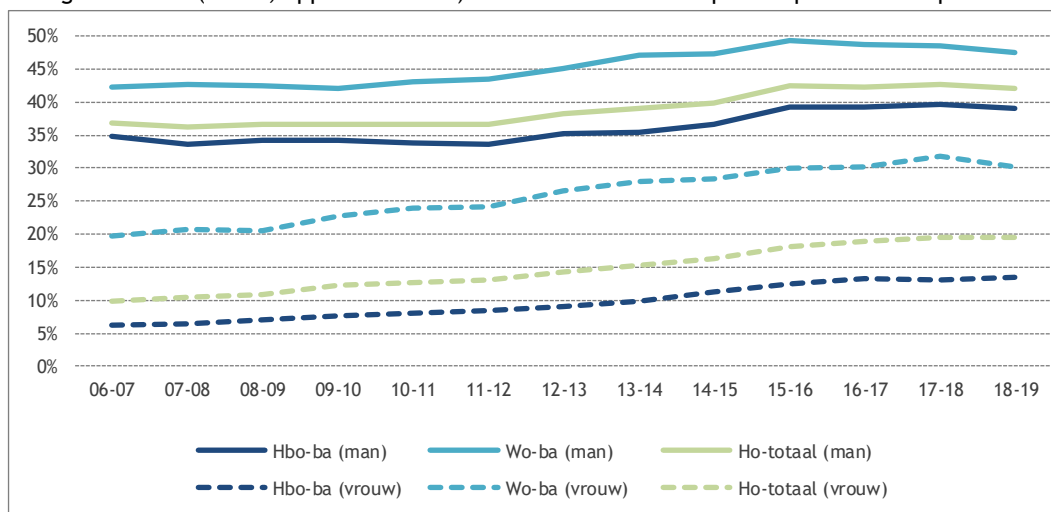
Figuur 2.31: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van voltijd bachelorinstroom in de pabo (bron: 1cHO 2006-2018)

Figuur 2.32 toont de instroom in tekortvakken in vo-lerarenopleidingen naar type tekortvak. Talen die onder tekortvakken vallen zijn Duits, Frans en de klassieke talen; de overige tekortvakken richten zich op techniek, informatica, scheikunde, wiskunde en natuurkunde. We zien dat het totaal aantal studenten aan lerarenopleidingen voor tekortvakken licht gedaald is ten opzichte van 2006 (van 732 naar 605 studenten); deze daling verliep grillig. Ten opzichte van vorig jaar is het totale aantal studenten (zowel voltijd/duaal als deeltijd) aan lerarenopleidingen voor de tekortvakken taal gedaald van 284 naar 267 studenten. Het aantal studenten in tekortvakken techniek is gedaald van 366 naar 338. De meeste studenten volgen hun opleidingen in voltijd/duaal. Voor studenten in de tekortvakken techniek is dit verschil over de jaren groter geworden (minder studenten gingen in deeltijd studeren, iets meer gingen in voltijd/duaal studeren).

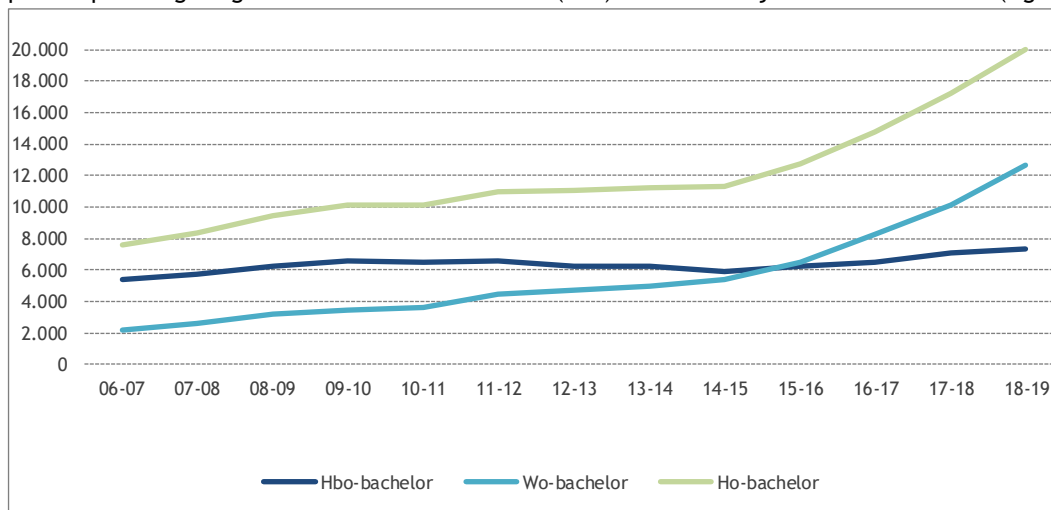
Figuur 2.32: Instroom in lerarenopleidingen naar tekortvakken (alleen hbo-bachelor)(bron: 1cHO 2006-2018)

Het percentage bètatechniekstudenten is sinds 2006 fors gestegen. In 2018-2019 studeert negentien procent van de vrouwen en 42 procent van de mannen aan een bètatechnische opleiding. De bètatechniekdeelname van zowel vrouwen als mannen is in het wo veel hoger dan in het hbo. Aan de grote stijging van het aandeel studenten dat een bètatechnische studie gaat doen, lijkt een einde te zijn gekomen (figuur 2.33). Dit jaar is er sprake van een lichte daling van de bètatechniek-instroom bij vrouwen in het wo (met 1,7 ppnt. naar 30%) en een geringe stijging in het hbo (met 0,3 ppnt. naar 13%). Bij mannen zien we eveneens een lichte daling in het hbo (met 0,5 ppnt. naar 39%) en in het wo met een procentpunt naar 47 procent.

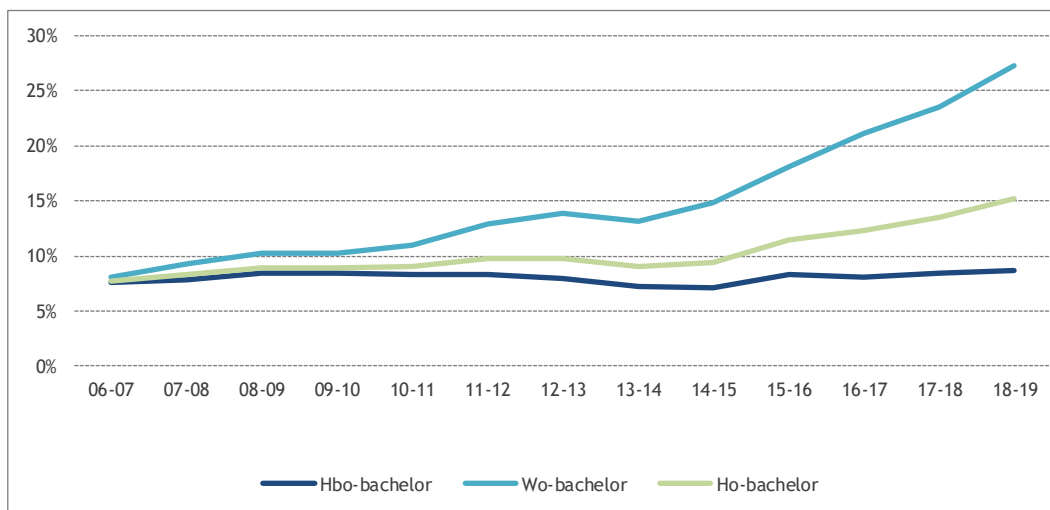

Figuur 2.33: Bètatechniekdeelname (voltijd) in de bachelor naar geslacht (% t.o.v. totale instroom)(bron: 1cHO 2006-2018)

Het aantal internationale studenten in Nederland neemt na het jaar 2014-2015 een vlucht van 11.332 naar 19.998 in 2018-2019. In 2018-2019 starten in het wo 12.634 internationale studenten en in het hbo 7.364. Dat is een toename van 76% (zie figuur 2.34). De toename van internationale studenten is het grootst in het wo: In het hbo neemt het percentage buitenlandse studenten licht toe met één procentpunt naar negen procent dit jaar (figuur 2.35). Bij het wo is het aandeel in 2018-2019 voor het vierde jaar op rij met drie procentpunten gestegen naar meer dan een kwart (27%) van alle voltijd bachelorstudenten (figuur 2.35).

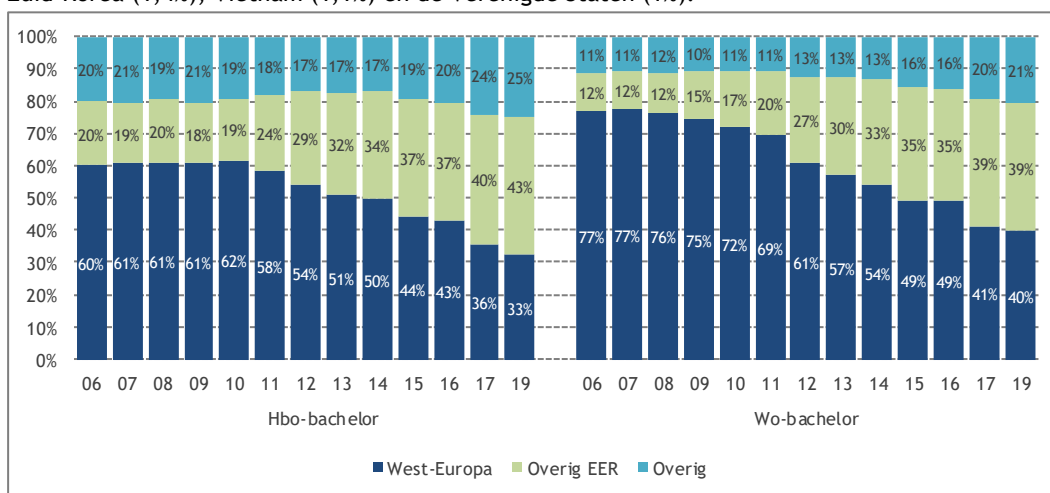

Figuur 2.34: Aantal buitenlandse studenten (instroom) voltijd bachelor (% excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2018)

Figuur 2.35: Aandeel buitenlandse studenten (instroom) voltijd bachelor t.o.v. alle voltijd bachelorstudenten (%), excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2018)

Figuur 2.36 toont, voor hbo en wo apart, het percentage internationale studenten naar herkomstregio. Het merendeel van de internationale studenten is in 2018-2019 afkomstig uit EER-landen (75% in het hbo en 79% in het wo). Hiervan komt in het wo de helft uit een West-Europees land; in het hbo is 43 procent van de EER-instroom West-Europees (niet in figuur). De instroom van buiten de EER neemt in beide groepen geleidelijk toe (van 18% in 2011-2012 naar 25% in 2018-2019 in het hbo en van 11% naar 21% in het wo). Wanneer we naar de afzonderlijk landen kijken (niet in figuur), zien we dat Duitse bachelorstudenten net als voorgaande jaren sterk vertegenwoordigd zijn onder de internationale studenten (35%). Hierna volgen Belgen (5%) en Italianen (4,9%). Ook uit de overige EER-landen zijn relatief veel studenten afkomstig. Zo is 4,2 procent van de buitenlandse studenten Bulgaars, 4 procent Brits, 3,6 procent Roemeens en 3,5 procent Frans. Studenten die van buiten de EER instromen, komen voornamelijk uit China (3,5%), Indonesië (1,5%), Zuid-Korea (1,4%), Vietnam (1,1%) en de Verenigde Staten (1%).

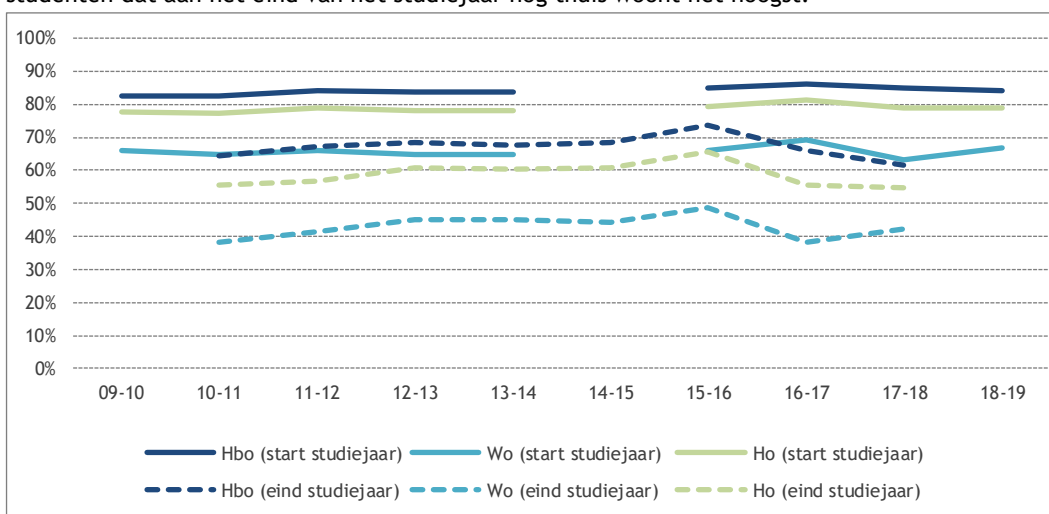

Figuur 2.36: Instroom in voltijd bachelor (%) naar EER-regio: alleen buitenlandse studenten (bron: 1cHO 2006-2018)

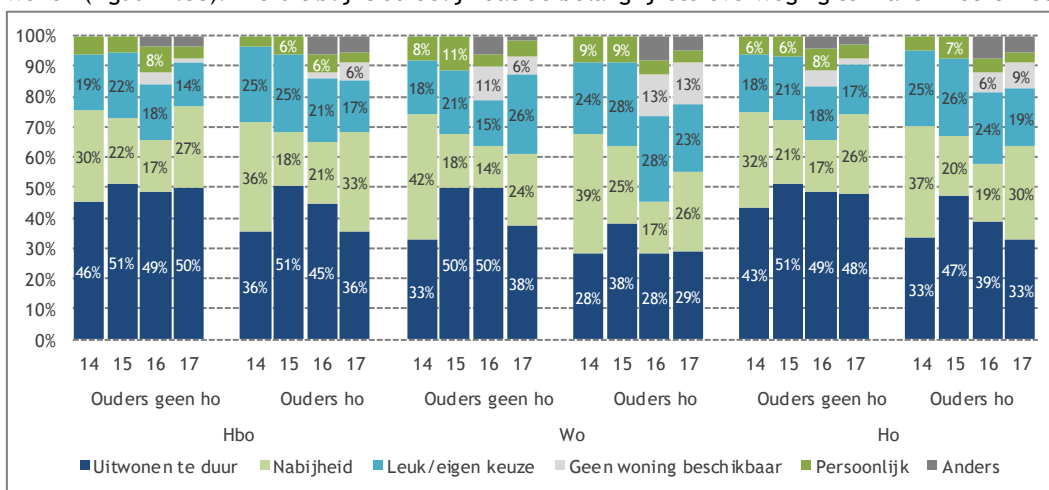
Woonsituatie, sociale achtergrond en functiebeperking

Figuur 2.37 toont het aandeel eerstejaarsstudenten dat thuiswonend is: direct na instroom in het hoger onderwijs in september (doorgetrokken lijn, bron Startmonitor) en aan het eind van het eerste studiejaar (juni: bron Studentenmonitor). Hieruit komt naar voren dat acht van de tien eerstejaars aan het begin van hun studie thuis blijven wonen (85% in hbo en 67% in wo). In het wo zien we in het laatste jaar een (significante) stijging van het aandeel thuiswonenden bij de start van het studiejaar. Aan het eind van het studiejaar is de woonsituatie veranderd. Dan blijkt dat (weliswaar gebaseerd op een andere bron) meer studenten op kamers zijn gaan wonen. In 2017-2018 is het aandeel thuiswonende wo-studenten aan het begin van het studiejaar 63 procent; in juni is dat nog 42 procent. In het hbo woonde in september 2017 85 procent van de studenten bij hun ouders; in juni (2017) van dat studiejaar is dat nog 62 procent. De trend ten opzichte van vorig jaar is niet significant. In het jaar van invoering van het studievoorschot is het aantal studenten dat aan het eind van het studiejaar nog thuis woont het hoogst.

Figuur 2.37: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin en het einde van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2009-2018 en Studentenmonitor 2010-2017)

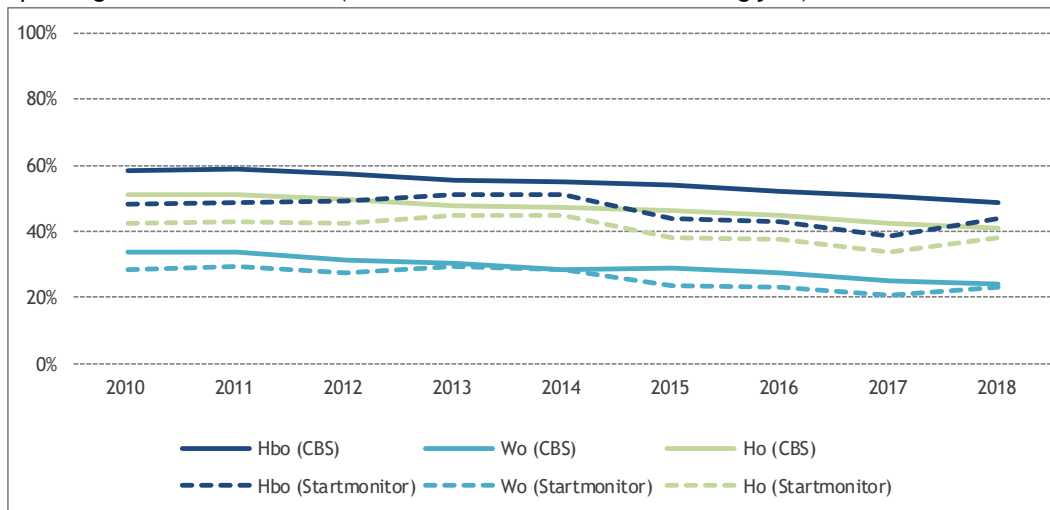
In de Studentenmonitor Hoger Onderwijs is aan eerstejaars gevraagd wat de reden is dat zij bij hun ouders wonen (figuur 2.38). Hieruit blijkt duidelijk dat de belangrijkste overweging te maken heeft met de kosten.

Figuur 2.38: Belangrijkste reden van eerstejaars om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (Studentenmonitor 2014-2017)

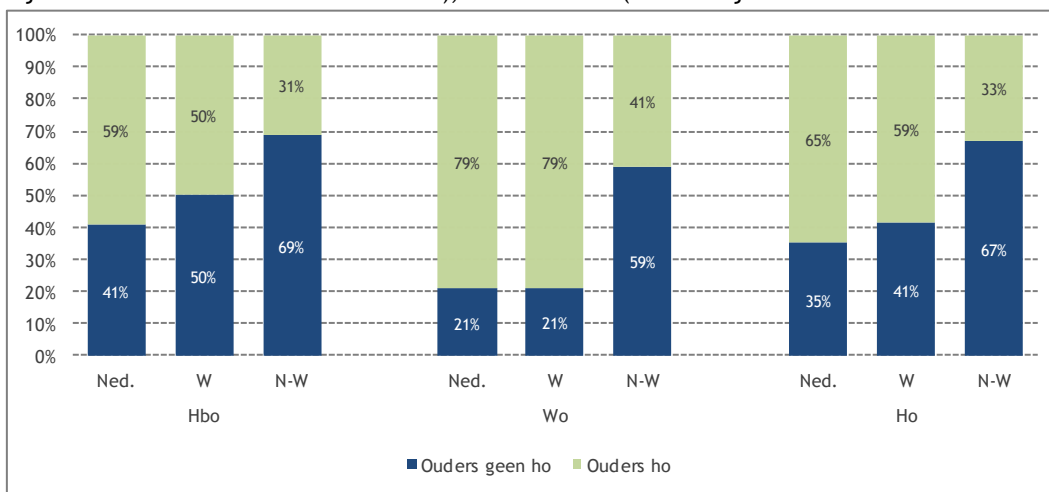
De kosten die het uitwonen met zich meebrengt zijn voor eerstegeneratiestudenten vaker een reden om thuis te blijven wonen dan voor studenten met hoger opgeleide ouders (figuur 2.38). Bij deze laatste groep speelt vaker dat zij het leuk vinden om thuis te blijven wonen, dat de onderwijsinstelling niet ver weg is of dat men geen woonruimte kan vinden. In het eerste jaar van het studievoorschot speelden de kosten voor alle groepen meer een rol dan het jaar ervoor en het jaar erna. Dit geldt voor zowel eerstegeneratiestudenten als voor de overige studenten.

Figuur 2.39 toont het percentage eerstegeneratiestudenten op basis van de Startmonitor en op basis van het CBS. Een exact percentage is op basis van de beschikbare data niet te geven, maar beide bronnen geven een betrouwbare schatting op basis van deelpopulaties. De CBS-analyses zijn (in 2018) gebaseerd op gegevens van 82.000 studenten (in 2010 was het opleidingsniveau van 66.000 studenten). Het gaat hier uitsluitend om de groep studenten waarvan het opleidingsniveau van de ouders bekend is. De mate waarin dit niet bekend is, is niet willekeurig, maar selectief. Zo zijn in het wo de diploma's bekend vanaf 1983, in het hbo vanaf 1986 en in het mbo vanaf 2005. Van ouders die niet in het examenregister staan, is ook geen diploma bekend. Ook voor internationale studenten is het opleidingsniveau onbekend. Vanaf 2004 zijn de gegevens nog aangevuld met EBB-survey gegevens en vanaf 2010 met UWV-gegevens van werkzoekenden. Per jaar komen er steeds meer betrouwbare gegevens. De CBS-lijn in figuur 2.39 toont de studenten waarvan beide ouders geen ho-diploma hebben behaald. Indien alleen het opleidingsniveau van één van de ouders bekend is, is de opleiding van die ouder als uitgangspunt genomen. De cijfers uit de Startmonitor zijn gebaseerd op een steekproef van jaarlijks gemiddeld rond de 15.000 studenten. Aan deze studenten is het opleidingsniveau van beide ouders gevraagd. Het gaat hier om een representatieve landelijke steekproef. Het is niet mogelijk om een exact percentage te noemen; wel kunnen we een reële schatting geven. Onderstaande figuur laat zien dat de schattingen uit beide bronnen steeds verder bij elkaar komen. In 2018-2019 kunnen we concluderen dat het aandeel eerstegeneratiestudenten tussen de 38 en 41 procent ligt. In het hbo tussen de 44 en 49 procent en in het wo zo'n 23 à 24 procent. De lijnen van beide bronnen laten een lichte daling sinds 2010. Deze wordt voor een deel veroorzaakt door een gestage stijging van het opleidingsniveau in Nederland (zie hiervoor ook de monitor van vorig jaar).

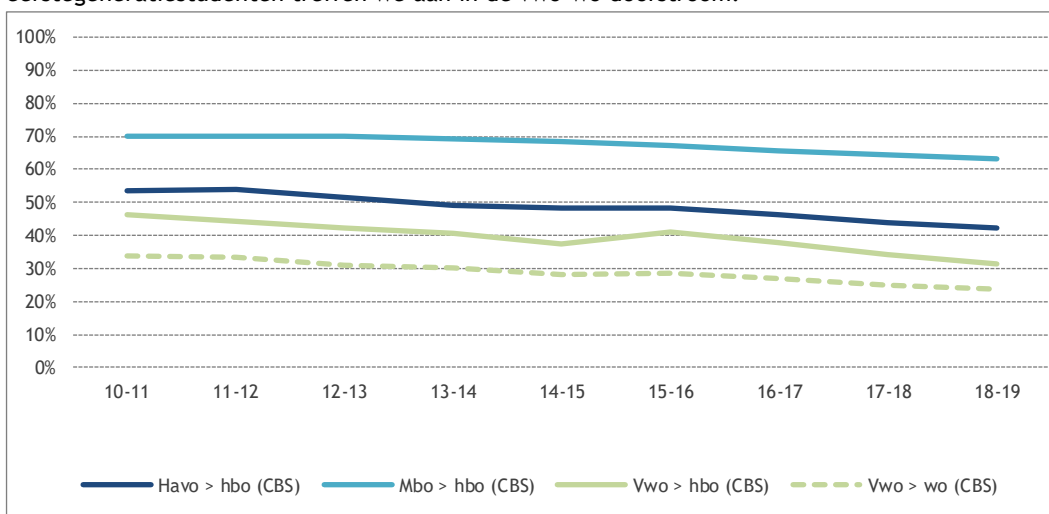
Figuur 2.39: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS microdata)

Uit de analyses van de Startmonitor (2018-2019) komt duidelijk naar voren dat de eerstegeneratiestudenten vooral te vinden zijn bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (figuur 2.40). In het hbo heeft 69 procent van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond lager opgeleide ouders (vs. 41% bij studenten van Nederlandse herkomst); in het wo 59% (vs. 21% bij studenten van Nederlandse herkomst).

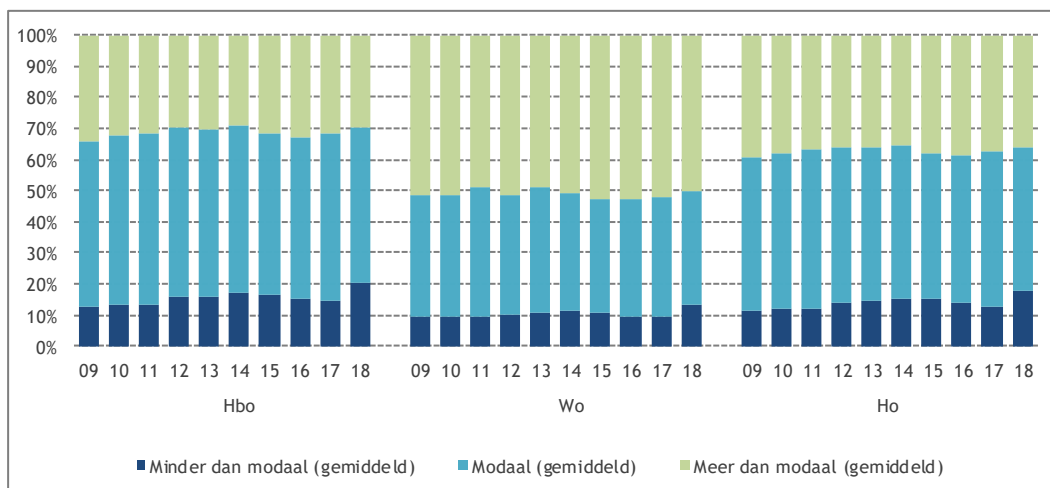
Figuur 2.40: De relatie tussen migratieachtergrond en opleidingsniveau van de ouders (bron: Startmonitor 2018-2019)

Figuur 2.41 laat het aantal eerstegeneratiestudenten in het hoger onderwijs zien naar vooropleiding. Het aantal eerstegeneratiestudenten verschilt tussen de vooropleidingen onderling. Over de jaren heen bevat de groep eerstejaars met een mbo-achtergrond verhoudingsgewijs het grootste aandeel studenten van wie de ouders geen hoger onderwijs hebben genoten. Deze groep wordt gevolgd door havo. De minste eerstegeneratiestudenten treffen we aan in de vwo-wo doorstroom.

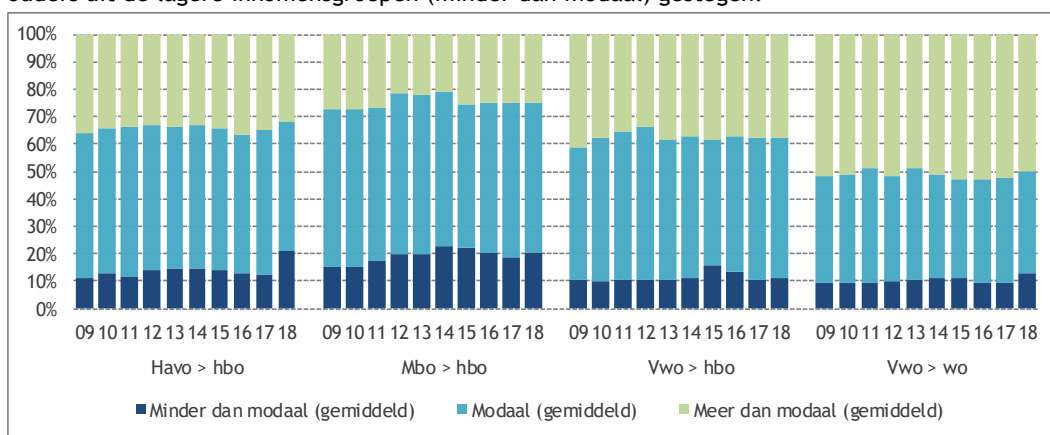
Figuur 2.41: Percentage eerstejaars hbo (onderscheiden naar vooropleiding) waarvan beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS microdata)

Het aandeel studenten in het hoger onderwijs met ouders met minder dan een modaal inkomen is voor het hbo en wo het laatste jaar ten opzichte van het jaar ervoor licht, doch significant toegenomen (figuur 2.42). Dit zou een gevolg kunnen zijn van de verhoging van de aanvullende beurs, maar dit is niet hard vast te stellen. Onderling verschillen het hbo en wo (nog altijd) wel: er zijn verhoudingsgewijs minder studenten in het wo die ouders hebben met een modaal of lager inkomen (48% van de wo-studenten in 2017-2018 en 68% van de hbo-studenten).

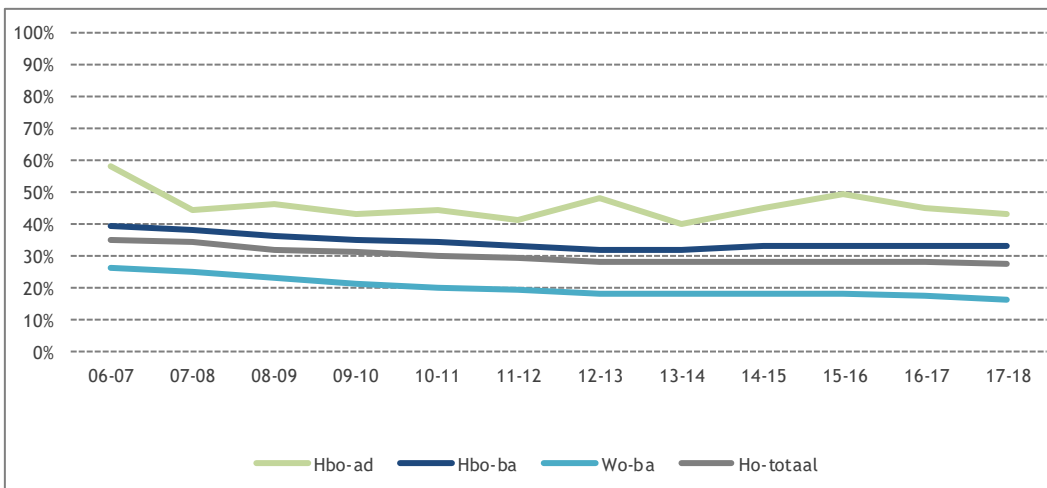
Figuur 2.42: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal, lager of hoger inkomen (bron: Startmonitor 2009-2018).

Studenten met een vooropleiding in het mbo hebben gemiddeld genomen de minst vermogende ouders (figuur 2.43), gevolgd door havo en daarna vwo. Bij studenten met een havo-achtergrond en bij de vwo-wo instroom zien we een significante trend. Ten opzichte van vorig jaar is daar het aandeel studenten met ouders uit de lagere inkomensgroepen (minder dan modaal) gestegen.

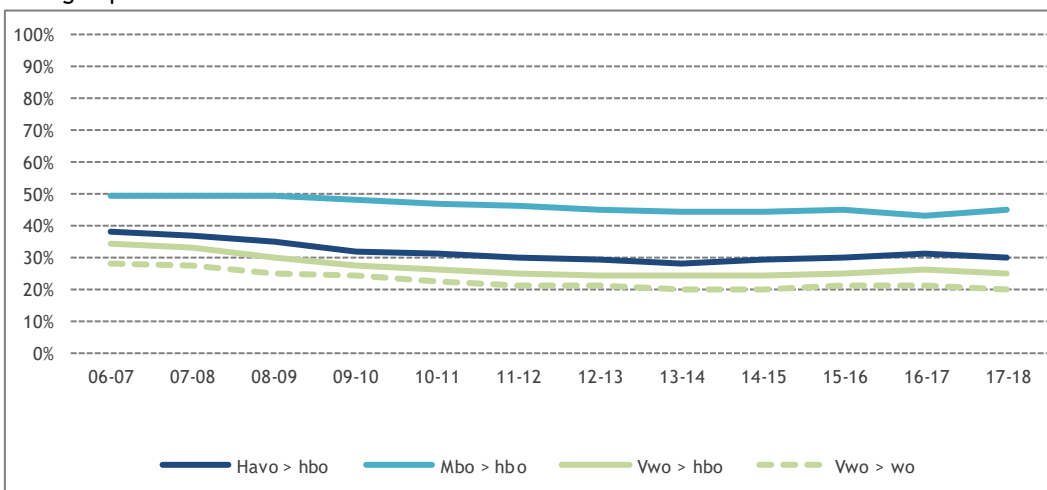
Figuur 2.43: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal, hoger of lager inkomen naar vooropleiding (bron: Startmonitor 2009-2018).

In figuur 2.44 wordt het percentage nieuwe voltijd bachelors met een aanvullende beurs voor de verschillende stromingen en het totaal weergegeven. Het aandeel nieuwe bachelorstudenten (voltijd) met een aanvullende beurs bedraagt 27 procent. Over de jaren heen is sprake van een lichte afname van het aandeel studenten met een aanvullende beurs. Een oorzaak hiervoor is niet duidelijk aan te geven. Het kan zowel veroorzaakt worden door een algehele stijging van het inkomensniveau van de ouders als dat het kan duiden op een verminderde instroom van studenten met minder draagkrachtige ouders.

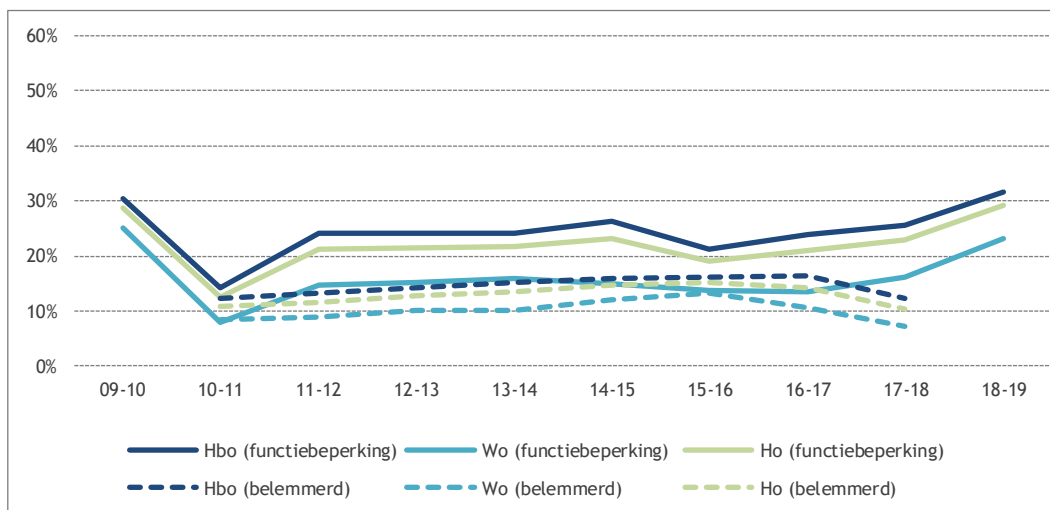
Figuur 2.44: Percentage nieuwe voltijd bachelors en associate degrees met een aanvullende beurs (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/SF 2006-2017)

Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is het hoogst onder studenten die van uit het mbo naar het hbo gaan (figuur 2.45). Het afgelopen jaar is sprake van een lichte stijging van 43 naar 45 procent in deze groep.

Figuur 2.45: Percentage nieuwe voltijd bachelors en associate degrees met een aanvullende beurs naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/SF 2006-2017)

Figuur 2.46 toont het aandeel eerstejaars bachelorstudenten met een functiebeperking (bron Startmonitor) en het aandeel studenten dat aangeeft dat zij daadwerkelijk bij hun studie belemmerd worden door hun functiebeperking (bron: Studentenmonitor). De resultaten moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd omdat met de invoering van de AVG voorafgaand aan de vraag naar functiebeperking een toestemmingsvraag is toegevoegd. Het aandeel studenten met een functiebeperking is het laatste jaar (significant) gestegen, zowel in het hbo als in het wo. Na 2016-2017 daalde ook het deel dat belemmeringen ervaart bij de studie significant. Dit zou erop kunnen duiden dat voorzieningen zijn verbeterd.

Figuur 2.46: Percentage nieuwe voltijd bachelors met een functiebeperking (bron: Startmonitor 2009-2018) en percentage eerstejaars dat belemmerd wordt door een functiebeperking (bron Studentenmonitor 2010-2017)

2.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk is vanuit verschillende perspectieven de doorstroom van het mbo, havo en het vwo naar het hoger onderwijs tegen het licht gehouden en is gekeken naar de samenstelling van de bachelorinstroom naar achtergrondkenmerken. Hiervoor is gebruikgemaakt van de doorstroombestanden van DUO (BRON), CBS microdata en het 1cijfer hoger onderwijs. Daarnaast zijn gegevens gebaseerd op steekproefbestanden (Studentenmonitor en Startmonitor). We behandelen steeds per onderzoeksvraag de belangrijkste uitkomsten.

In hoeverre blijven de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?

De totale directe toestroom volgt sinds 2014 een redelijk stabiele lijn waarbij 63 procent van de studenten met een diploma direct doorstroomt naar het hoger onderwijs. Voor de vooropleidingen afzonderlijk is het instroomaandeel eveneens stabiel. Het percentage studenten dat direct doorstroomt ten opzichte van alle gediplomeerden blijft met iets meer dan drie procentpunten achter op het aandeel van voor het boeggolfeffect. Dit boeggolfeffect werd veroorzaakt door de invoering van het studievoorschot waarbij in de twee jaren voor de invoering een sterke toename van de directe doorstroom werd geconstateerd, hierna volgde een relatief sterke afname. In 2018 zien we bij het vwo nagenoeg volledig herstel van de directe instroom in vergelijking met het aandeel van 2012 (diplomacohort 2011-2012); de directe instroom in het havo en mbo blijft, net als vorig jaar, nog respectievelijk twee en vijf procent achter. De totale doorstroom naar het hoger onderwijs (incl. alle indirecte cumulatieve instroom) blijft voor de groep mbo-studenten nog steeds achter op het diplomacohort 2011-2012. In aantal is de mbo-instroom overigens relatief stabiel gebleven, omdat de omvang van de mbo-diplomacohorten de laatste jaren behoorlijk is toegenomen. De doorstroom van vwo-gediplomeerden naar het hbo blijft stabiel op negen procent. De doorstroom van vwo-gediplomeerden naar het wo is al enkele jaren stabiel rond de 74 procent en ligt boven het niveau van 2012.

Er is geen indicatie dat de doorstroom van gediplomeerden met een niet-westerse achtergrond achterblijft bij die van gediplomeerden met een Nederlandse achtergrond. Integendeel. Met name vanuit het mbo is de doorstroom van mbo-studenten met een niet-westerse achtergrond groter dan die van studenten met een Nederlandse achtergrond. In de directe doorstroom van vwo en havo naar ho zien we dit verschil ook, doch is hier veel kleiner.

Over de jaren heen is sprake van een lichte afname van het aandeel studenten met een aanvullende beurs. Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is het hoogst onder studenten die van uit het mbo naar het hbo gaan.

Het bètarendement ligt voor mannen tussen de zeventig en tachtig procent en voor vrouwen tussen de dertig en vijftig procent. Vrouwen hebben de laatste jaren wel veel winst geboekt. Ten opzichte van het jaar ervoor is het laatste jaar is de situatie relatief stabiel.

Verandert het aandeel studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?

Van de instromers in 2018-2019 heeft negen procent één tussenjaar genomen. De grootste groep van twaalf procent die gebruikmaakt van een tussenjaar vinden we in het vwo, gevolgd door havisten met tien procent. Voor mbo-gediplomeerden ligt het percentage dat doorstroomt naar het hbo na één tussenjaar op zeven procent. De sterke stijging, direct na het boeggolfeffect (vergeleken met diplomacohort 2011-2012), van het aandeel studenten dat één tussenjaar nam voordat ze instroomden in het hoger onderwijs is voor het diplomacohort 2016-2017 afgezwakt en is daarmee met één procentpunt iets lager dan het aandeel studenten dat voor de invoering van het studievoorschot een tussenjaar nam.

Hoe is de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs verdeeld naar de achtergrondkenmerken van de ouders?

Voor havo en vwo zien we nauwelijks verschillen in de doorstroompercentages tussen studenten met en zonder hoogopgeleide ouders; hier is de doorstroom voor eerstegeneratiestudenten iets hoger dan voor scholieren van wie ten minste een van de ouders een ho-diploma heeft. In het mbo is dit wel het geval. Mbo-gediplomeerden die we typeren als eerste generatie hoger onderwijs stromen minder vaak direct door naar het hbo dan degenen van wie de ouders een ho-diploma hebben. Hoewel verschillen na de invoering van het studievoorschot iets groter zijn geworden, bestond dit beeld al lange tijd.

Verandert de instroom in de bachelor?

Het aantal nieuwe studenten in het hoger onderwijs stijgt nog steeds. Deze stijging zien we vooral in het wo. Na een stijging van de studentinstroom met tien procent vorig jaar, stijgt de instroom ook dit jaar weer met bijna acht procent. Dit wordt voor een groot deel veroorzaakt door de toename van het aantal internationale studenten in het wo. In vergelijking met de situatie van vóór de invoering van het studievoorschot steeg de nieuwe studentenpopulatie met dertien procent. De stijging van alleen de Nederlandse studenten bedroeg zeven procent.

Verandert de instroom in de sectoren?

De verdeling naar sector is in het hbo redelijk stabiel. Verreweg de grootste sector in het hbo is Economie. Deze sector herbergt een derde van alle nieuwe hbo-studenten en blijft qua omvang (aandeel) gelijk. Dit geldt ook voor de op één na grootste sector, Techniek, waar bijna een kwart van de hbo-studenten gaat studeren. De instroom in de sector Gedrag & Maatschappij kent sinds 2012 een lichte daling. De sector Onderwijs is door de jaren steeds minder populair. De laatste vier jaar blijft het aandeel nieuwe studenten in deze sector stabiel op negen procent. In het wo zien we nauwelijks verschuivingen en is het beeld stabiel over de jaren heen. Ongeveer twintig procent van de wo-instroom kiest voor een opleiding Gedrag & Maatschappij en nog eens twintig procent voor Economie. Natuur en Techniek samen vormen een kwart van de instroom.

Als gevolg van de nadere vooropleidingseisen daalde in 2015-2016 de instroom in de pabo fors. De laatste jaren zien we weer een toename die vooral wordt veroorzaakt door een grotere doorstroom van uit het mbo naar de pabo. De instroom in lerarenopleidingen in de tekortvakken (Duits, Frans, klassieke talen, techniek, informatica, scheikunde, wiskunde en natuurkunde) is licht gedaald.

Verandert de instroom in associate degrees?

Het aantal studenten in een associate degree stijgt fors. Na een forse daling van het aantal studenten dat een studie start na hun dertigste zien we sinds 2014 weer een stijging. Deze stijgende lijn zet zich ook het laatste jaar door.

Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?

In het hoger onderwijs studeren iets meer vrouwen dan mannen. Dit beeld is al enige jaren stabiel. Naar vooropleiding zien we in de hbo-bachelor een vrij constant beeld: iets meer dan de helft is afkomstig van het havo, dertig procent stroomt in vanuit het mbo, vijf procent uit het vwo en tien procent is afkomstig uit het buitenland. In het wo is de verhouding vwo versus buitenland veranderd. Het aandeel vwo-gediplomeerden in het wo is sinds 2006 gedaald van 88 naar 69 procent. Deze daling heeft te maken met een toenemende instroom van buitenlandse studenten: deze stijgt sinds 2006 van acht naar achttien procent. Uit een schatting op basis van twee databronnen is geconcludeerd dat tussen de 38 en 41 procent van de studenten een zogeheten 'eerstegeneratiestudent' is. Dat houdt in dat beide ouders geen diploma hebben behaald in het hbo of wo.

Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten die het hoger onderwijs (voor het eerst) betreden via selectie (zowel numerus fixus als andere selectie)?

Een op de vijf studenten start in het hoger onderwijs na enige vorm van selectie (numerus fixus, nadere eisen of selectie bij kleinschalige of intensieve opleidingen). In het wo betreft het een kwart van de studenten, in het hbo achttien procent. Deze aantallen zijn ten opzichte van vorig jaar nauwelijks veranderd. Een nadere analyse wijst uit dat vooral vrouwen (en dan met name vrouwen met een Nederlandse achtergrond) en buitenlandse studenten vaker starten met een selectieopleidingen. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en mannen stromen minder vaak in bij selectieopleidingen.

Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten?

Nederland kent de laatste jaren een zeer sterke toename van het aantal internationale studenten. In 2018-2019 startten 12.634 internationale studenten met een opleiding in het wo en 7.364 in het hbo, een toename van 76 procent. Deze stijging is het grootst in het wo. Daar stijgt het percentage internationale studenten voor het vierde jaar op rij fors. Ruim een kwart van alle nieuwe instroom in het wo is afkomstig uit het buitenland.

Vermijden studenten 'moeilijke' studies?

Eerder constateerden we dat het bètarendement relatief hoog is, met name bij mannen en dat is (vooral bij vrouwen) behoorlijk gestegen. Dit resulteerde ook in een forse toename van het aantal bètatechniekstudenten sinds 2006. Aan deze grote stijging lijkt een einde te zijn gekomen. Het beeld is dit jaar overwegend stabiel.

3 Studiekeuze

3.1 Inleiding en vraagstelling

Voor een succesvolle ‘landing’ in het eerste studiejaar is van groot belang dat studenten een adequaat oriëntatieproces doorlopen en weloverwogen en gemotiveerd hun studie kiezen. Zoals we in hoofdstuk 6 zullen zien, hebben studenten die na het eerste jaar doorgaan met hun studie bijvoorbeeld vaker weloverwogen hun opleiding gekozen en is de ervaren match of binding met de studie zelfs de beste voorspeller voor studiesucces. In dit hoofdstuk bestuderen we daarom een aantal aspecten van de studiekeuze, zoals in hoeverre studenten gebruik maken van de studievoorlichting die wordt aangeboden, hun keuzemotieven en ervaren match, deelname aan de studiekeuzecheck of selectie en de ervaren aansluiting met de vooropleiding.

De studiekeuzecheck is ingevoerd in 2014, samen met de vervroeging van de aanmelddatum naar 1 mei. Inmiddels hebben vijf cohorten studenten hier aan deelgenomen. Opleidingen kunnen studenten al dan niet verplicht uitnodigen voor activiteiten die doorgaans als doel hebben het keuzeprocess nog verder te verdiepen of er op te reflecteren, alvorens studenten zich definitief inschrijven. Vaak krijgen studenten feedback of een advies over hun keuze, en studenten hebben het recht dit advies aan te vragen als de instelling het niet aanbiedt.

Met ingang van studiejaar 2017-2018 is voor numerusfixusopleidingen de centrale loting afgeschaft en vervangen door decentrale selectie door de instellingen. Net als de studiekeuzecheck beoogt deze maatregel de kans te vergroten dat elke student op de juiste plaats komt te studeren.

Vanwege de Wet verlaagd wettelijk collegegeld betalen vanaf studiejaar 2018-2019 alle nieuwe studenten aan hogescholen en universiteiten in hun eerste jaar de helft minder collegegeld. Voor studenten in de lerarenopleidingen geldt deze halvering van het collegegeld ook voor het tweede studiejaar. Met deze maatregel wordt beoogd de toegankelijkheid van het hoger onderwijs te versterken.

De analyses in dit hoofdstuk zijn voornamelijk gebaseerd op de Startmonitor en deels ook op de Studentenmonitor Hoger Onderwijs en het 1Cijfer Hoger Onderwijs. De volgende vragen worden in dit hoofdstuk behandeld:

- 3_1 Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?
- 3_2 Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- 3_3 Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baankans?
- 3_4 Welke studenten worden in hun studiekeuze beïnvloed door halvering van het collegegeld en zijn er gevolgen van de maatregel zichtbaar in de instroom van nieuwe studenten?
- 3_5 Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?
- 3_6 Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?
- 3_7 In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?

3.2 Data en definities

De resultaten ten aanzien van studiekeuze zijn gebaseerd op tien metingen van de Startmonitor (studiejaar 2009-2010 tot en met studiejaar 2018-2019) en de laatste vijf metingen van de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (studiejaar 2013-2014 tot en met studiejaar 2017-2018). Voor beide onderzoeken geldt dat de gegevens gecorrigeerd zijn voor steekproefafwijkingen door middel van weging.

De Studentenmonitor Hoger Onderwijs is een monitor die in opdracht van het ministerie van OCW plaatsvindt onder een landelijk representatieve steekproef van studenten. Twee vragen (over de tevredenheid over studiekeuzeinformatiebronnen en over de mate waarin studenten baankansen hebben laten meewegen bij hun studiekeuze) zijn ontleend aan de Studentenmonitor. Uit de Studentenmonitor is een selectie gemaakt van eerstejaars voltijd bachelors. Het betreft de volgende aantallen:

Tabel 3.1: Aantal records (eerstejaars voltijd bachelors) verwerkt in de Studentenmonitor – ongewogen

	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18
Hbo	2.398	1.101	2.201	2.055	1.732	1.101	580	979
Wo	2.634	1.661	2.070	1.465	1.748	1.107	676	1.066
Ho	5.032	2.762	4.271	3.520	3.480	2.208	1.256	2.045

Bron: Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2010-2017

Alle overige gegevens op één na zijn afkomstig uit de Startmonitor. De Startmonitor is een landelijk onderzoek, oorspronkelijk geïnitieerd door ResearchNed, dat sinds studiejaar 2008-2009 jaarlijks wordt uitgevoerd. Met ingang van studiejaar 2018-2019 is de Startmonitor een onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW, uitgevoerd door ResearchNed. Het onderzoek volgt instromende bachelorstudenten tijdens hun eerste studiejaar in het hoger onderwijs. De Startmonitor brengt verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart en inventariseert hoe studenten hun plek vinden in hun opleiding en of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. De Startmonitor is bij uitstek een instrument dat in staat is om binnen het proces van studiekeuze, start en integratie in de opleiding de determinanten van studiesucces en studieuitval of switch in het eerste studiejaar op te sporen en levert daarmee concrete handvatten op voor beleidsmakers in voortgezet en hoger onderwijs.

In de Startmonitor werden in de studie jaren tot en met 2017-2018 bij de eerstejaarsstudenten gegevens verzameld op drie²⁷ belangrijke momenten, namelijk de start van het studiejaar (september-oktober); na enkele maanden studie (december) en aan het einde van het eerste studiejaar (juni-juli). Op deze drie momenten werd aandacht besteed aan de definitieve keuze, gebruik van voorlichtingsmateriaal, motieven en achtergronden van studiekeuze en studiesucces, en studieuitval. Het unieke van deze monitor is dat we aan het eind van het jaar weten welke studenten met hun opleiding zijn gestopt en welke nog studeren en dit kunnen koppelen aan de wijze waarop ze aan hun studie begonnen zijn en hoe ze er tijdens dat eerste jaar zijn ‘geland’.

²⁷ Vanaf studiejaar 2018-2019 bestaat de Startmonitor nog slechts uit twee metingen, namelijk in september-oktober en in juni-augustus. De meting in december vervalt.

De laatste vier metingen van de Startmonitor hebben plaatsgevonden onder studenten die voor het eerst instromen in het hoger onderwijs en vallen onder het studievoorschot. Voor het huidige studiejaar 2018-2019 zijn de gegevens van de enquête uit september 2018 gebruikt. Er vindt vanaf dit studiejaar geen meting meer plaats in december, en de meting van juni 2019 is voor het instroomcohort 2018-2019 nog niet voorhanden. De informatie over de cohorten 2009-2010 tot en met 2017-2018 uit de Startmonitor is wel gebaseerd op telkens drie metingen. Voor dit hoofdstuk betreft het hier alleen informatie over de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs. In hoofdstuk 6 worden gegevens uit deze monitor gerelateerd aan studieuitval of switch aan het eind van het eerste jaar. Voor de analyses in het voorliggende hoofdstuk zijn alleen de reguliere vooropleidingen meegenomen: van havo naar hbo, van mbo naar hbo, van vwo naar hbo en van vwo naar wo.

Tabel 3.2: Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor – ongewogen

	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	Totaal	
September- Hbo meting	10.717	13.268	13.503	13.055	14.723	13.007	9.773	8.242	8.173	7.785	112.246	
	Wo	4.691	3.500	6.835	5.215	5.125	4.546	5.038	5.298	4.951	4.875	50.074
	Ho	15.408	16.768	20.338	18.270	19.848	17.553	14.811	13.540	13.124	12.660	162.320
Vervolg- Hbo metingen	4.579	6.272	6.182	3.917	6.113	5.338	4.102	3.384	2.754		42.641	
	Wo	2.900	2.137	4.278	2.091	2.726	2.313	2.780	3.101	2.121		24.447
	Ho	7.479	8.409	10.460	6.008	8.839	7.651	6.882	6.485	4.875		67.088

Voor een beter overzicht zijn in dit rapport de studiekeuzemotieven van studenten ingedikt naar drie hoofdcategorieën die qua onderliggende items over de jaren te vergelijken zijn. Deze indeling is gebaseerd op een factoranalyse. Voor deze analyse zijn factorscores berekend (gewogen en gestandaardiseerd). Met deze factorscores kunnen we trends en verschillen tussen doelgroepen inzichtelijk maken.

De drie hoofdcategorieën zijn:

- a. Inhoudelijke interesse:
  - inhoudelijk interessanter;
  - sluit beter aan bij capaciteiten en vaardigheden.
- b. Inrichting van de opleiding:
  - meer praktijk in de studie;
  - meer theorie in de studie;
  - meer aandacht voor onderzoek doen;
  - verkorte route of vrijstellingen;
  - opleiding is met redelijke inspanning haalbaar.
- c. Perspectief van het beroep:
  - meer of bredere beroepsmogelijkheden;
  - meer kans op een baan;
  - hoger salaris;
  - meer maatschappelijke status.

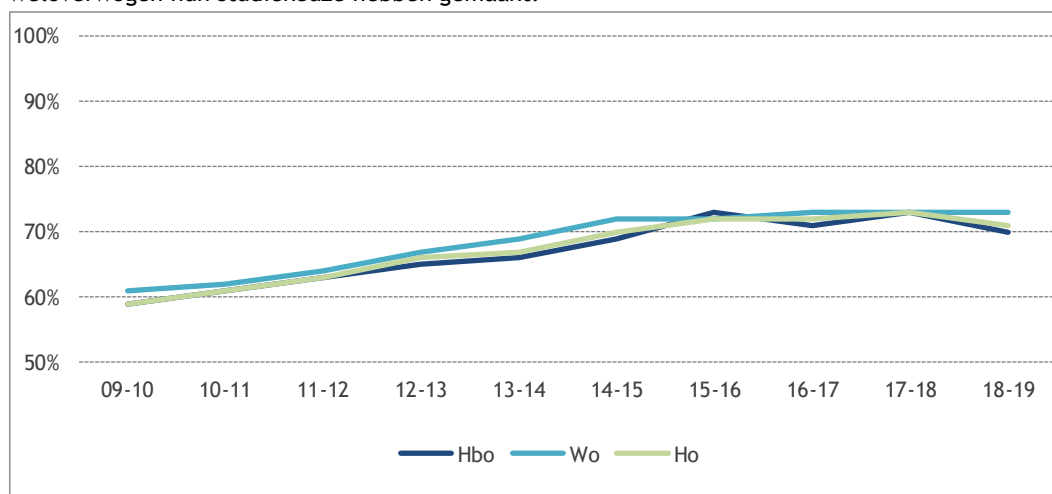
De mate waarin student en studie bij elkaar passen, de match of binding, is een samengestelde maat. De onderliggende items vormen samen een betrouwbare schaal om te meten hoe passend de studie is (Cronbach's $\alpha=0,89$). De schaal kent waarden tussen 1 en 5, waarbij een score van 5 staat voor een optimale match en een 1 voor een slechte match tussen studie en student. Indien de gemiddelde score op alle items hoger is dan 3,5 spreken we van een goede tot zeer goede match. De schaal is gebaseerd op de volgende acht stellingen:

- deze opleiding is helemaal mijn eigen keuze;
- deze opleiding past perfect bij mijn interesses;
- deze opleiding past perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;

- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn interesses;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- ik ben zeer gemotiveerd om deze opleiding met succes af te ronden;
- ik heb geen enkele twijfel over de juistheid van mijn opleidingskeuze;
- door deze opleidingskeuze zie ik mijn toekomst met vertrouwen en optimisme tegemoet.

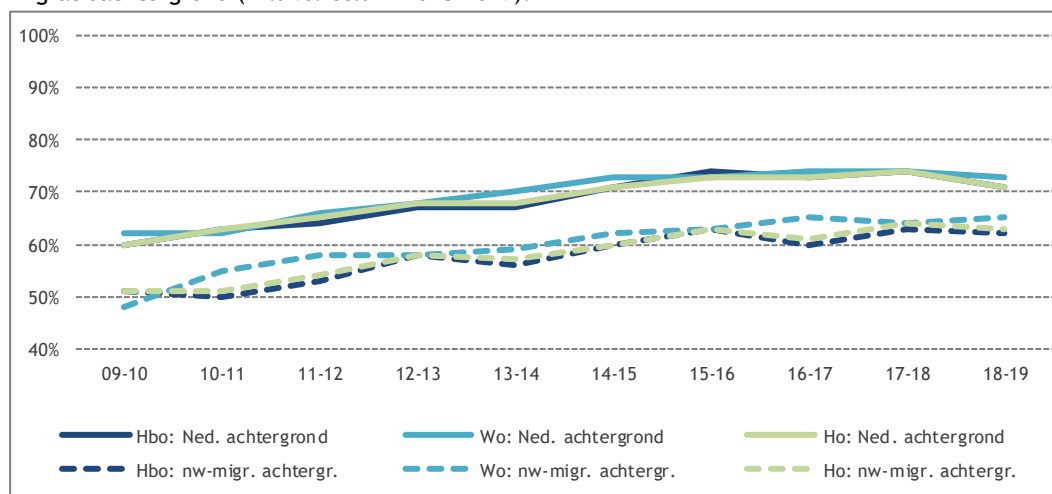
3.3 Keuze en binding

Bijna drie kwart van de studenten in zowel hbo als wo heeft naar eigen zeggen weloverwogen gekozen voor zijn studie (goed nagedacht over de studiekeuze). In het hbo is het percentage studenten dat aangeeft goed te hebben nagedacht over de studiekeuze in het laatste jaar licht gedaald; in het wo bleef dit de laatste drie jaren stabiel en is in 2018-2019 dan ook hoger dan in het hbo (73% vs. 70%). Door de jaren heen is er een structureel licht verschil tussen mannen en vrouwen, in die zin dat vrouwen iets vaker aangeven dat zij weloverwogen hun studiekeuze hebben gemaakt.

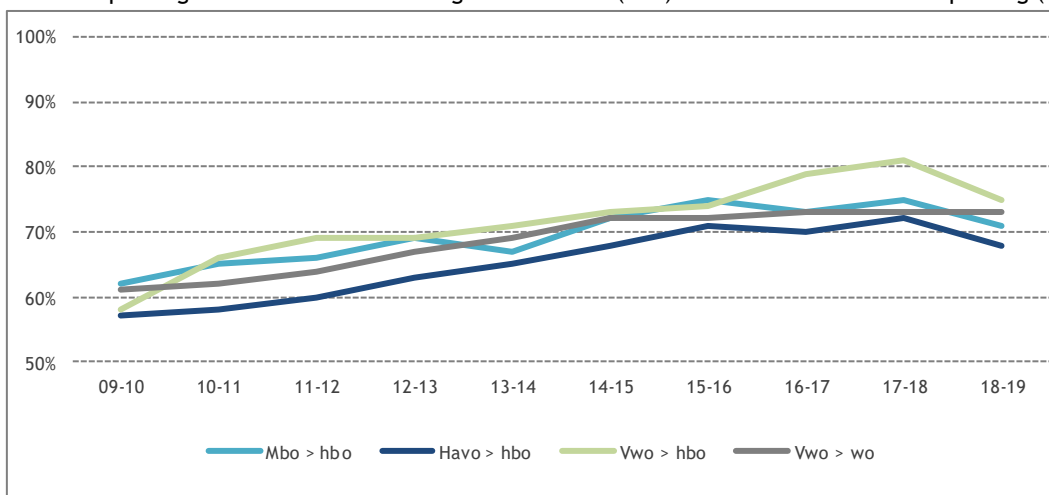
Figuur 3.1: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2018)

Ook is er een verschil tussen studenten met en zonder niet-westerse migratieachtergrond (figuur 3.2). Van de studenten met een Nederlandse achtergrond geeft (zowel in het hbo als in het wo) een veel groter deel aan dat zij weloverwogen hun studiekeuze hebben gemaakt dan van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (71% vs. 63% in 2018-2019).

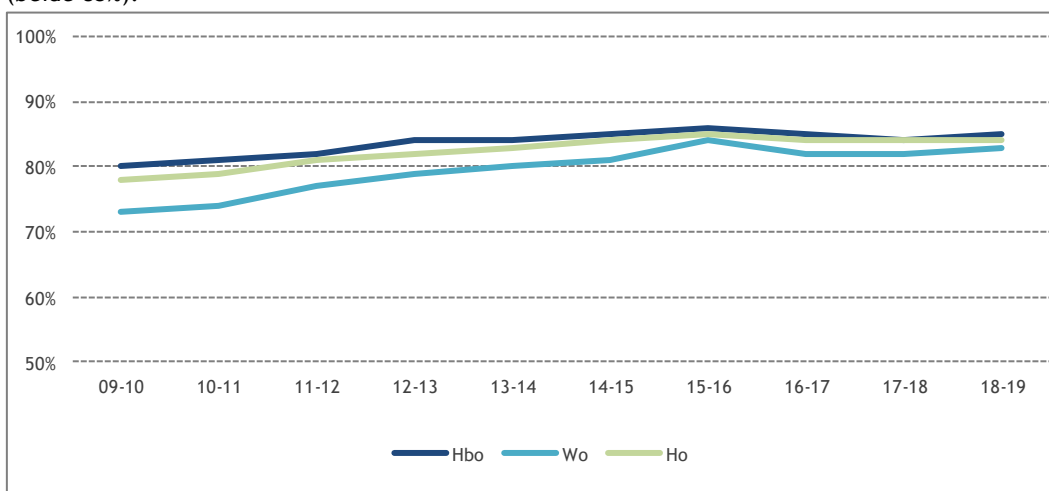
Figuur 3.2: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar migratieachtergrond (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2018)

Als we in figuur 3.3 de studenten vergelijken in de verschillende stromen van vo naar ho, dan vinden degenen die van vwo naar hbo gaan het vaakst dat zij weloverwogen hun studiekeuze hebben gemaakt ('(zeer) goed nagedacht over voor- en nadelen van opleidingskeuze') en degenen die van havo naar hbo gaan het minst vaak (resp. 75% en 68%). Het aandeel studenten dat bewust heeft gekozen is in het wo precies gelijk gebleven (73%), maar in het hbo in totaal gedaald (van 73% in 2017-2018 naar 70% in 2018-2019). Tussen studenten met en zonder hoogopgeleide ouders is er geen verschil in hoe bewust zij hun studie kiezen, maar studenten kiezen wel bewuster naarmate hun ouders een hoger inkomen hebben (bovenmodaal 73% vs. modaal of minder 70%). In 2018-2019 kiezen daarnaast studenten met een functiebeperking minder vaak weloverwogen hun studie (69%) dan studenten zonder beperking (72%).

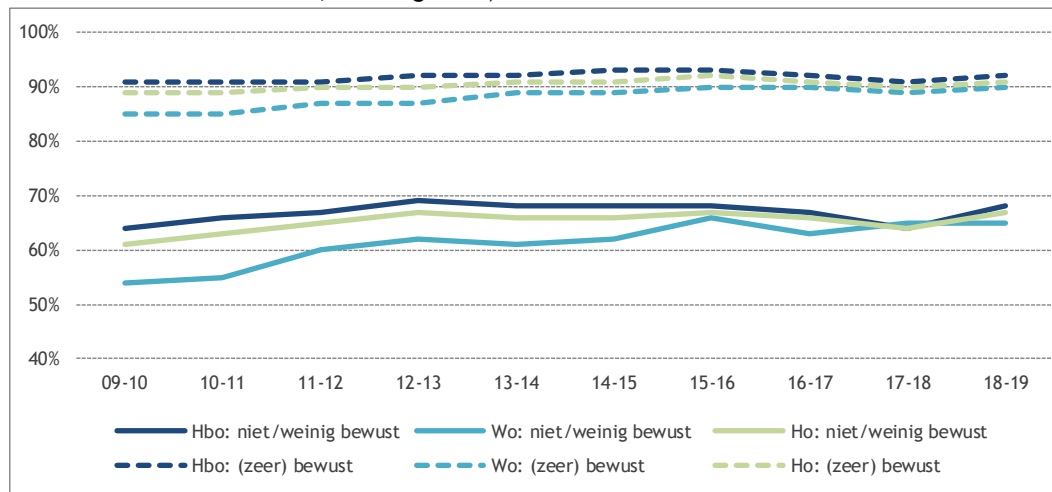
Figuur 3.3: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2018)

De match of binding die studenten in september ervaren met hun opleiding (zie inleiding) blijft de laatste jaren zowel onder hbo- als wo-studenten stabiel (resp. 85% en 83% in 2018-2019). Het merendeel van de studenten vindt dat zij goed bij de door hen gekozen studie passen (figuur 3.4). Vergelijken we de verschillende studentenstromen (niet in grafiek) dan ervaren structureel de studenten uit het mbo het vaakst een goede match (88%), gevolgd door de vwo-hbo doorstromers (85%). Studenten met een havo-diploma en studenten die van vwo naar wo gaan, vinden minder vaak dat zij goed bij hun opleiding passen (beide 83%).

Figuur 3.4: Percentage studenten dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2009-2018)

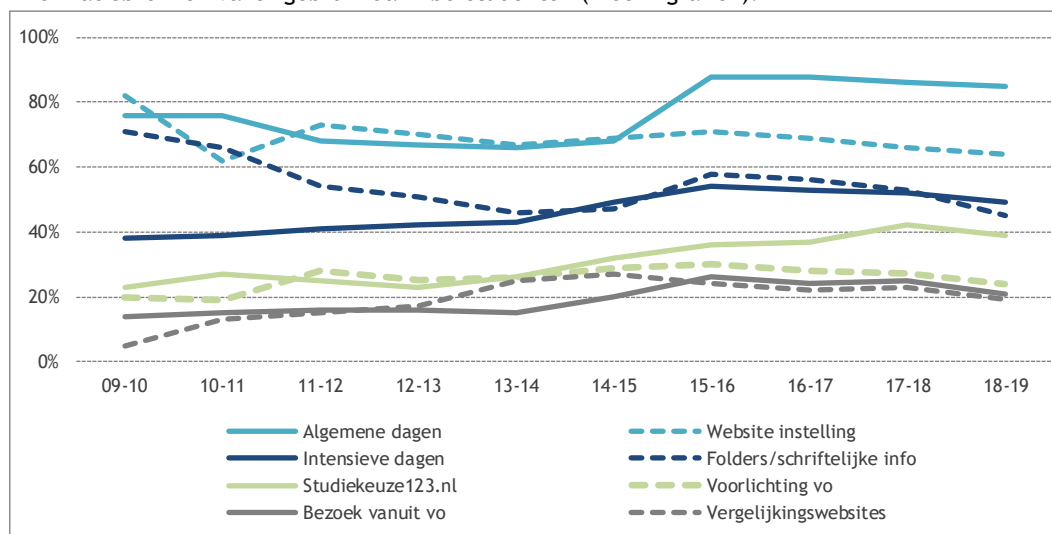
In figuur 3.5 is de ervaren binding afzonderlijk weergegeven voor studenten die (zeer) weloverwogen hun studiekeuze hebben gemaakt en studenten die hun keuze niet of weinig weloverwogen hebben gemaakt. Eerstejaars die weloverwogen hun keuze maakten ervaren duidelijk vaker een sterke binding met hun opleiding, dan degenen die dat niet of minder deden. Binnen de groep studenten met een weloverwogen keuze ligt het aandeel met een goede match al enkele jaren stabiel rond de negentig procent (in 2018 91%). Ongeveer twee derde van de totale ho-instroom heeft zowel een weloverwogen keuze gemaakt als ook een sterke binding met de opleiding, wat een lichte achteruitgang is ten opzichte van het voorgaande jaar (van 67% in 2017 naar 65% in 2018; niet in grafiek).

Figuur 3.5: Percentage studenten dat een goede binding ervaart naar al dan niet weloverwogen studiekeuze (bron: Startmonitor 2009-2018)

3.4 Studiekeuzebronnen

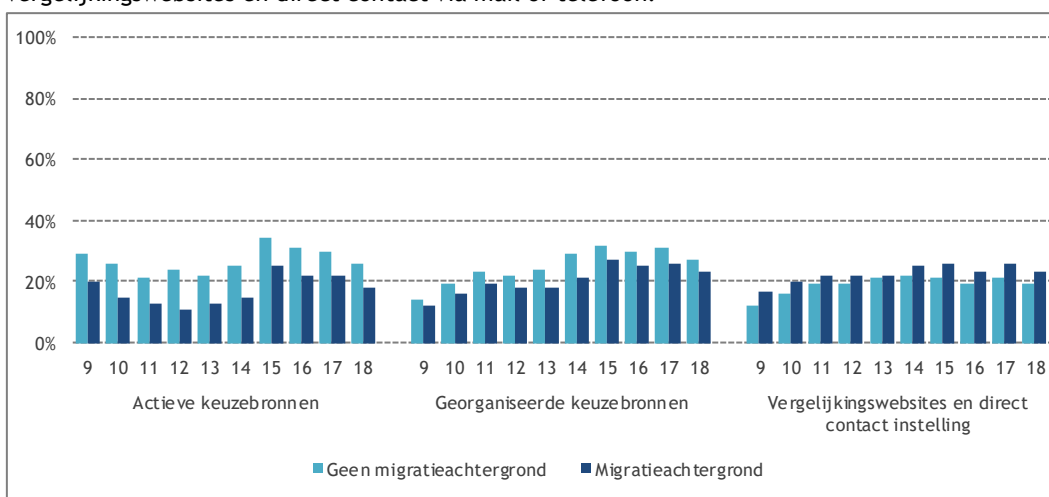
In figuur 3.6 zijn de acht vaakst gebruikte informatiebronnen weergegeven, die studenten benutten voor hun oriëntatie op hun studiekeuze. Van alle weergegeven bronnen is het gebruik in 2018 enigszins afgenomen, het sterkst bij de folders/schriftelijke informatie (van 53% naar 48%). De drie meest gebruikte voorlichtingsbronnen zijn de algemene voorlichtingsdagen, de instellingswebsites en de intensievere voorlichtingsdagen (proefstuderen, meeloopdagen). Wo-studenten maken over het algemeen van alle informatiebronnen vaker gebruik dan hbo-studenten (niet in grafiek).

Figuur 3.6: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2009-2018)

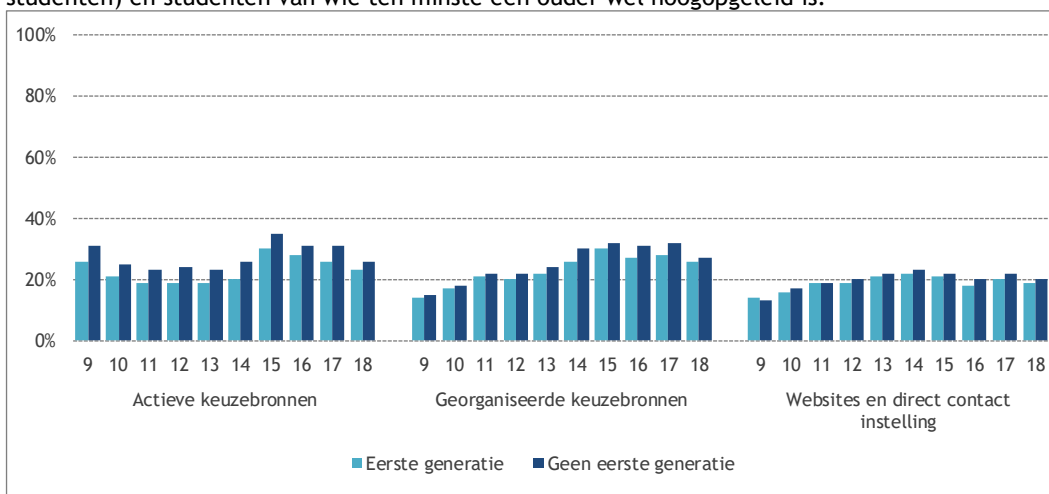
In de volgende figuren zijn de meest geraadpleegde informatiebronnen door middel van een factoranalyse geordend in drie groepen: ‘actieve keuzebronnen’, ‘georganiseerde keuzebronnen’ en ‘(vergelijgings-) websites en direct contact instelling’. Tot de actieve keuzebronnen behoren de informatiebronnen die een zekere vorm van actieve betrokkenheid en initiatief vereisen, zoals naar open dagen gaan, het raadplegen van folders en informatie, het raadplegen van de website van de instelling en het deelnemen aan proefstuderen. Georganiseerde keuzebronnen zijn bronnen die worden aangeboden door het voortgezet onderwijs en mbo; in dit geval een georganiseerd bezoek aan een instelling en een voorlichting georganiseerd door de eigen school. De laatste categorie omvat het raadplegen van vergelijkingswebsites en in sommige gevallen direct contact opnemen met de instelling (via telefoon of mail) voor informatie.

In figuur 3.7 wordt het gebruik van de drie groepen informatiebronnen vergeleken tussen studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond. Studenten met een Nederlandse achtergrond oriënteren zich in 2018 vaker met behulp van actieve keuzebronnen (26% tegen 18%) en georganiseerde keuzebronnen (27% vs. 23%) dan studenten met een migratieachtergrond. Omgekeerd informeren studenten met een migratieachtergrond zich juist vaker met behulp van vergelijkingswebsites en direct contact via mail of telefoon.

Figuur 3.7: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen voornamelijk te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2018)

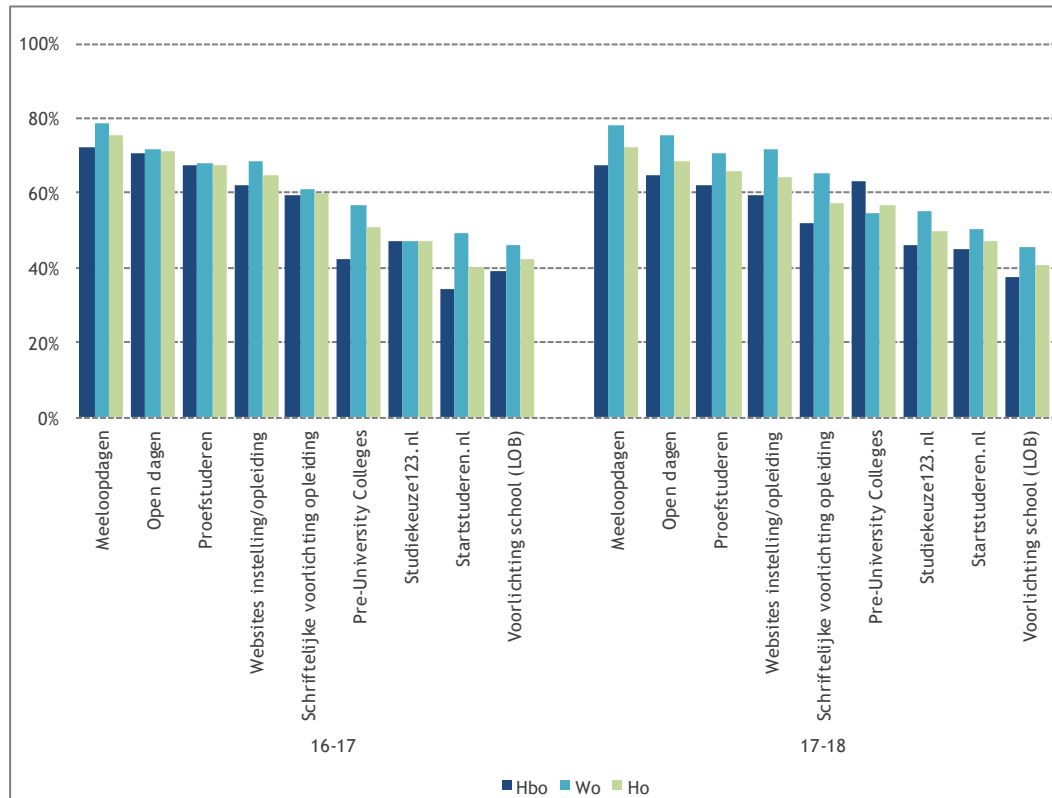
In figuur 3.8 vergelijken we opnieuw het gebruik van de drie groepen informatiebronnen, maar ditmaal tussen studenten van wie de ouders niet hebben gestudeerd in het hoger onderwijs (eerstegeneratie-studenten) en studenten van wie ten minste één ouder wel hoogopgeleid is.

Figuur 3.8: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2018)

Eerstegeneratiestudenten oriënteren zich minder vaak actief (23% vs. 26%) dan studenten met hoogopgeleide ouders. Het gebruik van georganiseerde keuzebronnen en van websites en direct contact is in 2018 bij de twee groepen studenten vrijwel gelijk.

In figuur 3.9 zien we voor elk van de informatiebronnen hoeveel procent van de gebruikers er tevreden over is. Het vaakst tevreden zijn studenten die een bezoek hebben gebracht aan een opleiding op een meeloopdag (72%), op een voorlichtingsdag (69%) of een proefstudeerdag (66%). Dat geldt bovendien voor wo-studenten nog vaker dan voor hbo-studenten, een verschil dat we ook bij de andere voorlichtingsbronnen zien. Het minst tevreden zijn de studenten over het raadplegen van de websites studiekeuze123.nl en startstuderen.nl en over de keuzebegeleiding die zij in hun vooropleiding hebben gehad (LOB).

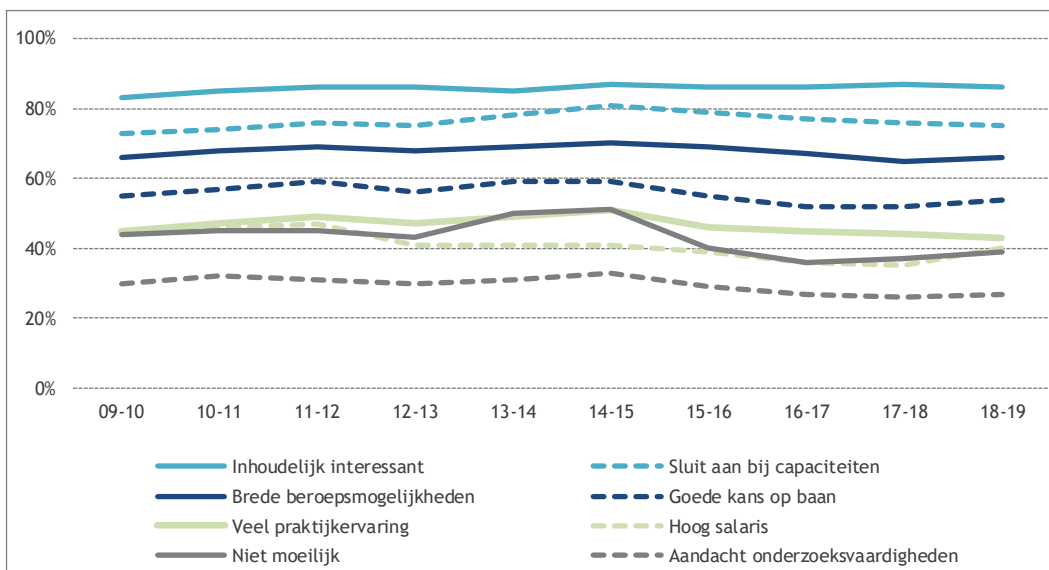

Figuur 3.9: Percentage eerstejaars dat zeer tevreden (score 4 en 5 samengenomen) is over studiekeuzeinformatiebronnen (bron: Studentenmonitor 2017-2018)

3.5 Studiekeuzemotieven

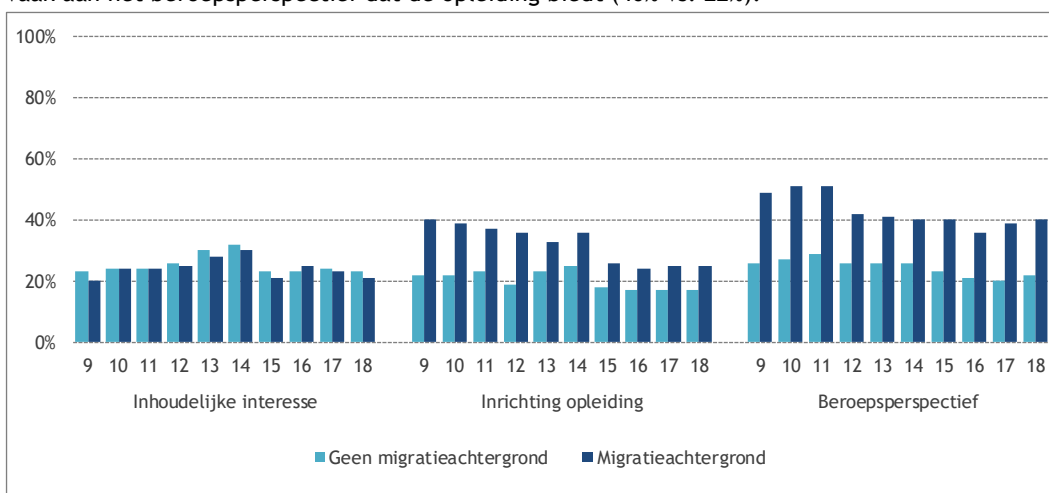
De drie belangrijkste motieven voor het kiezen van een opleiding zijn sinds jaar en dag: inhoudelijke interesse (86% in 2018), het aansluiten bij iemands capaciteiten (75%) en brede beroepsmogelijkheden (66%). Hoewel het belang van de verschillende motieven licht (maar significant) kan variëren tussen de jaren, blijft de rangorde van argumenten door de jaren heen vrijwel gelijk. De grootste veranderingen ten opzichte van het voorlaatste jaar zijn het toegenomen belang van een hoog salaris (van 35% naar 40%), een goede kans op een baan (van 52% naar 54%) en dat de opleiding met een redelijke inspanning haalbaar is (van 37% naar 39%).

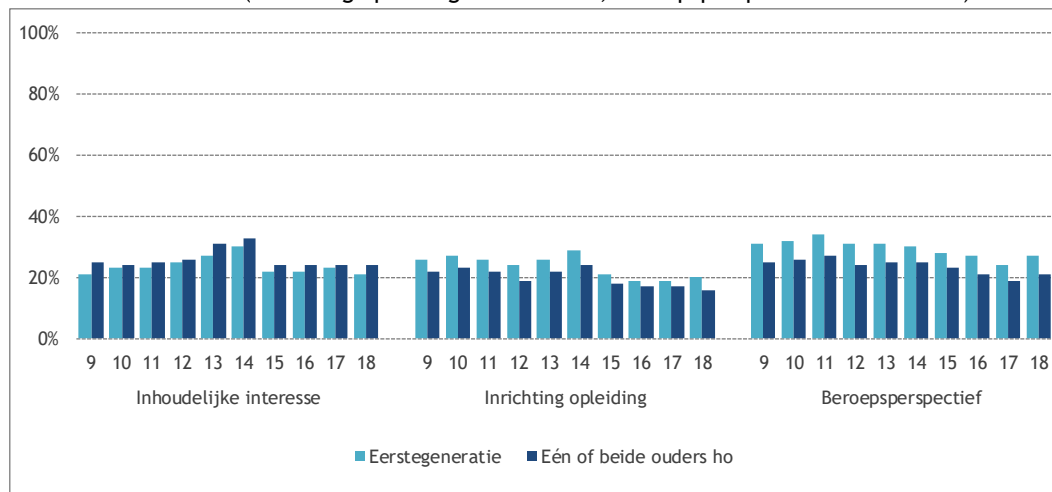
Figuur 3.10: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2009-2018)

De verschillende keuzemotieven uit de Startmonitor (zie figuur 3.10) zijn met behulp van een factoranalyse geordend naar drie typen motieven: inhoudelijke interesse ('inhoudelijke interessant' en 'sluit aan bij capaciteiten'), inrichting van de opleiding ('aandacht voor onderzoeksvaardigheden', 'aandacht voor theoretische grondslagen', 'veel praktijkervaring', 'verkorte onderwijsroute' en 'haalbaarheid') en beroepsperspectief ('brede beroepsmogelijkheden', 'goede kans op een baan', 'hoog salaris' en 'maatschappelijk aanzien'). In figuur 3.11 is voor elk van deze drie factoren de ontwikkeling in de afgelopen tien jaar weergegeven, waarbij we bovendien onderscheid maken naar studenten met en zonder een (niet-westerse) migratieachtergrond. Het aandeel studenten dat zich sterk laat leiden door inhoudelijke interesse is vergelijkbaar bij studenten met en zonder migratieachtergrond (resp. 21% en 23%). Op de overige twee hoofdcategoryën scoren studenten met een migratieachtergrond echter duidelijk hoger. Zij hechten vaker belang aan de inrichting van de opleiding (25% vs. 17%) en zelfs bijna tweemaal zo vaak aan het beroepsperspectief dat de opleiding biedt (40% vs. 22%).

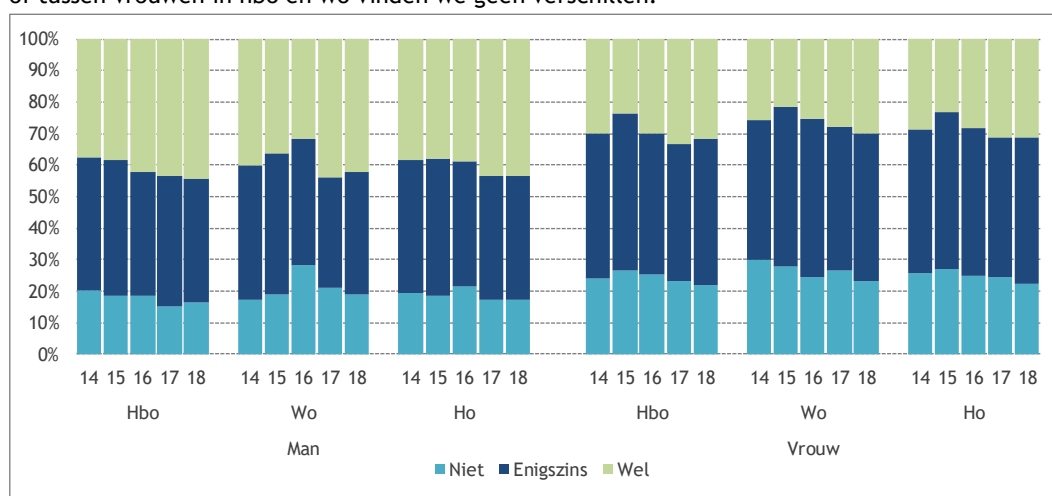
Figuur 3.11: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2018).

In figuur 3.12 bekijken we dezelfde motieven maar ditmaal vergelijken we studenten van wie beide ouders geen diploma op ho-niveau hebben (eerstegeneratiestudenten) met studenten van wie ten minste een van de ouders wel een ho-diploma heeft behaald. Eerstegeneratiestudenten hechten minder vaak belang aan intrinsieke motieven (inhoudelijke interesse: 21% vs. 24%), maar baseren hun keuze juist vaker op extrinsieke motieven (inrichting opleiding: 20% vs. 16%; beroepsperspectief: 24% vs. 19%).

Figuur 3.12: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2018).

In figuur 3.13 focussen we nog eens specifiek op de mate waarin studenten de kans op een baan laten meespelen bij hun studiekeuze. Mannen doen dat in 2017-2018 duidelijk vaker dan vrouwen: 44 tegen 31 procent, wat overigens precies overeenkomt met de resultaten van vorig jaar. Tussen mannen in hbo en wo of tussen vrouwen in hbo en wo vinden we geen verschillen.

Figuur 3.13: Mate waarin eerstejaars baankansen lieten meewegen bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2014-2018).

3.6 Halvering collegegeld

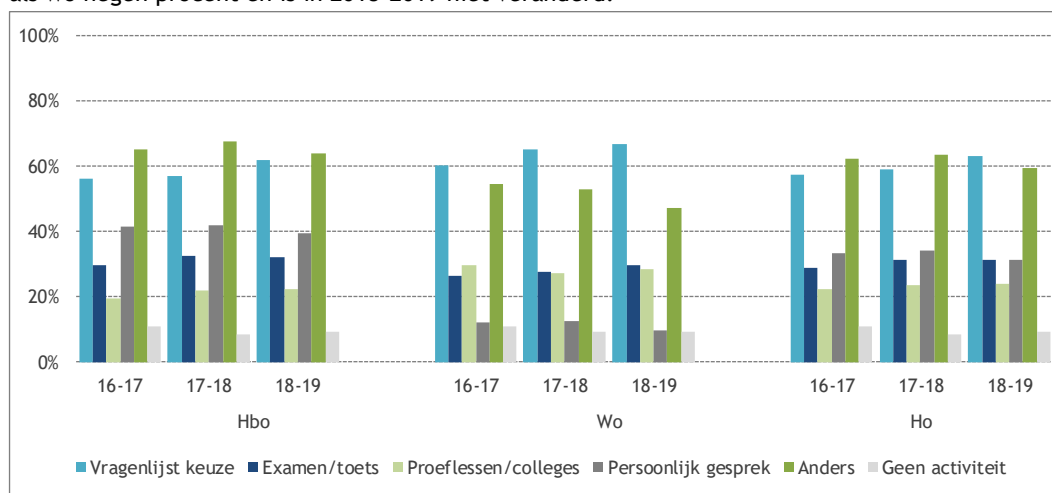
In recent vragenlijstonderzoek²⁸ onder geslaagde mbo'ers, havisten en vwo'ers is geconcludeerd dat de halvering van het collegegeld slechts een kleine rol lijkt te spelen in hun beslissing om al dan niet door te studeren. Voor zover de toegankelijkheid van het hoger onderwijs wel wordt vergroot door de halvering van het collegegeld, lijkt dit, volgens studenten zelf, met name te gelden voor studenten en scholieren met een niet-westerse migratieachtergrond en mbo-studenten waarvan ouders het financieel minder goed hebben.

28 Van Essen, M., Wartenbergh, F. & Kurver, B. (2018): Halvering collegegeld: helpt het twijfelende studenten over de streep? Eindrapport. Onderzoek in opdracht van ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

Om na te gaan of er ook gevolgen van de halvering van het collegegeld zichtbaar zijn in de instroom van nieuwe studenten, zijn voor dit rapport daarnaast ook nog de instroomcijfers van de afgelopen jaren nader geanalyseerd voor de associate degrees en bacheloropleidingen in het algemeen en voor de lerarenopleidingen in het bijzonder, waarbij ook mbo-geslaagden en studenten met een niet-westerse migratieachtergrond afzonderlijk zijn bekeken. Over het algemeen is de instroom bij associate degrees en bacheloropleidingen in 2018-2019 weliswaar toegenomen, maar minder sterk dan in het jaar daarvoor. Met andere woorden, de instroom groeit het laatste jaar minder hard in plaats van harder (zowel bij de opleidingen met één als met twee jaar collegegeldhalvering). Ook als we de instroom afzonderlijk bestuderen voor studenten uit het mbo of studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, bij alle associate degrees en bachelorstudies of alleen bij de lerarenopleidingen, zien we in de verschillende sectoren overwegend een afname van de groei of zelfs (in de doorstroom van mbo naar hbo-bachelor) stilstand. Indien specifiek wordt gekeken naar een deel van de lerarenopleidingen (de pabo), dan is daar wel sprake van een stijging van 13,6 procentpunten ten opzichte van vorig jaar. Deze stijging wordt voornamelijk veroorzaakt door havisten en mbo-studenten. Kortom, de instroomcijfers geven in studiejaar 2018-2019 nog geen indicatie dat de halvering van het collegegeld leidt tot een toename in de instroom in het hoger onderwijs in het algemeen of in de lerarenopleidingen in het bijzonder. Ook in de lerarenopleidingen in het bijzonder is de instroom niet toegenomen, maar specifiek in de pabo wel.

3.7 Studiekeuzecheck

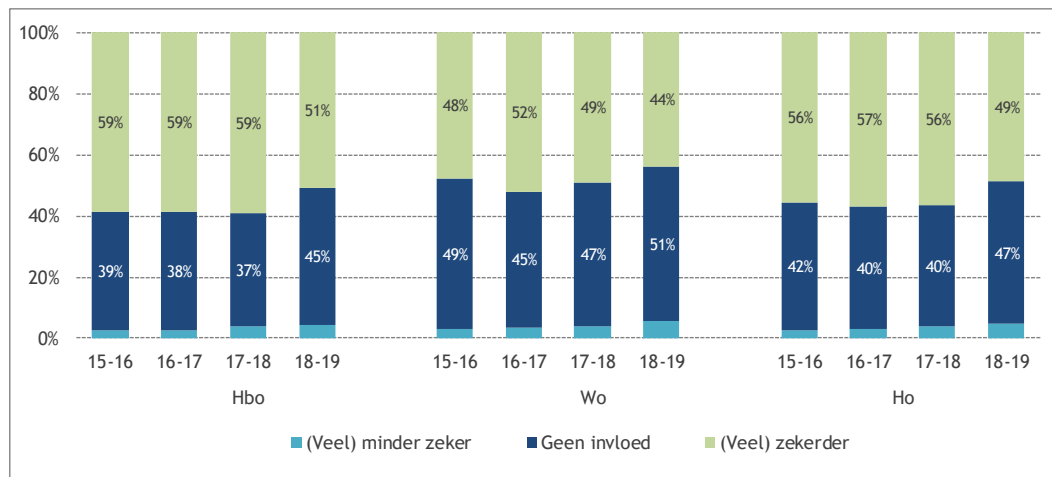
De activiteit waar in het kader van de studiekeuzecheck het vaakst aan wordt deelgenomen, is een vragenlijst over de studiekeuze, oriëntatie en/of motivatie (figuur 3.14). In het wo komt dit in 2018 nog vaker voor (67%) dan in het hbo (62%). Voor het hele ho bezien volgen op een gedeelde tweede plaats een persoonlijk gesprek (32%) en een examen, test of toets over studiestof, kennis en/of vaardigheden (31%). Examens of toetsen komen in het hbo en wo vrijwel even vaak voor (resp. 32% en 30%), maar persoonlijke gesprekken worden in het hbo veel vaker gevoerd dan in het wo (40% vs. 10%). In het wo worden voor de studiekeuzecheck weer vaker proeflessen, workshops, proefstuderen of proefcolleges georganiseerd dan in het hbo (28% vs. 20%). Vergeleken met 2017-2018 worden in het hbo in 2018-2019 nog wat vaker vragenlijsten over de studiekeuze ingevuld (van 57% naar 62%) en iets minder vaak persoonlijke gesprekken gevoerd (van 42% naar 40%). In het wo, waar al minder vaak persoonlijke gesprekken werden gevoerd, neemt het percentage gesprekken nog verder af (van 13% naar 10%). Het percentage studenten dat in aanmerking komt voor een studiekeuzecheck, maar aan geen enkele activiteit deelneemt, is zowel in hbo als wo negen procent en is in 2018-2019 niet veranderd.

Figuur 3.14: Wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheck-activiteiten (bron: Startmonitor 2016-2018)

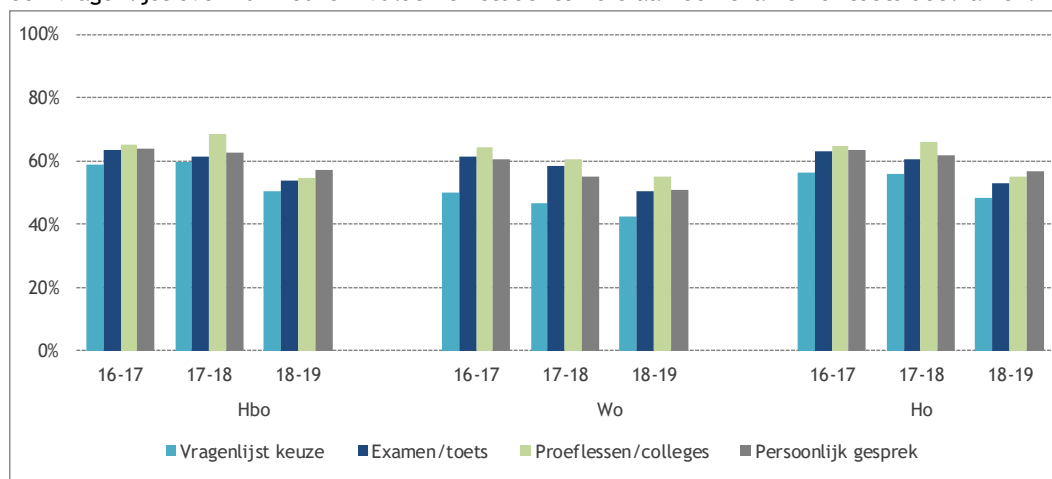
Nieuwe studenten in het hbo vinden vaker (51%) dat zij door de studiekeuzecheck zekerder zijn geworden van hun studiekeuze dan eerstejaars in het wo (44%; figuur 3.15). Eveneens een groot deel van de eerstejaars (45% in het hbo en 51% in het wo) vindt dat de studiekeuzecheck daar geen invloed op heeft gehad.

In 2018 geven zowel in het hbo als wo minder studenten aan dat de studiekeuzecheck hen zekerder heeft gemaakt dan in het jaar daarvoor. Bij de hbo-studenten zakt dit percentage van 59 naar 51 procent en bij de wo-studenten van 49 naar 44 procent. Het aandeel studenten dat door de studiekeuzecheck minder zeker van de studiekeuze is geworden, is klein: vier procent van de hbo- en zes procent van de wo-studenten.

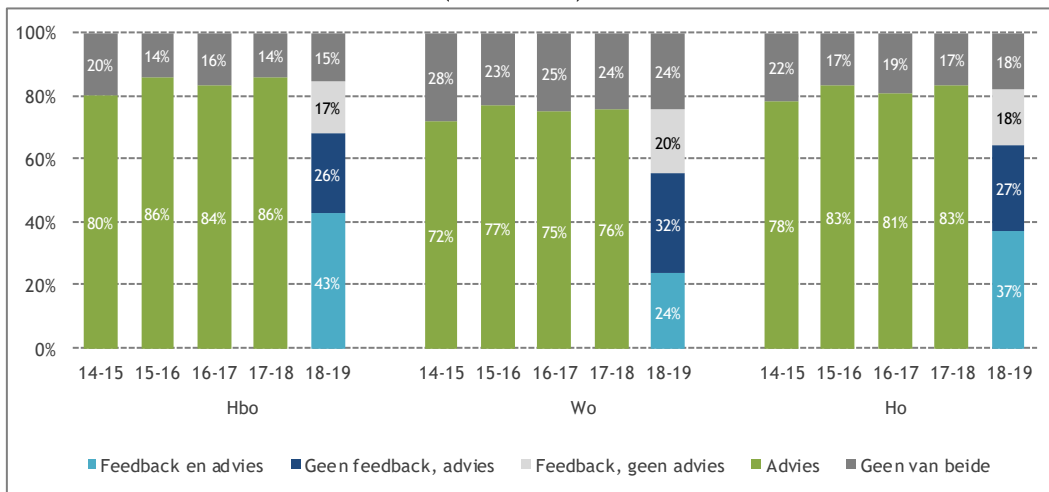
Figuur 3.15: Percentage dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten zekerder of minder zeker zijn geworden over hun studiekeuze (bron: Startmonitor 2015-2018)

Het percentage studenten dat door de studiekeuzecheck zekerder is geworden van de studiekeuze, wordt in figuur 3.16 telkens afzonderlijk weergegeven voor de groep studenten die aan een specifieke activiteit heeft deelgenomen. In 2018-2019 geven in het hbo de studenten die een persoonlijk gesprek kregen het vaakst aan dat zij zekerder zijn geworden (57%); in het wo zijn dat de studenten die proeflessen volgden (55%). Hbo-studenten die een vragenlijst over hun oriëntatie en keuze invulden vinden significant vaker dat zij door de studiekeuzecheck zekerder zijn geworden dan de wo-studenten die zo'n vragenlijst invulden. De daling van het aandeel studenten dat zegt door de studiekeuzecheck zekerder van de keuze te zijn geworden, zien we hier ook terug bij afzonderlijke activiteiten. In het hbo is dit in 2018 significant gedaald voor alle activiteiten-groepen. In het wo is alleen sprake van een significante afname bij de studenten die een vragenlijst over hun keuze invulden en studenten die aan een examen of toets deelnamen.

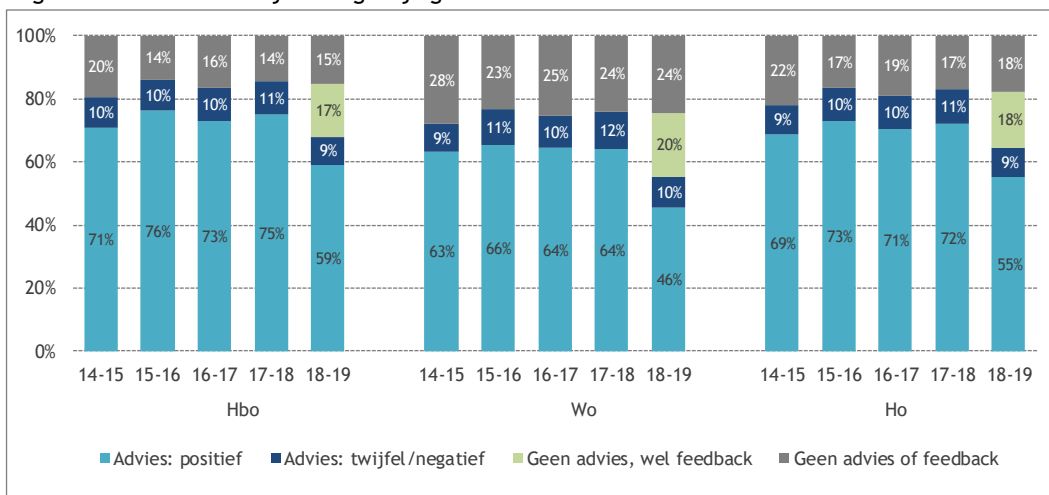
Figuur 3.16: Percentage dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten (veel) zekerder zijn geworden over hun studiekeuze naar type activiteit (bron: Startmonitor 2016-2018)

In figuur 3.17 zien we hoeveel studenten die deelnemen aan de studiekeuzecheck een advies of feedback ontvangen. Vanaf 2018 is deze vraag verder genuanceerd, door onderscheid te maken tussen enerzijds ‘inhoudelijke, uitgebreide feedback over je studiekeuze’ en anderzijds een ‘concreet advies (positief, negatief, etc.)’. In de jaren daarvoor werd alleen gevraagd of er wel of niet ‘een persoonlijk advies of oordeel over je studiekeuze’ was gegeven. Het aandeel studenten dat geen advies, oordeel of feedback ontvangt is in 2018 gelijk gebleven en is in het wo groter dan in het hbo (24% vs. 15%). Van de studenten die wel een terugkoppeling ontvangen in het kader van de studiekeuzecheck, krijgt het grootste deel een combinatie van feedback en advies, maar dit aandeel is in het hbo veel hoger dan in het wo (43% vs. 24% van het totaal). In het wo krijgen eerstejaars vaker alleen een advies zonder feedback (32% vs. 26%) of alleen feedback zonder concreet advies (20% vs. 17%).

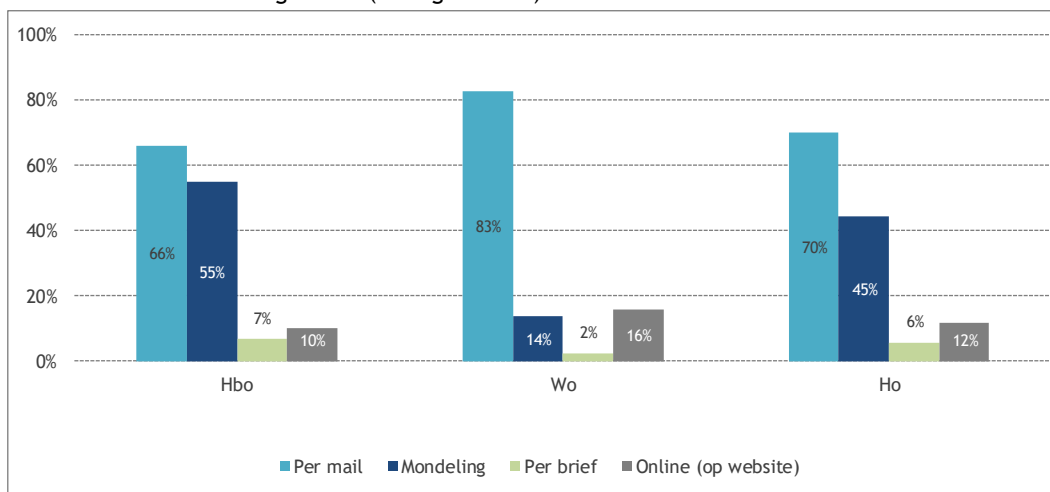
Figuur 3.17: Advies en feedback in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2018)

De inhoud van het studiekeuzecheckadvies is door de gewijzigde vraagstelling lastig vergelijkbaar tussen 2018 en de jaren daarvoor (figuur 3.18). Een deel van de studenten bestempelt in de nieuwe vraag de terugkoppeling als louter feedback en niet als een concreet advies. De terugkoppeling die wel als concreet advies wordt opgevat is nog steeds in grote meerderheid positief, en de verhouding tussen positieve en negatieve adviezen is vrijwel ongewijzigd.

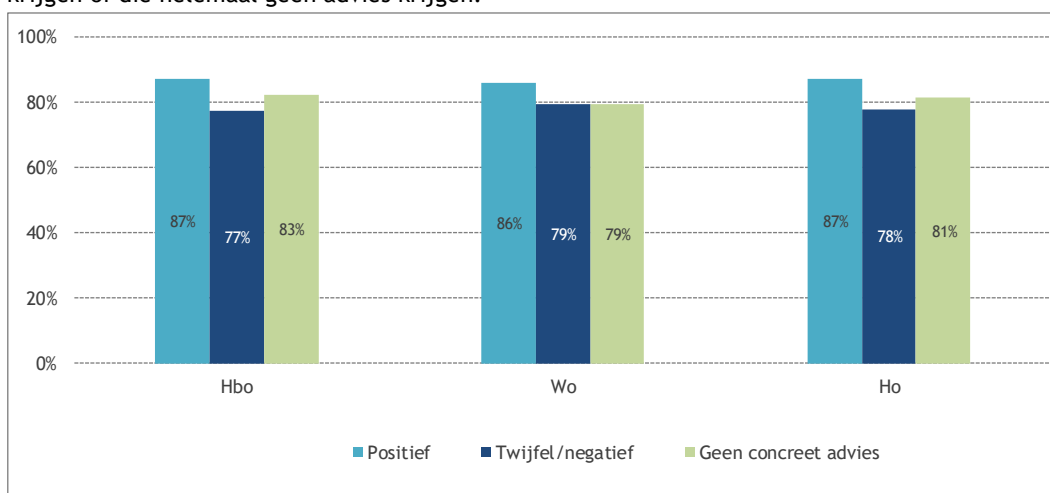
Figuur 3.18: Inhoud advies in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2018)

Als studenten in het kader van de studiekeuzecheck een advies en/of feedback ontvangen, dan gebeurt dat het vaakst per e-mail (figuur 3.19). In het wo is dat meestal ook de enige vorm: 83 procent van de studenten met een advies en/of feedback krijgt dat per e-mail en de overige vormen komen maar weinig voor. In het hbo is het aandeel dat advies en/of feedback per e-mail ontvangt met 66 procent lager dan in het wo, en bovendien krijgt hier ruim de helft van de studenten (ook) mondeling advies en/of feedback. Dat laatste hangt uiteraard samen met het veel hogere aandeel gesprekken dat in het hbo voor de studiekeuzecheck wordt gevoerd (zie figuur 3.14).

Figuur 3.19: Vorm waarin studenten in de studiekeuzecheck een advies en/of feedback ontvingen (bron: Startmonitor 2018)

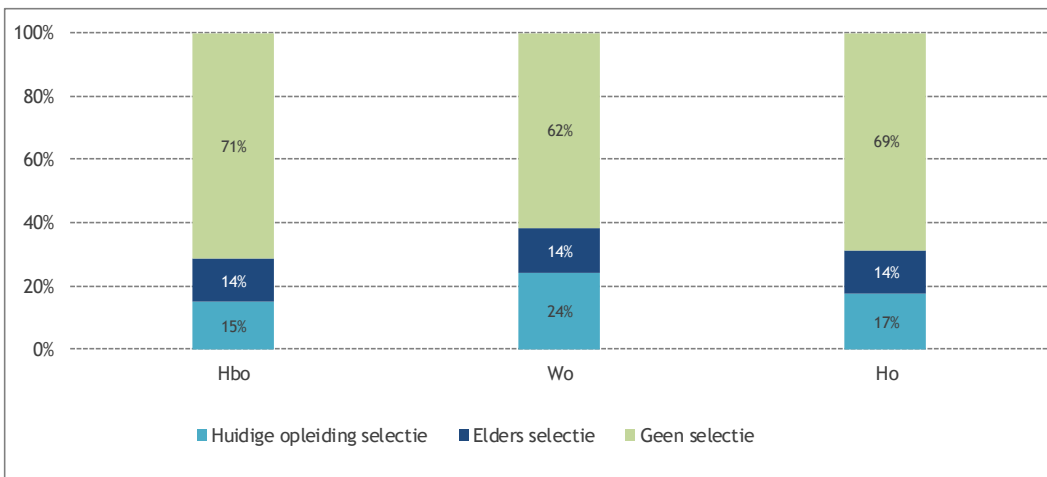
Figuur 3.20 laat het aandeel studenten zien dat een goede match met de studie ervaart, uitgesplitst naar het advies dat zij krijgen in de studiekeuzecheck. Zowel in hbo als wo hebben studenten die een positief SKC-advies krijgen, een sterkere binding met hun studie dan studenten die een twijfel/negatief advies krijgen of die helemaal geen advies krijgen.

Figuur 3.20: Percentage studenten dat goede match ervaart naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2018)

3.8 Selectie

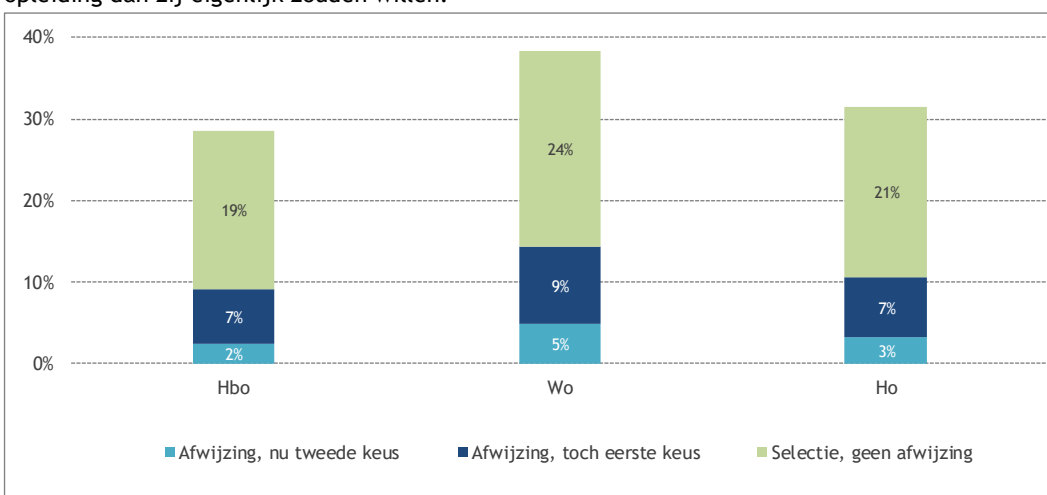
In figuur 3.21 is weergegeven hoeveel eerstejaars naar eigen zeggen met een numerus fixus of andere selectie te maken hebben gehad. Wo-studenten studeren vaker aan een opleiding met selectie (24%) dan hbo-studenten (15%). Daarnaast is zowel in hbo als wo nog eens 14 procent weliswaar niet gestart bij een opleiding met selectie, maar heeft wel bij een andere opleiding aan selectie deelgenomen. In totaal heeft daarmee 28 procent van de hbo- en 38 procent van de wo-eerstejaars met selectie te maken gehad.

Figuur 3.21: Deelname aan selectie (bron: Startmonitor 2018)

In figuur 3.22 verdiepen we ons verder in de groep studenten die heeft deelgenomen aan selectie, bij de gekozen opleiding of elders. Of de uiteindelijk gekozen opleiding wel of niet selectie hanteerde, is hier geen aandachtspunt. In plaats daarvan maken we nu onderscheid naar (1) studenten die nergens werden afgewezen en dus hun eerste voorkeur konden kiezen, (2) studenten die bij ten minste een opleiding werden afgewezen maar toch de opleiding van hun voorkeur hebben gekozen en (3) studenten die bij ten minste een opleiding werden afgewezen en vervolgens genoeg moesten nemen met een ‘tweede keuze’.

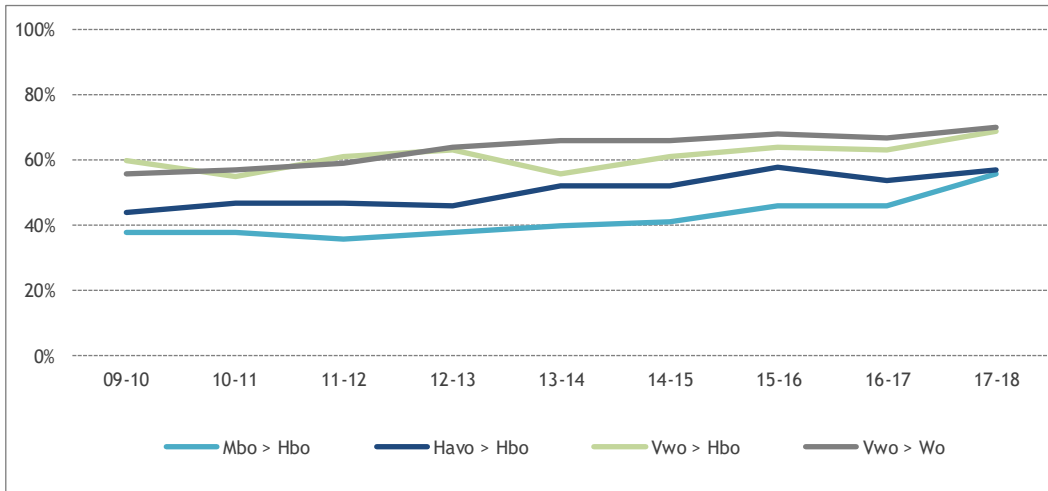
Van de in totaal 31 procent ho-studenten die deelnamen aan selectie, werd ongeveer twee derde (21% van het totaal) niet afgewezen. Zij konden dus per definitie de opleiding kiezen van hun eerste voorkeur. In totaal kreeg tien procent van alle ho-studenten (9% in het hbo en 14% in het wo) wel te maken met een afwijzing. Desondanks kon ook het merendeel van deze studenten toch beginnen bij een opleiding van hun voorkeur: een opleiding die zij even graag doen, dezelfde opleiding waar zij elders of eerder voor waren afgewezen of een opleiding die zij nog liever doen dan die waar zij voor zijn afgewezen. Uiteindelijk start twee procent van alle hbo- en vijf procent van alle wo-studenten als gevolg van een afwijzing in een andere opleiding dan zij eigenlijk zouden willen.

Figuur 3.22: Studenten die deelnamen aan selectie: % afwijzingen en eerste of tweede keuze opleiding (bron: Startmonitor 2018)

3.9 Aansluiting met de vooropleiding

Vwo'ers die een bachelorstudie beginnen zijn tevredener over de aansluiting met hun vooropleiding dan mbo'ers en havisten. De tevredenheid onder de vwo'ers is in 2017 vrijwel even groot wanneer zij naar het wo gaan (70%) als wanneer zij een hbo-studie beginnen (69%). In voorgaande jaren waren mbo'ers in het hbo minder vaak tevreden over de aansluiting dan havisten, maar in 2017-18 zijn zij vrijwel even vaak tevreden (mbo 56% en havo 57%). Dat komt doordat de tevredenheid van de mbo'ers in dit jaar met tien procent is toegenomen (van 46% naar 56%). Bij de overige drie groepen zijn de verschillen tussen de laatste twee jaren niet significant.

Figuur 3.23: Oordeel over aansluiting van studie met vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelors (bron: Startmonitor 2009-2017, decembermeting)

3.10 Samenvatting

In dit hoofdstuk is vanuit verschillende invalshoeken het studiekeuzep proces in kaart gebracht. De gegevens waarop de analyses werden gebaseerd zijn voornamelijk afkomstig uit de Startmonitor en voor een klein deel uit Studentenmonitor en 1Cijfer Hoger Onderwijs. In deze laatste paragraaf vatten we de belangrijkste uitkomsten samen aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen.

Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en dat een goede match ervaart met de opleiding?

Zowel in het hbo als wo geeft bijna drie kwart van de studenten aan dat zij een weloverwogen keuze voor hun studie hebben gemaakt. Dit aandeel is bij de hbo-studenten licht gedaald en daarmee nu ook lager dan bij de wo-studenten. Vergelijken we de afzonderlijk doorstroomgroepen, dan vinden vwo'ers die naar het hbo gaan het vaakst dat zij weloverwogen hebben gekozen, en havisten die naar het hbo gaan het minst vaak.

Door de jaren heen geven studenten met een Nederlandse achtergrond en vrouwen vaker aan welbewust hun studie te hebben gekozen dan respectievelijk studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en mannen.

De match of binding die studenten met hun opleiding voelen is de laatste jaren stabiel. Ruim acht op de tien studenten vinden dat zij goed bij hun gekozen opleiding passen. Mbo-hbo doorstromers vinden dat het vaakst; havo-hbo en vwo-wo doorstromers vinden dat iets minder vaak. Studenten die aangeven dat zij weloverwogen hun studiekeuze hebben gemaakt, vinden ook vaker dat zij een goede match met hun opleiding vormen. Het aandeel studenten dat tegelijkertijd vindt dat zij weloverwogen hebben gekozen én een sterke binding met de opleiding ervaart, is ongeveer twee derde en is in 2018 licht gedaald.

Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?

De rangorde van meest gebruikte studiekeuzeinformatiebronnen blijft nagenoeg gelijk, maar in 2018 is van alle bronnen het gebruik wel enigszins afgenomen ten opzichte van het voorgaande jaar. Het sterkst is dit het geval bij de schriftelijke informatie (folders) van instellingen. De drie meest gebruikte bronnen zijn nu de algemene voorlichtingsdagen, instellingswebsites en proefstuderen. Studenten die naar het wo gaan maken van alle bronnen vaker gebruik dan degenen die naar het hbo gaan.

Studenten met een Nederlandse achtergrond blijken vaker dan studenten met een niet-westerse migratieachtergrond gebruik te maken van 'actieve keuzebronnen' (zoals open dagen, proefstuderen maar ook het zelf raadplegen van folders en websites) en 'georganiseerde bronnen' (voorlichting aangeboden door de vooropleiding). Omgekeerd maken studenten met een migratieachtergrond juist vaker gebruik van vergelijkingswebsites en nemen vaker rechtstreeks contact op met de hogeschool of universiteit. Eerstegeneratiestudenten maken minder vaak gebruik van actieve keuzebronnen, maar verschillen verder niet van studenten met hoogopgeleide ouders.

Studenten zijn het vaakst tevreden over de voorlichtingsvormen die een bezoek aan de instelling impliceren: voorlichtingsdagen en proefstuderen. Het minst vaak zijn zij tevreden over de websites studiekeuze123.nl, startstuderen.nl en de keuzebegeleiding in hun vooropleiding (LOB).

Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten en kiezen zij vaker een studie met een betere baan?

De drie belangrijkste motieven voor het kiezen van een opleiding zijn inhoudelijke interesse, het aansluiten van de studie bij de eigen capaciteiten en vaardigheden en de brede beroepsmogelijkheden die een opleiding biedt. Hierin is (ook) in 2018 geen verandering. Wel zien we een toename in het belang van drie motieven buiten de top-drie, namelijk de kans op een baan, een hoger salaris en de haalbaarheid van de opleiding.

Studenten met een migratieachtergrond laten zich bij hun keuze even sterk leiden door inhoudelijke interesse als studenten met een Nederlandse achtergrond, maar letten vaker op de inrichting van de opleiding en veel vaker op de beroepsperspectieven. Ook eerstegeneratiestudenten hechten meer belang aan deze extrinsieke motieven, en laten zich tegelijk minder vaak door inhoudelijke interesse leiden dan studenten met hoogopgeleide ouders.

Welke studenten worden in hun studiekeuze beïnvloed door halvering van het collegegeld en zijn er gevolgen van de maatregel zichtbaar in de instroom van nieuwe studenten?

Volgens geslaagde mbo'ers, havisten en vwo'ers zelf speelt de halvering van het collegegeld slechts een kleine rol in hun beslissing om al dan niet door te studeren. Voor zover de toegankelijkheid van het hoger onderwijs wel kan worden vergroot door de halvering van het collegegeld, lijkt dit met name te gelden voor studenten en scholieren met een migratieachtergrond en mbo-studenten van wie de ouders het financieel minder goed hebben.

De instroomcijfers in studiejaar 2018-2019 geven echter geen indicatie dat de halvering van het collegegeld de toegankelijkheid vergroot. De instroom in ad- en bacheloropleidingen (zowel bij de opleidingen met één als met twee jaar collegegeldhalvering en zowel voor studenten in het algemeen als voor studenten uit het mbo of met een migratieachtergrond) groeit in 2018-2019 juist minder hard dan daarvoor.

Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, heeft het hen zekerder gemaakt van hun studiekeuze, kregen zij een advies of feedback en hoe werd dit gecommuniceerd?

De vaakst voorkomende activiteit in het kader van de studiekeuzecheck is een vragenlijst over de studiekeuze en motivatie. In het hbo komen persoonlijke gesprekken op de tweede plaats, gevolgd door examens en toetsen over studiestof, kennis en vaardigheden. In het wo komen de examens en toetsen op de tweede plaats, doordat hier veel minder vaak persoonlijke gesprekken worden aangeboden. Bijna één op de tien studenten die wel in aanmerking komen voor een studiekeuzecheck, neemt toch aan geen enkele activiteit deel.

Het percentage studenten dat vindt dat zij door de studiekeuzecheck zekerder zijn geworden van hun studiekeuze, is in 2018 afgenomen. Van de hbo-studenten vindt nu de helft dat, en in het wo minder dan de helft. In het hbo geven studenten die een persoonlijk gesprek hebben gehad het vaakst aan dat de studiekeuzecheck hen zekerder heeft gemaakt; in het wo zijn dat de studenten die aan proeflessen of proefcolleges deelnamen.

Het aandeel studenten dat deelneemt aan studiekeuzecheck-activiteiten, maar geen feedback of advies krijgt, is stabiel en is in het wo groter dan in het hbo. De meerderheid van studenten krijgt dat echter wel. In het hbo krijgen studenten het vaakst zowel inhoudelijke feedback op hun keuze als een concreet advies (positief, negatief, etc.), en dit wordt zowel vaak via e-mail als in een persoonlijk gesprek gegeven. In het wo komt het vaker voor dat studenten alleen advies krijgen, en deze terugkoppeling vindt voornamelijk via e-mail plaats en slechts bij een minderheid in een gesprek.

Als studenten een advies krijgen, is dat in een grote meerderheid van de gevallen positief. Ongeveer één op de tien deelnemers aan de studiekeuzecheck krijgt een concreet advies, dat negatief is of een zekere twijfel of voorwaarden uitdrukt. Studenten die een positief advies krijgen, ervaren ook vaker een goede match met hun opleiding dan studenten die een twijfel/negatief advies krijgen of studenten die helemaal geen advies krijgen.

Hoeveel studenten krijgen bij hun aanmelding te maken met selectie, hoeveel worden er afgewezen en hoeveel studenten beginnen uiteindelijk met een opleiding die niet hun eerste keuze is?

Bijna drie op de tien hbo-studenten en bijna vier op de tien wo-studenten hebben naar eigen zeggen bij hun aanmelding met selectie te maken gehad. Zij studeren nu in een opleiding met selectie of hebben voor de start bij een andere opleiding aan een selectieprocedure deelgenomen.

In totaal kreeg een op de tien instromers in het hoger onderwijs (iets minder in het hbo, iets meer in het wo) te maken met een afwijzing. De meerderheid van deze studenten vindt dat zij uiteindelijk toch de opleiding van hun voorkeur volgen: bijvoorbeeld doordat zij deze even graag of zelfs liever doen dan de opleiding waarvoor zij zijn afgewezen. Uiteindelijk geeft een op de vijftig hbo-studenten en een op de twintig wo-studenten aan dat zij als gevolg van een afwijzing nu een andere studie volgen dan zij eigenlijk zouden willen.

In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?

Studenten die met een mbo-diploma naar het hbo gaan zijn in 2017 duidelijk tevredener over de aansluiting met hun vooropleiding dan in het jaar daarvoor. Daardoor zijn zij nu vrijwel even vaak tevreden over de aansluiting als de havisten; in de voorgaande jaren waren mbo'ers telkens minder tevreden dan havisten en daarmee ook het minst tevreden over de aansluiting van alle doorstroomgroepen. Bij de overige doorstroomgroepen zijn dit jaar geen significante ontwikkelingen geconstateerd. Studenten die met een vwo-diploma naar hbo of wo gaan zijn het vaakst tevreden over de aansluiting.

4 Van bachelor naar master

4.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk bespreken we de overgang van bachelor naar master, de instroom in de master en kwantitatieve ontwikkelingen hierin over de jaren heen. Hiervoor maken we gebruik van het 1cHO 2006-2018 en de Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2018 (studiejaren 2015-2018).

- 4_1 Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?
- 4_2 Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?
- 4_3 Verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtstreeks doorstroomt naar de master?
- 4_4 Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?
- 4_5 Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?

4.2 Data en definities

Om de instroom in de master en de doorstroom van bachelor naar master in kaart te brengen, hebben we de volgende cohortdefinities gehanteerd:

- studenten met een voltijd hoofdschrijving als student;
- studenten die in een bepaald jaar een bachelordiploma hebben behaald;
- de gediplomeerden in het studiejaar 2018-2019 zijn buiten beschouwing gelaten.

In de figuren die betrekking hebben op de doorstroom staan de getoonde jaren voor de studiejaren waarin het bachelordiploma is behaald: de diplomacohorten. De aantallen in deze cohorten zien er als volgt uit:

Tabel 4.1: Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2006-2018)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hbo	46.939	47.333	48.914	49.375	48.967	51.962	48.525	50.517	54.509	56.268	59.871	61.488
Wo	19.934	22.150	23.534	24.837	27.983	32.810	30.764	31.227	33.392	32.969	33.658	33.480
Ho	66.873	69.483	72.448	74.212	76.950	84.772	79.289	81.744	87.901	89.237	93.529	94.968

Voor het bepalen van de totale instroom in de master is de volgende definitie gebruikt:

- hoofdschrijving binnen het domein type hoger onderwijs binnen hoger onderwijs;
- type hoger onderwijs=master;
- verblijfsjaar type hoger onderwijs=1;
- postmasters zijn buiten beschouwing gelaten;
- zowel voltijd, deeltijd als duale studenten zijn meegenomen in de analyses.

Om de directe en indirecte doorstroom van bachelor naar master in kaart te brengen is een selectie gemaakt van deze bachelorgediplomeerden. Aan deze records is toegevoegd: het eerste jaar dat deze student is ingeschreven in de master. Vervolgens is het jaar waarin de bachelor is behaald vergeleken met het eerste jaar dat de student is ingestroomd in de master. Hieruit komen de volgende variaties naar voren:

- (nog) geen doorstroom;
- doorstroom in het studiejaar voordat bachelordiploma is behaald;
- doorstroom in hetzelfde studiejaar als bachelordiploma is behaald;
- doorstroom in het studiejaar nadat bachelordiploma is behaald;
- één of meer tussenjaren alvorens in te stromen in de master.

Tabel 4.2 toont de aantallen in desbetreffende cellen. De gearceerde cellen worden beschouwd als de 'directe doorstroom'. Verderop in dit hoofdstuk zijn deze groepen samengenomen als 'directe' doorstroom. De indirecte instroom bevat de groep 'een of meer tussenjaren'. De overige groep is nog niet begonnen met een master. In de grafieken is (tenzij anders vermeld) de directe doorstroom steeds afgezet tegen het totale diplomacohort.

Tabel 4.2: Bachelor diplomacohorten naar type doorstroom (bron: 1cHO 2006-2018)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hbo												
(Nog) geen doorstroom	38.143	38.727	39.682	40.775	41.403	44.341	41.749	43.731	47.900	49.822	54.582	59.521
Vóór behalen bachelor	0	19	16	21	18	19	9	10	13	16	9	9
Zelfde studiejaar als bachelor	76	69	60	58	57	29	27	36	23	25	19	20
Studiejaar na bachelor	3.232	2.994	3.369	3.139	1.565	1.729	1.633	1.792	1.651	1.768	1.796	1.938
Een of meer tussenjaren	5.488	5.524	5.787	5.382	5.924	5.844	5.107	4.948	4.922	4.637	3.465	0
Wo												
(Nog) geen doorstroom	2.992	2.989	3.043	3.106	3.388	3.896	3.471	3.872	4.423	4.910	6.205	11.262
Vóór behalen bachelor	0	565	659	632	706	778	284	173	79	48	33	30
Zelfde studiejaar als bachelor	2.417	2.132	1.849	2.447	2.484	1.829	810	391	335	179	212	240
Studiejaar na bachelor	12.797	14.476	15.856	16.245	18.571	22.405	22.445	22.812	23.933	22.319	22.154	21.948
Een of meer tussenjaren	1.728	1.988	2.127	2.407	2.834	3.902	3.754	3.979	4.622	5.513	5.054	0

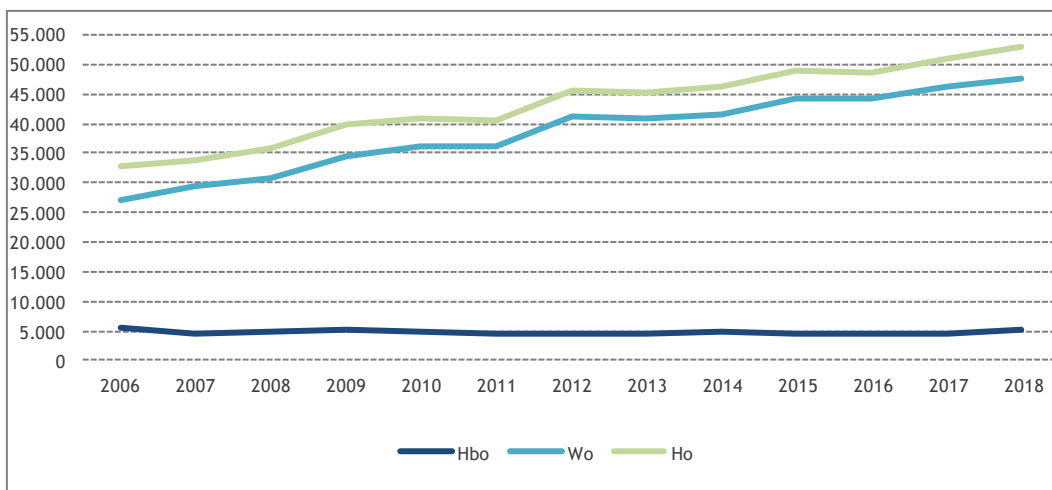
Gearceerde cellen zijn aangemerkt als 'directe doorstroom'.

Voor de vaststelling van buitenlandse studenten is gebruikgemaakt van de definities van VSNU/CBS. De buitenlandse studenten zijn studenten met een vooropleiding in de categorie 'buitenlandse vooropleiding', 'overig' of in de categorie 'onbekend' en een niet-Nederlandse nationaliteit. Hiervoor is gekeken naar het veld 'vooropleiding vóór het ho' c.q. het veld 'hoogste vooropleiding' en de nationaliteit van de studenten. Het veld met de code voor vooropleiding is voor een deel van de studenten niet gevuld. Wanneer voor deze groep wordt gekeken naar de nationaliteit, blijkt het hier grotendeels te gaan om buitenlandse studenten. Deze groep is daarom geschaard onder de groep 'buitenlandse studenten' (met uitzondering van degenen met een Nederlandse achtergrond). Als in de data onderscheid gemaakt wordt naar vooropleiding komt de categorie 'onbekend' (ook zo in het 1cHO opgenomen) gewoon voor. Dat betekent dat er niet in alle gevallen een één-op-een relatie is tussen vooropleiding, buitenlandse studenten en migratieachtergrond. De definitie van migratieachtergrond is ontleend aan CBS: 'Een persoon heeft een westerse achtergrond als hij, zij of één van de ouders in Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika of Oceanië is geboren. Ook Indonesië en Japan worden tot de westerse landen gerekend. Als een persoon of één van de ouders in een ander land is geboren, heeft deze persoon volgens de definitie van CBS een niet-westerse migratieachtergrond'.²⁹

4.3 Instroom in de master

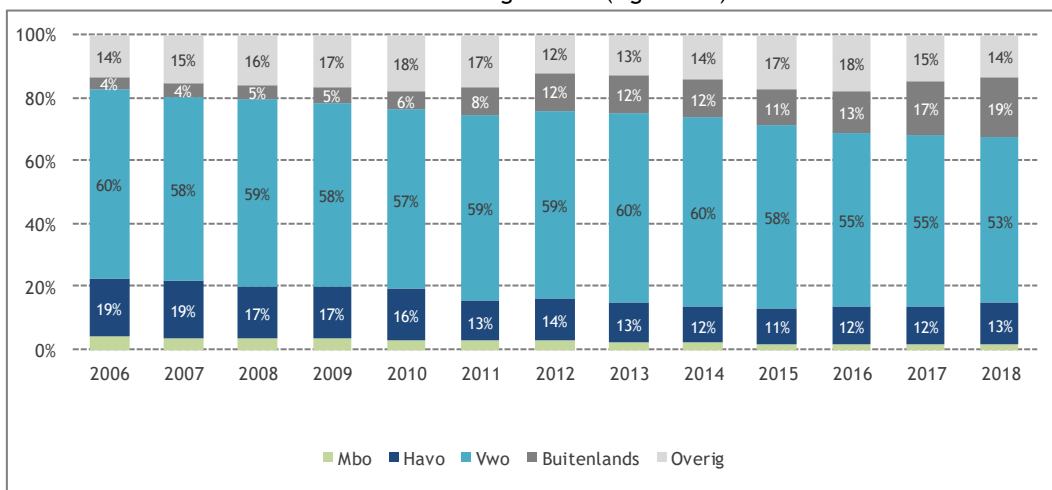
Als eerste kijken we naar het aantal studenten dat voor het eerst instroomt in een hbo- of wo-master (figuur 4.1). De postmasters (universitaire lerarenopleidingen) zijn buiten beschouwing gelaten. De eerstejaarsinstroom in een hbo-master is de afgelopen periode relatief stabiel gebleven; in 2018-2019 ongeveer 5.300 studenten. In de wo-master is de instroom gestaag toegenomen. In 2017 zagen we een stijging van het aantal masterstudenten met 4,6 procent sinds 2016; in 2018 is dit aantal met nog eens drie procent gestegen naar een kleine 48 duizend studenten. In het wo studeert in het studiejaar 2018-2019 bijna 98 procent aan de master in voltijd; in het hbo is dit bijna 32 procent. De overige hbo-masterstudenten studeren in deeltijd (55%) of dual (13%).

29 Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/afbakening-generaties-met-migratieachtergrond>

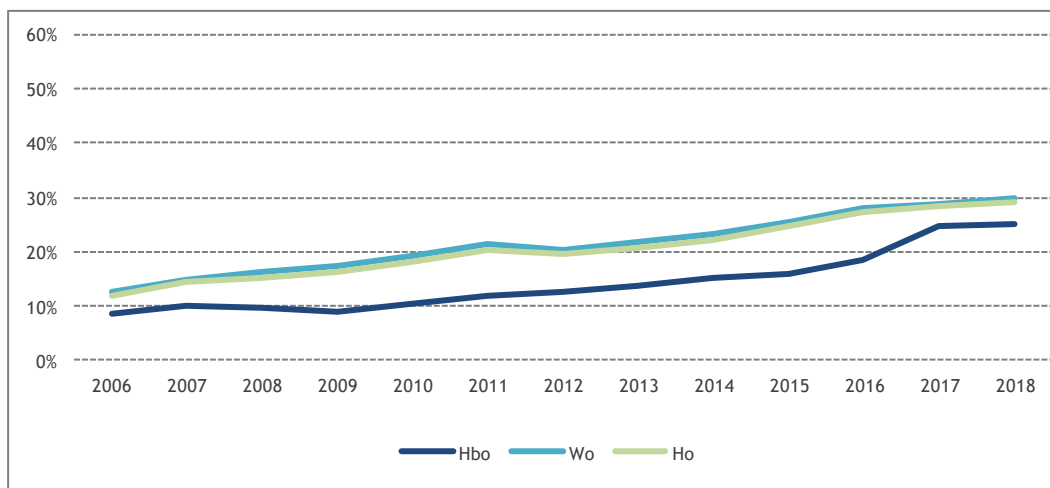
Figuur 4.1: Masterinstroom (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs in absolute aantallen (bron: 1cHO 2006-2018)

Een uitsplitsing naar vooropleiding vóór het hoger onderwijs toont aan dat meer dan de helft van de wo-masterstudenten van het vwo afkomstig is (figuur 4.2). Tussen 2014-2015 en 2016-2017 is dit aandeel met vijf procentpunten afgenomen tot 55 procent. We zien in dezelfde periode een toename van het aandeel studenten met een buitenlandse of overige vooropleiding (van 26% tot 31%). Dit jaar is het aandeel masterstudenten uit het vwo weer iets gedaald (-2 ppnt.). Overigens daalt niet het aantal studenten met een vwo-achtergrond dat doorstroomt; dat blijft relatief stabiel op 25.000. De daling van het aandeel met vwo wordt volledig veroorzaakt door een (absolute) stijging van het aantal buitenlandse studenten dat doorstroomt naar een master. Het aandeel studenten met een buitenlandse of overige vooropleiding is gestegen naar 33 procent. Voor een groot deel van de wo-masterstudenten met een overige vooropleiding is deze onbekend; vaak betreft het hier eveneens buitenlandse studenten. Hiermee kunnen we concluderen dat het aantal internationale studenten is toegenomen (figuur 4.3).

Figuur 4.2: Masterinstroom in het wo (excl. postmasters) naar vooropleiding vóór het hoger onderwijs (%) (bron: 1cHO 2006-2018)

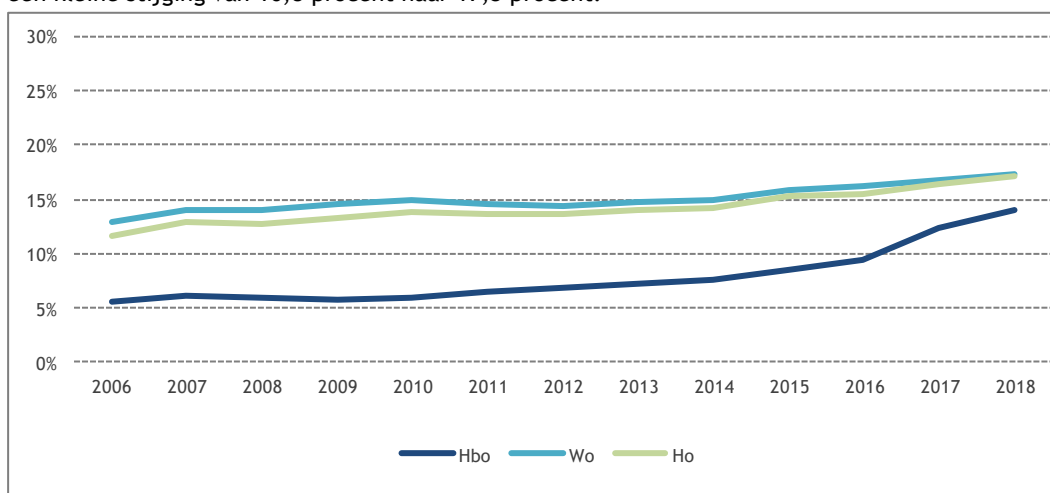
Het aandeel buitenlandse studenten dat voor het eerst in een Nederlandse master instroomt, neemt aldus toe (figuur 4.3). In het wo bestond vorig jaar 29 procent van de instroom in de master uit buitenlandse studenten; dit jaar stijgt dit naar dertig procent. In het hbo was in 2016-2017 ongeveer negentien procent van de instromende studenten van buitenlandse komaf; vorig jaar steeg dit fors naar 25 procent. Dit percentage is dit jaar gelijk gebleven.

Figuur 4.3: Aandeel nieuwe internationale masterstudenten ten opzichte van totale masterinstroom (% , exclusief postmasters) (bron: 1cHO 2006-2018)

Bijna zestig procent van de buitenlandse instroom in 2018 bestaat uit studenten van Duitse (17%), Chinese (9%), Italiaanse (7%), Griekse (6%), Indiase (6%), Britse (5%), Spaanse (5%) en Belgische (3%) komaf.

Figuur 4.4 toont de masterdeelname van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. In de loop der jaren is er sprake van een lichte stijging van deze groep: in 2018-2019 is met name in het hbo het aantal masterstudenten met een niet-westerse achtergrond gestegen (van 12% naar 14%). In het wo is er een kleine stijging van 16,8 procent naar 17,3 procent.

Figuur 4.4: Aandeel nieuwe masterstudenten (% , exclusief postmasters) met een niet-westerse migratieachtergrond ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2018)

4.4 Doorstroom van bachelor naar master

In het tweede deel van dit hoofdstuk gaan we in op de doorstroom van bachelor naar master. Hiervoor zijn de voltijd bachelor diplomacohorten als uitgangspunt gebruikt (zie ook tabel 4.1 en tabel 4.2). De getoonde jaartallen zijn de studie jaren waarin het bachelordiploma is behaald; ‘soort hoger onderwijs’ verwijst steeds naar het soort onderwijs (hbo of wo) waarin het bachelordiploma behaald is (hbo-wo). In het laatste jaar wordt de totale instroom niet getoond omdat daar alleen nog sprake is van directe instroom.

Figuur 4.5 toont de doorstroom vanuit de hbo-bachelor en wo-bachelor diplomacohorten. De directe doorstroom van een wo-bachelor naar een wo-master neemt dit jaar iets af (met 1 ppnt.).

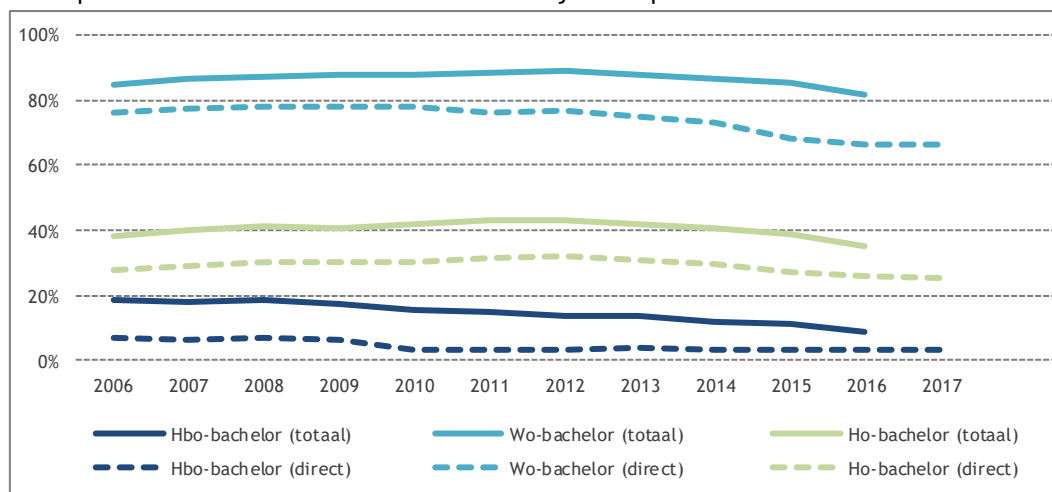
De directe doorstroom van een wo-bachelor naar een wo-master is hiermee sinds 2010 gedaald van 78 procent (diplomacohort 2010-2011) naar 66 procent (diplomacohort 2017-2018). Een verklaring is de geleidelijke invoering van de harde knip in 2012 waardoor het voor studenten niet langer een vanzelfsprekendheid is om direct door te stromen naar een aansluitende master binnen de eigen instelling. Dit was een van de doelen van de harde knip. In de Monitor Beleidsmaatregelen 2017-2018 is uitgebreid aandacht besteed aan deze groep. Conclusie was dat driekwart van degenen met een tussenperiode (excl. geneeskunde) hier bewust voor kiest en deze periode vooral invult met werken en reizen (zie tabel 4.3). Voor studenten die genoodzaakt waren een tussenperiode te nemen, gold dat zij in de meeste gevallen (nog) niet aan de instroomeisen voor de master voldeden (het betreft hier vooral schakelstudenten) of dat zij niet tussentijds konden instromen. Er is geen indicatie dat financiële motieven een belangrijke rol spelen.

Tabel 4.3: Kiezen voor een tussenperiode tussen de bachelor en master (alleen wo-studenten, exclusief geneeskunde)

	Aantal	% Ten opzichte van totale groep	% Ten opzichte van studenten met tussenperiode
Ik heb geen tussenperiode	2.290	68%	
Ja, ik heb hier bewust voor gekozen	830	25%	76%
Wachten op instroommoment	83	2%	8%
Voldoe niet aan de instroomeisen	151	4%	14%
Andere (persoonlijke) redenen	25	1%	2%
Totaal	3.379	100%	100%

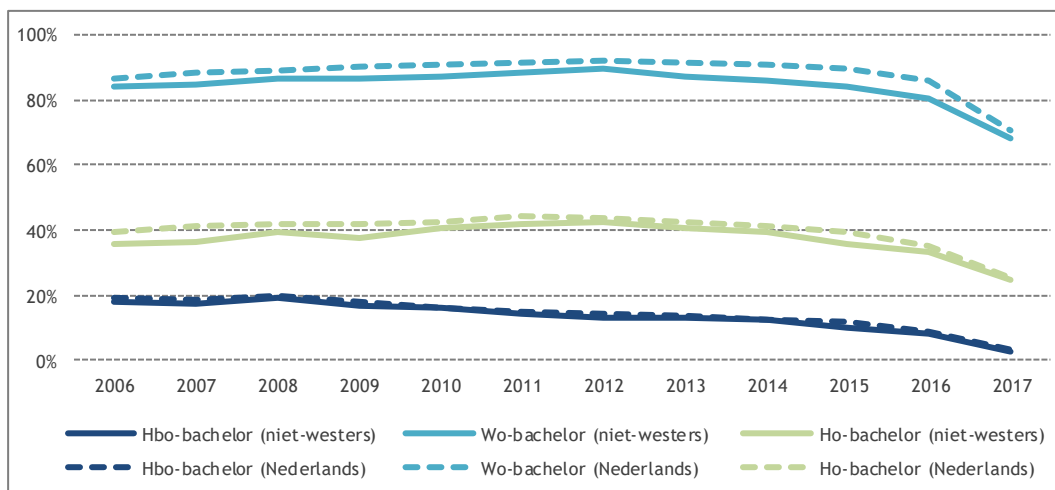
Bron: onderzoek naar redenen om niet direct door te stromen van de bachelor naar de master; ResearchNed 2018.

De directe doorstroom vanuit het hbo is laag (3%) vanwege de toelatingseisen die gesteld worden bij wo-masters; vaak dienen hbo-studenten een schakelprogramma te volgen. De totale masterdeelname van de hbo-diplomacohorten van 2015 en 2016 samen is bijna tien procent.

Figuur 4.5: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen (totaal en direct) naar een master naar soort ho bachelor ten opzichte van het totale bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2018)

Figuur 4.6 laat zien dat er in 2018-2019 nauwelijks verschillen zijn tussen studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met een migratieachtergrond in het aandeel bachelorgediplomeerden dat (direct of indirect) naar een master doorstroomt. Vorig jaar bedroeg het totale verschil in doorstroom tussen beide groepen nog twee procentpunten; in 2018-2019 is dit verschil zo goed als verdwenen.

Figuur 4.6: Doorstroom van bachelorgediplomeerden voltijd (direct en indirect) naar een master naar soort ho bachelor en migratieachtergrond (bron: 1cHO 2006-2018)

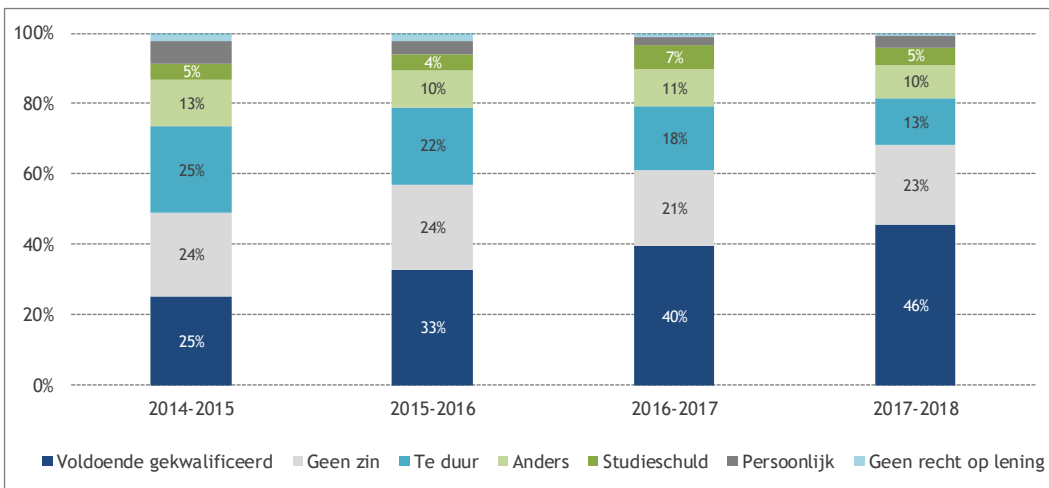
Figuur 4.7 laat zien dat er nauwelijks verschil is in doorstroompercentages tussen Nederlandse en internationale hbo-bachelors wat betreft de doorstroom naar de master. Wel zien we verschillen in doorstroompercentages van wo-bachelors: internationale wo-bachelorstudenten stromen minder vaak door (43%) naar een Nederlandse master dan Nederlandse wo-bachelorstudenten (70%).

Figuur 4.7: Bachelorgediplomeerden voltijd (wel/niet internationale student) die doorstromen (direct en indirect) naar een Nederlandse master (bron: 1cHO 2006-2018)

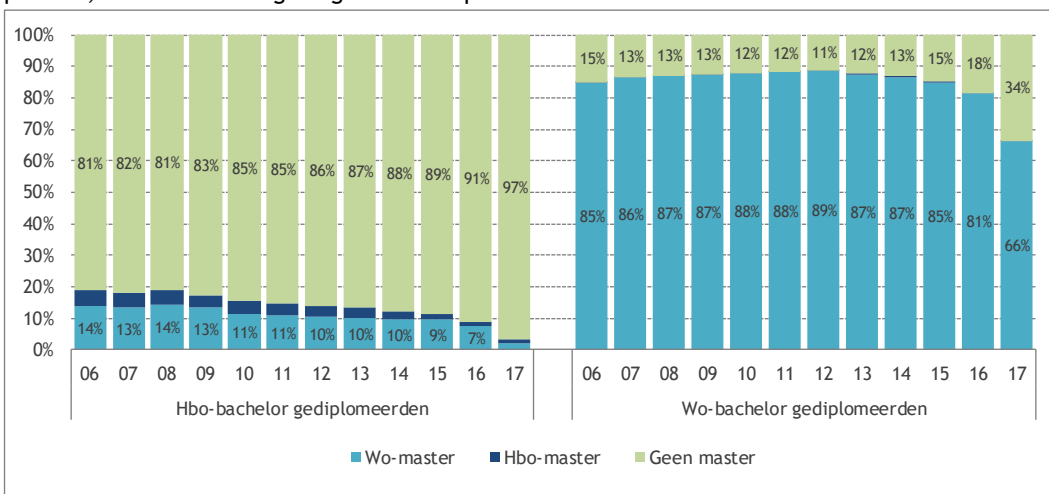
In de Studentenmonitor is gevraagd aan bachelorstudenten die niet doorstromen naar een master wat hier de reden voor was. Over wo-bachelorstudenten kunnen we geen uitspraken doen vanwege kleine responsaantallen van wo-studenten die na hun bachelor niet zijn doorgestroomd naar een master. Voor vierdejaars hbo-bachelorstudenten geldt dat één van de voornaamste redenen om af te zien van een master is dat zij zich voldoende gekwalificeerd achten voor de arbeidsmarkt: deze reden wordt in het peiljaar 2017-2018 opnieuw vaker genoemd dan in de jaren ervoor. In 2016-2017 vond ongeveer één op de vijf hbo-bachelorstudenten een master te duur. Dit argument wordt de afgelopen jaren steeds minder vaak genoemd (een daling van 18% naar 13%; figuur 4.8).

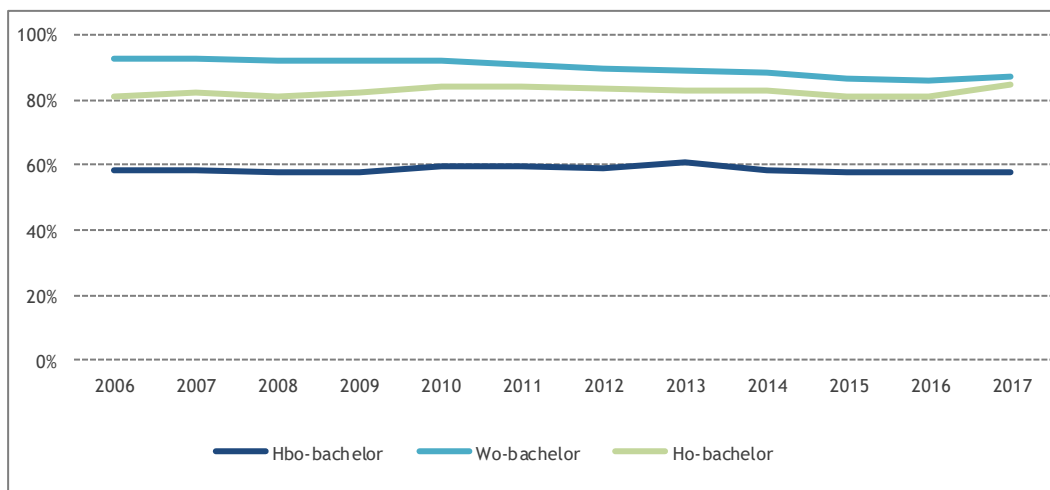
Figuur 4.8: Redenen om af te zien van een master (alleen hbo-studenten in het vierde jaar van hun opleiding) (bron: Studentenmonitor 2015-2018)

Het grootste aandeel hbo-bachelors is (nog) niet doorgestroomd naar een master, zo blijkt uit figuur 4.9. Omdat de indirecte doorstroom naar masters volgend jaar pas bekend is, toont de grafiek de cijfers uit 2018 niet en beperken we ons tot de gegevens tot en met 2017. Bovendien moeten hbo-bachelors vaak een schakeltraject volgen waardoor zij vaak niet direct aansluitend zullen doorstromen naar een master. In 2017 volgt 97 procent van de hbo-bachelors geen hbo- of wo-master. Het aandeel wo-bachelors dat (nog) niet is doorgestroomd naar een Nederlandse wo-master schommelde een aantal jaar rond de vijftien procent, maar is in 2017 gestegen naar 34 procent.

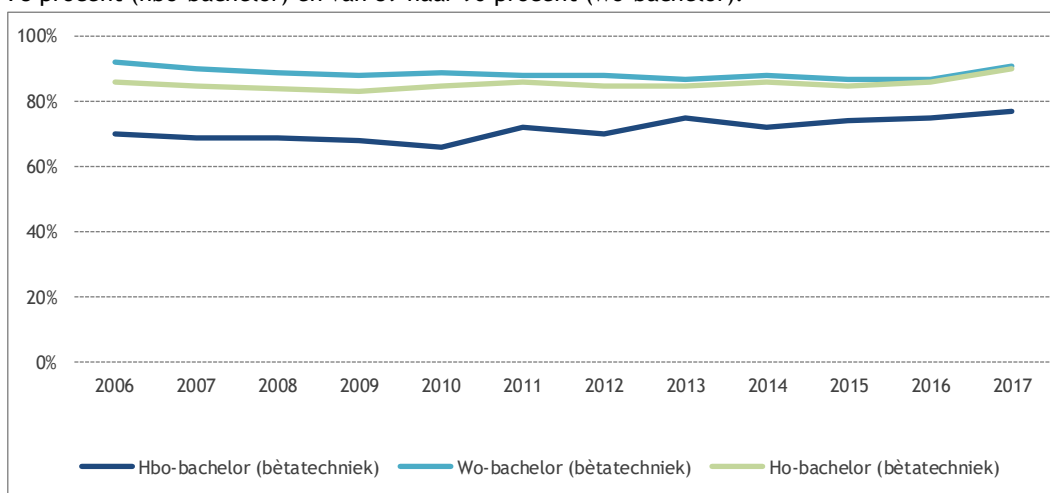
Figuur 4.9: Herkomst bachelor en bestemming master (bron: 1cHO 2006-2018)

Studenten kiezen over het algemeen een master binnen dezelfde sector. Bijna zestig procent van de hbo-bachelorgediplomeerden die een master gaan volgen, kiest voor een master in dezelfde sector als de bachelor. Degenen die niet in dezelfde sector gaan studeren, kiezen wel voor een aanpalende wo-sector (bijv. van natuur naar techniek v.v., van recht naar economie v.v. of van onderwijs naar gedrag & maatschappij). In het wo kiest 87 procent van de bachelors die doorstromen voor een master in dezelfde sector (figuur 4.10).

Figuur 4.10: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle doorstroom naar diploma jaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2018)

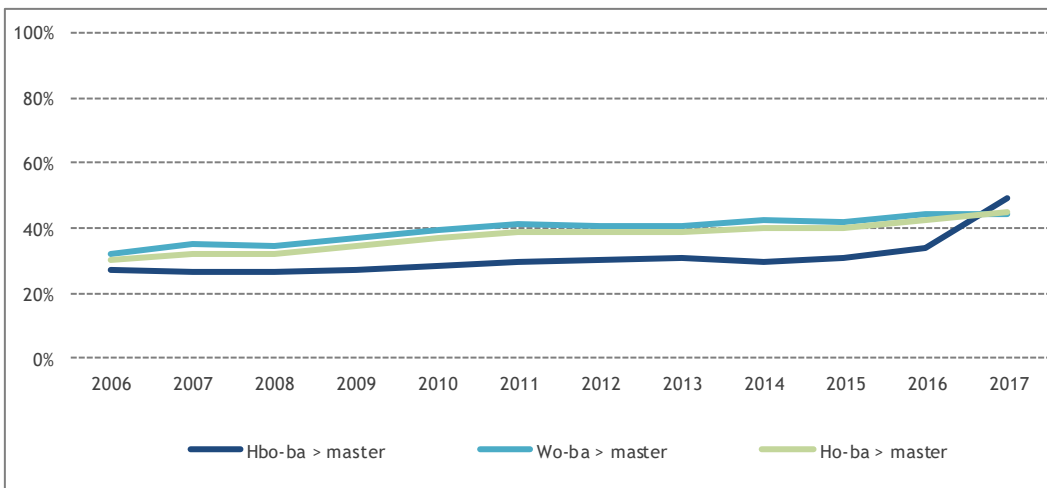
Figuur 4.11 laat zien of er sprake is van bètaverlies in de doorstroom tussen bachelor en master. Dat er geen bètaverlies is, maar steeds meer bètawinst zien we aan de stijging van de doorstroompercentages van bacheloropleidingen bètatechniek naar een master in bètatechniek: bachelorstudenten bètatechniek kiezen massaal ook een master bètatechniek. De verwante doorstroom binnen bètatechniek neemt toe van 75 naar 78 procent (hbo-bachelor) en van 89 naar 90 procent (wo-bachelor).

Figuur 4.11: Bachelorgediplomeerden voltijd bètatechniek (%) die doorstromen naar een master bètatechniek naar soort ho in bachelor naar laatste bachelorjaar (bron: 1cHO 2006-2018)

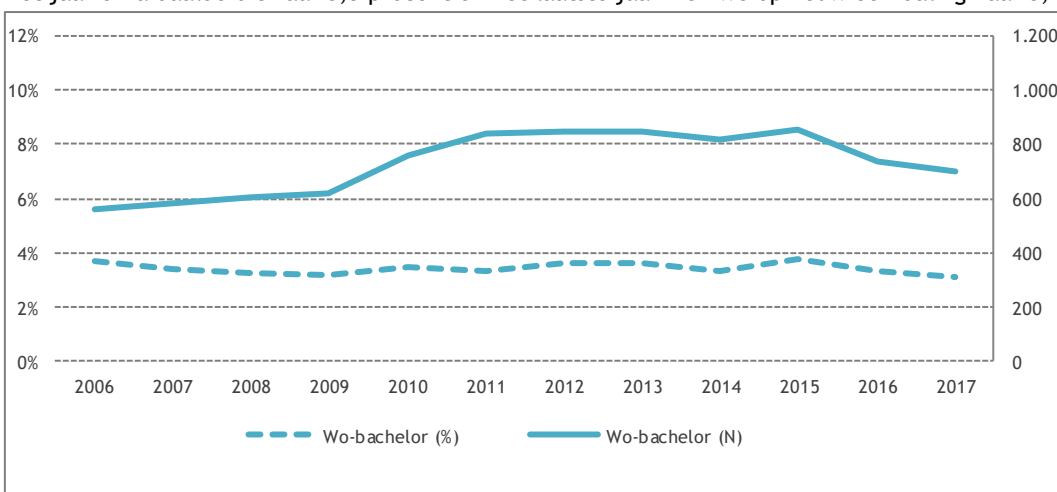
4.5 Doorstroom naar en instroom in meerjarige masters en educatieve masters

Meerjarige masters hebben aan populariteit gewonnen, mede veroorzaakt door een toename van het aanbod. Figuur 4.12 laat van de doorstroom de verhouding meerjarige versus eenjarige masters zien (cohort 2016 betreft alleen de directe doorstroom). Het betreft hier alle bachelorgediplomeerden in hbo en wo die doorstromen naar een master. In het hbo zijn dit (zo zagen we eerder) relatief kleine aantallen. Van alle voltijd wo-bachelorgediplomeerden die een master gaan doen, stroomt 44 procent door naar een meerjarige master (in 2006 was dit nog 32%); de rest stroomt door naar een eenjarige master. In het hbo zijn het (in vergelijking met het wo) relatief kleine aantallen, hier is sinds het jaar 2016 echter wel sprake van een aanzienlijke stijging ten opzichte van de jaren ervoor (van 34% naar 49%).

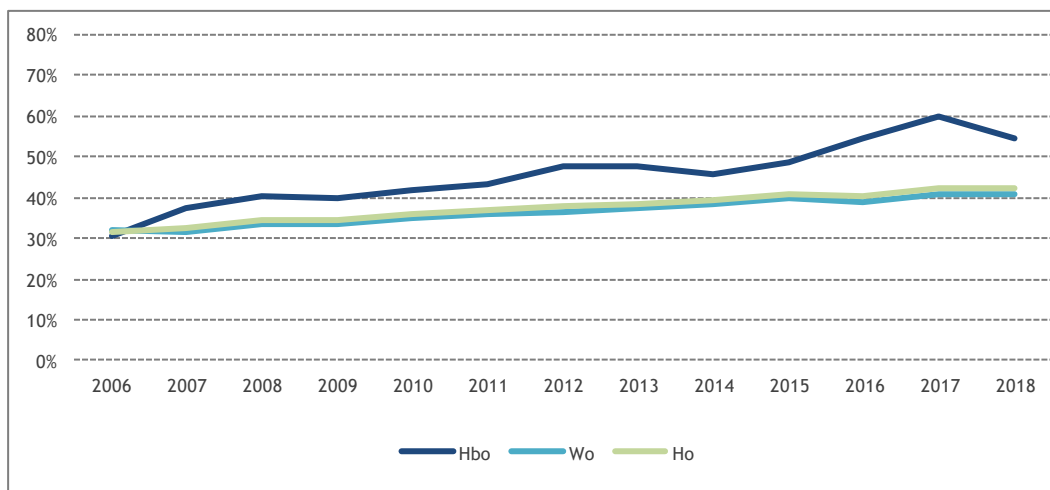
Figuur 4.12: Voltijd bachelorgediplomeerden die doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle doorstroom naar diploma jaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2018)

Figuur 4.13 toont de directe instroom vanuit de wo-bachelor naar een researchmaster. De indirecte doorstroom is niet weergegeven. De linker as laat de percentages zien (%); de rechter de aantallen (N). De hbo-bachelors zijn achterwege gelaten (het zijn zeer kleine aantallen: hbo-bachelors stromen nauwelijks direct in aan een researchmaster omdat zij nagenoeg altijd een schakeltraject moeten volgen). Van alle wo-bachelors die direct doorstromen naar een master koos in 2015 3,8 procent voor een researchmaster. Het jaar erna daalde dit naar 3,3 procent en het laatste jaar zien we opnieuw een daling naar 3,1 procent.

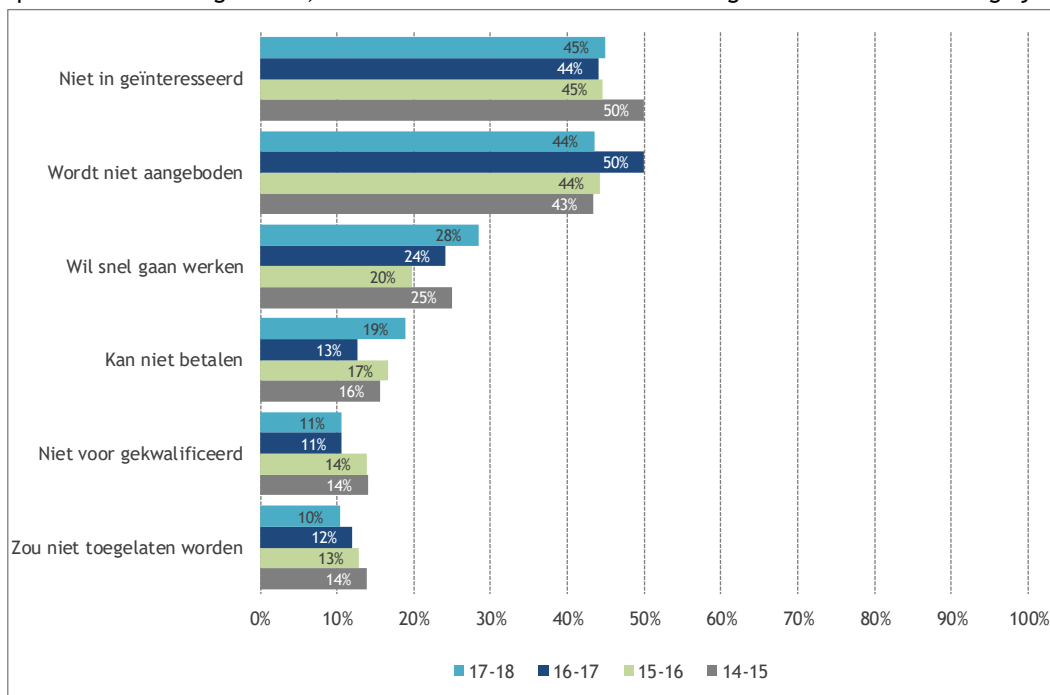
Figuur 4.13: Bachelorgediplomeerden voltijd die direct doorstromen naar een researchmaster t.o.v. alle doorstroom naar diploma jaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2018)

De instroom in een meerjarige master (een master van meer dan 60 EC) ten opzichte van de totale masterinstroom is de laatste jaren toegenomen. Dit heeft onder andere te maken met een toename van het aanbod dat fors is gegroeid. Vanuit het wo is het aandeel studenten dat een meerjarige master doet in 2018-2019 hetzelfde gebleven als vorig jaar (figuur 4.14). Vanwege de relatief kleine aantallen fluctueert de curve in het hbo sterker. De afgelopen jaren nam dit aandeel flink toe, maar dit jaar is het percentage met zes procentpunten afgenomen (van 60% naar 54%).

Figuur 4.14: Masterinstroom (% excl. postmasters) in een meerjarige master t.o.v. totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2018)

In de Studentenmonitor is aan de eerstejaarsinstromers in een éénjarige wo-master gevraagd waarom zij hebben afgezien van een meerjarige master. Het betreft hier een analyse op de eerstejaars voltijdstudenten in een éénjarige master. Figuur 4.15 laat zien dat de voornaamste redenen hiervoor zijn dat deze studenten daar geen interesse in hebben of dat een dergelijke master op hun vakgebied niet wordt aangeboden (deze laatste reden speelt in 2018 een minder grote rol dan in 2017). Een eerdere instroom op de arbeidsmarkt is voor één vijfde tot een kwart van de studenten de reden; dit motief is belangrijker geworden. Gebrek aan financiële middelen en voorziene problemen rondom de toelating spelen een minder grote rol, maar worden in 2018-2019 wel vaker genoemd dan in het vorige jaar.

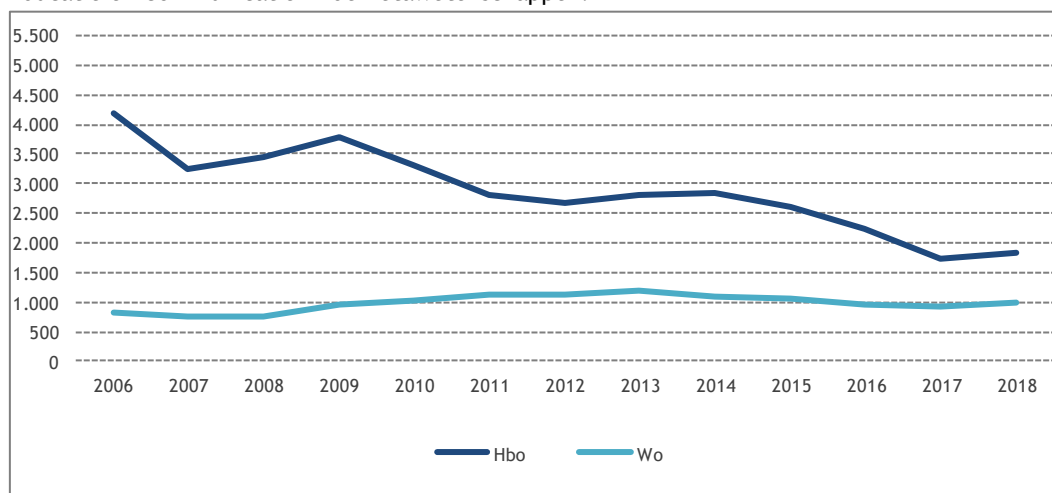
Figuur 4.15: Belangrijkste redenen van eerstejaars voltijdstudenten aan een éénjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master (meer antwoorden mogelijk; bron: Studentenmonitor 2015-2017; n=851; 566; 699; 1.009)

We zien de instroom in de eerstegraads lerarenopleidingen en educatieve onderwijsmasters de afgelopen jaren afnemen, maar in 2018-2019 weer stijgen (figuur 4.16). De afname die plaatsvond tot vorig jaar werd veroorzaakt door de dalende instroom in de hbo-masters. Vooral bij de masters Special Educational Needs heeft tussen 2015 en 2017 een forse daling plaatsgevonden, maar in 2018-2019 is het aantal studenten hier met twee procent gestegen. Leren en Innoveren nam tussen 2015 en 2017 ook flink af maar is dit jaar met elf procent toegenomen (zie ook tabel 4.4). Vooral de master Kunsteducatie ziet dit jaar een grote toename in aantal studenten; een stijging van maar liefst 55 procent ten opzichte van vorig jaar. Van de educatieve masters is dit jaar alleen bij de master Leraar Engels een afname te zien, van 17 procent. In totaliteit houdt dit in dat de instroom in educatieve hbo-masters dit jaar weer iets is gestegen met vijf procent (van 1.738 naar 1.824 studenten).

Tabel 4.4: Ontwikkeling studentaantallen in de hbo educatieve masters in (met >30 studenten; bron 1cHO 2015-2018)

	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	Ontwikkeling sinds 2017-2018
M Educational Needs	1.569	1.208	822	839	+2%
M Leren en Innoveren	284	249	168	187	+11%
M Leraar Wiskunde	86	117	97	110	+13%
M Kunsteducatie	82	90	65	101	+55%
M Leraar Nederlands	72	73	78	91	+17%
M Leraar Algemene Economie	66	61	56	71	+27%
M Leraar Engels	88	70	82	68	-17%
M Learning & Innovation	80	50	53	43	+19%
M Leraar Natuurkunde	37	39	32	35	+9%
M Leraar Scheikunde	34	21	28	30	+7%

Figuur 4.16 toont de instroom in educatieve hbo- en wo-masters. De masterinstroom in het wo is redelijk stabiel rond de 1.000 studenten en kent in 2018-2019 ook een lichte stijging van vijf procent. Hier zijn de meest populaire masters (>50 studenten): Leraar Voorbereidend Hoger Onderwijs in de Mens- en Maatschappijwetenschappen, Leraar Voorbereidend Hoger Onderwijs in de Taal en Cultuurwetenschappen, Leraar Voorbereidend Hoger Onderwijs in de Bètawetenschappen, Science Education and Communication en Educatie en Communicatie in de Bètawetenschappen.

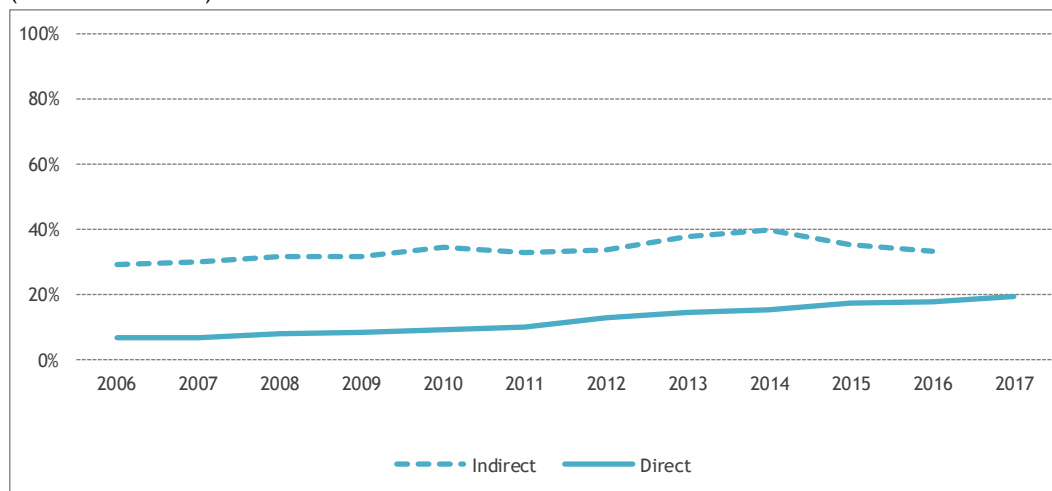

Figuur 4.16: Instroom in educatieve masters (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2018)

4.6 Veranderen van instelling bij de overgang van bachelor naar master

Figuur 4.17 geeft de percentages van alle bachelor-masterdoorstroom in het wo die kiezen voor een master aan een andere instelling als waar de bachelor is gevolgd (alleen wo) onderscheiden naar de indirecte en directe doorstroom. Uit de figuur komt duidelijk naar voren dat wanneer bachelors niet direct doorstromen zij vaker kiezen voor een master aan een andere universiteit dan wanneer zij direct doorstromen.

Bij de wo-bachelors zien we (na de invoering van de harde knip) een gestage toename van de directe doorstroom naar een andere universiteit van tien procent (cohort 2011-2012) naar negentien procent (cohort 2017-2018).

Figuur 4.17: Wo-bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een wo-master binnen dezelfde instelling ten opzichte van alle doorstroom naar diploma jaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2018)

Tabel 4.5 geeft per instelling weer waar studenten met een universitaire voltijd-bacheloropleiding een Nederlandse universitaire masteropleiding zijn gaan volgen. Het gaat om studenten die 2018-2019 aan een wo-master opleiding zijn ingestroomd (direct en indirect). De tabel biedt inzicht in de doorstroom van de bacheloropleiding naar de masteropleiding binnen Nederlandse universiteiten. In de linker kolom staan de instellingen waar de bacheloropleiding is gevolgd. Per universiteit van de bachelor is horizontaal weergegeven naar welke masterinstellingen de studenten zijn doorgestroomd. In de onderste rij is de relatieve omvang van de masterinstroom ten opzichte van het landelijk geheel weergegeven (de UvA ontvangt dus 12,7 procent van alle masterinstromers in 2018-2019).

Tabel 4.5: Doorstroom per bachelor instelling naar master instelling (voor wo bachelor directe en indirecte doorstroom, allen van wo-bachelor naar wo-master, instroom in de master in studiejaar 2018-2019)

Bachelor	Master														Totaal
	UvA	VU	RUG	LEI	UU	RU	EUR	UM	TIU	TUD	TU/e	UT	WUR		
UvA	73,0%	8,5%	0,9%	4,7%	5,6%	1,0%	3,0%	0,6%	0,6%	0,4%	0,2%	0,1%	1,4%	100%	
VU	10,9%	72,1%	0,7%	3,5%	3,6%	0,7%	4,2%	0,7%	1,0%	1,7%	0,2%	0,3%	0,6%	100%	
RUG	4,7%	3,2%	77,3%	2,7%	2,8%	1,7%	3,8%	0,8%	0,4%	1,6%	0,3%	0,5%	0,3%	100%	
LEI	6,5%	4,4%	0,7%	73,9%	3,3%	1,2%	4,0%	0,6%	0,8%	2,9%	0,0%	0,2%	1,4%	100%	
UU	10,7%	5,5%	0,7%	5,3%	63,5%	3,5%	4,9%	0,8%	1,9%	0,6%	0,4%	0,3%	1,9%	100%	
RU	2,0%	1,3%	0,8%	1,0%	3,4%	82,8%	2,0%	1,2%	3,5%	0,2%	0,5%	0,8%	0,6%	100%	
EUR	3,2%	2,6%	0,3%	3,6%	1,4%	0,4%	84,7%	0,6%	2,6%	0,2%	0,1%	0,1%	0,3%	100%	
UM	4,3%	2,2%	1,0%	2,3%	2,7%	2,4%	11,0%	71,0%	2,0%	0,1%	0,3%	0,2%	0,5%	100%	
TIU	3,2%	1,2%	0,4%	1,7%	2,3%	2,8%	6,7%	2,1%	78,8%	0,0%	0,5%	0,2%	0,2%	100%	
TUD	0,9%	0,5%	0,0%	2,8%	0,5%	0,0%	1,0%	0,0%	0,2%	93,0%	0,3%	0,0%	0,6%	100%	
TU/e	0,9%	0,5%	0,1%	0,2%	0,9%	0,7%	0,4%	0,6%	2,4%	4,3%	88,5%	0,3%	0,3%	100%	
UT	1,4%	1,4%	2,0%	1,0%	2,5%	1,0%	4,3%	1,1%	0,6%	3,5%	1,4%	79,3%	0,6%	100%	
WUR	0,9%	1,3%	1,7%	0,5%	3,3%	3,2%	1,6%	1,5%	1,5%	0,6%	0,4%	0,3%	83,4%	100%	
Totaal	12,7%	9,3%	9,7%	9,9%	11,1%	7,9%	11,0%	5,5%	4,9%	7,7%	3,5%	2,8%	3,9%	100%	

Bron: 1cHO 2006-2018; groen gearceerde cellen zijn de stromen van meer dan vier procent; blauwe cellen zijn de stromen van studenten die een master kiezen binnen de universiteit waaraan ook het bachelordiploma is behaald.

De universiteiten met de hoogste percentages studenten die na de bachelor hun master aan dezelfde universiteit volgen zijn Technische Universiteit Delft (93%), Technische Universiteit Eindhoven (88,5%) en Erasmus Universiteit Rotterdam (84,7%). De instellingen met de laagste percentages studenten die daar zowel hun bachelor als master volgen zijn Universiteit Utrecht (63,5%), Universiteit Maastricht (71%) en de Vrije Universiteit (72,1%). Verder is te zien dat de Universiteit van Amsterdam de meest gekozen bestemming is voor studenten die doorstromen naar een master, en de Universiteit Twente de minst gekozen (onderste rij in de tabel). In bijlage 2 op pagina 223 zijn figuren opgenomen waarin per universiteit de doorstroom van bachelor naar master is weergegeven van studenten die hun master niet op dezelfde instelling zijn gaan volgen als waar ze hun bachelor volgden. In de figuren wordt getoond naar welke andere universiteiten de studenten voornamelijk doorstromen om een master te volgen. Op basis van tabel 4.5 en de figuren in bijlage 2 lijken, naast het masteraanbod, de afstand tussen instellingen en de landelijke ligging van de instelling van invloed te zijn: studenten kiezen vaker voor een instelling die dichterbij ligt èn voor instellingen die in het westen van het land liggen. Wat daarnaast opvalt is dat studenten aan de technische universiteiten doorgaans een master volgen aan dezelfde universiteit als waar ze ook de bachelor hebben afgerond. De grootste stroom binnen deze universiteiten is die van Eindhoven naar Delft (4,3%). Andersom (van Delft naar Eindhoven) bedraagt dit slechts 0,3 procent. Een zelfde fenomeen zien we bij bachelors aan de universiteiten van Nijmegen, Wageningen en Rotterdam waar meer dan tachtig procent op dezelfde instelling blijft. De meeste mobiliteit zien we in Utrecht, waar 'slechts' 63,5 procent van de studenten honkvast is. Er is een grote stroom binnen de Randstad: van Leiden en Utrecht naar Amsterdam en ook binnen Amsterdam wisselen studenten relatief vaker van universiteit bij de overgang van bachelor naar master. Een laatste opvallende stroom is die van Maastricht naar Rotterdam.

4.7 Keuzemotieven voor een master aan een andere instelling

De monitor besteedt extra aandacht aan de motieven voor de masterkeuze van de studenten die doorstromen naar de master. Hiervoor is onder andere een kwalitatieve analyse gedaan op de open vraag in de Studentenmonitor die peilde waarom studenten hun master aan een andere instelling willen volgen dan hun bachelor. Tabel 4.6 toont de beweegredenen in volgorde van belangrijkheid.

Tabel 4.6: Genoemde redenen om door te stromen naar een master aan een andere instelling dan waar de bachelor is gevolgd (bron: Studentenmonitor 2017-2018)

	n	%
Inhoud /kwaliteit van de master/gewenste richting of specialisatie	2.358	65%
Instelling biedt geen (passende) master	1.177	32%
Prestige universiteit of opleiding, carrièreperspectief	647	18%
Buitenlandverblijf/ervaring	440	12%
Andere universiteit, invalshoek, afwisseling	368	10%
Keuze voor andere/bepaalde stad/afwisseling	274	8%
Ontevreden over huidige instelling	134	4%
Kosten	85	2%
Toelating(sprocedure) bepaalde de keuze, makkelijke overstap/toelating	89	2%
Familie, vrienden, relatie	60	2%
Makkelijk: al woonachtig, in een keer door	60	2%
Beter en leuker imago universiteit, gezelliger	44	1%
Duur van de master	43	1%
Beurs/scholarship	37	1%
Aanraden	20	1%
Deeltijd mogelijk/avondonderwijs/duaal traject	18	0%
Februari instroom mogelijk	12	0%
Kleinschaliger	11	0%
Samenwerking universiteiten	13	0%
Overig	170	5%
Totaal	3.635	

Buitenlandervaring

Voor twaalf procent van de studenten speelde de wens om in het buitenland te studeren: 'Omdat ik een andere ervaring op wilde doen (buitenland was belangrijker dan dat ik per se naar andere universiteit wilde)'. Naast het opdoen van deze nieuwe ervaring, speelden ook hier reeds eerder genoemde factoren als prestige van een buitenlandse universiteit, de status van buitenlandervaring op je curriculum vitae en de lagere studiekosten voor studenten mee in deze keuze. Deze redenen worden ook gegeven door de vele buitenlandse studenten die de enquête hebben ingevuld: 'I wanted to go abroad, this university has a very good reputation'.

Een nieuwe ervaring

Zo'n tien procent van de studenten was van mening dat het voor hun eigen ontwikkeling goed was om naar een andere instelling te gaan: 'Variatie en verschil in opvattingen tussen de universiteiten geven een betere blik op bepaalde zaken', 'een nieuwe universiteit betekent een nieuwe kijk op de stof' en 'I would like to see whether studying would differ between the institutions'. Tevens gaf acht procent aan (mede) te kiezen voor een andere instelling omdat deze een andere stad betreft. Een student geeft aan te kiezen voor een andere instelling omdat 'I like to move around' en zegt een ander 'I wanted a change of scenery'. Zo gaf een student als een van de redenen om naar een andere stad te gaan voor de master 'zelfstandiger worden door verder van mijn ouders te wonen'. Een ander liet weten 'bovendien wilde ik op kamers wonen. Bij de huidige instelling is dat noodzakelijk, bij de vorige instelling niet'.

Ontevreden over instelling bacheloropleiding

Er zijn ook studenten (zo'n 4%) die aangeven dat ze hun master aan een andere instelling wilden volgen, omdat ze ontevreden zijn over de organisatie of kwaliteit van hun bacheloropleiding. Zo gaf een student aan dat 'de vorige universiteit te weinig goede indrukken op mij gemaakt heeft om daar te blijven', liet een ander weten dat er 'op de universiteit waar ik studeerde zeer veel hiërarchie was' en gaf een derde aan 'ik was diep teleurgesteld in mijn toenmalige universiteit/diplomafabriek'. Ook was een deel van de studenten niet perse ontevreden over de huidige instelling, maar toch op zoek naar kleinschaliger onderwijs: 'Deze stad is te massaal, je bent slechts een nummer'. Vaak was dit niet de hoofdreden om voor een bepaalde instelling te kiezen, maar één van de genoemde redenen.

Financiële situatie

Voor een kleiner deel van de studenten is geld een factor in de keuze om juist wel of niet naar een andere instelling te gaan voor hun master. Ongeveer één procent van de studenten gaf aan dat een beurs de keuze voor een bepaalde master aan een bepaalde instelling grotendeels bepaald had: 'Because it offers me a scholarship' en 'because there was scholarship attached to it, so I do not have to pay tuition' (van deze student is het niet bekend of het gaat om een tweede master). Voor twee procent van de studenten speelde de hoogte van de studiekosten een rol in de keuze voor een instelling. Een student gaf aan te hebben gekozen voor een bepaalde instelling 'vanwege de tijdelijke regeling zodat je 'gewoon' collegegeldtarief betaalt voor een tweede master in plaats van een hoger tarief'. Een aantal studenten week, (mede) vanwege hoge studiekosten in Nederland, voor de masteropleiding uit naar bijvoorbeeld België 'vanwege de kwaliteit van het onderwijs en financiële redenen'.

Bestaand netwerk en reeds goede ervaring

Een andere student had al goede ervaringen met de universiteit en stad van keuze 'daar heb ik mijn minor gedaan en het beviel bijzonder goed aan deze universiteit en in deze stad'. De aanwezigheid van familie en vrienden is voor sommige studenten ook een factor van belang. Door een klein deel van de studenten is aangegeven dat men de keuze (mede) baseerde op de aanwezigheid van familie of relaties. Zo gaf een student aan dat gekozen is voor een master aan een andere instelling om 'dichter bij mijn toenmalige vriend wonen' en gaf een ander aan dat er mede gekozen was voor deze instelling om te kunnen 'trouwen met de vrouw van mijn dromen (woont in Groningen)'.

Een netwerk in de buurt hebben is vaak niet de enige reden om een bepaalde keuze te maken. Zo stelde een student dat 'doordat ik mijn bachelor aan deze universiteit gedaan heb, kan ik hier gebruikmaken van mijn netwerk voor een bijbaan en kan ik bij mijn ouders wonen wat kosten uitspaart'. Voor studenten die voorheen veel reistijd hadden, omdat ze niet woonachtig waren in de stad waar ze hun bachelor volgden, was het mogelijk om een master te volgen in de woonplaats: 'Ik woonde al in Amsterdam en ben daar zodra het mogelijk was ook gaan studeren.'

Toelatingseisen

Voor ongeveer twee procent van de bachelorstudenten die kozen voor een andere instelling speelden de toelatingseisen van een bepaalde opleiding en instelling een rol. Ten aanzien van de selectieprocedure (2%) deden zich grofweg twee situaties voor. De grootste groep die de selectieprocedure noemden, gaven aan dat zij niet waren aangenomen op de universiteit waar zij de bachelor hadden afgerond. Ze omschreven dit als volgt: 'Niet toegelaten op universiteit waar ik mijn bachelor heb gehaald', 'omdat ik niet was aangenomen voor de master van mijn keuze aan de universiteit waar ik al studeerde', 'omdat ik niet werd toegelaten tot de master aan dezelfde instelling als waar ik mijn bachelor opleiding heb gevolgd', 'werd niet toegelaten aan mijn voormalige universiteit', 'ik heb voor een master aan een andere instelling gekozen omdat ik voor de master van mijn keuze aan dezelfde instelling niet door de strenge selectieprocedure kwam', 'bij de master van mijn keuze (aan dezelfde instelling waar ik mijn bachelor heb gehaald) werden slechts tien mensen toegelaten en helaas viel ik af' en 'I wasn't accepted into the institution where I completed my bachelors degree'. Een andere groep koos juist voor een andere instelling vanwege soepele procedures: 'De toelatingseisen voor de master-opleiding die ik wilde doen waren daar soepeler', 'het was makkelijker om daar binnen te komen', 'daar mocht ik direct instromen met mijn bachelor', 'omdat de instroomeisen gunstig waren'.

Praktische overwegingen

Er zijn nog enkele andere, vaak meer praktische redenen die door meerdere studenten genoemd zijn als bepalend voor hun keuze om de master aan een andere instelling te volgen. Voor sommige studenten (1%) was de duur van de master bepalend; te lang ('de instelling waar ik eerst studeerde, bood alleen een driejarige master aan. Dat vond ik te lang; ik wilde niet nog drie jaar hetzelfde blijven doen') of juist te kort ('hier staat er twee jaar voor de masteropleiding, het is realistischer om twee jaar over een master te doen inclusief stage en scriptie dan het in één jaar te proppen wat bij andere instellingen vaak het geval is.').

4.8 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de overgang van bachelor naar master, de eerstejaarsinstroom in de master en waarneembare veranderingen daarin over de jaren heen geanalyseerd en besproken. Hierbij is gebruikgemaakt van het 1cHO 2006-2018 en de Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2015-2018 (studiejaren 2014-2015 tot en met 2017-2018).

Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?

Waar de eerstejaarsinstroom in een hbo-master in de afgelopen periode relatief stabiel is gebleven (ongeveer 5.300 studenten), is deze in de wo-master in 2018 licht toegenomen. De verhouding naar vooropleiding van de masterinstroom verandert vanwege een grote toestroom van buitenlandse studenten; de masterpopulatie in 2018-2019 bevatte 54 procent voormalige vwo-scholieren; een aantal jaren ervoor was dit nog zestig procent. Ook het aandeel studenten met een niet-westerse achtergrond dat een master volgt, stijgt licht (vooral in het hbo).

Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?

De doorstroomanalyses van bachelor naar master hebben als uitgangspunt de voltijd bachelor-gediplomeerden in het hbo en wo: van deze groep is gekeken welk deel doorstroomt naar een master.

De totale masterdeelname van hbo-bachelors (die nauwelijks direct doorstromen naar een wo-master) was in 2016-2017 negen procent, die van wo-bachelors 82 procent. De directe doorstroom vanuit het hbo is laag (3%) vanwege de toelatingseisen die gesteld worden voor de doorstroom van een hbo-bachelor naar een wo-master; vaak dienen hbo-studenten een schakelprogramma te volgen. De directe doorstroom van een wo-bachelor naar een researchmaster in het wo neemt iets af; het gaat hier om relatief kleine aantallen. Vierdejaars hbo-bachelors geven als voornaamste redenen om af te zien van een master dat hun bachelordiploma hen voldoende kwalificeert voor de arbeidsmarkt. Financiële argumenten spelen dit jaar voor meer studenten een rol dan vorig jaar, evenals een aantrekkelijke arbeidsmarkt. Vorige jaren stroomden iets minder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond door naar een master (direct of indirect) dan studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit jaar is er geen verschil meer.

Studenten kiezen doorgaans een master binnen dezelfde sector; dit geldt voor 58 procent van de hbo-bachelorgediplomeerden en 87 procent van de wo-bachelorgediplomeerden die een master gaan volgen. Degenen die niet in dezelfde sector gaan studeren, kiezen voor een aanpalende wo-sector. Het bètarendement bij de doorstroom van bachelor naar master is hoog. Binnen bètatechniek neemt de verwante doorstroom (van bachelors met bètatechniek naar een master bètatechniek) licht toe.

Verandert het aandeel bachelorgediplomeerden dat rechtsreeks doorstroomt naar de master?

De afgelopen jaren was er een afname te zien van de directe doorstroom vanuit de wo-bachelor naar een wo-master. Dit jaar neemt deze doorstroom nog iets af, waarmee de directe doorstroom is gedaald van 78 procent (diplomacohort 2010-2011) naar 66 procent (diplomacohort 2018-2019). Overigens blijkt dat wanneer wo-bachelors niet direct doorstromen, zij vaker kiezen voor een master aan een andere universiteit. De daling van de directe doorstroom zien we vooral na de geleidelijke invoering van de harde knip in 2012. Uit eerder onderzoek weten we dat voor bijna driekwart van de studenten die niet direct doorstromen dit een bewuste keuze is: zij kiezen voor een jaar werken of reizen.

Verandert de instroom in meerjarige masters en educatieve masters?

Meerjarige masters hebben flink aan populariteit gewonnen, mede dankzij een toename van het aanbod. Inmiddels kiest van alle voltijd bachelorgediplomeerden (wo of hbo) die een master gaan doen 45 procent voor een meerjarige master; de rest stroomt door naar een eenjarige master. In het wo is dit aandeel na vorig jaar gestegen te zijn in 2018-2019 ongeveer gelijk gebleven (44%). In het hbo gaat het om kleine aantallen, maar hier is net als vorig jaar sprake van een stijging.

Voornaamste redenen om af te zien van een meerjarige master zijn nog steeds een gebrek aan interesse en het feit dat de gewenste master niet als meerjarige master wordt aangeboden. Daarnaast kozen studenten voor een éénjarige master om eerder in te kunnen stromen op de arbeidsmarkt. De eerder ingezette daling in de instroom in de eerstegraads lerarenopleidingen en onderwijsmasters binnen het hbo zet zich niet langer voort; in totaal stijgt de instroom in educatieve hbo-masters met vijf procent (naar 1.824 studenten). De instroom in de meerjarige educatieve master in het wo kent in 2018-2019 ook een lichte stijging.

Wat zijn belangrijkste motieven voor studenten om te kiezen voor een master aan een andere instelling?

Negentien procent van de universitaire bachelorstudenten die doorstromen kiest voor een master aan een andere universiteit. Een analyse van deze stromen wijst uit dat dit vaker gebeurt binnen de Randstad en minder vaak bij technische universiteiten. De stroom richting Amsterdam is het grootst. Dit jaar is een inhoudsanalyse verricht op een open vraag naar redenen die masterstudenten hebben gehad om te kiezen voor een master aan een andere universiteit. Verreweg de belangrijkste reden is een inhoudelijke: een keuze voor een specifieke master of een master met bepaalde specialisaties of een goede reputatie. Daarnaast speelt de duur van de master mee: sommige studenten kiezen juist voor een één- of meerjarige master of kiezen voor een universiteit met tussentijdse instroommomenten of mogelijkheden voor deeltijd of duaal onderwijs. Studenten houden rekening met hun curriculum vitae en carrièremogelijkheden.

Een goed aangeschreven instelling, kans op een baan, maar ook veranderen van omgeving staat goed op het curriculum vitae. Daar tegenover staat dat er ook studenten zijn die kiezen voor een andere universiteit vanuit onvrede met de eigen instelling of vanuit de wens om naar het buitenland te gaan.

Ook voor de eigen zelfstandigheid en het opdoen van nieuwe ervaringen vinden studenten een keuze voor een andere instelling relevant. Praktische motieven als het hebben van woonruimte, het al kennen van mensen in de andere stad of het hebben van een relatie spelen een rol. Ook noemen studenten financiën (zaken als beleid rondom instellingscollegegeld en het krijgen van een beurs) en de toegankelijkheid van woonruimte in de andere stad. Slechts een klein aantal studenten geeft aan zich te laten leiden door eventuele toelatingseisen.

5 Studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie

5.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk aandacht voor studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie: een inzage in het studieproces van studenten. Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen is gebruikgemaakt van vijf informatiebronnen: de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (jaren 2011 tot en met 2018), Eurostudent VI (periode 2015-2018), de Nationale Studentenenquête (jaren 2010 tot en met 2016), rendementcijfers (voor hbo afkomstig van de VH en voor het wo zijn ze berekend op basis van 1CHO en afgestemd met de VSNU). Alle analyses hebben betrekking op de voltijd bachelorstudenten. Nieuw dit jaar is een paragraaf over studentwelzijn waarin nader wordt ingegaan op het studieproces van studenten met een functiebeperking en studenten met zorgtaken. De volgende onderzoeksvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

- 5_1 Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?
- 5_2 Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?
- 5_3 Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?
- 5_4 Verbeterd de studievoortgang van studenten?
- 5_5 Verbeterd de inzet en de motivatie van studenten?
- 5_6 Verbeterd de tijdbesteding van studenten aan hun studie?
- 5_7 Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?
- 5_8 Verandert het aandeel werkende studenten?
- 5_9 Verandert het aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten?
- 5_10 Waarom werken eerstejaarsstudenten naast de studie?
- 5_11 Verbeterd de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- 5_12 Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?
- 5_13 Hoe ontwikkelt zich het aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring?
- 5_14 Verandert het aandeel ambitieuze studenten?
- 5_15 Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?
- 5_16 In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?
- 5_17 In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?
- 5_18 In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met een functiebeperking en studenten met zorgtaken af van die van overige studenten en hoe tevreden zijn zij over beschikbare voorzieningen?

5.2 Data en definities

Studentenmonitor

In de Studentenmonitor Hoger Onderwijs staan studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven van de Nederlandse studentenpopulatie centraal. Net als in de vorige Monitor Beleidsmaatregelen, worden dit jaar meerdere jaren van de Studentenmonitor met elkaar vergeleken. In de zomer van elke meting vond het veldwerk van de Studentenmonitor plaats onder een steekproef van in Nederland studerende studenten. De studenten zijn deels benaderd via DUO en deels via een studentenpanel. De resultaten in de Studentenmonitor zijn zodanig gewogen dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie. De gegevens zijn gewogen naar geslacht, type ho, soort ho en sector opleiding eerste jaar. In dit hoofdstuk zijn alleen de voltijd bachelors meegenomen. De volgende (gewogen) aantallen zijn opgenomen in de analyses (tabel 5.1):

Tabel 5.1: Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor Hoger Onderwijs

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Alle jaren
Hbo	8.876	3.959	7.404	6.171	6.041	5.239	7.079	6.918	51.687
Wo	8.452	5.393	5.996	4.613	5.983	3.878	4.741	5.210	44.266
Totaal	17.328	9.352	13.400	10.784	12.024	9.117	11.820	12.128	95.953

Alleen bachelor voltijd; voor de analyses is een weefactor toegepast.

Eurostudent VI

De Studentenmonitor is ook de bron voor de Nederlandse gegevens in Eurostudent (www.eurostudent.eu). Eurostudent is een breed Europees project dat inzicht geeft in vergelijkbare data op het gebied van studeren in het hoger onderwijs. Het project verzamelt iedere drie jaar indicatoren van tussen de 25 en 30 Europese landen. De meest recente publicatie vond in maart 2018 plaats. In deze editie is een aantal figuren uit Eurostudent opgenomen.

Nationale Studentenenquête

De in dit hoofdstuk getoonde tevredenheidsoordelen over de opleiding zijn afkomstig van de Nationale Studentenenquête, een groot landelijk tevredenheidsonderzoek dat jaarlijks wordt uitgevoerd onder alle bekostigde opleidingen in het hoger onderwijs. Naast een algemeen oordeel over hun opleiding wordt in dit onderzoek van studenten een oordeel gevraagd over onder andere de thema's algemene vaardigheden, wetenschappelijke vaardigheden, voorbereiding op de beroepsloopbaan, docenten, studiebegeleiding, toetsing en beoordeling, informatievoorziening, studierooster, studielast, contacttijd, groepsgrootte, kwaliteitszorg en studieomgeving. De thema's waarover in deze monitor is gerapporteerd hebben betrekking op het algemene oordeel, de docenten, de inhoud en de studiebegeleiding. De gegevens in deze monitor zijn, vanwege problemen met de NSE in 2019, onveranderd in vergelijking met de vorige monitor. De analyses zijn gebaseerd op onderstaande aantallen voltijd bachelorstudenten (tabel 5.2):

Tabel 5.2: Ongewogen steekproefaantallen Nationale Studentenenquête

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hbo	111.993	100.449	111.387	140.862	132.914	158.858	167.090	156.582	139.093
Wo	80.541	75.003	5.9521	87.020	68.223	84.211	103.319	92.712	96.675
Totaal	192.534	175.452	170.908	227.882	201.137	243.069	270.409	249.294	235.768

Alleen bachelor voltijd bekostigd; voor de analyses is een weefactor toegepast.

Rendementscijfers

De rendementscijfers die zijn gebruikt, zijn voor het hbo afkomstig van de Vereniging Hogescholen en voor het wo berekend op basis van het 1cHO en afgestemd met de VSNU. Deze cijfers geven een beeld van de mate waarin de studenten die starten aan deze bacheloropleiding binnen vier jaar (wo) of vijf jaar (hbo) (nominaal plus 1 jr.) een diploma halen. De rendementen zijn berekend op basis van de instroom-cohorten voor de cohorten 2002 t/m 2014 (wo) en 2002 t/m 2013 (hbo). De rendementsdefinities van hbo en wo komen niet overeen. Voor het wo is berekend hoeveel studenten van een cohort binnen nominaal plus 1 (binnen 4 jr.) een diploma behalen in het wo (hierbij zijn switchers meegenomen: 'rendement wo') of in dezelfde opleiding (bachelorrendement opleiding, excl. switchers: 'rendement opleiding'). De cohortdefinitie betreft alle studenten met een vwo-diploma die direct instromen in het wo (max. 1 jr. tussen behalen vwo-diploma en instroom) en zich ook het tweede inschrijfjaar inschrijven (herinschrijvingen) in het wo en/of in dezelfde opleiding.

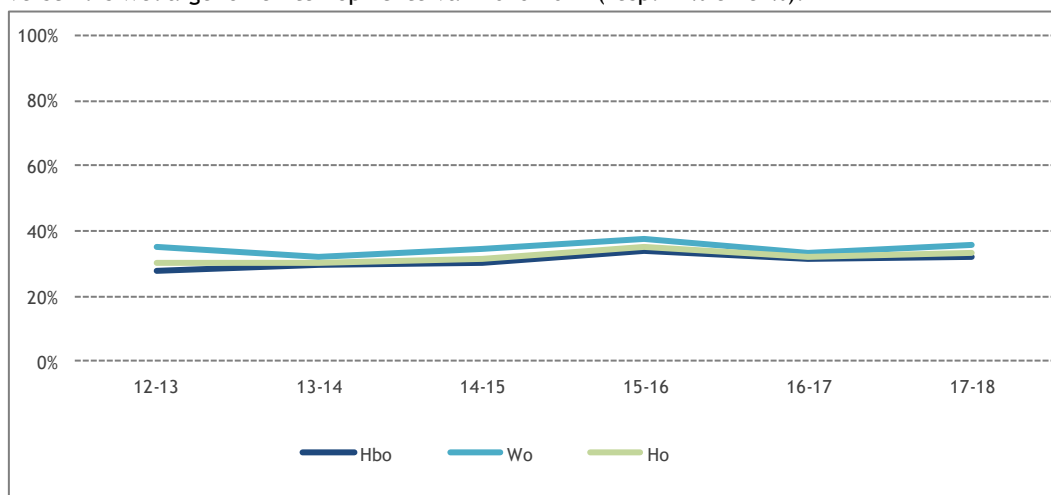
Voor het hbo zijn de cijfers gebaseerd op het percentage studenten dat aan een opleiding begint en vervolgens binnen vijf jaar een diploma in het hoger onderwijs behaalt (niet per se bij de opleiding waaraan de student gestart is; ook ad-diploma's worden meegeteld). Dus ook studenten die switchen naar een andere opleiding worden meegerekend. Het betreft alle hoofdschrijvingen van studenten die zich in een bepaald studiejaar (cohort) voor het eerst hebben ingeschreven aan een bacheloropleiding in het hbo. In het hbo zijn naast de totale rendementen ook de rendementen van de belangrijkste vooropleidingsgroepen (vwo, mbo, havo) opgenomen.

In dit hoofdstuk worden twee begrippen gebruikt om na te gaan of studenten op schema lopen. Allereerst is aan studenten direct gevraagd of zij op schema lopen (ten opzichte van het schema van hun opleiding en ten opzichte van de eigen ambities). Dit wordt aangeduid met 'studieachterstand'. Ten tweede wordt in dit hoofdstuk ingegaan op studievoortgang. Deze is berekend op basis van het aantal studiepunten. Hierbij is het aantal studiepunten dat behaald is gedeeld door het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden. Een waarde van '100' betekent dat een student precies op schema loopt.

Dit hoofdstuk is voor alle indicatoren een grafische presentatie weergegeven van de resultaten voor hbo, wo en het totale hoger onderwijs en is voor alle indicatoren getoetst of verschillen significant zijn.

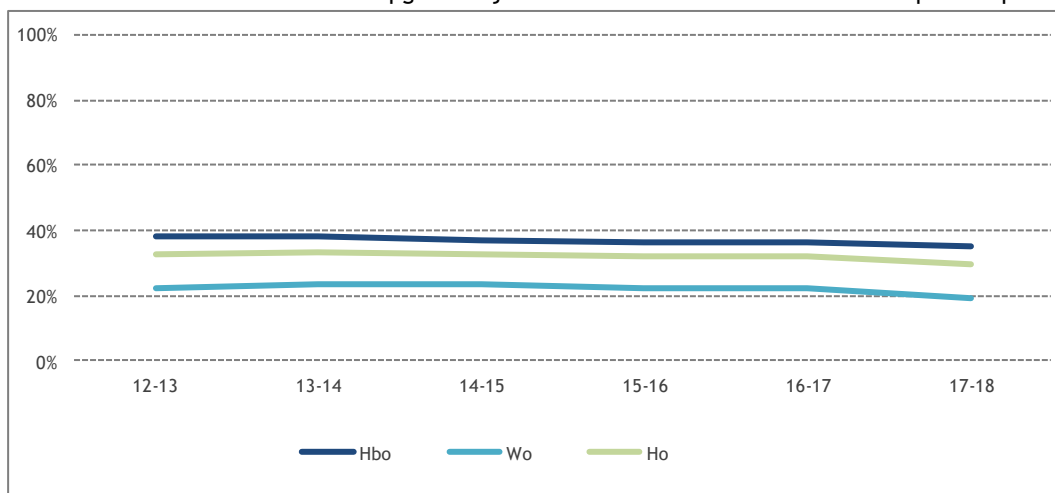
5.3 Studieachterstand

In figuur 5.1 wordt het percentage voltijd bachelorstudenten dat naar eigen zeggen een studieachterstand of studieovertraging heeft opgelopen getoond. In totaal heeft ongeveer een derde van de studenten een studieachterstand (33%). Het percentage bachelorstudenten dat een studieachterstand heeft is licht gestegen ten opzichte van 2016-2017 (1 ppnt.). Deze stijging wordt veroorzaakt door een (lichte) toename in het aandeel wo-studenten met een studieovertraging (33% 2016; 36% 2017). Ouderejaars (37%) hebben net als voorgaande jaren vaker een studieachterstand dan eerstejaars (21%). Het aandeel studenten dat een functiebeperking heeft en studieachterstand (44%) is gestegen ten opzichte van 2016-2017 (39%), en naar verhouding een stuk hoger dan studenten zonder functiebeperking (28%). Er is geen verschil tussen studenten van wie één of beide ouders in het hoger onderwijs studeerden en studenten van wie ouders dat niet deden. Wel is er verschil naar etniciteit: studenten met een migratieachtergrond geven vaker aan een studieachterstand te hebben dan studenten met een Nederlandse achtergrond (resp. 38 en 33%). Dit verschil is wel afgenomen ten opzichte van 2016-2017 (resp. 41% en 31%).

Figuur 5.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2013-2017)

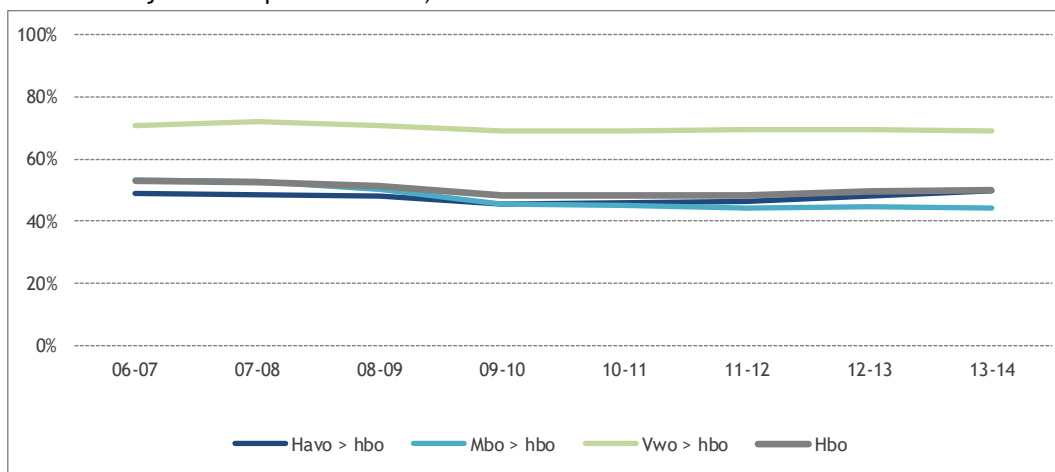
Figuur 4.2 laat zien dat iets minder dan een derde van de studenten (30%) wordt aangesproken op studieachterstand: hbo-studenten (35%) beduidend vaker dan wo-studenten (21%). Dit aandeel is minder dan voorgaande jaren (2016-2017:32%). In het wo wordt het aandeel eerstejaars met achterstand in de studie vaker aangesproken dan ouderejaars (resp. 41% en 15%). In het hbo is dit verschil eveneens fors (resp. 52% en 32%). Verder worden zowel in hbo als in wo studenten met een functiebeperking vaker op hun studieachterstand aangesproken dan studenten zonder functiebeperking (hbo: resp. 37% en 33%; wo: resp. 24% en 16%). In het hbo worden studenten met een migratieachtergrond vaker aangesproken op studieachterstand, in het wo verschilt dat niet significant. Er zijn (i.i.t. vorig jaar) geen verschillen tussen studenten met ouders die niet ho-opgeleid zijn en studenten met ouders met een diploma op ho-niveau.

Figuur 5.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2013-2017)

5.4 Rendementen

De bachelorrendementen in het hbo zijn ten opzichte van een jaar eerder nagenoeg gelijk gebleven (figuur 5.3); gemiddeld behaalt vijftig procent van de studenten binnen vijf jaar het hbo-diploma (incl. switchers die binnen 5 jaar hun diploma behalen).

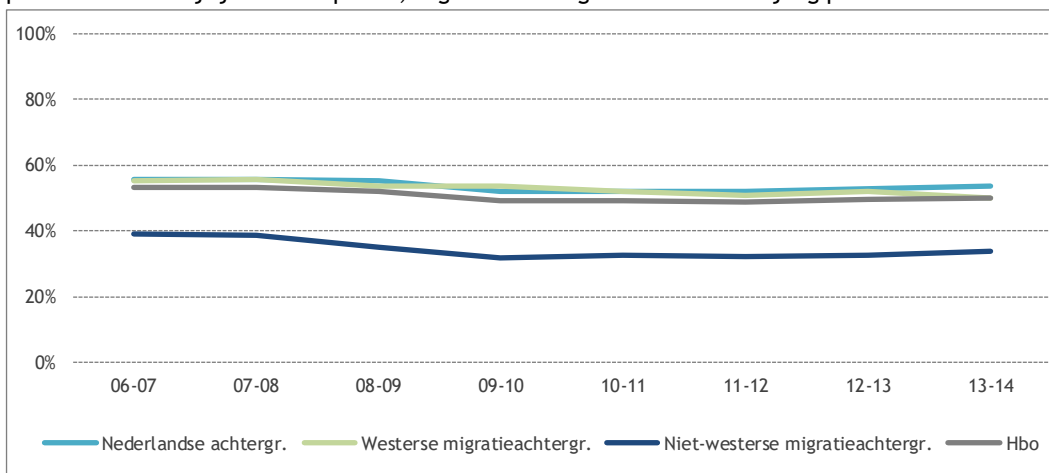

Figuur 5.3: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

Bachelorrendementen in het hbo zijn het hoogst voor studenten met een vwo-achtergrond en het laagst voor studenten die doorstroonden vanuit het mbo. Van de hbo-studenten met een vwo-achtergrond heeft 69 procent vijf jaar later een diploma (tegenover 70% vorig jaar), van de hbo-studenten met een mbo-achtergrond sluit 44 procent binnen vijf jaar de studie met een diploma af (vorig jaar 45%). Voor studenten met een havo-achtergrond is dit vijftig procent (48% vorig jaar).

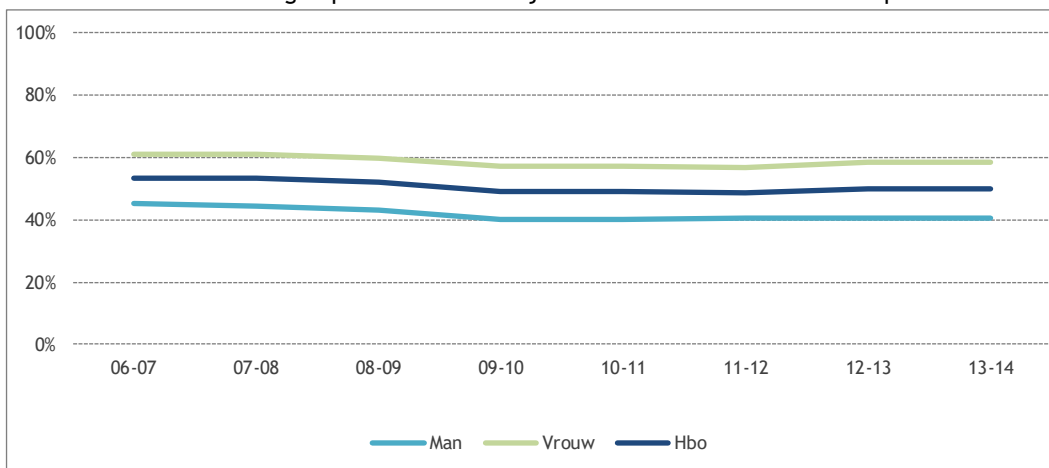

In figuur 5.4 zijn de bachelorrendementen in het hbo uitgesplitst naar migratieachtergrond. Hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond kennen een laag bachelorrendement: van deze groep heeft 34 procent binnen vijf jaar het diploma, tegenover een gemiddelde van vijftig procent.

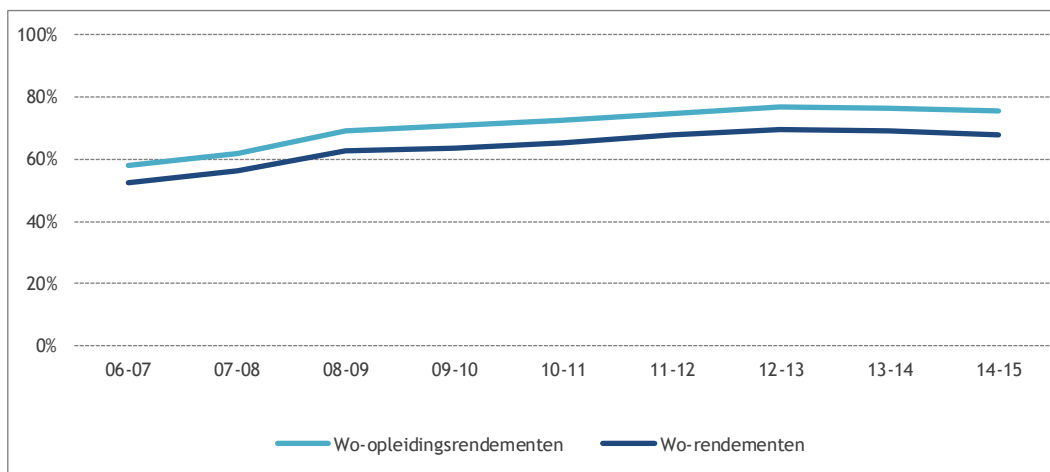
Figuur 5.4: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

Er is een duidelijk verschil tussen mannen en vrouwen (figuur 5.5). Van de mannelijke hbo-studenten studeert gemiddeld 41 procent binnen vijf jaar af; bij vrouwen ligt dit percentage een stuk hoger (58%). Het verschil tussen beide groepen schommelt al jaren tussen zestien en achttien procent.

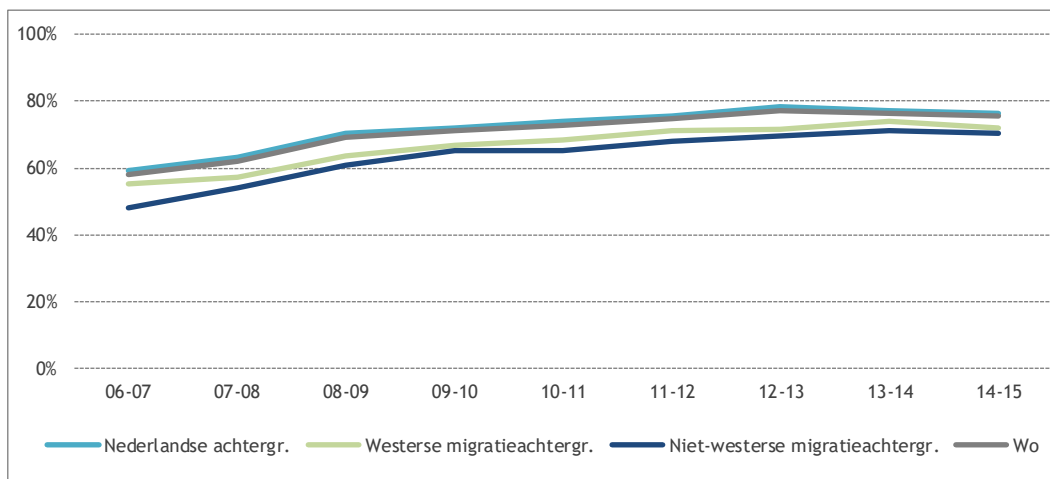

Figuur 5.5: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)

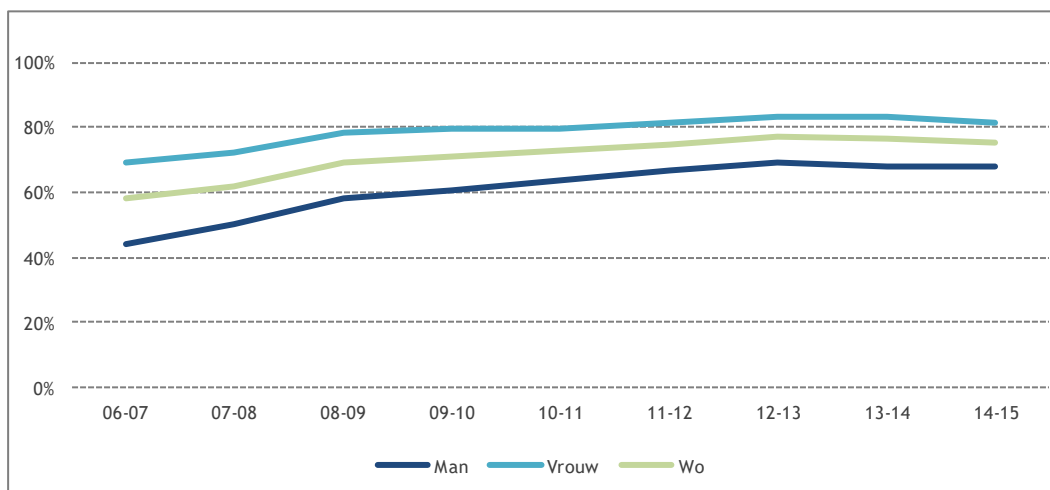
De bachelorrendementen in het wo zijn ten opzichte van vorig jaar stabiel gebleven (figuur 5.6). Als we kijken naar het opleidingsrendement van de herschrijvers, dan behaalt driekwart binnen vier jaar een bachelordiploma. In het wo zijn er kleine verschillen in de opleidingsrendementen als we kijken naar studenten met en zonder migratieachtergrond (figuur 5.7). De bachelorrendementen van studenten met een migratieachtergrond zijn iets lager dan die van overige studenten. Verschillen naar geslacht zijn groter (figuur 5.8). Vrouwelijke wo-studenten slagen er vaker dan mannelijke in binnen vier jaar hun bachelordiploma te behalen.

Figuur 5.6: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2013 (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

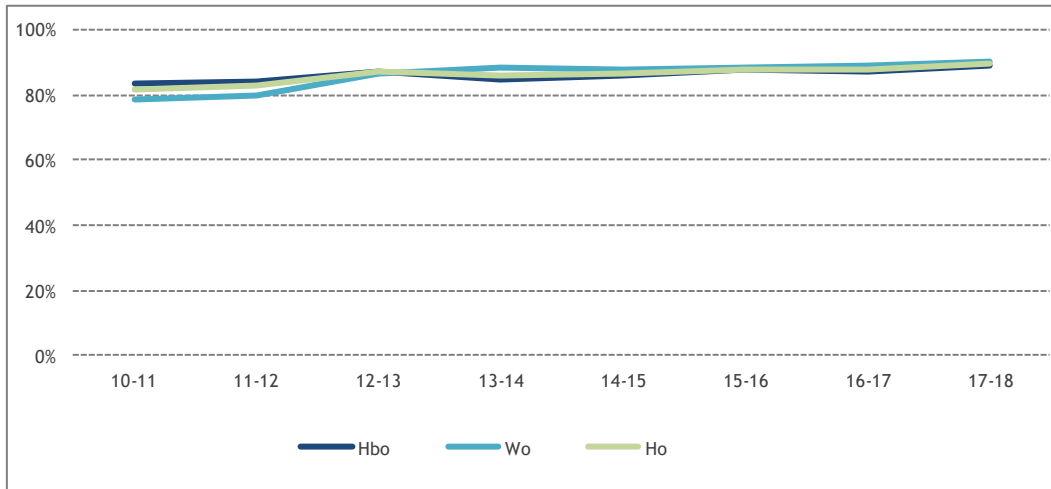
Figuur 5.7: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2013 naar etniciteit (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

Figuur 5.8: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2012 naar geslacht (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)

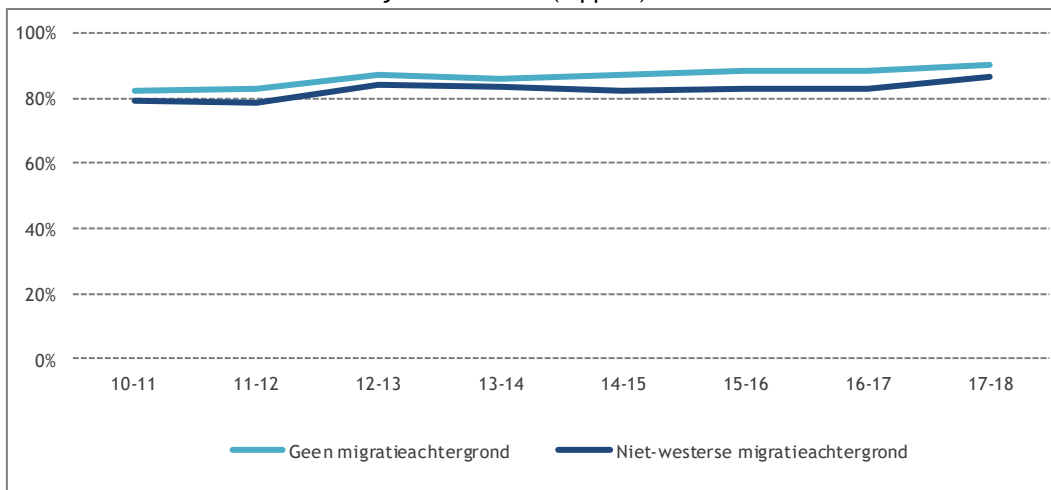
5.5 Studievoortgang

Figuur 5.9 toont de studievoortgang van voltijd bachelorstudenten. Als maat voor studievoortgang wordt het percentage behaalde EC gedeeld door het percentage verbruikte studieduur. Een waarde van 100 betekent dat een student aangeeft nominaal te studeren of 'op schema ligt': het percentage behaalde EC komt precies overeen met de studieduur. In 2017-2018 ligt de gemiddelde studievoortgang op negentig procent (ten opzichte van nominaal) en is daarmee licht gestegen ten opzichte van 2016-2017 (88%). In het wo ligt de studievoortgang één procentpunt hoger dan in het hbo. De studievoortgang van eerstejaars ligt binnen het hbo hoger dan die van ouderejaars (ouderejaars lopen verder achter op schema). In het wo is er geen verschil. Zowel in het wo als hbo is de studievoortgang hoger bij studenten zonder migratieachtergrond dan bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

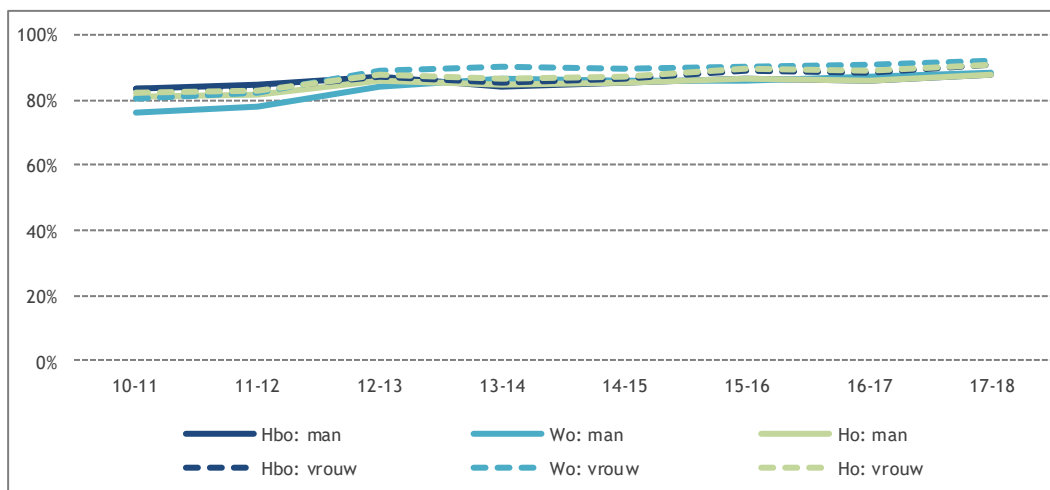
Figuur 5.9: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Figuur 5.10 toont een uitsplitsing naar herkomst en laat zien dat studenten met een Nederlandse achtergrond gemiddeld genomen een hogere studievoortgang hebben dan studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. In het studiejaar 2017-2018 bedraagt het verschil ongeveer drie procentpunten, dit verschil is kleiner dan in het studiejaar 2016-2017 (5 ppt.).

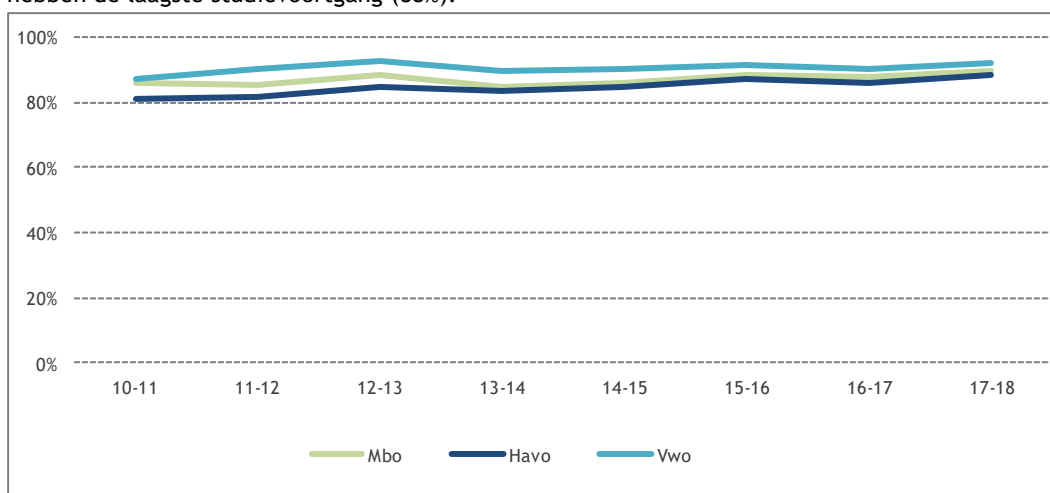
Figuur 5.10: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar herkomst (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

De studievoortgang van vrouwelijke studenten (de gestippelde lijn) ligt telkens net iets hoger dan die van de mannelijke studenten. Dit verschil in (zelf)gerapporteerde studievoortgang tussen mannen en vrouwen is vergelijkbaar met vorig jaar, wel zien we dat de studievoortgang voor zowel mannen als vrouwen met twee procentpunten is gestegen ten opzichte van het studiejaar 2016-2017.

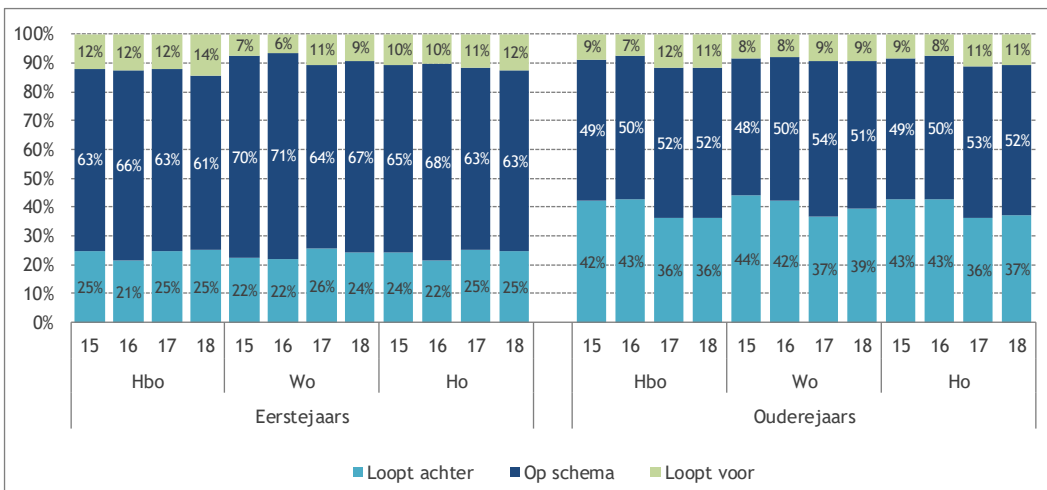
Figuur 5.11: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

In figuur 5.12 wordt voor de voltijd hbo-bachelorstudenten de studievoortgang weergegeven naar vooropleiding. Hbo-studenten die vwo hebben gedaan geven gemiddeld genomen het vaakst aan een betere studievoortgang te hebben dan studenten met een mbo- of havo-achtergrond. De voormalige havisten hebben de laagste studievoortgang (88%).

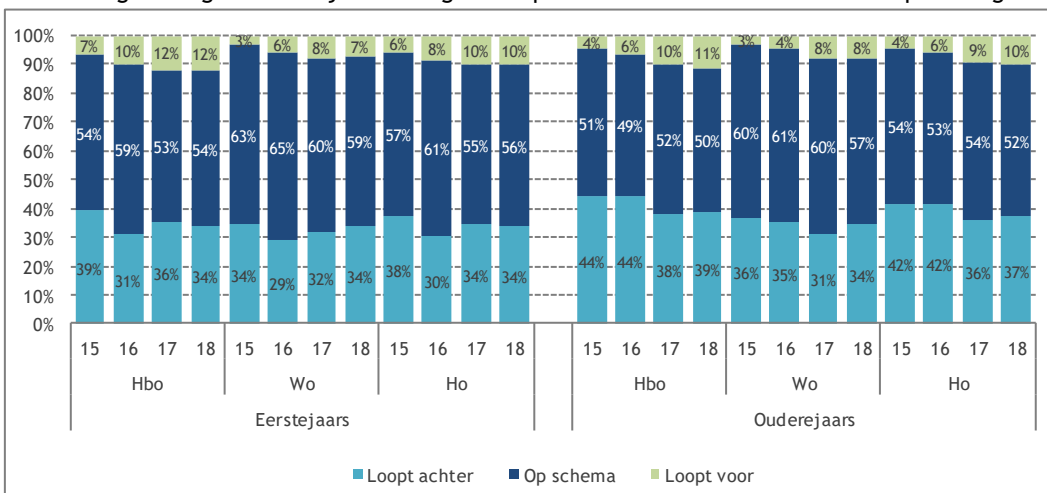
Figuur 5.12: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

In de Studentenmonitor is studenten ook gevraagd de studievoortgang ten opzichte van het programma dat gevolgd wordt, in te schatten (figuur 5.13). In de onderstaande figuur is zowel voor de eerstejaars als ouderejaars voor het hbo en wo de studievoortgang ten opzichte van het programma weergegeven over de jaren. Voor alle groepen geldt dat het grootste aandeel op schema loopt. Voor de eerstejaars is dit 63 procent, voor de ouderejaars is dit 52 procent. Wanneer we voor de eerstejaars een vergelijking maken tussen het hbo en het wo stellen we vast dat deze groepen voor het studiejaar 2018-2019 niet significant van elkaar verschillen. Voor ouderejaars is dit wel het geval: hbo-studenten lopen verhoudingsgewijs iets vaker op schema (hbo:52%; wo: 51%) en vaker voor (hbo:11%; wo: 9%).

Figuur 5.13: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

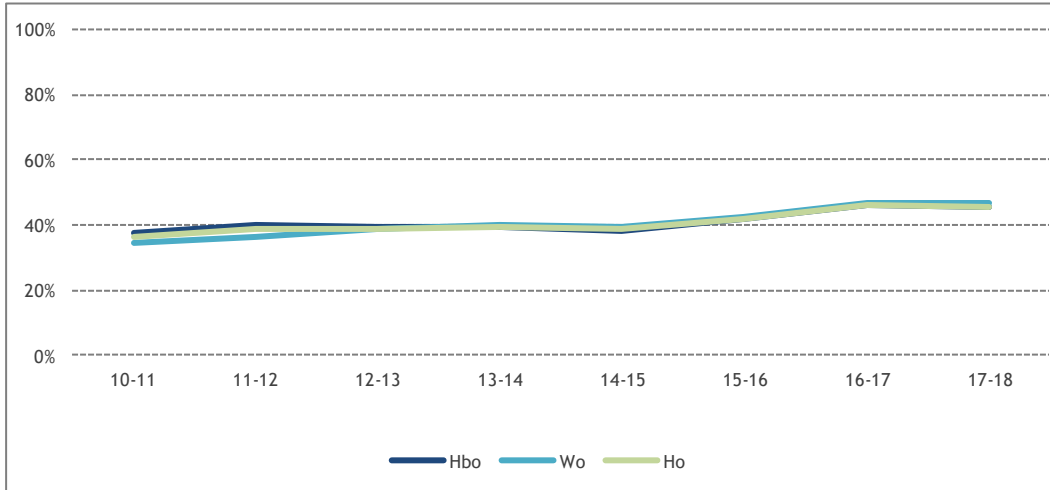
Naast de voortgang ten opzichte van het programma is er in de studentenmonitor ook gevraagd naar de voortgang ten opzichte van de eigen ambitie. De resultaten hiervan zijn weergegeven in figuur 5.14. We stellen vast dat hbo-bachelorstudenten en het wo-bachelorstudenten onderling niet langer significant verschillen, dit was voorgaande jaren wel het geval. Van de eerstejaars loopt een iets groter aandeel op schema, namelijk 56 procent. Bij ouderejaars is dit 52 procent. In het hbo verschillen de eerste- en ouderejaars significant van elkaar, waarbij het aandeel dat achter op schema loopt vijf procentpunten hoger ligt bij de ouderejaars (resp. 34% en 39%). Bij deze groep zien we vooral dat vrouwen en mannen onderling van elkaar verschillen: vrouwelijke hbo-studenten die ouderejaars zijn lopen vaker op schema dan de mannen. Studenten met een functiebeperking lopen minder vaak op schema als het gaat om hun eigen ambities: dit geldt voor de eerstejaars en ouderejaars in het wo en voor de ouderejaars in het ho. Voor eerstegeneratiestudenten stellen we vast dat er enkel een verschil is in het wo bij de ouderejaars: wanneer de ouders geen hoger onderwijs hebben gehad lopen deze studenten meer achter op hun eigen ambities.

Figuur 5.14: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

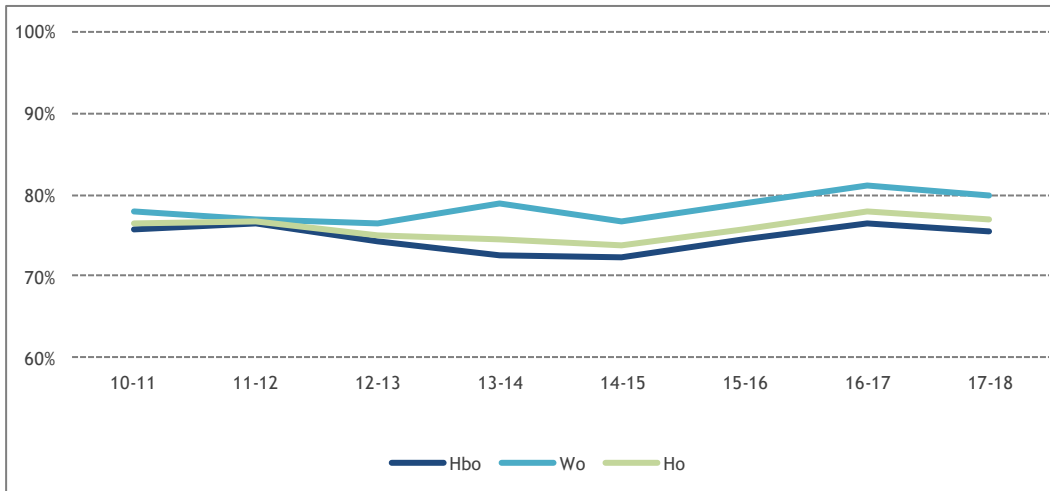
5.6 Inzet en motivatie

In 2016-2017 zagen we dat meer studenten dan het jaar ervoor zich bovengemiddeld inzetten voor hun studie (figuur 5.15). Voor dit jaar is het percentage voltijd bachelorstudenten met een bovengemiddelde inzet gelijk gebleven, namelijk 46 procent. Hbo-bachelorstudenten en wo-bachelorstudenten verschillen onderling niet.

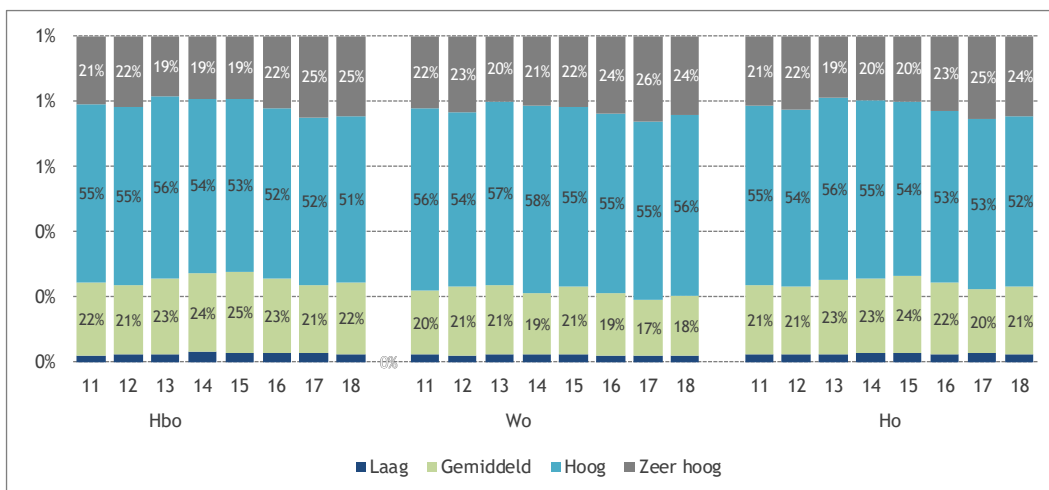
Figuur 5.15: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

De motivatie van studenten gedurende het studiejaar is samengesteld uit de eigen inschatting van de student op drie momenten: aan de start van de studie, aan het begin van het studiejaar en in mei van het laatste studiejaar (figuur 5.16). Zagen we eerder dat het percentage gemotiveerde studenten de afgelopen jaren steeg, dit jaar zien we een stabilisatie. Het aandeel hbo-bachelorstudenten dat aangeeft een meer dan gemiddelde motivatie te hebben is 76 procent; bij wo-bachelorstudenten is dit tachtig procent.

Figuur 5.16: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

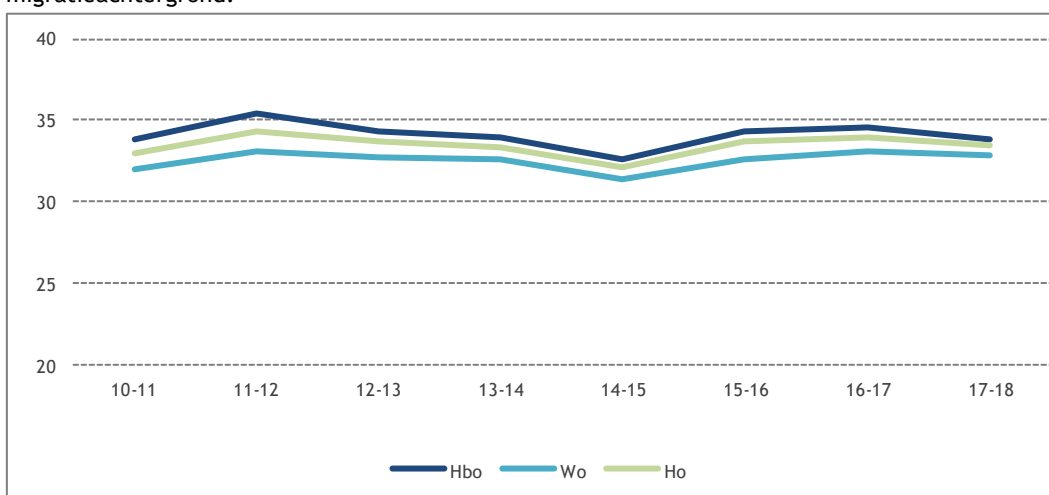
In figuur 5.17 is de mate van motivatie meer in detail weergegeven. De groep studenten met een lage motivatie is ook dit jaar te verwaarlozen. Meer dan de helft van de bachelorstudenten (52%) heeft een hoge motivatie. Zowel in het hbo als het wo hebben vrouwen een iets hogere motivatie. In het wo hebben studenten met een migratieachtergrond een iets lagere motivatie.

Figuur 5.17: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

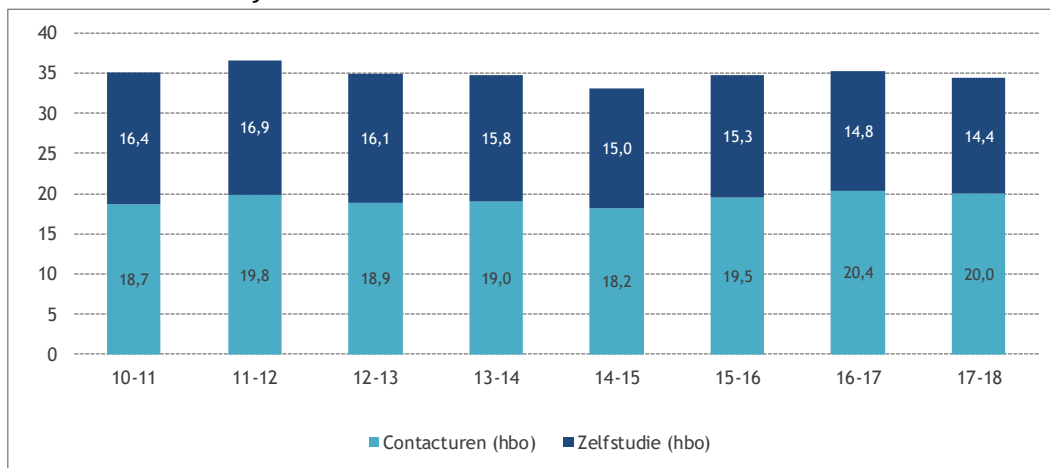
5.7 Tijdbesteding

Figuur 5.18 toont het aantal uren dat voltijd bachelorstudenten per week aan hun studie besteden. Dit betreft de optelsom van het aantal uren dat studenten contactonderwijs volgen en het aantal uren dat studenten zelf aan hun studie besteden. De studenten die stage lopen of werken aan hun scriptie zijn buiten de analyses voor tijdbesteding gehouden. Voor het studiejaar 2017-2018 geldt dat hbo-bachelorstudenten gemiddeld 34 uur aan hun studie besteden, dit is een daling van een uur ten opzichte van het studiejaar 2016-2017. Voor wo-studenten is de tijdbesteding onveranderd gebleven (33 uur). Wanneer we het aantal uren dat bachelorstudenten besteden aan hun studie bekijken naar de achtergrondkenmerken zien we dat vrouwen gemiddeld meer tijd aan hun studie besteden dan mannen. In zowel het hbo als het wo is dit verschil twee uur (hbo: 33 en 35 uur; wo: 34 en 32 uur). Verder besteden hbo-bachelorstudenten met een functiebeperking verhoudingsgewijs meer tijd aan hun studie dan hbo-bachelorstudenten zonder functiebeperking. Eerstegeneratiestudenten (in hbo en wo) besteden niet meer of minder tijd aan hun studie dan studenten met hoger opgeleide ouders. In het hbo besteden studenten met een niet-westerse migratieachtergrond meer tijd aan hun studie dan studenten zonder migratieachtergrond.

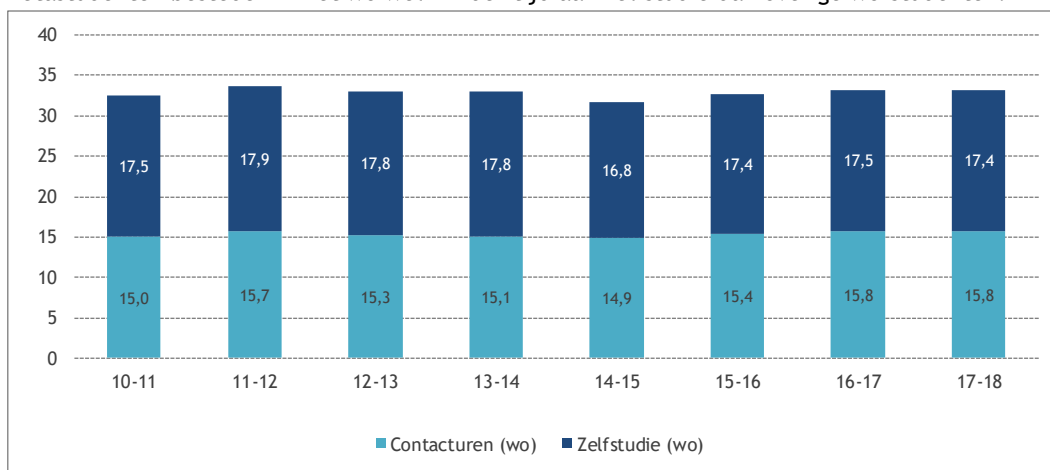
Figuur 5.18: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Figuur 5.19 toont de tijdbesteding van hbo-volijt bachelorstudenten uitgesplitst naar contacturen en zelfstudie. Wederom gaat het hier om studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken. Net als vorig jaar besteden hbo-studenten meer tijd aan contacturen (20 uur). Ongeveer veertien uur wordt besteed aan zelfstudie. Bèta-studenten hebben een contactuur meer op de instelling dan niet-bèta-studenten en besteden een uur meer aan zelfstudie. Daarnaast besteden, in tegenstelling tot voorgaande jaren, uitwonenden minder tijd aan contacturen dan thuiswonenden.

Figuur 5.19: Tijdbesteding hbo-volijt bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

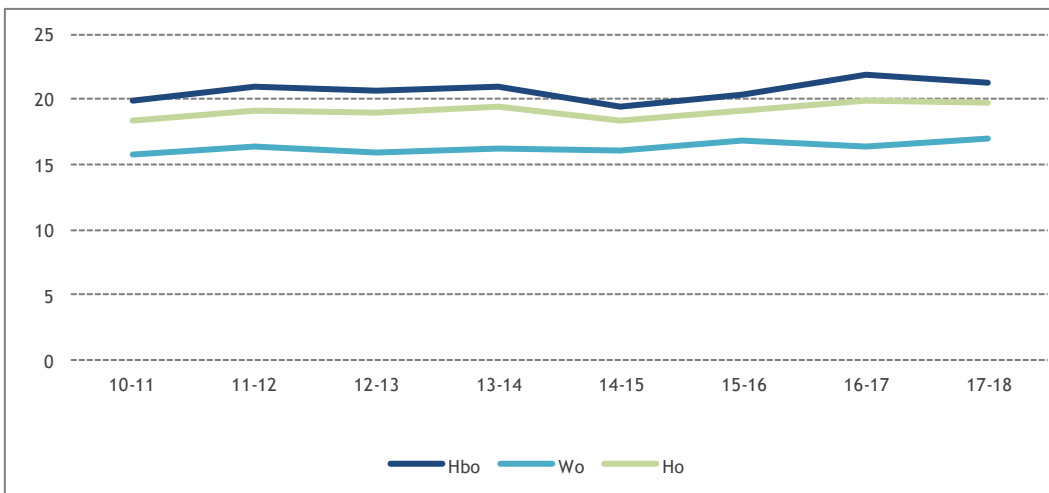
In figuur 5.20 wordt de tijdbesteding aan contacturen en zelfstudie weergegeven voor de wo-bachelorstudent. Wo-studenten besteden, net als voorgaande jaren, meer tijd aan zelfstudie dan aan contactonderwijs. Gemiddeld genomen wordt er zeventien uur aan zelfstudie besteed en zestien uur aan contacturen. Mannen hebben gemiddeld een uur meer contact met de instelling dan vrouwen. Dit heeft wellicht met de opleiding te maken die wordt gevolgd, want ook in het wo volgen bèta-studenten meer contactonderwijs dan niet-bèta-studenten: het verschil is in 2017-2018 zeven uur (20 uur contactonderwijs). Bèta-studenten besteden in het wo wel minder tijd aan zelfstudie dan overige wo-studenten.

Figuur 5.20: Tijdbesteding wo volijt bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

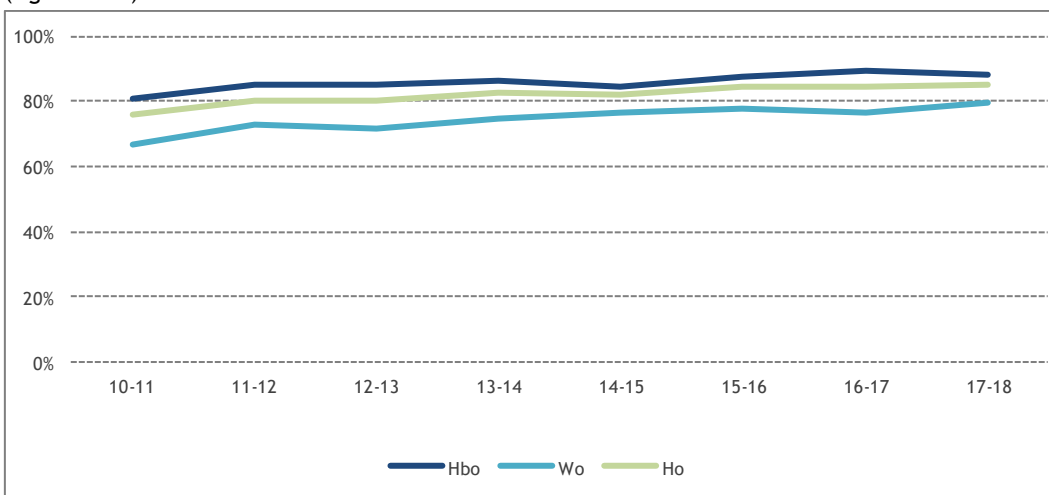
Figuur 5.21 toont het aantal contacturen voor eerstejaars volijt bachelorstudenten uitgesplitst voor hbo en wo. In het hbo hebben studenten 21 contacturen, in het wo zeventien. Voor het hele hoger onderwijs is er geen verschil in het aantal contacturen ten opzichte van 2016-2017. Voor hbo en wo afzonderlijk lijkt het aantal contacturen voor het hbo wat te dalen en voor het wo te stijgen. Deze verschillen zijn echter niet significant.

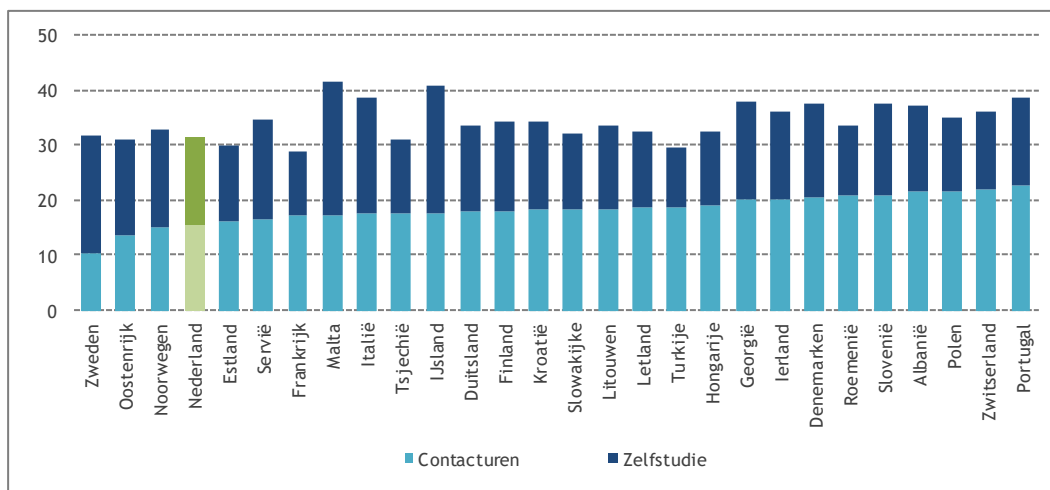
Figuur 5.21: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Een aantal jaren geleden is er een minimum van twaalf uur geprogrammeerde contacttijd voor eerstejaars bachelorstudenten afgesproken. Het aandeel eerstejaars voor wie dit minimum ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt, is 85 procent (hbo: 88%, wo: 80%). Dit is sinds 2016-2017 niet significant veranderd (figuur 5.22).

Figuur 5.22: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

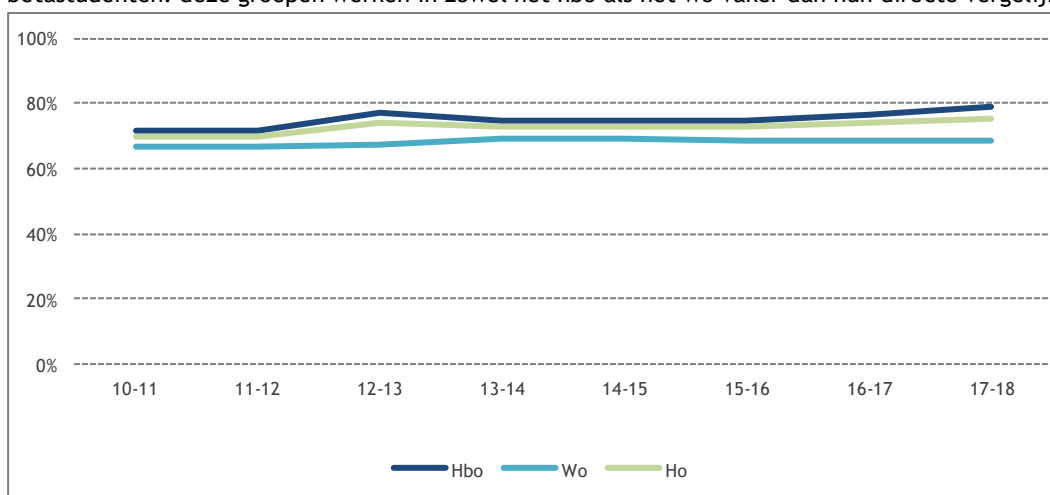
In de vorige monitor is het aantal contacturen van studenten in de Europese landen vergeleken. Omdat deze cijfers pas in 2021 ververst worden, zijn de contacturen in figuur 5.23 (bron: Eurostudent) onveranderd. Nederland heeft ten opzichte van andere Europese landen één van het laagste aantal contacturen. Alleen in Noorwegen, Oostenrijk en Zweden volgen bachelorstudenten minder contactonderwijs op de instelling zelf. Zouden we het figuur anders sorteren en kijken naar het totaal aantal uren besteed aan de totale studie dan schuift Nederland twee plaatsen meer naar het midden, maar komt daarmee nog altijd lager uit dan 22 andere landen. Met name in Malta, IJsland en Italië besteden bachelorstudenten veel uren aan de studie. Bachelorstudenten in Portugal, Zwitserland en Polen hebben gemiddeld het hoogste aantal uren per week contactonderwijs.

Figuur 5.23: Tijdbesteding van bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

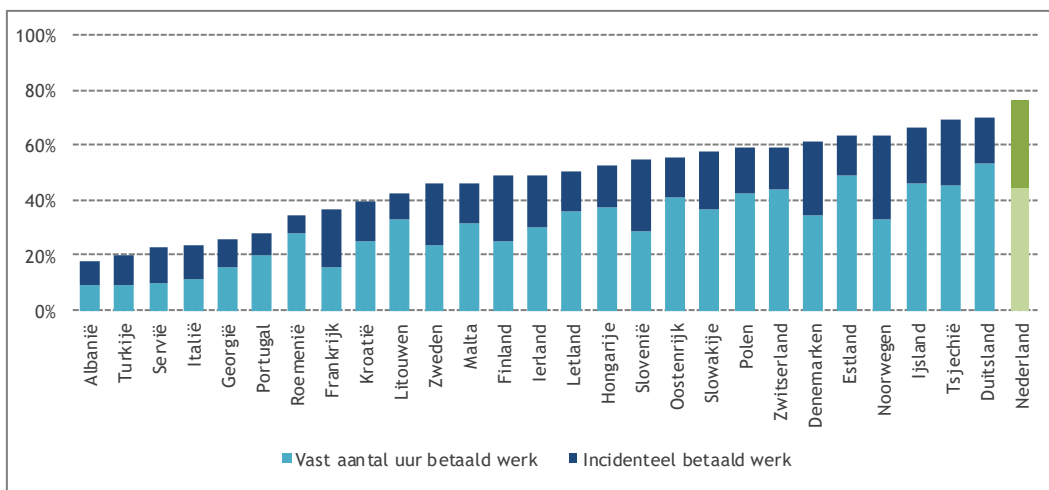
5.8 Betaald werk

Driekwart van de voltijd bachelorstudenten werkt naast de studie (figuur 5.24). Meer hbo-studenten hebben een betaalde baan (79%) dan wo-studenten (68%). Het aandeel werkenden ten opzichte van vorig jaar is voor het wo stabiel gebleven. In het hbo is het aandeel met betaald werk met twee procentpunten gestegen ten opzichte van 2016-2017. Voor zowel het wo als het hbo geldt dat ook dit jaar vrouwen vaker betaald werk hebben dan mannen. Ook studenten zonder belemmerende functiebeperking en studenten van wie de ouders geen hoger onderwijs hebben genoten hebben vaker betaald werk dan hun directe vergelijkingsgroep. Hetzelfde geldt voor studenten zonder migratieachtergrond, thuiswonenden en niet-bètastudenten: deze groepen werken in zowel het hbo als het wo vaker dan hun directe vergelijkingsgroep.

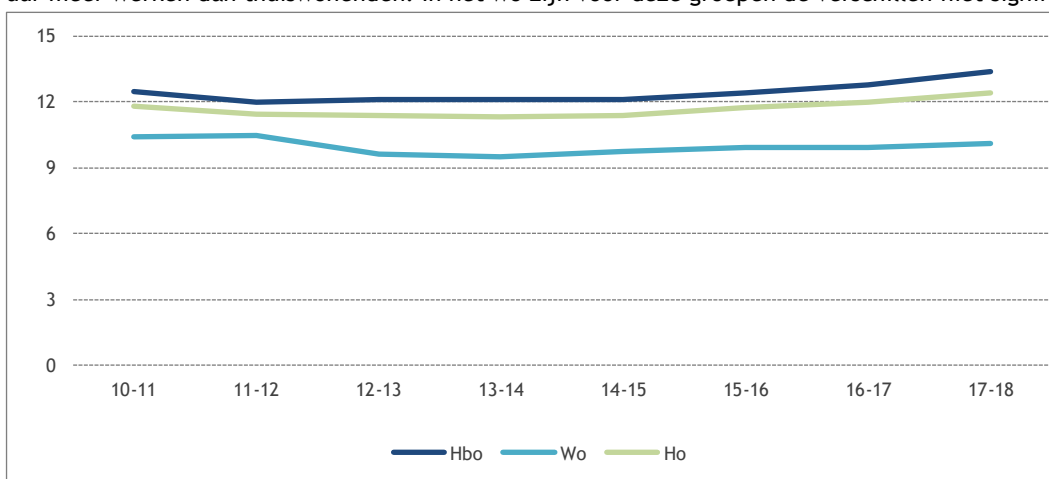
Figuur 5.24: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Het percentage studenten dat naast hun studie betaald werk verricht, is in Nederland in Europese vergelijking het hoogst van alle landen (figuur 5.25). Deze cijfers zijn gebaseerd op Eurostudent VI en zijn hetzelfde als vorig jaar. De niet-getoonde groepen (tot 100%) verrichten geen betaald werk tijdens hun studie. Duitse studenten werken overigens net zo vaak, maar, zo laat de figuur zien, hebben Duitse studenten vaker een baan voor een vast aantal uur per week waar Nederlandse studenten vaker incidenteel werken.

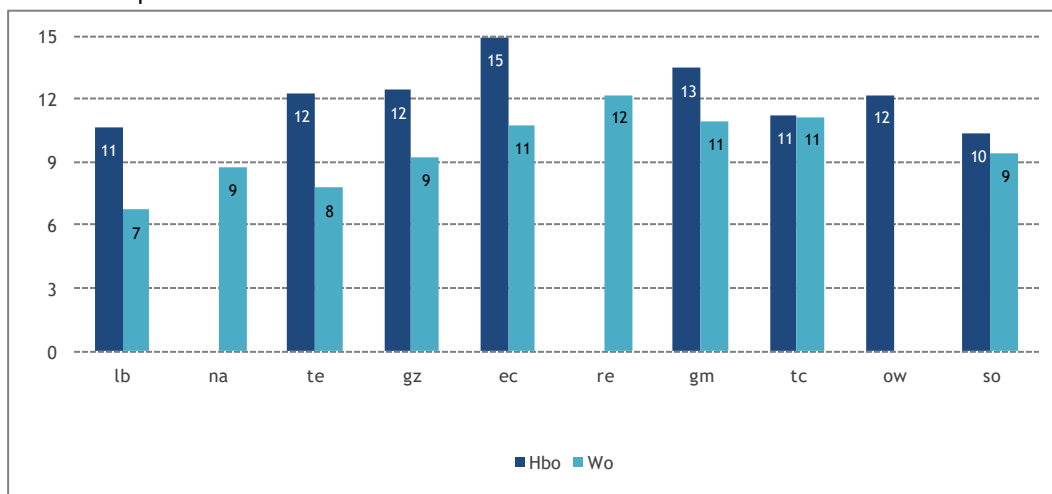
Figuur 5.25: Percentage bachelorstudenten met betaald werk in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

Net als in 2016-2017 werken bachelorstudenten in het studiejaar 2017-2018 gemiddeld twaalf uur per week naast hun studie (figuur 5.26). Hbo-studenten werken gemiddeld iets meer uur dan wo-studenten (resp. 13 en 10 uur). Ten opzichte van eerdere jaren is voor het hbo de tijdbesteding aan werk licht gestegen (ongeveer een half uur). Deze stijging stellen we met name vast bij hbo-studenten van wie de ouders hoger onderwijs hebben genoten: bij deze groep steeg het aantal uren werk per week van dertien naar veertien uur. Voor de hbo-studenten met ouders die hoger onderwijs hebben gehad veranderde het aantal gewerkte uren niet significant ten opzichte van 2016-2017. Voor het wo is het aantal uur voor deze groep niet significant veranderd. Hiervoor is geconstateerd dat het aandeel werkenden verhoudingsgewijs hoger ligt bij vrouwen. Echter, indien mannen een betaalde baan hebben werken ze verhoudingsgewijs wel meer uren dan vrouwen. Dit geldt voor zowel het hbo als het wo. Studenten met een functiebeperking werken in het wo meer uren dan wo-studenten zonder functiebeperking. Studenten met een migratieachtergrond werken verhoudingsgewijs meer uren dan studenten zonder migratieachtergrond. Deze verschillen in tijdbesteding zijn voor zowel het hbo als het wo twee uur. Voor het hbo geldt verder dat uitwonenden drie uur meer werken dan thuiswonenden. In het wo zijn voor deze groepen de verschillen niet significant.

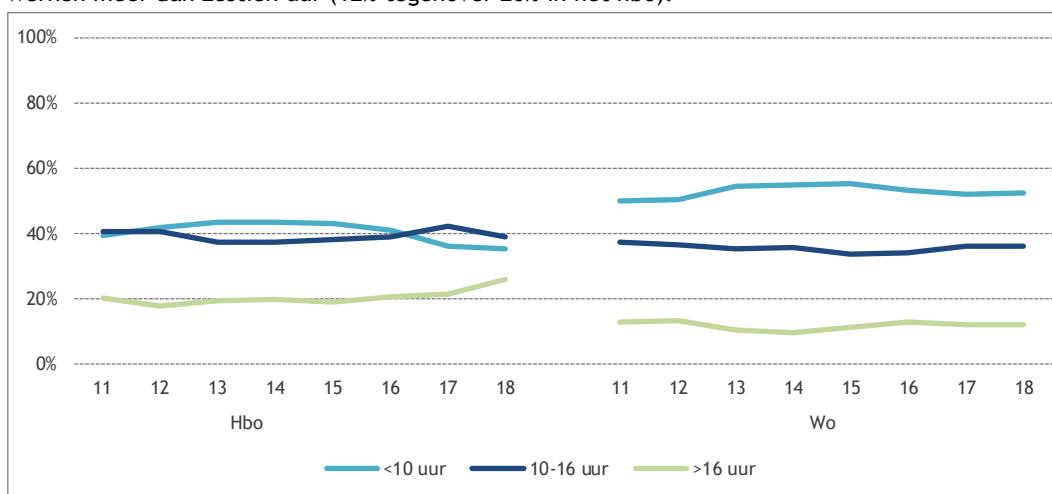
Figuur 5.26: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Hbo-studenten in de sector Economie werken gemiddeld het meest: zo'n achttien uur per week (figuur 5.27). In het wo werken rechtenstudenten de meeste uren per week naast hun studie (gemiddeld bijna 12 uur). In het wo werken studenten in de sectoren Techniek en Landbouw gemiddeld genomen het minst aantal uren per week naast hun studie.

Figuur 5.27: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2018)

In het hbo is het percentage studenten dat een baan heeft van tussen de tien en zestien uur per week ten opzichte van vorig jaar licht gedaald maar is nog steeds hoger dan het aandeel studenten met een baan van minder dan tien uur per week (figuur 5.28). In het wo zijn de percentages stabiel gebleven en zien we dat de meeste studenten een baan hebben van minder dan tien uur per week. Slechts weinig wo-studenten werken meer dan zestien uur (12% tegenover 26% in het hbo).

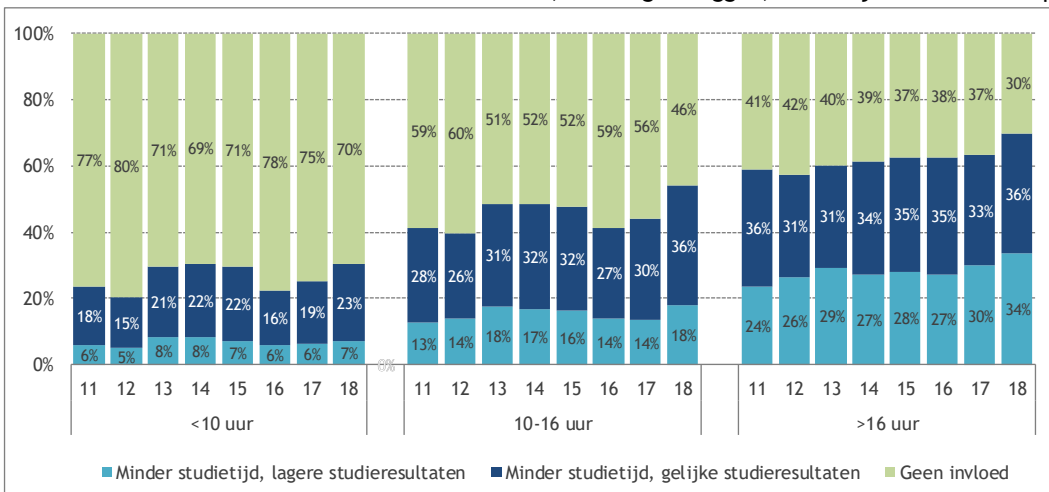
Figuur 5.28: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

In Eurostudent VI zijn de landen vergeleken zowel op het aandeel studenten dat werkt alsook op het aantal uren per week dat besteed wordt aan betaalde arbeid. Deze grafiek is hetzelfde als vorig jaar omdat de gegevens van Eurostudent eenmaal per drie jaar ververs worden. Waar het percentage werkende studenten in Nederland hoger bleek dan in alle andere Europese landen, blijkt dat niet te gelden voor het aantal uren dat studenten gemiddeld aan betaalde arbeid besteden (figuur 5.29). Nederland behoort wat betreft de tijdbesteding aan betaald werk tot de Europese middenmoot. Uitschieters naar boven zijn daarin Estland en Polen, waar studenten gemiddeld rond de achttien uur per week aan betaald werk besteden.

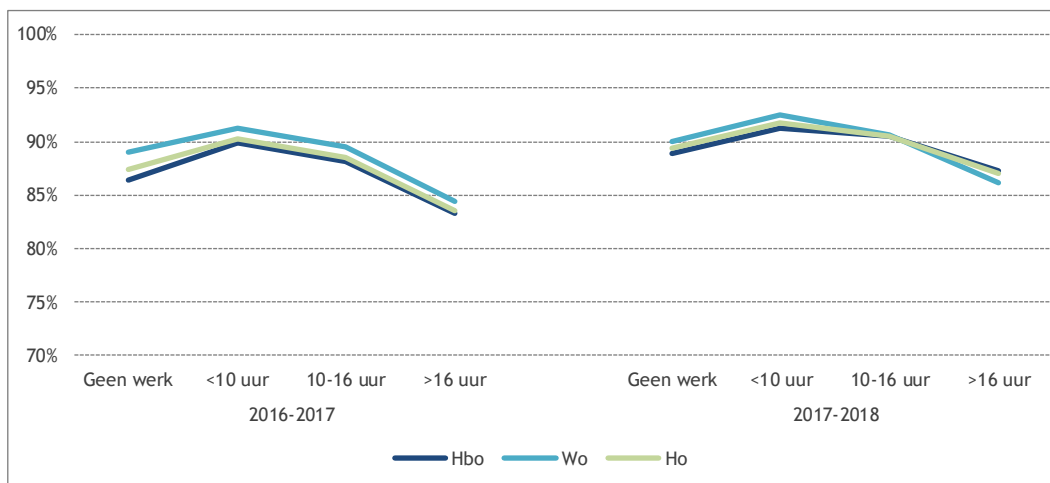
Figuur 5.29: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week, bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

Figuur 5.30 laat zien in hoeverre het verrichten van betaalde arbeid ten koste gaat van de studie. Van de studenten met een baan van meer dan zestien uur, geeft één op de drie studenten aan minder tijd aan hun studie te besteden en ook lagere studieresultaten te behalen. Bij de meerderheid van de studenten met een kleine baan van minder dan tien uur is werken, naar eigen zeggen, nauwelijks van invloed op de studie.

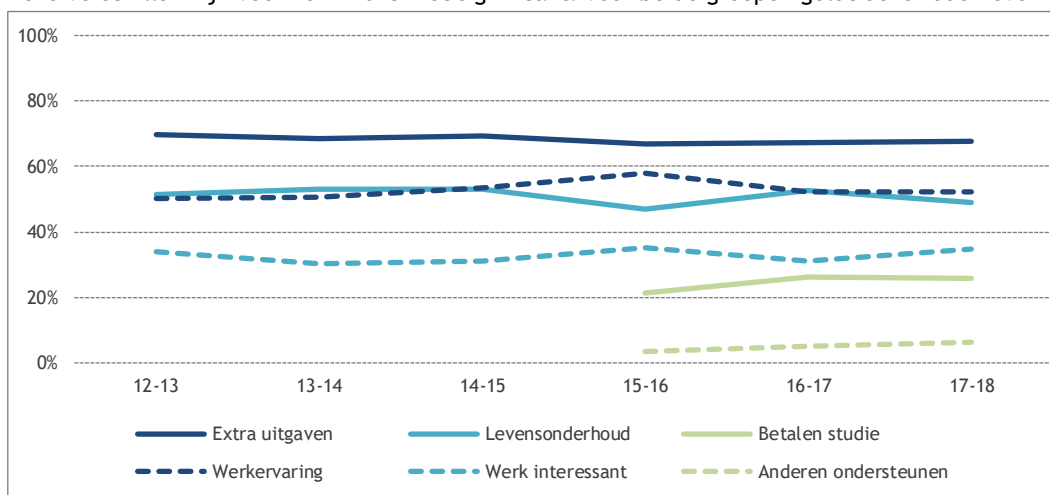
Figuur 5.30: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

In hoeverre beïnvloedt het werken naast de studie de studievoortgang? Dit is berekend door de voortgang (het aantal behaalde studiepunten gerelateerd aan het aantal studiepunten dat behaald had moeten worden) af te zetten tegen het aantal uren dat studenten werken. Net als eerdere jaren valt op dat een bescheiden baan van minder dan tien uur per week geen enkele invloed heeft op de studievoortgang (figuur 5.31). Zeker in het laatste jaar, is dit verschil in zowel hbo als wo duidelijk te zien. Een baan van minder dan tien uur per week laat een hogere studievoortgang zien dan helemaal geen baan. De studievoortgang van studenten zonder baan is vergelijkbaar met die van studenten met een baan van tussen de tien en zestien uur per week. De studievoortgang daalt als studenten meer dan zestien uur per week aan betaald werk besteden.

Figuur 5.31: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2017 en 2018)

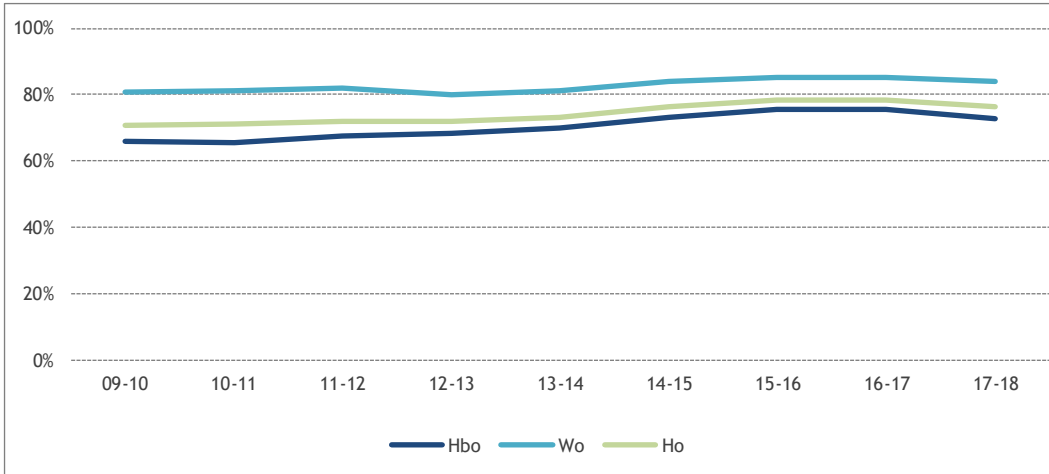
Wat zijn de belangrijkste redenen voor studenten om te werken naast de studie? Deze redenen zijn redelijk stabiel. In figuur 5.32 is het percentage eerstejaarsstudenten getoond voor wie een bepaalde reden om te werken belangrijk is. De meest belangrijke reden is hebben van geld om iets extra's te kunnen veroorloven (68%), gevolgd door het kunnen opdoen van werkervaring (52%). Het bekostigen van het levensonderhoud is voor bijna de helft een reden om te werken. Eén op de vier studenten geeft aan dat zij werken om de studie te kunnen betalen. Voor zowel het hbo als het wo geldt dat studenten zonder hoogopgeleide ouders vaker als reden om te werken aangeven dat zij hiermee voorzien in hun levensonderhoud of om hun studie te betalen. Vorig jaar stelden we bovendien vast dat studenten met hoger opgeleide ouders in vergelijking met eerstegeneratiestudenten vaker als reden aangaven te werken omdat het inhoudelijk interessant is. Deze verschillen zijn voor 2017-2018 niet significant: voor beide groepen geldt deze reden even vaak.

Figuur 5.32: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2013-2018)

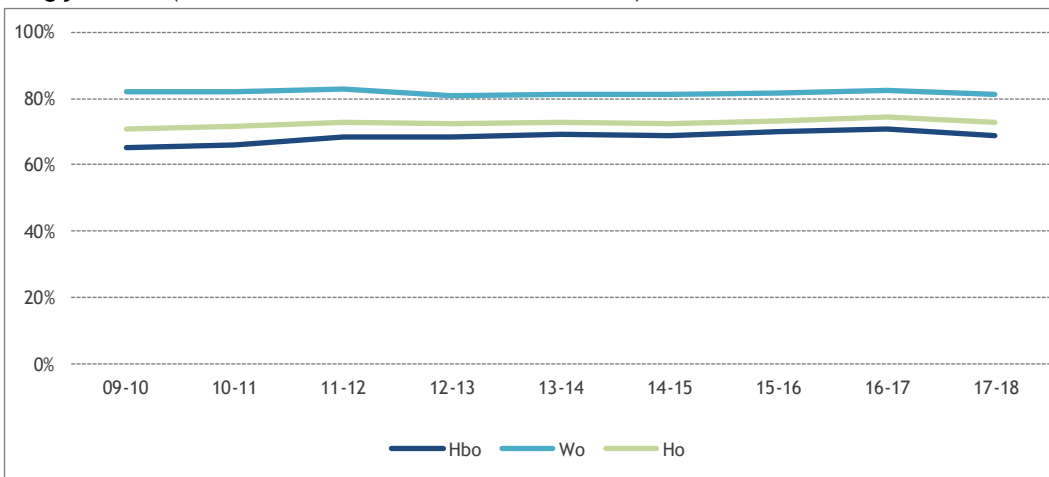
5.9 Kwaliteit van de opleiding

Als indicator voor de kwaliteit van opleidingen zijn in deze paragraaf tevredenheidsoordelen van studenten geanalyseerd, die verzameld zijn in de Nationale Studentenenquête (NSE). Het is niet mogelijk de tevredenheid te analyseren naar achtergrondkenmerken omdat deze voor de monitor niet beschikbaar worden gesteld. Omdat er in 2019 problemen waren met de NSE zijn er geen data geleverd. Figuur 5.33 laat zien dat, na een paar jaren van gestage stijging, het percentage tevreden studenten in 2018 iets is gedaald (met name in het hbo van 76% naar 73%).

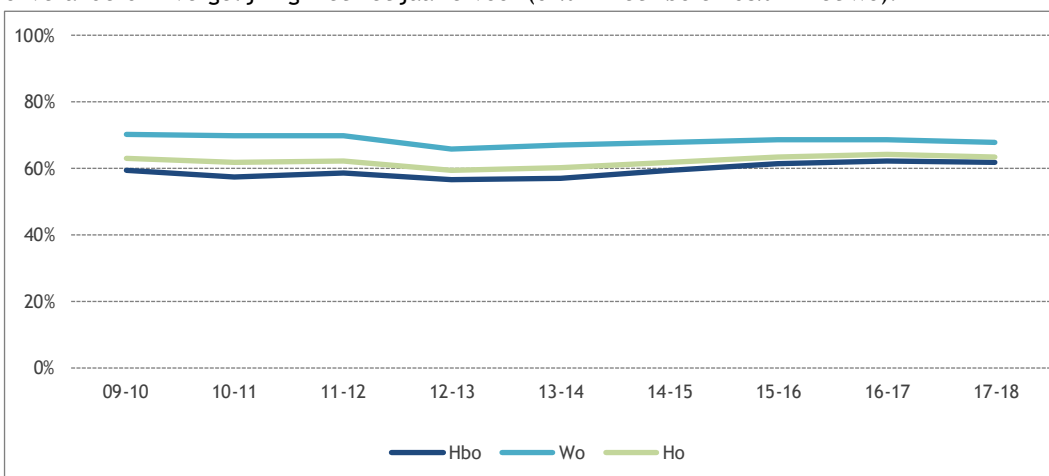
Figuur 5.33: Oordeel over de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2017)

Ook het percentage studenten dat (zeer) tevreden is over de inhoud van de opleiding (figuur 5.34) daalde vorig jaar licht (in het hbo naar 69% en in het wo naar 81%).

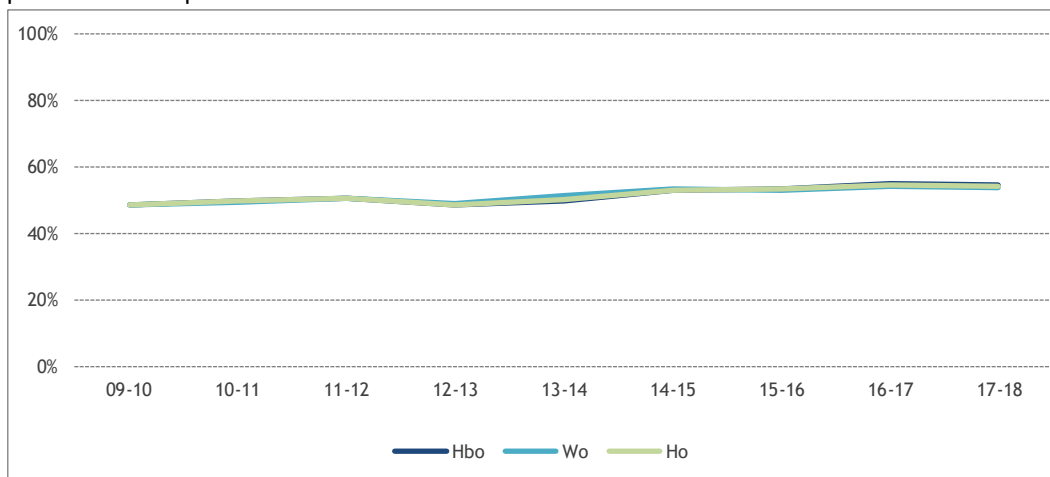
Figuur 5.34: Oordeel over de inhoud van de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2017)

Het percentage studenten dat uitermate tevreden is over de docenten (figuur 5.35) was in 2018 onveranderd in vergelijking met het jaar ervoor (62% in het hbo en 68% in het wo).

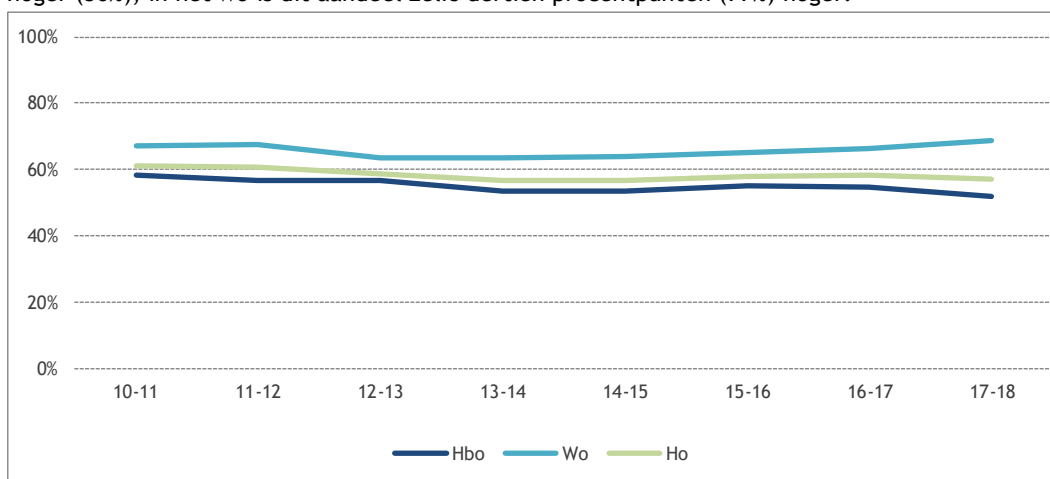
Figuur 5.35: Oordeel over docenten; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2017)

Het percentage studenten dat zeer tevreden is over de studiebegeleiding veranderde vorig jaar in vergelijking met een jaar eerder iets (figuur 5.36): van 53 procent naar 55 procent in het hbo en van 53 procent naar 54 procent in het wo.

Figuur 5.36: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2017)

Het aandeel studenten dat (zeer) tevreden is over de mate waarin de studie hen uitdaagt stijgt in het wo en daalt in het hbo, zo laten de resultaten uit de Studentenmonitor zien (figuur 5.37). In 2017-2018 is 52 procent van de hbo-studenten en 69 procent van de wo-studenten tevreden over de mate van uitdaging binnen hun studie (ho gemiddeld: 57%). Dit is een daling voor het hbo van drie procentpunten en een stijging voor het wo van eveneens drie procentpunten. Voor zowel het hbo als het wo geldt dat eerstejaars vaker (zeer) tevreden zijn dan ouderejaars (wo en hbo 6 ppnt. verschil). Er zijn geen verschillen naar geslacht gevonden. Studenten met een functiebeperking, een migratieachtergrond en studenten die uitwonend zijn (hbo) geven minder vaak aan (zeer) tevreden te zijn over de mate waarin de studie hen uitdaagt dan hun directe vergelijkingsgroep. Voor bètastudenten en niet-bètastudenten zijn de verschillen verhoudingsgewijs fors: bètastudenten geven (veel) vaker aan (zeer) tevreden te zijn over de mate waarin de studie hen uitdaagt. In het hbo ligt het aandeel bètastudenten dat (zeer) tevreden is zes procentpunten hoger (56%), in het wo is dit aandeel zelfs dertien procentpunten (77%) hoger.

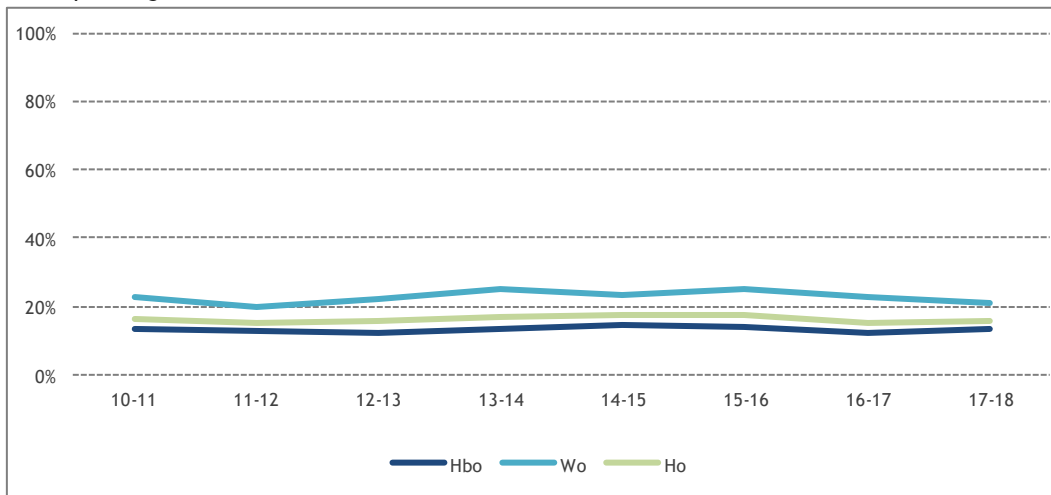

Figuur 5.37: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

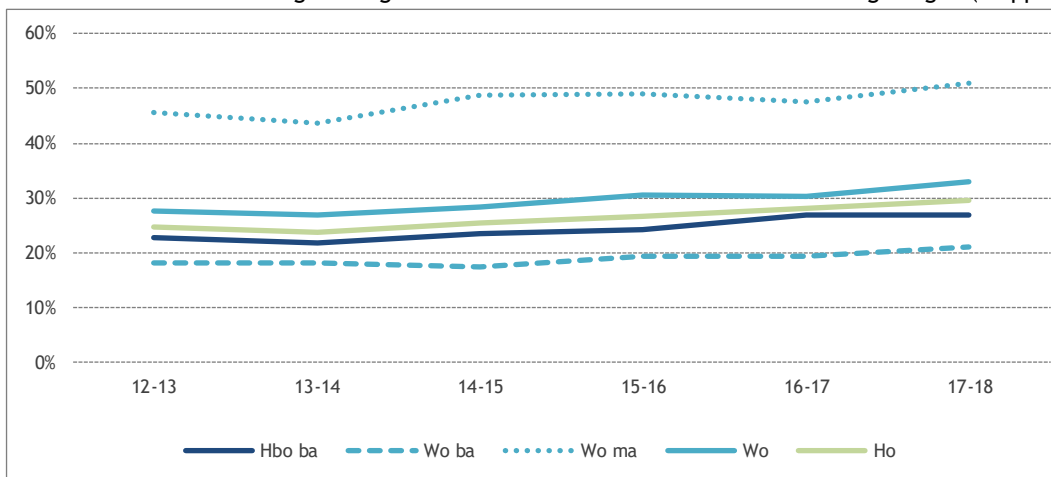
5.10 Nevenactiviteiten

In totaal zestien procent van de studenten verricht bestuurswerk als bestuurslid van raden binnen de instelling of van studentenorganisaties (figuur 5.38). Dit zien we vaker in het wo (21%) dan in het hbo (13%). De verschillen met vorig jaar zijn klein; het beeld is relatief stabiel gebleven. Zowel voor het hbo als het wo geldt dat het percentage dat bestuurswerk verricht niet significant is veranderd ten opzichte van 2016-2017. In het hbo bekleden studenten met een vwo-diploma vaker een bestuursfunctie dan mbo-opgeleiden en studenten met een havo-diploma. Daarnaast geldt voor hbo-studenten met hoogopgeleide ouders dat zij vaker bestuurswerk verrichtten dan hbo-studenten met lager opgeleide ouders. In 2016-2017 was dit verschil juist in het wo aanwezig, maar voor 2017-2018 geldt voor het wo niet langer een verschil in bestuurswerk naar opleidingsniveau van de ouders.

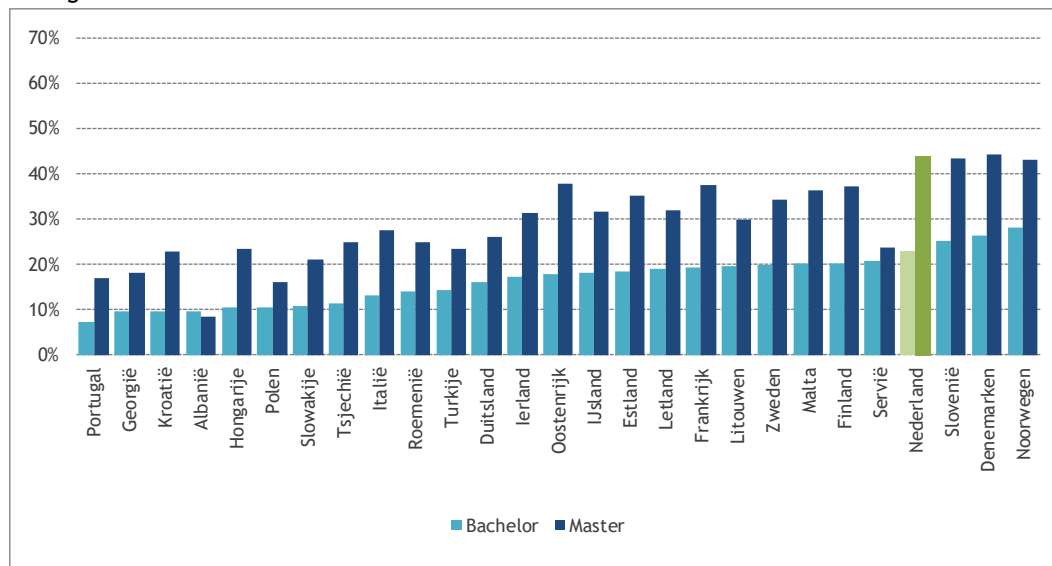
Figuur 5.38: Percentage voltijd bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Figuur 5.39 toont het percentage voltijdstudenten, zowel bachelor als master, dat voor de studie naar het buitenland is geweest. Drie van de tien studenten in Nederland heeft studiegerelateerde buitenlandervaring. Masterstudenten verblijven langer in het hoger onderwijs; daar zien we dan ook het grootste aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (51%; vorig jaar was dit 47%). Wo-bachelorstudenten zijn (nog) minder vaak naar het buitenland geweest (21%). In het hbo is het aandeel studenten met een buitenlandervaring niet significant veranderd. In het wo is dit aandeel gestegen (+3 ppnt.)

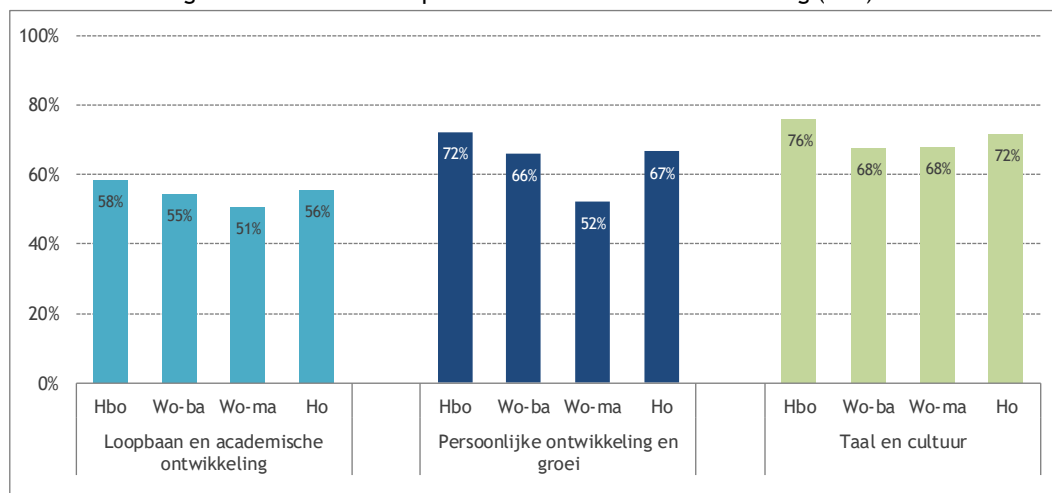
Figuur 5.39: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2013-2017)

In Nederland gaan, in vergelijking met andere Europese landen, relatief veel studenten naar het buitenland voor hun studie. Deze gegevens zijn gebaseerd op Eurostudent VI en zijn hetzelfde als vorig jaar. In 2021 worden de cijfers ververst. Landen waar ook veel studenten naar het buitenland gaan zijn Noorwegen, Denemarken en Slovenië (figuur 5.40). In Portugal, Georgië, Kroatië, Albanië en Hongarije gaan relatief weinig studenten voor hun studie naar het buitenland.

Figuur 5.40: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)

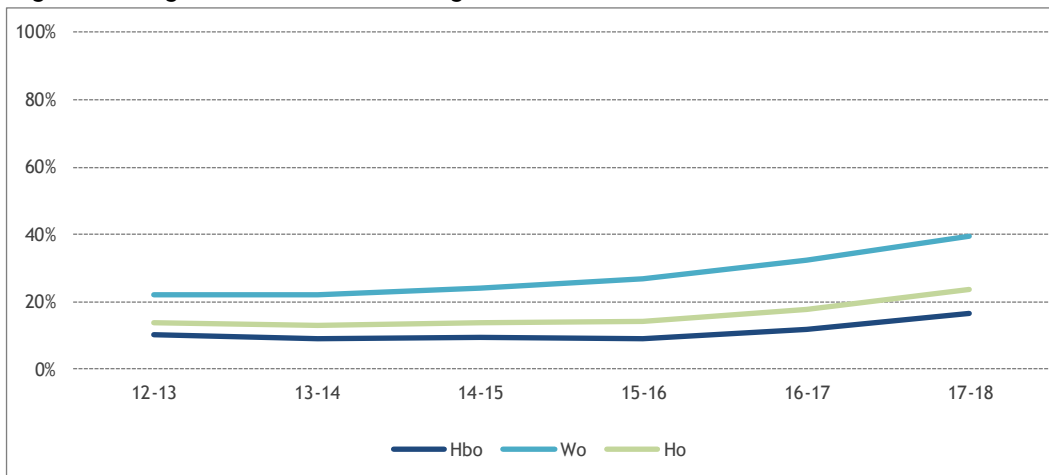
Ook in 2018 is nagegaan waarom studenten naar het buitenland gaan voor hun studie. Het belangrijkste motief voor bachelor- en masterstudenten om tijdens de studie naar het buitenland te gaan is om ervaring op te doen met de taal en cultuur van het bestemmingsland (72%), zo blijkt uit figuur 5.41. Dicht daarachter op de tweede plek staat persoonlijke groei en ontwikkeling (67%). Op de derde plaats zien we dat studenten belang hechten aan hun loopbaan en academische ontwikkeling (56%).

Figuur 5.41: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor 2018)

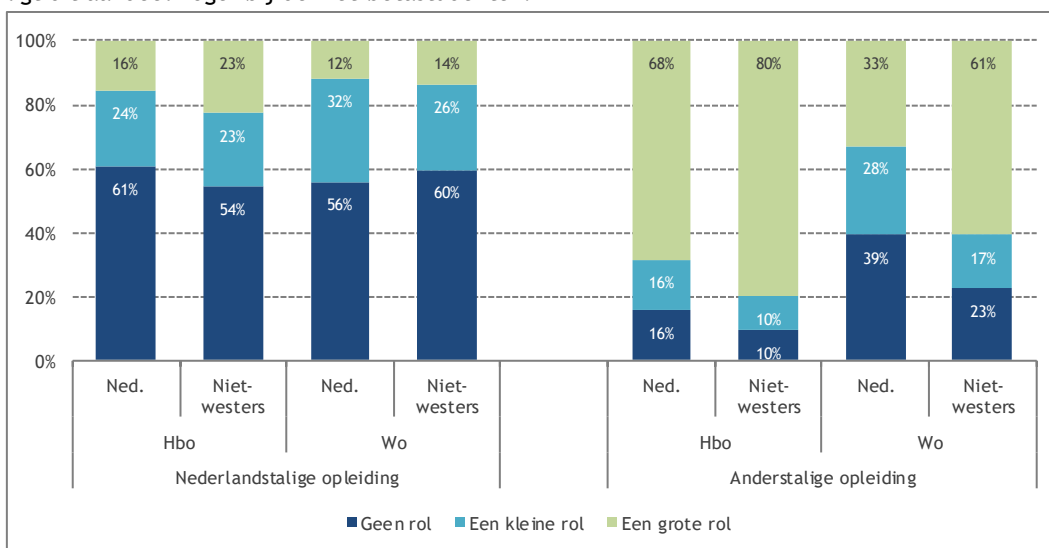
Steeds meer studenten volgen een studie in een andere taal dan het Nederlands (figuur 5.42). In het wo geldt dat inmiddels voor veertig procent van de studenten (vorig jaar was dit 32%). In het hbo stijgt het percentage dit jaar van twaalf naar zestien procent. Hbo-studenten van wie de ouders een diploma in het hoger onderwijs behaalden, volgen vaker een studie in een andere taal dan eerstegeneratiestudenten.

Voor het wo was dit verschil ook aanwezig in 2016-2017, maar voor 2017-2018 geldt dat deze groepen niet langer significant van elkaar verschillen. Voor zowel het hbo als het wo geldt dat studenten met een migratieachtergrond vaker een studie volgen in een andere taal dan het Nederlands.

Figuur 5.42: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

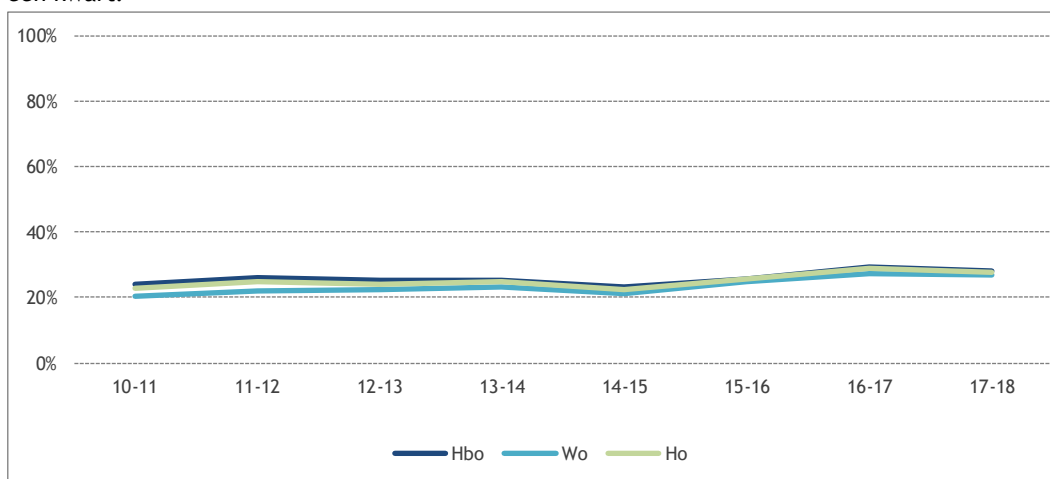
Van alle ho-studenten met een migratieachtergrond die een anderstalige opleiding volgen, geeft bijna 75 procent aan dat de taal van de opleiding een grote rol speelde bij de studiekeuze; bij studenten zonder migratieachtergrond ligt dit aandeel op vijftig procent. Voor alle groepen studenten die een anderstalige opleiding volgen, geldt dat de taal van de opleiding vaker een grote rol speelt in de studiekeuze dan voor studenten die een Nederlandstalige opleiding volgen (figuur 5.43). Voor tachtig procent van de hbo-studenten die een anderstalige opleiding volgen en een migratieachtergrond hebben, speelt de taal van de opleiding een rol in de studiekeuze. Voor hbo-studenten zonder migratieachtergrond is dat 68 procent. De rol die opleidingstaal speelt bij de studiekeuze verschilt in het wo (bij anderstalige opleidingen) niet tussen studenten met en zonder migratieachtergrond. Binnen de Nederlandstalige opleidingen speelt de opleidingstaal zowel voor hbo- als wo-studenten iets vaker een grote rol bij de studiekeuze voor studenten met een migratieachtergrond dan voor studenten zonder migratieachtergrond. Voor het wo geldt dat bètastudenten aanzienlijk vaker een opleiding in een andere taal volgen dan niet-bètastudenten. In het hbo ligt dit aandeel hoger bij de niet-bètastudenten.

Figuur 5.43: De rol van opleidingstaal bij studiekeuze onder voltijd bachelorstudenten naar opleidings- en migratieachtergrond (bron: Studentenmonitor 2013-2018)

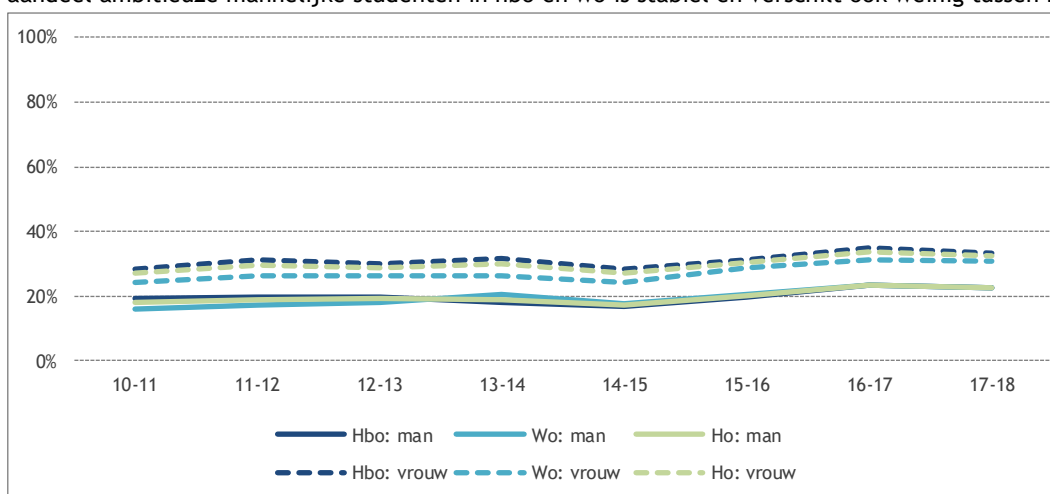
5.11 Ambitieuze studenten

Al een aantal jaren volgen we het aantal uitzonderlijk ambitieuze studenten: deze zijn (op basis van de Studentenmonitor) gedefinieerd als studenten die zich bovengemiddeld inzetten, een bovengemiddelde motivatie hebben, tegelijkertijd ook 35 of meer uur per week besteden aan de studie en geen studieachterstand hebben (figuur 5.44). Het percentage is over de jaren heen vrij stabiel. In 2018 is 23 procent van de studenten te bestempelen als ambitieus: in het wo ruim twintig procent en in het hbo bijna een kwart.

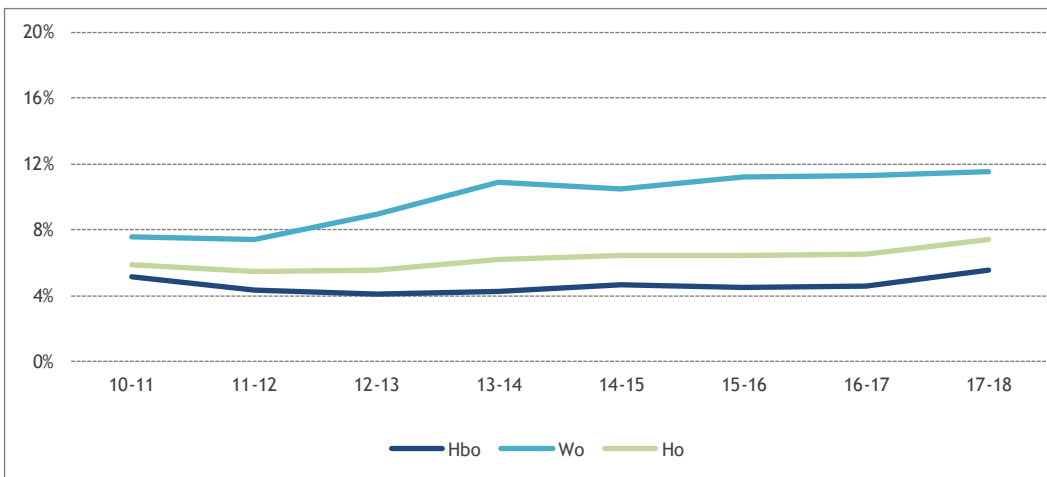
Figuur 5.44: Het aandeel ambitieuze voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Meer vrouwelijke dan mannelijke studenten zijn te typeren als (zeer) ambitieuze student (figuur 5.45). Het aandeel ambitieuze mannelijke studenten in hbo en wo is stabiel en verschilt ook weinig tussen hbo en wo.

Figuur 5.45: Het aandeel ambitieuze voltijd bachelorstudenten naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

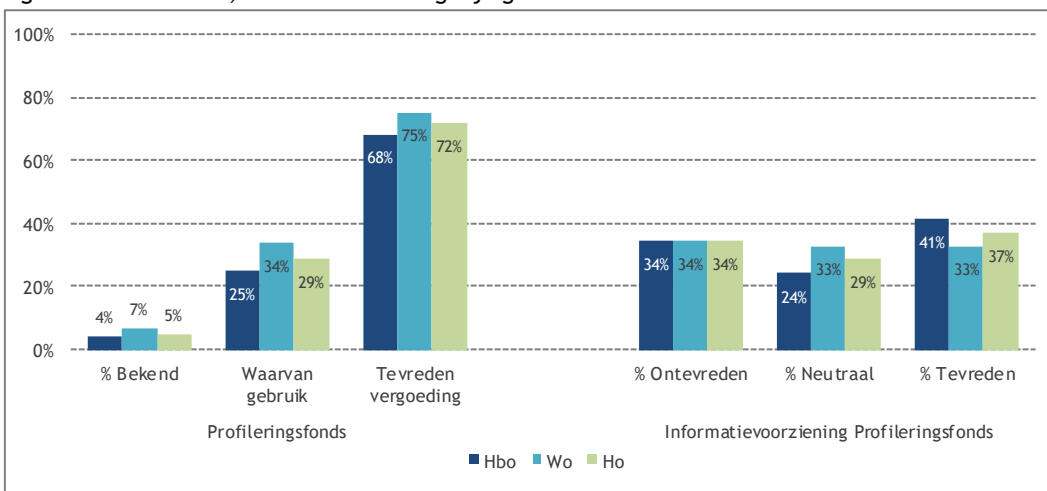
Het aandeel hbo-studenten dat in 2017-2018 een honoursprogramma volgt is zeven procent (figuur 5.46). Voor het hbo geldt dat dit aandeel met één procentpunt licht gestegen is (van 5 naar 6%). Voor het wo is dit aandeel twaalf procent en niet significant gestegen ten opzichte van 2016-2017. Voor eerstegeneratie-studenten geldt voor zowel het hbo als het wo dat het aandeel dat een honoursprogramma volgt lager ligt dan studenten van wie de ouders een opleiding in het hoger onderwijs hebben genoten.

Figuur 5.46: Aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

5.12 Profileringsfonds

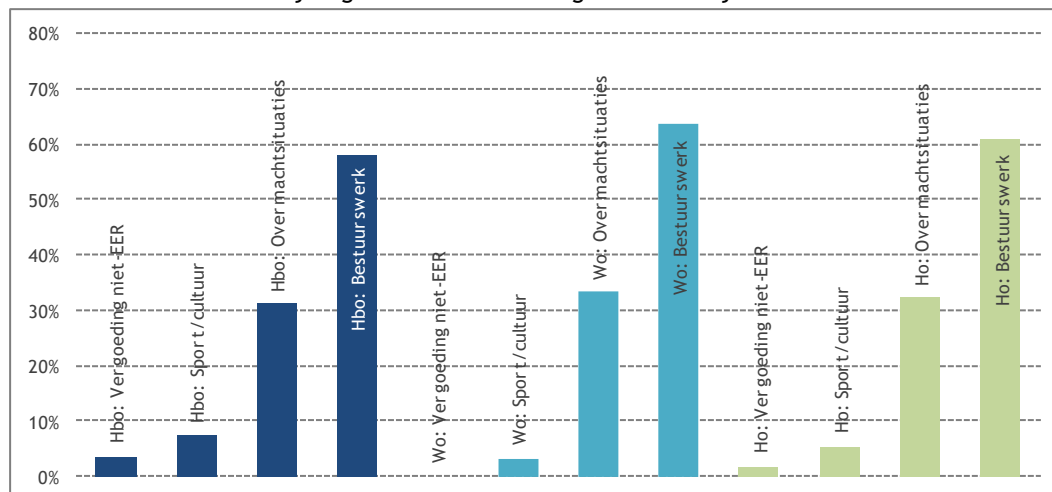
Als studenten door bijzondere omstandigheden studievertraging oplopen kunnen ze een beroep doen op het profileringsfonds. Dit fonds biedt studenten de mogelijkheid om financiële ondersteuning aan te vragen. Het blijkt echter dat niet iedere student van deze mogelijkheid afweet (figuur 5.47). Vijf procent van de studenten is bekend met het profileringsfonds³⁰; de bekendheid is in het wo (7%) groter dan in het hbo (4%). Dat is vergelijkbaar met eerdere jaren. Van de groep die het profileringsfonds kent, maakt 29 procent ook gebruik van het profileringsfonds. Dit aandeel is hoger in het wo (34%) dan het hbo (25%). In het wo is 75 procent tevreden over de vergoeding, in het hbo is dit aandeel iets lager (68%). Voor alle studenten geldt dat 37 procent tevreden is over de informatievoorziening; 34 procent is hierover ontevreden. Vorig jaar was 27 procent van alle studenten tevreden over de informatievoorziening. De informatie is alleen in het hbo significant verbeterd; in het wo is deze gelijk gebleven.

Figuur 5.47: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds: alleen voltijd bachelors (%) (bron: Studentenmonitor 2018)

³⁰ Gevraagd is: Ben je bekend met het Profileringsfonds (ook wel genoemd afstudeerfonds/afstudeerregeling/Fonds Ondersteuning Student (FOS)/universiteitsfonds, SNUF) van je instelling?

Het doel waarvoor een beroep is gedaan op het profileringsfonds en de percentages studenten die het betreft zijn weergegeven in figuur 5.48. Voor zowel hbo als wo geldt dat verreweg het vaakst een beroep gedaan wordt op het fonds voor de vergoeding van bestuurswerk (hbo: 58%, wo: 64%). Daarnaast wordt er het vaakst een beroep gedaan op het fonds door overmachtssituaties (hbo: 31%, wo: 33%). Wegens de relatief kleine aantallen zijn significante veranderingen over de tijd niet te meten.

Figuur 5.48: Gebruik profileringsfonds (%): alleen voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2017)

5.13 Studentwelzijn

In deze paragraaf gaan we nader in op studentwelzijn. Hiervoor zijn uit de Studentenmonitor drie groepen studenten geselecteerd: studenten met een functiebeperking die hiervan hinder ondervinden tijdens hun studie, studenten met de zorg voor kinderen (ouderschapstaken) en studenten met (mantel)zorgtaken voor familieleden of andere naasten. Deze drie groepen noemen we ‘aandachtsgroepen’ en worden vergeleken met de referentiegroep. De referentiegroep bestaat uit alle andere studenten.

Omvang doelgroep en aard van de functiebeperking

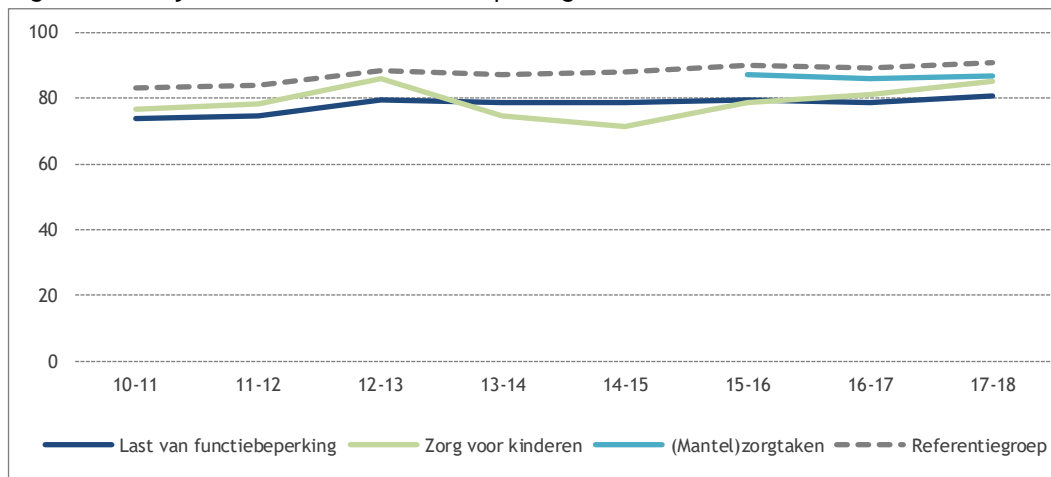
In 2018 is gevraagd naar de aard van de beperking aan de hand van een verkorte lijst van aandoeningen, ziektes en beperkingen. In voorgaande jaren is een omvangrijkere diagnoselijst gebruikt. Hierdoor is de vergelijking met eerdere jaren niet meer goed te maken. Dit is vooral te zien bij degenen met een chronische aandoening. In voorgaande jaren was dit aandeel binnen de totale groep van studenten met een functiebeperking steeds tussen vijftien en twintig procent; dit jaar is dit nog maar bij zes procent. Uit zorgonderzoek is bekend dat iemand niet altijd weet of zijn aandoening chronisch is of zichzelf niet tot die groep vindt horen. We laten hier dan ook alleen de cijfers uit 2017-2018 zien. In 2018 heeft een derde deel van de studenten een functiebeperking (tabel 5.3). Dyslexie en/of dyscalculie komt het vaakst voor (10%), gevolgd door een psychische aandoening (8%) en ADHD, ADD of concentratieproblemen (7%).

Tabel 5.3: Type functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2013-2018)

Aandoeningen, ziektebeeld, beperkingen	%
Dyslexie of dyscalculie	10%
Psychische aandoening	8%
ADHD, ADD of concentratieproblemen	7%
Chronische aandoening/ziekte	6%
Autisme	3%
Bewegingsbeperking	1%
Sensorische beperking	1%
Andere aandoening of beperking	1%
Geen aandoening	67%
Totaal	100%

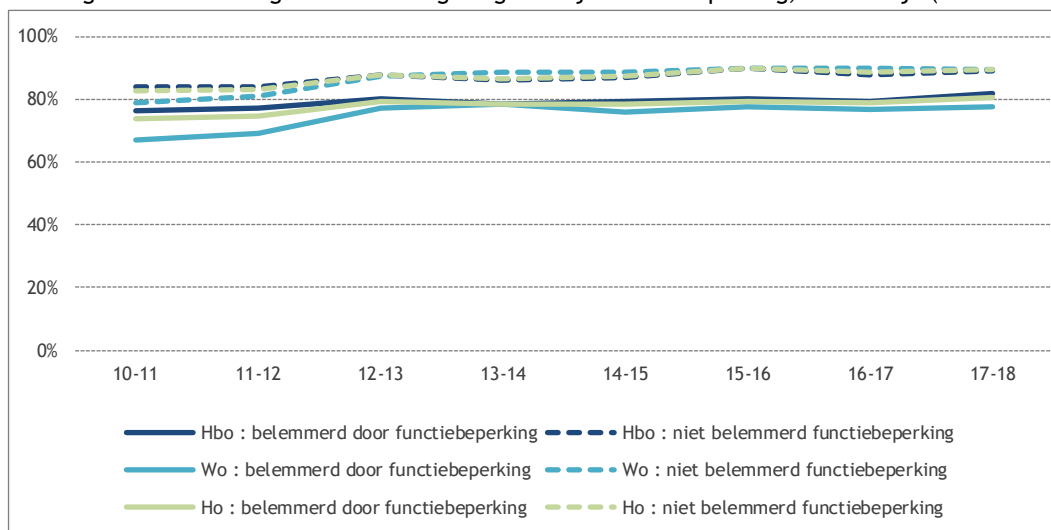
Studievoortgang

In figuur 5.49 wordt met behulp van de gestippelde lijnen de studievoortgang getoond van studenten met een functiebeperking die hier last van ondervinden, studenten met ouderschapstaken en studenten met (mantel)zorgtaken ten opzichte van de studenten zonder functiebeperking. Alle drie de aandachtsgroepen hebben significant een minder goede studievoortgang dan de referentiegroep. Studenten die hinder ondervinden van hun functiebeperking laten de minst goede studievoortgang zien, namelijk 81 procent tegenover 91 bij de studenten zonder een beperking.

Figuur 5.49: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

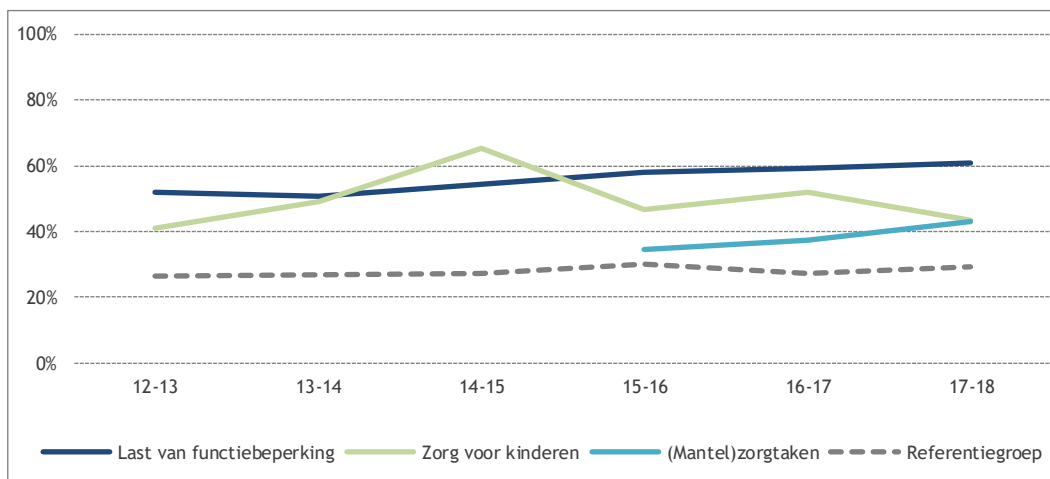
In figuur 5.50 wordt de studievoortgang gepresenteerd van alleen de groep studenten met een functiebeperking. Hieruit blijkt dat wanneer men belemmeringen ervaart door de functiebeperking, dit sterk bepalend is voor de studievoortgang. Vooral in het wo is het verschil in studievoortgang tussen de groep die wel of geen belemmeringen ervaart als gevolg van zijn functiebeperking, aanzienlijk (77% vs. 89%).

Figuur 5.50: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten met een functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

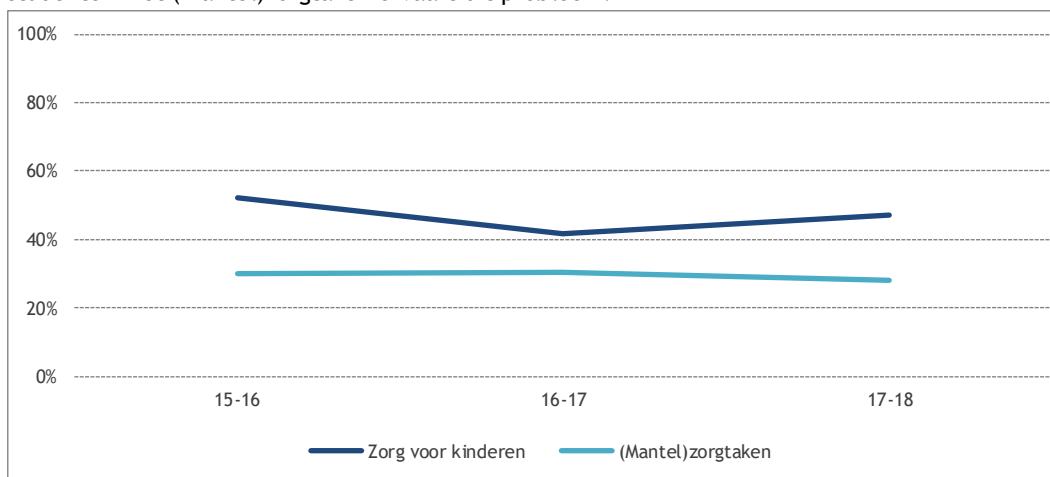
Studieachterstand

Uit Figuur 5.51 blijkt dat 61 procent van de studenten met een functiebeperking zegt een studieachterstand te hebben, 44 procent van de studenten met ouderschapstaken en 43 procent van de studenten met (mantel)zorgtaken hebben een studieachterstand. De verschillen met de referentiegroep zijn significant: studenten met een functiebeperking of zorgtaken hebben vaker studieachterstand dan studenten zonder beperkingen of zorgtaken.

Figuur 5.51: Aandeel studenten dat zelf aangeeft studieachterstand te hebben naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Figuur 5.52 laat zien dat vooral studenten met de zorg voor kinderen ernstig beperkt worden in hun studietijd. Bijna de helft van de studenten met kinderen heeft hiermee te maken en ruim een kwart van de studenten met (mantel)zorgtaken ervaart dit probleem.

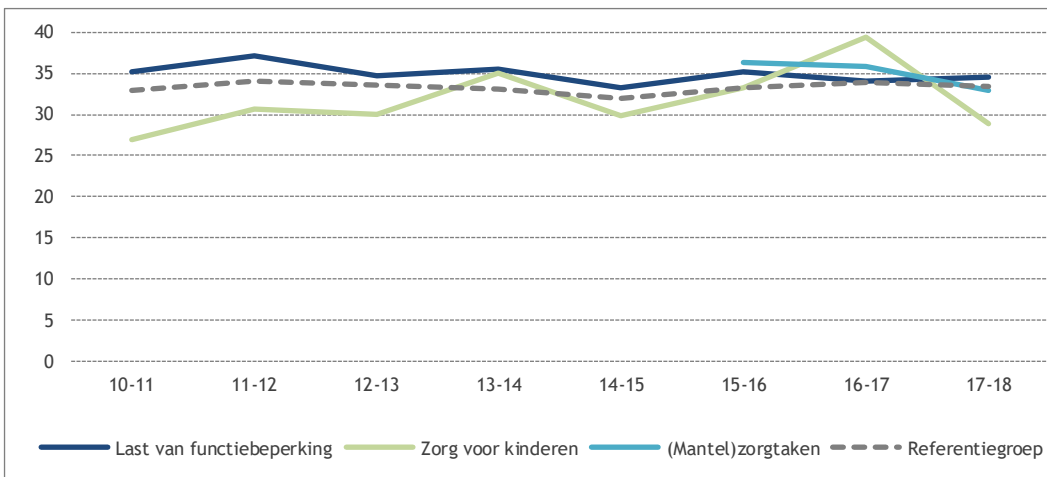

Figuur 5.52: Aandeel voltijd bachelorstudenten met zorgtaken dat aangeeft hierdoor in studietijd ernstig beperkt te worden (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

Tijdbesteding studie en inzet

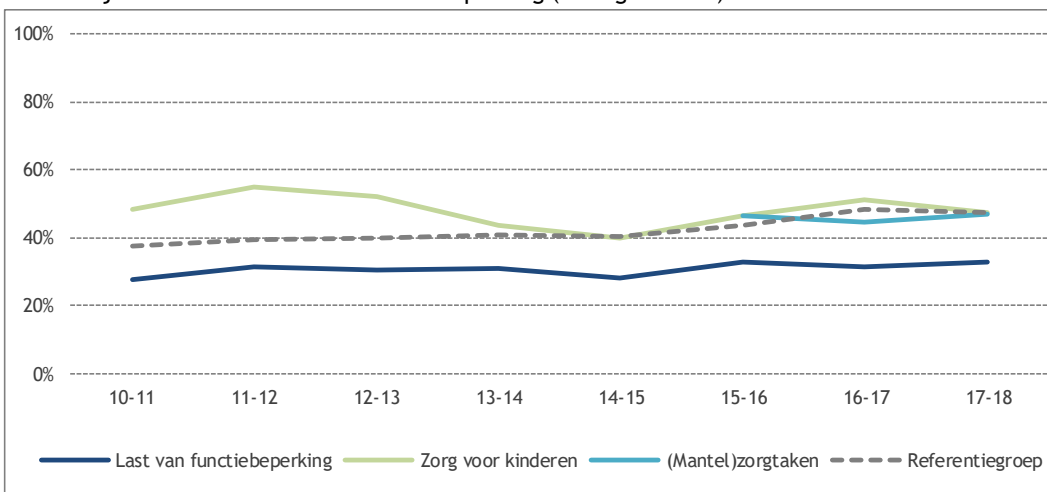
In figuur 5.53 laten we zien wat de gemiddelde tijdbesteding is van de verschillende aandachtsgroepen aan hun studie. Dit doen we wederom in vergelijking met de groep studenten zonder functiebeperkingen. Hieruit komt naar voren dat vooral de zorg voor kinderen ertoe leidt dat studenten minder tijd kunnen besteden aan hun studie. Gemiddeld besteedt deze groep 29 uur per week aan hun studie, terwijl de referentiegroep gemiddeld 33,5 uur per week studeert. Dit verschil is significant. Opmerkelijk is verder dat de student die hinder ondervindt van zijn functiebeperking, gemiddeld ruim één uur meer per week besteedt aan zijn studie dan een student zonder een functiebeperking (respectievelijk 34,4 uur en 33,5 uur per week). Ook dit verschil is significant (weliswaar net).

Figuur 5.53: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2010-2018)

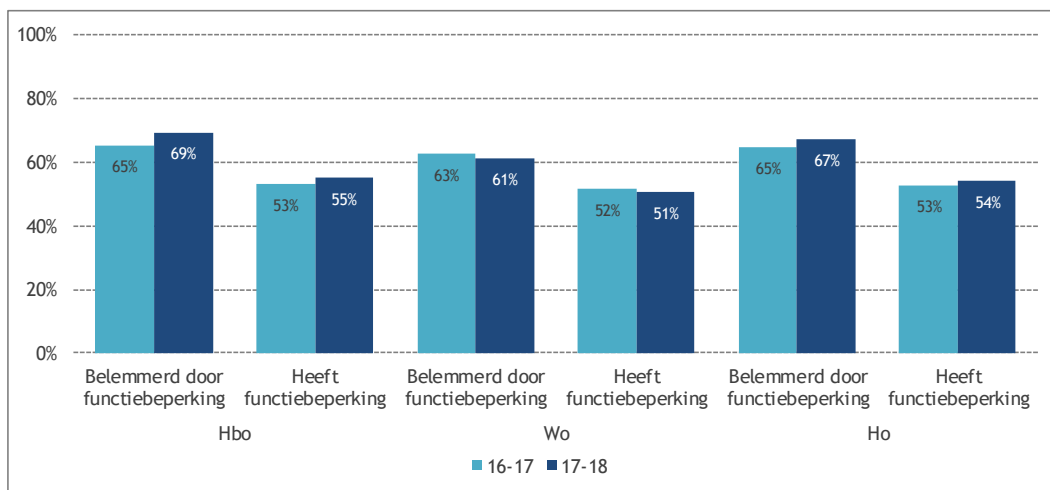
Verder hebben we onderzocht of studenten met een functiebeperking of (mantel)zorgtaken zich meer dan gemiddeld inzetten voor hun studie dan andere studenten. Alleen de groep studenten met een functiebeperking en daar hinder van ondervindt, kan zich significant minder goed inzetten voor zijn studie. De mogelijkheid van studenten met (mantel)zorgtaken om zich in te zetten voor hun studie, is even groot als dat bij studenten zonder een functiebeperking (zie figuur 5.54).

Figuur 5.54: Percentage voltijd bachelorstudenten dat zich gemiddeld meer inzet voor de studie naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2010-2018)

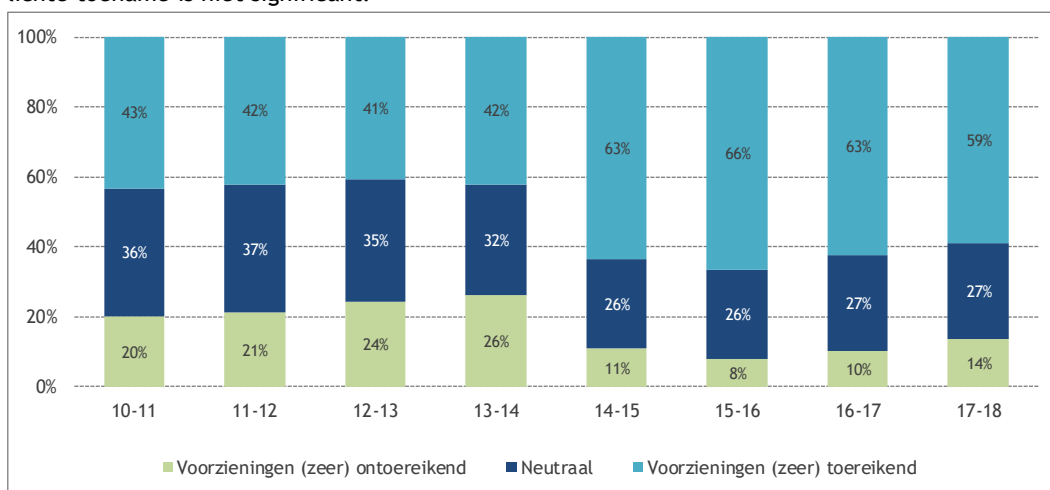
Voorzieningen voor studeren met een functiebeperking

Onderwijsinstellingen hebben naast reguliere faciliteiten meestal extra voorzieningen waar studenten met een functiebeperking gebruik van kunnen maken om het studeren te vergemakkelijken. Ruim de helft van de studenten met een functiebeperking maakt gebruik van deze speciale voorzieningen. Kijken we naar de groep studenten met een functiebeperking en daar hinder van ondervindt, dan maakt twee derde deel van deze groep gebruik van deze extra voorzieningen (zie figuur 5.55).

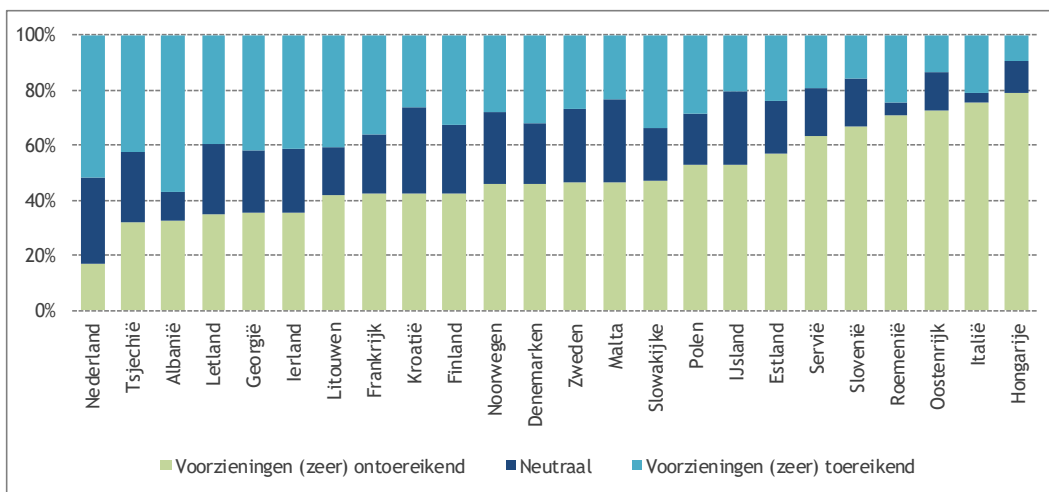
Figuur 5.55: Percentage studenten dat gebruikmaakt van voorzieningen om studeren met functiebeperking te vergemakkelijken (bron: Studentenmonitor 2017 en 2018)

Vinden studenten met een functiebeperking deze speciale voorzieningen ook voldoende toereikend? Uit figuur 5.56 wordt duidelijk dat 59 procent van de studenten het aanbod van deze voorzieningen (zeer) toereikend vindt en veertien procent vindt ze (zeer) ontoereikend. We zien wel sinds 2015-2016 een lichte toename in het percentage studenten dat het niveau van de voorzieningen (zeer) ontoereikend vindt. Deze lichte toename is niet significant.

Figuur 5.56: Percentage studenten dat voorzieningen voor studeren met een functiebeperking (zeer) ontoereikendheid, neutraal of toereikend vindt (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

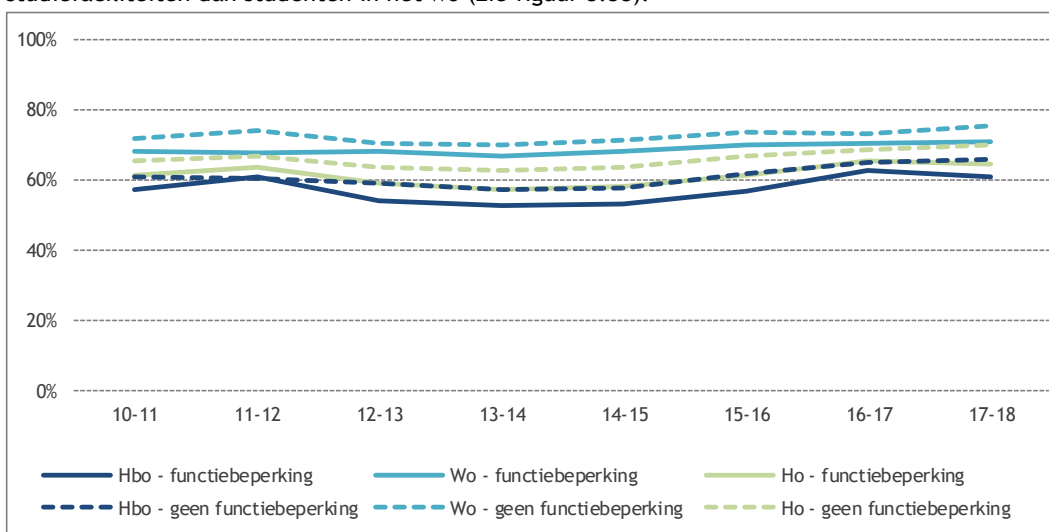
Figuur 5.9 geeft het niveau weer van de voorzieningen voor studeren met een functiebeperking in de Europese landen. Deze beoordelingscijfers zijn afkomstig uit Eurostudent VI. De verschillen met de percentages in figuur 5.56 zijn te wijten aan kleine definitieverschillen. In Nederland, Turkije en Albanië zijn studenten het meest tevreden over het niveau van de voorzieningen voor studenten met een functiebeperking. In Oostenrijk, Italië en Hongarije vindt men het voorzieningenniveau veelal (zeer) ontoereikend. Denemarken en Zweden vormen de middenmoot.

Figuur 5.57: Percentage studenten dat het niveau van de voorzieningen toereikend, neutraal of ontoereikend vindt naar landen (bron: Eurostudent VI)

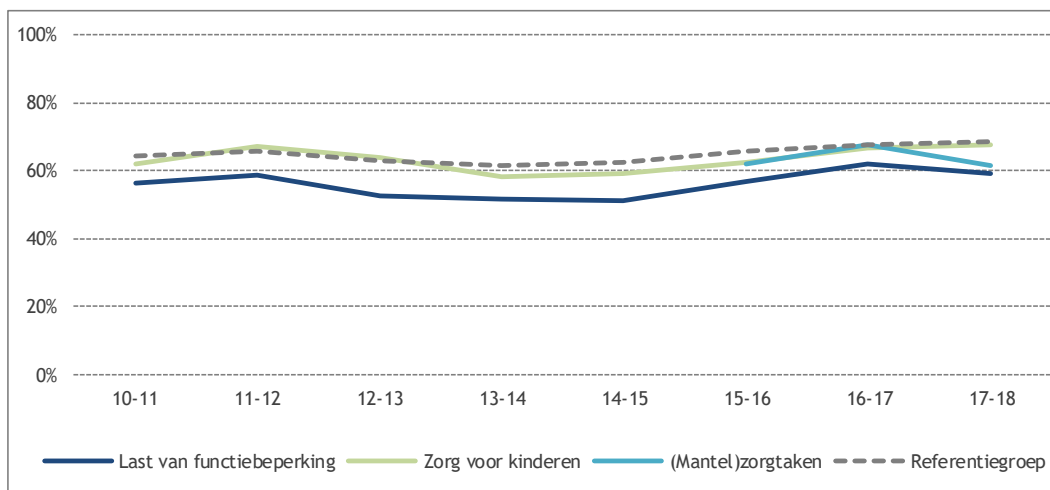
Studiefaciliteiten, studiomgeving en begeleiding

Ook zijn studenten bevraagd over hun tevredenheid over andere aspecten van de opleiding, zoals studiefaciliteiten, studiomgeving en begeleiding. Studenten met een functiebeperking zijn minder vaak (zeer) tevreden over de studiefaciliteiten dan studenten zonder een beperking (respectievelijk 64% en 70%). En in het hbo zijn zowel studenten met, als zonder een functiebeperking minder vaak tevreden over de studiefaciliteiten dan studenten in het wo (zie figuur 5.58).

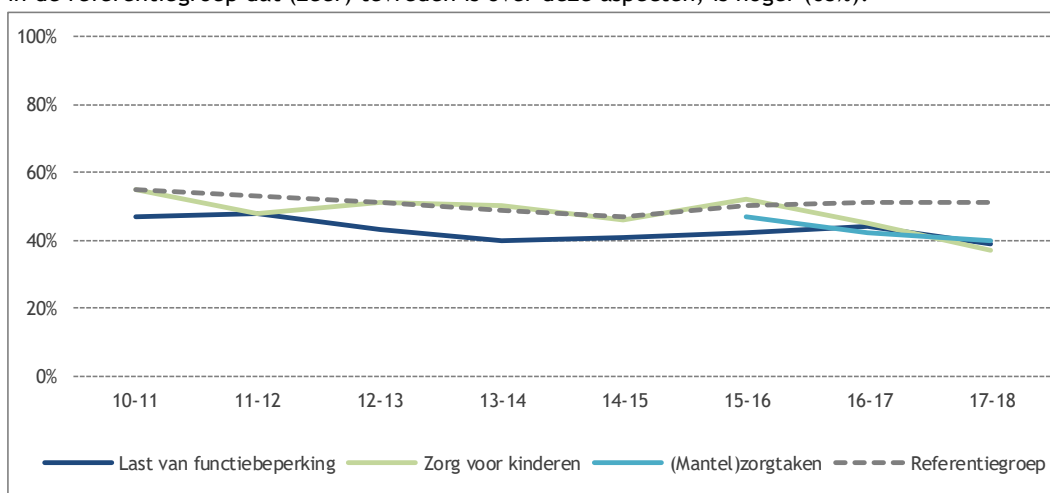
Figuur 5.58: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten naar functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

In figuur 5.59 staat het oordeel over de studiefaciliteiten weergegeven van studenten met een functiebeperking, ouderschapstaken of (mantel)zorgtaken. Hieruit blijkt dat in het laatste jaar (2017-2018) studenten met een functiebeperking en (mantel)zorgtaken minder tevreden zijn over de studiefaciliteiten binnen hun opleiding dan de referentiegroep (respectievelijk 59%, 61% en 69%).

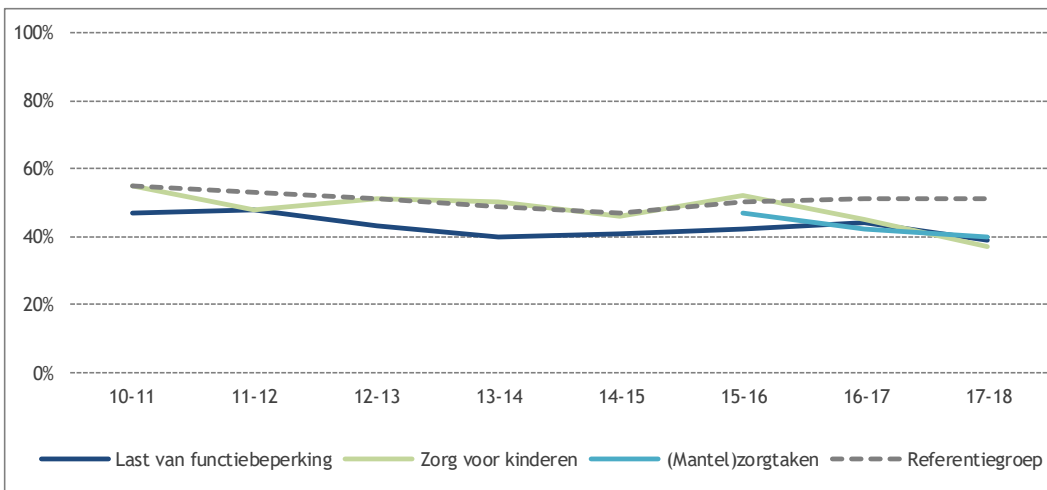
Figuur 5.59: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Het oordeel van studenten over andere faciliteiten binnen hun opleiding en over de studieomgeving valt bij alle aandachtsgroepen wat lager uit dan bij de referentiegroep (zie figuur 5.60). Studenten met (mantel)zorgtaken, een functiebeperking of met zorg voor kinderen zijn in ongeveer gelijke mate tevreden over andere faciliteiten en de studieomgeving (respectievelijk 56%, 55% en 54%). Het percentage studenten in de referentiegroep dat (zeer) tevreden is over deze aspecten, is hoger (65%).

Figuur 5.60: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Figuur 5.61 laat het oordeel van de verschillende groepen studenten zien over de studiebegeleiding. Hieruit blijkt dat alle drie aandachtsgroepen significant minder vaak (zeer) tevreden zijn over de studiebegeleiding dan de referentiegroep dat is. De helft van de studenten zonder een functiebeperking oordeelt (zeer) tevreden over de begeleiding (51%), terwijl studenten met de zorg voor kinderen dat in 37 procent van de gevallen is. Studenten met een functiebeperking en met mantelzorgtaken zijn eveneens minder vaak (zeer) tevreden over de studiebegeleiding, namelijk in 37 en 40 procent van de gevallen.

Figuur 5.61: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Studenten over voorzieningen

Een niet te verwaarlozen deel van studenten met een functiebeperking (2017-2018:14%) is ontevreden over de voorzieningen die de onderwijsinstelling aanbiedt om het studeren te vergemakkelijken. Zo'n tweehonderdvijftig studenten hebben in eigen bewoordingen omschreven wat de reden is voor hun onvrede. Tweehonderd antwoorden waren bruikbaar om te analyseren. Deze zijn vervolgens gecategoriseerd en worden hierna beschreven.

Omvang en beschikbaarheid voorzieningen

De vaakst voorkomende reden voor de onvrede over de voorzieningen voor mensen met een functiebeperking is dat de voorzieningen niet of slechts beperkt beschikbaar zijn of dat er te weinig voorzieningen (15%) zijn.

'Kort gezegd maakt de universiteit mooie sier naar de buitenwereld toe met de aanwezigheid van speciale voorzieningen, terwijl dat in de praktijk toch werkelijk bedroevend is.'

Kennisniveau studieadviseurs

Eveneens vijftien procent van de studenten met een functiebeperking geeft aan dat studieadviseurs onvoldoende kennis hebben over het eigen aanbod van de instelling, niet goed weten waar de student recht op heeft en ook weinig begrip tonen voor de aard van de beperkingen en de belasting die dat met zich meebrengt.

'Als je naar de studieadviseur gaat, weet die vaak niet wat er te regelen valt. De website geeft ook misleidende informatie over de voorzieningen. Het is altijd lastig om de voorzieningen te regelen omdat ze elke keer alles moeten uitzoeken omdat ze niks weten, terwijl dat hun werk is.'

'Het enige dat ze me kunnen bieden is een gesprek van 60 minuten maximaal per week met een studieloopbaanbegeleider die verstand en ervaring zou moeten hebben van mijn situatie, maar vooral dat laatste ontbreekt, waardoor de gesprekken geen zin hebben en ze mij eigenlijk niet kan helpen.'

Toepassing extra tijd

Daarna volgt met veertien procent dat er slechts extra tijd wordt gegeven voor het maken van tentamens, maar er wordt geen extra tijd gegeven voor het schrijven van papers, verslagen of grote schrijfoopdrachten. Ook krijgen studenten vaak geen extra tijd voor het maken van idioomtoetsen en taaltoetsen.

'Zij geven mij enkel extra tijd en verder niks, geen spelling-coulance bijvoorbeeld.'

'Er wordt geen rekening gehouden met mijn beperkingen. Ik krijg enkel meer tijd. Maar met tijd los je niet alles op.'

'Omdat er niet veel hulp gegeven wordt, alleen extra tijd. Maar daar ga ik niet sneller van lezen of beter van spellen'.

‘Extra tijd voor het maken van tentamens is wel fijn, maar niemand staat erbij stil dat je om te leren ook extra tijd nodig hebt, en die tijd krijg je niet. Tevens wordt er bij andere deadlines van papers, essays en presentaties geen rekening gehouden met je handicap.’

Toegang tot voorzieningen

De slechte toegankelijkheid tot de beschikbare voorzieningen is de derde vaakst genoemde reden voor de onvrede van deze studenten (13%). Zij geven aan dat ze alles zelf moeten uitzoeken en missen hier hulp of ondersteuning bij.

‘Er zijn te weinig voorzieningen en het is moeilijk om goed toegang te krijgen tot de voorzieningen.’

‘Het is een erg bureaucratisch systeem. Het voelt alsof je gestraft wordt voor het feit dat je een beperking hebt. Hulp moet je echt afdwingen in plaats van dat het je geboden wordt.’

‘Ik heb voorzieningen (waar ik recht op heb) via een gerechtelijke procedure moeten verkrijgen. De begeleiding vanuit de universiteit is ronduit slecht, je moet alles zelf doen.’

‘Omdat de communicatie over de voorzieningen slecht is en het heel onduidelijk is wanneer je er precies recht op hebt.’

Kwaliteit stilte-ruimtes

Verder spreekt één op de tien studenten zijn onvrede uit over de zogenaamde stilte-ruimtes of prikkelarme ruimtes, die niet echt stil of prikkelarm zijn. Er is niet alleen een gebrek aan dit soort ruimtes, maar vaak zijn ze lawaai-erig. Bij tentamens weten surveillanten vaak niet waarom bepaalde studenten apart zitten. Zij houden dan geen rekening met hen en praten, zijn druk en zorgen voor onrust in het lokaal.

‘Voor iemand met adhd, moet ik nog steeds toetsen maken op een plek met veel prikkels.’

‘Het gaat om tentamens maken in een kleine ruimte met max 10 studenten. Echter er is altijd rumoer op de gang en daar wordt weinig aan gedaan. Verder praten surveillanten met elkaar, gaan ze van alles opruimen en zorgen voor veel lawaai. En als je er iets van zegt dan wordt het weggewuifd alsof het onzin is.’

‘Stilte-ruimtes waar ik mijn tentamens mag maken, zijn vaak gehoriger dan de grote tentamenruimtes zelf. Ontzettend veel lawaai en surveillanten die niet weten wat ze wel of niet mogen doen’.

‘Er zijn niet heel veel voorzieningen en er wordt geen rekening gehouden met mijn situatie, vooral niet door leraren. Voorzieningen die er zijn, zoals een prikkelarme ruimte, voldoen vaak niet aan het woord prikkelarm en zijn op een verkeerde locatie op de school’.

Passend voorzieningenniveau

Een ander genoemd probleem is dat voorzieningen niet passend zijn bij de specifieke functiebeperking. In een aantal gevallen worden alle studenten ongeacht de aard van hun beperking als een en dezelfde groep behandeld. Dit is bij één op de tien studenten een reden voor ontevredenheid.

‘De universiteit biedt vooral hulp aan in groepen, terwijl individuele hulp in sommige gevallen beter zou aansluiten.’

‘Doven met een cochleair implantaat worden als slechthorend gezien omdat ze nog wel iets kunnen verstaan. Maar dat is een verdomd grote handicap omdat je de taal nooit vanzelfsprekend binnen krijgt. Je bent ontzettend afhankelijk van mondbeeld.’

‘Bij onbekende functiebeperkingen pas je niet in een van de hokjes met bestaande protocollen. Dit betekent dat ik dezelfde voorzieningen krijg als iemand die past in het bestaande hokje: dyslexie.’

‘Er is bijna geen mogelijkheid om de studie aan te passen naar de omstandigheden van mijn chronische ziekte. Ik kan niet vakken doen op een ander moment dan de standaard momenten.’

Psychologische ondersteuning

Eveneens ervaart één op de tien studenten dat er onvoldoende psychologische hulp beschikbaar is, er weinig tot geen begeleiding is bij psychische klachten of burn-out verschijnselen. Ook spreken studenten hun onvrede uit over de wachtlijsten voor een studentenpsycholoog.

‘Studenten mogen maar maximaal 10 sessies met de studentenpsycholoog volgen en hierna eindigt het traject. De instelling doet niks voor de student omtrent psychische problemen en hoe studenten weer moeten integreren. Zeer onder de maat ....’

'Dit studiejaar ben ik na 3 maanden geveeld door een burn-out. Mijn school gaf aan dat ik mijn studie niet moest stoppen zodat ze mij konden ondersteunen. De voorzieningen waren echter erg beperkt. Ik moest drie maanden wachten om naar een studentenpsycholoog te gaan en moest zelf een plan maken hoe ik wilde integreren.'

Impact functiebeperkingen op studie

Andere redenen voor de onvrede over de voorzieningen hebben te maken met de ervaring dat er onvoldoende rekening wordt gehouden met mogelijke gevolgen van een functiebeperking voor het studietempo, de studielast en de studieduur.

'Je krijgt geen mogelijkheid je leertraject aan te passen naar de behoefte van de student. De vakken kunnen alleen in voltijd gegeven worden. Zo heb je meer tijd nodig om de stof door te lezen niet genoeg studietijd.'

'Er is weinig flexibiliteit in verplichte lessen en extra werk. Ook staan de deadlines altijd vast. Veel moe of ziek, maakt hen dan niet uit. Dan moet je maar herkansen.'

'Er was een lange wachttijd bij de studentenpsycholoog met een hoge drempel om er überhaupt naar toe te gaan omdat je voor de eerste keer geen afspraak hebt maar naar een open spreekuur moet gaan waarbij er zelfs geen plek voor je kan zijn.'

Onbegrip bij docenten

Ook melden studenten dat er vaak sprake is van onbegrip bij docenten of dat ze niet door hen serieus genomen worden. De indruk bestaat dat dit vooral studenten met dyslexie en psychische klachten betreft.

'The procedures in place to help students suffering from mental health are antiquated and non-functioning in that they continue to treat mental disease with suspicion, often not believing that a student is actually suffering and sometimes implying that it is being used as an excuse for something else.'

'In principe zijn er voorzieningen te regelen bij de hogeschool. Echter niet alle docenten gaan hier op een goede manier mee om of hebben hier begrip voor.'

'Je merkt dat docenten geen begrip hebben. Je wordt hetzelfde behandeld als anderen terwijl je speciale aandacht nodig hebt.'

'Er is weinig erkenning en begrip voor chronische psychische problematiek. Je blijft een nummertje en er wordt weinig naar persoonlijke omstandigheden gekeken.'

Hulpmiddelen en gebouwen

De laatste twee redenen voor onvrede over de voorzieningen bij studenten met een functiebeperking betreft de beschikbaarheid van hulpmiddelen om het studeren te vergemakkelijken. Dit komt voor in vijf procent van de gevallen. Zo is er vaak geen voorleessoftware of -programma's beschikbaar. Ook zijn er geen luisterboeken. Verdere wordt gemeld dat er niet altijd toegang is tot weblectures/online-colleges of dat die er dan soms wel zijn en later weer niet. Regelmatig wordt gemeld dat eenvoudige hulpmiddelen ontbreken, zoals een geprinte versie van een digitaal tentamen, een tentamentekst afgedrukt in een groot lettertype of op A4 formaat. In drie procent van de gevallen wordt als reden voor de onvrede over de voorzieningen genoemd dat het gebouw, les- en studielokaal of meubilair niet geschikt is voor mensen met een (fysieke) functiebeperking.

5.14 Samenvatting

Om een goed beeld te krijgen van het studietraject van de student in het ho is in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de studieachterstand, de bachelorrendementen en de studievoortgang van de voltijd bachelorstudent. Hiervoor zijn hbo en wo apart bekeken en zijn de verschillen naar achtergrondkenmerken, zoals geslacht, opleiding van de ouders en migratieachtergrond, in kaart gebracht. In een tweede stap is aandacht besteed aan de verklarende factoren die een rol spelen bij de studievoortgang: zoals de motivatie van de student, de tijdbesteding en het verrichten van betaald werk. Tenslotte zijn we dieper ingegaan op het studentwelzijn, waarbij bijzonder aandacht besteed is aan studenten met een functiebeperking en studenten die (mantel)zorgtaken opnemen voor kinderen of andere naasten.

Voor de meeste analyses is een beroep gedaan op de Studentenmonitor Hoger Onderwijs van 2010-2011 tot en met 2017-2018. Daarnaast zijn de bevindingen in Europees perspectief geplaatst met behulp van de resultaten van Eurostudent VI. De gegevens van Eurostudent zijn identiek aan de vorig jaar gepubliceerde gegevens omdat deze dataset driejaarlijks wordt ververs. De resultaten over de (waargenomen) kwaliteit van de opleidingen (studenttevredenheid) zijn gebaseerd op de Nationale Studentenenquête 2009-2010 tot en met 2017-2018. Omdat er problemen waren met de betrouwbaarheid van de NSE in 2019 is als meest recente jaar het jaar 2018 gebruikt (deze cijfers zijn dus onveranderd ten opzichte van vorig jaar).

De rendementscijfers zijn afkomstig van de Vereniging Hogescholen (hbo) en voor het wo door ResearchNed berekend op basis van het 1CHO (met toepassing van de definities van de VSNU). Alleen voltijdstudenten in de bachelorfase zijn meegenomen in de analyses, tenzij anders vermeld. In deze laatste paragraaf wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste bevindingen aan de hand van de onderzoeksvragen die gesteld zijn in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk.

Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?

Het percentage bachelorstudenten dat een studieachterstand heeft is heel licht gestegen ten opzichte van 2016-2017. Deze stijging wordt veroorzaakt door het aandeel wo-studenten dat achterloopt met hun studie: van 33 procent in 2016-2017 naar 36 procent in 2017-2018. Net als eerdere jaren hebben ouderejaars vaker een studieachterstand dan eerstejaars. Ook studenten met een functiebeperking kijken vaker tegen een achterstand aan. Deze achterstand is ten opzichte van vorig jaar groter geworden. Studenten met een migratieachtergrond geven vaker aan een studieachterstand te hebben dan studenten met een Nederlandse achtergrond, dit verschil is wel afgenomen.

Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?

Het lijkt erop dat in het laatste jaar weer minder studenten actief worden aangesproken op hun studieachterstand. Het aandeel dat aangesproken wordt op hun studieachterstand in het eerste jaar is gedaald. In het hbo worden studenten beduidend vaker geattendeerd op hun studieachterstand dan in het wo. Naarmate men verder in de studie komt, wordt men minder vaak actief op achterstand aangesproken. Studenten met een functiebeperking zijn beter in beeld voor wat betreft hun studieachterstand dan studenten zonder functiebeperking. Dit geldt ook voor hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?

In het wo en het hbo zijn de rendementen stabiel gebleven. De bachelorrendementen van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond in het wo zijn iets lager dan die van overige studenten; verschillen zijn in het wo echter veel kleiner dan in het hbo. Uitgesplitst naar vooropleiding, zien we dat studenten met een vwo-achtergrond in het hbo het hoogste rendement behalen. Studenten met een mbo-achtergrond hebben het laagste rendement onder de hbo-studenten. Vrouwelijke studenten in zowel het wo als het hbo doen het veel beter dan mannelijke. In het wo zien we echter dat het verschil in rendement tussen mannen en vrouwen over de jaren iets kleiner wordt. Voor hbo-studenten geldt dat het verschil gelijk blijft.

Verbetert de studievoortgang van studenten?

In 2017-2018 ligt de gemiddelde studievoortgang op negentig procent (ten opzichte van nominaal) en is daarmee licht gestegen ten opzichte van vorig jaar. In het wo ligt de studievoortgang nauwelijks hoger dan in het hbo. Een uitsplitsing naar herkomst laat zien dat studenten met een Nederlandse achtergrond een betere studievoortgang hebben dan studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. De studievoortgang van vrouwen is beter dan die van de mannen; bij beide groepen zien we een licht stijgende lijn. Vragen we studenten om zelf aan te geven hoe zij hun studieprogressie zien, dan blijkt meer dan de helft volgens eigen zeggen op schema te lopen. Naarmate men verder in de studie komt, loopt men steeds vaker uit de pas.

Verbeterd de inzet en de motivatie van studenten?

Zowel de inzet als de motivatie zijn dit jaar niet veranderd. Bijna de helft zegt een bovengemiddeld hoge inzet te plegen voor de studie en driekwart geeft aan meer dan gemiddeld gemotiveerd te zijn. Vrouwen hebben een iets hogere motivatie dan mannen en in het wo hebben studenten met een niet-westerse migratieachtergrond een iets lagere motivatie dan studenten met een Nederlandse achtergrond.

Verbeterd de tijdbesteding van studenten aan hun studie?

Voor het studiejaar 2017-2018 geldt dat hbo-bachelorstudenten gemiddeld 34 uur aan hun studie besteden, dit is een daling van een uur ten opzichte van het jaar ervoor. Voor wo-studenten is de tijdbesteding onveranderd gebleven (33 uur). Net als vorig jaar besteden hbo-studenten meer tijd aan contacturen (20 uur). Ongeveer veertien uur wordt door de hbo-student besteed aan zelfstudie. Voor wo-studenten geldt dat men gemiddeld genomen zeventien uur aan zelfstudie besteedt en zestien uur aan contacturen. Bètastudenten hebben meer contacturen in zowel het hbo (een uur meer) als het wo (7 uur meer).

Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?

Voor het gehele hoger onderwijs is er geen stijging in het aantal contacturen van eerstejaarsstudenten ten opzichte van 2016-2017. In het hbo hebben de studenten 21 contacturen, in het wo is dit zeventien uur. Het aandeel eerstejaars dat minimaal twaalf uur contacttijd heeft is sinds 2016-2017 niet significant veranderd en ligt op 85 procent. Geplaatst in een Europees perspectief zijn er in het Nederlandse hoger onderwijs veel minder contacturen dan in andere landen. Nederland scoort ten opzichte van andere Europese landen het laagste na Zweden, Noorwegen en Oostenrijk.

Verandert het aandeel werkende studenten?

In Nederland hebben studenten in vergelijking met andere Europese landen vaker een betaalde baan naast hun studie. Het aandeel werkenden ten opzichte van vorig jaar is voor het wo stabiel gebleven met 68 procent. In het hbo ligt het aandeel met betaald werk hoger (79%) en is bovendien met twee procentpunten gestegen ten opzichte van 2016-2017. Voor zowel het wo als het hbo geldt dat ook dit jaar vrouwen vaker betaald werk hebben dan mannen. Ook studenten zonder belemmerende functiebeperking en studenten waarvan de ouders geen hoger onderwijs hebben genoten hebben vaker betaald werk dan hun directe vergelijkingsgroep. Hetzelfde geldt voor studenten zonder migratieachtergrond, thuiswonenden en niet-bètastudenten: deze groepen werken in zowel het hbo als het wo relatief vaker dan hun directe vergelijkingsgroep.

Verandert het aantal gewerkte uren en de invloed daarvan op de studieresultaten?

Voor het gehele hoger onderwijs ligt het aantal gewerkte uren, net als in 2016-2017, op gemiddeld twaalf uur per week. Ten opzichte van eerdere jaren is voor het hbo de tijdbesteding aan werk licht gestegen (ongeveer een half uur, naar 13 uur). Deze stijging stellen we met name vast bij hbo-studenten waarvan de ouders geen hoger onderwijs hebben genoten: bij deze groep steeg het aantal uren werk per week van dertien naar veertien uur. Voor de hbo-studenten met ouders die hoger onderwijs hebben gehad veranderde het aantal gewerkte uren niet significant ten opzichte van 2016-2017. Voor het wo is het aantal uur voor deze groep niet significant veranderd (totaal: 10 uur). Hbo-studenten in de sector Economie werken gemiddeld het meest: zo'n achttien uur per week. In het wo werken rechtenstudenten de meeste uren per week naast hun studie. Het blijkt dat slechts weinig wo-studenten meer dan zestien uur werken, de meeste studenten hebben een baan van minder dan tien uur per week. Voor het hbo geldt dat het percentage studenten dat een baan heeft van tussen de tien en zestien uur per week ten opzichte van vorig jaar licht is gedaald maar dit is nog steeds hoger dan het aandeel studenten met een baan van minder dan tien uur per week. Tenslotte is de studievoortgang van studenten zonder baan vergelijkbaar met die van studenten met een baan van tussen de tien en zestien uur per week. De studievoortgang daalt als studenten meer dan zestien uur per week aan betaald werk besteden.

Waarom werken eerstejaars naast de studie?

De meest belangrijke reden om te werken is voor studenten het hebben van geld om iets extra's te kunnen veroorloven (68%), gevolgd door het kunnen opdoen van werkervaring (52%). Het bekostigen van het levensonderhoud is voor bijna de helft een reden om te werken. Ongeveer 25 procent van de studenten geeft aan dat zij werken om de studie te kunnen betalen. Voor deze groep geldt bovendien voor zowel het hbo als het wo dat studenten zonder hoogopgeleide ouders vaker als reden om te werken aangeven dat zij hiermee voorzien in hun levensonderhoud of om hun studie te betalen.

Verbeterd de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?

Omdat er in 2019 problemen waren met de NSE zijn er geen data geleverd. De laatst getoonde cijfers dateren van 2018. Uit de resultaten van vorig jaar blijkt dat over de gehele linie we de tevredenheid van studenten licht afneemt ten opzichte van het jaar ervoor. In 2017-2018 geeft 76 procent van de studenten aan dat zij tevreden zijn over de opleiding; een jaar eerder was dat 78 procent. In het wo is het percentage tevreden studenten groter dan in het hbo (84% vs. 73%). De afname van het aandeel tevreden studenten is het grootst in het hbo (van 76% tevreden studenten naar 73% tevreden studenten). Ook het oordeel over de inhoud van de opleiding is iets minder goed dan vorig jaar (een lichte daling van 2 ppnt. tevreden studenten): in het hbo is 69 procent tevreden over de inhoud van de opleiding; in het wo is dit 81 procent. Ruim zestig procent van de studenten is tevreden over hun docenten (62% in het hbo en 68% in het wo). Konden we vorig jaar nog een lichte stijging waarnemen, dit jaar zijn de percentages studenten die tevreden zijn over de docenten weer licht gedaald. Studiebegeleiding kent al jaren het laagste tevredenheidspercentage (ongeveer 55% tevreden studenten); dit percentage is door de jaren heen gestegen en verschilt nauwelijks tussen hbo en wo. Tussen 2017 en 2018 zijn de resultaten stabiel. Ongeveer 57% van de studenten in het hoger onderwijs is van oordeel dat de studie uitdagend is. Deze resultaten zijn afkomstig uit de Studentenmonitor. Het aandeel studenten dat (zeer) tevreden is over de mate waarin de studie hen uitdaagt stijgt bovendien in het wo en daalt in het hbo.

Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?

Voor wat betreft de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring zijn de verschillen met vorig jaar klein. Zestien procent van de studenten verricht bestuurswerk als bestuurslid van raden binnen de instelling of van studentenorganisaties; dit gebeurt vaker in het wo dan in het hbo.

Hoe ontwikkelt zich het aandeel studenten met studiegerelateerde buitenlandervaring?

Drie op de tien studenten in Nederland heeft studiegerelateerde buitenlandervaring opgedaan. In Nederland gaan, in vergelijking met andere Europese landen, relatief veel studenten naar het buitenland voor hun studie. In het hbo is het aandeel studenten met een buitenlandervaring niet veranderd ten opzichte van 2016-2017. In het wo is dit aandeel gestegen met drie procentpunten. Het belangrijkste motief voor bachelor- en masterstudenten om tijdens de studie naar het buitenland te gaan is om ervaring op te doen met de taal en cultuur van het bestemmingsland (72%).

Verandert het aandeel ambitieuze studenten?

Het aandeel studenten dat zich bovengemiddeld inzet, een bovengemiddelde motivatie heeft, 35 of meer uur per week besteedt aan de studie en geen studieachterstand heeft is relatief stabiel gebleven. In het hbo is het percentage ambitieuze studenten iets groter dan in het wo. Ook onder vrouwen zien we meer ambitieuze studenten dan onder mannen.

Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?

Voor 2017-2018 geldt dat het aandeel studenten dat een honoursprogramma volgt zeven procent is. In het hbo volgt zes procent een honoursprogramma; in het wo twaalf procent. Voor studenten waarvan de ouders geen hoger onderwijs hebben gehad geldt voor zowel het hbo als het wo dat het aandeel dat een honoursprogramma volgt lager ligt.

In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

Net als voorgaande jaren stijgt het aandeel studenten dat hun studie in een andere taal dan Nederlands volgt zowel in het hbo als in het wo. In het wo gaat het om veertig procent van de studenten; in het hbo zestien procent. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond volgen vaker een studie in een andere taal dan het Nederlands. Voor driekwart van deze groep speelt de taal van de opleiding een grote rol in de studiekeuze. In het wo volgen bètastudenten aanzienlijk vaker een niet-Nederlandstalige opleiding dan niet-bètastudenten. In het hbo is dit andersom.

In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

Het aandeel studenten het profileringsfonds kent, is relatief laag en is voor het hbo vier procent en voor het wo zeven procent. Van de groep die het profileringsfonds kent, maakt 29 procent daadwerkelijk gebruik van het profileringsfonds. Dit gebeurt vaker in het wo (34%) dan het hbo (25%).

In welke mate wijkt de studievoortgang van studenten met een functiebeperking en studenten met zorgtaken af van die van overige studenten en hoe tevreden zijn zij over beschikbare voorzieningen?

Een derde deel van de studenten heeft een functiebeperking. Dyslexie en dyscalculie komen het vaakst voor, gevolgd door psychische problemen en ADHD/ADD en concentratieproblemen. Naast het welzijn van de groep studenten met een functiebeperking die daar hinder van ondervindt bij het volgen van een studie, is ook het welzijn van studenten met zorgtaken onderzocht. Dit zijn studenten die ofwel de zorg hebben voor kinderen (ouderschapstaken), ofwel mantelzorg verlenen of andere zorgtaken hebben voor naasten. Deze drie zogenaamde aandachtsgroepen zijn steeds vergeleken met studenten die géén functiebeperking hebben of belast zijn met zorgtaken, de zogenaamde referentiegroep.

Alle drie de groepen studenten met een functiebeperking of een zorgtaak laten een minder goede studievoortgang zien. Het ervaren van de functiebeperking als een belemmering of hindernis bij het studeren is allesbepalend voor een minder goede studievoortgang bij deze groep. Alle drie de aandachtsgroepen lopen significant vaker een studieachterstand op dan de referentiegroep. Studenten met ouderschapstaken ondervinden de meeste problemen. Zij hebben beduidend minder mogelijkheden om tijd aan hun studie te besteden. Dat blijkt ook uit het aantal uren dat zij gemiddeld per week aan hun studie besteden: gemiddeld vier uur per week minder dan studenten zonder functiebeperkingen.

De helft van de studenten met een functiebeperking maakt gebruik van voorzieningen voor studeren met een functiebeperking. Veertien procent is (zeer) ontevreden over het niveau van deze speciale voorzieningen. Ook over de studiefaciliteiten zijn studenten met functiebeperkingen minder tevreden. En wat studiebegeleiding betreft, daar zijn de studenten in alle drie de aandachtsgroepen significant vaker ontevreden over dan de studenten in de referentiegroep. De onvrede over de speciale voorzieningen voor studenten met een functiebeperking is door de betreffende studenten in eigen bewoordingen naar voren gebracht.

Er zijn op de eerste plaats te weinig voorzieningen of deze zijn niet of slechts beperkt beschikbaar, zo luidt de vaakst genoemde klacht. Een tweede reden voor onvrede betreft de studieadviseur. Deze beschikt lang niet altijd over voldoende kennis over wat er allemaal mogelijk is of aanwezig is aan voorzieningen voor studenten met een functiebeperking. Ze weten vaak niet waar een student aanspraak op kan maken en tonen niet altijd begrip voor de aard van de beperking en welke belemmeringen dat met zich meebrengt. Een derde vaak gehoorde klacht gaat over de extra tijd die studenten krijgen. Extra tijd is vaak wel formeel geregeld bij tentamens, maar niet bij andere onderwijsprestaties die geleverd moeten worden. Daarnaast wordt de slechte toegankelijkheid tot de voorzieningen genoemd als reden voor onvrede. Studenten moeten veel zelf uitzoeken en krijgen daar weinig hulp of ondersteuning bij. Tot slot willen wij nog de stilte-ruimtes noemen die in praktijk geen stilte-ruimtes blijken te zijn, zelfs niet prikkelarm. En dan nog een laatste woord over surveillanten die kennelijk niet altijd zijn ingelicht over waarom een groep studenten apart zit. Ze praten, zijn druk en zorgen voor onrust in het tentamenlokaal.

6 Studieuitval

6.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk volgen we de eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs en bekijken we de totale uitval en switch tijdens of direct na het eerste studiejaar. We gaan na of het aandeel studenten dat zich opnieuw inschrijft voor dezelfde studie binnen dezelfde instelling (herinschrijvers) is toegenomen of afgenomen, om in een tweede stap vast te stellen of het percentage dat uitvalt gekozen heeft voor een andere opleiding binnen dezelfde instelling, voor een andere of dezelfde opleiding aan een andere instelling of zich helemaal niet meer heeft ingeschreven in het hoger onderwijs. Op deze manier worden de mogelijke gevolgen van de getroffen beleidsmaatregelen nader bekeken. Hiervoor beginnen we met een beschrijvend overzicht van de omvang van de uitval en switch op basis van een analyse van administratieve trends. Vervolgens wordt er op basis van resultaten van de Startmonitor een verdieping gegeven bij die cijfers: in hoeverre bepaalt het studiekeuzeprocess en de wijze van oriëntatie op een studie of een student ervoor kiest om deze studie voort te zetten? Dit hoofdstuk geeft daarmee antwoord op de volgende tien onderzoeksvragen:

- 6_1 In hoeverre verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs?
- 6_2 In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?
- 6_3 In welke CROHO-sectoren is de minste en meeste uitval en switch?
- 6_4 In hoeverre verandert het aandeel switchers in bètatechnische studies dat opnieuw voor bètatechniek kiest?
- 6_5 In hoeverre zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met en zonder migratieachtergrond?
- 6_6 Wat is de relatie tussen de uitval en switch en andere achtergrondkenmerken van de studenten?
- 6_7 In hoeverre verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?
- 6_8 In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt?
- 6_9 In hoeverre zijn er verschillen in het studiekeuzeprocess tussen studenten die uitvallen en studenten die niet uitvallen?
- 6_10 In welke mate verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?

6.2 Data en definities

In dit hoofdstuk maken we gebruik van twee datasets. Voor het beschrijvende onderdeel waarbij de omvang van de uitval en switch wordt beschreven, maken we gebruik van het 1CHO. Voor de verdiepende analyse van de redenen voor uitval en switch en de relatie tussen studiekeuze en uitval en switch is gebruikgemaakt van gegevens uit de Startmonitor.

Voor het bepalen van de eerstejaarscohorten waarop de uitvalcijfers gebaseerd zijn, zijn de volgende definities gehanteerd (definities DUO): er is een selectie gemaakt van alle studenten met een hoofdschrijving in het domein hoger onderwijs voltijd in de bachelor. Alleen studenten die niet eerder een diploma hebben behaald in het hoger onderwijs zijn meegenomen. Associate degrees zijn buiten beschouwing gelaten, evenals de levensbeschouwelijke universiteiten. De februari-instroom is achterwege gelaten (selectie studiejaar is gelijk aan het eerste inschrijffjaar in het hoger onderwijs). De bestanden bevatten zowel Nederlandse als buitenlandse studenten. Voor het bepalen van de studieuitval is een correctie toegepast voor joint degrees (switch binnen een joint degree wordt niet als switch beschouwd) en voor studenten die in hun eerste inschrijffjaar een bachelordiploma halen. Alle studenten die zonder het behalen van een bachelordiploma in het tweede jaar doorstromen naar een master (het betreft hier vooral studenten met een vooropleiding in de categorie 'onbekend', 'overig' of 'buitenlands') worden tevens niet als uitvallers of switchers beschouwd. Studenten die zijn overleden zijn uit de bestanden verwijderd.

In totaal zijn er voor de uitvalanalyses in dit hoofdstuk 1.357.365 eerstejaarsrecords geanalyseerd, verdeeld over de instroomcohorten 2006-2007 t/m 2016-2017. Tabel 6.1 toont de aantallen (gearceerde cellen).

Tabel 6.1: Aantal records (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

Jr1ho	Inschrijvingsjaar												Totaal
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
2005	1.845	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.845
2006	98.031	2.071	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100.102
2007	0	101.300	2.063	0	0	0	0	0	0	0	0	0	103.363
2008	0	0	105.591	2.677	0	0	0	0	0	0	0	0	108.268
2009	0	0	0	112.526	2.640	0	0	0	0	0	0	0	115.166
2010	0	0	0	0	111.654	3.078	0	0	0	0	0	0	114.732
2011	0	0	0	0	0	113.058	2.748	0	0	0	0	0	115.806
2012	0	0	0	0	0	0	113.225	2.940	0	0	0	0	116.165
2013	0	0	0	0	0	0	0	123.637	2.323	0	0	0	125.960
2014	0	0	0	0	0	0	0	0	119.991	2.772	0	0	122.763
2015	0	0	0	0	0	0	0	0	0	111.224	1.850	0	113.074
2016	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	119.857	1.757	121.614
2017	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	127.271	129.013
2018	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	131.157
Totaal	99.876	103.371	107.654	115.203	114.294	116.136	115.973	126.577	122.314	113.996	121.707	129.028	1.519.028

Aan deze cohorten (alleen voltijdstudenten) zijn de inschrijfgegevens van het volgende jaar gekoppeld. Voorts is bepaald wat het eerste diplomajaar is waarin de student uit het cohort aan de betreffende instelling een bachelordiploma behaalt op basis van de volgende voorwaarden:

- OCW-correspondentienummer is gelijk aan een OCW-correspondentienummer uit het cohort;
- actuele instelling is gelijk aan de actuele instelling van de student in het instroomjaar;
- soort diploma in het soort hoger onderwijs is gelijk aan 03 of 04 (bachelor).

Een student uit het cohort is vervolgens na één jaar geswitcht tussen de instellingen als de actuele instelling van de inschrijving in het instroomjaar ongelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar +1) én de student geen ho-einddiploma gedurende het instroomjaar heeft behaald. Voor switch binnen een joint degree (een opleiding die door twee instellingen in samenwerking wordt aangeboden) is gecorrigeerd, evenals voor opleidingen die na het eerste jaar gefuseerd zijn. Een student is een switcher binnen de instelling na één jaar wanneer de actuele instelling in het instroomjaar gelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar +1), de opleiding in het instroomjaar niet gelijk is aan (instroomjaar +1) en wanneer de student geen bachelordiploma aan de actuele instelling heeft behaald waarvan het diplomajaar gelijk is aan het instroomjaar. Hierbij wordt een opleiding als volgt gedefinieerd: als de opleiding historisch equivalent gevuld is, dan wordt de opleiding historisch equivalent gebruikt; indien dit niet gevuld is, wordt de opleiding actueel equivalent gebruikt. De volgende twee groepen zijn als 'uitval en switch' getypeerd:

- uitval: uitval uit het hoger onderwijs: de student heeft in instroomjaar +1 geen inschrijving in het hoger onderwijs;
- switch: switch tussen instellingen (de student studeert in instroomjaar +1 aan een andere instelling) of switch binnen de instelling (de student studeert aan dezelfde instelling, maar aan een andere opleiding).

Omdat dit onderzoek zich met name richt op het stelsel en de landelijke stromen is ervoor gekozen een onderscheid te maken tussen uitval (groep 1) en switch (studenten die in het hoger onderwijs blijven: groep 2). In een aantal figuren zijn deze twee groepen samengenomen onder het kopje 'uitval en switch': studenten die de initieel gekozen opleiding niet voortzetten.

6.3 Omvang van uitval en switch

Figuur 6.1 toont dat van het instroomcohort 2017-2018 gemiddeld 32,3 procent in het tweede jaar niet verder is gaan studeren aan de initiële opleiding. Dat is 1,2 procentpunt hoger dan het percentage uitval en switch van cohort 2016-2017 (31,1%). Hiermee concluderen we dat de uitval (na een kleine daling vorig jaar) licht is gestegen. In totaal waren er ruim 41.000 ho-eerstejaars die hun initieel gekozen studie niet voortzetten: meer dan dertigduizend hbo-eerstejaars (36% van de hbo-eerstejaars) en ruim 10.000 wo-eerstejaars (24% van de wo-eerstejaars). Van alle studenten uit het instroomcohort 2017-2018 verlieten ruim 16.000 studenten het hoger onderwijs (uitval); bijna 25.000 studenten kozen in het tweede jaar voor een andere studie in het ho (switch). Voor het wo geldt dat het percentage uitval en switch van cohort 2017-2018, na de afgelopen elf jaar te zijn teruggelopen met vijf procentpunten, hoger ligt (1,3%) dan het jaar ervoor. Voor het hbo is in de afgelopen elf jaar geen eenduidige toe- of afname te zien in het percentage uitval en switch, dat schommelt rond de 36 procent. Het percentage van het hbo-instroomcohort 2017-2018 dat uitvalt of switcht is 1,4 procent hoger dan van het cohort een jaar eerder. Het verschil tussen wo en hbo is sinds 2012-2013 ongeveer gelijk gebleven. Voor cohort 2017-2018 geldt dat het aandeel uitval en switch in het hbo twaalf procentpunten hoger ligt dan in het wo.

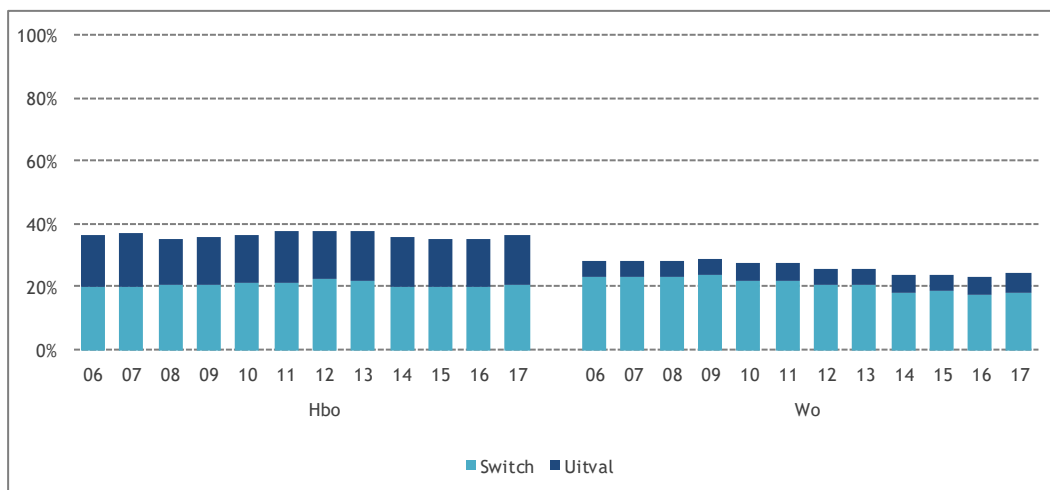

Figuur 6.1: Uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

In figuur 6.2 is de uitval en switch verder uitgesplitst naar het deel dat een switch maakt binnen het hoger onderwijs en het deel dat het hoger onderwijs geheel verlaat. Het percentage eerstejaars dat het ho geheel verlaat is groter in het hbo dan in het wo.

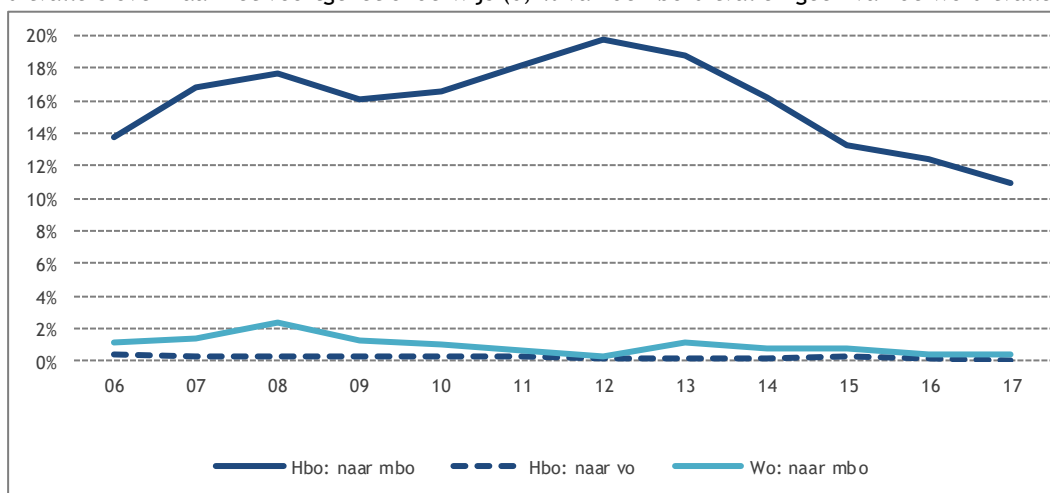
Gemiddeld over alle jaren verlaat sinds instroomcohort 2006-2007 elk jaar ruim vijftien procent van de hbo-eerstejaars het hoger onderwijs, tegenover gemiddeld 5,5 procent van de wo-eerstejaars. Van cohort 2017-2018 viel in het hbo 15,9 procent in het eerste jaar uit (1 ppnt. meer dan het jaar ervoor) en in het wo 6,6 procent (ruim 0,5 ppnt. meer dan het jaar ervoor). Het aandeel hbo-studenten dat switcht binnen het hoger onderwijs is al enkele jaren constant en schommelt sinds 2014 rond de twintig procent (20,4% voor cohort 17-18).

Voor het wo geldt dat het percentage eerstejaarsstudenten dat switcht binnen het hoger onderwijs de laatste jaren licht gedaald is, al was er voor cohort 2017-2018 weer sprake van een lichte toename met 0,7 procentpunt naar 17,8 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Zowel de uitval als de switch in het wo zijn dus iets toegenomen: in het hbo steeg de uitval iets meer dan de switch, in het wo is deze stijging ongeveer gelijk.

Figuur 6.2: Type uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

De bestemming van studenten die uitvallen uit het hoger onderwijs is in de meeste gevallen niet bekend (bij hbo 89% onbekend, bij wo ruim 99% onbekend). Dit betekent dat deze studenten een jaar later niet meer in Nederlandse registers van het bekostigd onderwijs voorkomen. De bestemming van studenten die een jaar later nog wel in de registers staan is te zien in figuur 6.3. Elf procent van de hbo-uitvallers uit instroomcohort 2017-2018 stapte over naar het mbo (daling van ruim 1 ppnt. ten opzichte van een jaar eerder). Een half procent van de wo-uitvallers is op het mbo terug te vinden. Er gaan nauwelijks ho-uitvallers over naar het voortgezet onderwijs (0,1% van de hbo-uitval en geen van de wo-uitvallers).

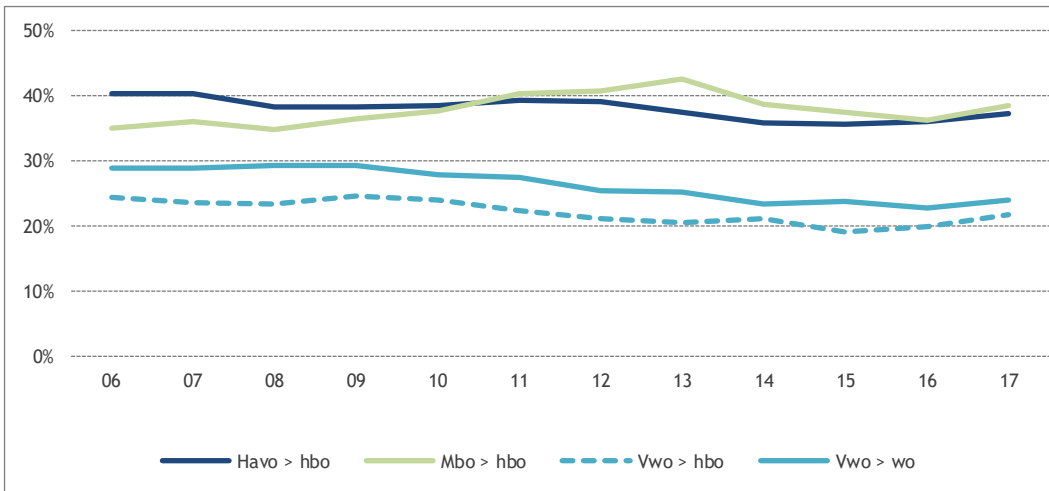

Figuur 6.3: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

6.4 Uitval en switch naar vooropleiding

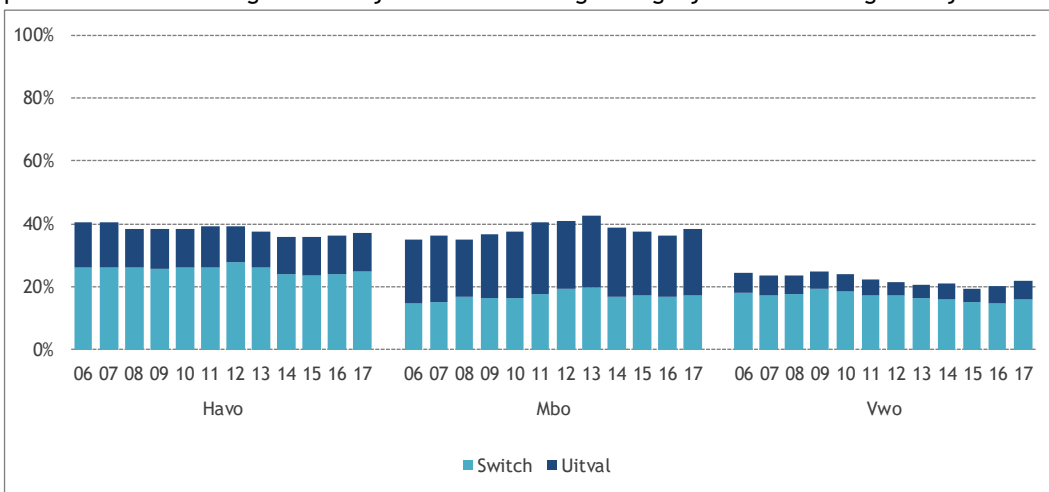
De uitval en switch onder hbo-eerstejaars met een mbo-diploma nam sinds het instroomcohort 2013-2014 af van 43 procent naar 36 procent tot en met 2016-2017. Voor cohort 2017-2018 is er weer een lichte stijging te zien naar 38 procent (figuur 6.4; een toename van 2,1 ppnt.). Het aantal hbo-eerstejaars met een havo-diploma dat uitvalt of switchte was sinds cohort 2014-2015 36 procent en is voor cohort 2017-2018 gestegen naar 37 procent (een toename van 1,1 ppnt.). Van hbo-studenten met een vwo-diploma viel (cohort 17-18) 22 procent uit of switchte (een stijging van 1,8 ppnt. t.o.v. het cohort daarvoor). In het wo viel 24 procent van de eerstejaars uit (cohort 17-18; een stijging van 1,3 ppnt.). Hiermee kunnen we concluderen dat de uitval over de gehele linie licht is toegenomen en dat deze toename het grootst is bij de mbo-hbo doorstroom.

Figuur 6.4: Uitval en switch (%) naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

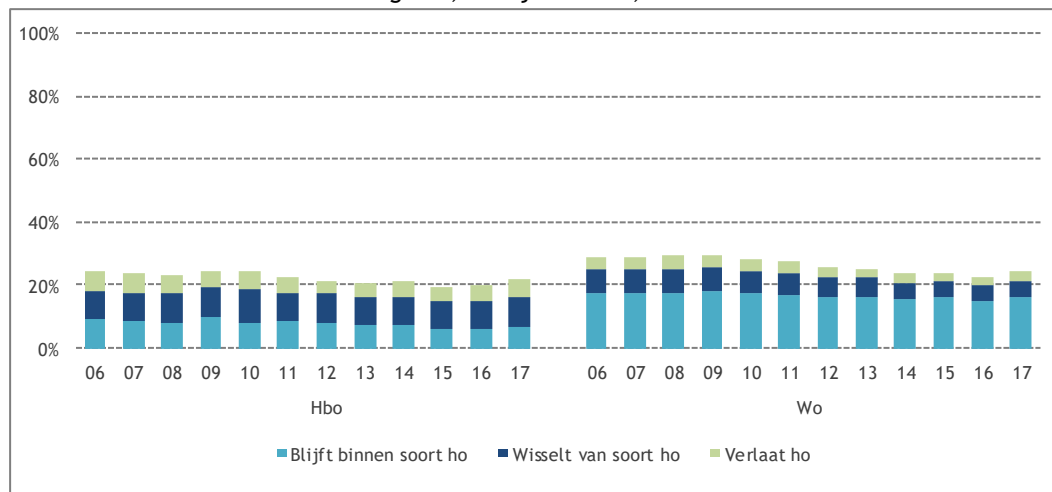
Figuur 6.5 toont het percentage uitval en switch onder hbo-studenten van de laatste twaalf instroomcohorten naar type uitval en switch, en vooropleiding. In totaal 37 procent van de hbo-studenten met een havo-diploma stopte het laatste jaar met de aanvankelijk gekozen studie (ruim 1 ppnt. meer dan cohort 16-17). In totaal 66 procent van deze groep switchte van opleiding en 34 procent verliet het ho. Van de hbo-studenten met een mbo-achtergrond stopte 38 procent met opleiding, dat is twee procent meer dan in 2016-2017. Ook hier is zowel de uitval als de switch iets toegenomen. Hbo'ers met een mbo-achtergrond vallen vaker uit (56%) dan dat zij switchen (44%). Dit verschil is in de voorgaande jaren ook terug te zien. Hbo-eerstejaars met een vwo-diploma stoppen in het algemeen minder vaak met hun studie dan hbo'ers met een havo- of mbo-achtergrond. Voor cohort 2017-2018 ligt het percentage uitval en switch op 22 procent (bijna 2 ppnt. meer dan het voorgaande jaar): 73 procent van hen switcht van opleiding en 27 procent verlaat het hoger onderwijs. Deze verhouding is vergelijkbaar met voorgaande jaren.

Figuur 6.5: Type uitval en switch van hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle hbo-eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

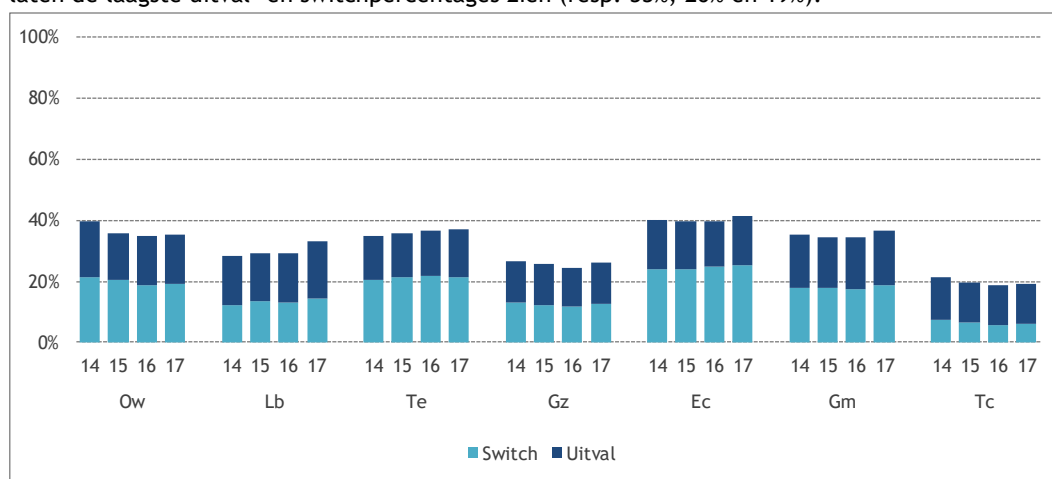
De uitval en switch van ho-studenten met een vwo-achtergrond is relatief laag (minder dan 24%). Omdat vwo-gediplomeerden zowel voor hbo als wo kunnen kiezen binnen het ho, is het interessant om na te gaan welk deel van de hbo-eerstejaars toch kiest voor het wo en andersom. Dit is weergegeven in figuur 6.6 als 'Wisselt van soort ho'. Het percentage wo-eerstejaars met een vwo-diploma dat na het eerste jaar switcht van wo naar hbo nam de afgelopen elf jaar af (van 7,4% voor cohort 06-07 naar 4,7% voor cohort 17-18).

De situatie dat hbo-eerstejaars met een vwo-diploma switchen naar het wo gebeurt vaker; dit percentage schommelt sinds cohort 2006-2007 rond gemiddeld 9,2 procent: van cohort 2017-2018 stapte 9,3 procent van de hbo'ers met een vwo-achtergrond over naar het wo. Zoals in figuur 6.6 te zien, switchten wo-eerstejaars met een vwo-diploma meestal binnen wo (dus naar een andere wo-opleiding) en vertrekken hbo-studenten met een vwo-achtergrond, als zij switchen, vaker naar het wo.

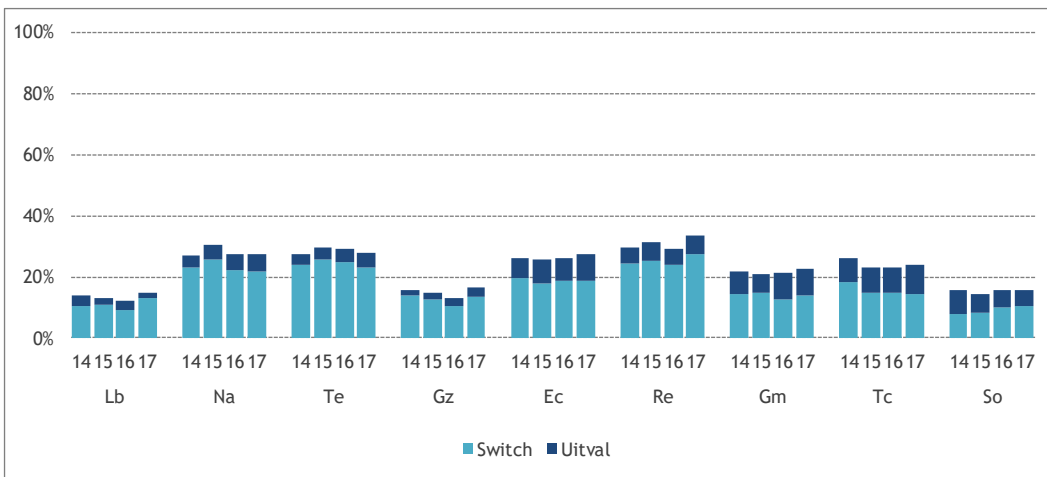
Figuur 6.6: Type uitval en switch van vwo-gediplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. alle vwo-uitval en switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

Figuur 6.7 toont de switch en uitval in het hbo naar sector voor de laatste vier instroomcohorten. Hieruit komt naar voren dat met name de sector Economie het meest problematisch is. De uitval en switch samen stegen daar in het laatste jaar naar boven de veertig procent. Deze sector wordt op het gebied van uitval en switch op de voet gevolgd door Gedrag & Maatschappij en Onderwijs en Techniek met een uitval- en switchpercentage van ongeveer 36 procent. De sectoren Landbouw, Gezondheidszorg en Taal & Cultuur laten de laagste uitval- en switchpercentages zien (resp. 33%, 26% en 19%).

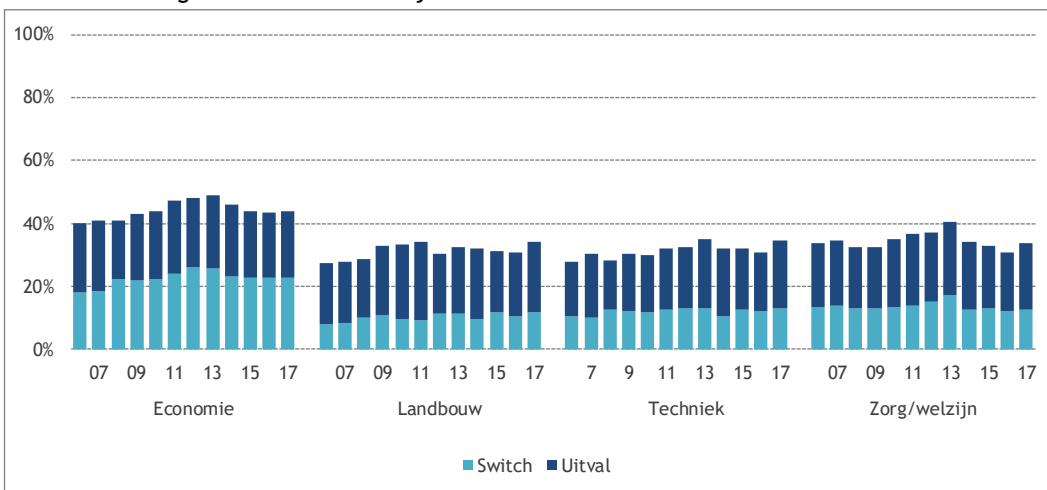
Figuur 6.7: Type uitval en switch uit het hbo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

In het wo is de uitval en switch samen bij Rechten het hoogst (34%, zie figuur 6.8). Bij Rechten zien we tevens de grootste stijging sinds vorig jaar. Bij Techniek, Natuur en Economie ligt de gezamenlijke uitval en switch tussen 27 en 28 procent; bij Gedrag & Maatschappij en Taal & Cultuur rond de 23 à 24 procent. De uitval in de sectoren Gezondheidszorg en Landbouw als ook bij de sectoroverstijgende opleidingen (zoals bijv. de University Colleges) is met vijftien à zestien procent het laagst van het hele hoger onderwijs.

Figuur 6.8: Type uitval en switch uit het wo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

De uitval en switch van mbo-studenten in het hbo is in figuur 6.9 weergegeven, uitgesplitst naar mbo-sector. Voor alle sectoren daalde voor het instroomcohort 2016-2017 de uitval en switch. Voor cohort 2017-2018 zien we weer een lichte stijging in alle sectoren. Van de hbo-eerstejaars uit cohort 2017-2018 uit de mbo-sectoren Landbouw, Techniek of Zorg & Welzijn stopte of switchte gemiddeld 34 procent. Bij hbo'ers die vanuit de mbo-sector Economie kwamen, ligt dit percentage een stuk hoger, namelijk 44 procent. Ook in voorgaande jaren was de uitval en switch hoger onder hbo-studenten met een mbo-economieachtergrond. Wel verlaten zij minder vaak dan andere studenten het hbo definitief.

Figuur 6.9: Type uitval en switch mbo-hbo (%) naar sector mbo (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

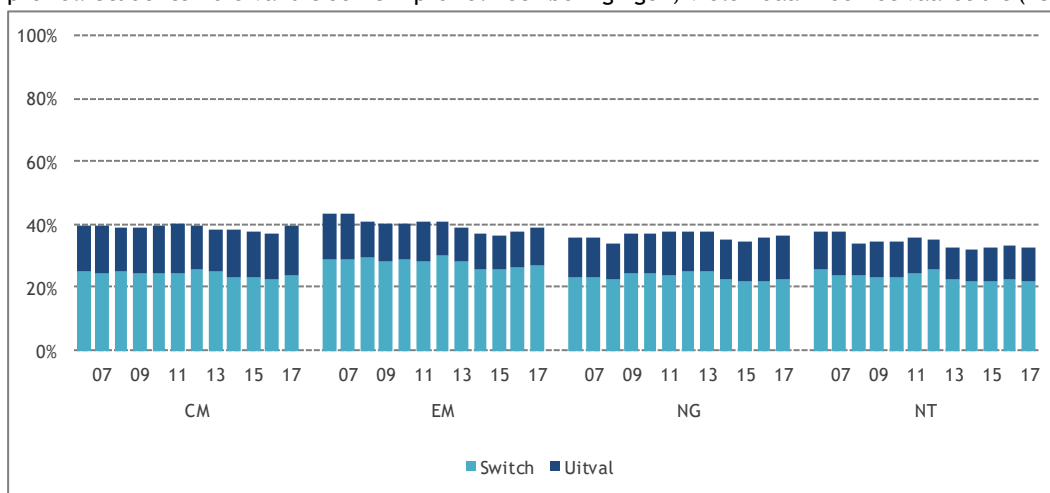
Tabel 6.2 laat de uitvalpercentages zien van studenten die doorstromen van een specifieke mbo-sector naar een specifieke hbo-sector van instroomcohort mbo-hbo 2017-2018. Hierin valt allereerst op dat (vanuit alle mbo-sectoren) de uitval en switch naar hbo-economie relatief hoog is. De gemiddelde uitval van de mbo-hbo doorstroom ligt op 38 procent. Ook de uitval en switch vanuit Economie in het mbo naar Economie, Landbouw, Gedrag & Maatschappij en Onderwijs in het hbo is bovengemiddeld. Daarnaast valt op dat studenten die doorstromen van Economie naar Gezondheidszorg vaker uitvallen of switchen (38%), vergeleken met de andere uitval en switch in deze sector (31% of minder). Verder kent ook de doorstroom van Techniek naar Economie en Gedrag & Maatschappij relatief veel uitval en switch (resp. 45% en 40%) en zien we een problematische stroom vanuit Zorg & Welzijn naar Economie (47%), Landbouw (53%) en Techniek (49%).

Tabel 6.2: Uitval en switch van mbo-sector naar hbo-sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

Van mbo-sector ↓	Naar hbo-sector ↓						
	Onderwijs	Landbouw	Techniek	Gezondheids- zorg	Economie	Gedrag en Maatschappij	Taal en Cultuur
Economie	49%	46%	38%	38%	46%	41%	24%
Landbouw	41%	35%	32%	27%	39%	28%	30%
Techniek	38%	26%	33%	31%	45%	40%	22%
Zorg/welzijn	34%	53%	49%	25%	47%	35%	24%

Blauwe en vetgedrukte percentages geven de bovengemiddeld hoge uitvalpercentages weer.

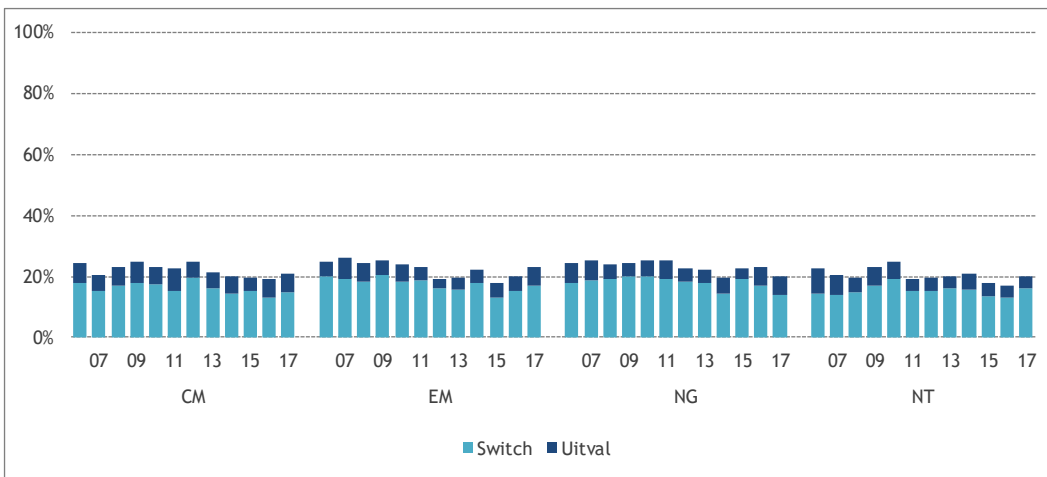
Figuur 6.10 tot en met figuur 6.12 tonen de eindexamenprofielen en uitval en switch bij studenten uit havo en vwo³¹. Het deel van de studenten met een havo-diploma dat uitviel of switchte, was in 2017-2018 met 32,5 procent het kleinst bij studenten met een nt-profiel (figuur 6.10). Dit is vrij stabiel gebleven en bestaat voor twee derde uit studenten die switchen van opleiding. Het percentage havo-gediplomeerden met een ng-profiel dat switcht of uitvalt, was in 2017-2018 met 37 procent ruim een procentpunt hoger dan het jaar ervoor; 22 procent switchte en 14,5 procent viel uit. Havo-gediplomeerden met cm of em stopten in 39 procent van de gevallen met de gekozen opleiding. Dat is in beide gevallen hoger dan het jaar ervoor. Het grootste deel switchte: 24 procent van de havisten met een cm-profiel en 27 procent vanuit een em-profiel. Studenten die vanuit een cm-profiel het hbo ingingen, vielen daarmee het vaakst uit (15,4%).

Figuur 6.10: Type uitval en switch havo-hbo (%) naar profiel havo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

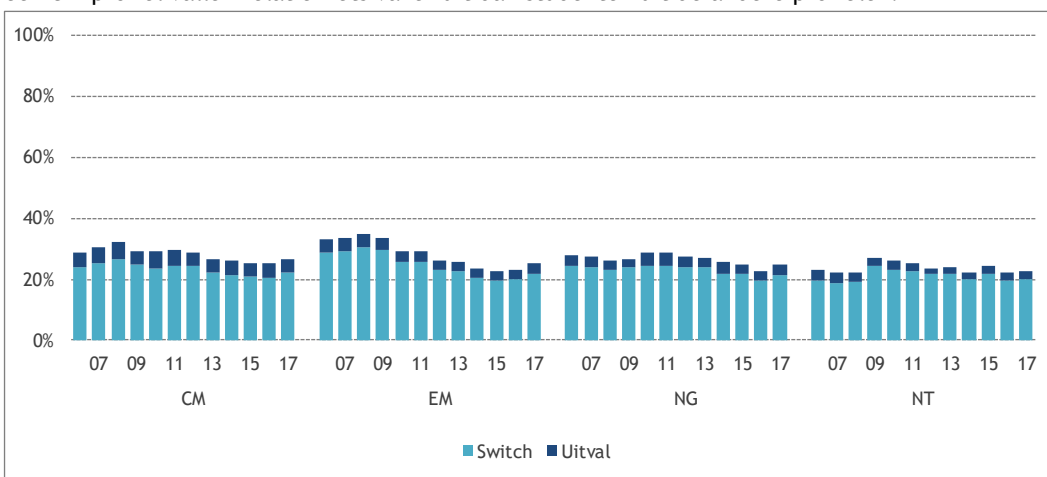
Het aandeel hbo-studenten met een vwo-diploma dat uitviel of switchte, was bij het instroomcohort 2017-2018 het grootst onder studenten met een em-profiel (23% ruim 3 ppnt. stijging, figuur 6.11). Voor cohort 2016-2017 was de switch- en uitvalgroep het grootst bij het ng-profiel; bij cohort 2017-2018 is de uitval en switch bij deze groep afgenomen van 23 naar twintig procent. Bij cm en nt is er bij cohort 2017-2018 een toename (2 à 3 ppnt.). Bij nt-profielen is deze toename bijna volledig toe te schrijven aan een toename in studenten die switchen van opleiding (+2,9 ppnt.); de totale uitval is bij deze groep onveranderd. Ook bij hbo'ers met een vwo-cm-profiel is het grootste deel van de toename toe te schrijven aan de switch (+1,9 ppnt). Bij de ng-groep wordt het grootste deel van de afname van uitval en switch veroorzaakt door de afname van studenten die switchten (2,8 ppnt.). Bij hbo-studenten die in het vwo een em-profiel hebben gekozen, is er een toename bij zowel uitval (+1,5 ppnt.) als switch (+1,7 ppnt.).

31 De combinatieprofielen zijn als volgt ingedeeld: em/cm = em; ng/cm en ng/em = ng; nt/cm, nt/em en nt/ng = nt.

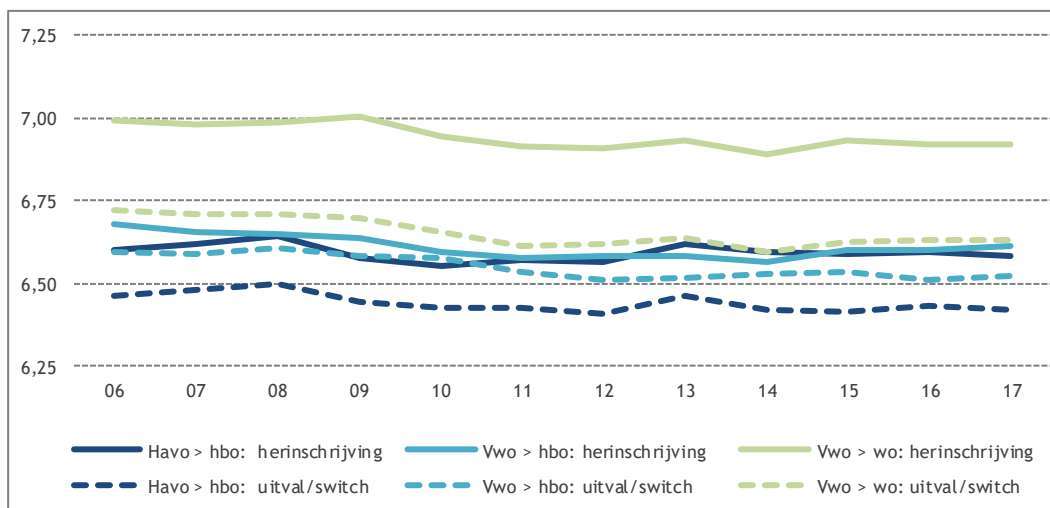
Figuur 6.11: Type uitval en switch vwo-hbo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

Voor cohort 2016-2017 was de totale switch en uitval onder wo-studenten met een vwo-achtergrond bij de profielen cm, ng en nt afgenomen; dit jaar is een toename (figuur 6.12) te zien bij met name wo-studenten met een ng- of em-profiel (+2 ppnt.). Er is bij beide profielen een toename van switch en uitval. Het percentage wo-studenten met een cm-profiel dat met de opleiding stopte in 2017-2018 was ruim één procentpunt hoger dan het jaar ervoor. Het percentage uitval en switch onder studenten met een nt-profiel is licht gestegen (+0,5 ppnt.). Bij alle vier de profielen wordt voornamelijk geswitcht. Wo-studenten met een cm-profiel vallen relatief iets vaker uit dan studenten uit de andere profielen.

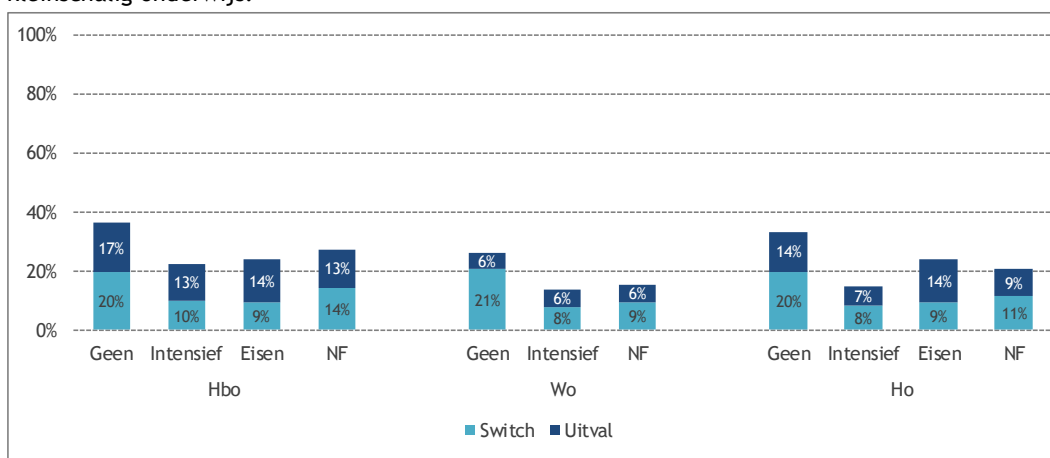
Figuur 6.12: Type uitval en switch vwo-wo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

Figuur 6.13 onderscheidt de uitval en switch naar gemiddeld eindexamencijfer. Hierbij zien we duidelijk dat studenten die zich na het eerste jaar herinschrijven voor dezelfde studie gemiddeld een hoger eindexamencijfer hebben behaald op hun vooropleiding, dan degenen die zijn uitgevallen of geswitcht. Dit geldt voor alle drie de vooropleidingsgroepen in de afgelopen elf jaar. Het verschil is het grootst bij studenten die vanuit het vwo naar het wo zijn gegaan en het kleinst bij vwo'ers die naar het hbo zijn gegaan.

Figuur 6.13: Gemiddelde eindexamencijfers vo van de uitval en switch vergeleken met de groep die niet uitvalt of switcht (herinschrijvers) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

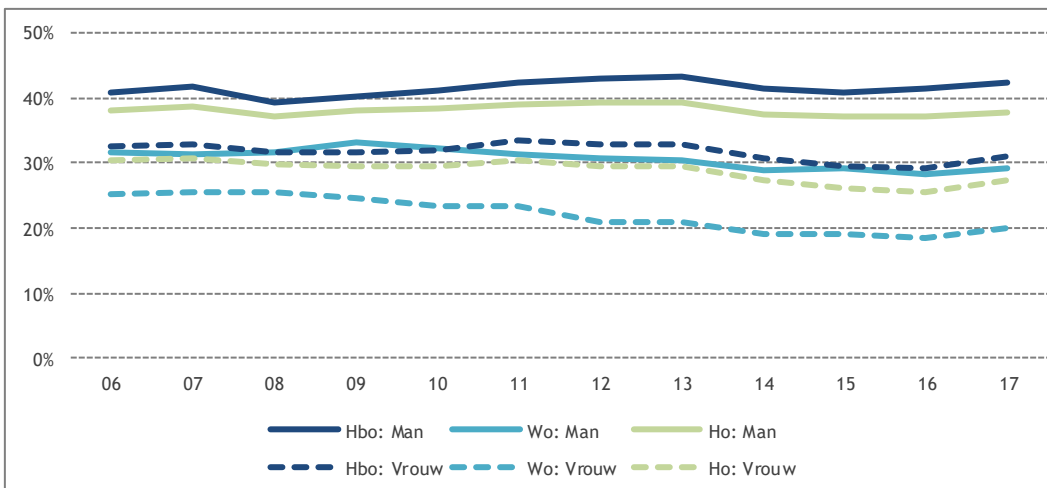
In figuur 6.14 is de uitval/switch in kaart gebracht onder studenten die aan opleidingen met verschillende soorten selectie deelnamen. Hierin worden de volgende soorten selectie onderscheiden: geen selectie (1), intensief kleinschalig onderwijs (met name University Colleges; 2), opleidingen met nadere eisen (met name kunstopleidingen; 3) en opleidingen met numerus fixus (4). Te zien is dat in zowel het hbo als in het wo het aandeel studenten dat switcht tot ruim twee keer zo groot is bij opleidingen waarbij geen selectie plaatsvindt, als bij opleidingen met enige vorm van selectie. Ook het aandeel studenten dat uitvalt, is het grootst bij opleidingen zonder selectie. De minste uitval/switch lijkt voor te komen bij intensief kleinschalig onderwijs.

Figuur 6.14: Switch en uitval van studenten die al dan niet zijn gestart met een kleinschalig intensieve opleiding, een opleiding met nadere eisen of een numerusfixusopleiding versus overige studenten (bron: 1cHO/CROHO 2017-2018)

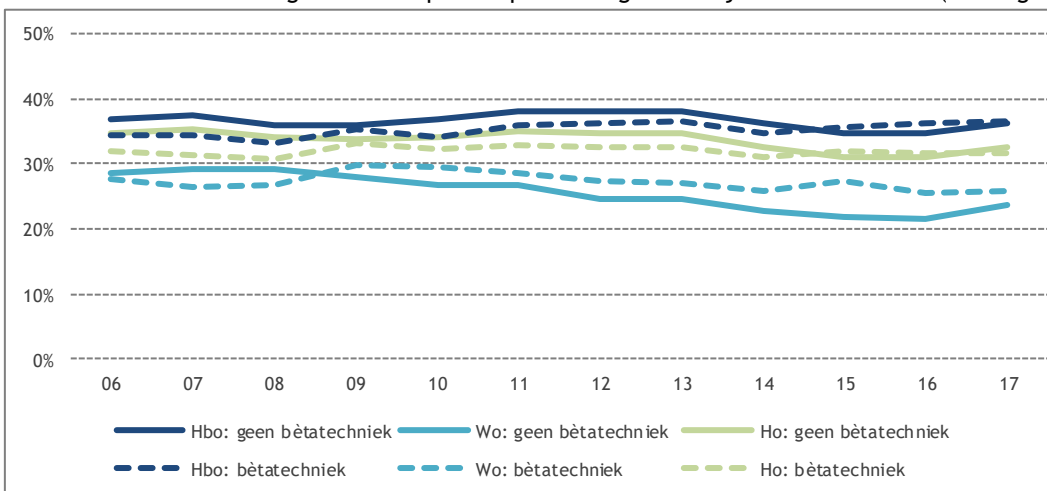
6.5 Uitval en switch naar achtergrondkenmerken

In het algemeen is de uitval en switch bij mannen groter dan bij vrouwen. Figuur 6.15 laat zien dat zowel in het hbo als in het wo het verschil in uitval- en switchpercentage tussen mannen en vrouwen rond de tien procentpunten is. Dit verschil is sinds het instroomjaar 2006-2007 in zowel hbo als wo ongeveer drie procentpunten groter geworden. Bij cohort 2017-2018 is het verschil bij zowel hbo als wo tussen mannen en vrouwen echter één procent kleiner geworden ten opzichte van het voorgaande jaar.

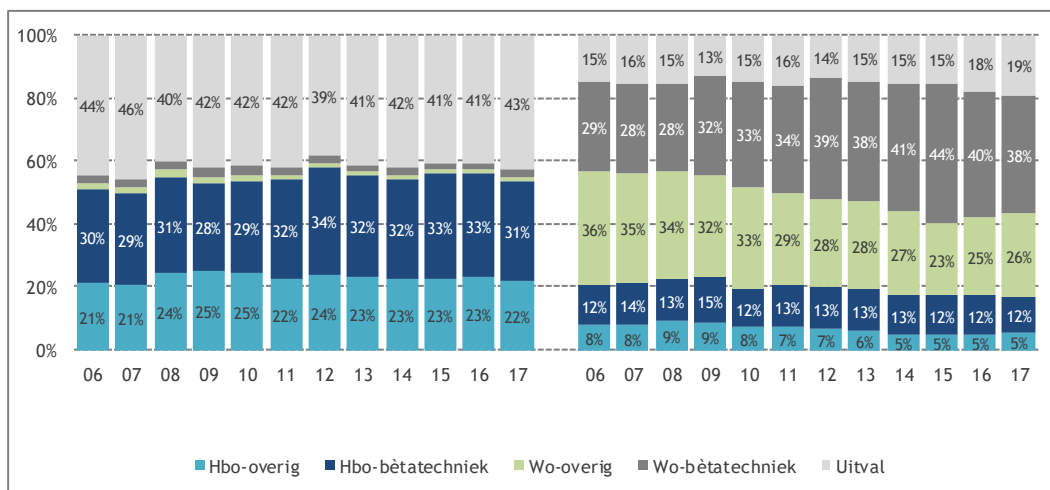
Figuur 6.15: Uitval en switch (%) naar geslacht en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

In figuur 6.16 is de uitval en switch uitgesplitst naar het wel of niet volgen van een bètatechnische studie, per soort hoger onderwijs. Opvallend is dat het percentage uitval en switch onder niet-bètatechniekstudenten in zowel het hbo als het wo in 2017-2018 ongeveer twee procentpunten hoger is dan vorig jaar, terwijl dit onder studenten die een bètatechnische studie kozen in zowel het hbo als het wo ongeveer hetzelfde is gebleven. De uitval en switch verschillen voor cohort 2017-2018 in het hbo niet tussen bètatechniekstudenten en andere studenten (beide ruim 36%), maar wel in het wo: hier is de uitval bij bètatechniekstudenten ongeveer twee procentpunten hoger dan bij andere studenten (26% tegenover 24%).

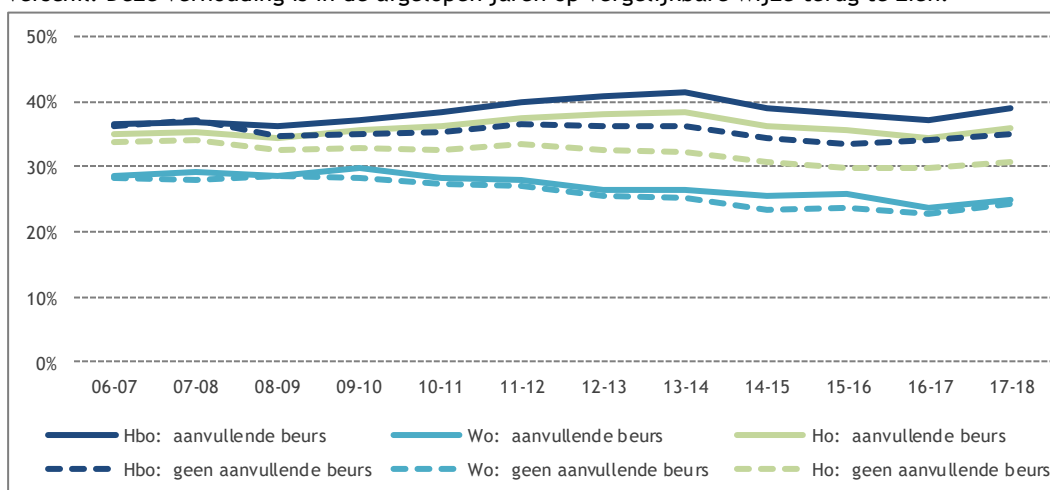
Figuur 6.16: Uitval en switch (%) naar bètatechnische studies en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

Eenmaal besloten om de gekozen bètatechnische opleiding niet voort te zetten, is het interessant na te gaan of de keuze in het tweede jaar weer op bètatechniek valt (figuur 6.17). Allereerst blijkt dat van de hbo-bètatechniekstudenten die uitvallen of switchen ruim veertig procent het hbo verlaat; in het wo is dit het laatste jaar negentien procent. Ongeveer één op de drie hbo'ers kiest opnieuw voor een hbo-bètatechnische studie en ruim twintig procent switcht naar een andere studie. Van de wo-bètatechniekstudenten die switchen of uitvallen, verlaat, zoals gezegd, bijna twintig procent het hoger onderwijs. In het wo kiest een steeds grotere groep in het tweede jaar voor een andere wo-bètatechnische studie (38% voor cohort 17-18) en ruim een kwart switcht naar een niet-bètatechniekstudie in het wo. Twaalf procent kiest voor bètatechniek in het hbo en vijf procent voor een niet-bètatechniekstudie in het hbo.

Figuur 6.17: Bètatechniekeuze in t+1 van uitval en switch uit bètatechnische studies (%) naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

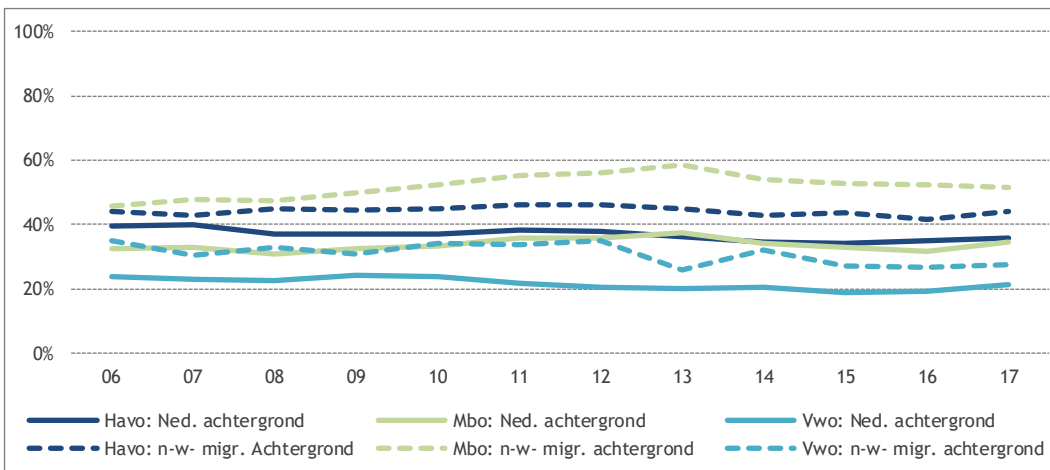
Een graadmeter voor de sociaaleconomische achtergrond van studenten is het wel of niet krijgen van een aanvullende beurs (figuur 6.18). Deze wordt verstrekt aan studenten van wie de ouders weinig of niets kunnen bijdragen aan de studie. Met name in het hbo is de uitval/switch onder studenten die een aanvullende beurs krijgen hoger dan onder studenten zonder aanvullende beurs. In het wo is nauwelijks verschil. Deze verhouding is in de afgelopen jaren op vergelijkbare wijze terug te zien.

Figuur 6.18: Uitval en switch (%) naar wel/geen aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

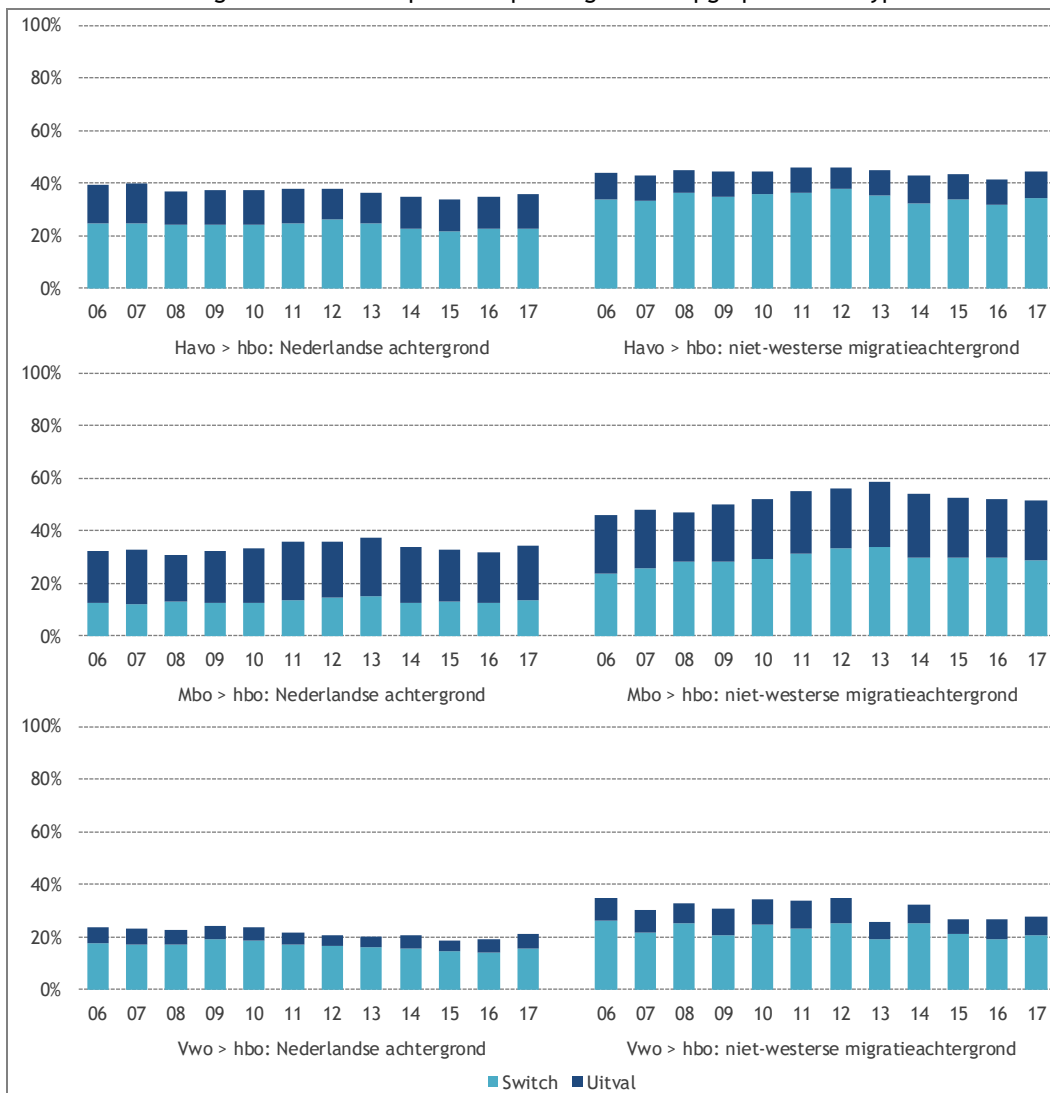
Figuur 6.19 toont het percentage dat uitvalt of switcht in het hbo, uitgesplitst naar studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en studenten met een Nederlandse achtergrond, en naar vooropleiding (studenten met een westerse migratieachtergrond zijn hier achterwege gelaten). Voor alle vooropleidingen geldt dat het aandeel dat uitvalt of switcht onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond groter is dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit verschil is het grootst bij hbo-studenten die uit het mbo komen. Het verschil is voor cohort 2017-2018 zeventien procentpunten: 34 procent van de studenten zonder migratieachtergrond viel uit of switchte tegenover 51 procent van de studenten met migratieachtergrond. Dit verschil is bij cohort 2017-2018 wel het kleinst sinds het instroomjaar 2013-2014 (21%). Bij havisten op het hbo is het verschil acht procentpunten (36% vs. 44%). Dit verschil is sinds 2013-2014 afgenomen (-1 ppnt.). Bij vwo'ers in het hbo verschilt de switch of uitval tussen studenten met en zonder migratieachtergrond ruim zes procentpunten (21% vs. 28%); dit verschil is sinds 2013-2014 van zes naar twaalf procent gestegen en voor cohort 2017-2018 op zes procent teruggekomen.

Figuur 6.19: Uitval of switch (%) van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond versus geen migratieachtergrond naar vooropleiding (bron: 1CHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

In figuur 6.20 is de uitval of switch voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en een Nederlandse achtergrond uit het hbo per vooropleiding verder opgesplitst naar type uitval en switch.

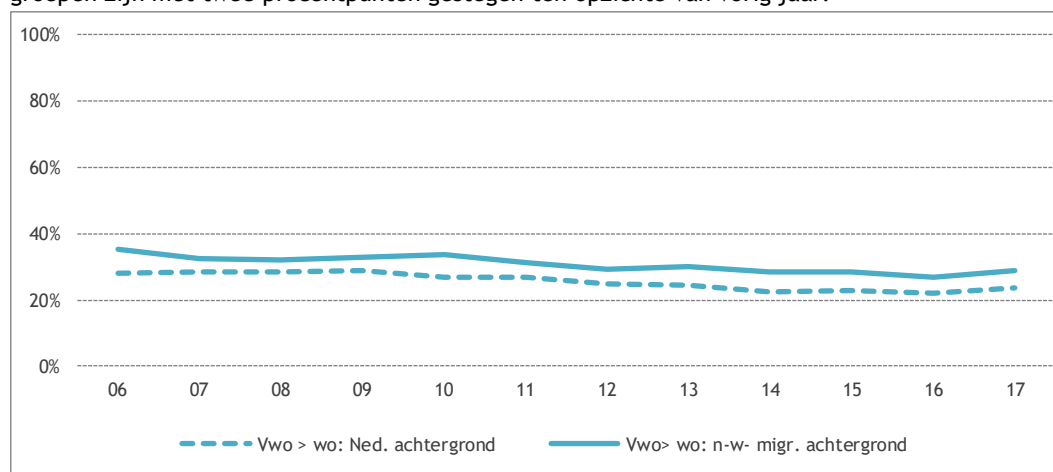
Figuur 6.20: Type uitval of switch (%) van hbo-studenten naar migratieachtergrond en vooropleiding (bron: 1CHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

Onder hbo-studenten met een havo-achtergrond is te zien dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker uitvallen of switchen. Dit verschil lijkt vooral veroorzaakt te worden doordat er onder de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond een groter aandeel switchers is: 34 procent, tegenover 23 procent bij studenten met een Nederlandse achtergrond. Onder studenten met een Nederlandse achtergrond is het aandeel dat geheel het ho verlaat groter (13%) dan bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (10%). Deze verschillen waren voorgaande jaren vergelijkbaar.

In alle jaren is het percentage dat het ho verlaat het grootst onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond, zowel bij een niet-westerse migratieachtergrond als bij een Nederlandse achtergrond (21%). Ook hier zien we dat het aandeel studenten dat switcht onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond groter is bij studenten met een migratieachtergrond (29% voor cohort 17-18) dan bij studenten met een Nederlandse achtergrond (13,5% voor cohort 17-18). Dit vormt de belangrijkste verklaring voor de constatering dat de totale uitval en switch groter is onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

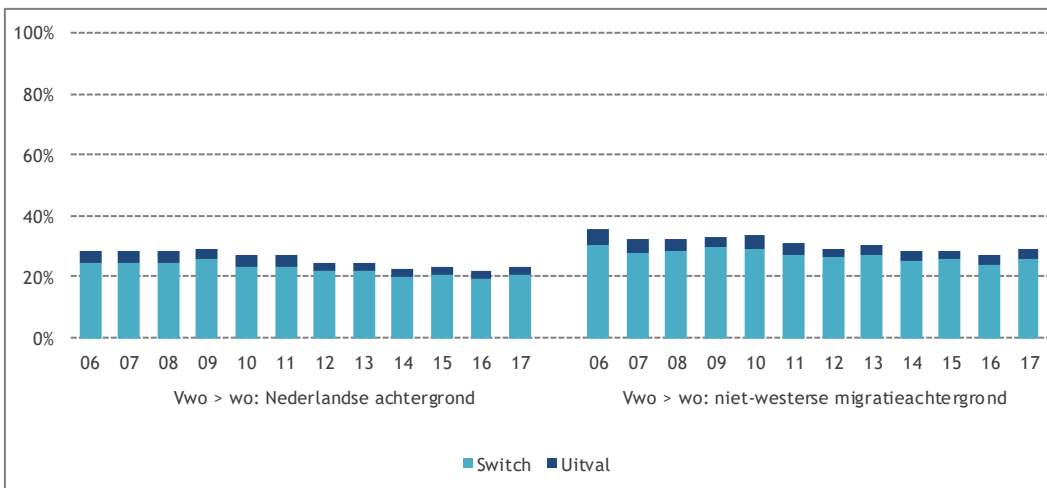
Ook bij hbo-studenten met een vwo-diploma is te zien dat studenten met een niet-westerse migratieachtergrond vaker switchen van opleiding. Ook verlaten zij het ho vaker. Bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is meer variatie te zien over de jaren heen dan bij studenten met een Nederlandse achtergrond. Voor cohort 2017-2018 was de totale uitval en switch onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond 28 procent en onder studenten met een Nederlandse achtergrond 21 procent. Bij beide bestond het grootste deel hiervan uit switchers: 21 procent bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en zestien procent bij studenten met een Nederlandse achtergrond.

In het wo zijn de verschillen tussen studenten met en zonder (niet-westerse) migratieachtergrond kleiner dan in het hbo (figuur 6.21). Onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond ligt het percentage uitval en switch bij cohort 2017-2018 vijf procentpunten hoger dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit verschil is hetzelfde als voor cohort 2016-2017; de percentages in beide groepen zijn met twee procentpunten gestegen ten opzichte van vorig jaar.

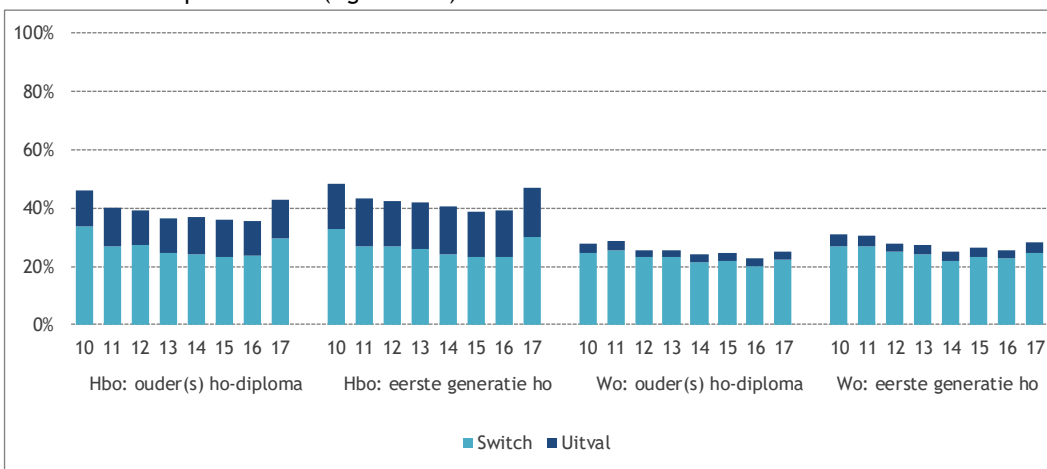
Figuur 6.21: Uitval en switch (%) van wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond tegenover studenten met een Nederlandse achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

Als we een verdere uitsplitsing maken naar type uitval en switch onder wo-studenten naar migratie-achtergrond, zien we dat de verschillen zich vooral voordoen in de switch tussen opleidingen (figuur 6.22). Ongeveer drie procent van beide groepen in cohort 2017-2018 verlaat het ho. In totaal 26 procent van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond switcht tegenover twintig procent van de studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit verschil is eveneens terug te zien in voorgaande jaren.

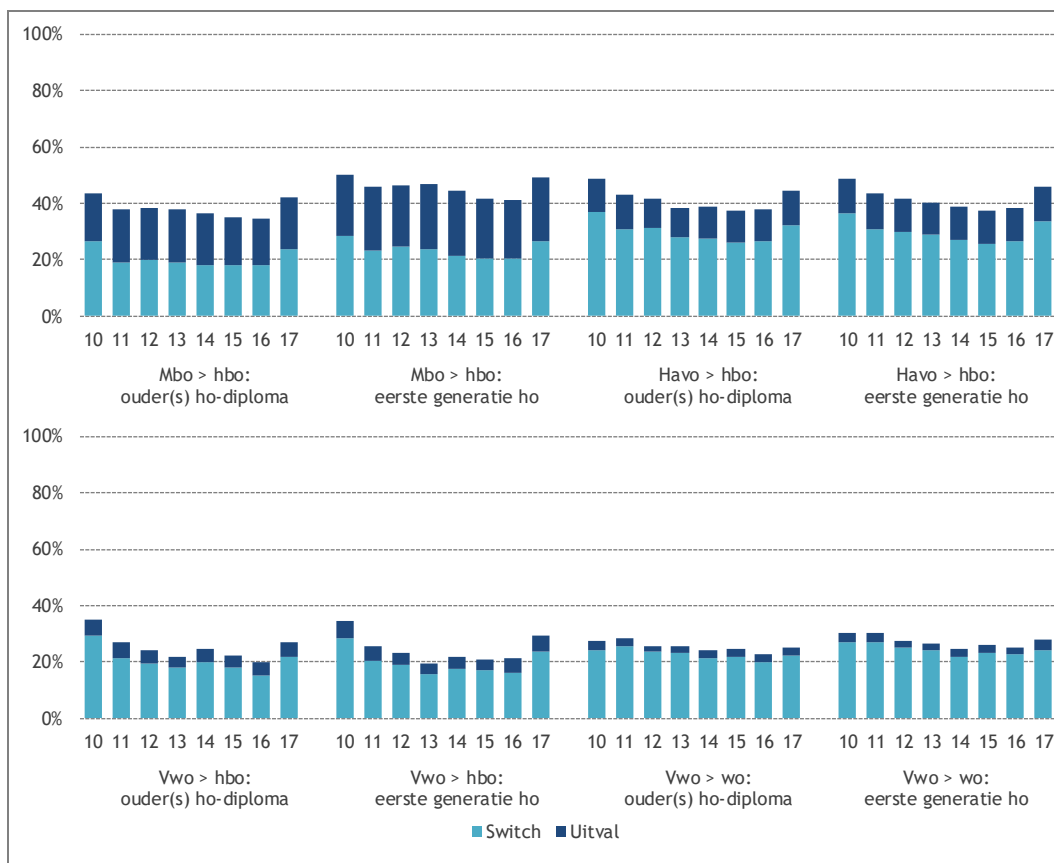
Figuur 6.22: Type uitval en switch (%) van wo-studenten naar migratieachtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

De sociale achtergrond van de uitvallende en switchende studenten is geanalyseerd op basis van de CBS microdata. We moeten hierbij opmerken dat de focus hier ligt op de verschillen naar sociale achtergrond en niet op de absolute omvang van de uitval. In de CBS-analyses zijn alleen de uitval- en switchcijfers van studenten geanalyseerd waarvan het opleidingsniveau van de ouders bekend is. Het betreft hier ongeveer 61 procent van alle records. Op basis hiervan concluderen we dat zowel in het hbo als in het wo eerstegeneratiestudenten iets vaker uitvallen of switchen dan studenten van wie ten minste een van de ouders een ho-diploma heeft (figuur 6.23).

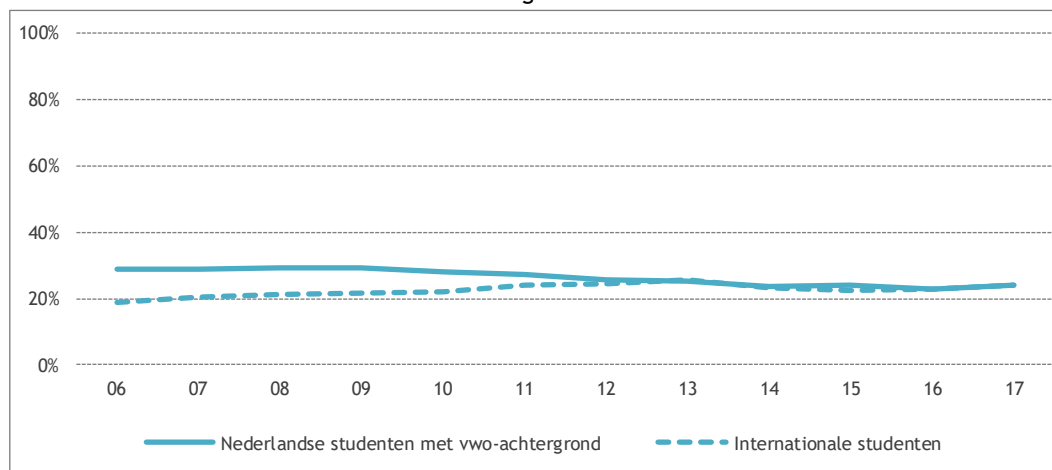
Figuur 6.23: Type uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders (bron: CBS microdata; van 61% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

Figuur 6.24 toont de uitvalcijfers naar sociale herkomst (op basis van het opleidingsniveau van de ouders) uitgesplitst naar zowel soort hoger onderwijs als vooropleiding. Hieruit komt naar voren dat de verschillen naar sociale herkomst die in de vorige figuur zijn geconstateerd vooral voor rekening komen van de uitval en switch van de hbo-studenten met een mbo-achtergrond en van wo-studenten met een vwo-achtergrond: daar is de uitval en switch bij eerstegeneratiestudenten groter dan onder overige studenten.

Figuur 6.24: Type uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (bron: CBS microdata; van 61% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)

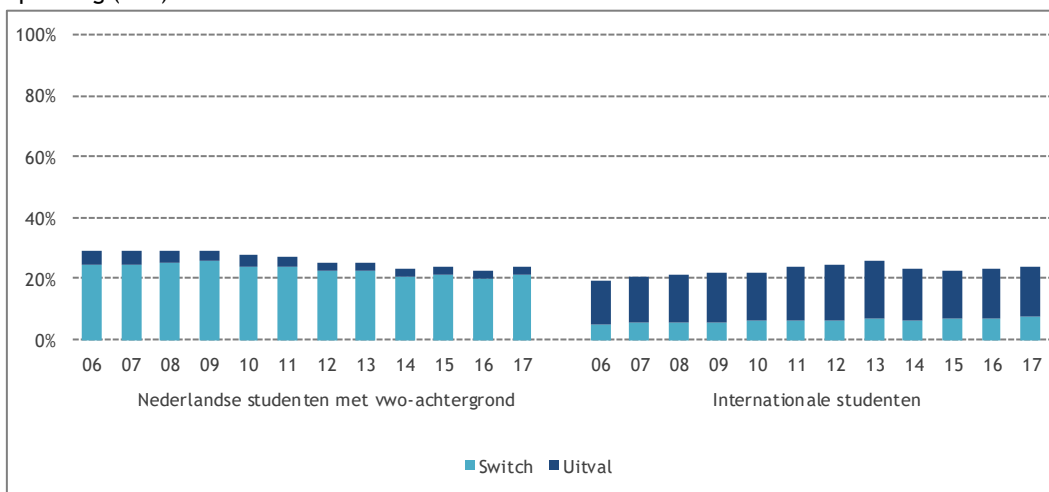
Figuur 6.25 laat de uitval en switch zien van internationale wo-studenten in vergelijking met die van Nederlandse wo-studenten met een vwo-achtergrond.

Figuur 6.25: Uitval en switch (%) van internationale studenten in het wo, vergeleken met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1CHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

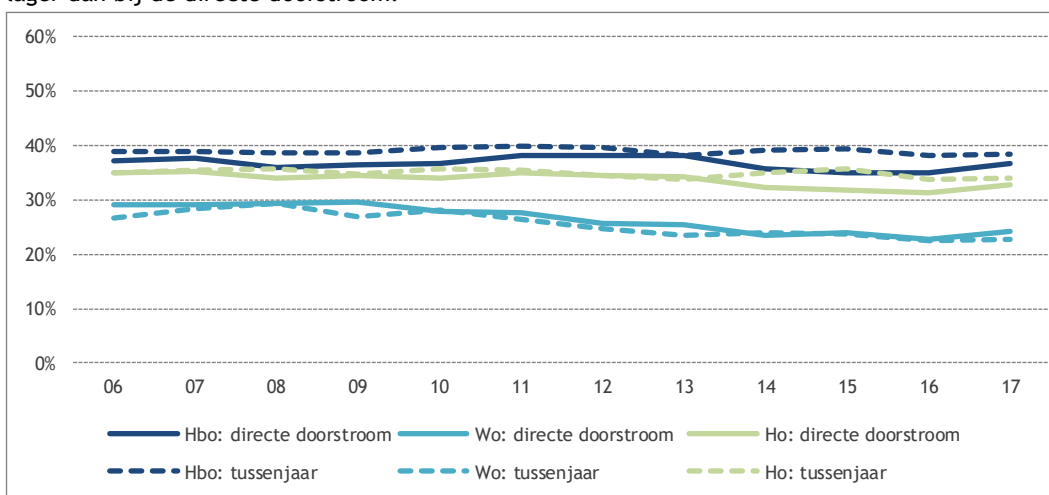
Opvallend in figuur 6.25 is dat voor cohort 2006-2007 de uitval en switch hoger lag onder Nederlandse studenten (29% tegenover 19%), maar dat dit verschil sinds enkele jaren verdwenen is. Bij cohort 2017-2018 is de uitval en switch bij beide groepen 24 procent, één procentpunt hoger dan het jaar ervoor.

Als de totale uitval en switch in het wo verder wordt uitgesplitst naar type uitval en switch zijn er wel degelijk verschillen te zien (figuur 6.26). Buitenlandse studenten die stoppen, verlaten in het merendeel van de gevallen het hoger onderwijs (70%), waar Nederlandse studenten in de meeste gevallen switchen van opleiding (87%).

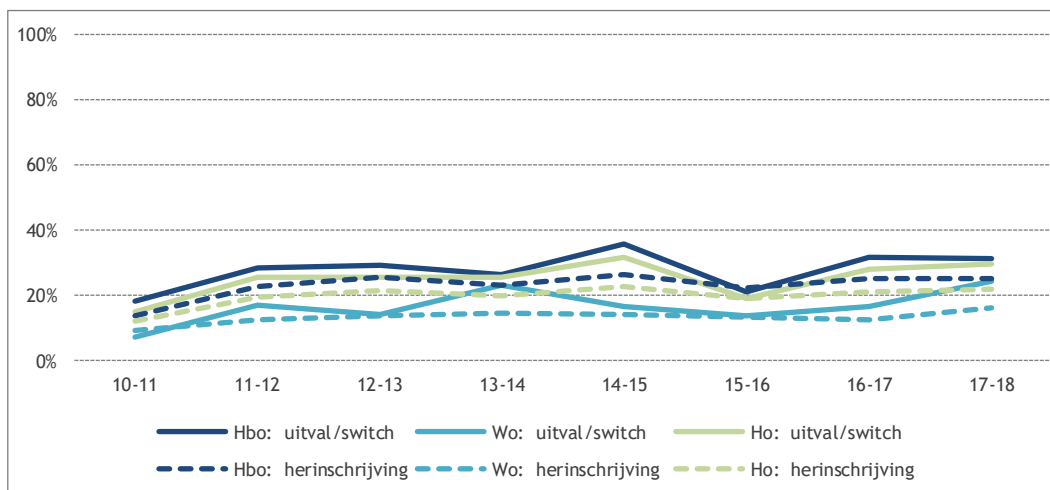
Figuur 6.26: Type uitval en switch (%) buitenlandse studenten in het wo in vergelijking met Nederlandse studenten met wvo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

Figuur 6.27 toont het percentage uitval en switch onderscheiden naar enerzijds de studenten die direct na de vooropleiding zijn doorgestroomd en anderzijds studenten die één tussenjaar hebben genomen. Overige groepen zoals zij-instromers en buitenlandse instromers zijn buiten beschouwing gelaten. De uitval- en switchpercentages voor beide groepen ontlopen elkaar nauwelijks. Uit de resultaten blijkt dat er voor cohort 2017-2018 zowel in het hbo als in het wo een verschil van uitval en switch is van één procentpunt tussen de directe doorstromers en studenten met een tussenjaar. In het hbo was de uitval en switch iets hoger onder studenten met een tussenjaar; in het wo lag de uitval en switch bij deze groep een procent lager dan bij de directe doorstroom.

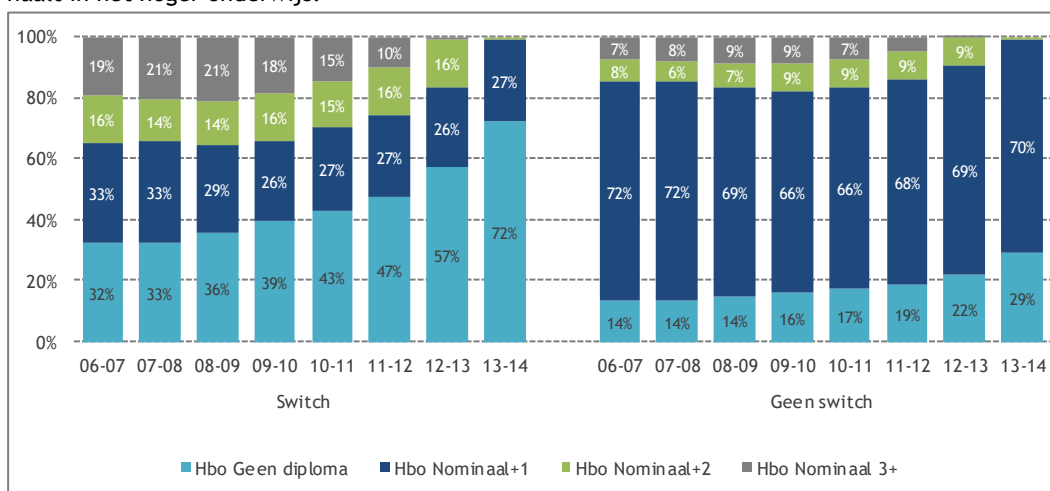
Figuur 6.27: Percentage uitval/switch naar wel of geen tussenjaar: alleen studenten die direct zijn doorgestroomd vergeleken met degenen die één tussenjaar hebben genomen (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)

Figuur 6.28 toont het percentage studenten met een functiebeperking onder de groep die is geswitcht of uitgevallen en de groep die zich heeft heringeschreven. Zowel in het hbo als in het wo is het aandeel studenten met een functiebeperking hoger onder uitvallers/switchers dan onder herinschrijvers. Het verschil tussen deze groepen is in het hbo zes procentpunten (31% functiebeperking onder uitvallers/switchers, 25% onder herinschrijvers) en in het wo acht procentpunten (24% onder uitvallers/switchers, 16% onder herinschrijvers).

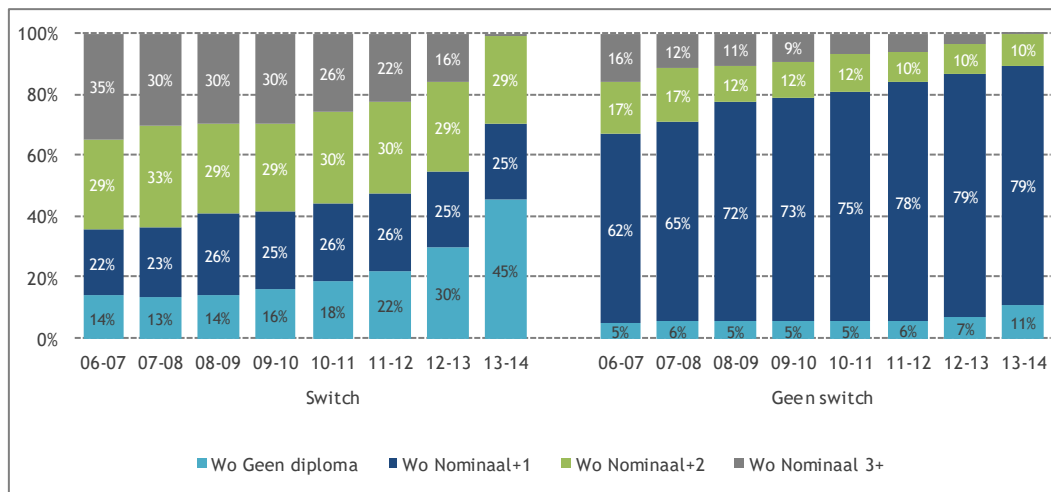
Figuur 6.28: Percentage studenten met een functiebeperking binnen groepen wel en geen uitval (bron: Startmonitor 2010-2017)

In figuur 6.29 en figuur 6.30 zijn de rendementen weergegeven van studenten in het hbo en in het wo die zijn geswitcht van opleiding. Gekeken is naar de jaren 2006-2007 tot en met 2013-2014, om een uitspraak te kunnen doen over de verdere studieloopbaan van deze studenten na het wel of niet switchen. De verdeling is gemaakt op basis van het niveau waarin de studenten in eerste instantie zijn ingestroomd, en het aantal jaar waarbinnen zij een ho-diploma hebben behaald (met uitzondering van de propedeuse). Nominaal+1 houdt hier voor hbo-instromers in dat binnen vijf jaar een diploma is behaald en voor wo-instromers dat binnen vier jaar een diploma is behaald. De lichtblauwe balken staan voor het aandeel studenten dat geen diploma heeft behaald. Van de in 2013-2014 begonnen hbo-studenten die zijn geswitcht heeft 72 procent (nog) geen diploma behaald, tegenover 29 procent van de hbo-studenten die niet zijn geswitcht. Dat is logisch omdat de switchers ten minste een jaar achterstand hebben. Als de switchers nominaal+2 vergeleken worden met de niet-switchers nominaal+1 dan is nog steeds het rendement van de switchers lager. Conclusie is dat de totale studievertraging groter is dan op grond van het jaar vertraging als gevolg van de switch verwacht mag worden. Dus ook in de nieuwe opleiding is het rendement van de switchers slechter. Herhalen we deze analyse ook voor studenten die zijn uitgevallen (niet in figuur) dan blijkt dat van de uitval (uit de eerste drie cohorten) op een later tijdstip toch nog een kwart een diploma haalt in het hoger onderwijs.

Figuur 6.29: Rendementen (%) van hbo-studenten die zijn geswitcht (bron: 1CHO, berekening ResearchNed)

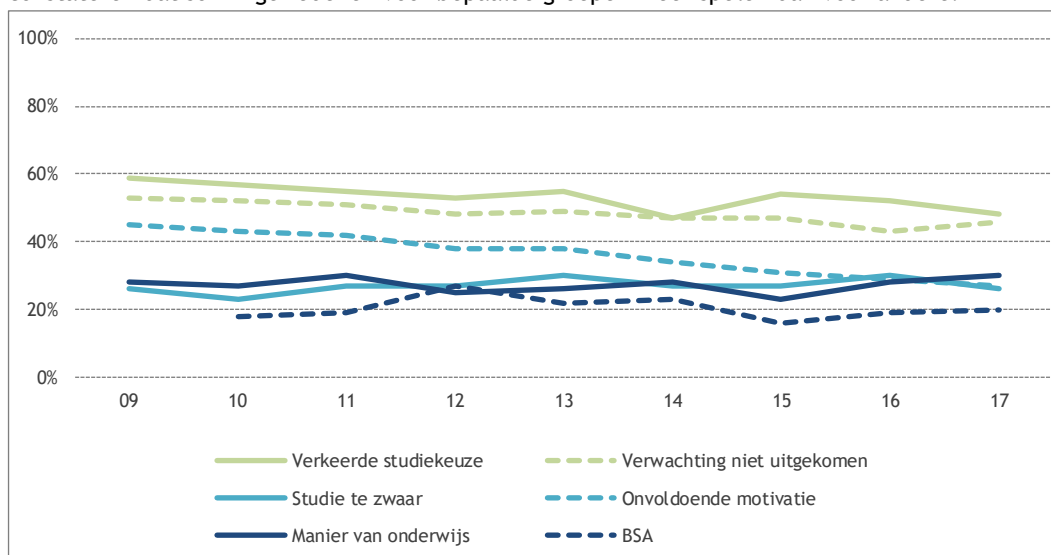
In het wo zijn de rendementen, vergeleken met het hbo, beter, maar ook hier is een duidelijk verschil te zien tussen studenten die wel en niet zijn geswitcht: dertig procent van de wo-studenten uit instroomcohort 2012-2013 die zijn geswitcht hebben geen diploma behaald tegenover elf procent van de niet-switchers van instroomcohort 2013-2014. Ook in het wo is te zien dat studenten die switchen langer over hun studie doen dan studenten die niet switchen.

Figuur 6.30: Rendementen (%) van wo-studenten die zijn geswitcht (bron: 1cHO, berekening ResearchNed)

6.6 Redenen van studieuitval

Figuur 6.31 toont de zes belangrijkste redenen die studenten geven voor uitval en switch tijdens het eerste studiejaar. Deze redenen zijn bevraagd in de Startmonitor Hoger Onderwijs. In 2017-2018 wordt nog altijd een ‘verkeerde studiekeuze’ het vaakst als reden genoemd voor uitval of switch (48%). Als tweede reden noemt men dat ‘verwachtingen niet uitgekomen’ zijn (46%). Dertig procent geeft aan dat de uitval of switch te maken heeft met de ‘manier van onderwijs geven’, ruim een kwart was onvoldoende gemotiveerd (27%) of vond de studie te zwaar (26%). Eén op de vijf viel uit als gevolg van een negatief studieadvies. Geen van de redenen werden dit jaar significant vaker of minder vaak genoemd dan vorig jaar. We constateren dat sommige redenen voor bepaalde groepen meer spelen dan voor andere.

Figuur 6.31: Zes belangrijkste redenen voor uitval en switch tijdens het eerste studiejaar (%) (bron: Startmonitor 2009-2017)

Hiervoor zijn de gegevens van de laatste twee jaren nader geanalyseerd naar achtergrondkenmerken (in samenhang). Er is gekeken naar vooropleiding, migratieachtergrond, functiebeperking, geslacht en het opleidingsniveau van de ouders (niet in figuur of tabel). Per achtergrondvariabele is steeds gecontroleerd voor alle andere achtergrondkenmerken. Uit deze analyse zien we vooral dat studenten met een mbo-achtergrond bepaalde motieven opvallend vaak of juist minder vaak noemen.

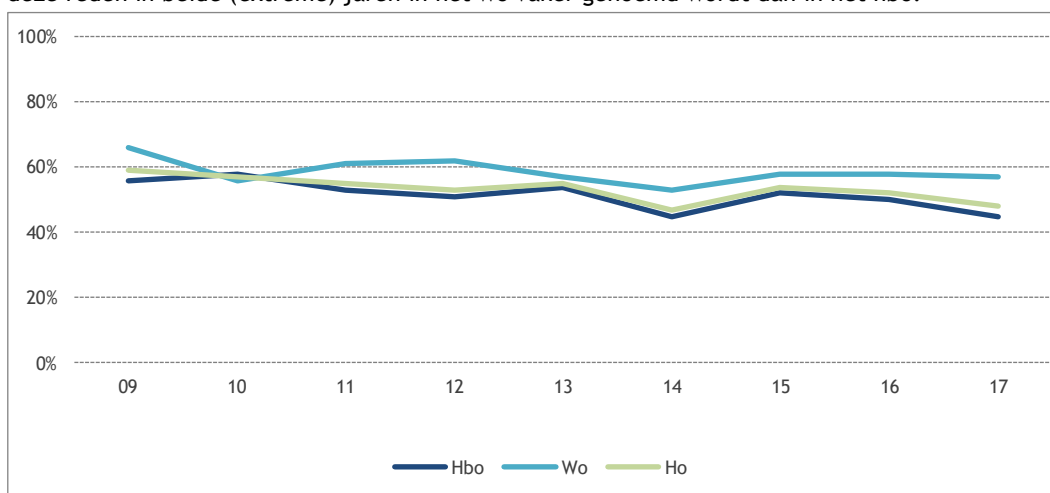
Voor mbo-studenten speelt minder vaak dan voor de andere vooropleidingen dat de uitval of switch samenhangt met een verkeerde studiekeuze, het zich niet thuis voelen of onvoldoende motivatie. Daarentegen geven zij vaker dan andere studenten aan dat bij de uitval of switch de zwaarte van de studie en de moeite die zij hadden met de overgang een rol speelden.

Motivatiegerebrek en de zwaarte van de studie als redenen voor uitval of switch spelen minder vaak voor vrouwen dan voor mannen. Ook moeite met de overgang en de manier van onderwijs geven worden minder vaak genoemd door vrouwen dan door mannen. Tevens vallen vrouwen minder vaak dan mannen uit vanwege een negatief studieadvies. In de genoemde redenen is er geen enkele reden die voor vrouwen meer dan voor mannen een rol heeft gespeeld.

Voor studenten met een functiebeperking gelden als onderscheidende uitvalredenen vooral persoonlijke redenen, de zwaarte van de studie en uiteraard hun functiebeperking als zodanig. Voor hen geldt minder dan voor andere studenten dat zij aangeven een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt.

Bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en eerstegeneratiestudenten constateren we geen noemenswaardige verschillen in redenen voor studieuitval met die van studenten met een Nederlandse achtergrond en studenten met hoger opgeleide ouders.

Met de invoering van de studiekeuzecheck in 2014 en de inrichting van keuzewebsites zoals Studiekeuze123 (vanaf 2006) is er meer aandacht voor de begeleiding van studenten en het goed en adequaat verstrekken van opleidingsinformatie zodat studenten een gefundeerde studiekeuze kunnen maken. Daarom is het voor een aantal genoemde redenen voor uitval en switch interessant om na te gaan hoe deze zich ontwikkeld hebben in het hbo en het wo. We verwachten dat met alle maatregelen steeds minder studenten aangeven te zijn gestopt met de studie omdat zij een verkeerde keuze hebben gemaakt. Uiteraard is de impact van studiekeuzebegeleiding en studiekeuzeinformatie een kwestie van lange adem. In figuur 6.32 is de reden 'verkeerde studiekeuze' uitgesplitst naar soort hoger onderwijs. Als we 2009 vergelijken met het laatste jaar dan zien we dat een verkeerde studiekeuze als reden voor uitval steeds minder een rol speelt en dat deze reden in beide (extreme) jaren in het wo vaker genoemd wordt dan in het hbo.

Figuur 6.32: Verkeerde studiekeuze als reden voor uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2017)

Het bindend studieadvies is een maatregel om ervoor te zorgen dat studenten zich in het eerste jaar voldoende inspannen om een minimum aantal studiepunten te halen (en daardoor minder snel uitvallen of switchen). De hoogte van de BSA-norm wordt door een onderwijsinstelling zelf bepaald. De normen voor het BSA hebben op verschillende momenten discussies opgeleverd in de politiek en samenleving. Op basis van de studiekeuzedatabase (Studiekeuze123) is nagegaan hoe hoog de norm op dit moment ligt. Omdat het hier om een gevalideerde database gaat zijn deze BSA-normen (op verzoek van OCW) direct overgenomen en niet gecontroleerd. Tabel 6.3 toont deze BSA-normen voor de hbo- en wo bekostigde bacheloropleidingen.

Onderstaande tabel toont de BSA-norm van driekwart van de bacheloropleidingen (554 opleidingen in het wo en 37 opleidingen in het hbo³²). Als we kijken naar de mediaan, dan kunnen we concluderen dat de BSA-norm in het hbo rond de 50 EC ligt (de minimale norm is 36 en de maximale 60). De normen van de afzonderlijke sectoren ontlopen elkaar niet veel. Ook in het wo ligt de BSA-norm tussen de 36 en de 60 EC. Met een mediaan van 45 kunnen we concluderen dat de norm in het wo minder streng ligt dan in het hbo.

Tabel 6.3: BSA-normen 2018-2019 in hbo en wo-bachelor naar sector

	Min.	Max.	Gem.	Mod.	Med.	N	
Hbo-bachelor	Economie	45	60	50,5	50	50,0	145
	Gedrag en Maatschappij	36	60	49,8	50	50,0	53
	Gezondheidszorg	41	60	49,5	50	50,0	56
	Landbouw en natuurlijke omgeving	40	50	46,6	46	46,0	17
	Onderwijs	40	60	50,1	50	50,0	109
	Recht	54	54	54,0	54	54,0	1
	Sectoroverstijgend	54	54	54,0	54	54,0	1
	Taal en Cultuur	45	60	50,2	45	48,0	22
	Techniek	45	60	49,6	50	50,0	150
Totaal (alle opleidingen)	36	60	49,9	50	50,0	554	
Wo-bachelor	Economie	42	60	46,9	42	45,0	32
	Gedrag en Maatschappij	42	60	45,5	42	45,0	54
	Gezondheidszorg	42	60	44,2	42	44,5	24
	Landbouw en natuurlijke omgeving	36	36	36,0	36	36,0	16
	Natuur	39	48	43,2	45	45,0	53
	Onderwijs	42	42	42,0	42	42,0	1
	Recht	40	60	45,0	45	45,0	19
	Sectoroverstijgend	42	60	49,0	45	45,0	18
	Taal en Cultuur	42	60	45,9	45	45,0	113
Techniek	45	45	45,0	45	45,0	41	
Totaal	36	60	45,0	45	45,0	371	

Bron: Studiekeuzedatabase, informatie op vestigingsniveau op basis van een vullingsgraad in de database van 76 procent in de ho-bachelor (69% in het hbo en 90% in het wo). Totalen betreffen de laagste norm (min.), de hoogste norm (max.), de gemiddelde norm (gem.), het gemiddelde van de meest voorkomende waarde (mod.), het gemiddelde van het rekenkundig gemiddelde (med.) en de sommatie van het aantal opleidingen (N).

Figuur 6.33 toont het percentage studenten dat aangeeft dat het BSA de reden was voor uitval. Voor negentien procent van het hbo-instroomcohort 2017-2018 was het een reden voor uitval en switch (1 ppnt. meer dan in 2016-2017) en voor 23 procent van het wo-instroomcohort (evenveel als in 2016-2017). Er zijn weinig verschillen naar achtergrondkenmerken met één uitzondering, namelijk dat voor vrouwen een BSA veel minder vaak een rol speelde bij de switch of uitval dan voor mannen.

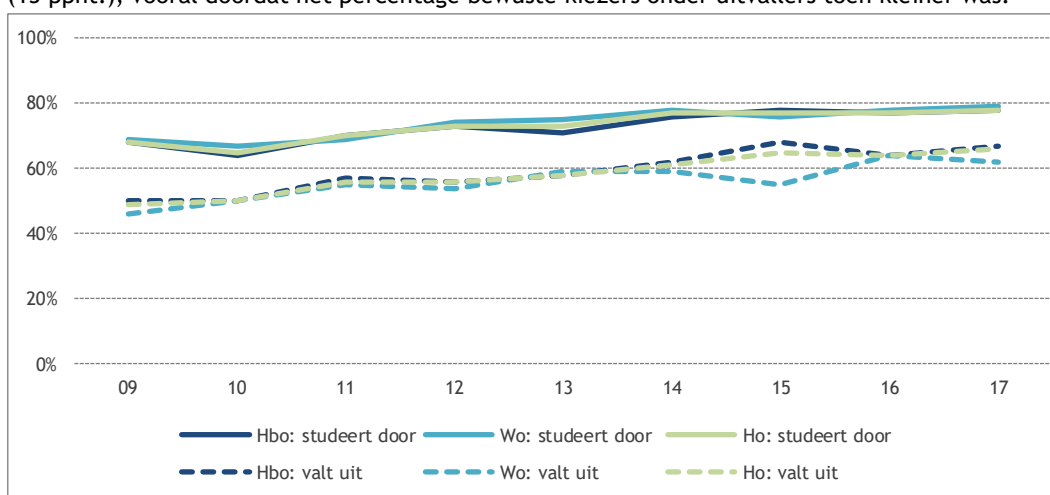
32 Het is niet duidelijk of dit ligt aan de vulling van de database of aan het feit dat deze opleidingen geen BSA hebben.

Figuur 6.33: BSA als reden voor uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2010-2017)

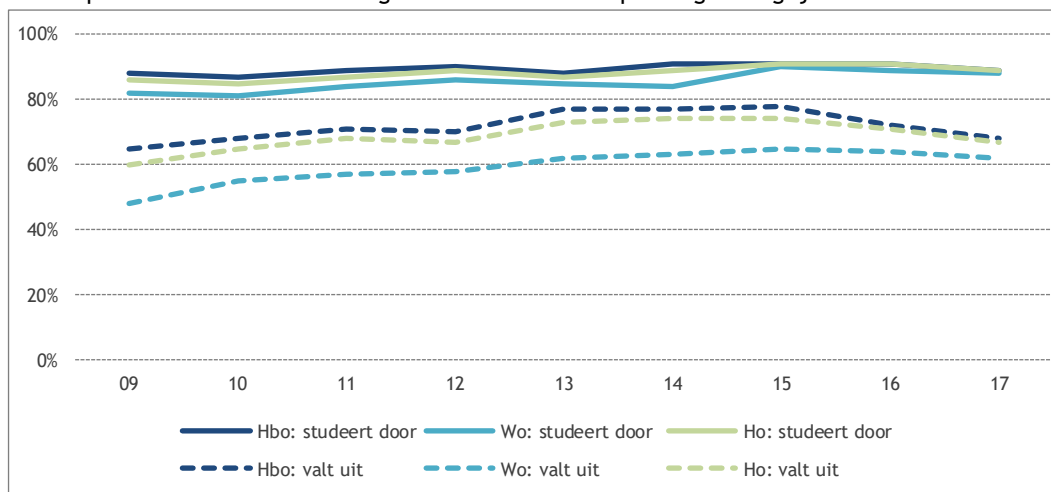
6.7 Studiekeuzeproces en -uitval

In september wordt in de Startmonitor uitgevraagd in hoeverre studenten bewust voor hun studie hebben gekozen (zie hiervoor ook hoofdstuk 4). De antwoorden hierop kunnen negen maanden later gerelateerd worden aan het besluit om de studie tijdens of na het eerste jaar al dan niet stop te zetten (figuur 6.34). Net als in voorgaande jaren is het percentage dat bewust voor de studie koos hoger onder studenten die doorstuderen aan dezelfde opleiding dan bij studenten die uitvallen of switchen. Dit verschil was in 2017-2018 het grootst in het wo: van de wo-studenten die doorstudeerden aan dezelfde opleiding gaf 79 procent aan bewust voor de studie te hebben gekozen tegenover 62 procent van de studenten die uitvielen of switchten, wat neerkomt op een verschil van zeventien procentpunten. In 2016-2017 was het verschil tussen beide groepen iets kleiner (14 ppnt.), vooral omdat het percentage bewuste kiezers toen iets hoger lag onder uitvallers of switchers. In 2017-2018 kwam het verschil in het hbo neer op elf procentpunten: 78 procent van de hbo-studenten die doorstudeerden had bewust voor de studie gekozen tegenover 67 procent van de uitval en switch. In het jaar ervoor was het verschil tussen beide groepen in het hbo juist iets groter (13 ppnt.), vooral doordat het percentage bewuste kiezers onder uitvallers toen kleiner was.

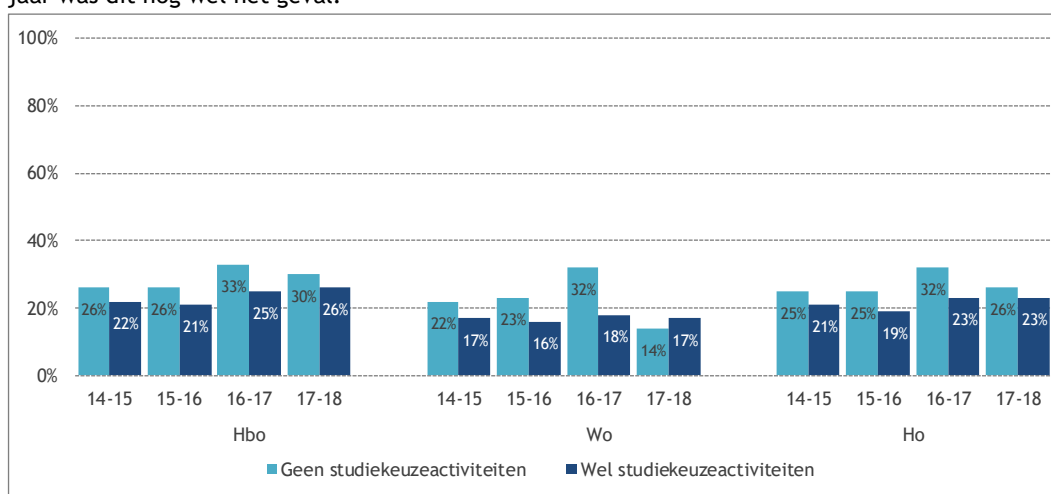
Figuur 6.34: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2017)

Ook de mate waarin studenten aan het begin van het studiejaar een goede match met hun opleiding ervaren, hangt samen met het al dan niet stoppen met de studie na het eerste jaar (figuur 6.35). Van alle ho-studenten die doorstuderen, had in 2017-2018 gemiddeld 89 procent in september een goede match met hun opleiding. Van de uitvallers geeft 67 procent dit aan, bijna twintig procentpunten verschil. Een dergelijk verschil is in de voorgaande jaren ook te zien. Daarmee concluderen we dat het ervaren van een goede match met de opleiding de kans op uitval en switch in het eerste jaar reduceert. Ten opzichte van 2016-2017 is onder hbo-eerstejaars die uitvallen een (verdere) daling te zien in het percentage dat in september een goede match met de opleiding ervaarde van 72 naar 68 procent. Toch ligt dit percentage nog steeds lager bij wo-eerstejaars die uitvallen: daar ligt het percentage op 62 procent en daarmee lijkt het erop dat vooral in het wo een goede match met de opleiding belangrijk is voor het voortzetten ervan.

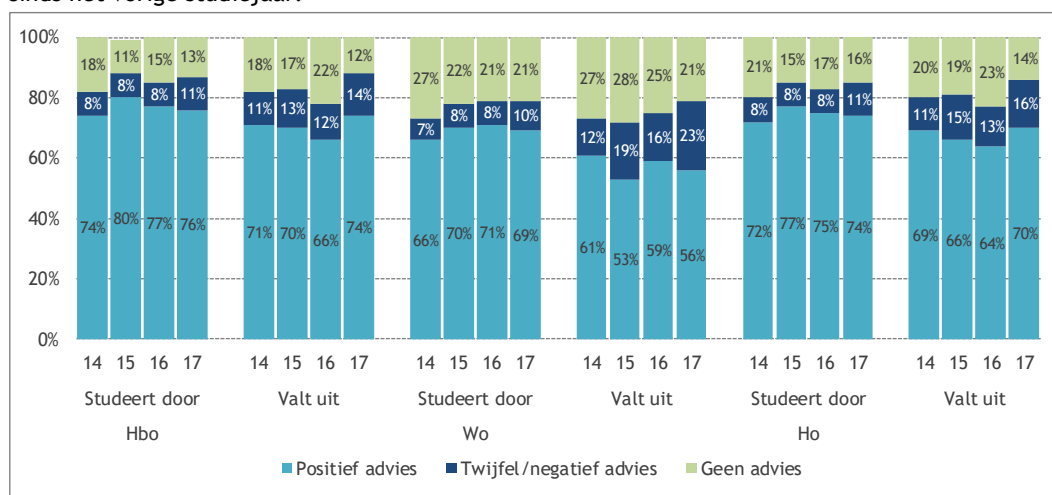
Figuur 6.35: Percentage eerstejaars dat een goede match met de opleiding heeft ervaren naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2017)

Uit de gegevens van de Startmonitor komt naar voren dat in het laatste jaar negen procent van de studenten niet heeft deelgenomen aan een van de aangeboden matchingsactiviteiten (studiekeuzecheck). Nagegaan is of niet-deelnemers vaker in het eerste jaar uitvallen dan deelnemers. Figuur 6.36 laat zien dat in het ho de afgelopen jaren de uitval gemiddeld steeds hoger was onder studenten die niet aan studiekeuzeactiviteiten hadden deelgenomen. Dit percentage is in 2017-2018 kleiner geworden, in zowel het hbo als in het wo. In het laatste jaar zijn noch in het hbo, noch in het wo de verschillen in uitvalpercentages significant voor de groepen die wel en niet deelnamen aan studiekeuzeactiviteiten. Vorig jaar was dit nog wel het geval.

Figuur 6.36: Percentage eerstejaars dat deelgenomen heeft aan studiekeuzeactiviteiten naar studieuitval (bron: Startmonitor 2014-2017)

Figuur 6.37 toont voor de eerstejaarsstudenten die doorstuderen of uitvallen het aandeel studenten dat een positief advies krijgt na het doorlopen van de matchingsactiviteiten. Voor studiejaar 2017-2018 kreeg 74 procent van de doorstudeerders in het hbo een positief studieadvies; dit aandeel ligt vier procent lager voor uitvallers. In 2015-2016 was dit verschil nog elf procent; het percentage dat een positief studieadvies kreeg is gestegen onder uitvallers. Dit verschil is vooral terug te zien in het hbo waar het percentage van de uitvallers dat een positief advies kreeg ten opzichte van 2016-2017 toenam van 66 procent naar 74 procent terwijl dit in het wo juist afnam van 59 naar 56 procent. Onder doorstudeerders is het percentage met een positief advies in zowel het hbo als in het wo in 2017-2018 gedaald met respectievelijk één en twee procent sinds het vorige studiejaar.

Figuur 6.37: Studiekeuzeadvies (%) naar studieuitval (bron: Startmonitor 2014-2017)

6.8 Relatie tussen studiekeuze en uitval

Tot slot is het studiekeuzeproces van studenten nader bestudeerd. Hiervoor zijn (logistische) regressie-analyses uitgevoerd op de data van de Startmonitor. Deze analysetechniek toont de verhouding tussen de kans onder welke omstandigheden een groep een bepaald gedrag zal vertonen (bijvoorbeeld uitvallen of niet uitvallen). Een dergelijke analyse is uitgevoerd om te kijken naar in hoeverre het studiekeuzeproces bepalend is voor het al dan niet uitvallen of switchen en om na te gaan of de ervaren match of binding van de student met de opleiding (ervaart een student wel of niet een match of binding) samenhangt met het studiekeuzegegedrag. Studenten hebben hiervoor in de Startmonitor aangegeven van welke voorlichting zij gebruik hebben gemaakt bij het kiezen voor hun studie (studiekeuzebronnen) en of zij hebben meegedaan aan studiekeuzeactiviteiten. Daarnaast zijn voor deze analyse de studiekeuzemotieven gebruikt (zie ook hoofdstuk 4).

Op basis van deze analyse komt naar voren dat de ervaren binding of match met de opleiding de grootste voorspeller is voor uitval en switch. Ervaart een student veel binding, dan is de kans op uitval veel lager. Dit geldt voor het hbo en wo. In het hbo zien we bovendien de kans op uitval afnemen voor studenten die al in het voortgezet onderwijs vakken hebben gevolgd in het hbo en voor studenten die intensieve voorlichtingsdagen bezocht hebben. Deze laatste samenhang zien we ook in het wo.

Nu dringt logischerwijs de vraag zich op of de ervaren match of binding ook samenhangt met andere facetten van studiekeuzeoriëntatie. Ook hier vinden we een aantal significante verbanden.

Allereerst komt naar voren dat oriëntatie op afstand niet werkt. De ervaren binding met de opleiding wordt lager naarmate studenten zich meer oriënteren via Studiekeuze123 of andere vergelijkingswebsites (hbo) of folders van opleidingen gebruiken bij hun oriëntatie (wo). Ook een gelegenheidsbezoek met de vo-school naar een hogeschool of universiteit leidt in het hbo zeker niet tot een betere binding.

Wat werkt wel? Zowel in het hbo als in het wo verbetert de ervaren binding enorm op het moment dat de student aangeeft de opleiding gekozen te hebben op basis van inhoudelijke motieven. Voor zowel hbo als wo draagt ook de keuze op basis van de inrichting van de opleiding bij aan een goede match. Daarnaast zien we vooral in het hbo een positieve bijdrage aan de ervaren binding op het moment dat studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzeactiviteiten en voorlichting hebben ontvangen in het voortgezet onderwijs. In het wo zien we de grootste samenhang met de ervaren binding voor studenten die al in het voortgezet onderwijs vakken hebben gevolgd op de universiteit, bijvoorbeeld in een van de pre-university colleges.

6.9 Samenvatting

Dit hoofdstuk doet verslag van de omvang van de switch en uitval tijdens en direct na het eerste jaar. We hanteren de term 'uitval en switch' voor de volgende groepen: (1) studenten die na een jaar het hoger onderwijs verlaten, (2) studenten die in het tweede jaar een opleiding gaan volgen aan een andere instelling of die in het tweede jaar kiezen voor een andere opleiding binnen dezelfde instelling. De eerste groep wordt hierbij aangeduid als 'uitval' en is de groep die helemaal uitvalt uit het hoger onderwijs; de tweede groep wordt aangeduid als 'switch' en betreft de studenten die van opleiding veranderen, maar wel in het hoger onderwijs blijven studeren. In deze laatste paragraaf worden de belangrijkste uitkomsten uit dit hoofdstuk samengevat aan de hand van de gestelde onderzoeksvragen uit de inleiding. De analyses zijn uitgevoerd op basis van het 1CHO, de Startmonitor en databestanden van het CBS. Aan de hand van de onderzoeksvragen vatten we de belangrijkste bevindingen samen.

In hoeverre verandert de uitval en switch in het eerste jaar hoger onderwijs?

De uitval en switch samen zijn voor het laatste instroomcohort (17-18) licht gestegen van 31,1 naar 32,3 procent. Deze stijging is zowel in het hbo als in het wo vastgesteld. In aantallen betekent dit dat ruim 41.000 eerstejaars binnen of na een jaar hebben besloten het hoger onderwijs te verlaten of te veranderen van opleiding. In totaal 16.000 studenten hebben daarmee het hoger onderwijs in de zomer van 2018 weer verlaten; bijna 25.000 eerstejaars begonnen in september 2019 aan een andere studie. Nog steeds is de uitval en switch samen (24%) in het wo fors lager dan in het hbo waar de uitval en switch samen 35 procent bedraagt. In beide soorten hoger onderwijs zien we voor cohort 2017-2018 een lichte stijging van zowel de uitval als de switch. In het hbo is het percentage dat het hoger onderwijs geheel verlaat, ruim zestien procent, veel hoger dan in het wo, waar een kleine zes procent vertrekt uit het hoger onderwijs. De switch ligt in het hbo op ruim twintig procent van de totale eerstejaarsinstroom; in het wo is dit bijna achttien procent. Hoewel de uitval en switch sinds vorig jaar licht gestegen zijn, is deze in de tijdreeksen nog lang niet zo hoog als in de periode rond 2011-2012, toen de uitval en switch samen een hoogtepunt kende van ruim 34 procent.

Wat gaan studenten doen nadat ze het ho hebben verlaten? Van de meeste uitvallers is de bestemming in jaar twee niet bekend. Elf procent van de hbo-uitvallers uit instroomcohort 2017-2018 vinden we een jaar later terug in het mbo. Van de uitval uit het wo vertrekt minder dan één procent naar het mbo of voortgezet onderwijs. We zien vaker dat hbo-eerstejaars met een vwo-diploma switchen naar het wo dan dat wo-eerstejaars met een vwo-diploma naar het hbo overstappen. Daarmee switchen wo-eerstejaars met een vwo-diploma meestal binnen het wo (dus naar een andere wo-opleiding) en vertrekken hbo-studenten met een vwo-achtergrond, als zij switchen, vaker naar het wo.

In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?

De toename van de uitval is het grootst bij de mbo-hbo doorstroom. Van deze groep stopte 38 procent met de opleiding, een toename van twee procentpunten. Zowel de uitval als de switch zijn toegenomen. Verder komt uit de analyses naar voren dat deze groep vaker uitvalt (56%) dan switcht (44%). Overigens is dit niet nieuw. Een soortgelijk beeld zagen we ook in voorgaande jaren.

In welke CROHO-sectoren is de minste en meeste uitval en switch?

In het hbo zijn er verschillen in uitvalpercentages tussen de sectoren. Met name de sector Economie is problematisch; de uitval en switch samen steeg naar meer dan veertig procent. Ook de hbo-sectoren Gedrag & Maatschappij, Onderwijs en Techniek kennen met ongeveer 36 procent een bovengemiddelde uitval. In het wo is de uitval en switch het hoogst bij Recht. Ook dit is geen nieuwe constatering. Bovendien steeg de uitval en switch binnen Recht harder dan elders. Een lage uitval en switch constateren we bij Gezondheidszorg, Landbouw en de sectoroverstijgende opleidingen.

Vanuit de mbo-sector Economie naar de hbo-sectoren Economie, Gedrag & Maatschappij en Onderwijs in het hbo is de uitval het meest problematisch. Ook in voorgaande jaren was de uitval en switch hoog onder hbo-studenten met een mbo-economieachtergrond. Wel verlaten zij minder vaak dan andere studenten het hbo definitief. Ook de doorstroom van mbo-techniek naar hbo-economie laat relatief veel uitval en switch zien alsook de stromen van mbo-zorg en welzijn naar hbo-economie, hbo-landbouw en hbo-techniek. Overigens zien we ook dat bij de havo-hbo doorstroom met een em-profiel de uitval relatief hoog is. Dit geldt eveneens voor hbo-studenten met een vwo-achtergrond. Overigens blijkt bij zowel studenten met een havo- als met een vwo-achtergrond dat personen die zijn uitgevallen of geswitcht een beduidend lager eindexamencijfer hadden in het voorgezet onderwijs dan studenten die in het tweede jaar hun oorspronkelijke studie voortzetten.

In hoeverre verandert het aandeel switchers in bètatechniek dat opnieuw voor een bètatechnische studie kiest?

In het wo is de uitval uit bètatechnische studies iets hoger dan uit andere studies. In het hbo is er geen verschil. De uitval onder bètatechniekstudenten blijft relatief stabiel terwijl de uitval bij andere opleidingen iets stijgt. Van alle studenten die zijn gestart met bètatechniek en uitvielen of switchten kiest in het hbo één op de drie in het tweede jaar opnieuw voor bètatechniek in het hbo of wo. In het wo is dit (na een lichte daling) in het laatste jaar de helft.

In hoeverre zijn er verschillen in uitval en switch tussen studenten met en zonder migratieachtergrond?

In dit hoofdstuk is uitgebreid stilgestaan bij de uitval en switch van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. De belangrijkste conclusie is dat voor alle vooropleidingen geldt dat het aandeel dat uitvalt of switcht onder studenten met een niet-westerse migratieachtergrond groter is dan onder studenten met een Nederlandse achtergrond. Dit verschil is het grootst bij hbo-studenten die uit het mbo komen. Dit is niet nieuw. In zowel hbo als wo zijn deze verschillen al een aantal jaren redelijk stabiel. De stijging die we zien bij studenten met een niet-westerse migratieachtergrond wordt vooral veroorzaakt door een toename van studenten die van opleiding veranderen.

Wat is de relatie tussen de uitval en switch en andere achtergrondkenmerken van de studenten?

In het algemeen is de uitval en switch bij mannen veel groter dan bij vrouwen. Dit verschil is ten opzichte van vorig jaar redelijk stabiel gebleven. Op basis van de CBS microdata is vastgesteld of er verschil is in uitval tussen studenten met ouders die al een ho-diploma hebben en studenten bij wie dit niet het geval is (eerste generatie hoger onderwijs). Hieruit komt naar voren dat zowel in het hbo als in het wo eerstegeneratiestudenten iets vaker uitvallen dan studenten waarvan ten minste een van de ouders een ho-diploma heeft. Overigens komen deze verschillen met name voor rekening van degenen die vanuit het mbo doorstromen naar het hbo en bij de wo-studenten met een vwo-achtergrond; daar zijn de verschillen in uitval tussen de sociale klassen het grootst. Of een student wel of geen tussenjaar neemt, lijkt nauwelijks verschil te maken.

Het verschil in uitval en switch tussen wo-studenten met een vwo-achtergrond en internationale studenten in het wo is op het oog nihil. Van beide groepen is de uitval en switch samen ongeveer een kwart. Bij nadere analyse blijkt dat zeven van de tien buitenlandse studenten in de groep uitval/switch nauwelijks switchen maar vooral het wo verlaten, terwijl bijna negen van de tien Nederlandse studenten vooral switchen.

Studenten van wie de ouders minder verdienen hebben recht op een aanvullende beurs. De aanvullende beurs is hiermee ook een graadmeter voor sociaaleconomische achtergrond. Vooral onder hbo-studenten is het aandeel dat uitvalt of switcht groter bij studenten die deze aanvullende beurs krijgen dan bij studenten zonder aanvullende beurs. In het wo is hier nauwelijks verschil te zien.

In hoeverre verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?

In het hbo ligt de BSA-norm rond de vijftig EC; in het wo ligt deze norm doorgaans lager, rond de 45 EC. In beide soorten hoger onderwijs ligt de norm tussen de 36 en zestig EC. Uitval vanwege een negatief studieadvies komt vaker voor in het wo (23%) dan in het hbo (19%). Opvallend is dat mannen veel vaker uitvallen vanwege een negatief studieadvies dan vrouwen.

In hoeverre verandert het aandeel uitvallers en switchers dat als reden aangeeft een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt?

Nog steeds is een verkeerde studiekeuze de belangrijkste reden voor uitval of switch. Voor bijna de helft is dit motief van belang. Door de jaren heen speelt een verkeerde studiekeuze als reden voor uitval wel een steeds kleinere rol. Overigens speelt deze reden meer in het wo dan in het hbo. Opvallend is dat mbo-studenten andere uitvalredenen noemen dan studenten uit andere vooropleidingen. Zij geven minder vaak aan dat ze een verkeerde studiekeuze hebben gemaakt, zich niet thuis voelen of onvoldoende gemotiveerd zijn. Voor hen speelt meer dan bij anderen de zwaarte van de studie en de moeite die zij hadden met de overgang. Studenten met een functiebeperking noemen vaker persoonlijke redenen, de zwaarte van de studie en hun functiebeperking als reden om de studie te staken. Ook voor hen geldt minder dan voor andere studenten dat zij aangeven een verkeerde studiekeuze te hebben gemaakt.

In hoeverre zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en niet uitvallen?

Het al volgen van vakken in het hbo tijdens de vooropleiding helpt bij het succesvol voortzetten van een hbo-opleiding; in wo en hbo zorgt ook een bezoek aan intensieve voorlichtingsdagen voor minder uitval. Maar de belangrijkste voorspeller voor uitval of switch is de ervaren binding met de opleiding. Hoe komt deze tot stand? Oriëntatie alleen via Studiekeuze123, andere vergelijkingswebsites of foldermateriaal zorgt zeker niet voor een grotere binding. Integendeel: studenten die alleen deze middelen gebruiken ervaren juist minder match of binding met de gekozen opleiding. Hetzelfde gaat op bij een georganiseerde en incidentele trip met de vo-klas naar een hogeschool of universiteit. Echte binding met de opleiding komt tot stand door middel van intensief contact. Deelname aan studiekeuzeactiviteiten en gerichte voorlichting in het voortgezet onderwijs werkt goed in het hbo. In het wo lijken activiteiten als pre-university colleges, waar vwo-studenten al tijdens het voortgezet onderwijs vakken volgen op de universiteit, van grote waarde. Maar ook het type motief doet er toe. Belangrijk is dat studenten een opleiding kiezen op basis van inhoudelijke argumenten. Dat zorgt voor meer binding. Ook een studiekeuze op basis van de inrichting van de opleiding lijkt de match tussen student en studie te bevorderen.

In welke mate verschillen de rendementen van switchers met die van herinschrijvers?

Het verschil in rendement tussen studenten die switchen en studenten die niet switchen is groot. Studenten die switchen van opleiding maken minder vaak hun opleiding af dan studenten die dit niet doen en ook over hun nieuwe studie doen ze langer dan verwacht mag worden. Dit verschil is het grootst bij hbo-instromers maar ook in het wo is een duidelijk verschil zichtbaar.

Een verklaring voor de lichte toename van de uitval en switch is lastig te geven. Bestrijden van studieuitval is een complexe opdracht waarin veel partijen een rol spelen. Deze monitor gaat niet in op de aandacht die onderwijsinstellingen geven aan het tegengaan van uitval. Uit een recent (kwalitatief) diepte-onderzoek onder mbo-studenten uit economische opleidingen die zijn uitgevallen in het hbo³³ concluderen de onderzoekers dat primaire uitvalredenen vooral in de studie zelf liggen; in de aansluiting tussen mbo en hbo, de vormgeving van het onderwijs (studenten ervaren de studie als onvoldoende interessant en niet uitdagend genoeg), ongemotiveerde docenten en een gebrekkige begeleiding. Studenten hebben serieus een afweging gemaakt om door te stromen naar het hbo en zijn ook niet zomaar gestopt. Hieraan gaat een intensief afwegingsproces vooraf. Belangrijke aanbeveling van de onderzoekers is verbetering van de begeleiding: studenten meer bij de hand te nemen tijdens de overstap en de eerste periode in het hbo.

---

33 Mulder, J. e.a. (2019). Uitval van studenten met een administratieve economische mbo-opleiding in het hbo. Een kwalitatief onderzoek naar redenen van uitval en het voorkomen ervan. Onderzoek in opdracht van de Commissie macrodoelmatigheid mbo. Nijmegen: ResearchNed

7 Studenten met een vooropleiding in de Caribische koninkrijksdelen

7.1 Inleiding en vraagstelling

Tot nog toe waren er voor het hoger onderwijs in Nederland geen separate landelijke cijfers over studieprestaties van de studenten die hun vooropleiding voor het hoger onderwijs in één van de Caribische gebiedsdelen van het Koninkrijk der Nederlanden hebben gevolgd. Studenten met een in de Caribische koninkrijksdelen behaald havo- of vwo-diploma hebben dezelfde toelatingsrechten als hun opleidingsgenoten in Europees Nederland. Sinds de bestuurlijke hervormingen van 2010 zijn, naast Aruba, dat al sinds 1986 een Status Aparte had, ook Curaçao en Sint Maarten autonome landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn sindsdien bijzondere gemeenten (of openbare lichamen) binnen Nederland en worden ook aangeduid als Caribisch Nederland (voorheen BES-eilanden genoemd). Voor de leesbaarheid wordt in de rest van dit hoofdstuk geschreven over de ‘Caribische eilanden’ of het Caribisch deel van het Koninkrijk in het geval van de verzameling Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba. En over ‘Nederland’ als het gaat om Europees Nederland. In dit hoofdstuk staan de volgende vragen centraal:

7_1 Hoe ontwikkelt zich de instroom van studenten in het Nederlands hoger onderwijs die hun vooropleiding hebben genoten in het Caribisch deel van het Koninkrijk?

7_2 Hoe ontwikkelt zich de uitval van studenten in het Nederlands hoger onderwijs die hun vooropleiding hebben genoten in het Caribisch deel van het Koninkrijk?

7_3 Hoe ontwikkelt zich het bachelorrendement van studenten in het Nederlands hoger onderwijs die hun vooropleiding hebben genoten in het Caribisch deel van het Koninkrijk?

Voor elk onderwerp wordt eerst ingegaan op de Caribische studenten in vergelijking met alle overige studenten in het hoger onderwijs. Onderscheid wordt steeds gemaakt tussen hbo- en wo-ontwikkeling. Ook worden de verschillen per geslacht gezien. Waar mogelijk wordt bovendien ook gekeken naar de ontwikkeling per eiland. Daarbij worden steeds twee deelgroepen onderscheiden:

- de groep studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond;
- de groep studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

7.2 Data en definities

Dit hoofdstuk van de monitor richt zich op de studenten in het Nederlands hoger onderwijs die hun vooropleiding hebben genoten in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Als we spreken van ‘De Caribische studenten’ is dat een aanduiding van de gehele groep studenten met vooropleiding op een van de zes eilanden Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Met de beschikbare data over het Nederlandse onderwijs is er geen mogelijkheid om deze studenten direct en eenduidig te identificeren. Een student kan bijvoorbeeld zijn toegelaten met een havo-diploma, maar of dit diploma op bijvoorbeeld Curaçao is behaald of in Nederland is niet bekend in de beschikbare databanken. Met CBS microdata is het wel mogelijk om indirect zo goed mogelijk deze groep te identificeren. Hiervoor zijn verschillende databestanden over migratie en onderwijs aan elkaar gekoppeld. Op deze manier is voor alle instromers in het Nederlandse hoger onderwijs gekeken of en wanneer ze verhuisd zijn naar Nederland vanuit de Caribische eilanden en of er eerder voortgezet onderwijs is gevolgd in het (voortgezet) onderwijs in Europees Nederland. Hiervoor wordt gekeken naar of een student in een eindexamenjaar heeft gezeten³⁴. De doelgroep is hier afgebakend als studenten die:

³⁴ Vanaf 2003. Er is geen onderscheid gemaakt naar de uitslag van het eindexamen. Leerlingen kunnen uitvallen vóór het eindexamenjaar, of niet slagen voor het eindexamen, maar zijn dan in principe niet toelaatbaar in het hoger onderwijs. Een uitzondering hierop wordt gevormd door studenten die toelating krijgen d.m.v. de 21+ toets; deze toets verschilt per instelling en kan, mits behaald, voor studenten van 21 en ouder toelating bieden voor het ho.

- ingestroomd zijn in het hoger onderwijs (ad of bachelor);
- geen (bekende) eindexamenuitslag hebben in het voortgezet onderwijs in Europees Nederland;
- gemigreerd zijn van één van de Caribische eilanden naar Nederland;
- gemigreerd zijn in het kalenderjaar van eerste inschrijving in het hoger onderwijs of één kalenderjaar daarvoor;
- 25 jaar of jonger zijn (ten tijde van eerste inschrijving in het hoger onderwijs).

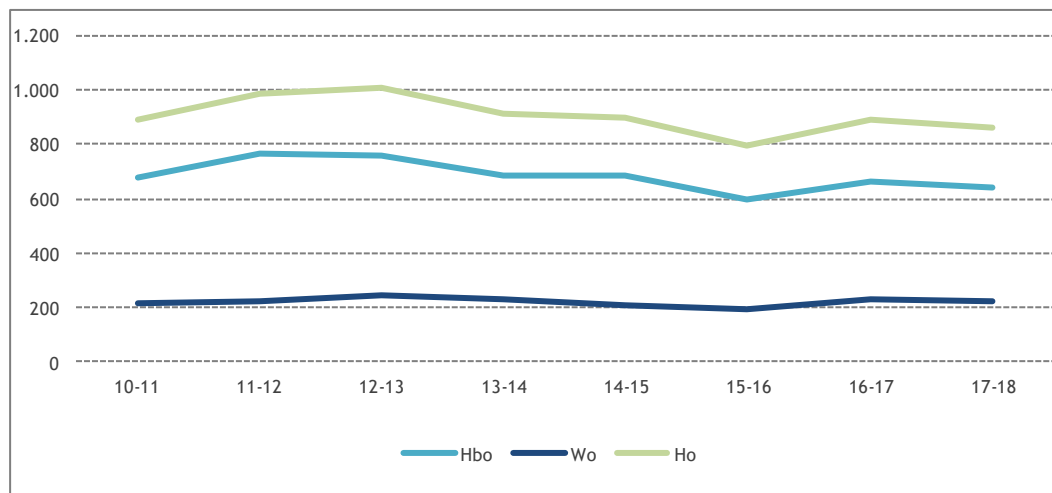
Via deze selectie verkrijgen we een zo goed mogelijke benadering van de groep van studenten die het diploma voortgezet onderwijs in een van de zes Caribische koninkrijksdelen hebben behaald en daarna zijn ingestroomd in het Nederlands hoger onderwijs.

Een voorwaarde aan het werken met microdata van CBS microdata is dat zogenaamde ‘onthulling’ wordt vermeden. Om deze reden kunnen geen gegevens worden getoond wanneer het gaat om groepen van minder dan 10 studenten. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zijn waar nodig (bijvoorbeeld soms bij Saba en Sint Eustatius) data op een hoger niveau geaggregeerd of niet gepresenteerd. Waar dit het geval is, is dit aangegeven in de tekst of bij de omschrijving van de figuur.

Waar de hier beschouwde groep Caribische studenten wordt afgezet tegen alle overige studenten, zijn die ingedeeld in twee groepen: 1) studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond, en 2) studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

7.3 Instroom van studenten

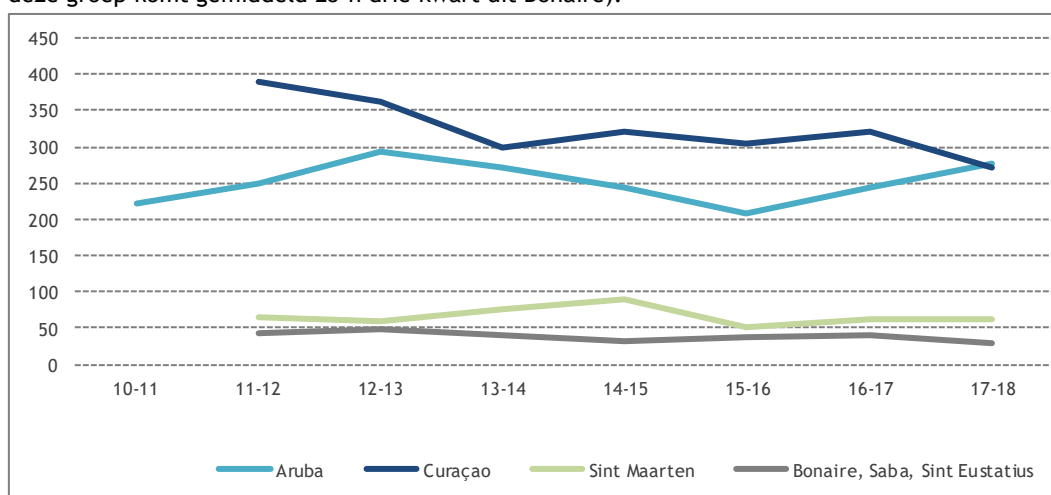
Het aantal instromers per jaar met een vooropleiding in het Caribisch deel van het Koninkrijk (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) fluctueert tussen achthonderd en duizend studenten. Het aantal instromers is in 2017-2018 iets gedaald ten opzichte van 2010-2011 (van 982 studenten naar 862 studenten), ook valt de dip op in 2015-2016, maar dit is in lijn met de landelijke trend (zie figuur 7.1). Binnen de groep Caribische studenten stroomt gemiddeld genomen zo’n 76 procent in het hbo in, 24 procent stroomt in het wo in; deze verhouding is sinds 2010-2011 iets gestegen in het voordeel van het wo; het aandeel instromers in het wo is met twee procentpunten gestegen ten opzichte van het aandeel instromers in het hbo.

Figuur 7.1: Aantal instromers van studenten met Caribische vooropleiding naar onderwijssoort (bron: CBS microdata)

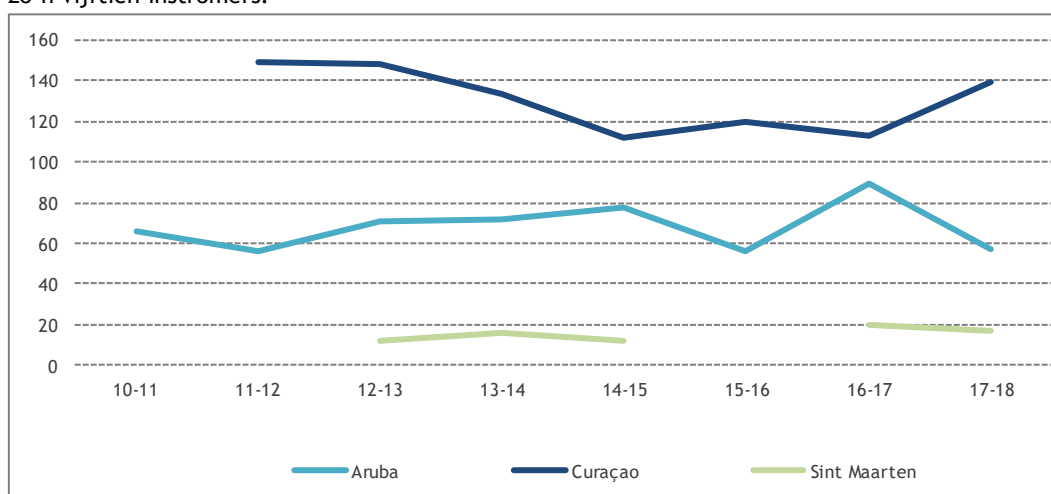
Instroom naar eiland

Migratie van de Caribische eilanden naar (Europees) Nederland is door administratieve oorzaken pas vanaf 2012-2013 volledig te onderscheiden naar eiland (voor schooljaar 2011-2012 grotendeels). Daarom is voor 2010-2011 alleen het instroomcohort uit Aruba weergegeven³⁵. Binnen het hbo is te zien dat tot voor kort de grootste groep van deze Caribische studenten jaarlijks afkomstig was van Curaçao, hoewel dit aantal is gedaald van 390 naar 272 (2011-2012 t.o.v. 2017-2018). In het laatst beschouwde jaar zijn de aantallen vanuit Aruba en Curaçao vrijwel gelijk. Jaarlijks komen zo'n dertig à veertig hbo-instromers vanuit Bonaire, Saba en Sint Eustatius (deze groep is hier samengenomen gezien de kleine afzonderlijke aantallen, binnen deze groep komt gemiddeld zo'n drie kwart uit Bonaire).

Figuur 7.2: Aantal instromers van studenten met Caribische vooropleiding in het hbo naar eiland (bron: CBS microdata)

Voor het wo gaat het om zeer kleine aantallen per eiland, daarom zijn Bonaire, Saba en Sint Eustatius niet gepresenteerd (gemiddeld gaat het voor deze eilanden samen om minder dan 10 instromers per jaar). Ook voor Sint Maarten zijn in 2011-2012 en 2015-2016 minder dan tien instromers. Voor de instroom vanuit Curaçao is een afname te zien vanaf 2012-2013, waarna het in 2017-2018 weer honderdveertig instromers betreft. Voor Aruba ligt het jaarlijks rond de zeventig instromers. Voor Sint Maarten gaat het jaarlijks om zo'n vijftien instromers.

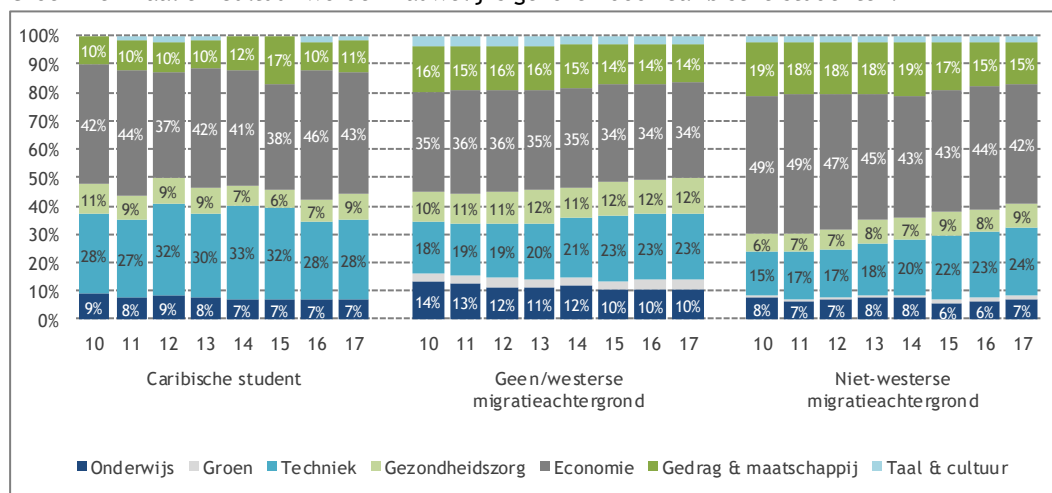

Figuur 7.3: Aantal instromers van studenten met Caribische vooropleiding in het wo naar eiland (bron: CBS microdata)

35 In 2010-2011 stroomden er ruim 450 studenten in vanuit de vijf overige eilanden.

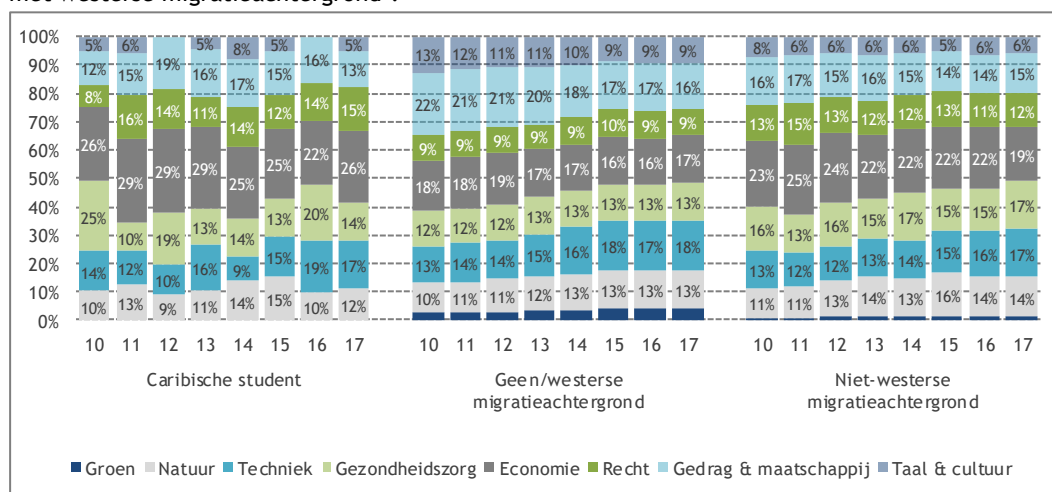
Instream naar sector

Wat betreft de instroomsector is in figuur 7.4 de verdeling te zien voor Caribische en andere studenten in het hbo. De sectoren Techniek en (in mindere mate) Economie worden relatief vaker gekozen door Caribische studenten (de instroom in Economie is jaarlijks zo'n drie tot zeven procentpunten hoger dan voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond en jaarlijks acht tot twaalf procentpunten hoger dan voor studenten zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond). Dit verschil wordt wel kleiner door een toename van een keuze voor Techniek door niet-Caribische studenten. Onderwijs en Gedrag en Maatschappij worden minder vaak gekozen door Caribische studenten dan door studenten uit de deelverzameling 'zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond'. Groen³⁶ en Taal en Cultuur worden nauwelijks gekozen door Caribische studenten.

Figuur 7.4: Aandeel instromers per sector in het hbo van studenten met Caribische vooropleiding (bron: CBS microdata)

De verdeling naar sector voor het wo (figuur 7.5) laat voor Caribische studenten een grilliger beeld zien, wellicht vanwege de kleinere aantallen. Over het algemeen is de instroom relatief hoger in de sectoren Economie, Rechten en Gezondheidszorg. In Taal en Cultuur, Groen, en Gedrag en Maatschappij is de instroom juist minder groot ten opzichte van de deelverzameling 'studenten zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond'.

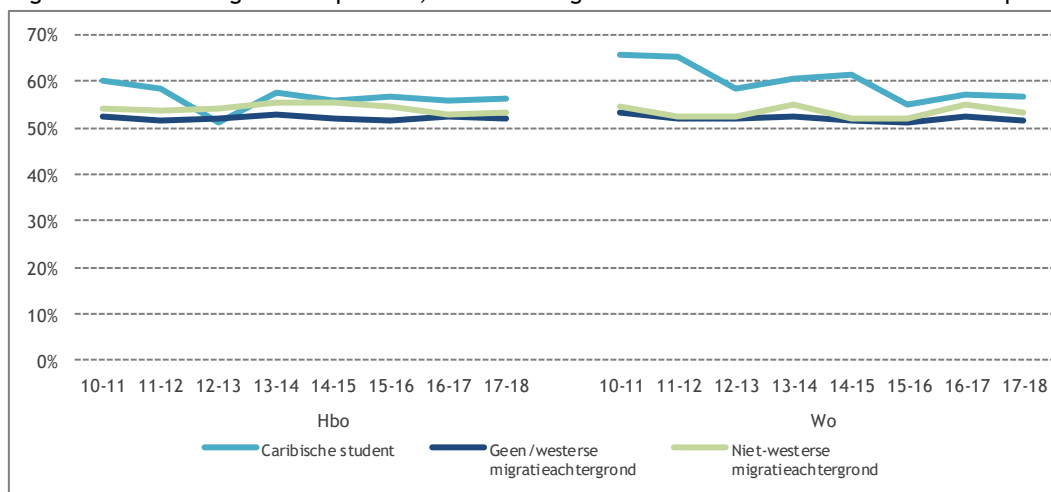

Figuur 7.5: Aandeel instromers per sector in het wo van studenten met Caribische vooropleiding (bron: CBS microdata)

36 Ook bekend als Landbouw en Natuurlijke Omgeving; hier niet getoond vanwege de kleine aantallen (jaarlijks minder dan tien instromers).

Instroom naar geslacht

In onderstaande figuur (figuur 3.2) is de verdeling van mannen en vrouwen gepresenteerd voor studenten met een Caribische vooropleiding. Ter vergelijking zijn ook de overige instromers in het hoger onderwijs opgenomen³⁷. Deze laatste groep is ingedeeld in 1) 'instromers zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond' en 2) 'instromers met een niet-westerse migratieachtergrond'. Duidelijk wordt dat er onder Caribische studenten (met name in het wo) verhoudingsgewijs meer vrouwelijke studenten zijn, hoewel de verschillen kleiner worden door de daling van het percentage vrouwelijke instromers onder Caribische studenten. In het hbo is het aandeel vrouwelijke studenten onder Caribische studenten afgenomen van zestig naar 56 procent, voor het wo gaat het om een afname van 66 naar 57 procent.

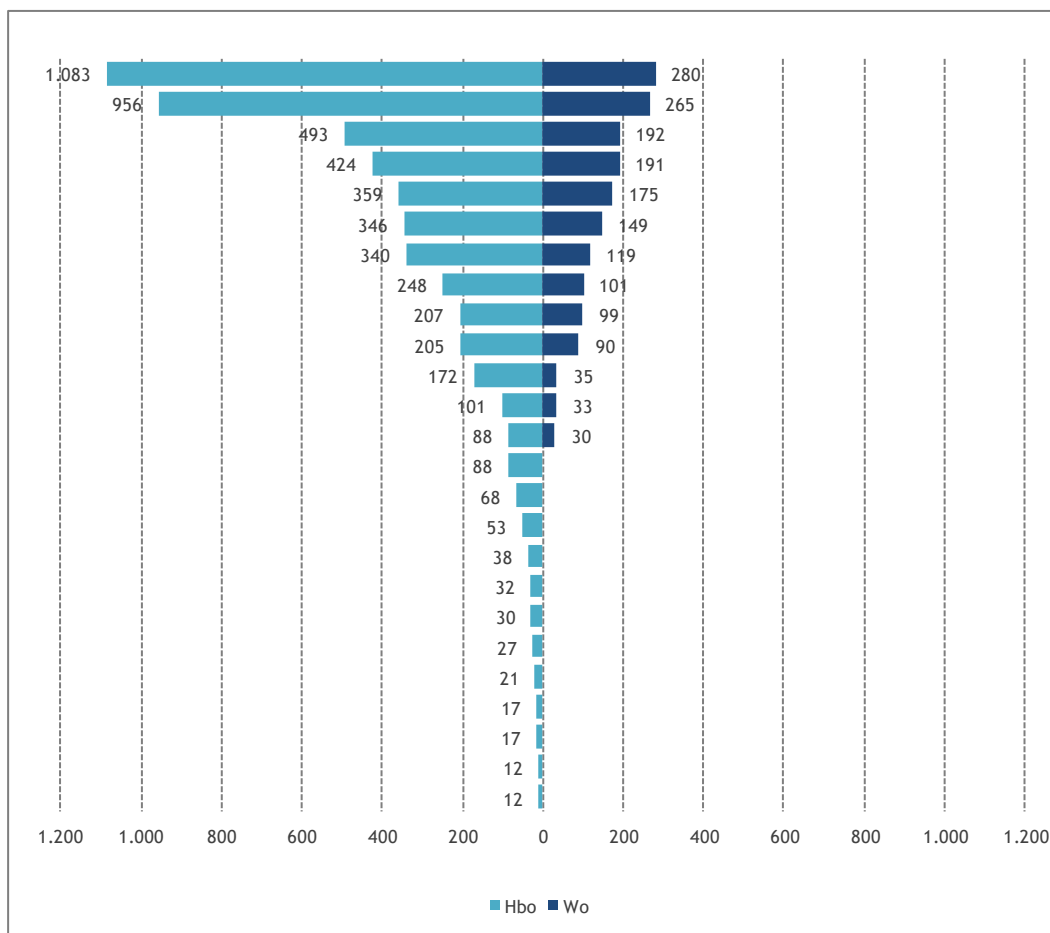
Figuur 7.6: Percentage vrouwelijke instromers van het totaal naar migratieachtergrond (bron: CBS microdata)

Instroom naar instelling

De instroom per instelling varieert aanzienlijk; in figuur 7.7 is het aantal instromers over de gehele periode 2010-2011 tot 2017-2018 van boven naar beneden gerangschikt van best bezochte tot minst bezochte instelling. In de hbo-instelling met de grootste instroom van Caribische studenten gaat het om bijna elfhonderd instromers over die gehele periode, voor de universiteit met de grootste instroom om bijna driehonderd instromers. Voor zowel hbo als wo geldt dat zo'n vijftig procent van de Caribische instromers instroomt in slechts vier instellingen³⁸. Als het gaat om de gehele studentenpopulatie van Nederland hebben de vier grootste hbo-instellingen 34 procent en de vier grootste wo-instellingen 44 procent van de landelijke instroom. In het hbo zijn in 25 instellingen tien of meer Caribische studenten ingestroomd, in het wo gaat het om dertien instellingen.

³⁷ Exclusief de Caribische studenten.

³⁸ In verband met onthulling mogen instellingsnamen niet worden getoond.

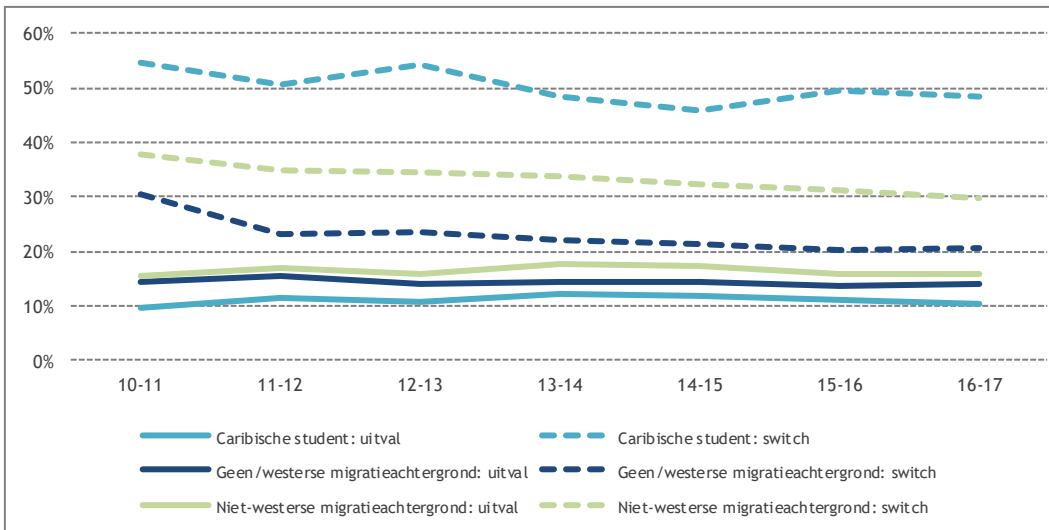
Figuur 7.7: Over periode 2010-2017 gecumuleerde instroom per instelling (bron: CBS microdata)

7.4 Uitval en switch

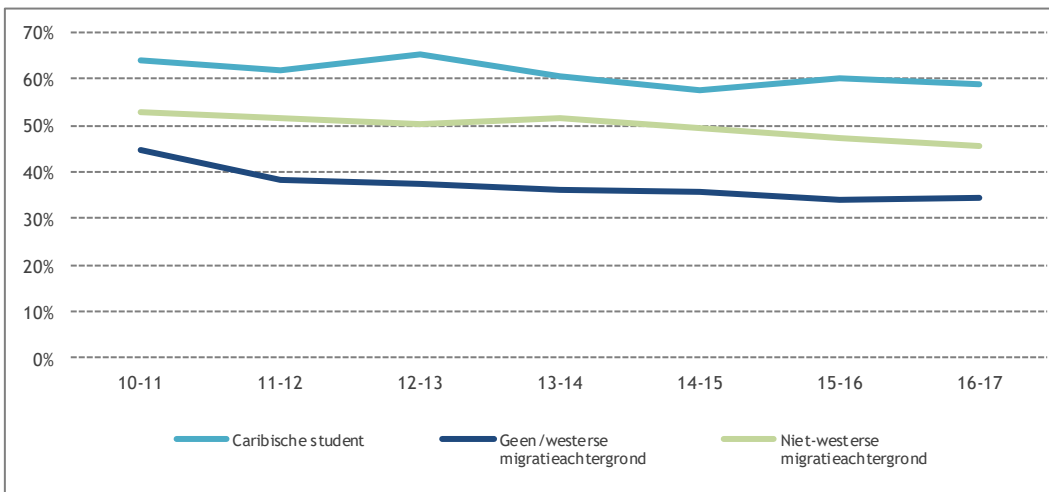
In onderstaande figuur 7.8 is het aandeel uitvallers en switchers na het eerste jaar hbo weergegeven. We spreken van switch als de student één jaar na instromen staat ingeschreven op een andere opleiding of instelling (of beide) dan bij de instroom. Van uitval is sprake indien de student één jaar na instromen niet meer ingeschreven staat in het hoger onderwijs. De selectie is gemaakt op instromers in voltijd bachelor opleidingen.

Voor uitval en switch wijken de Caribische studenten af van de overige instromers: er wordt in het hbo in het eerste jaar (veel) vaker geswitcht van opleiding of instelling, namelijk 48 à 55 procent ten opzichte van twintig à dertig procent voor de groep studenten ‘zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond’. De uitval van Caribische studenten is juist lager dan die van andere studenten. Voor Caribische studenten fluctueert dit rond de tien procent, voor overige studenten rond de vijftien procent. Wanneer uitval en switch worden samengenomen (weergegeven in figuur 7.9) ligt dit voor Caribische studenten hoger; het gecumuleerd aandeel uitvallers en switchers is in 2016-2017 59 procent ten opzichte van 35 procent voor de groep studenten zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond en 46 procent voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Dit verschil is juist wat toegenomen ten opzichte van 2010-2011.

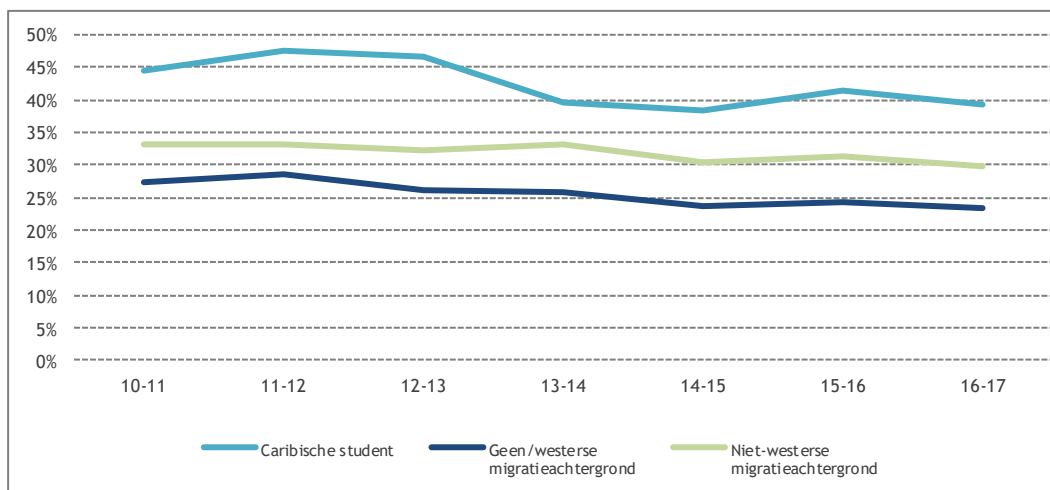

Figuur 7.8: Percentage uitvallers en switchers in het hbo (bachelor voltijd) (bron: CBS microdata)

Figuur 7.9: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het hbo (bachelor voltijd) (bron: CBS microdata)

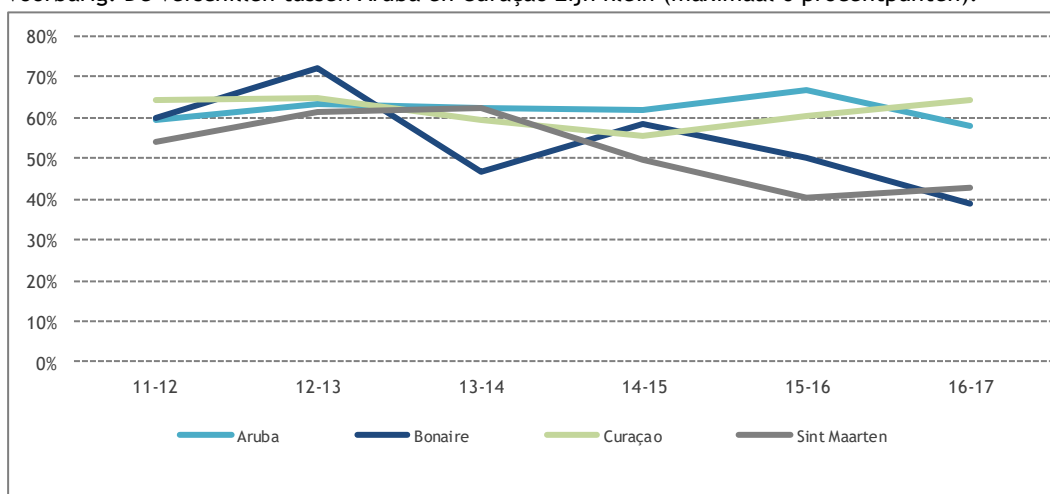
Gezien de kleine aantallen zijn voor het wo uitval en switch niet apart gepresenteerd. In figuur 7.10 zijn de uitval en switch samen weergegeven voor het wo. Ook hier geldt dat de gecumuleerde uitval en switch hoger is voor Caribische studenten in vergelijking met andere studenten. Voor 2016-2017 ligt dit zestien procentpunten hoger dan voor studenten 'zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond' (39% vs. 23%). Binnen de groep uitvallers en switchers op het wo is de meerderheid eveneens switcher.

Figuur 7.10: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het wo (bachelor voltijd) (bron: CBS microdata)

Uitval en switch naar eiland

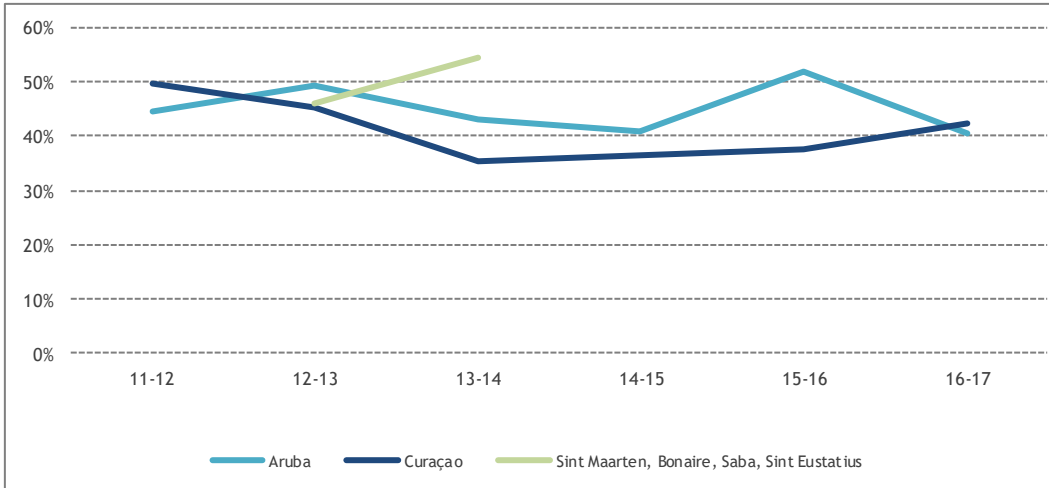
In figuur 7.11 is het percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) gepresenteerd voor Caribische studenten in het hbo en uitgesplitst naar herkomsteiland (exclusief Saba en Sint Eustatius i.v.m. te kleine aantallen). De percentages fluctueren; wel is te zien dat voor de laatste twee jaar de gecumuleerde uitval en switch lager is voor instromers uit Bonaire en Sint Maarten. Gezien de kleine aantallen uit Bonaire en Sint Maarten (resp. 31 en 51 instromers voor het jaar 2016-2017) is spreken van een trend hier echter voorbarig. De verschillen tussen Aruba en Curaçao zijn klein (maximaal 6 procentpunten).

Figuur 7.11: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het hbo (bachelor voltijd) naar herkomsteiland (bron: CBS microdata)

De uitval en switch onder wo-instromers per eiland is weergegeven in figuur 7.12. Voor Sint Maarten en de BES-eilanden zijn, op 2013-2014 en 2014-2015 na, de aantallen te klein om te presenteren³⁹. De verschillen tussen de eilanden zijn relatief klein en fluctueren.

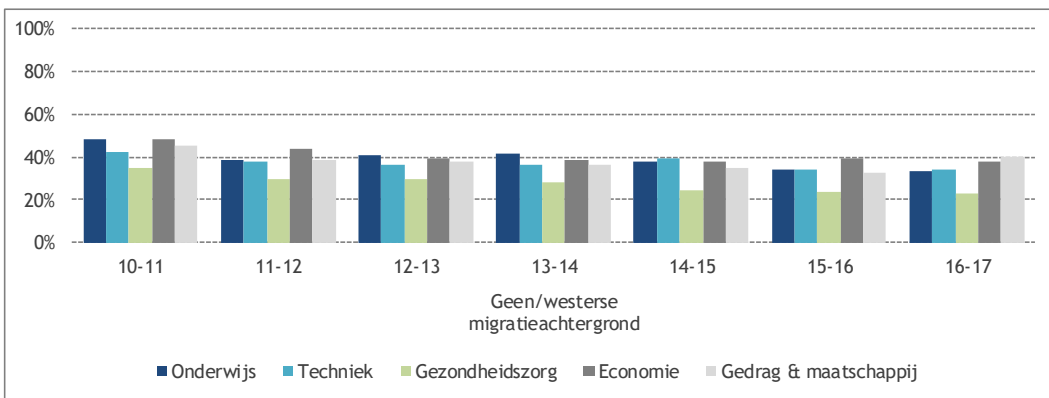
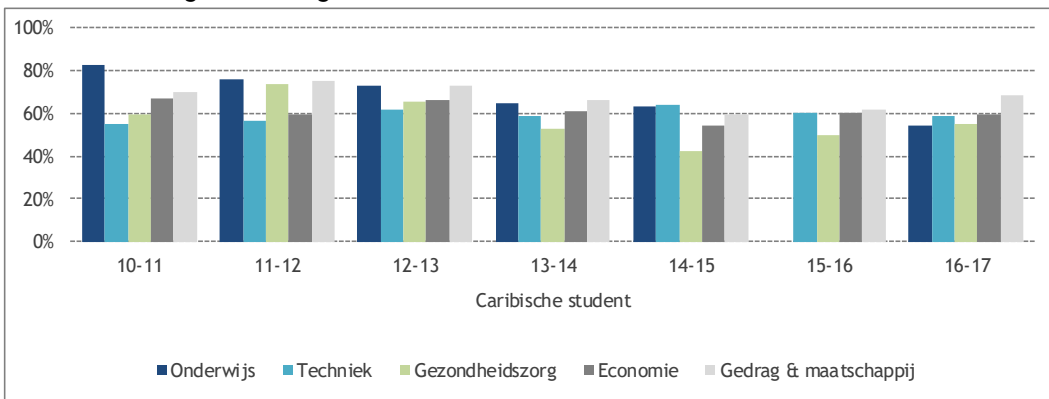
³⁹ De aantallen zijn ook te klein om apart (per eiland/eilandengroep) te presenteren. (zie toelichting onthulling paragraaf 7.2)

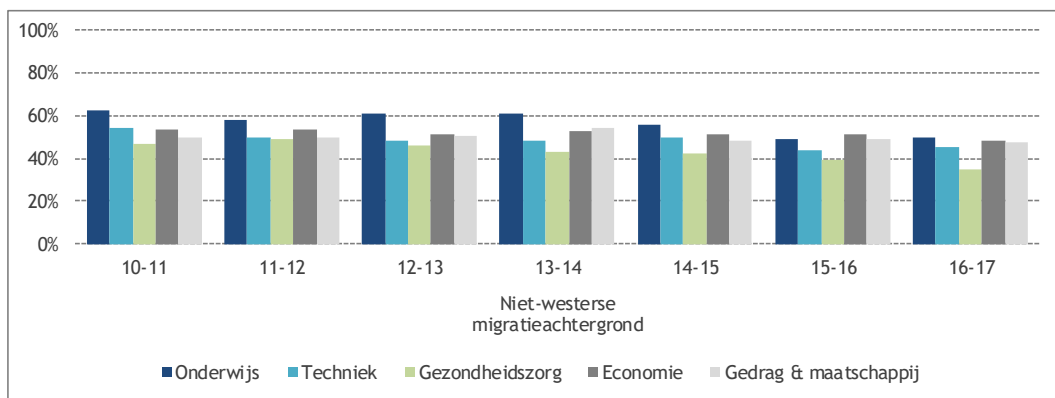

Figuur 7.12: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het wo (bachelor voltijd) naar herkomsteiland (bron: CBS microdata)

Uitval en switch naar sector

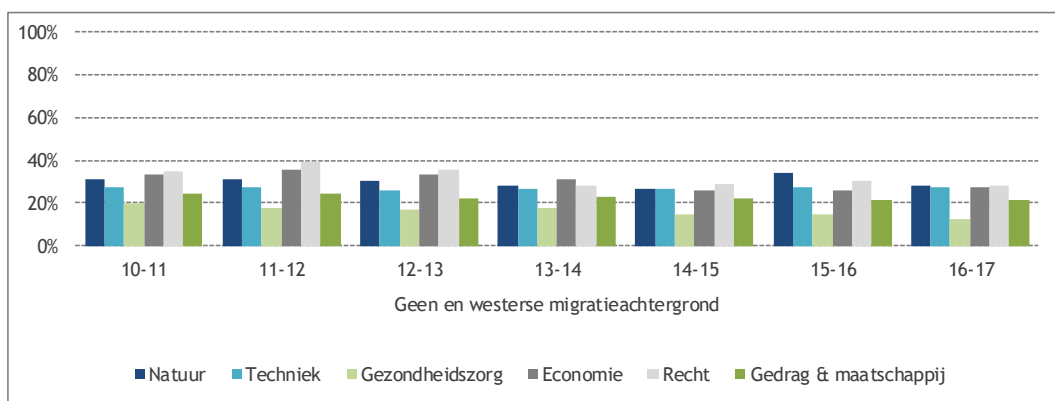
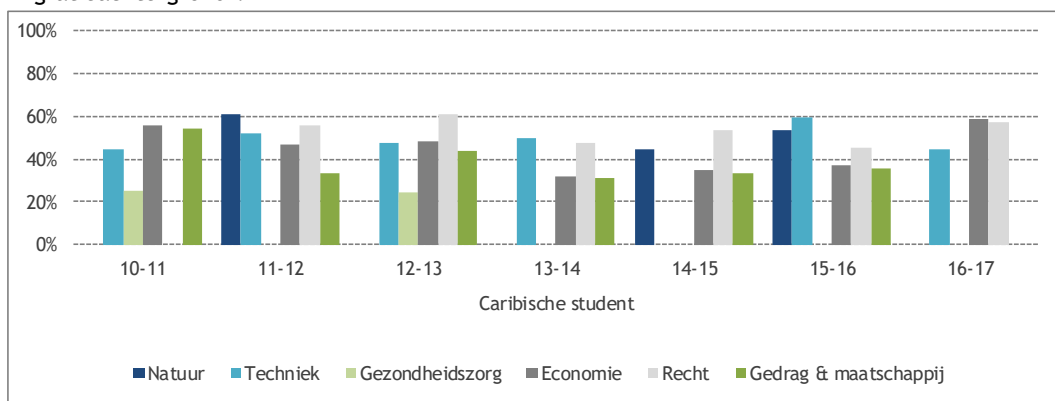
De gecumuleerde uitval en switch onder Caribische studenten in het hbo is weergegeven in figuur 7.13. Naast de hier getoonde sectoren zijn er in het hbo nog de sectoren Taal en Cultuur en Groen; deze zijn gezien de kleine aantallen Caribische instromers niet gepresenteerd. Voor de hier getoonde sectoren is te zien dat de gecumuleerde uitval en switch het hoogste is bij Onderwijs en Gedrag en Maatschappij; we hebben eerder wel gesignaleerd dat die twee sectoren door Caribische studenten minder vaak worden gekozen. Binnen deze sectoren vindt ook bij andere studenten vaker uitval en switch plaats. Voor vrijwel elk jaar en elke sector geldt dat de gecumuleerde uitval en switch hoger is dan voor studenten 'zonder migratieachtergrond of met een westerse migratieachtergrond' en ook hoger dan voor studenten 'met een niet-westerse migratieachtergrond'.

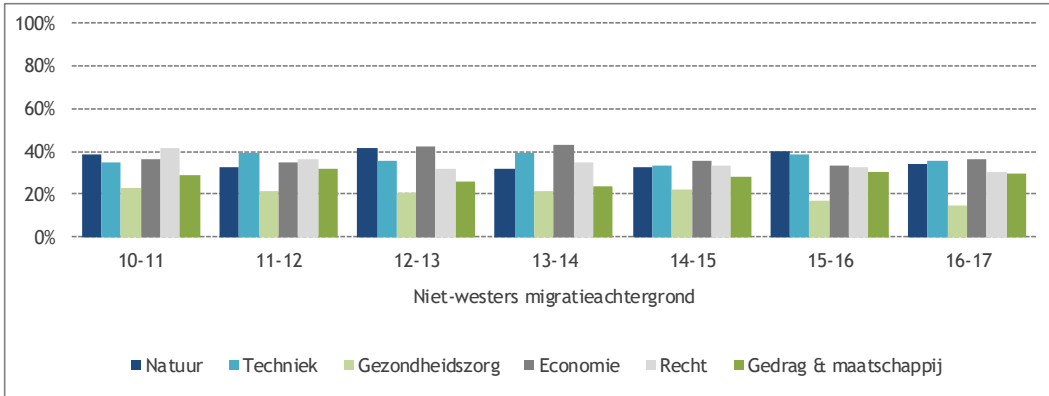

Figuur 7.13: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het hbo (bachelor voltijd) naar sector (bron: CBS microdata)

Binnen het wo zit er meer verschil tussen sectoren voor Caribische studenten wat betreft uitval en switch dan binnen het hbo, mede door kleinere aantallen (figuur 7.14). De sectoren Onderwijs en Taal en Cultuur zijn hier niet getoond door te kleine aantallen Caribische studenten. De verschillen in de sector Gezondheidszorg zijn het kleinst (maar voor slechts twee instroomcohorten bekend); met respectievelijk een gecumuleerde uitval en switch van 25 en 25 procent in 2010-2011 en 2012-2013 versus twintig en zeventien procent in diezelfde jaren van studenten ‘zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond’.

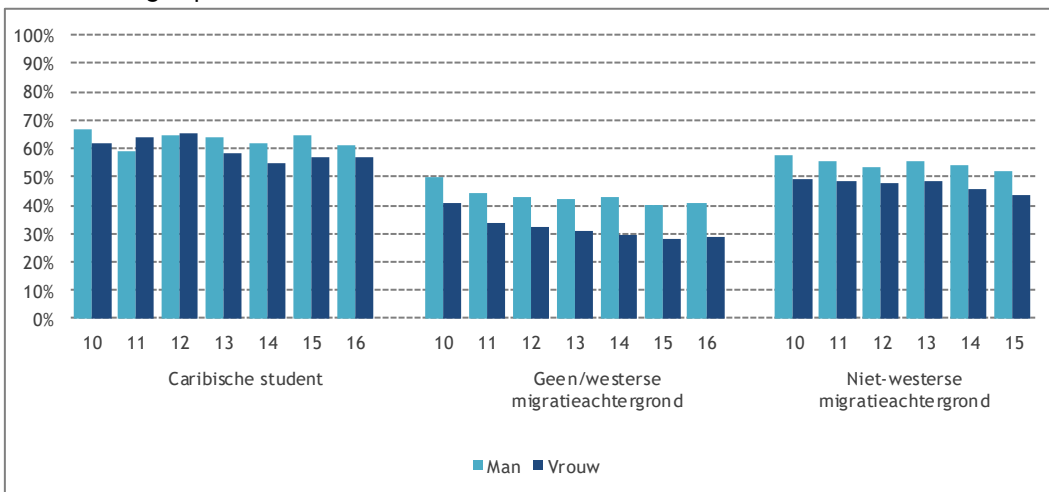

Figuur 7.14: Percentage uitvallers en switchers(gecumuleerd) in het wo (bachelor voltijd) naar sector (bron: CBS microdata)

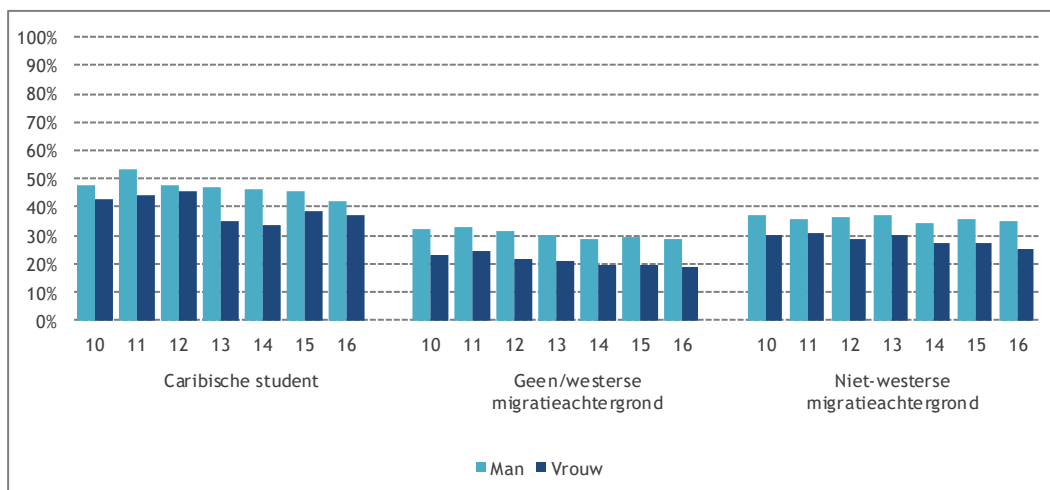
Uitval en switch naar geslacht

De uitval en switch van Caribische studenten naar geslacht is voor het hbo weergegeven in figuur 7.15. Voor Caribische studenten geldt dat mannelijke studenten in de meeste jaren iets vaker uitvallen of switchen. Voor 2011-2012 en 2012-2013 was er echter juist meer studieswitch of -uitval onder vrouwelijke Caribische studenten. Ook valt op dat de onderlinge verschillen bij de Caribische studenten kleiner zijn dan bij de andere twee groepen instromers.

Figuur 7.15: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het hbo (bachelor voltijd) naar geslacht (bron: CBS microdata)

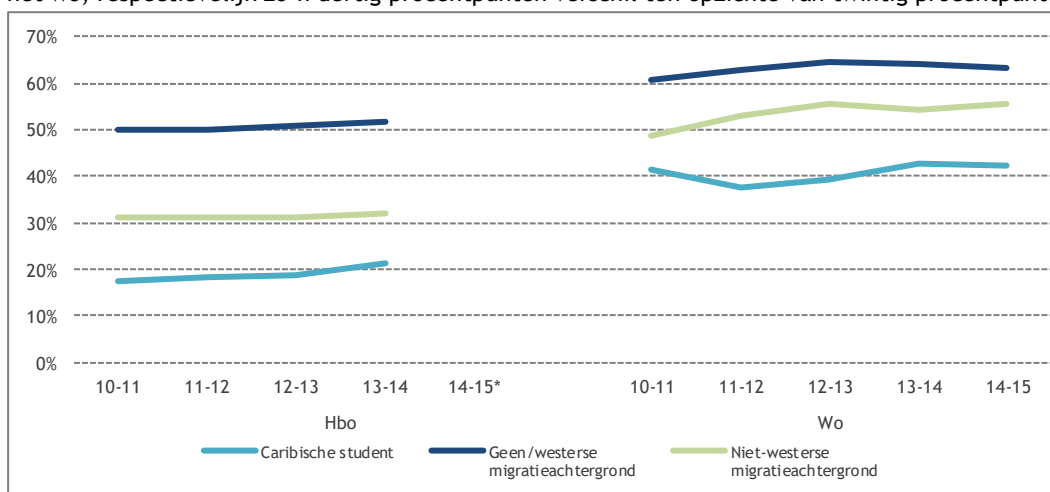
Ook voor het wo is de gecumuleerde uitval en switch naar geslacht uitgesplitst, zie figuur 7.16. Ook hier is sprake van minder gecumuleerde uitval en switch bij vrouwelijke instromers. Binnen de Caribische studenten varieert het verschil tussen mannen en vrouwen jaarlijks van zo'n drie tot dertien procentpunten.

Figuur 7.16: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het wo (bachelor voltijd) naar geslacht (bron: CBS microdata)

7.5 Bachelorrendement

Naast de uitval en switch in het eerste jaar kijken we ook naar de mate waarin het bachelordiploma wordt behaald, het zogenaamde bachelorrendement. Het bachelorrendement wordt bepaald door het percentage studenten dat het bachelordiploma haalt binnen de termijn van nominale studieduur plus één jaar⁴⁰. Hierbij wordt alleen gekeken naar voltijd bachelor instromers. In figuur 7.17 is het aandeel studenten dat het bachelordiploma behaalt per instroomcohort weergegeven. Te zien is dat het bachelorrendement fors lager ligt voor Caribische studenten. Van de instromers in 2013-2014 heeft ruim vijftig procent van de studenten ‘zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond’ de bachelor binnen vijf jaar behaald, voor Caribische studenten is dit ruim twintig procent. De verschillen zijn groter binnen het hbo dan binnen het wo, respectievelijk zo’n dertig procentpunten verschil ten opzichte van twintig procentpunten verschil.

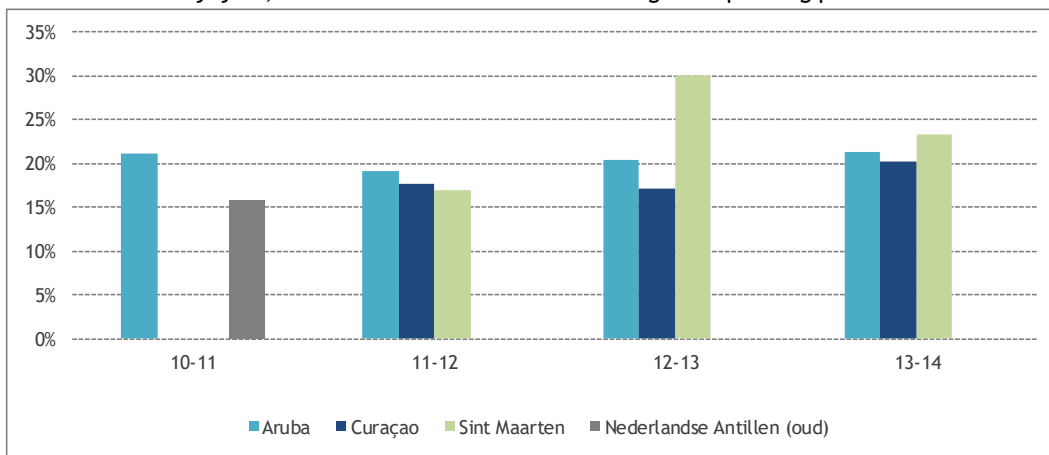

Figuur 7.17: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar (bachelor voltijd) (bron: CBS microdata; *=gegevens nog niet bekend)

⁴⁰ Voor hbo 4 + 1; voor wo 3 + 1. Dit is conform de methode die in dit rapport gebruikt wordt voor het hbo. Voor het wo wordt elders in dit rapport een andere methode gebruikt (conform de VSNU-methode) maar dit is door het ontbreken van de vooropleiding niet mogelijk voor de Caribische studenten.

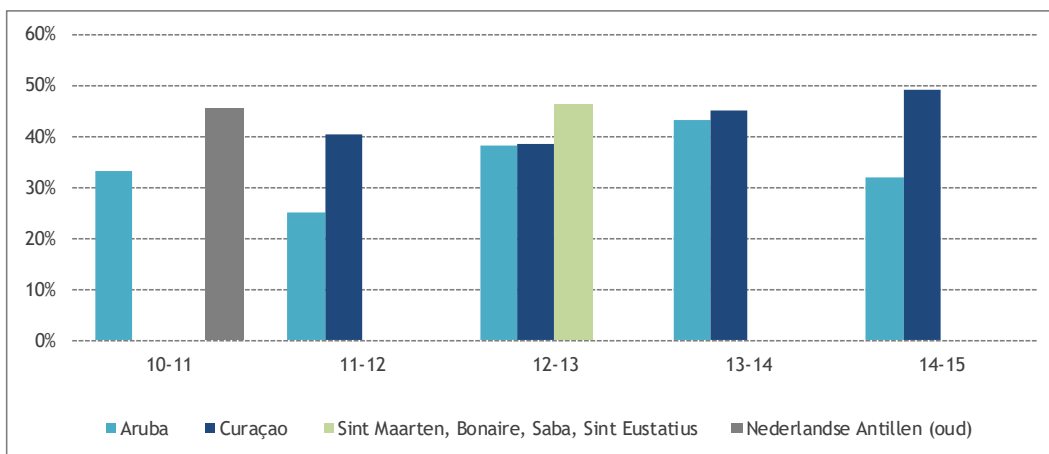
Bachelorrendement naar eiland

In figuur 7.18 is het bachelorrendement voor het hbo per eiland van vooropleiding weergegeven⁴¹. Voor het bachelorrendement zijn de aantallen voor Bonaire, Saba en Sint Eustatius te klein om weer te geven en daarom niet gepresenteerd⁴². Te zien is dat het rendement voor Aruba en Curaçao slechts enkele procentpunten verschilt, van de studenten afkomstig uit Aruba haalt een iets hoger percentage het bachelordiploma binnen vijf jaar. Voor Sint Maarten is het beeld grilliger (wellicht mede door de kleinere aantallen); zo is te zien dat van de instromers in 2011-2012 zo'n zeventien procent het diploma heeft behaald binnen vijf jaar, voor de instromers in 2012-2013 ligt dit op dertig procent.

Figuur 7.18: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het hbo (bachelor voltijd) naar eiland (bron: CBS microdata)

Wat betreft bachelorrendement in het wo kunnen niet alle cohorten gepresenteerd worden, zie ook figuur 7.19. Voor studenten afkomstig uit Sint Maarten of de BES-eilanden is alleen 2012-2013 gepresenteerd, omdat de overige cohorten te weinig studenten bevatten⁴³. In 2011-2012 en 2014-2015 heeft van de instromers afkomstig uit Curaçao een aanzienlijk groter percentage het wo-bachelordiploma behaald binnen vier jaar in vergelijking met studenten afkomstig uit Aruba. In de tussenliggende jaren zijn de verschillen klein.

Figuur 7.19: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het wo (bachelor voltijd) naar eiland (bron: CBS microdata)

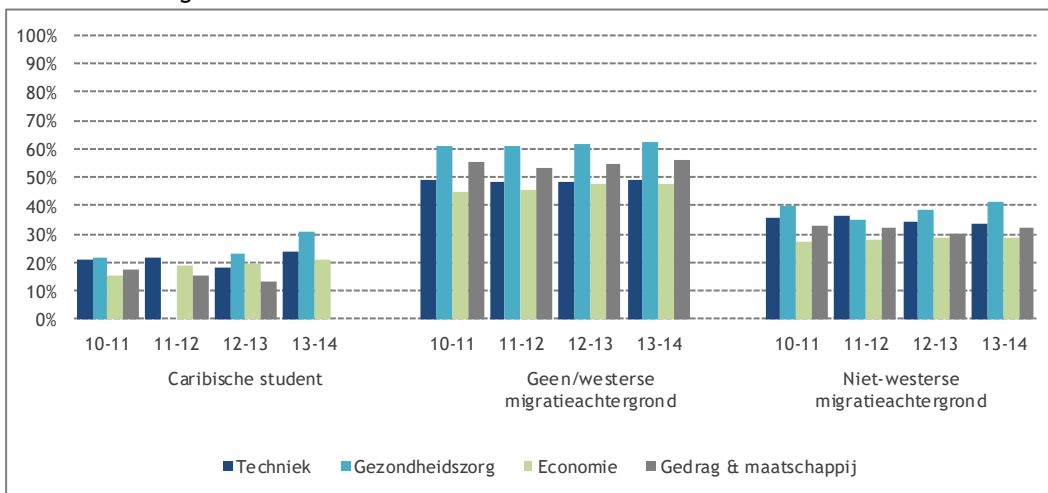
41 Voor 2010 waren er nog geen gegevens per eiland; daarom is voor dat jaar alleen de toenmalige Nederlandse Antillen en Aruba gepresenteerd.

42 Zie ook paragraaf 7.2 over onthulling.

43 De aantallen zijn ook te klein om apart (per eiland/eilandengroep) te presenteren. Zie ook paragraaf 7.2 over onthulling.

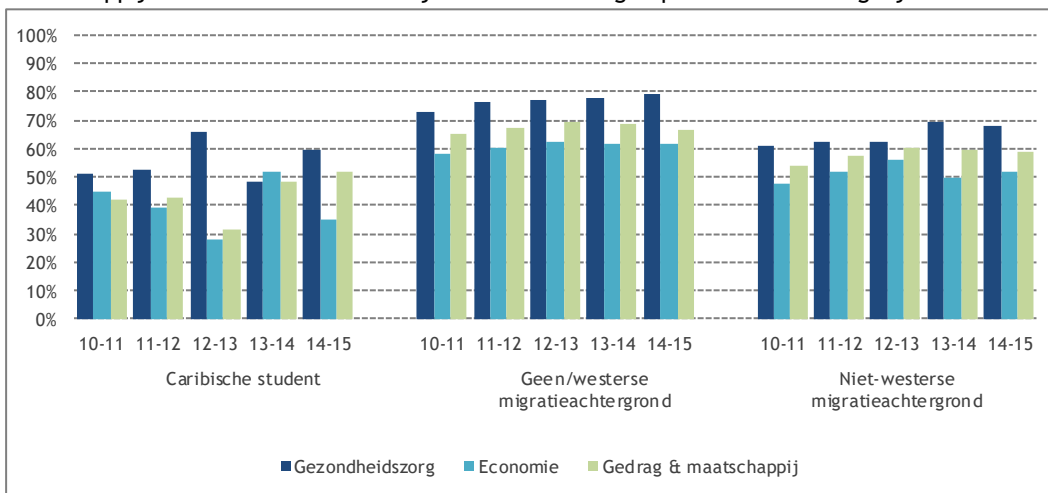
Bachelorrendement naar sector

Het bachelorrendement per sector binnen het hbo is weergegeven in figuur 7.20. Voor de sectoren Groen, Onderwijs en Taal en Cultuur zijn de aantallen te klein om te presenteren (evenals voor 2011-2012 Gezondheidszorg en 2013-2014 Gedrag en Maatschappij). Het rendement voor de groep Caribische studenten is (iets) hoger voor de sectoren Gezondheidszorg en Techniek ten opzichte van Gedrag en Maatschappij en Economie. Voor de andere groepen studenten is ook het bachelorrendement bij Gezondheidszorg vrijwel steeds hoger dan de andere sectoren maar scoort ook Gedrag en Maatschappij relatief weer hoger.

Figuur 7.20: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het hbo (bachelor voltijd) naar sector (bron: CBS microdata)

In figuur 7.21 is voor het wo het bachelorrendement gepresenteerd per sector⁴⁴. Het bachelorrendement in de sector Gezondheidszorg is over het algemeen hoger dan bij de sectoren Economie en Gedrag en Maatschappij. Dat relatieve beeld is bij de twee andere groepen studenten vergelijkbaar.

Figuur 7.21: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het wo (bachelor voltijd) naar sector (bron: CBS microdata)

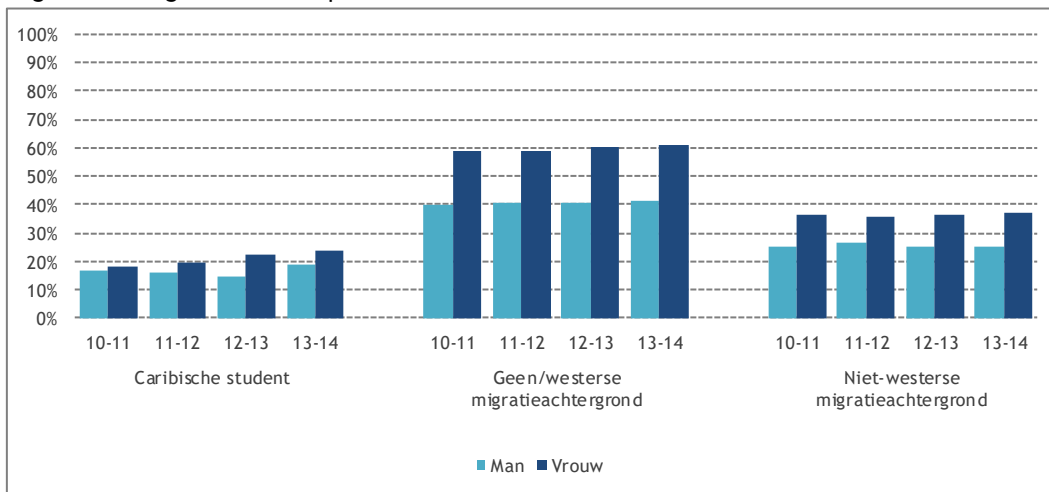
Bachelorrendement naar geslacht

Net als bij de uitval en de switch, zijn ook wat betreft de bachelorrendementen in het hbo de verschillen tussen mannen en vrouwen kleiner voor Caribische studenten dan voor de andere groepen instromers.

44 Voor de sectoren Techniek, Natuur, Groen, Recht, Taal en Cultuur en Onderwijs zijn per cohort te weinig studenten.

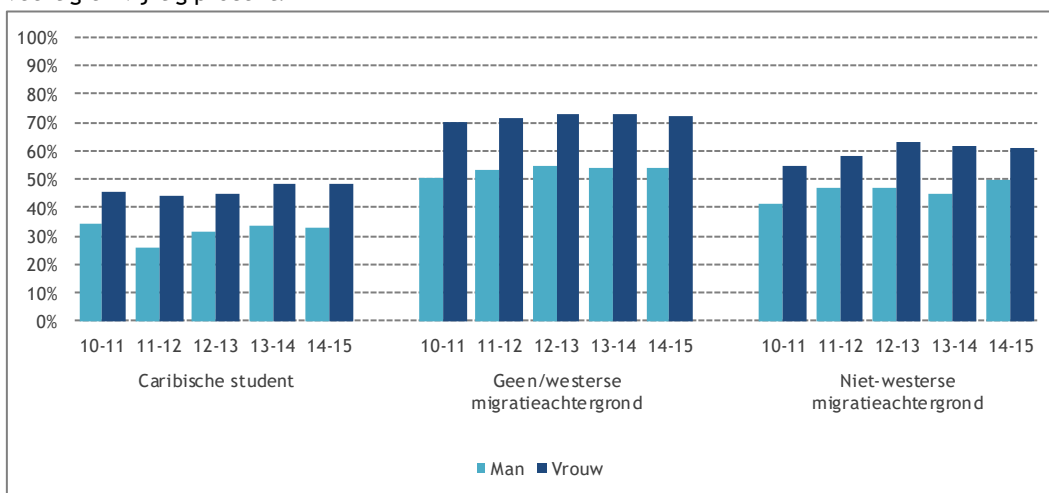

De verschillen met andere groepen instromers zijn echter zowel voor mannen als vrouwen groot; waar zestig procent van de vrouwen ‘zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond’ het hbo-diploma behaalt binnen vijf jaar na instroom, is dit voor Caribische vrouwelijke studenten circa twintig procent. Voor de groep vrouwelijke studenten met niet-westerse migratieachtergrond ligt dat op ongeveer 35 procent. Van de mannelijk Caribische studenten behaalt circa vijftien tot achttien procent het bachelordiploma binnen vijf jaar, terwijl dat voor de studenten uit de groep ‘zonder migratieachtergrond en met westerse migratieachtergrond’ ongeveer veertig procent is en voor de groep ‘met niet-westerse migratieachtergrond’ zo’n 25 procent.

Figuur 7.22: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het hbo (bachelor voltijd) naar geslacht (bron: CBS microdata)

Binnen het wo is duidelijker te zien dat van de Caribische studenten vrouwen beter presteren dan mannen, zie ook figuur 7.23. Het verschil binnen Caribische studenten tussen mannen en vrouwen is gemiddeld zo’n vijftien procentpunten. Een vergelijkbaar onderling beeld tussen mannen en vrouwen zien we bij de andere twee groepen studenten. De verschillen met andere groepen instromers zijn minder groot dan voor het hbo. Van de studenten ‘zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond’ haalt van de vrouwen ruim zeventig procent het wo-bachelordiploma binnen vier jaar na instroom en van de mannen ruim vijftig procent. Van de Caribische studenten haalt ruim 45 procent van de vrouwen het bachelordiploma binnen vier jaar en van de mannen (ruim) dertig procent. Voor de groep studenten met niet-westerse migratieachtergrond ligt dat rendement voor vrouwen tussen 55 en 63 procent en voor mannen tussen de veertig en vijftig procent.

Figuur 7.23: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het wo (bachelor voltijd) naar geslacht (bron: CBS microdata)

7.6 Samenvatting

Dit hoofdstuk is een eerste aanzet om de instroom en de onderwijsloopbanen van studenten met een vooropleiding in de Caribische gebiedsdelen van het Koninkrijk in kaart te brengen. Met behulp van CBS microdata zijn onderwijs- en migratiekenmerken gekoppeld om zo studenten te identificeren die vanuit de Caribische eilanden naar Nederland zijn vertrokken om hoger onderwijs te volgen.

Instream

Jaarlijks gaat het om zo'n achthonderd tot duizend instromers in het hoger onderwijs, waarvan drie kwart instroomt in het hbo. De meeste studenten zijn afkomstig uit Curaçao en Aruba.

Ten opzichte van overige instromers wordt er bij studenten met een Caribische vooropleiding vaker ingestroomd in Techniek en Economie (in het hbo) en in Economie, Recht en Gezondheidszorg (in het wo). Onder Caribische studenten zijn, in verhouding met andere instromers, meer vrouwelijke studenten, hoewel dit verschil kleiner is geworden over de jaren. De instroom is meer geconcentreerd op enkele instellingen. Zowel voor hbo als voor wo ontvangen de vier instellingen met de meeste instromers zo'n vijftig procent van de instroom van Caribische studenten. Van de totale instroom in het hbo en wo in Nederland ontvangen de grootste vier instellingen respectievelijk 34 en 44 procent.

Uitval en switch

In het hbo vindt bij studenten met Caribische vooropleiding aanzienlijk meer switch plaats (wisselen van opleiding en/of instelling na één jaar) dan bij andere instromers. De uitval na één jaar is in het hbo voor de Caribische studenten juist lager dan voor de andere groepen studenten. Zowel voor hbo als voor wo geldt dat de gecumuleerde uitval en switch hoger is voor Caribische studenten dan voor de andere groepen studenten.

Het gecumuleerd aandeel uitvallers en switchers onder Caribische studenten is in 2016-2017 in het hbo 59 procent ten opzichte van 35 procent voor de groep studenten 'zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond' en 46 procent voor studenten 'met een niet-westerse migratieachtergrond'. Het gecumuleerd aandeel uitvallers en switchers onder Caribische studenten is in 2016-2017 in het wo 39 procent ten opzichte van 23 procent voor de groep studenten 'zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond' en dertig procent voor studenten 'met een niet-westerse migratieachtergrond'.

Tussen eilanden bestaan in de eerste jaren geen grote verschillen; alleen in het hbo is gecumuleerde uitval en switch voor de laatste instroomcohorten lager voor studenten afkomstig uit Sint Maarten en Bonaire. De verschillen in uitval en switch tussen sectoren zijn veelal ook bij de andere groepen studenten zichtbaar (bijvoorbeeld meer switch bij Economie en bij Recht in het wo). Voor de Caribische studenten geldt dat gecumuleerde uitval en switch in de meeste jaren voor de vrouwen iets lager ligt dan voor de mannen. De verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke studenten zijn voor Caribische studenten echter kleiner dan bij de overige groepen studenten.

Bachelorrendement

Het bachelorrendement ligt voor Caribische studenten beduidend lager dan voor de andere studentgroepen. Voor het hbo geldt dat van de Caribische studenten die zijn begonnen in 2013-2014 21 procent binnen vijf jaar een bachelordiploma heeft behaald; voor studenten zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond ligt dit op 52 procent; voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond ligt dit op 32 procent. In het wo geldt dat, voor het instroomcohort 2014-2015, van de Caribische studenten 42 procent een bachelordiploma heeft behaald binnen vier jaar, ten opzichte van 63 procent van de studenten zonder migratieachtergrond of met westerse migratieachtergrond en 54 procent van de studenten met een niet-westerse migratieachtergrond.

Er is geen duidelijk verschil tussen eilanden wat betreft dit rendement; binnen het hbo gaat het slechts om enkele procentpunten verschil, binnen het wo gaat het om zeer kleine (en meer fluctuerende) aantallen.

Binnen het hbo komt het rendement per sector niet helemaal overeen met andere groepen studenten; hoewel het bij Gezondheidszorg overal relatief hoger is, doen studenten met een Caribische vooropleiding het relatief beter bij Techniek en relatief slechter bij Gedrag en Maatschappij. Binnen het wo komt het bachelorrendement per sector over het algemeen meer overeen met dat van de andere groepen studenten.

Wat betreft bachelorrendement valt op dat vrouwelijke Caribische studenten in het hbo het beperkt beter doen dan mannelijke Caribische studenten; voor de andere groepen studenten zijn in het hbo de verschillen in het voordeel van de vrouwen iets groter. In het wo is het bachelorrendement voor de vrouwelijke Caribische studenten aanzienlijk beter dan dat van de mannen; in het wo is dat verschil in prestaties tussen vrouwen en mannen vergelijkbaar met dat bij de overige groepen studenten.

8 Studiefinanciering en leengedrag

8.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk worden het leengedrag van studenten en de motieven om te lenen behandeld. In dit derde jaar van de invoering van het studievoorschot (2017-2018) bekijken we de ontwikkelingen in het leengedrag en maken we de vergelijking met de periode van voor de invoering van het studievoorschot. Met de invoering van het studievoorschot is de basisbeurs vervallen en kunnen studenten voor hun studie lenen. De aanvullende beurs bestaat nog steeds en is verhoogd. De volgende vragen worden beantwoord:

- 8_1 Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het stelsel van het studievoorschot?
- 8_2 Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- 8_3 In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- 8_4 Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- 8_5 Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- 8_6 Verandert de financiële situatie van studenten?
- 8_7 Wat zijn de inkomstenbronnen van de niet-lenende studenten onder het nieuwe stelsel?

8.2 Data en definities

Voor de analyse van het leengedrag van studenten zijn alle hoofdinschrijvingen in het domein hoger onderwijs uit het 1CHO meegenomen. Daarmee wordt de percenteringsbasis gevormd door voltijd, deeltijd en duale studenten aan alle bekostigde instellingen, tenzij anders is aangegeven. Met de selectie van de hoofdinschrijvingen (soort inschrijving hoger onderwijs='1' of 'A') worden alle studenten per studiejaar eenmaal meegeteld.

Tabel 8.1 tot en met tabel 8.4 geven een beschrijving van deze populatie naar het type studiefinanciering dat men ontvangt in desbetreffend studiejaar. Hierbij zijn alle postmasters en postinitiële masters bij de categorie 'master' opgenomen. Alle studenten aan bekostigde instellingen die op enig moment in desbetreffend studiejaar een studiefinancieringsproduct hebben ontvangen (basisbeurs, aanvullende beurs, lening, collegegeldkrediet, leenrecht of een reisproduct) of voltijd studeren zijn in dat jaar 'studiefinancieringsgerechtigd' genoemd. Als over 'lenen' wordt gerapporteerd, zijn altijd het collegegeldkrediet en de reguliere studielening samengenomen, tenzij anders is vermeld. In nagenoeg alle tabellen is het aantal lenende studenten afgezet tegen de totale studentenpopulatie, ongeacht de opleidingsvorm (voltijd, deeltijd of dual), leeftijd of hun recht op studiefinanciering. Alle studenten tellen slechts eenmaal mee, ook als zij meerdere inschrijvingen hebben. Indien een andere percenteringsbasis is gebruikt, is bij desbetreffende tabel uitgelegd hoe deze is berekend. De gegevens zijn gebaseerd op twee leveringen van DUO. Voor de jaren 2006 tot en met 2014-2015 is gebruikgemaakt van een extract uit de 'oude' systemen van DUO. Voor de jaren na invoering van het studievoorschot zijn extracten uit het 'nieuwe' systeem gebruikt. Voor de periode na invoering van het studievoorschot heeft DUO een code meegeleverd die aanduidt of desbetreffende student onder het studievoorschot valt of in het oude stelsel zit. Op basis van deze codering zijn studenten ingedeeld in studievoorschot, nominale fase (studenten met een basisbeurs en/of aanvullende beurs) of leenfase (studenten in het oude stelsel zonder basisbeurs en met een lening).

Tabel 8.1 tot en met tabel 8.4 geven een overzicht van het aantal records dat verwerkt is. Kleine aantallen studenten die ingeschreven zijn als deeltijd en toch studiefinanciering hebben ontvangen, zijn wellicht tussentijds gewicht van opleidingsvorm, initieel foutief ingedeeld of hebben onterecht studiefinanciering ontvangen. Rijen waar slechts een enkele student in voorkomt (minder dan 10), zijn niet getoond. Omdat de indeling in type studiefinanciering is gemaakt op basis van de feitelijke afname van een studiefinancieringsproduct, kan het voorkomen dat studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, maar geen product afnemen in tabel 8.1 zijn opgenomen (geen product afgenomen) en niet in tabel 8.2 (studievoorschot).

Tabel 8.1: Hoofddinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-SF 2006-2017); studenten die geen studiefinancieringsproduct afnemen

	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18
Hbo-bachelor												
vt	68.870	53.165	39.626	30.212	29.515	30.376	29.701	32.546	33.459	41.309	42.104	43.813
dt	50.084	49.551	49.667	50.935	50.670	48.382	42.393	39.828	36.238	34.927	34.519	35.636
du	4.508	3.908	3.689	3.201	3.127	2.967	2.641	2.712	2.581	2.984	3.066	3.288
Hbo-master												
vt	1.155	1.151	1.085	919	904	875	893	1.033	1.239	1.370	1.545	1.878
dt	10.494	9.846	9.498	10.474	10.710	9.321	8.123	8.436	8.504	8.825	8.409	7.726
du	662	711	782	896	984	1.046	1.143	1.137	1.134	1.175	1.299	1.456
Hbo-ad												
vt	12	56	85	69	67	87	93	115	137	202	229	295
dt	41	359	1.007	1.043	1.298	1.478	1.545	1.809	1.835	1.930	2.426	3.189
du	30	157	308	372	455	493	474	495	429	365	396	473
Wo-bachelor												
vt	17.839	15.317	14.780	15.221	15.594	16.009	15.547	17.555	18.582	21.525	24.566	28.708
dt	5.956	5.885	5.711	5.588	4.953	3.966	2.786	2.273	1.893	1.673	1.484	1541
Wo-master												
vt	18.201	19.771	18.528	17.650	19.771	21.397	21.724	25.624	26.859	33.145	34.965	36.649
dt	2.736	3.717	4.444	5.000	5.173	4.515	3.824	3.781	3.559	3.336	3.189	3.121
du	140	145	135	95	125	115	93	98	113	157	166	209

In de bestanden is gekeken naar het aantal studiefinancieringsproducten die afgenomen worden. Als er ten minste één product wordt afgenomen is de student getypeerd als een student met recht op studiefinanciering. Over alle jaren (2006-2007 t/m 2016-2017) heeft 77,2 procent van alle studenten (85,4% van alle voltijdstudenten en duale studenten) in een studiejaar een studiefinancieringsproduct afgenomen. Voor de eerstejaarscohorten (voltijd en duaal) is dit 89,2 procent. Het aandeel eerstejaars (voltijd en duaal) dat geen product afneemt, is gestegen van 9,2 procent (2014-2015) via 12,4 procent (2015-2016) naar dertien procent (2016-2017). Van deze laatste groep (studiejaar 2016-2017) is 97 procent jonger dan 30; hiervan is 84 procent afkomstig uit het buitenland. De overige studenten (2%) zijn 30 jaar of ouder. Daarmee neemt in het studiejaar 2016-2017 1,9 procent van alle Nederlandse studenten jonger dan 30 in het eerste jaar van de bachelor geen enkel product af.

Tabel 8.2: Hoofddinschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-SF sept. 2006 t/m dec. 2016); studenten in het studievoorschotstelsel

	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18
Hbo-bachelor												
vt										68.654	134.191	199.413
dt										14	53	53
du										659	1.241	2.176
Hbo-master												
vt										305	556	690
Hbo-ad												
vt										871	1.840	3.088
du										46	123	179
Wo-bachelor												
vt										55.371	95.201	132.193
dt										30	55	105
Wo-master												
vt										9.459	28.849	45.675
du										61	173	246

Tabel 8.3: Hoofdschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-SF sept. 2006-2016); studenten in de nominale fase (met basisbeurs)

	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18
Hbo-bachelor												
vt	198.251	219.580	236.551	259.748	270.773	279.480	284.973	297.303	301.941	227.402	164.060	99.012
dt	116	110	135	140	149	146	144	125	116	61	39	40
du	5.662	5.911	6.185	6.594	6.772	6.404	5.878	5.039	4.380	3.286	2.443	1.455
Hbo-master												
vt	375	434	449	519	556	612	598	683	704	183	55	40
du	6	8	15	22	24	18	14	9	7	4	3	5
Hbo-ad												
vt	133	637	925	1.184	1.154	1.435	1.850	2.542	2.893	2.109	1.315	904
du	19	71	123	137	155	213	297	288	252	163	95	73
Wo-bachelor												
vt	90757	98246	104409	112025	116751	120790	120274	123543	125121	68486	35216	4.672
dt	71	80	103	129	57	44	47	39	70	48	27	7
Wo-master												
vt	7.366	10.126	13.529	16.860	19.217	21.022	24.125	27.338	28.418	19.667	9.313	3.613
dt	4	4	5	5	9	7	4	14	10	2	2	2
du	25	54	56	52	71	79	65	82	94	28	6	7

Tabel 8.4: Hoofdschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-SF sept. 2006-2016); studenten in de leenfase (geen basisbeurs)

	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18
Hbo-bachelor												
vt	23.095	25.625	30.176	33.275	35.726	37.190	37.920	43.493	47.726	43.628	44.746	46.016
dt	853	1.081	1.063	1.035	1.090	875	702	472	514	47	40	42
du	942	986	1.036	1.125	1.250	1.182	1.109	1.099	1.067	886	822	726
Hbo-master												
vt	184	159	164	180	212	193	185	186	229	204	65	30
dt	130	99	87	94	144	137	138	99	124	3	3	7
Hbo-ad												
vt	0	9	26	56	85	101	123	190	219	276	330	340
dt	1	12	11	14	24	35	16	20	30	2	4	1
du	2	3	7	9	8	15	13	13	17	18	17	20
Wo-bachelor												
vt	18.888	19.544	20.352	20.795	19.858	19.102	14.824	13.627	13.837	12.577	7.236	5.054
dt	219	207	216	220	207	141	80	55	47	23	12	13
Wo-master												
vt	13.398	19.062	23.342	28.379	32.335	32.290	33.620	32.588	34.019	32.043	24.145	14.885
dt	112	118	142	197	219	120	103	94	76	20	13	5
du	117	156	209	206	211	233	258	254	231	204	139	79

De leenmotieven, bestedingsdoelen en de relatie tussen lenen en werken zijn ontleend aan de Studentenmonitor Hoger Onderwijs in de jaren 2010-2011 tot en met 2016-2017 (zie voor een volledige beschrijving ook de inleiding). Het gaat om de geënquêteerde hbo- en wo-bachelors en wo-masters die recht hebben op studiefinanciering en van wie het leengedrag bekend is. Tabel 8.5 toont de aantallen die in de analyses zijn meegenomen. In totaal zijn de gegevens geanalyseerd van 92.398 studenten. Kleine verschillen met voorgaande jaren kunnen veroorzaakt zijn door actualisatie van het weegschema of wijzigingen in de vraagstelling. Steeds is het laatste jaar als uitgangspunt genomen voor het bepalen van de achterwaartse compatibiliteit.

Tabel 8.5: Aantallen records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) – ongewogen

	10-11		11-12		12-13		13-14		14-15		15-16		16-17		17-18	
	n	%lening	n	%lening	n	%lening	n	%lening	n	%lening	n	%lening	n	%lening	n	%lening
Hbo ba	8.458	23%	3.720	24%	7.010	24%	5.803	25%	5.597	27%	4.871	36%	6.777	40%	6.080	48%
Wo ba	8.200	28%	5.138	28%	5.748	26%	4.419	27%	5.705	33%	3.664	50%	4.543	56%	4.742	64%
ma	4.175	37%	2.351	37%	2.838	37%	2.257	38%	2.965	42%	2.155	49%	2.412	54%	3.093	57%
Ho ba	16.658	25%	8.858	27%	12.758	24%	10.222	26%	11.302	30%	8.535	42%	11.320	46%	10.822	55%
ma	4.175	37%	2.351	37%	2.838	37%	2.257	38%	2.965	42%	2.155	49%	2.412	54%	3.093	57%

Betreft een selectie uit de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (alleen voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, die recht hebben op studiefinanciering en waarvan bekend is of men leent).

Tabel 8.6: Type studiefinanciering in Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017

	15-16		16-17		17-18	
	Totaal aantal	Waarvan % lening	Totaal aantal	Waarvan % lening	Totaal aantal	Waarvan % lening
Oud stelsel (basisbeurs)	6.497	41%	4.938	43%	2.723	59%
Oud stelsel (leenfase)	1.569	46%	2.050	47%	2.656	48%
Studievoorschotstelsel	2.486	46%	6.355	52%	8.350	56%
Ho	10.552	43%	13.343	48%	13.729	55%

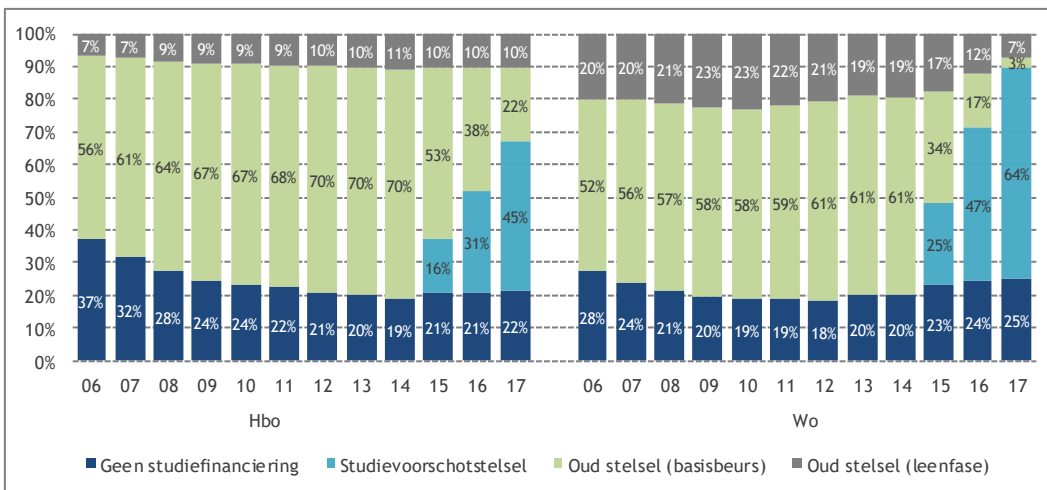
Betreft een selectie uit de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (alleen voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, die recht hebben op studiefinanciering en waarvan bekend is of men leent). Omdat het hier een steekproef betreft, zullen de percentages in de populatie niet zonder meer overeenkomen.

8.3 Gebruik studiefinanciering

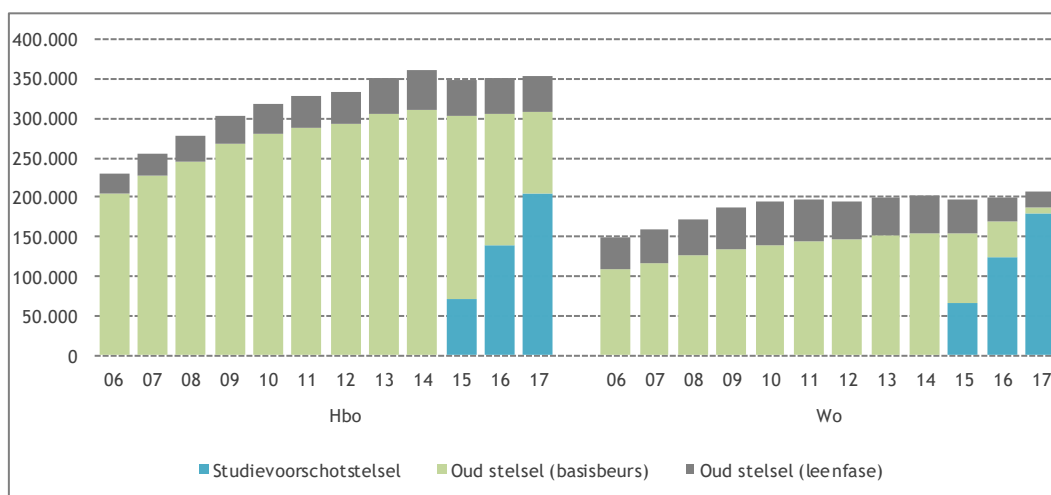
Figuur 8.1 t/m figuur 8.3 onderscheiden vier groepen studenten: studenten die geen studiefinanciering hebben ontvangen, studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen, studenten in het oude stelsel die basisbeurs ontvangen en studenten in het oude stelsel die in de leenfase zitten. Studenten die in deze figuur onder het studievoorschotstelsel vallen, hebben op enig moment in het jaar een bijdrage onder het studievoorschotstelsel ontvangen. Studenten die vallen in de categorie nominale fase zijn alle overige studenten die onder het oude stelsel vallen én een basisbeurs of aanvullende beurs ontvangen. Voor de groep studenten die geen studiefinanciering ontvangen, zijn geen gegevens bij DUO bekend. Tot deze groep kunnen dus studenten behoren die in de studievoorschotfase vallen, maar het gehele jaar geen product hebben afgenomen bij DUO.

De groep studenten die een lening, een basisbeurs en/of aanvullende beurs of een reisproduct ontvangt, is nagenoeg gelijk gebleven ten opzichte van vorig jaar (figuur 8.1). Studenten die in de groep studievoorschot vallen, hebben op enig moment in het jaar een bijdrage vanuit het studievoorschotstelsel ontvangen. Studenten die vallen in de categorie nominale fase zijn alle overige studenten die onder het oude stelsel vallen én een basisbeurs of aanvullende beurs ontvangen. Zowel in het hbo als in het wo daalde het aandeel studenten met studiefinanciering licht met één procentpunt (naar resp. 78% en 76%). Dit betekent dat verhoudingsgewijs het aandeel studenten zonder studiefinanciering is toegenomen. Deze groep bestaat uit studenten van wie geen gegevens bekend zijn bij DUO en kunnen dus studenten zijn uit het studievoorschot die niet lenen, maar ook studenten uit het buitenland. Het aandeel hbo-studenten dat onder het stelsel van het studievoorschot valt, is ten opzichte van 2015-2016 ruim verdubbeld van zestien procent naar 45 procent. Bij wo-studenten nam het aandeel toe met 39 procentpunten naar 64 procent. In het studiejaar 2017-2018 vielen van de leners 383.865 onder het stelsel van het studievoorschot tegenover 262.314 studenten in 2016-2017 (figuur 8.2). Voor het hbo en het wo afzonderlijk zijn dit respectievelijk 205.623 (45%) en 178.242 (64%) studenten. In het wo gaat het om nieuwe eerstejaarsstudenten, vertraagde bachelors (die daardoor niet meer onder het oude stelsel vallen) en studenten die in 2015, 2016 of 2017 voor het eerst gestart zijn in een master.

Figuur 8.1: Verdeling studenten naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-SF sept. 2006 t/m 2018)

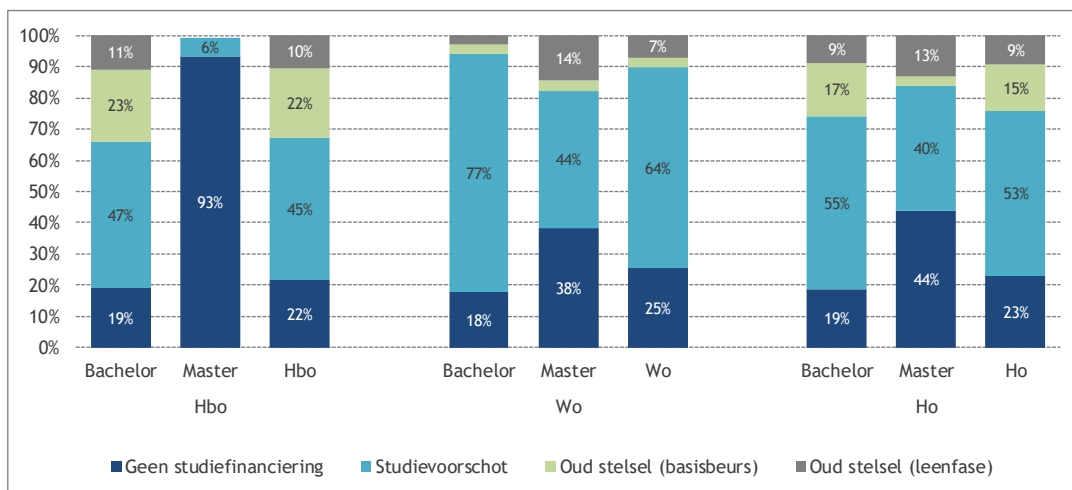

Figuur 8.2: Verdeling studenten naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2006-2018 en DUO-SF 2006-2017)

8.4 Studievoorschot

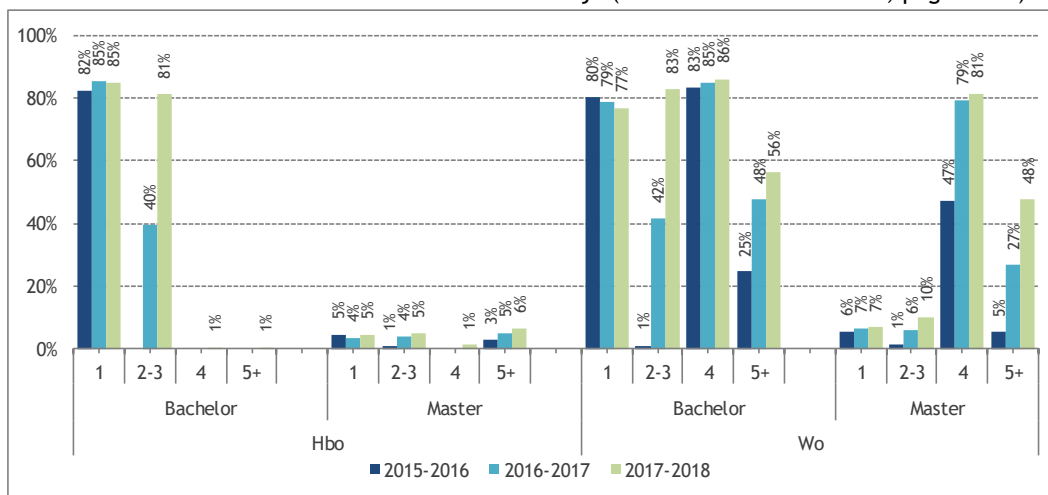
Figuur 8.3 laat de onderverdeling zien naar het type studiefinanciering in 2017-2018, telkens bekeken voor de bachelor en master apart⁴⁵. Hiervoor geldt dat het aandeel studenten dat onder het oude stelsel valt ieder jaar afneemt, omdat er steeds een cohort bij komt dat onder het studievoorschot valt. Onder de wo- en hbo-bachelors treffen we daar het grootste aandeel studenten aan dat valt onder het stelsel van het studievoorschot: 47 procent van de hbo-bachelors en 77 procent van de wo-bachelors. Bezien over het gehele ho, bevindt 55 procent van de studenten in de bachelorfase zich onder het studievoorschot. Studenten die zich in de leenfase van het oude stelsel bevinden, treffen we nagenoeg alleen aan in de wo-master. Voor het studievoorschot in de master is dit aandeel zes procent in het hbo en net geen 45 procent in het wo.

45 Hierbij moeten we opmerken dat studenten die geen studiefinancieringsproduct afnemen (en dus niet voorkomen in de SF-bestanden) gemarkeerd zijn als studenten 'zonder studiefinanciering'.

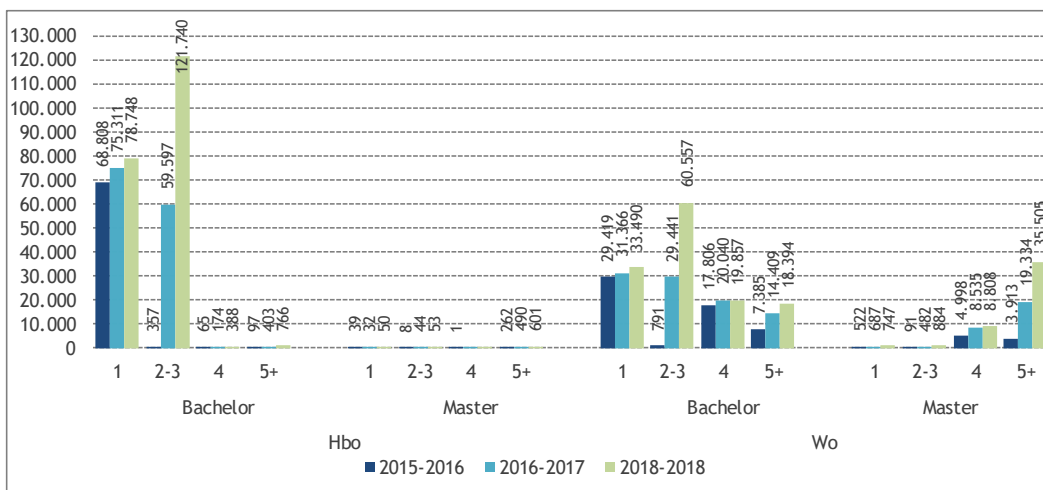

Figuur 8.3: Percentage studenten in 2017 naar type studiefinanciering, soort hoger onderwijs en type hoger onderwijs (alle studenten, excl. ad en incl. buitenlandse studenten en deeltijdstudenten) (bron: DUO-SF 2017-2018)

Figuur 8.4 toont het aandeel studenten (over de afgelopen drie jaren) dat onder het stelsel van het studievoorschot valt en het aantal jaren dat ze studeren. Het aandeel nieuwe eerstejaars in de hbo bachelor (alle studenten excl. ad) dat onder het studievoorschotstelsel valt is in 2017-2018 nagenoeg gelijk gebleven ten opzichte van vorig jaar en betreft 85 procent van de studenten. Dit zijn in totaal 78.748 studenten (figuur 8.5). In het wo gaat het om 33.490 studenten, een netto stijging ten opzichte van vorig jaar (31.366 studenten), maar een daling van het aandeel eerstejaars onder het stelsel van het studievoorschot van 79 procent naar 77 procent⁴⁵. Studenten die studievertraging hebben opgelopen in de bachelor of studenten in de master (wo) vallen vaker onder het stelsel van het studievoorschot. Voor hen gold met ingang van 2015-2016 de regel dat vertraagde bachelors en eerstejaars masterstudenten in het wo onder het studievoorschotstelsel vallen. Van de vertraagde wo-bachelors (vierdejaars) is dit 86 procent (+ 1 pptn.) en bij de wo-masterstudenten (vierde jaar) is dit 81 procent (+ 2 pptn.): respectievelijk gaat het om 19.857 studenten en 8.808 studenten. Eerder is al opgemerkt dat studenten zonder studiefinanciering met name buitenlandse studenten en oudere studenten zijn (zie tekst onder tabel 8.1, pagina 182).

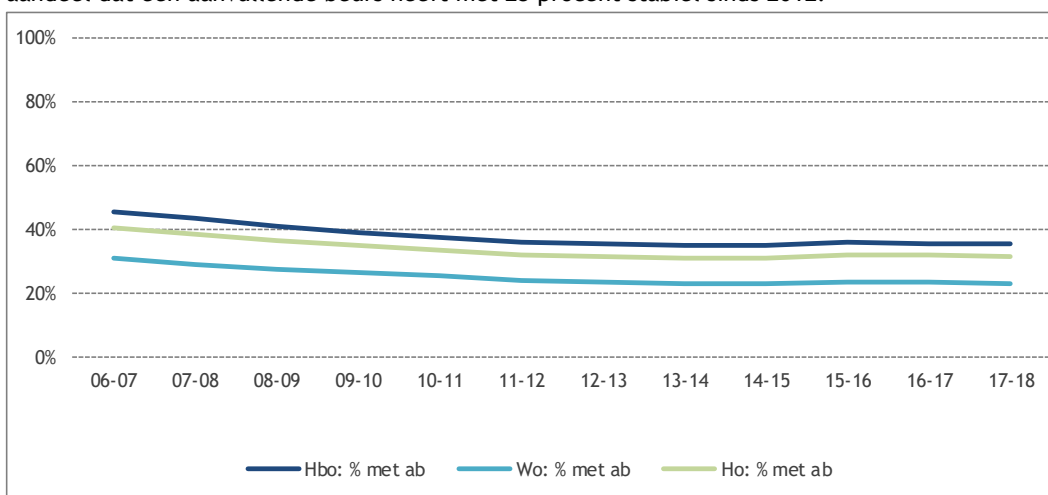
Figuur 8.4: Percentage studenten in studievoorschot t.o.v. alle ingeschreven studenten naar verblijfsjaar, soort en type ho (bron: DUO-SF 2015-2018)

Figuur 8.5: Aantal studenten in studievoorschot naar verblijfsjaar, soort en type ho (bron: DUO-SF 2015-2018)

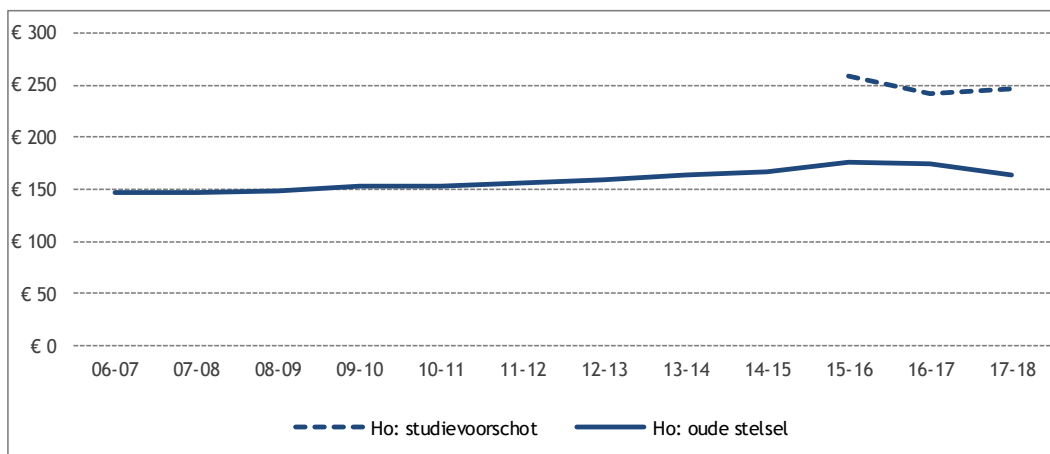
8.5 Aanvullende beurs

Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is een indicatie voor de toegankelijkheid van het onderwijs. Met de komst van het studievoorschot zijn de criteria voor een aanvullende beurs niet veranderd (alleen de hoogte van de aanvullende beurs is onder het stelsel van het studievoorschot gewijzigd). Dit maakt het mogelijk om het aandeel studenten dat gebruikmaakt van een aanvullende beurs over de jaren heen te vergelijken. Studenten hebben maximaal recht op een aanvullende beurs tijdens de nominale fase van hun studie. Van 2006 tot 2013 daalde het aandeel studenten met een aanvullende beurs in het hoger onderwijs van veertig naar 31 procent (figuur 8.6). De volgende twee jaren bleef het aandeel nagenoeg onveranderd. In 2015-2016 steeg het aandeel met een aanvullende beurs licht naar 32 procent. Deze stijging kwam voornamelijk door een lichte toename in het hbo van 35 naar 36 procent. In het studiejaar 2017-2018 is het aandeel in het ho dat een aanvullende beurs heeft nagenoeg onveranderd. In het wo is het aandeel dat een aanvullende beurs heeft met 23 procent stabiel sinds 2012.

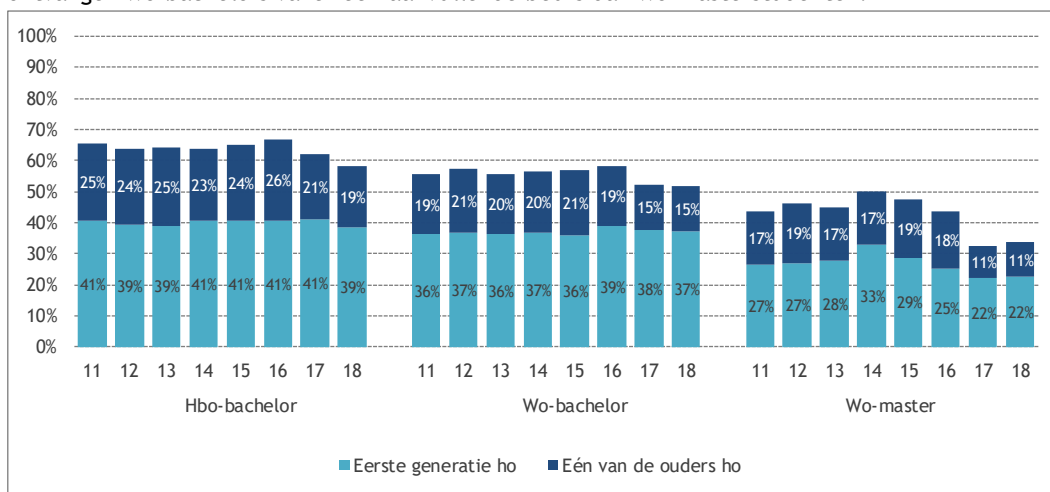
Figuur 8.6: Percentage studenten met een aanvullende beurs t.o.v. studenten met een basisbeurs of studenten binnen studievoorschot (verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-SF 2006-2018)

Figuur 8.7 geeft de gemiddelde maandbedragen van de aanvullende beurs voor de studenten die deze ontvangen. De bedragen verschillen niet voor hbo en wo en zijn daarom voor het hele ho weergegeven. De bedragen liggen voor studenten die onder het studievoorschot vallen veel hoger (€259) dan voor studenten in het oude stelsel (€164). Dit is het gevolg van de verhoging van de aanvullende beurs voor studenten die onder het studievoorschot vallen.

Figuur 8.7: Hoogte van de aanvullende beurs naar studiefinancieringsstelsel (alleen studenten met aanvullende beurs) (bron: DUO-SF 2006-2018)

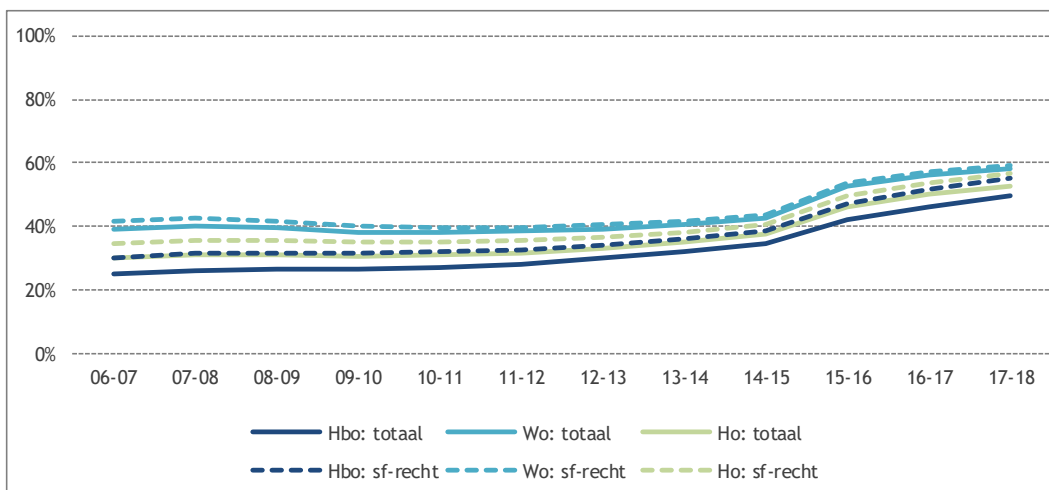
Figuur 8.7 toont het aandeel studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau van de ouders. Hieruit blijkt dat eerstegeneratiestudenten vaker een aanvullende beurs ontvangen dan studenten van wie de ouders zelf ook in het hoger onderwijs hebben gestudeerd. Daarnaast valt af te lezen dat het percentage studenten met een aanvullende beurs hoger is onder hbo-studenten dan onder wo-studenten. Bovendien ontvangen wo-bachelors vaker een aanvullende beurs dan wo-masterstudenten.

Figuur 8.8: Studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau ouders (bachelor en master) (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

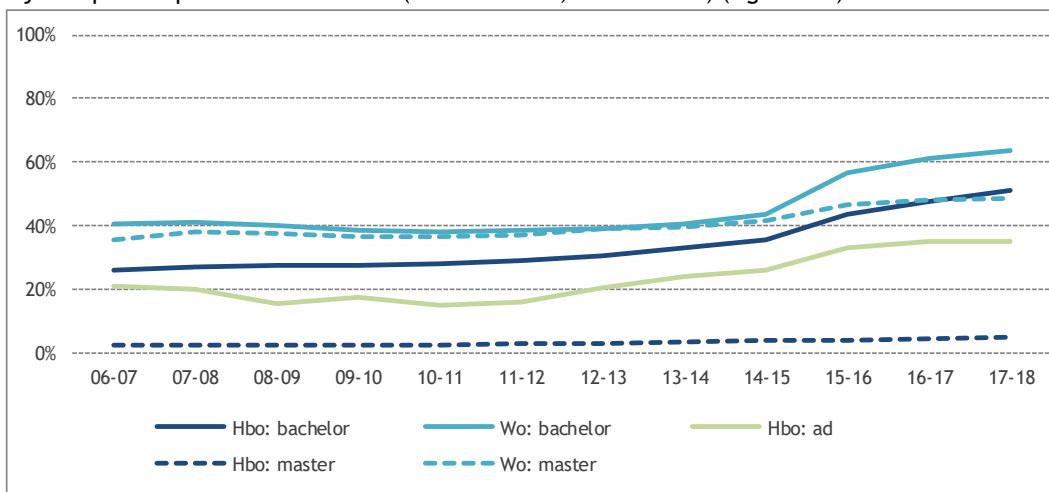
8.6 Leengedrag

De volgende grafieken tonen het aandeel studenten dat geleend heeft bij DUO. Tenzij anders vermeld betreft het hier het aandeel studenten met een lening inclusief collegegeldkrediet. Vanaf 2015-2016 bevat de groep ook studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. In figuur 8.9 wordt het aandeel studenten met een lening samengenomen met het aandeel dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet en per jaar afgezet tegen alle studenten (ononderbroken streep) en (een inschatting van) de groep studenten die dan recht heeft op studiefinanciering (stippellijn). De grafiek toont dat het percentage studenten dat leent sinds de invoering van het studievoorschot is toegenomen en dat de verschillen tussen het hbo en wo zijn afgenomen. Sinds 2014-2015 zien we een stijging in het aandeel studenten met een lening (van 38% in 2014-2015 naar 53% in 2017-2018). In 2017-2018 leent vijftig procent van de hbo-studenten en 58 procent van de wo-studenten.

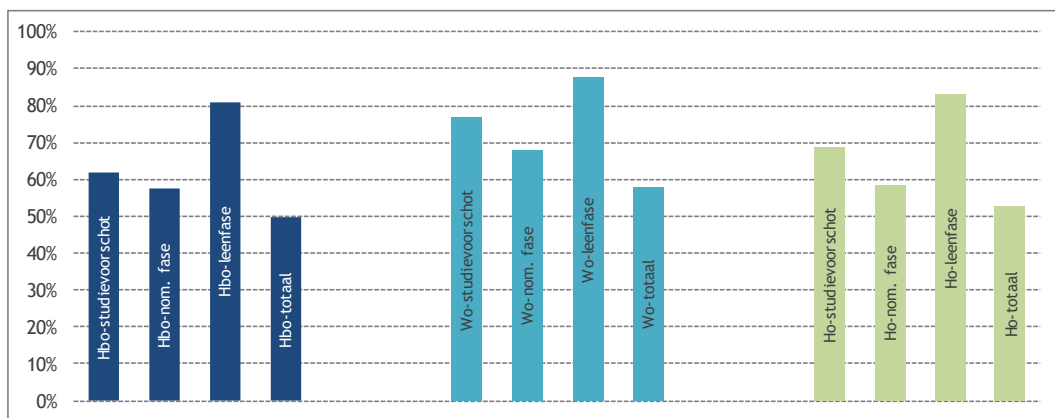
Figuur 8.9: Percentage studenten met lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten en t.o.v. studenten met SF-recht (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

Het aandeel hbo- en wo-studenten met een lening wordt verder uitgesplitst naar associate degree, bachelor en master (figuur 8.10). Voor het hbo geldt dat er door masterstudenten nauwelijks wordt geleend: dit aandeel is sinds 2014-2015 licht toegenomen van drie procent naar vijf procent. Een groot aandeel van deze groep is niet studiefinancieringsgerechtigd en kan dus ook niet lenen. Onder hbo-bachelorstudenten leent net iets meer dan de helft van de studenten, tegenover 36 procent in 2014-2015. Van de studenten die een associate degree volgen, leent nu 35 procent (26% in 2014-2015). In het wo lag het percentage dat leende in de bachelor en master in 2006 op respectievelijk 41 en 35 procent. In de loop der jaren nam dit verschil tussen de wo-bachelor en wo-master van zes procentpunten verder af naar nagenoeg nul procentpunt in 2012-2013. In de jaren na de invoering van het studievoorschot zien we dat het aandeel dat leent in de bachelor sterker stijgt dan in de master en het onderlinge verschil met de master weer toeneemt naar vijftien procentpunten in 2017-2018 (bachelor: 64%; master: 49%) (figuur 8.3).

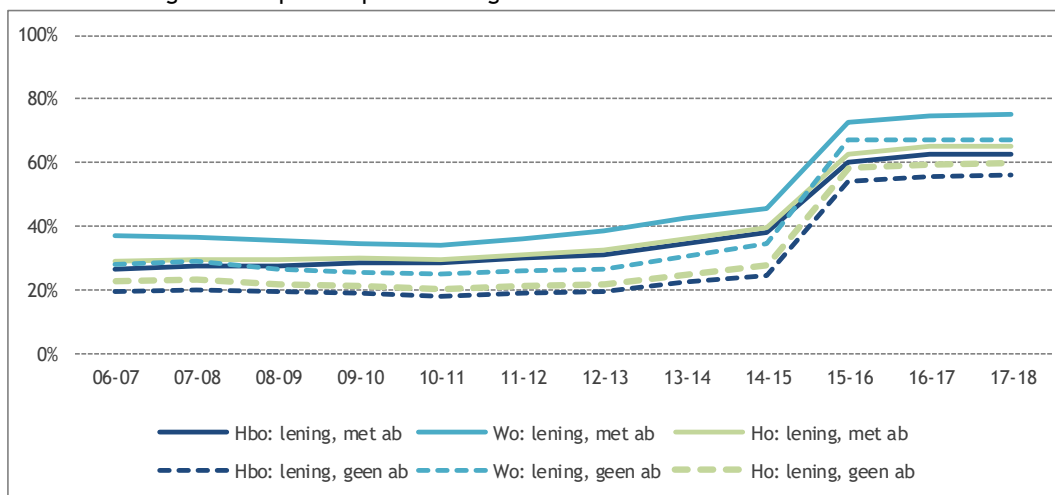
Figuur 8.10: Aandeel studenten met lening t.o.v. alle studenten naar type ho (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

In figuur 8.11 wordt het percentage studenten met een lening in 2017-2018 verder uitgesplitst naar type studiefinancieringsstelsel waar de student onder valt. Voor het hbo geldt dat van het aandeel studenten dat het recht op een basisbeurs heeft verbruikt (leenfase) ruim tachtig procent leent. In het wo is dit 88 procent. Van de studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, leent ruim zestig procent in het hbo en ruim 75 procent in het wo. Dit aandeel is in vergelijking met vorig jaar licht toegenomen (met 2 pptn. voor beide groepen). Studenten met een basisbeurs lenen het minst vaak (58% in het hbo en 68% in het wo). Van alle studenten die recht hebben op studiefinanciering leent 53 procent in het hoger onderwijs.

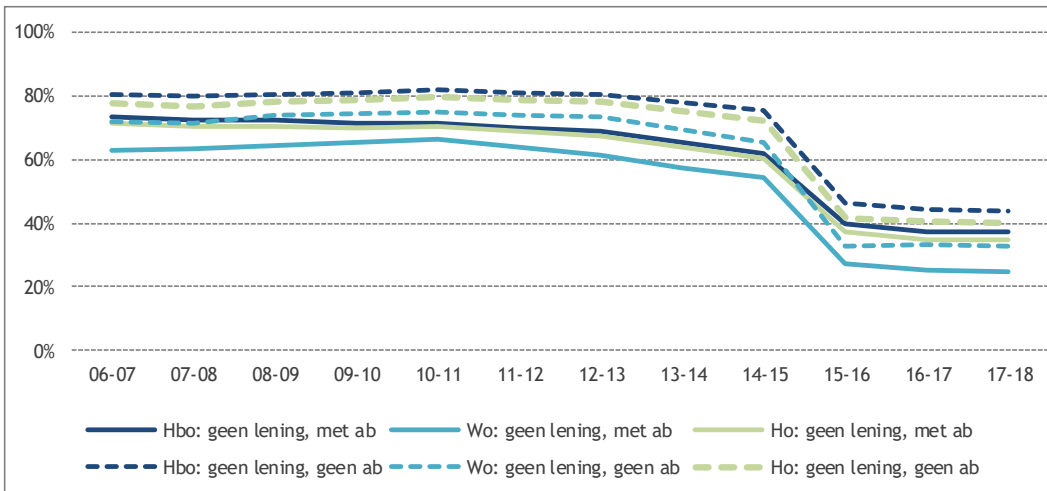

Figuur 8.11: Percentage studenten (alle studenten) met een lening (2017) naar type studiefinanciering: (bron: 1cHO-DUO-SF 2017-2018)

Figuur 8.12 toont het percentage eerstejaarsstudenten dat leent, uitgesplitst naar het al dan niet hebben van een aanvullende beurs en figuur 8.13 geeft hier de inverse van: het percentage eerstejaars dat niet leent. Studenten met een aanvullende beurs lenen vaker dan studenten zonder aanvullende beurs. Om het wegvallen van de basisbeurs (gedeeltelijk) op te vangen voor studenten van ouders met lagere inkomens, werd met de invoering van het studievoorschotstelsel het bedrag voor de aanvullende beurs verhoogd. In 2015-2016 bleek dan ook dat het percentage leners onder studenten met een aanvullende beurs minder scherp was toegenomen dan het aandeel dat leende zonder aanvullende beurs (ab: 23 pptn.; geen ab: 30 pptn.). Deze vaststelling geldt ook voor de jaren erna, zo zien we voor 2017-2018 dat het verschil in leenpercentage tussen de degenen met en zonder aanvullende beurs vergelijkbaar is met de voorgaande twee jaren. In het hbo is het verschil tussen studenten met en zonder aanvullende beurs 6,5 procentpunten, in het wo is het verschil in leenpercentage tussen studenten met en zonder aanvullende beurs met net geen acht procentpunten het grootst.

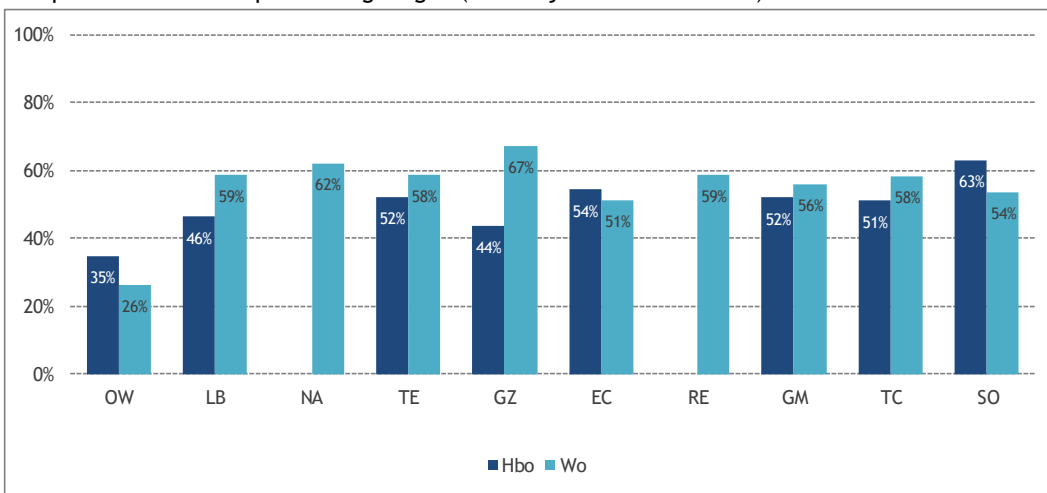

Figuur 8.12: Percentage eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of in 2015-2016 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-SF 2006-2018)

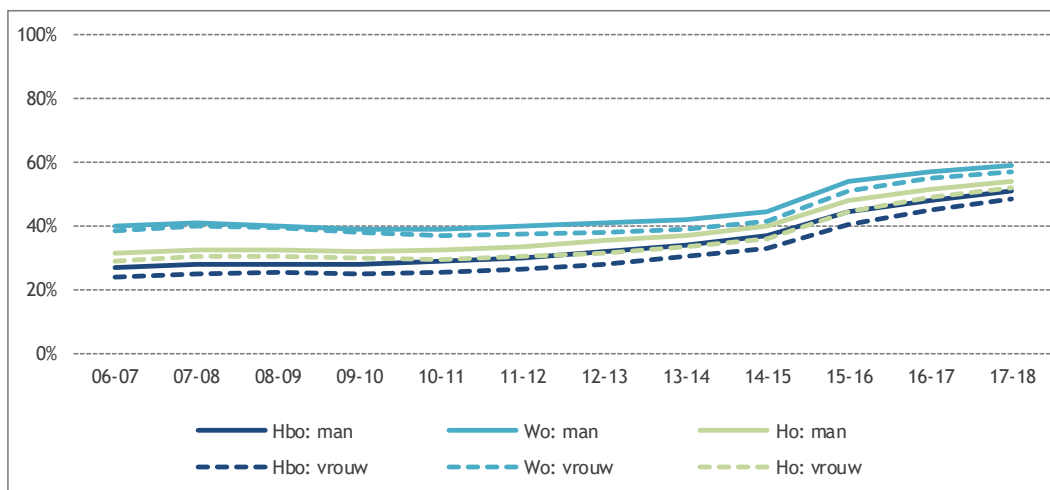
Figuur 8.13: Percentage eerstejaarsstudenten zonder lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of in 2015-2016 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-SF 2006-2018)

Wanneer de sectoren afzonderlijk worden bekeken voor het hbo en het wo blijken er relatief grote verschillen te bestaan in leengedrag (figuur 8.14). Zo geldt voor het hbo dat er met 63 procent relatief veel wordt geleend bij het verhoudingsgewijs kleine aandeel sectoroverstijgende opleidingen en dat er naar verhouding minder wordt geleend door hbo-studenten in de sectoren Landbouw en Gezondheidszorg. In het wo zijn de verschillen tussen de sectoren wat minder groot dan in het hbo, maar wordt er toch verhoudingsgewijs het meest geleend in de sector Gezondheidszorg (67%). Het minst wordt geleend in de sector Onderwijs (zowel in het hbo als het wo). Hier zitten relatief veel oudere studenten en de groep die aanspraak kan maken op extra regelingen (zoals bijv. de lerarenbeurs).

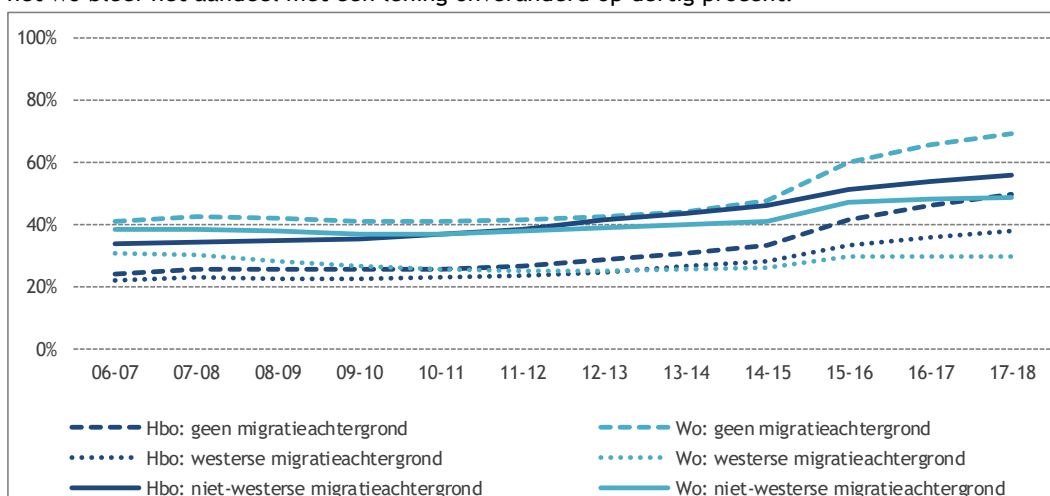
Figuur 8.14: Leengedrag (t.o.v. alle studenten) naar croho-sector (2016-2017) (bron: 1cHO-DUO-SF 2015-2018)

Voor zowel het hbo als het wo geldt dat iets meer mannen dan vrouwen lenen (54% t.o.v. 52%, zie figuur 8.15). Het verschil tussen mannen en vrouwen is sinds de invoering van het studievoorschot in het wo iets kleiner geworden (2015-2016: 4 ppnt.; 2017-2018: 2 ppnt.). In het hbo ligt het verschil eveneens op twee procentpunten, een daling van één procentpunt.

Figuur 8.15: Percentage studenten met een lening t.o.v. alle studenten naar geslacht (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017)

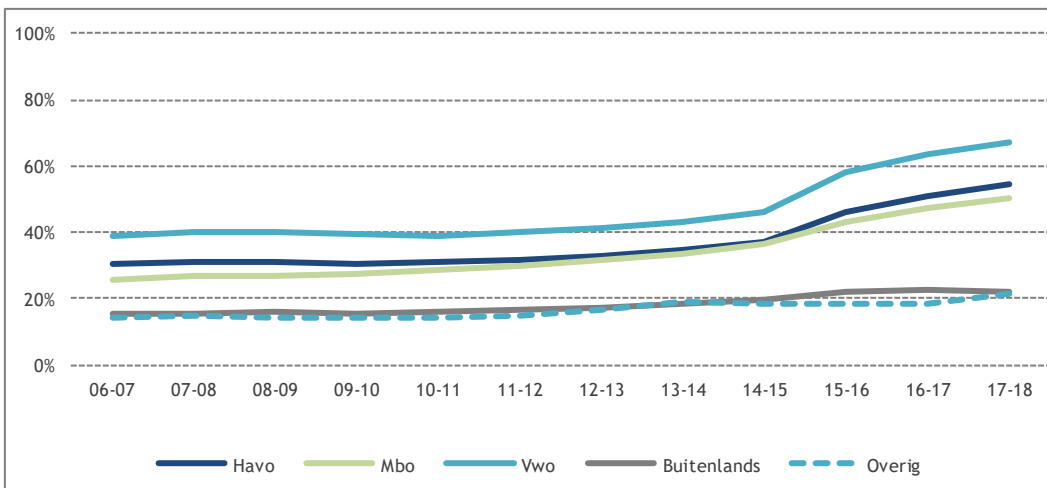
Het percentage studenten met een niet-westerse migratieachtergrond in het hbo dat leent, is gestegen met twee procentpunten naar 56 procent in 2017-2018. Deze groep heeft in het hbo vaker een lening dan studenten met een Nederlandse achtergrond (50% in 2017-2018, een stijging van 4 pptn.; figuur 8.16). In het wo is deze verhouding juist andersom: studenten met een Nederlandse achtergrond lenen vaker (69% in 2017-2018) dan studenten met een niet-westerse migratieachtergrond (48% in 2017-2018). Voor die laatste groep geldt bovendien dat het aandeel dat leent niet is gestegen ten opzichte van vorig jaar. Bij studenten met een Nederlandse achtergrond in het wo is er wel sprake van een stijging van drie procentpunten. Van de studenten met een westerse migratieachtergrond leent in het hbo 38 procent (stijging van 2 pptn.), in het wo bleef het aandeel met een lening onveranderd op dertig procent.

Figuur 8.16: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten naar migratieachtergrond (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017)

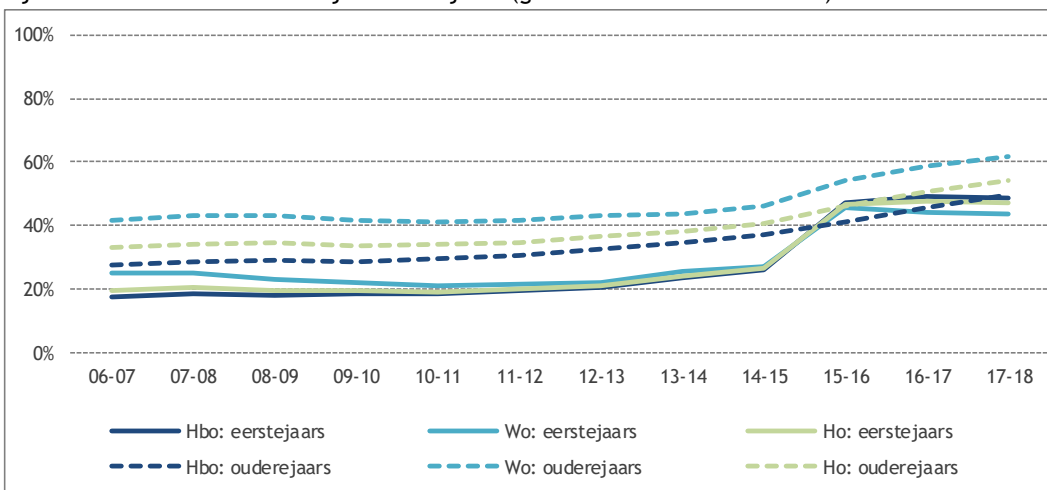
In figuur 8.17 wordt een verdere uitsplitsing gemaakt naar vooropleiding. Sinds de invoering van het studievoorschot is het aandeel dat een lening heeft voor zowel de studenten met een vooropleiding in het havo, als het mbo, als het vwo gestegen. Dit jaar bedraagt de stijging voor de studenten met een vwo-diploma vier procentpunten (2017-2018: 67%). Ook dit jaar leent deze groep verhoudingsgewijs het vaakst. Het aandeel studenten met een havo-diploma dat leent, ligt in 2017-2018 op 54 procent. Voor studenten met een mbo-diploma is dit vijftig procent. Beide groepen kennen een stijging van drie procentpunten. Verder geldt dat het verschil in aandeel dat leent tussen de studenten met een vwo-diploma en de overige groepen de afgelopen jaren is toegenomen. Het verschil tussen studenten met een vwo- en havo-diploma werd de laatste vier jaar groter; zo ook het verschil tussen studenten met een mbo- en een vwo-vooropleiding. Het deel lenende internationale studenten blijft stabiel op 22 procent. Deze groep heeft onder bepaalde voorwaarden recht op een studielening of collegegeldkrediet.

Figuur 8.17: Percentage studenten met een lening t.o.v. alle studenten naar vooropleiding vóór het ho (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017)

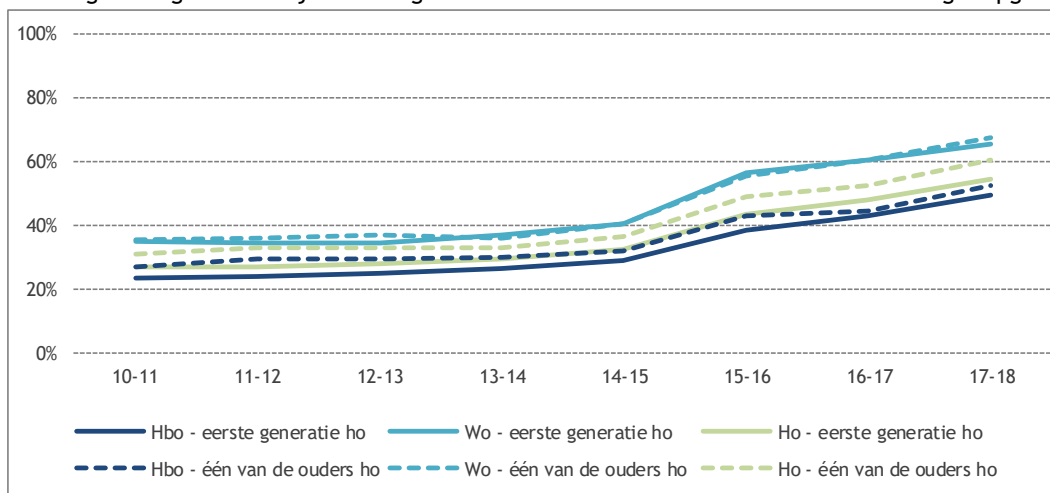
Figuur 8.10 liet al zien dat het aandeel studenten met een lening hoger lag in het wo dan in het hbo of bij de associate degrees. Uit figuur 8.18 blijkt dat dit verschil vooral veroorzaakt wordt door de ouderejaars wo-studenten. Met 62 procent ligt het percentage ouderejaars wo-studenten (bachelor en master samengenomen) dat leent hoger dan in alle andere groepen. Voor de eerstejaars wo-studenten in het studiejaar 2017-2018 is het aandeel dat leent vijf procentpunten lager vergeleken met eerstejaars hbo-studenten. Dit verschil is over de afgelopen jaren iets groter geworden. Voor het gehele ho komt de stijging van het aandeel studenten met een studielening na de invoering van het studievoorschot voor het grootste deel voor rekening van de eerstejaars, waarvan het merendeel onder het stelsel van het studievoorschot valt. Zo steeg het aandeel eerstejaars met een lening na invoering van het studievoorschot van 27 procent destijds naar 47 procent afgelopen jaar. Ook bij ouderejaars stijgt het aandeel lenende studenten gestaag, zij het iets minder hard dan bij de eerstejaars (gemiddeld van 40% naar 54%).

Figuur 8.18: Percentage studenten met een lening t.o.v. alle studenten naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017).

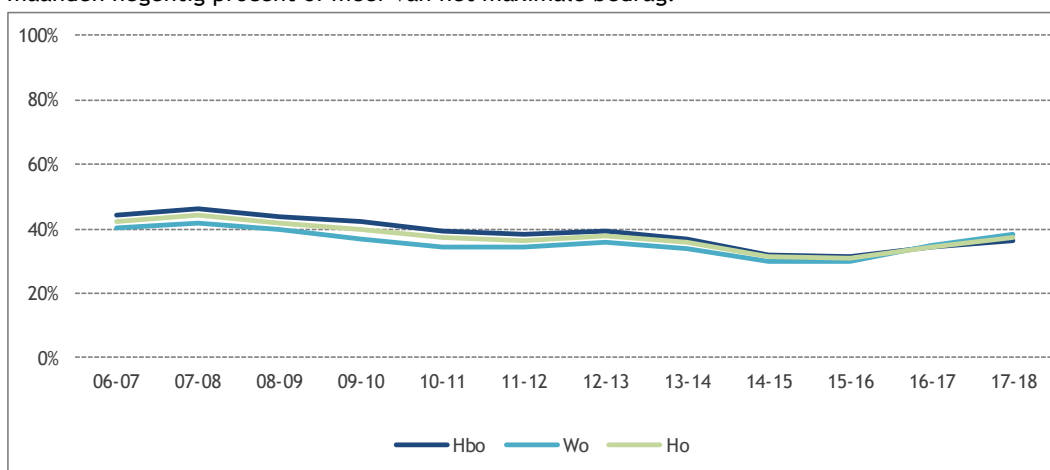
De Studentenmonitor Hoger Onderwijs laat de afgelopen drie jaren, na de invoering van het studievoorschot, eveneens een sterke stijging van het aantal studenten met een studielening zien (figuur 8.19, alle studenten onder het oude stelsel en het studievoorschotstelsel samengenomen). In het wo is er in deze jaren geen verschil in het leengedrag tussen studenten met hoog of lager opgeleide ouders. In het hbo was er in 2015-2016 wel een verschil: toen was het aandeel leners onder eerstegeneratiestudenten vijf procentpunten lager dan onder studenten met hoger opgeleide ouders. Dat verschil was in 2016-2017 nagenoeg verdwenen, maar bedraagt dit jaar weer vier procentpunten (met een lager aandeel leners onder eerstegeneratiestudenten dan onder studenten met hoger opgeleide ouders).

Wanneer we een uitsplitsing maken naar eerstejaars en ouderejaars stellen we vast dat dit verschil naar het opleidingsniveau van de ouders enkel bij de ouderejaars hbo-studenten speelt. Eerstejaars waarvan de ouders geen hoger onderwijs hebben genoten lenen niet minder dan studenten met hoger opgeleide ouders.

Figuur 8.19: Percentage leners (incl. collegegeldkrediet) naar opleiding van ouders (hoger onderwijs vs. geen hoger onderwijs) (bron: Studentenmonitor 2010-2017)

In figuur 8.20 wordt het percentage studenten dat gedurende het studiejaar ten minste tien maanden negentig procent of meer van het maximale bedrag leende weergegeven⁴⁶. Hoewel we in de afgelopen jaren zagen dat studenten steeds minder maximaal leenden (in 2006 nog 42%, in 2015 31%), is het aandeel studenten dat negentig procent of meer leent in 2017-2018 weer iets gestegen (naar 37%). In het hbo steeg het aandeel twee procentpunten naar 36 procent, in het wo was er een stijging van drie procentpunten naar 38 procent. Waar in het verleden net iets meer hbo-studenten nagenoeg maximaal leenden (in 2010-2011 39% hbo'ers, 35% wo'ers), is dit verschil de afgelopen jaren kleiner geworden en in het laatste jaar omgekeerd: iets meer wo-studenten dan hbo-studenten lenen gedurende het studiejaar ten minste tien maanden negentig procent of meer van het maximale bedrag.

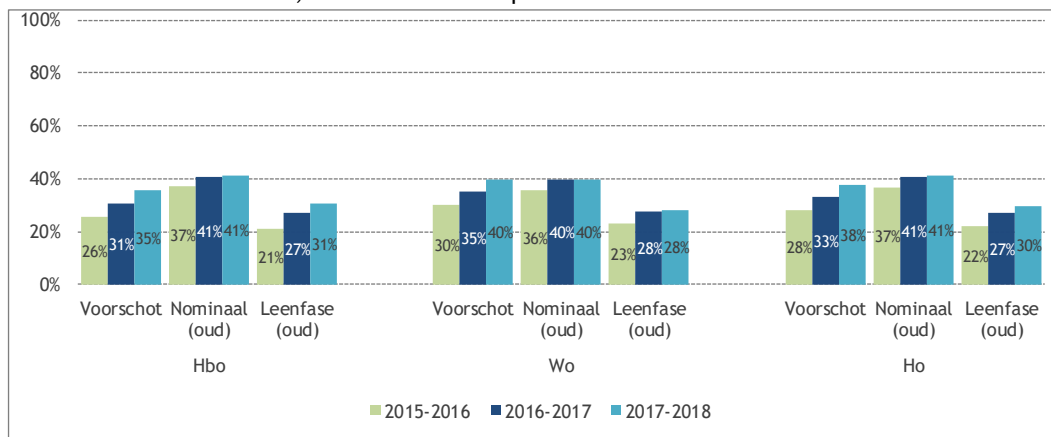

Figuur 8.20: Percentage leners t.o.v. alle leners dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017)

Het aandeel studenten dat maximaal leent ten opzichte van alle studenten met een lening naar het studiefinancieringsstelsel waar zij onder vallen, wordt weergegeven in figuur 8.21. In het oude stelsel is onderscheid gemaakt tussen nominaal (basisbeurs met lening) en leenfase (geen basisbeurs met lening).

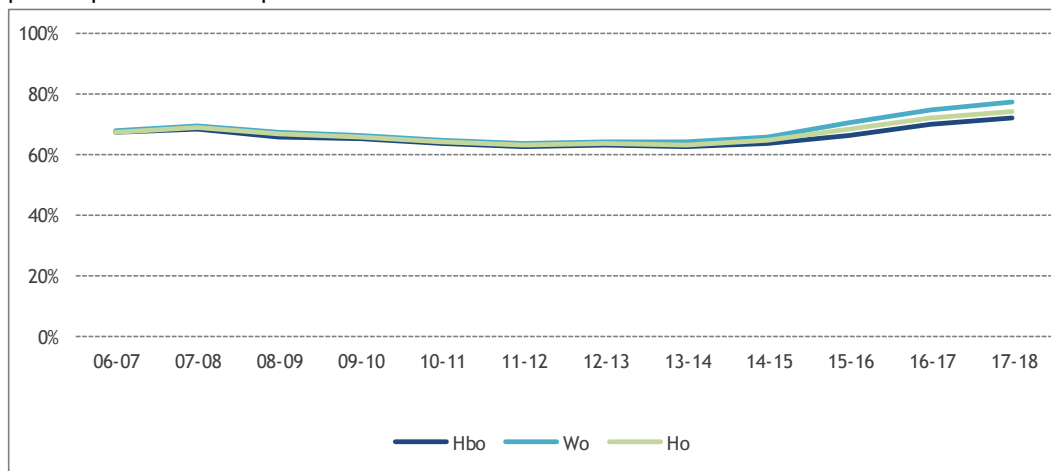
⁴⁶ Dit is berekend door te kijken naar de verhouding tussen het maximale bedrag waar de student volgens DUO recht op heeft en het feitelijk gevraagde bedrag.

Het collegegeldkrediet is hier buiten beschouwing gelaten. Het zijn vooral studenten die nog een basisbeurs hebben die maximaal lenen (41% in 2017-2018). Het aandeel maximaal lenende studenten dat onder het studievoorschotstelsel valt, is in 2017-2018 38 procent.

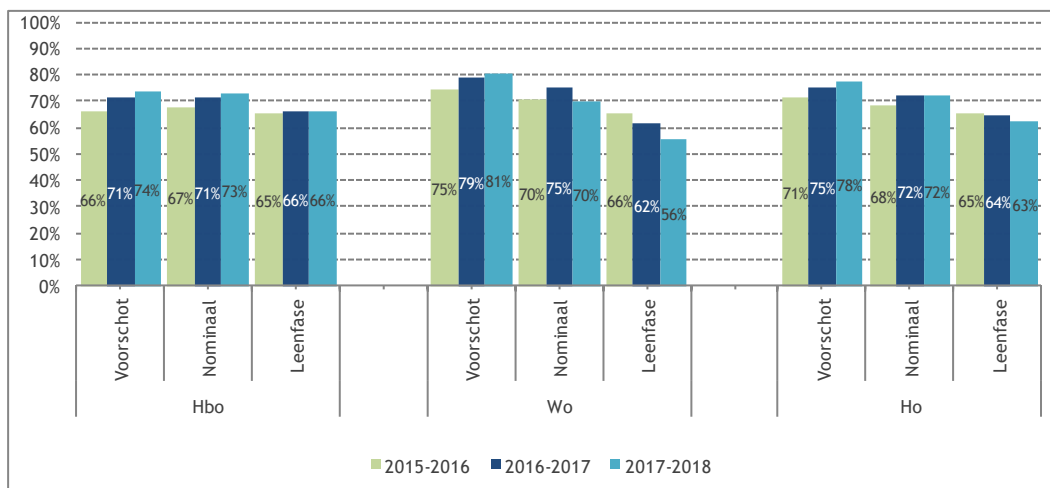
Figuur 8.21: Percentage leners ten opzichte van alle leners dat > 9 mnd. maximaal leent naar stelsel excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-SF 2015-2017)

Het percentage structurele leners (ten opzichte van alle studenten met een lening) ligt in 2017-2018 op 74 procent (figuur 8.22). Dit aandeel is sinds de invoering van het studievoorschot gestegen met negen procentpunten (2014: 65%). Het afgelopen jaar steeg het aantal wo-studenten dat structureel leent het meest met drie procentpunten naar 78 procent. Bij de hbo-studenten steeg dit aandeel met twee procentpunten naar 72 procent.

Figuur 8.22: Percentage structurele leners (>9 mnd.) t.o.v. alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017)

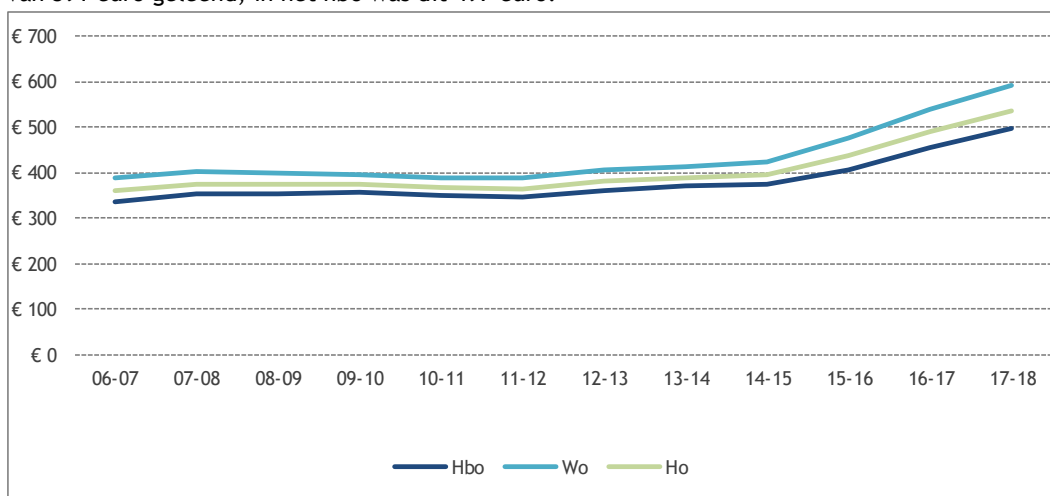
Het aandeel 'structureel' lenende studenten (> 9 mnd.) onder het stelsel van het studievoorschot is iets groter (2017-2018: 78%) dan onder het oude stelsel (nominaal en leenfase resp. 72% en 63%; figuur 8.23). Deze verschillen zijn echter klein. Voor zowel het hbo als het wo geldt dat het aandeel dat structureel leent onder het studievoorschot is toegenomen ten opzichte van de voorgaande jaren (8 pptn. verschil met 2015-2016). Voor de leenfase is er in het wo een afname te zien van 66 procent naar 56 procent.

Figuur 8.23: Percentage structurele leners (>9 mnd.) t.o.v. alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) naar studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-SF 2015-2017)

8.7 Leenbedragen per maand

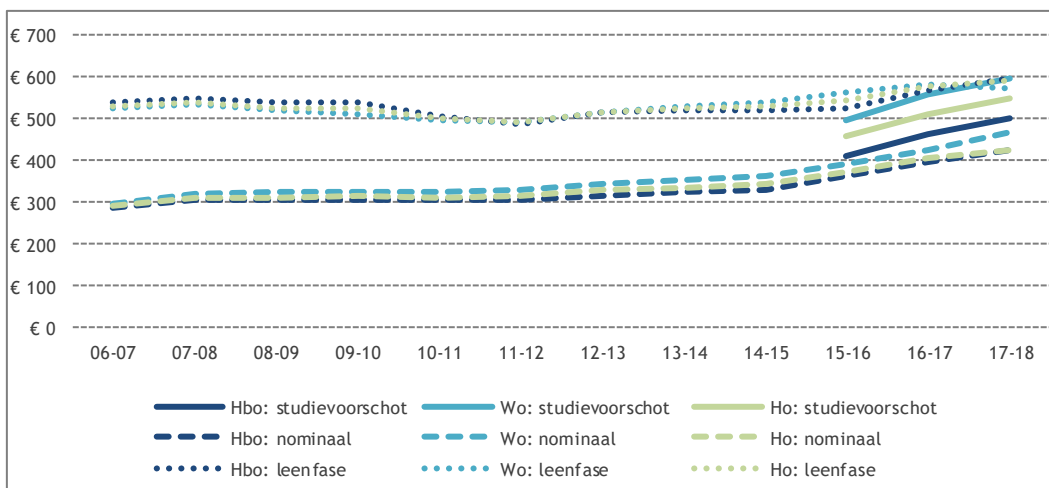
De gemiddelde leenbedragen per maand⁴⁷ van studenten met een studielening (berekend over alle lenende studenten, ongeacht de studiefinancieringsregeling waar men onder valt) is na de invoering van het studievoorschot voor het ho gestegen van 394 euro in 2014-2015 naar 536 euro in 2017-2018 per maand (figuur 8.24). In 2017-2018 steeg het bedrag met ongeveer 46 euro. In het wo werd een gemiddeld bedrag van 591 euro geleend, in het hbo was dit 497 euro.

Figuur 8.24: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

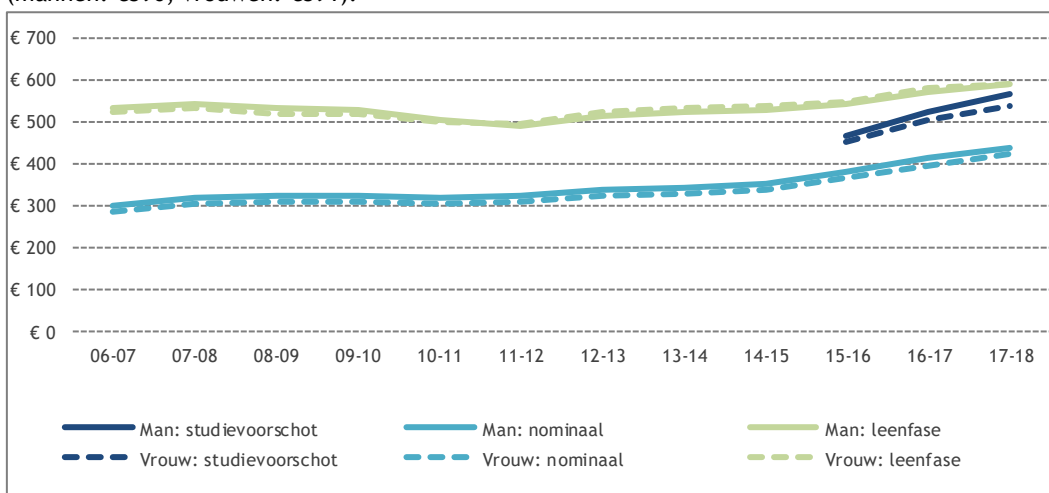
In figuur 8.25 worden de maandelijkse leenbedragen verder uitgesplitst naar type studiefinanciering. De stijging in het maandelijkse bedrag dat wordt geleend wordt niet alleen veroorzaakt door studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen: studenten in de leenfase (€591) en studenten in de nominale fase (€428) lenen in 2017 respectievelijk 61 euro en 85 euro meer dan in 2014. Het afgelopen jaar steeg het maandelijkse leenbedrag met vijftien euro (leenfase) en 23 euro (nominale fase). Vergelijken we voor het studiejaar 2017-2018 leenbedragen van studenten met een basisbeurs (€428) met de studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot (€551), dan kunnen we concluderen dat studenten onder het studievoorschotstelsel 124 euro per maand meer lenen dan studenten met een basisbeurs.

⁴⁷ Van alle lenende studenten is het totale leenbedrag per jaar gedeeld door twaalf maanden om tot een gemiddelde te komen.

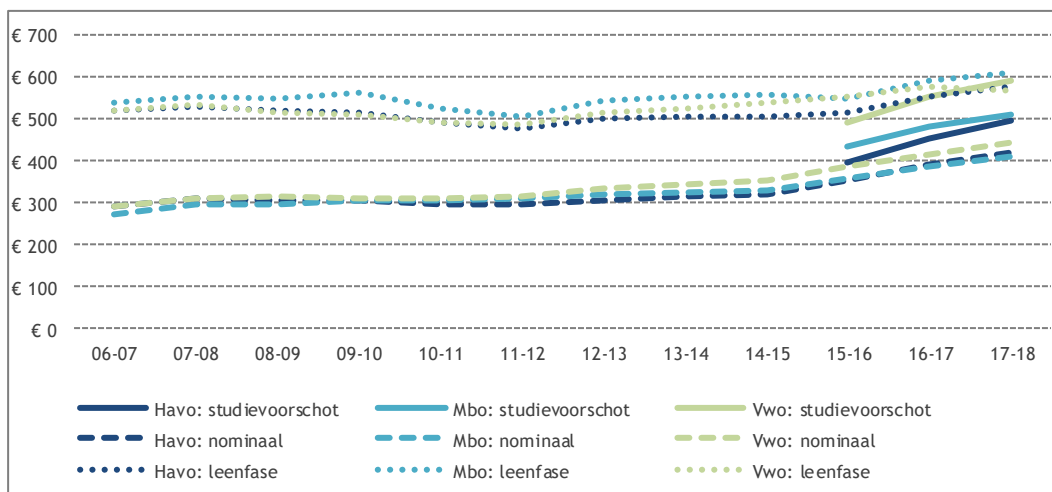
Figuur 8.25: Maandelijks leenbedragen (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

Voor studenten onder het studievoorschot geldt dat mannen in 2017-2018 gemiddeld 27 euro meer lenen dan vrouwen (figuur 8.26). Dit verschil is iets kleiner tussen mannen en vrouwen in de nominale fase (mannen lenen gemiddeld €15 meer dan vrouwen). Vrouwen die recht hebben op een basisbeurs lenen 420 euro en vrouwen die onder het studievoorschot vallen lenen gemiddeld 538 euro. Bij de leenfase is er nagenoeg geen verschil tussen vrouwen en mannen: vrouwen lenen gemiddeld één euro meer dan mannen (mannen: €590, vrouwen: €591).

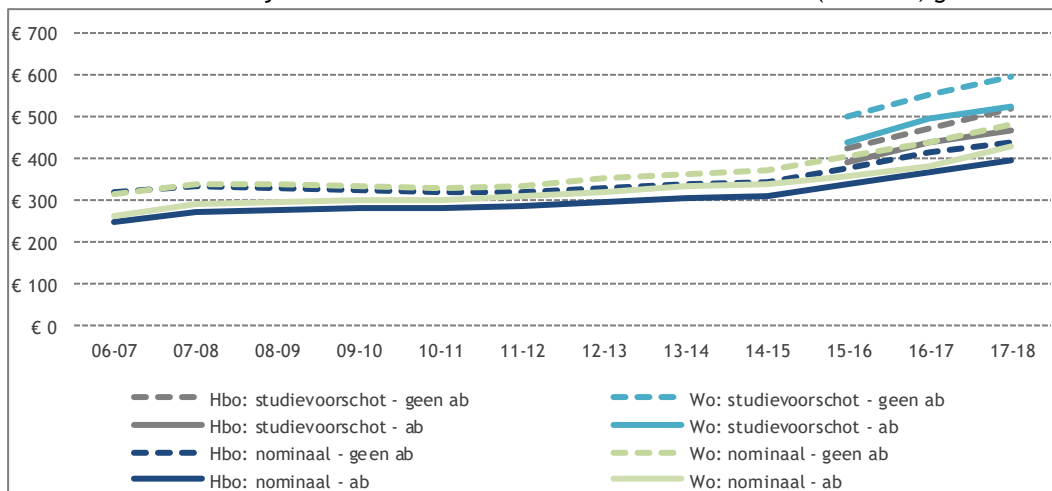
Figuur 8.26: Leenbedragen per maand naar geslacht en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

In figuur 8.27 worden de leenbedragen van de studenten naar vooropleiding en type studiefinanciering uitgesplitst. Voor de studenten die recht hebben op een basisbeurs geldt dat groepen het minst van elkaar verschillen naar type vooropleiding (vwo-vooropleiding: €446; havo-vooropleiding: €423; mbo-vooropleiding: €411). Bij de andere typen studiefinanciering zijn de verschillen tussen de groepen groter. Van de studenten in de leenfase lenen de voormalige vwo'ers met 569 euro het minst, gevolgd door de studenten uit de havo-instroom (€578) en studenten uit de mbo-instroom (€613). Studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen verschillen het meest naar vooropleiding: studenten met een vwo-vooropleiding lenen 595 euro, met een mbo-vooropleiding 513 euro en met een havo-vooropleiding 496 euro.

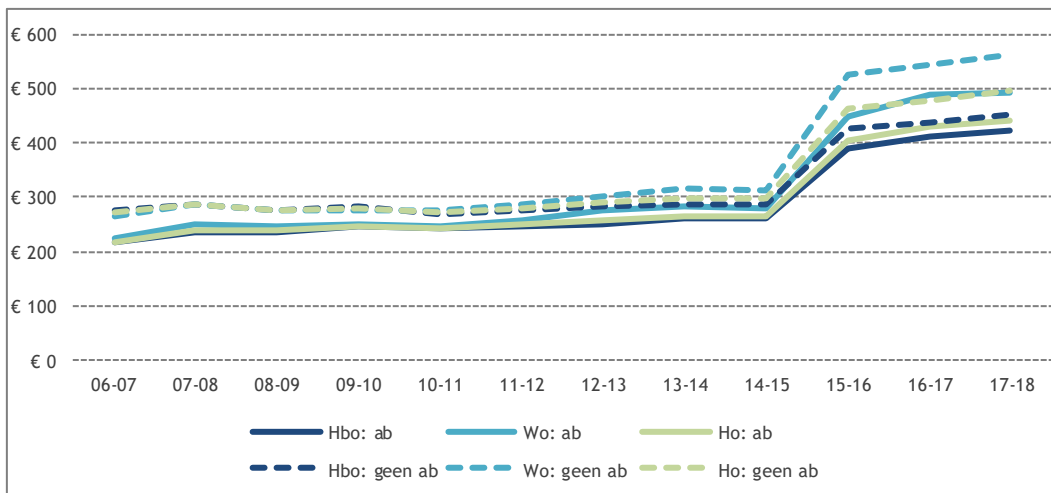
Figuur 8.27: Leenbedragen per maand naar vooropleiding en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

Voor de verschillende typen studiefinanciering geldt dat studenten met een aanvullende beurs gemiddeld een lager bedrag lenen dan studenten zonder aanvullende beurs (figuur 8.28). Onder de wo-studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, zijn de verschillen tussen studenten met en zonder aanvullende beurs verhoudingsgewijs het grootst. Voor studenten uit het wo verschilt dit bedrag (afgerond) 71 euro (ab: €524; geen ab: €596). Hbo-studenten zonder aanvullende beurs lenen (afgerond) vijftig euro meer dan studenten met een aanvullende beurs (ab: €468; geen ab: €519). Wo-studenten in het oude stelsel (met ab) lenen gemiddeld maandelijks 429 euro; dit bedrag ligt 53 euro hoger (op €481) voor studenten zonder ab. Bij het hbo is dit verschil in het oude stelsel 43 euro (ab: €397; geen ab: €440).

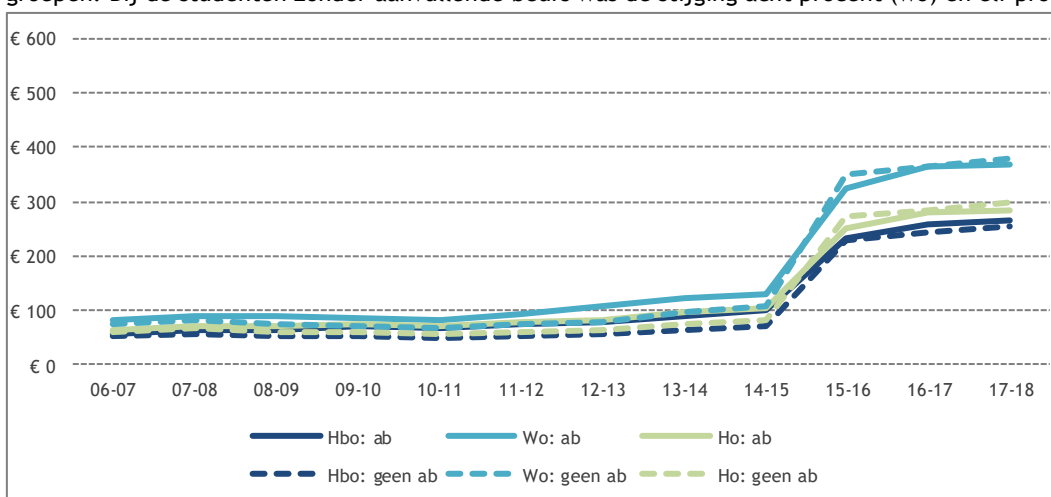
Figuur 8.28: Leenbedragen per maand naar wel/geen aanvullende beurs (collegegeld-krediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

Uit figuur 8.12 en figuur 8.13 bleek het aandeel eerstejaars met een aanvullende beurs dat leent hoger te liggen dan het aandeel eerstejaars zonder aanvullende beurs. Figuur 8.29 en figuur 8.30 tonen de bedragen die deze studenten lenen. In figuur 8.29 zijn degenen die niet lenen niet meegenomen en in figuur 8.30 is het bedrag berekend voor alle studenten, dus inclusief de eerstejaars die niet (dus €0) lenen. De bedragen die studenten zonder aanvullende beurs lenen, liggen hoger dan de bedragen die geleend worden door studenten met aanvullende beurs. Wo-studenten zonder aanvullende beurs lenen van alle lenende studenten het hoogste bedrag (€564). Deze groep wordt gevolgd door wo-studenten met aanvullende beurs (€492). Hbo-studenten lenen verhoudingsgewijs minder en het verschil tussen studenten met en zonder een aanvullende beurs is daar kleiner (ab: €424; geen ab: €452).

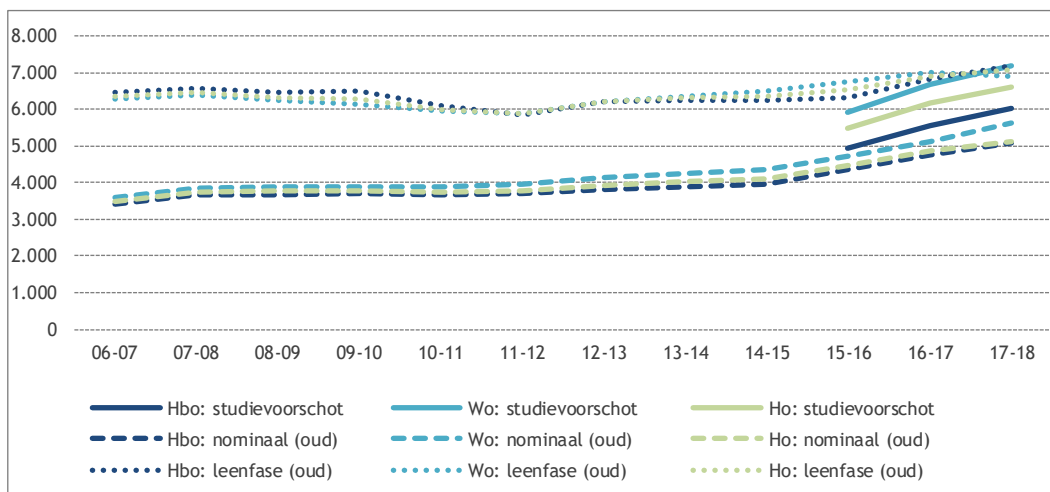
Figuur 8.29: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-SF 2006-2018); degenen die niet lenen zijn niet meegenomen

De verschillen tussen studenten met en zonder aanvullende beurs berekend over alle eerstejaars zijn minimaal (figuur 8.30). Wanneer we de bedragen die studenten lenen, vergelijken met het studiejaar 2015-2016 zien we voor alle groepen een kleine stijging (figuur 8.29). Bij de groep studenten met een aanvullende beurs is het bedrag dat wordt geleend het meest gestegen: dertien procent voor beide groepen. Bij de studenten zonder aanvullende beurs was de stijging acht procent (wo) en elf procent (hbo).

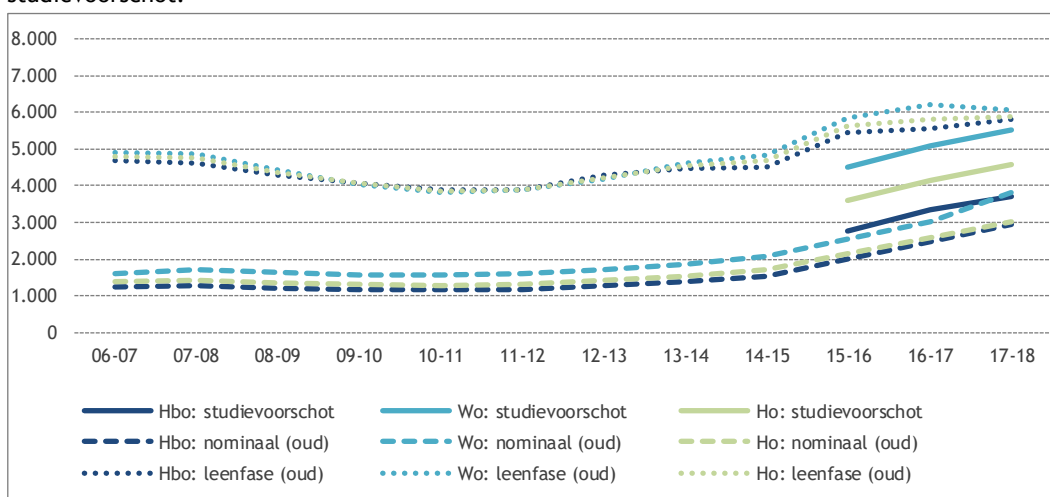
Figuur 8.30: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2018 en DUO-SF)

In figuur 8.31 worden de leenbedragen per jaar getoond voor alle studenten die in dat jaar hebben geleend. We onderscheiden de nominale fase, leenfase en het studievoorschot. Ook hier is te zien dat de bedragen voor vrijwel alle groepen in het studiejaar 2017-2018 zijn gestegen. Alleen onder de groep wo-studenten in de leenfase is het bedrag gedaald. In het wo (nominaal, oude stelsel) is het jaarlijkse leenbedrag het sterkst gestegen van alle groepen. Voor ho-studenten in de leenfase is er een stijging van drie procent (dit jaar €7.089). Studenten onder het studievoorschotstelsel lenen dit jaar zeven procent meer (€6.616). Wo-studenten onder het studievoorschot en in de nominale fase lenen jaarlijks nog altijd meer dan hbo-studenten: in de nominale fase lenen wo-studenten €5.609 per jaar (een stijging van 10% t.o.v. 2016-2017), studenten onder het studievoorschot lenen €7.180 (een stijging van 7%). Wo-studenten die nog recht hebben op een basisbeurs lenen €6.892 (een daling van 2%).

Figuur 8.31: Leenbedragen per jaar naar studiefinancieringsregime (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018); alleen studenten met een lening in desbetreffend jaar

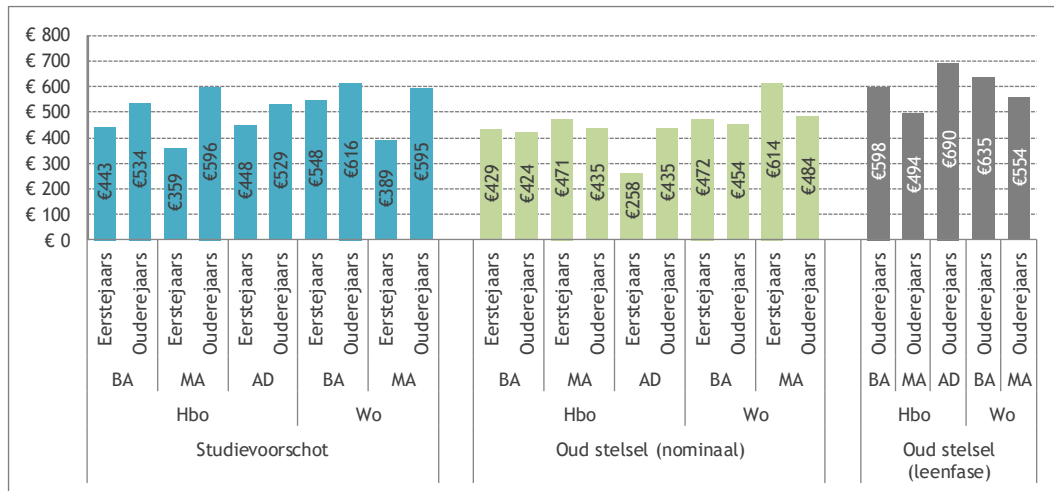
Figuur 8.32 toont wederom de jaarbedragen die studenten lenen, maar nu voor alle studenten: ook studenten die niet leenden, zijn nu in het gemiddelde meegenomen (en kregen de waarde 0). De verschillen in jaarlijkse bedragen tussen het hbo en wo zijn groter voor studenten die vallen onder het studievoorschot.

Figuur 8.32: Leenbedragen per jaar naar studiefinancieringsregime (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018); alle studenten in desbetreffend jaar

De leenbedragen (per maand) van alle groepen studenten in 2017-2018 zijn weergegeven in figuur 8.33. Het betreft hier het gemiddelde leenbedrag van de studenten die lenen in 2017-2018, het derde jaar van het studievoorschot. Uit de grafiek blijkt dat de leenbedragen van alle groepen studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, hoger zijn dan die van de studenten in de nominale fase. Ouderejaars in de leenfase lenen het hoogste bedrag.

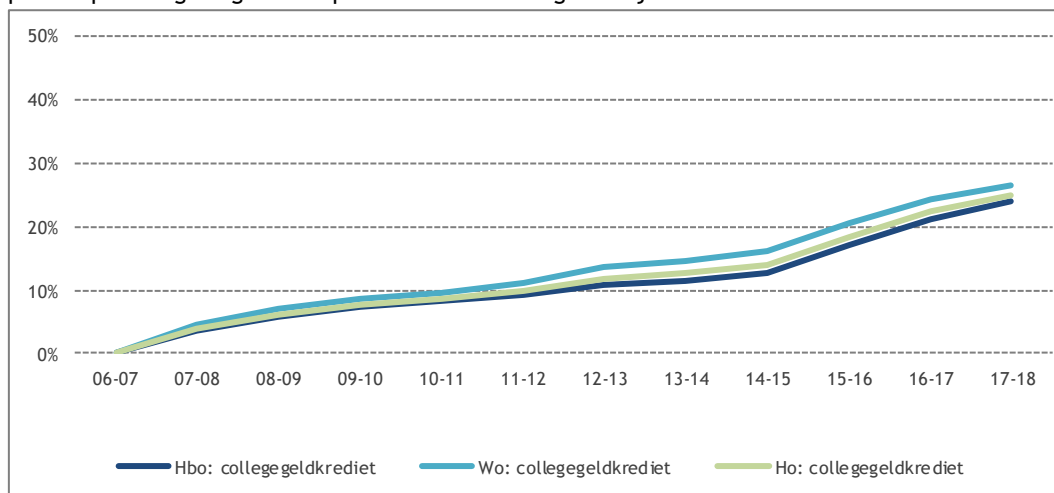

Figuur 8.33: Leenbedragen per maand naar studiefinancieringskenmerken, studiejaar en type ho (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

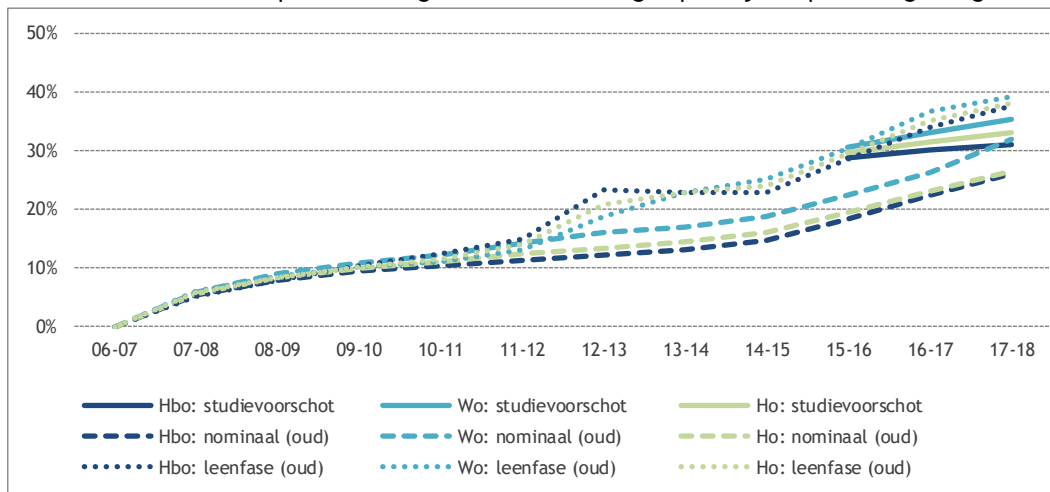
8.8 Collegegeldkrediet

Figuur 8.34 toont de trend van het percentage studenten dat gebruikmaakt van collegegeldkrediet ten opzichte van alle studerenden in het desbetreffende studiejaar. Voor zowel het hbo als het wo is de afgelopen jaren een stijgende lijn te zien. Sinds de invoering van het studievoorschot in 2014-2015 zien we bovendien dat het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet nog sterker is toegenomen dan in de jaren daarvoor. Het percentage voor het gehele ho is tussen 2014-2015 en 2017-2018 met gemiddeld vier procentpunten per jaar gestegen, waar het in de jaren daarvoor gemiddeld met één procentpunt per jaar steeg. In 2017-2018 is het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet 24 procent in het hbo en 27 procent in het wo; bij beide is het aandeel met drie procentpunten gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar.

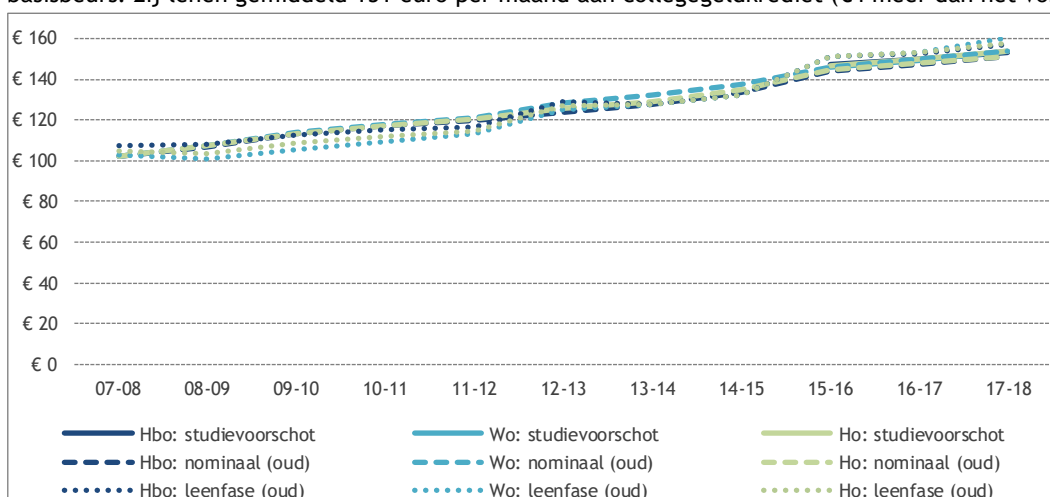
Figuur 8.34: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

In figuur 8.35 wordt het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet verder uitgesplitst naar het type studiefinanciering waar de student recht op heeft. Van de wo-studenten in de leenfase maakt naar verhouding het grootste deel gebruik van het collegegeldkrediet (39%). Bij de hbo-studenten in de leenfase is dit 38 procent. Wo-studenten die vallen onder het studievoorschotstelsel, maken in 35 procent van de gevallen gebruik van het collegegeldkrediet, bij de hbo-studenten is dit 31 procent. De verschillen zijn het grootst tussen studenten in de leenfase en studenten die nog gebruikmaken van een basisbeurs: van wo-studenten met een basisbeurs maakt 32 procent gebruik van collegegeldkrediet; van hbo-studenten met een basisbeurs maakt 26 procent hier gebruik van. In alle groepen zijn de percentages hoger dan vorig jaar.

Figuur 8.35: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten naar type studiefinanciering: allen studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

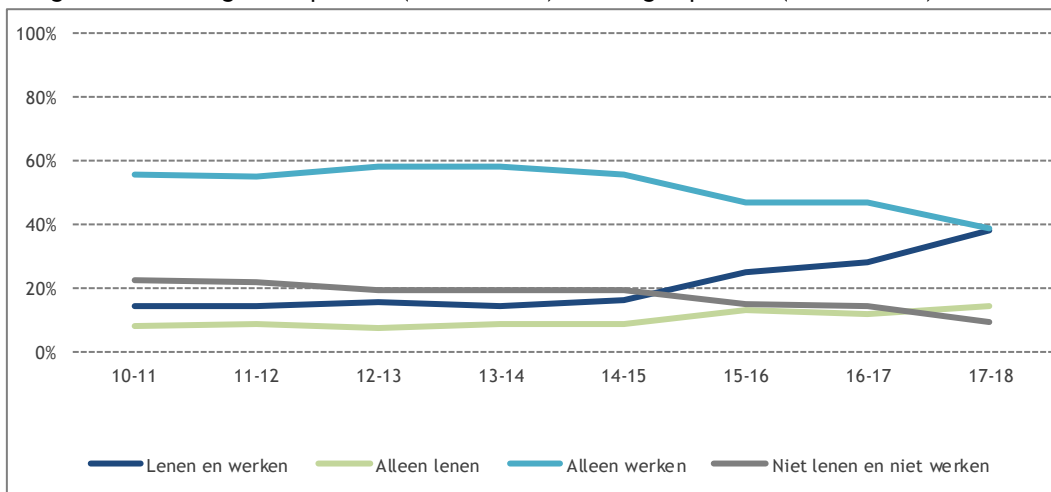
In 2017-2018 was het maximale maandbedrag voor collegegeldkrediet dat studenten konden lenen €167,17. Figuur 8.36 bekijkt voor dezelfde groepen als in de figuur hierboven de gemiddelde geleende maandbedragen aan collegegeldkrediet. Voor alle groepen is het gemiddelde bedrag dat wordt geleend gestegen ten opzichte van 2016-2017. Dit bedrag ligt tussen de 151 en 160 euro per maand. Het hoogste maandbedrag wordt in 2017-2018 geleend door studenten die in de leenfase zitten. Wo-studenten in de leenfase leenden gemiddeld 160 euro per maand aan collegegeldkrediet (€7 meer dan het vorige jaar; groep met de grootste stijging) en hbo-studenten in de leenfase leenden 157 euro per maand (€5 meer dan het vorige jaar). Het laagste maandbedrag werd in 2017-2018 geleend door hbo-studenten met een basisbeurs: zij lenen gemiddeld 151 euro per maand aan collegegeldkrediet (€4 meer dan het vorige jaar).

Figuur 8.36: Maandbedragen collegegeldkrediet naar studiejaar (alleen studenten die collegegeldkrediet hebben ontvangen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)

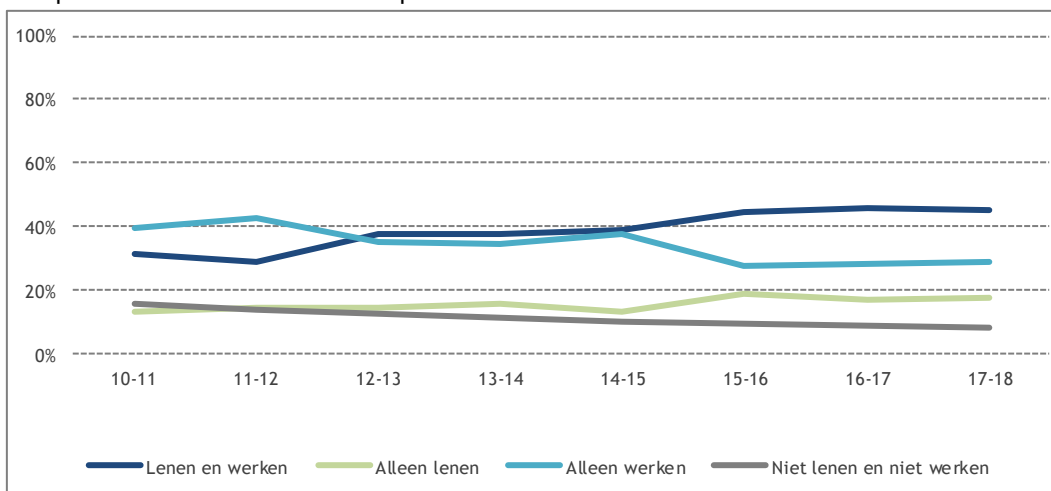
8.9 Lenen en werken

Figuur 8.37 laat de relatie tussen lenen en werken zien van studenten (in de nominale fase, excl. incidentele leners). Na invoering van het studievoorschot ontstond een trendbreuk: meer studenten zijn gaan lenen. Deze groep bestaat vooral uit studenten die lenen en werken zijn gaan combineren. De stijging van het aandeel studenten dat alleen meer is gaan lenen, is relatief klein: in 2014-2015 betrof dit zo'n negen procent en in de daaropvolgende jaren betrof het respectievelijk dertien, elf en veertien procent van de studenten. De groep studenten die leent en werkt, is sinds de invoering van het studievoorschot het meest gestegen: van zestien procent in 2014-2015 naar 38 procent in 2017-2018. De groep studenten die leent en werkt is nu nagenoeg even groot als de groep studenten die alleen werkt (39% in 2017-2018). Deze laatste groep is de afgelopen jaren kleiner geworden. Het aandeel studenten dat noch leent, noch werkt, is ook gedaald: van negentien procent (in 2014-2015) naar negen procent (in 2017-2018).

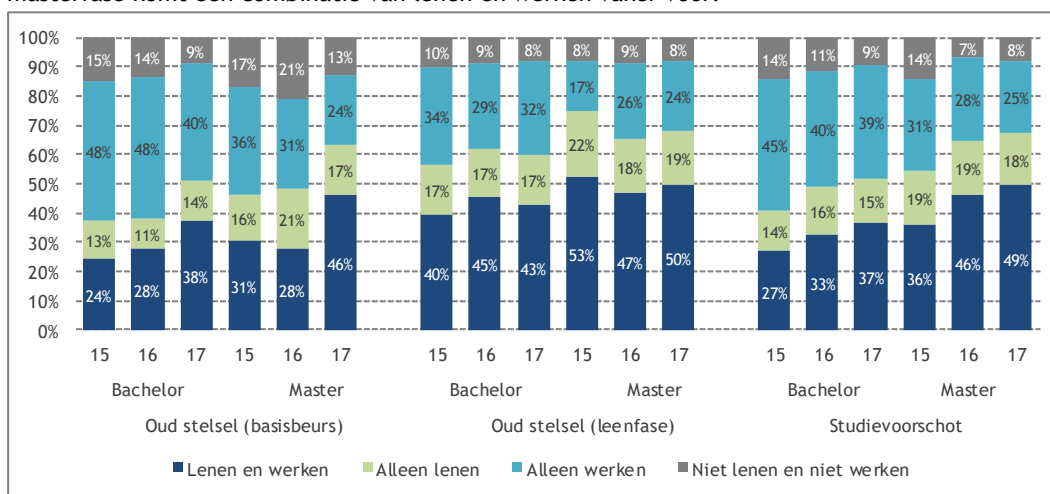
Figuur 8.37: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in nominale fase (excl. studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Figuur 8.38 laat zien dat zich onder de groep studenten die zich in de leenfase bevindt (oude stelsel) sinds 2015-2016 geen opzienbarende veranderingen hebben voorgedaan als het gaat om lenen en werken. Ook daar is na invoering van het studievoorschot de groep die alleen werkt, kleiner geworden en het aandeel dat leent (van 13% naar 18%) of lenen en werken combineert (van 39% naar 45%) gestegen. In de leenfase is het deel dat uitsluitend werkt (bachelor en master samen) kleiner dan de groep die lenen en werken combineert (resp. 28 en 46%). De omvang van de groep die noch leent, noch werkt neemt langzaam af van tien procent in 2014-2015 naar acht procent in 2017-2018.

Figuur 8.38: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in leenfase (excl. studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2011-2018)

Aan de Studentenmonitor nemen sinds 2015-2016 ook studenten deel die vallen onder het stelsel van het studievoorschot. Voor drie groepen - studenten met een basisbeurs, studenten in het oude stelsel in de leenfase en studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot - is nagegaan hoe zij voorzien in hun inkomsten. Figuur 8.39 toont hiervan de resultaten. Zowel in de bachelor- als in de masterfase vertoont het patroon van studenten die vallen onder het studievoorschot veel overeenkomsten met dat van studenten die in het oude stelsel nominaal studeren (mèt basisbeurs), uitgezonderd de groep die niet werkt en niet leent. Deze laatste groep is (zo zagen we ook al eerder) de laatste jaren kleiner geworden. Het grootste deel van de bachelorstudenten in het oude stelsel koos er in eerste instantie voor om uitsluitend te werken. Het afgelopen jaar is het aandeel studenten dat leent en werkt onder zowel bachelor- als masterstudenten uit het oude stelsel toegenomen (onder masterstudenten in het oude stelsel is dit nu de grootste groep). Dit geldt (in iets mindere mate) ook voor de bachelors in het studievoorschot. In de masterfase komt een combinatie van lenen en werken vaker voor.

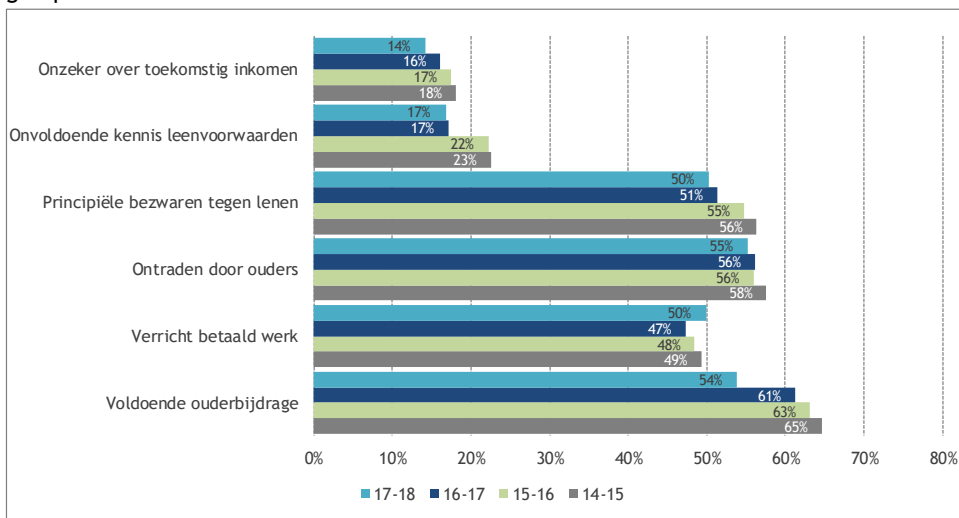
Figuur 8.39: Relatie tussen lenen en werken naar studiefinancieringsstelsel (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

De bijdrage van ouders (zowel in geld als in natura) verschilt, afhankelijk van de situatie van de student. Zo krijgen studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot en niet lenen noch werken, meer geld van hun ouders dan degenen die werken en/of lenen (rond de €250 p.m. vs. €135 p.m.). Bovendien ontvangt deze groep een groter bedrag in natura (ongeveer €395 p.m. vs. €270 p.m.). De groep eerstejaars is hierin oververtegenwoordigd. Eerstejaars die niet lenen en niet werken wonen vaker thuis (78%). Van de groep ouderejaars die niet werkt, noch leent en valt onder het stelsel van het studievoorschot woont ook een groter deel thuis (61%).

8.10 Motieven om wel of niet te lenen

Studenten hebben verschillende redenen om af te zien van een studielening in de nominale fase (figuur 8.40). In 2016-2017 zagen we al kleine verschillen in vergelijking met de jaren ervoor (voor invoering van het studievoorschot). De belangrijkste redenen voor studenten om af te zien van een lening in de nominale fase zijn het feit dat ouders lenen ontraden (55%), studenten voldoende ouderlijke bijdrage ontvangen (54%), of dat er principiële bezwaren zijn tegen lenen (50%). Ook het hebben van een bijbaan zorgt ervoor dan men niet leent (50%). Het aandeel studenten in de nominale fase dat afziet van een lening omdat men onvoldoende kennis heeft over leenvoorwaarden, is sinds de invoering van het studievoorschot afgenomen (van 22% in 2015-2016 naar 17% in 2017-2018). Principiële bezwaren voor hbo-studenten en wo-studenten verschillen niet significant van elkaar en spelen voor ongeveer de helft van de studenten in de nominale fase mee (niet in figuur). Voor hbo-studenten speelt het ontraden door ouders om te lenen significant meer mee dan voor wo-studenten, evenals onvoldoende kennis over de leenvoorwaarden. De motieven voldoende ouderbijdrage, verricht betaald werk, principiële bezwaren en onzekerheid over toekomstig inkomen verschillen niet significant tussen hbo en wo-studenten.

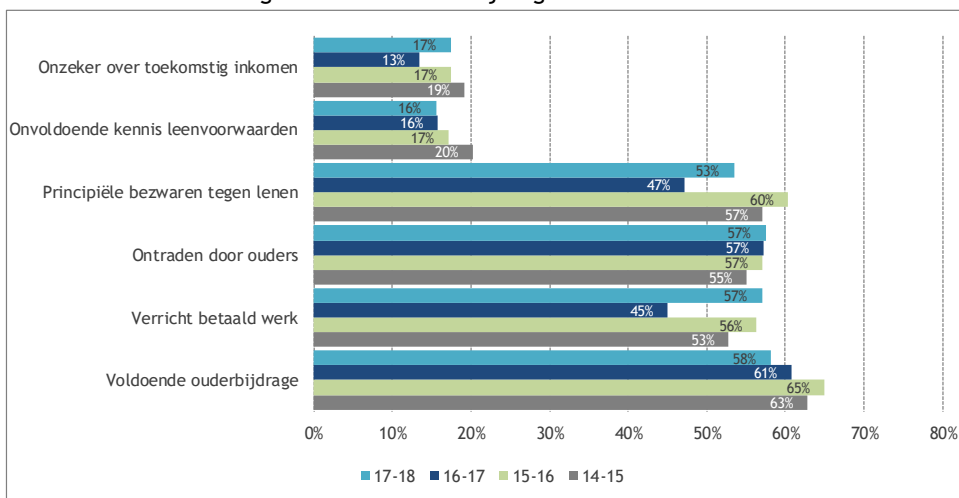
Voor eerstegeneratiestudenten (niet in figuur) geldt in 2017-2018 bovendien minder vaak dan studenten met hoger opgeleide ouders dat zij afzien van lenen vanwege voldoende ouderbijdrage. Niet-eerstegeneratiestudenten geven vaker dan eerstegeneratiestudenten aan dat ze over onvoldoende kennis over leenvoorwaarden beschikken. De motieven verricht betaald werk, ontraden door ouders, principiële bezwaren en onzekerheid over toekomstig inkomen verschillen niet significant van elkaar voor beide groepen.

Figuur 8.40: Redenen waarom studenten in de nominale fase afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

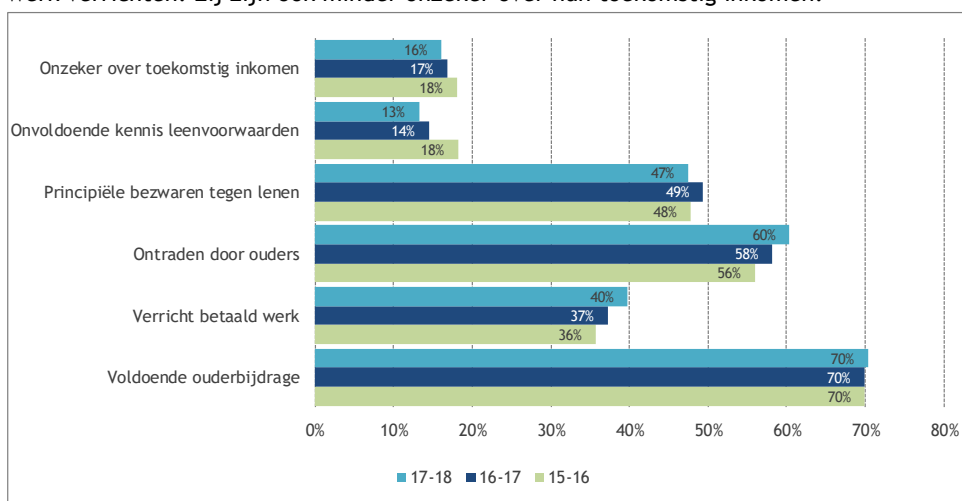
Figuur 8.41 laat de redenen zien waarom studenten in de leenfase afzien van het afsluiten van een studielening. Het ontvangen van voldoende ouderbijdrage, principiële bezwaren tegen lenen of het feit dat lenen ontraden wordt door de ouders zijn ook in de leenfase de drie meest genoemde motieven. Het ontbreken van voldoende kennis over de leenvoorwaarden is een motief dat ook hier steeds minder vaak genoemd wordt. Voldoende ouderbijdrage wordt als belangrijkste reden genoemd om niet te gaan lenen.

Wel zien we hiervan een daling ten opzichte van 2016-2017. Bovendien zien we in de meest recente cijfers weer een lichte toename van studenten die aangeven af te zien van een lening, omdat ze onzeker zijn over toekomstig inkomen. Wo-studenten noemen in de leenfase significant vaker dan hbo-studenten het motief van de voldoende ouderbijdrage. Hbo-studenten noemen vaker dan wo-studenten dat ze betaald werk verrichten en onzeker zijn over toekomstig inkomen. Voor eerstegeneratiestudenten geldt dat zij significant minder vaak als motief geven dat de ouderbijdrage voldoende is.

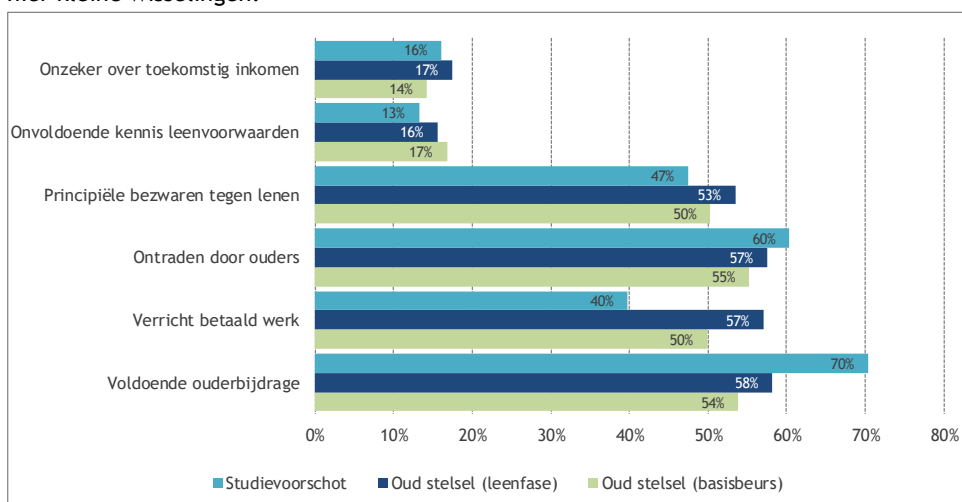
Figuur 8.41: Redenen waarom studenten in de leenfase afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

Studenten in het studievoorschotstelsel noemen vooral het ontvangen van voldoende ouderbijdrage als argument om niet te lenen (figuur 8.42). Er zijn geen grote trendverschillen, met uitzondering dat de reden van onvoldoende kennis over leenvoorwaarden een steeds minder grote rol speelt. Eerstegeneratiestudenten geven minder vaak als reden dat zij afzien van een lening omdat zij voldoende bijdrage ontvangen van hun ouders. We zien bij eerstegeneratiestudenten meer dat zij geen lening hebben omdat ze werken of principiële bezwaren hebben tegen lenen. Ook geven zij meer dan anderen aan niet te lenen omdat zij onzeker zijn over het toekomstige inkomen. Wo-studenten noemen vaker dan hbo-studenten dat de ouderbijdrage voldoende is en minder vaak dat lenen ontraden wordt door de ouders of dat zij betaald werk verrichten. Zij zijn ook minder onzeker over hun toekomstig inkomen.

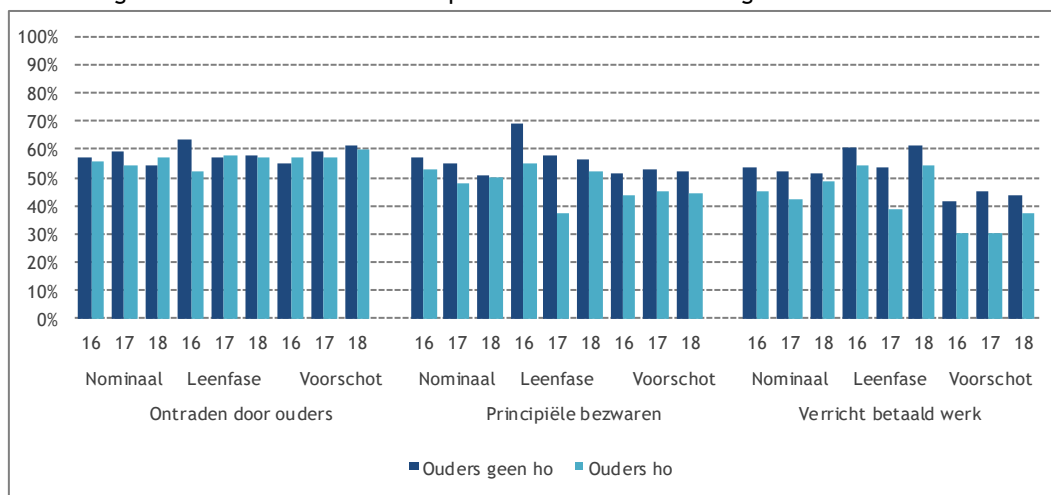
Figuur 8.42: Redenen waarom studenten met studievoorschot afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2016-2017)

Voor het jaar 2017-2018 is wederom een vergelijking gemaakt tussen de verschillende motieven die studenten kunnen hebben om af te zien van een lening, uitgesplitst naar het studiefinancieringsregime waaronder zij vallen. Er zijn tussen de groepen kleine (significante) verschillen te zien (figuur 8.43). Zo speelt voor studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot vaker het motief dat zij voldoende ouderbijdrage ontvangen en speelt veel minder vaak het hebben van betaald werk een rol (dit zagen we ook in de vergelijking van het voorgaande jaar 2016-2017). Onvoldoende kennis over de leenvoorwaarden wordt vaker genoemd door studenten die nog een basisbeurs hebben. Principiële bezwaren tegen lenen laten geen groot verschil zien tussen de groepen. In vergelijking met vorig jaar zijn hier kleine wisselingen.

Figuur 8.43: Redenen waarom studenten afzien van een lening naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2017)

Om na te gaan in hoeverre het opleidingsniveau van ouders een rol speelt bij het afzien van een studielening, is een analyse uitgevoerd op het hebben van principiële bezwaren tegen lenen, het afraden van lenen door ouders en het verrichten van betaald werk (figuur 8.44). Met name principiële bezwaren tegen lenen spelen meer een rol bij eerstegeneratiestudenten (zie ook de analyses hierna). Daarnaast wordt het verrichten van betaalde arbeid vaker als reden genoemd om niet te lenen door eerstegeneratiestudenten (en hbo-studenten; niet in figuur). Hbo-studenten wordt vaker ontraden door ouders om te lenen en het ontvangen van voldoende ouderbijdrage is bij hen minder vaak een motief om af te zien van een lening. Onvoldoende kennis over leenvoorwaarden speelt meer bij hbo-studenten, evenals onzekerheid over toekomstig inkomen. Dit laatste motief speelt ook meer voor eerstegeneratiestudenten.

Figuur 8.44: Redenen om niet te lenen naar opleidingsniveau ouders en type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2017)

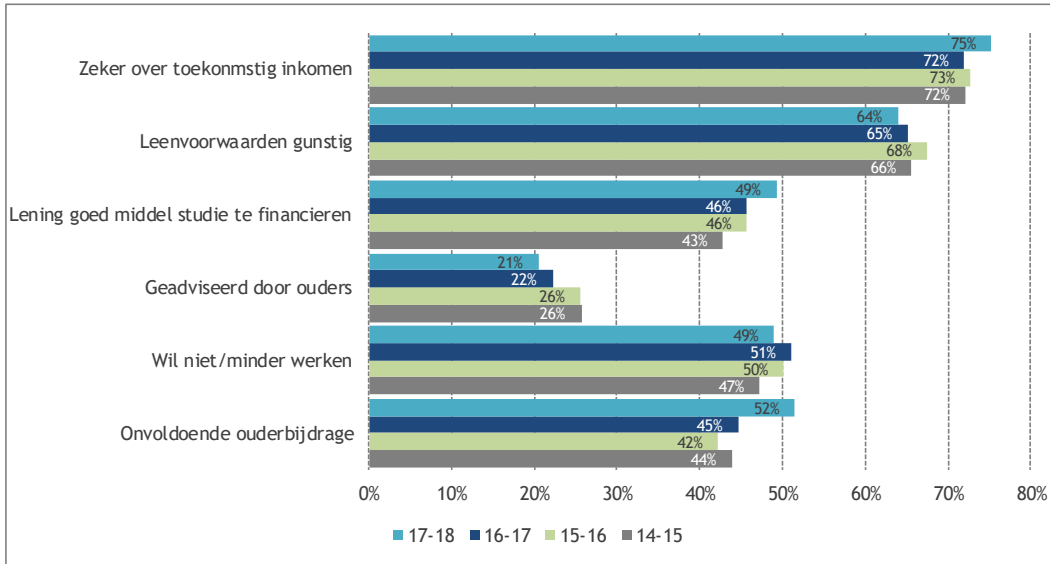
In een multivariate analyse is voor drie aspecten: afraden door ouders, principiële bezwaren en onvoldoende kennis over de leenvoorwaarden, nagegaan welk kenmerk het meest van invloed is op de antwoorden van de studenten. Hiervoor is gekeken naar hbo of wo, opleidingsniveau van de ouders, 2015-2016 tegenover 2016-2017 en het studiefinancieringsstelsel waar de student onder valt (oud vs. studievoorschot en leenfase vs. nominale fase).

Het afraden van lenen door ouders speelt nog steeds vooral in het hbo, ongeacht het opleidingsniveau van de ouders, het studiefinancieringsstelsel waar de student onder valt of het jaar waarin gemeten is. Conclusie is dan ook dat het afraden van lenen door de ouders met name voorkomt bij hbo-studenten.

Daarnaast is het afzien van lenen vanwege onvoldoende kennis over de leenvoorwaarden in 2017 nog steeds een argument dat vaker genoemd wordt door hbo-studenten dan door wo-studenten.

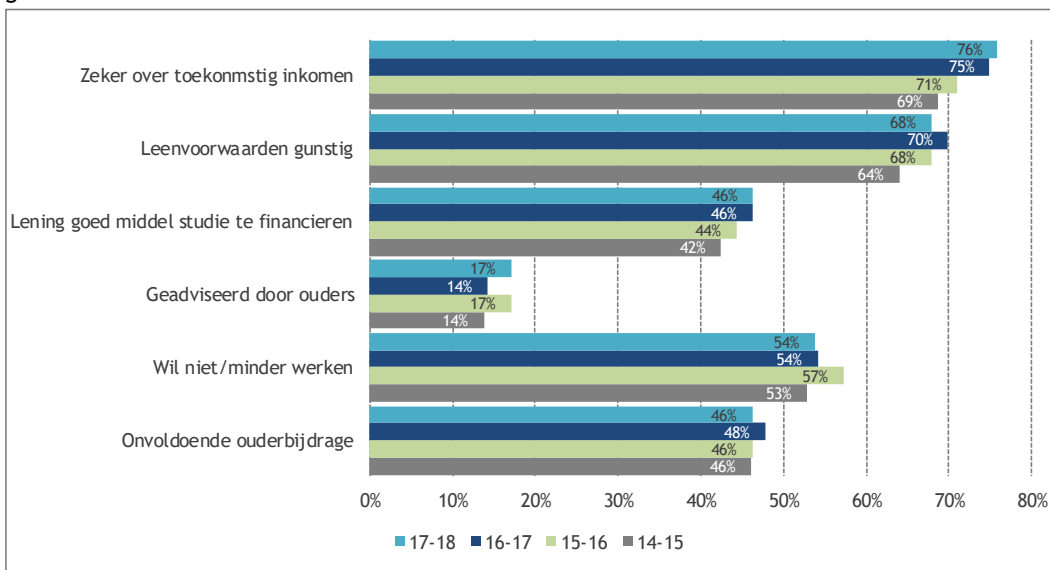
Principiële bezwaren tegen lenen komen vaker voor bij eerstegeneratiestudenten en hbo-studenten. We zien echter geen significant verschil meer in de mate waarin principiële bezwaren spelen voor studenten in de verschillende fasen van het leenstelsel. Dit kan worden verklaard doordat de groep studenten die behoort tot het oude stelsel een steeds kleinere en meer selecte groep wordt: het betreft nu vooral nog een selecte groepje ouderejaars. De principiële bezwaren die voorgaande jaren leefden onder bepaalde groepen van het oude stelsel zijn nagenoeg verdwenen, omdat veel van de kenmerken van deze groepen niet langer aanwezig zijn.

Figuur 8.45 laat zien dat de belangrijkste redenen van studenten om in de nominale fase te lenen, zijn dat men zeker is over het toekomstig inkomen en dat men de leenvoorwaarden gunstig vindt. Een vijfde van de studenten wordt door hun ouders geadviseerd om te gaan lenen. Het verkrijgen van onvoldoende ouderbijdrage is voor ruim vijftig procent een reden om te gaan lenen. Sinds 2016-2017 is het aandeel dat de motieven ‘onvoldoende ouderlijke bijdrage’, ‘lening goed middel om studie te financieren’ en ‘zeker over toekomstig inkomen’ aandraagt veranderd: studenten in de nominale fase dragen deze motieven vaker aan. Het idee dat een lening een goed middel is om de studie mee te financieren, wint over de jaren iets aan populariteit en vormt nu voor bijna de helft van de studenten een motief om te lenen.

Figuur 8.45: Motieven van studenten om in de nominale fase te lenen (bron: Studentenmonitor 2014-2017)

In figuur 8.46 zijn de motieven om juist wel te gaan lenen in de leenfase opgenomen. Er zijn geen significante veranderingen ten opzichte van vorig jaar. Een zeker inkomen wordt door studenten, en dan voornamelijk wo-studenten, het meest genoemd als motief om te gaan lenen. Behalve een onvoldoende ouderbijdrage, worden genoemde motieven meer aangedragen door wo-studenten dan door hbo-studenten. Voor eerstegeneratiestudenten speelt een onvoldoende ouderbijdrage een grotere rol dan voor studenten met ho-opgeleide ouders. Eerstegeneratiestudenten zien een lening minder vaak dan niet-eerstegeneratiestudenten als goed middel om de studie te financieren en worden minder vaak door ouders geadviseerd te lenen.

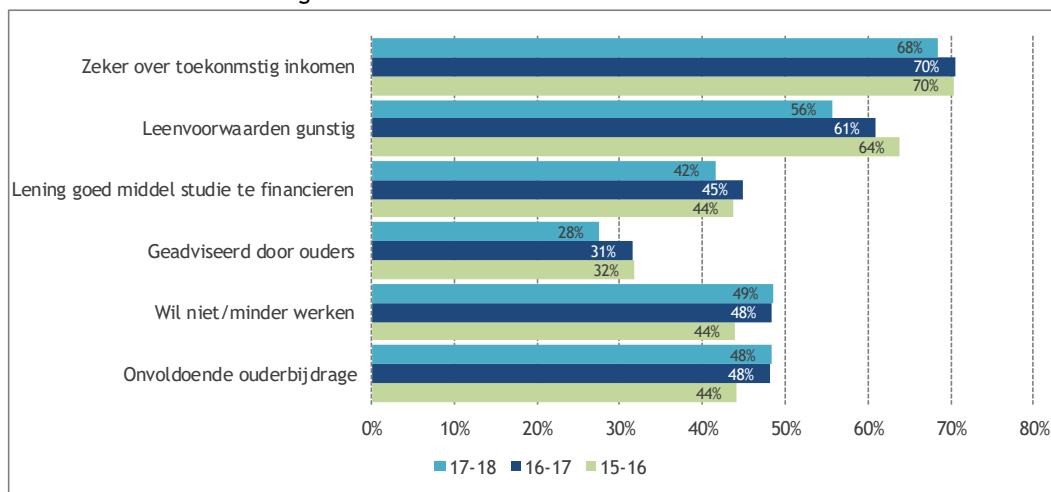

Figuur 8.46: Motieven van studenten om in de leenfase te lenen (bron: Studentenmonitor 2014-2017)

Ten aanzien van motieven van studenten om in de leenfase te lenen (figuur 8.46) zien we dat gunstige leenvoorwaarden voor studenten in de nominale fase van het oude stelsel als argument om te lenen sinds vorig jaar een iets grotere rol spelen.

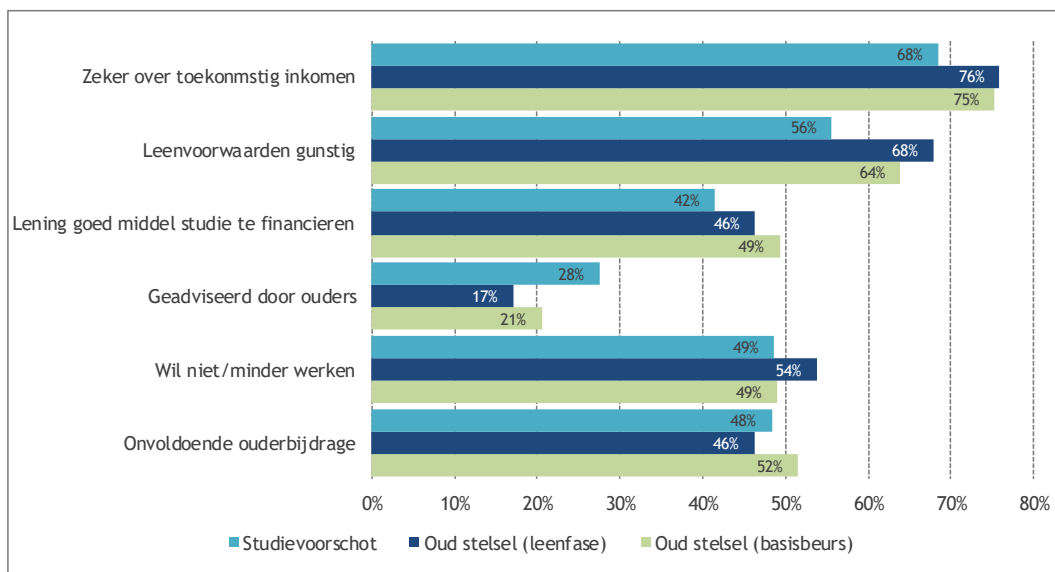
Ook aan studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot en een studielening hebben, is gevraagd welke motieven hiervoor leidend waren. Doorgaans heeft de groep lenende studenten een positieve houding ten aanzien van het investeren in de studie en vertrouwen in het kunnen terugbetalen van de lening. Uit figuur 8.47 komt dan ook naar voren dat het belangrijkste motief is dat studenten zeker zijn over voldoende inkomen later om de lening te kunnen terugbetalen (bijna 70%). Ruim vier op de tien studenten vindt lenen een goed middel om de studie te financieren.

Figuur 8.47: Motieven van studenten met studievoorschot om te lenen (bron: Studentenmonitor 2014-2017)

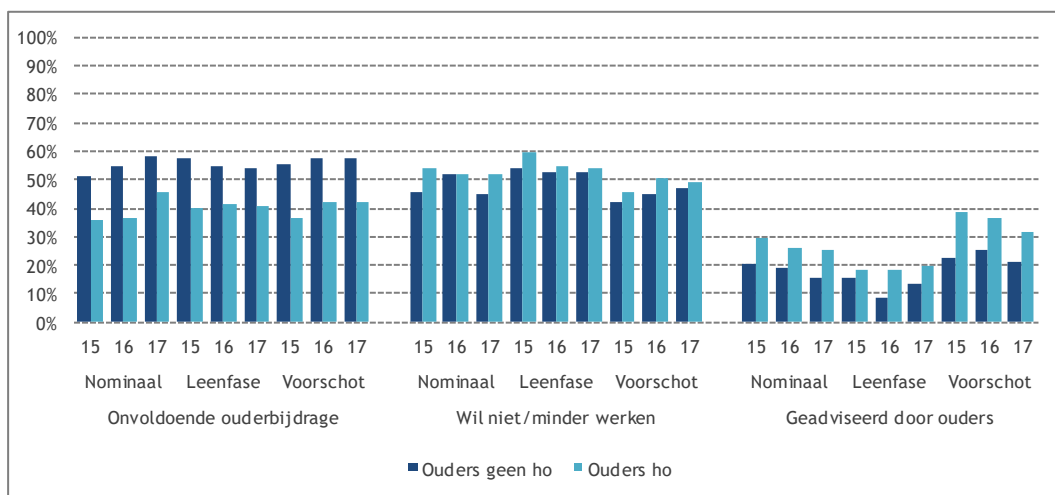
Er zijn (figuur 8.47) geen noemenswaardige verschillen met vorig jaar. Het aandeel wo-studenten ligt bij bijna alle motieven hoger dan het aandeel hbo-studenten. Alleen het motief onvoldoende ouderbijdrage wordt wederom vaker genoemd door hbo-studenten. Vrijwel hetzelfde geldt voor studenten met hoger opgeleide ouders ten opzichte van studenten met niet ho-opgeleide ouders. Ook voor eerstegeneratie-studenten is een onvoldoende ouderbijdrage een belangrijker motief dan voor niet-eerstegeneratie-studenten. Het niet of minder willen werken, kent geen significante verschillen tussen deze twee groepen.

Figuur 8.48 toont de motieven om te lenen, onderscheiden naar het type studiefinanciering dat studenten ontvangen. De drie groepen (studievoorschot, oud stelsel met basisbeurs en oud stelsel leenfase) verschillen onderling significant op het minder of niet willen werken als argument om te lenen (dit speelt een grotere rol bij studenten in de leenfase van het oude stelsel) en op het percentage dat aangeeft dat ouders hebben geadviseerd te lenen (dit speelt minder een rol bij studenten in de leenfase van het oude stelsel en een grotere rol bij studenten die vallen onder het studievoorschot). Studenten van het oude stelsel uiten vaker dan studenten in het studievoorschotstelsel dat zij voldoende vertrouwen hebben in hun toekomstig inkomen om de lening te kunnen terugbetalen. Voor studenten in het studievoorschotstelsel speelt minder mee dat men leenvoorwaarden gunstig vindt dan voor studenten uit het oude stelsel (en dan met name uit de leenfase). De overige motieven laten slechts kleine verschillen tussen de groepen zien.

Figuur 8.48: Motieven van studenten om te lenen naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2018)

Figuur 8.49 geeft de relatie aan tussen een aantal leenmotieven en het opleidingsniveau van de ouders. Voor het oude stelsel (nominale fase en leenfase) geldt dat de ouderlijke bijdrage verschilt naar opleidingsniveau van de ouders. Zo geven eerstegeneratiestudenten vaker als reden om te lenen aan dat ze onvoldoende ouderlijke bijdragen ontvangen. Voor de leenfase (zowel oude stelsel als onder het studievoorschot) geldt deze reden ook en daarnaast wordt de reden om minder te werken vaker aangedragen door studenten waarvan de ouders hoger opgeleid zijn. Verschillen tussen studenten met hoog en lager opgeleide ouders zijn het meest zichtbaar bij de motieven die betrekking hebben op onvoldoende ouderbijdrage en advies van ouders om te gaan lenen. Het niet of minder willen gaan werken als leenmotief laat nauwelijks verschillen zien.

Figuur 8.49: Motieven om te lenen naar opleidingsniveau ouders en type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

Om na te gaan in hoeverre leenmotieven samenhangen met achtergrondkenmerken van de student is een multivariate analyse uitgevoerd. We bekijken hieronder per motief de belangrijkste bevindingen.

Het adviseren om te lenen door de (met name ho-opgeleide) ouders neemt af over de jaren: in de vorige monitor nam dit motief in belang af; dit jaar is dit nog minder aan de orde. Verder krijgen studenten waarvan de ouders hoger opgeleid zijn vaker het advies om te lenen dan eerstegeneratiestudenten.

Daarnaast blijken ouders van wo-studenten en van studenten die vallen onder het studievoorschot (t.o.v. basisbeurs) wel vaker hun kinderen het advies te geven om te gaan lenen.

Lenen met het argument dat een studielening een goed middel is om de studie te financieren, is niet veranderd over de jaren. Dit argument komt minder naar voren bij eerstegeneratiestudenten en bij studenten die lenen onder het studievoorschot (t.o.v. basisbeurs) en wordt juist vaker genoemd door wo-studenten.

Het argument om te lenen wegens gunstige leenvoorwaarden wordt minder vaak genoemd dan vorig jaar. We zien daarnaast dat studenten onder het studievoorschotstelsel en eerstegeneratiestudenten dit motief minder vaak aandragen. Wo-studenten noemen dit motief meer frequent.

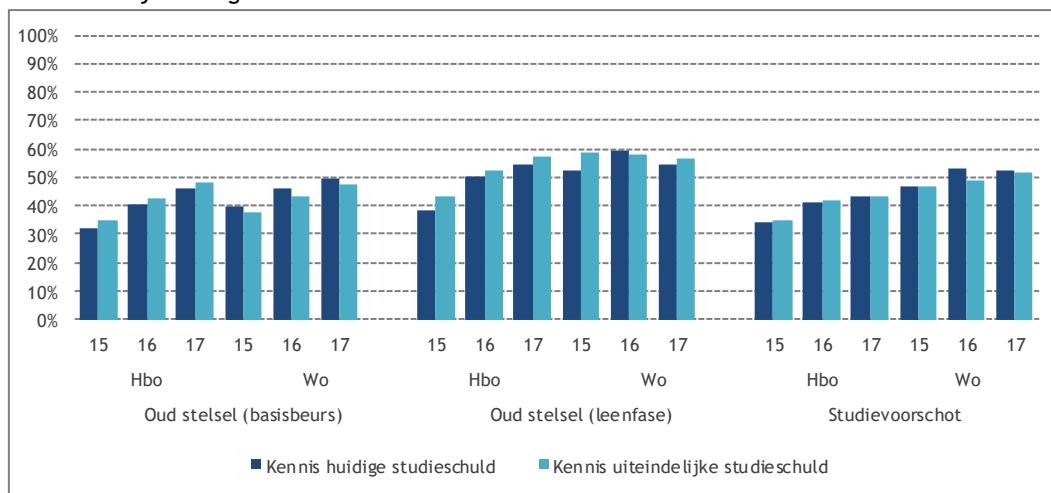
Lenen omdat men zeker is van voldoende toekomstig inkomen is als motief niet veranderd over de jaren. Het wordt vaker genoemd door wo-studenten in vergelijking met hbo-studenten en minder vaak door eerstegeneratiestudenten en studenten onder het studievoorschotstelsel (t.o.v. basisbeurs).

Lenen omdat studenten onvoldoende bijdrage krijgen van de ouders wordt dit jaar vaker genoemd. Er is geen verschil naar fase (studievoorschot of leenfase). Studenten waarvan de ouders hoger opgeleid zijn dragen dit argument minder aan dan eerstegeneratiestudenten.

Het afsluiten van een studielening om niet of minder te werken wordt als motief niet vaker of minder vaak genoemd dan in 2016-2017. Wel speelt dit argument minder bij studenten onder het studievoorschotstelsel en bij studenten uit het hbo (ten opzichte van wo-studenten).

8.11 De financiële situatie van studenten

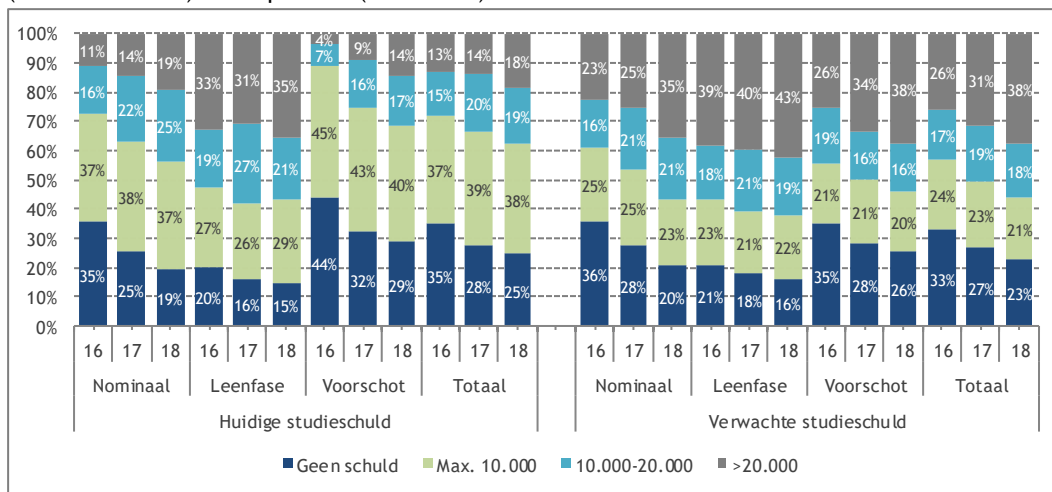
Figuur 8.50 laat voor de studenten die een studieschuld hebben opgebouwd, de bekendheid met deze schuld zien. Studenten in de leenfase in het oude stelsel zijn gemiddeld het beste op de hoogte van hun studieschuld. Studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot, zijn over het algemeen meer op de hoogte van hun huidige en uiteindelijke studieschuld dan studenten met een basisbeurs uit het oude stelsel. Er zijn weinig trendverschillen.

Figuur 8.50: Studenten die bekend zijn met de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

In figuur 8.51 wordt de huidige en de verwachte studieschuld aan het eind van de studie getoond. In 2017-2018 verwacht 23 procent van de alle studenten de studie af te sluiten zonder schuld. Dit jaar geeft 38 procent van de studenten aan een schuld te verwachten van meer dan 20.000 euro (dit was het jaar ervoor 31%). Iets minder dan veertig procent verwacht uiteindelijk een studieschuld te hebben van maximaal 20.000 euro. Ook in het studiejaar 2016-2017 zijn er significante verschillen tussen de studiefinancieringsregimes als het gaat om verwachte studieschuld.

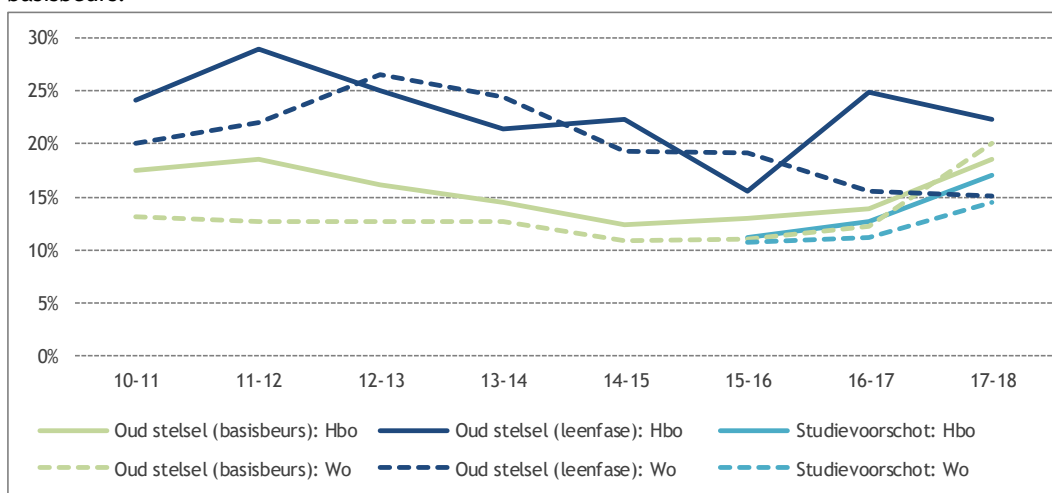
Voor de groep studenten die studievertraging heeft opgelopen geldt dat de schuldverwachting het hoogst is: meer dan veertig procent van hen verwacht een uiteindelijke studieschuld te hebben van meer dan 20.000 euro. Voor studenten in het studievoorschotstelsel (38%) en studenten die onder het oude stelsel recht hebben op een basisbeurs (35%) ligt dit lager. In deze twee groepen verwacht overigens 26 procent (studievoorschot) en 20 procent (basisbeurs) de studie af te sluiten zonder studieschuld.

Figuur 8.51: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2018)

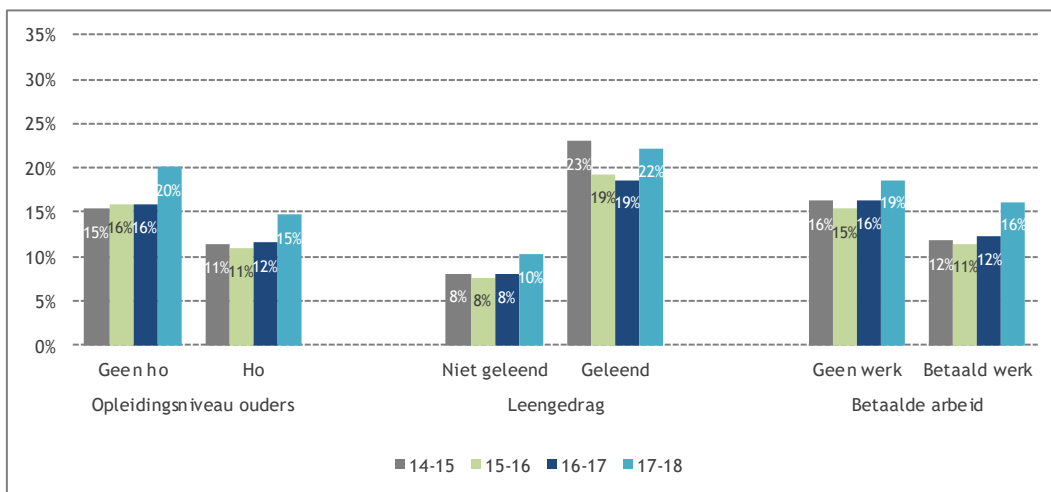
In 2017-2018 ervaart zeventien procent van alle studenten serieuze financiële moeilijkheden (niet in figuur 8.52). Het aandeel studenten dat financiële problemen ervaart, is daarmee iets gestegen voor zowel het hbo als het wo en voor zowel het oude stelsel (basisbeurs) als voor studenten in het studievoorschot (2016-2017: 14%). Wanneer er een verdere uitsplitsing wordt gemaakt naar achtergrondkenmerken van de student blijkt dat deze stijging in ervaren financiële moeilijkheden ten opzichte van 2016-2017 voor alle groepen geldt. De reden voor deze stijging is niet eenduidig te verklaren en vereist verder onderzoek. Enkel voor studenten in de leenfase van het oude stelsel zien we die stijging ten opzichte van 2016-2017 niet.

Deze groep ervaart vaker financiële problemen dan de overige studenten. Hoewel dit aandeel (met name in het wo) is gedaald, is dit toch nog substantieel hoger dan bij studenten onder het studievoorschot of een basisbeurs.

Figuur 8.52: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart (bron: Studentenmonitor 2010-2017)

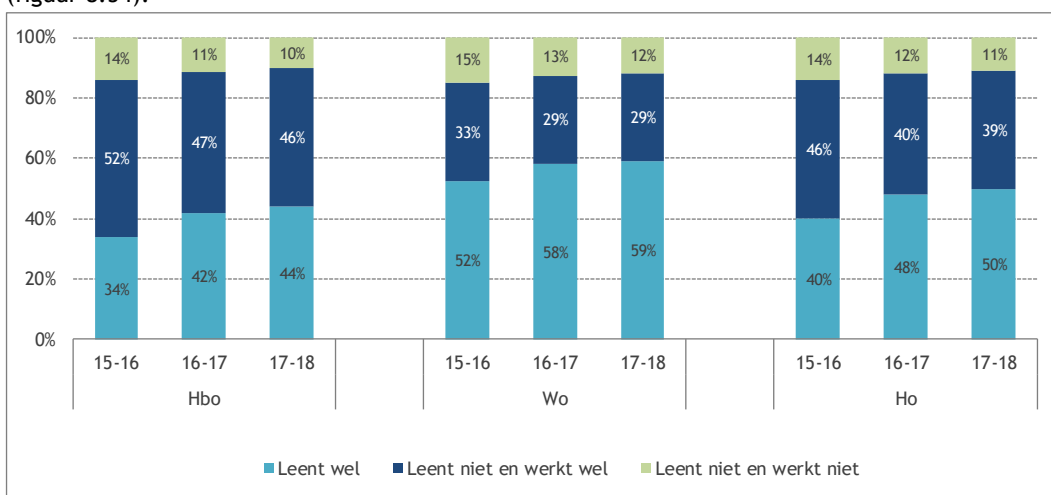
Ook voor 2017-2018 verschillen de ervaren financiële moeilijkheden naar opleidingsniveau van de ouders, het leengedrag van de student en het al dan niet verrichten van betaald werk (figuur 8.53). Als studenten meer werken, ervaren zij minder financiële problemen. Als studenten meer lenen, ervaren zij meer financiële problemen. De negatieve invloed van het lenen op de ervaren financiële problemen is sterker dan de positieve invloed van het werken. Echter, het kan zo zijn dat studenten juist zijn gaan lenen als gevolg van ervaren financiële problemen. Als gecontroleerd wordt voor alle factoren dan zien we veel samenhang met ervaren financiële problemen voor studenten die lenen en in de leenfase zitten (oude stelsel). Er worden (na controle) nog steeds meer geldproblemen ervaren bij eerstegeneratiestudenten en hbo-studenten (t.o.v. wo) en minder door studenten met een bijbaan. Deze conclusie is stabiel over de jaren heen.

Figuur 8.53: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden, opleiding ouders, leengedrag en betaalde arbeid (bron: Studentenmonitor 2014-2017)

8.12 Niet-lenende studenten onder het studievoorschot

In het academisch jaar 2017-2018 leent vijftig procent van de bachelorstudenten (in de nominale fase van hun studie) die onder het studievoorschot vallen (44% hbo, 59% wo). De andere helft van alle nominale bachelorstudenten die onder het studievoorschot vallen leent niet. Van de nominale bachelorstudenten leent 39 procent van de studenten niet maar werkt wel, elf procent van de studenten leent en werkt niet (figuur 8.54).

Figuur 8.54: Leen- en werkgedrag van bachelorstudenten in de nominale fase van hun studie die in het studievoorschotstelsel vallen (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

Eerder constateerden we in de vergelijking van lenende en niet-lenende studenten aan de hand van het studiefinancieringsstelsel waar zij onder vallen dat in de afgelopen drie jaar gemiddeld dertien procent van de bachelorstudenten onder het oude stelsel (basisbeurs) niet leent en niet werkt (zie hiervoor figuur 8.39). Dit percentage is onder bachelorstudenten onder het studievoorschotstelsel lager: elf procent.

8.13 Primaire inkomstenbronnen niet-lenende studenten onder studievoorschot

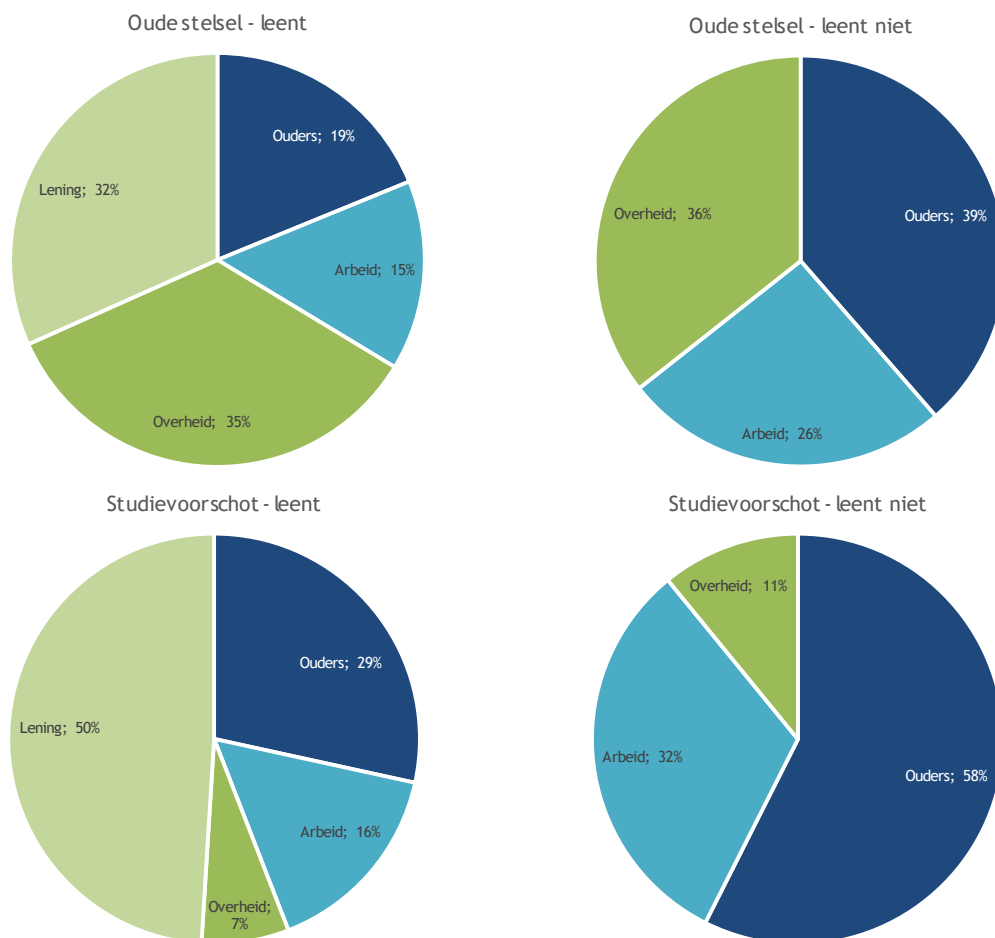
Deze paragraaf is gericht op bachelorstudenten in de nominale fase die niet lenen en biedt inzicht in de inkomenscompositie van deze groep studenten. Er wordt vergeleken hoe deze studenten de studie bekostigden in het oude stelsel en hoe deze studenten de studie bekostigen in het nieuwe stelsel. In de opvolgende paragrafen wordt uiteengezet hoe deze situatie verschilt voor eerstegeneratie- en niet-eerstegeneratiestudenten en voor thuis- en uitwonende studenten. Voor de analyses in deze paragraaf is een selectie gemaakt van bachelorstudenten in de nominale fase van hun studie (voor hbo de eerste 4 jaar en voor wo de eerste 3 jaar). Voor de vaststelling van de inkomenscompositie van de studenten is gebruikgemaakt van de inkomsten uit basisbeurs en aanvullende beurs (samen genomen onder 'Overheid'), de ouderlijke bijdrage in geld en natura (samen genomen onder 'Ouders'), het inkomen dat de student genereert uit betaalde arbeid ('Arbeid') en de studielening ('Lening'). Omdat de wijze waarop de bedragen zijn gevraagd in de Studentenmonitor per jaar verschillend is, is niet gekeken naar de absolute bedragen maar naar het aandeel van elk onderdeel in het totale inkomen.

Het gaat hier om een momentopname, waarbij verschillende groepen studenten vergeleken worden en niet om een longitudinale analyse. Eerder is geconstateerd dat veel studenten het wegvallen van de basisbeurs hebben gecompenseerd door te gaan lenen. Deze gedragsreactie is in de hier gepresenteerde inkomensplaatjes niet meegenomen. Alle resultaten zijn gewogen voor steekproefafwijkingen en dus representatief voor deze groep studenten. Tabel 8.7 toont de aantallen die zijn gebruikt in de analyses.

Tabel 8.7: Aantal records die gebruikt zijn voor de analyses naar de inkomenscompositie van nominaal studerende studenten onder het oude stelsel en het studievoorschotstelsel (bron: Studentenmonitor 2013-2017)

	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Totaal
Oude stelsel	7.108	8.301	4.701	3.496	2.105	25.711
Studievoorschot	0	0	1.357	4.533	5.840	11.730
Totaal	7.108	8.301	6.058	8.029	7.945	37.441

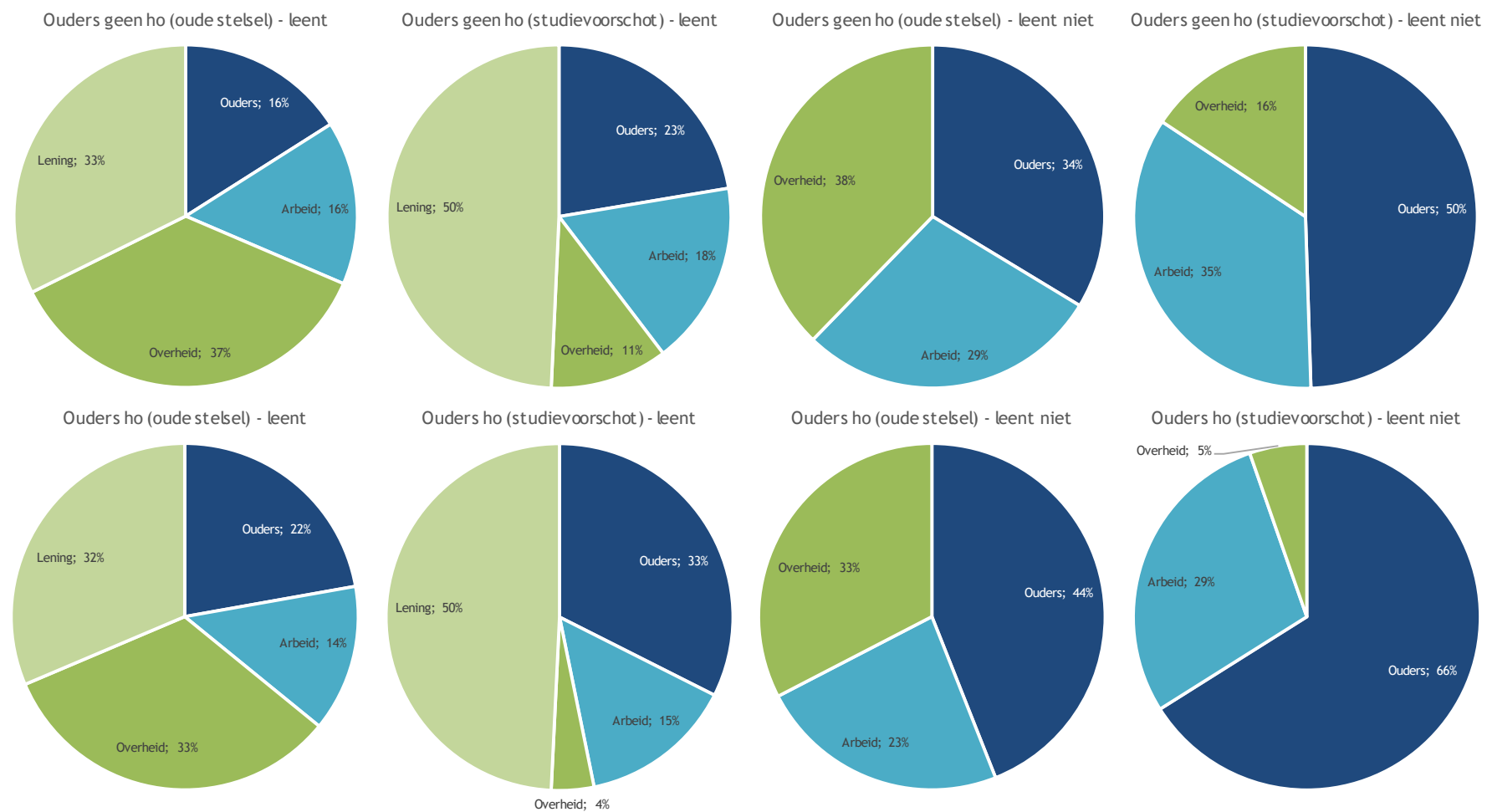
Uit figuur 8.55 komt naar voren dat ouders en arbeid het verschil opvangen voor studenten die niet lenen. Meer dan de helft van het aandeel van de inkomsten van niet-lenende studenten onder het studievoorschot komt van hun ouders (58%). Daarnaast genereert deze groep ook meer inkomsten uit betaalde arbeid. Voor dezelfde groep onder het oude stelsel geldt ook dat ouders de grootste inkomstenbron zijn, maar dit aandeel ligt wel een stuk lager (39%). We zien dan ook dat de niet-leners onder het studievoorschot iets meer werken (32%). Voor studenten met een lening zien we dat onder het nieuwe stelsel studenten meer zijn gaan lenen.

Figuur 8.55: Inkomenscompositie van lenende en niet-lenende studenten onder het oude en nieuwe stelsel naar opleidingsniveau van de ouders (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

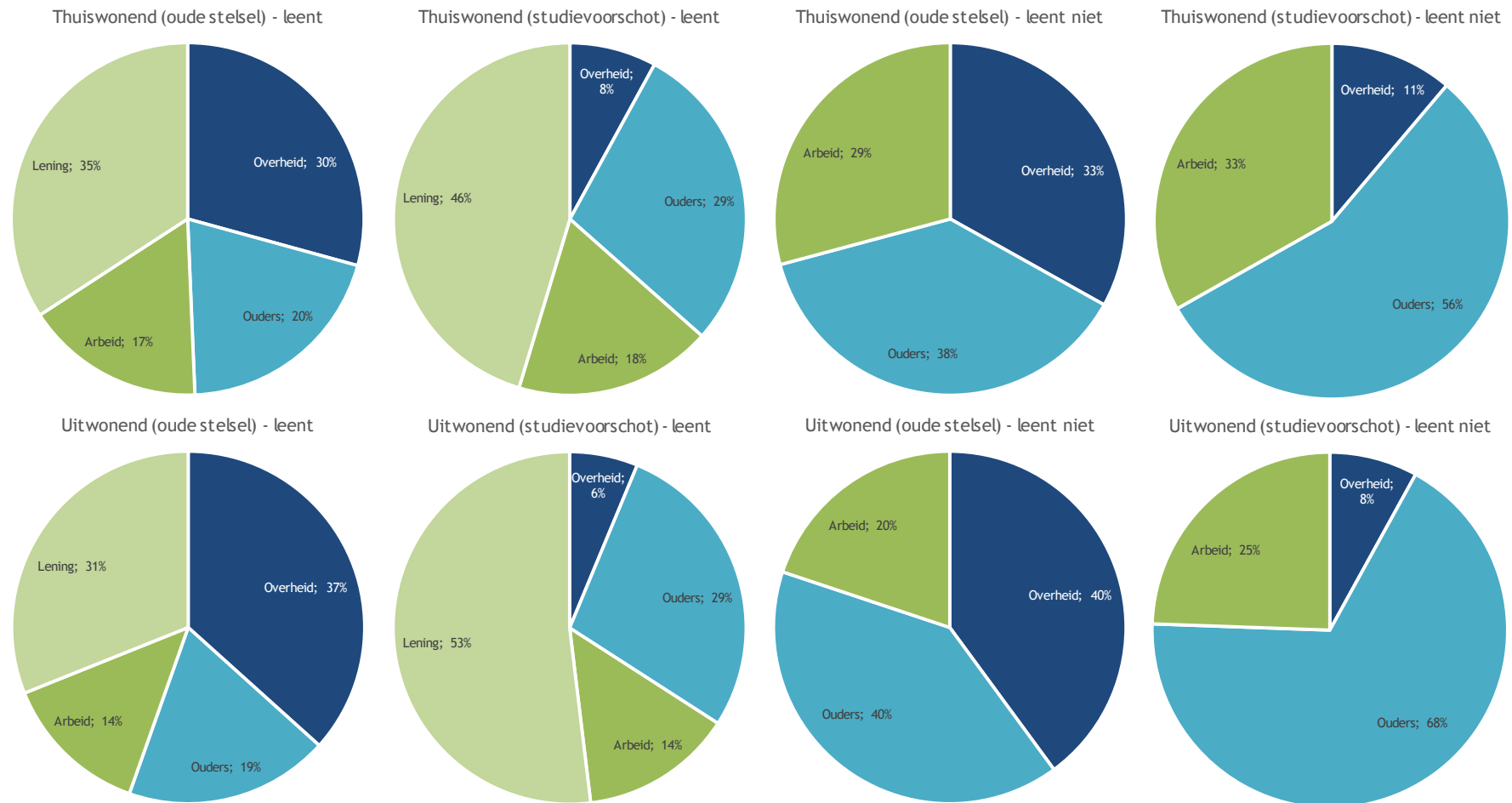
Het inkomen van niet-lenende eerstegeneratiestudenten is voor een groter deel samengesteld uit arbeid dan het inkomen van studenten waarvan de ouders hoger zijn opgeleid (figuur 8.56). Dit geldt zowel voor het oude stelsel als voor het studievoorschotstelsel. De inkomenscomponent van niet-leners die afkomstig is van de ouders, is veel groter voor studenten met hoger opgeleide ouders. Voor eerstegeneratiestudenten onder het oude stelsel die niet lenen, is het inkomensaandeel vanuit ouderbijdrage 34 procent; voor studenten met hoger opgeleide ouders is dit 44 procent. Het inkomen van niet-lenende eerstegeneratiestudenten in het studievoorschotstelsel bestaat voor de helft uit bijdragen van ouders. Bij niet-eerstegeneratiestudenten is dit 66 procent.

Naar woonsituatie (figuur 8.57). zien we minder verschillen dan naar opleidingsniveau van de ouders. De inkomenscomponent van ouders verschilt niet noemenswaardig al we uit- en thuiswonenden met elkaar vergelijken, met uitzondering van de uitwonende studenten die onder het studievoorschot vallen en niet lenen. Deze groep ontvangt 66 procent van hun inkomen uit bijdragen van ouders. Voor lenende, uitwonende studenten onder het studievoorschot vormt de lening meer dan de helft van de inkomsten. Het inkomen van de uitwonende student onder het studievoorschotstelsel komt voor een kwart uit arbeid; voor lenende studenten bedraagt dit veertien procent. Dit is enigszins vergelijkbaar met studenten onder het oude stelsel.

Figuur 8.56: Inkomenscompositie van lenende en niet-lenende studenten onder het oude en nieuwe stelsel naar opleidingsniveau van de ouders (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

Figuur 8.57: Inkomenscompositie van lenende en niet-lenende studenten onder het oude en nieuwe stelsel naar woonsituatie (bron: Studentenmonitor 2015-2017)

8.14 Samenvatting

Voor 2017-2018 geldt dat dit het derde jaar is waarin het nieuwe studievoorschotstelsel van toepassing is. Dit hoofdstuk behandelt onder meer de gevolgen hiervan en brengt het leengedrag van de ho-student in kaart. De huidige populatie studenten valt onder verschillende regelingen, hiervoor is de codering van DUO gebruikt. Studenten die onder het studievoorschotstelsel vallen, hebben op enig moment in het jaar een product van DUO ontvangen. Studenten die vallen in de categorie nominale fase zijn alle overige studenten die onder het oude stelsel vallen én een basisbeurs ontvangen. Alle andere studenten die in een betreffend studiejaar een studiefinancieringsproduct bij DUO hebben afgenomen én geen basisbeurs en/of aanvullende beurs ontvingen, zijn benoemd als studenten in de leenfase. Alle overige ingeschreven studenten die niet onder een van deze drie groepen vallen, zijn niet-studiefinancieringsgerechtigd genoemd.

Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het stelsel van het studievoorschot?

Sinds de invoering van het studievoorschot in 2015-2016 vallen alle nieuwe eerstejaarsstudenten onder dit stelsel. Daarnaast vallen ook de vertraagde bachelors in het wo en studenten die in 2015 voor het eerst gestart zijn in een master onder het stelsel van het studievoorschot. Voor de eerste groep geldt dat de wo-bachelors maximaal drie jaar basisbeurs ontvangen en bij vertraging in een eventueel vierde jaar onder het oude stelsel kunnen lenen. In het studiejaar 2017-2018 vielen (van alle studenten waarvan dit bij DUO bekend is) 383.865 onder het studievoorschotstelsel; in 2016-2017 waren dit 262.314 studenten. Voor het hbo en het wo afzonderlijk zijn dit respectievelijk 205.623 (45% van de studerenden) en 178.242 (64% van de studerenden) studenten.

Het percentage nieuwe eerstejaars in de hbo-bachelor (excl. ad) dat onder het studievoorschotstelsel valt, is in 2017-2018 nagenoeg gelijk aan vorig jaar. Het betreft 85 procent van de studenten. Dit zijn in totaal 78.748 studenten. In het wo gaat het om 33.490 studenten, een kleine daling van het aandeel eerstejaars onder het stelsel van het studievoorschot van 79 procent naar 77 procent. Degenen die geen studiefinancieringsproduct aanvragen zijn voor het grootste deel buitenlandse studenten of deeltijdstudenten. Niet iedereen heeft recht op studiefinanciering (dit geldt voor een deel van de buitenlandse studenten, voor oudere studenten en deeltijdstudenten) of heeft een studiefinancieringsproduct aangevraagd.

Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?

Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is een proxy voor het aandeel studenten met minder vermogende ouders en daarmee voor de toegankelijkheid van het onderwijs. Met de komst van het studievoorschot zijn de criteria voor een aanvullende beurs niet veranderd (alleen de hoogte van de aanvullende beurs is onder het stelsel van het studievoorschot gewijzigd). Dit maakt het mogelijk om het aandeel studenten dat gebruikmaakt van een aanvullende beurs over de jaren heen te vergelijken. In het studiejaar 2017-2018 is het aandeel in het ho dat een aanvullende beurs heeft nagenoeg onveranderd. In het wo is het aandeel dat een aanvullende beurs heeft met 23 procent stabiel sinds 2012. In het hbo was in 2015-2016 een lichte stijging van dit aandeel te zien van 35 naar 36 procent. Studenten onder het studievoorschotstelsel ontvangen gemiddeld een aanvullende beurs van €259 per maand; studenten in het oude stelsel €164.

In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?

Met behulp van de data van DUO is gekeken naar het aandeel studenten dat op enig moment in het studiejaar een studielening heeft afgesloten. Vanaf 2015-2016 bevat de groep ook studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen. Om die reden wordt het aandeel studenten met een lening samengenomen met het aandeel dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet en per jaar afgezet tegen alle studenten en de groep studenten die dan recht heeft op studiefinanciering. Sinds 2014-2015 zien we een stijging in het aandeel studenten met een lening (van 38% in 2014-2015 naar 53% in 2017-2018). In 2017-2018 leent 50 procent van de hbo-studenten en 58 procent van de wo-studenten.

Hoewel we in de afgelopen jaren zagen dat studenten steeds minder maximaal leenden (in 2006 nog 42%, in 2015 31%) is het aandeel studenten dat negentig procent of meer leent in 2017-2018 weer iets gestegen (naar 37%). In het hbo steeg het aandeel twee procentpunten naar 36 procent, in het wo was er een stijging van drie procentpunten naar 38 procent. Studenten lenen ook iets vaker structureel (minstens 10 maanden per jaar); verschillen tussen het oude en het nieuwe stelsel in het al dan niet structureel lenen zijn echter klein. De gemiddelde leenbedragen per maand van studenten met een studielening zijn berekend over alle lenende studenten, ongeacht de studiefinancieringsregeling waar men onder valt. Na de invoering van het studievoorschot zijn de bedragen gestegen. Zo geldt voor het ho dat na de invoering van het studievoorschot het bedrag per maand gestegen is van 394 euro in 2014-2015 naar 536 euro in 2017-2018. In 2017-2018 steeg het bedrag met ongeveer 46 euro. In het wo werd een gemiddeld bedrag van 591 euro geleend, in het hbo was dit 497 euro. De stijging in het maandelijkse bedrag dat wordt geleend wordt niet alleen veroorzaakt door studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen: studenten in de leenfase (€591) en studenten in de nominale fase (€428) lenen in 2017 respectievelijk 61 euro en 85 euro meer dan in 2014.

Voor het studiejaar 2017-2018 geldt dat de leenbedragen van studenten met een basisbeurs (€428) lager liggen dan de bedragen van de studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot (€551). Dit verschil bedraagt 124 euro. Als we een verdere uitsplitsing maken naar geslacht concluderen we voor het studievoorschot en de nominale fase dat mannen gemiddeld 27 respectievelijk vijftien euro meer lenen dan vrouwen. Bij de leenfase lenen vrouwen en mannen met circa 590 euro nagenoeg evenveel (mannen één euro minder). Voor het leengedrag geldt dat studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen het meest verschillen naar vooropleiding. Zo lenen studenten met een vwo-vooropleiding 595 euro, studenten met een havo-vooropleiding 496 euro en studenten met een mbo-vooropleiding 513 euro.

Studenten met een aanvullende beurs lenen gemiddeld een lager bedrag dan studenten zonder aanvullende beurs. Voor de wo-studenten die onder het stelsel van het studievoorschot vallen, zijn de verschillen naar het al dan niet hebben van een aanvullende beurs verhoudingsgewijs het grootst. Voor studenten uit het wo verschilt dit bedrag 71 euro (ab: €524; geen ab: €596). Hbo-studenten zonder aanvullende beurs lenen 53 euro meer dan studenten met een aanvullende beurs (ab: €396; geen ab: €440).

Sinds de invoering van het studievoorschot geldt dat het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet zowel in het wo als in het hbo is toegenomen. Het percentage voor het gehele ho is tussen 2014-2015 en 2017-2018 met gemiddeld vier procentpunten per jaar gestegen, waar het in de jaren daarvoor gemiddeld met één procentpunt per jaar steeg. In 2017-2018 is het aandeel studenten dat gebruikmaakt van het collegegeldkrediet 24 procent in het hbo en 27 procent in het wo; bij beide is het aandeel met drie procentpunten gestegen ten opzichte van het voorgaande jaar.

Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?

Voor zowel studenten in de nominale fase als voor studenten in de leenfase zijn de belangrijkste redenen om af te zien van een lening: het ontvangen van voldoende ouderlijke bijdrage, het feit dat ouders lenen ontraden of dat er principiële bezwaren zijn tegen lenen. Dit is niet veranderd ten opzichte van voorgaande jaren. Ook het hebben van een bijbaan zorgt ervoor dat men niet leent. Voor beide groepen geldt dat het ontbreken van voldoende kennis over de leenvoorwaarden een motief is dat steeds minder vaak genoemd wordt. Studenten in het studievoorschotstelsel noemen met name het ontvangen van voldoende ouderbijdrage als reden om niet te lenen. Voor alle groepen geldt voor de eerstegeneratiestudenten dat zij meer principiële bezwaren hebben tegen lenen en minder vaak het motief van voldoende ouderbijdrage noemen. Daarnaast geeft deze groep vaker als motief om niet te lenen dat men betaald werk verricht (evenals meer hbo-studenten dan wo-studenten). De voldoende ouderbijdrage speelt vaker als argument voor wo-studenten dan voor hbo-studenten. Onzekerheid over toekomstig inkomen lijkt iets te zijn toegenomen onder studenten in de leenfase. Dit argument speelt bovendien meer onder eerstegeneratiestudenten en hbo-studenten.

Uit een nadere analyse komt naar voren dat het afraden van lenen door de ouders met name voorkomt bij hbo-studenten. Een tweede belangrijke uitkomst is dat principiële bezwaren tegen lenen vaker voorkomen bij eerstegeneratiestudenten en hbo-studenten. Er is echter geen significant verschil meer in de mate waarin dit argument speelt tussen de verschillende fasen van het leenstelsel. Het afzien van lenen vanwege onvoldoende kennis over leenvoorwaarden wordt ten opzichte van voorgaande jaren steeds minder genoemd, maar wordt nog vaker genoemd door hbo-studenten dan wo-studenten.

Voor wat betreft de redenen om wel te lenen geldt voor zowel de studenten in de nominale fase als voor de studenten in de leenfase en de studenten die vallen onder het stelsel van het studievoorschot dat een zeker inkomen het meest genoemde motief is om te gaan lenen (dit motief wordt vaker door wo- dan door hbo-studenten genoemd en iets meer door studenten onder het oude stelsel). Alle groepen zien een lening steeds meer als goed middel om een studie te financieren. Een onvoldoende ouderbijdrage en gunstige leenvoorwaarden spelen vooral voor studenten onder het oude stelsel, maar lijkt belangrijker te worden voor studenten onder het studievoorschot. De drie groepen (studievoorschot, oud stelsel met basisbeurs en oud stelsel leenfase) verschillen onderling op het minder of niet willen werken als argument om te lenen. Het blijkt dat dit meer een rol speelt bij studenten in de leenfase van het oude stelsel, maar het speelt nu ook meer mee voor studenten onder het studievoorschot.

Verschillen tussen studenten met hoog en lager opgeleide ouders zijn het meest zichtbaar bij motieven die betrekking hebben op onvoldoende ouderbijdrage en advies van ouders om te gaan lenen: eerstegeneratiestudenten lenen vaker vanwege onvoldoende ouderbijdrage en worden minder vaak door hun ouders geadviseerd om te lenen. Dit advies wordt door ouders vaker gegeven aan studenten onder het studievoorschotstelsel dan onder het oude stelsel.

Uit een nadere analyse komt onder andere naar voren dat wo-studenten op alle fronten een grotere leenbereidheid laten zien. Daarnaast blijkt dat advies door ouders om te lenen minder voorkomt bij eerstegeneratiestudenten en ook minder bij studenten die in de leenfase van het oude stelsel zitten. Ook de argumenten dat een studielening een goed middel is om de studie te financieren, het willen lenen vanwege gunstige leenvoorwaarden en een voldoende toekomstig inkomen zien we meer bij wo-studenten en minder bij de eerstegeneratiestudenten. Lenen omdat studenten onvoldoende bijdrage krijgen van de ouders is meer aan de orde in het hbo, bij eerstegeneratiestudenten, bij studenten onder het studievoorschotstelsel (t.o.v. basisbeurs) en bij studenten in de leenfase van het oude stelsel (dus over het geheel genomen minder bij studenten met een basisbeurs). Het afsluiten van een studielening om niet of minder te werken wordt ten slotte als motief in het laatste jaar steeds vaker genoemd.

Verandert de financiële situatie van studenten?

Van alle studenten verwacht 23 procent in 2017-2018 de studie af te sluiten zonder schuld. Dit is vier procent minder dan vorig jaar. Net als het jaar ervoor zijn er significante verschillen tussen de studiefinancieringsregimes als het gaat om verwachte studieschuld. Van de studenten met een basisbeurs verwacht twintig procent de studie zonder schuld af te ronden. Van de studenten onder het studievoorschotstelsel verwacht 26 procent geen schuld te hebben aan het einde van de studie.

Zeventien procent van de studenten ervaart serieuze financiële moeilijkheden. Dit is een lichte stijging ten opzichte van vorig jaar. Studenten in de leenfase van het oude stelsel ervaren vaker financiële problemen dan de overige studenten. Naarmate men meer werkt, ervaart men minder financiële problemen en naarmate men meer leent, ervaart men meer financiële problemen. Bovendien blijkt dat er nog steeds meer geldproblemen worden ervaren bij eerstegeneratiestudenten en hbo-studenten (t.o.v. wo) en minder door studenten met een bijbaan. Deze vaststelling is onveranderd ten opzichte van de vorige jaren.

Wat zijn de inkomstenbronnen van de niet-lenende studenten onder het nieuwe stelsel?

Hiervoor zijn leners en niet-leners onder het oude stelsel en het studievoorschotstelsel met elkaar vergeleken. Het gaat hier niet om (longitudinaal gemeten) gedragsveranderingen van studenten, maar alleen om een vergelijking van de inkomensamenstelling van de verschillende groepen. Na de invoering van het studievoorschot zijn meer studenten gaan lenen, zo werd eerder vastgesteld. Deze gedragsverandering is in deze analyse niet gemeten. De belangrijkste verandering in het inkomen van niet-lenende studenten onder het nieuwe stelsel is het wegvallen van de basisbeurs. Dit is voornamelijk opgevangen door de hogere bijdrage van ouders. Slechts een klein deel van het weggefallen inkomen is opgevangen door zelf meer te verdienen.

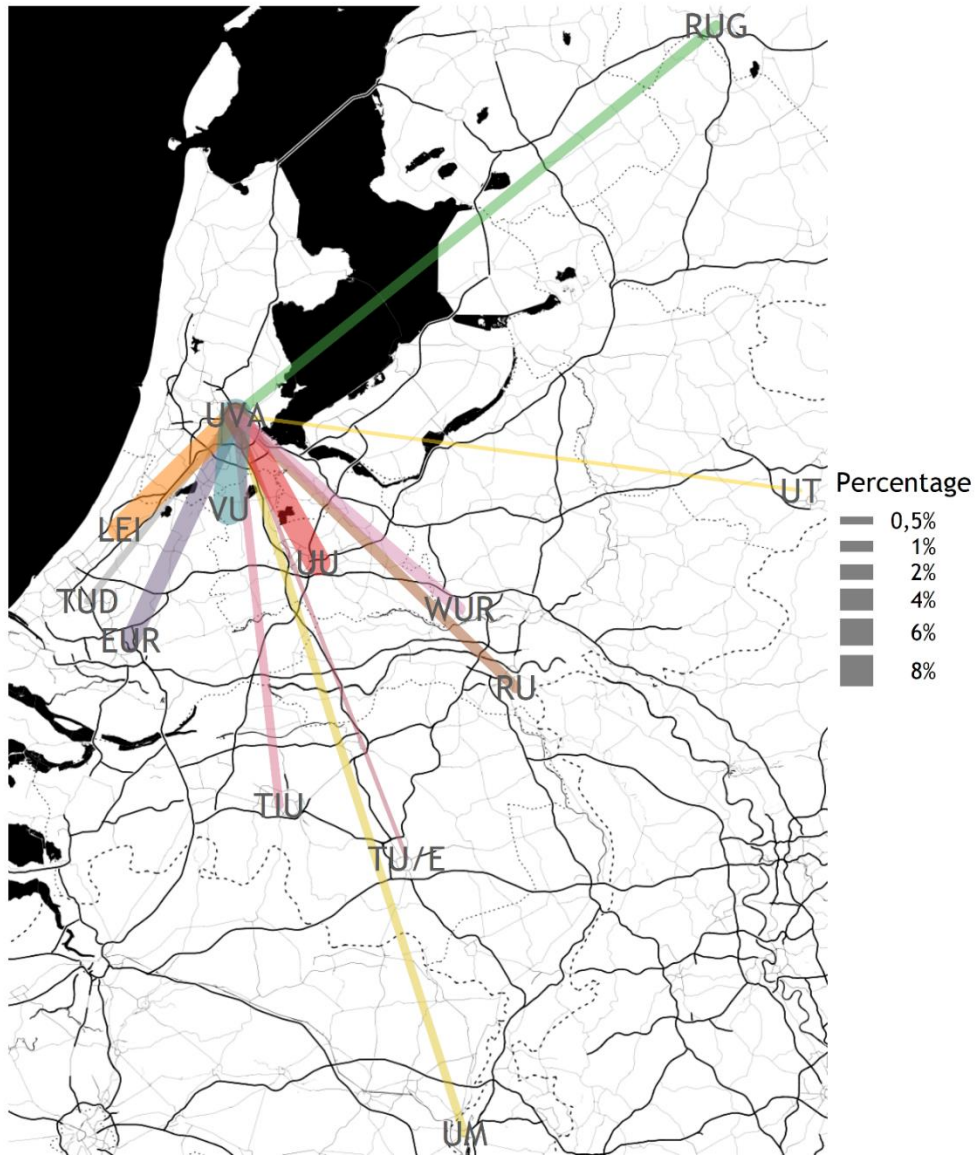
Voor eerstegeneratiestudenten is het inkomensdeel dat verkregen wordt uit ouderlijke bijdragen kleiner dan voor studenten met hoger opgeleide ouders die niet lenen. Bij beide groepen (ouders wel en geen hoger onderwijs) is de inkomenscomponent vanuit de ouders onder het studievoorschotstelsel groter. De verschillen in dit inkomensdeel tussen studenten met hoger en lager opgeleide ouders blijven ook onder het studievoorschotstelsel bestaan. Eerstegeneratiestudenten vangen onder beide regimes het verschil op door meer inkomen te genereren uit arbeid en de aanvullende beurs.

Niet-lenende, uitwonende studenten genereren een groter deel van hun inkomen van hun ouders in vergelijking met niet-lenende studenten die thuiswonend zijn. Verder bestaat het inkomen van niet-lenende studenten die thuis wonen voor een groter deel uit arbeid in vergelijking met niet-lenende studenten die uitwonend zijn.

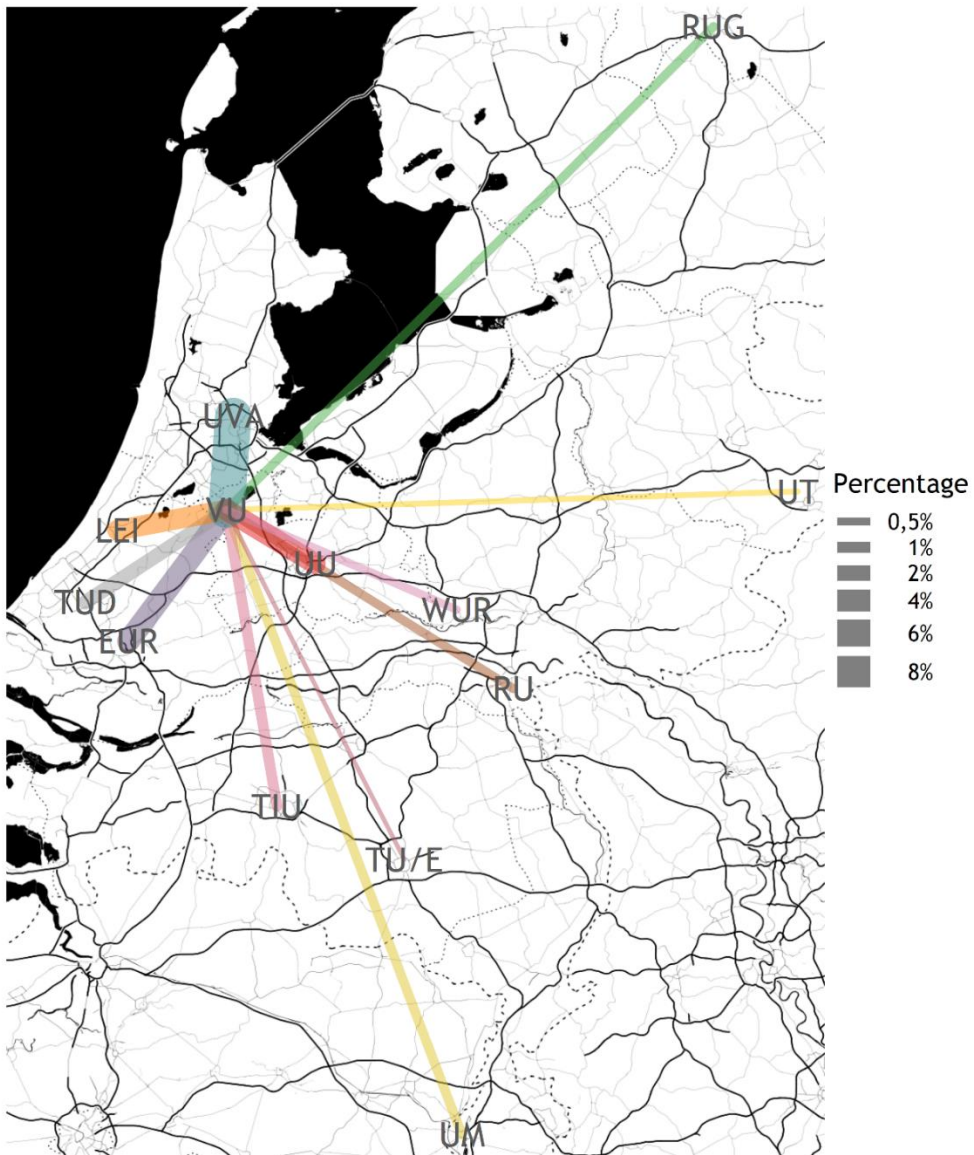

Bijlage 1: Doorstroom van bachelor naar master⁴⁸

Universiteit van Amsterdam

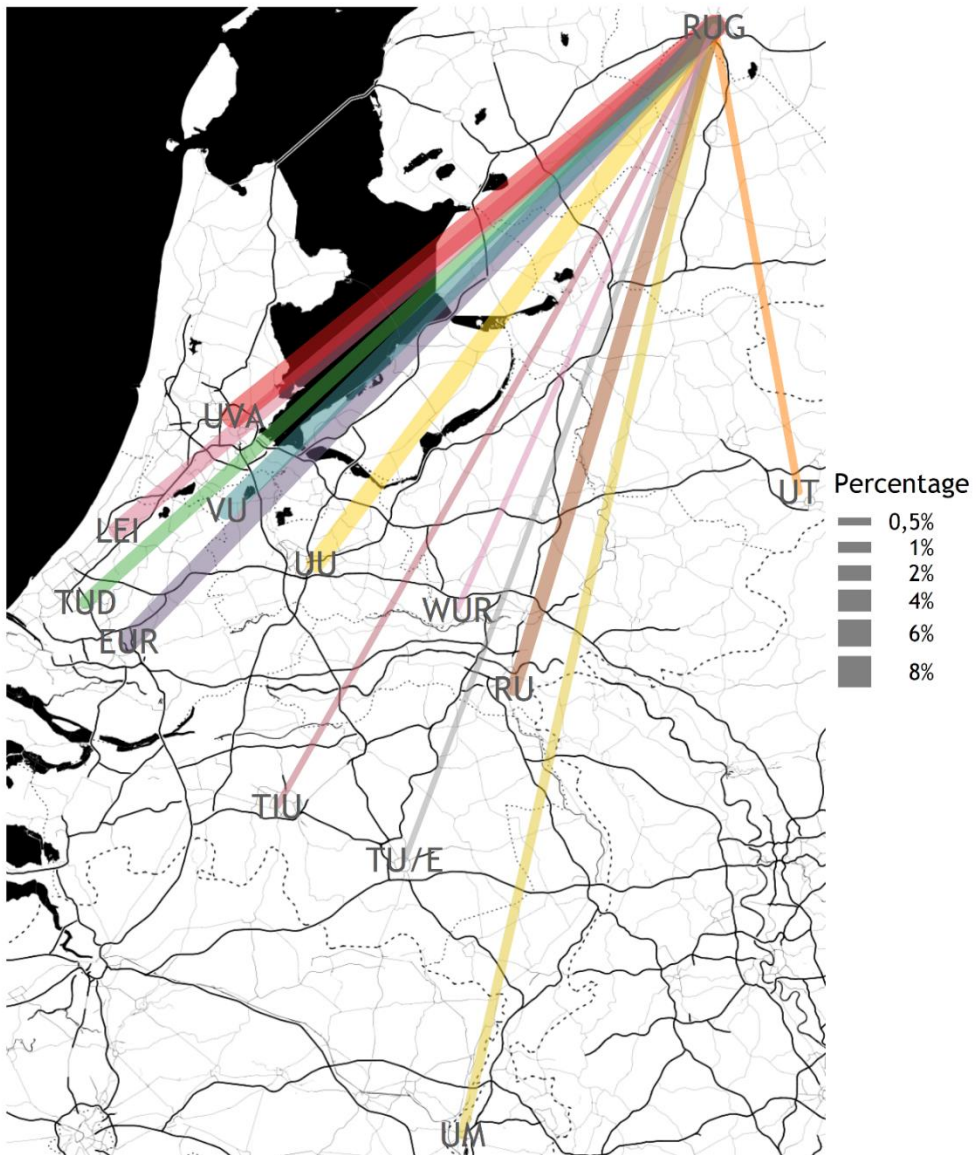

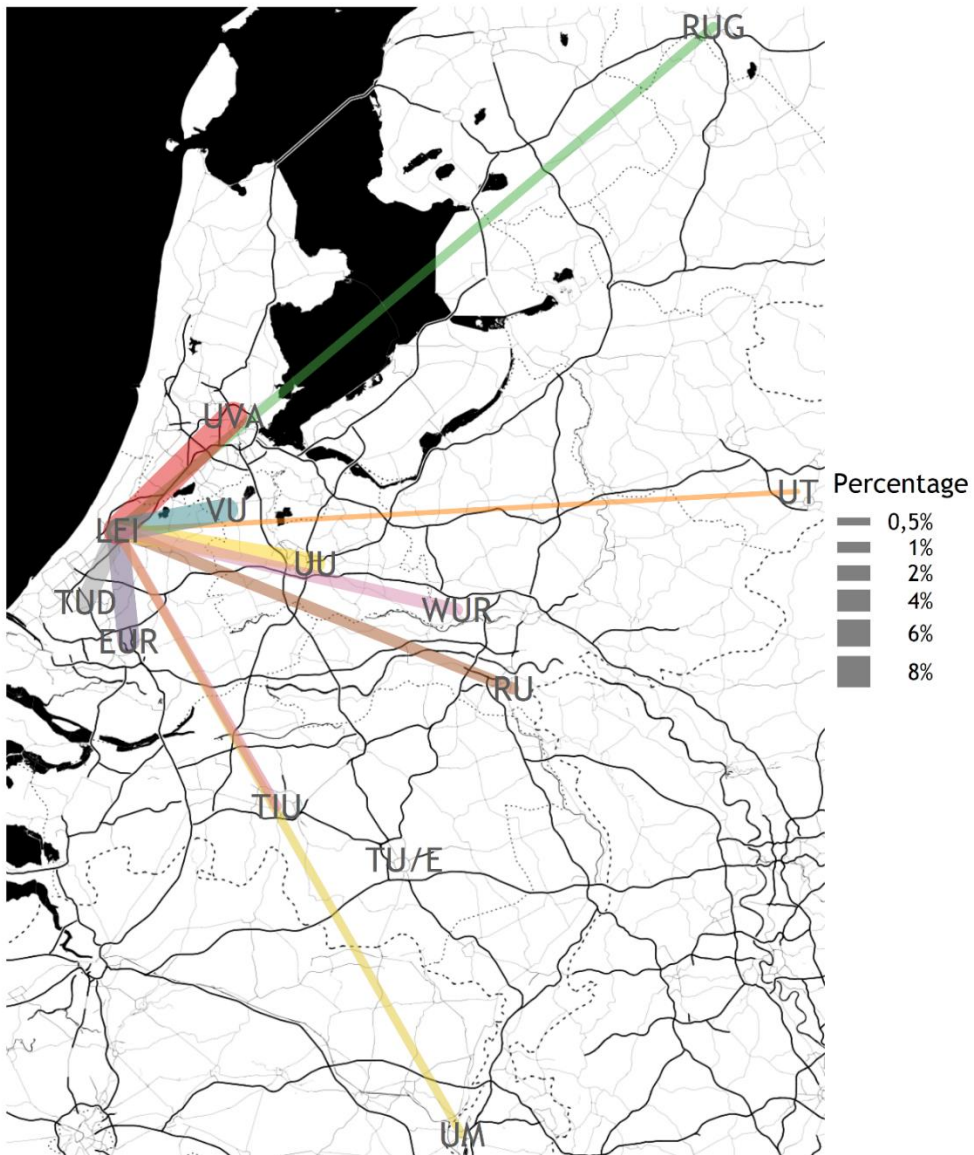
48 Voor de duidelijkheid is de Vrije Universiteit zuidelijker dan de daadwerkelijke ligging gepresenteerd.

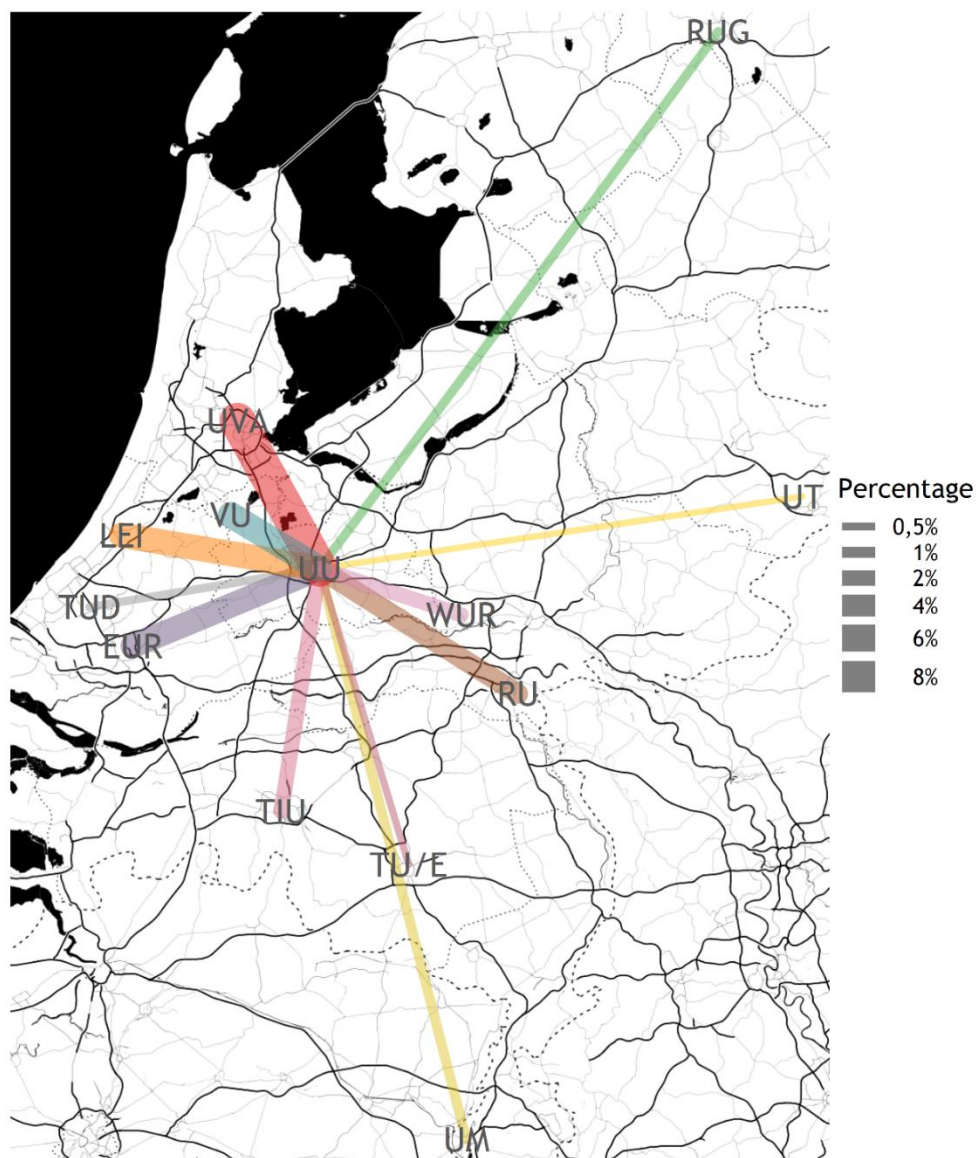

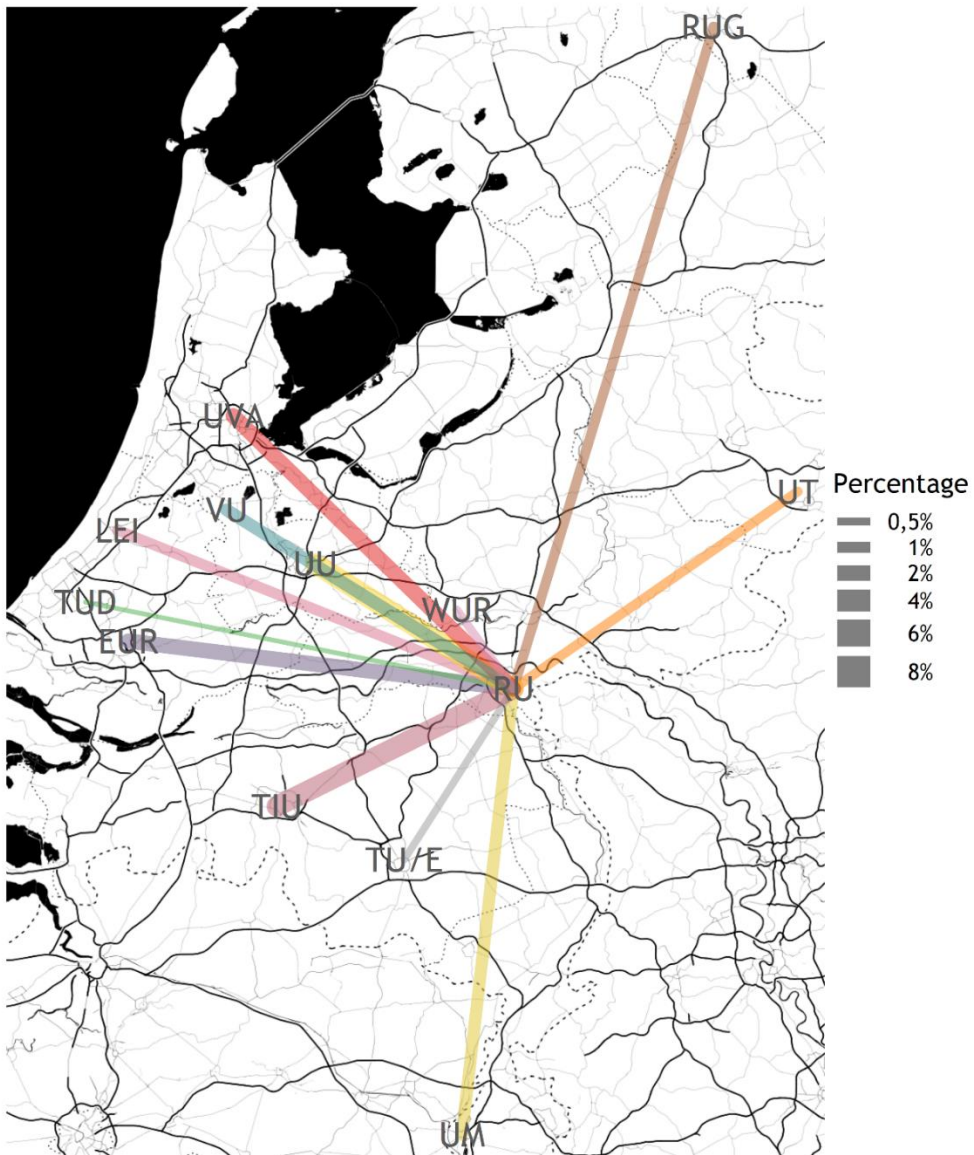
Rijksuniversiteit Groningen

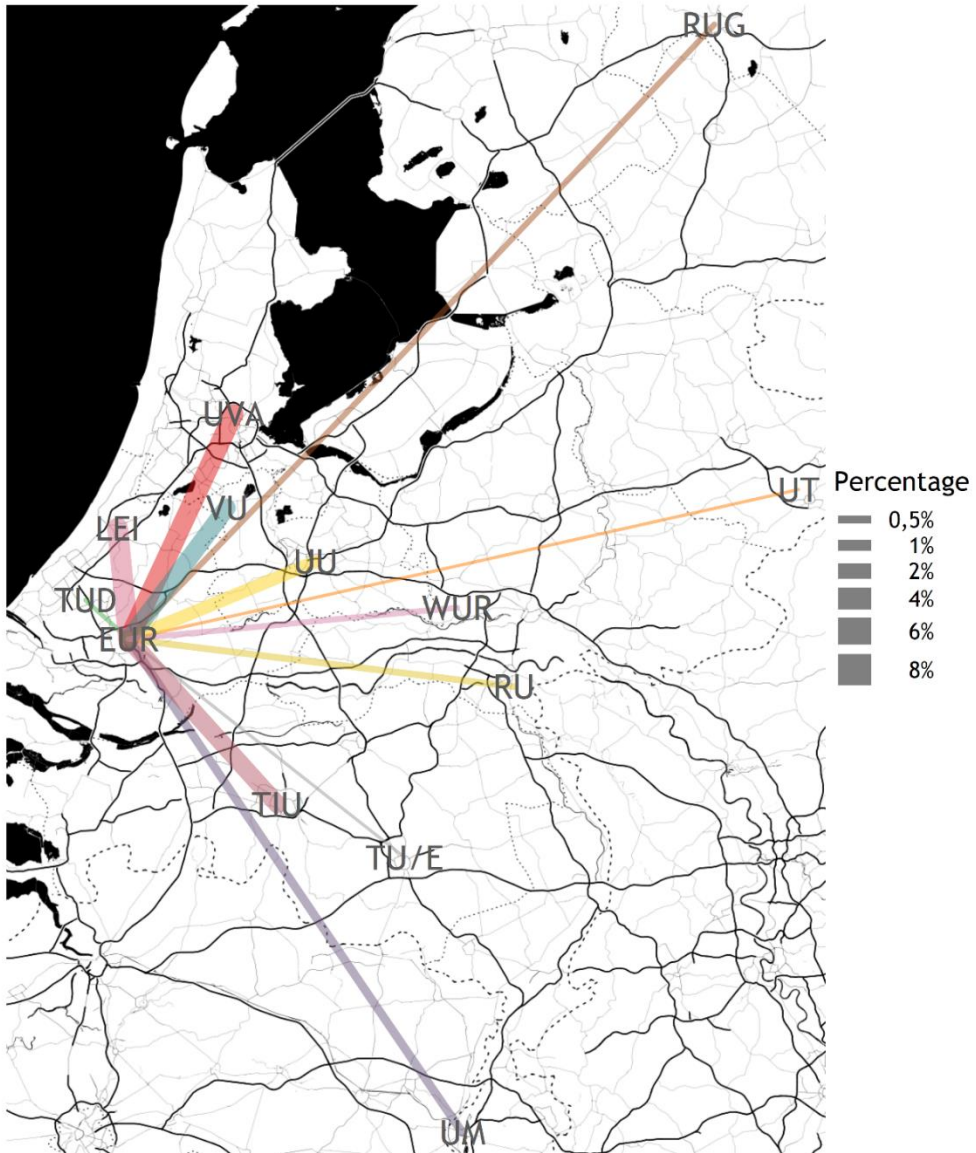

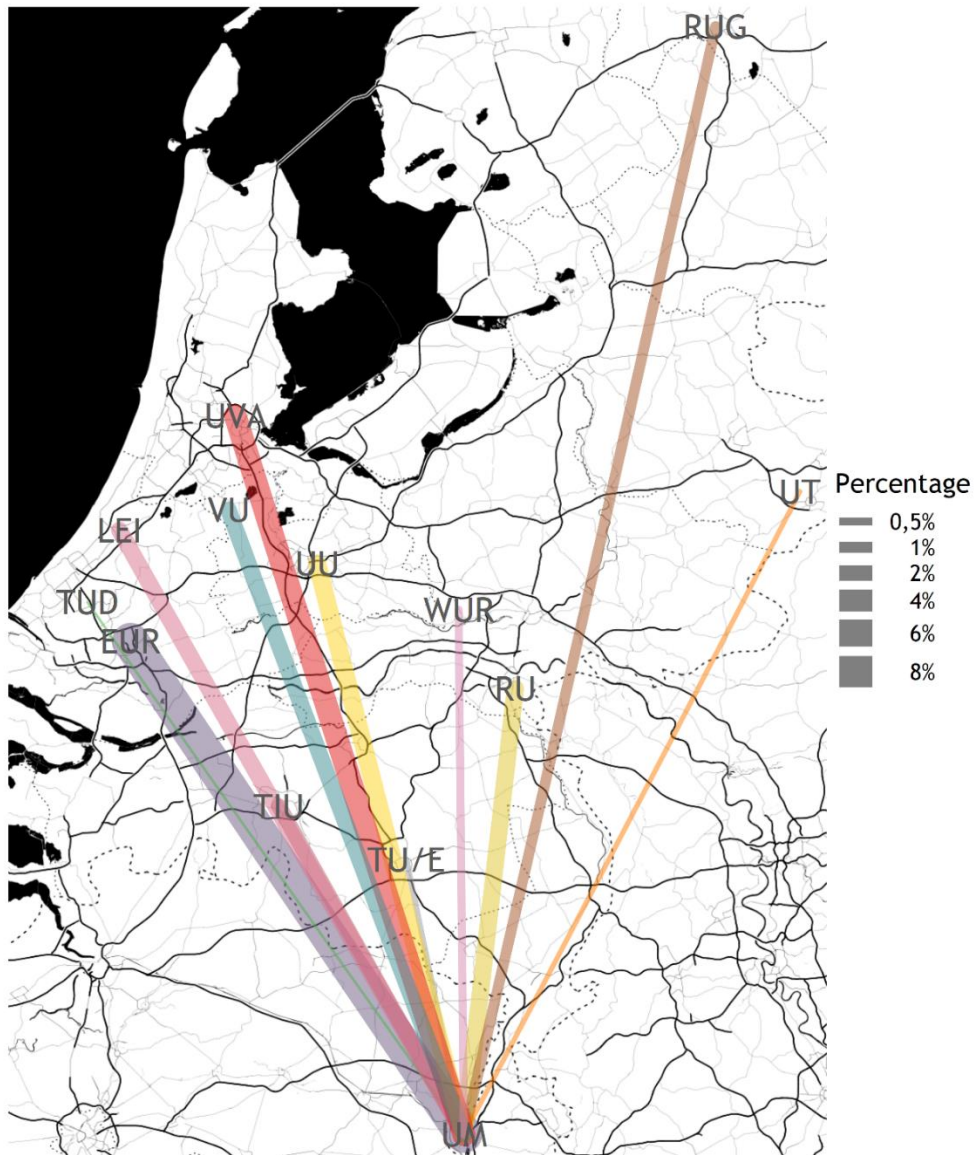

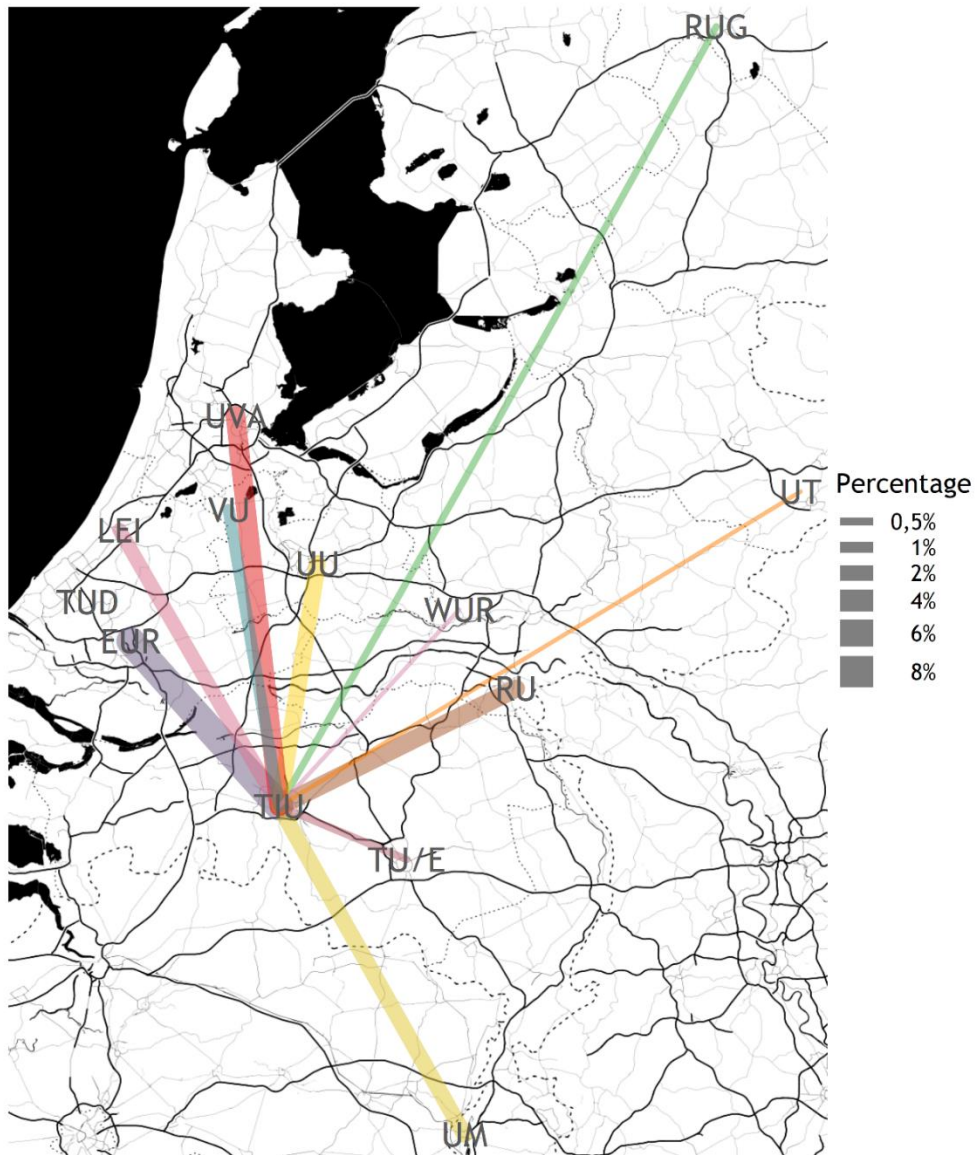

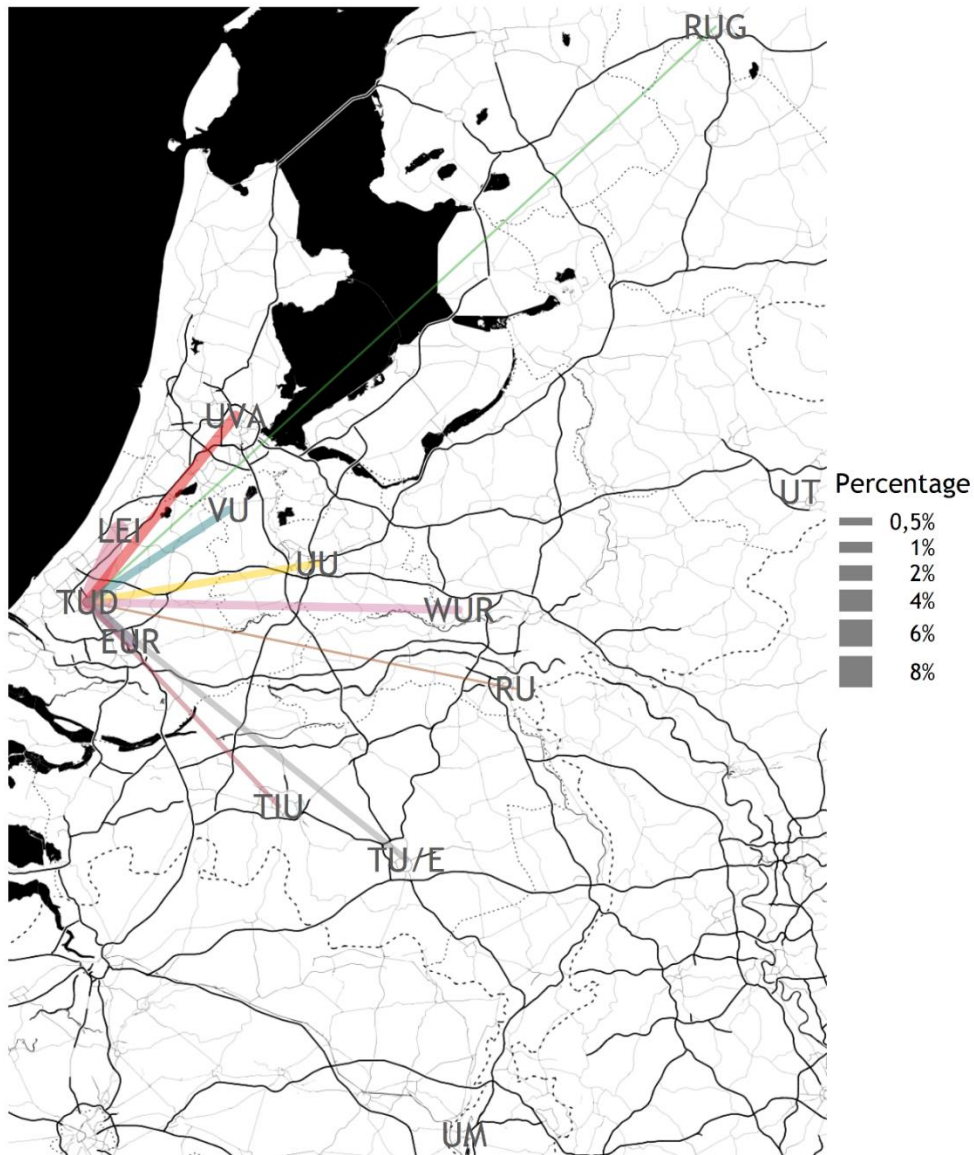
Radboud Universiteit Nijmegen

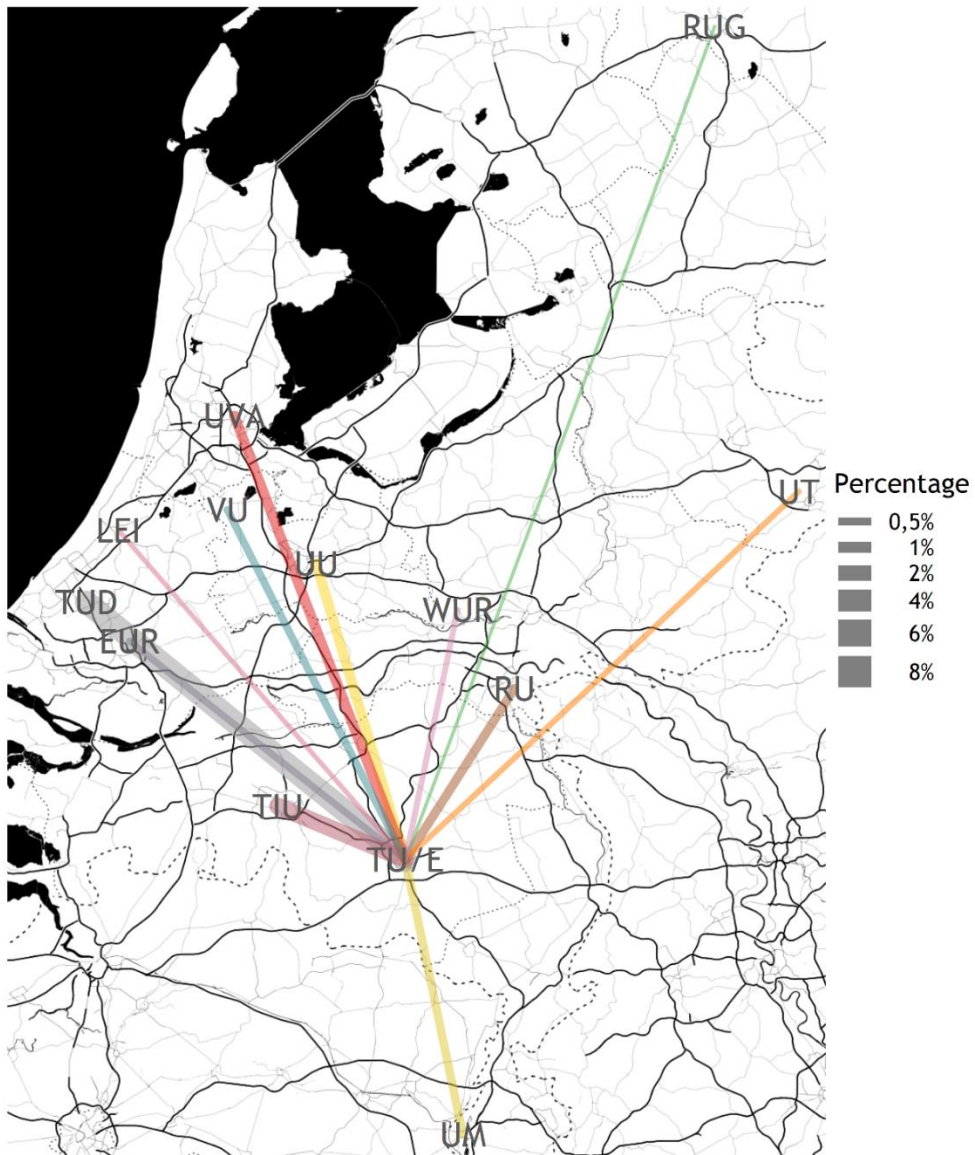

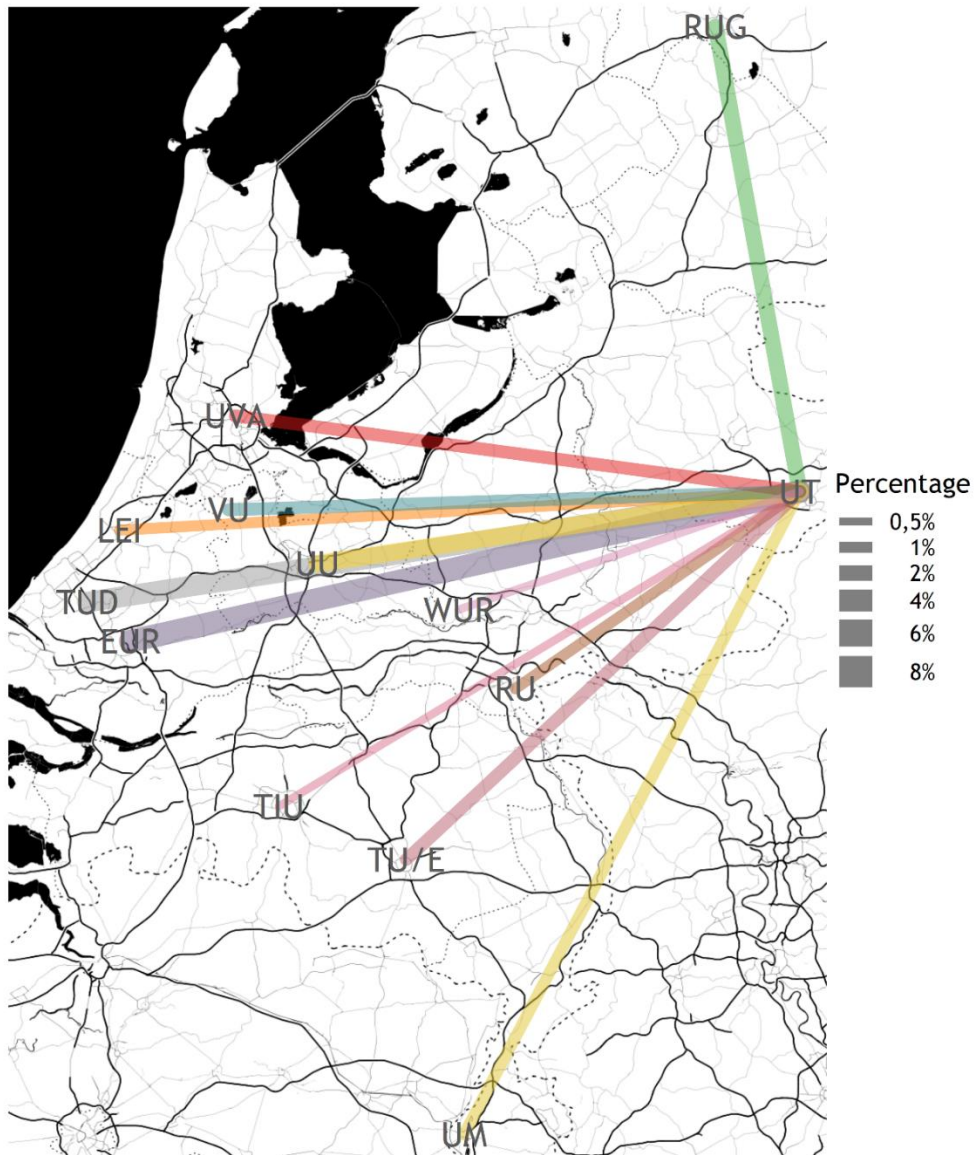

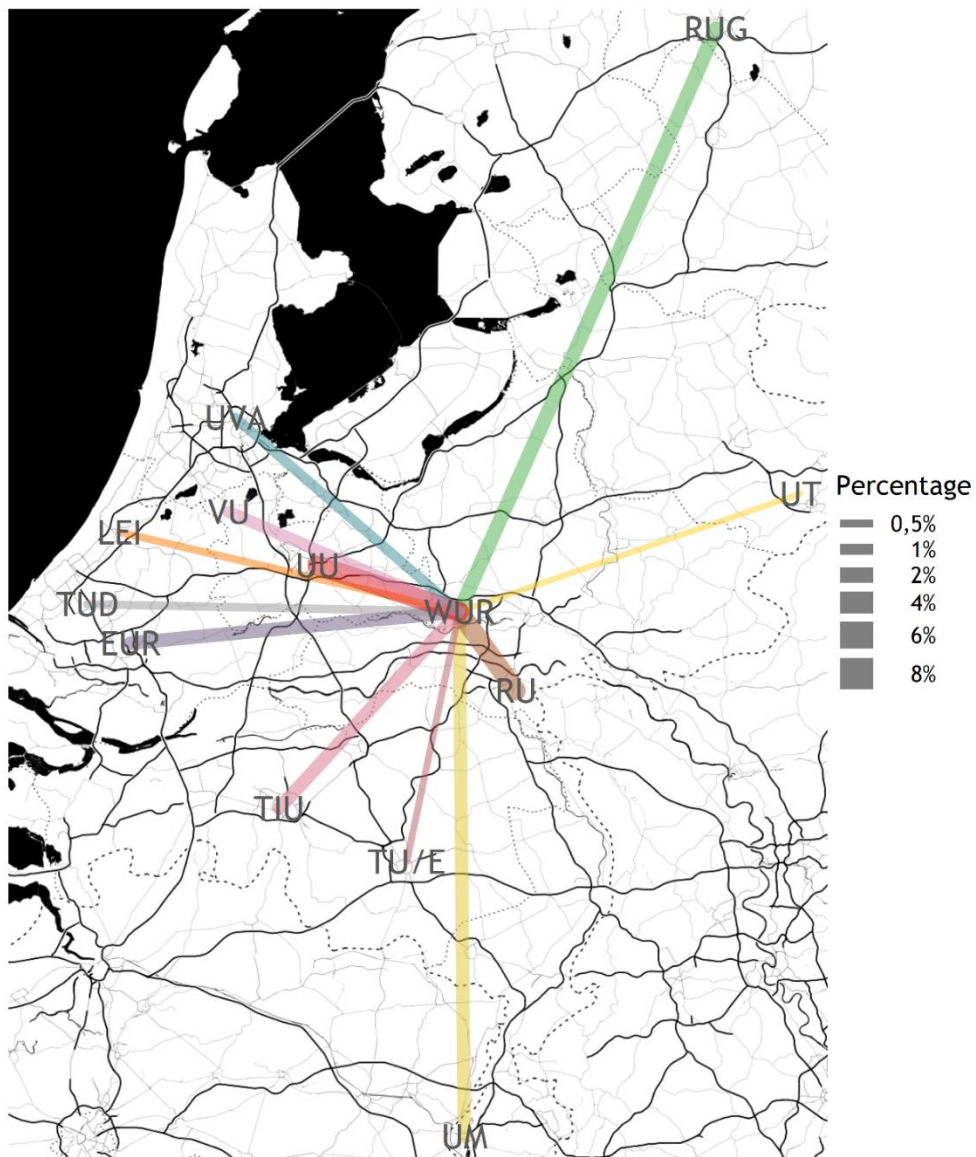

Technische Universiteit Eindhoven

Bijlage 2: Overzicht van tabellen en figuren

Tabel 3.1:	Aantal records (eerstejaars voltijd bachelors) verwerkt in de Studentenmonitor – ongewogen	58
Tabel 3.2:	Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor – ongewogen	59
Tabel 4.1:	Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2006-2018).....	75
Tabel 4.2:	Bachelor diplomacohorten naar type doorstroom (bron: 1cHO 2006-2018).....	76
Tabel 4.3:	Kiezen voor een tussenperiode tussen de bachelor en master (alleen wo-studenten, exclusief geneeskunde)	79
Tabel 4.4:	Ontwikkeling studentaantallen in de hbo educatieve masters in (met >30 studenten; bron 1cHO 2015-2018).....	85
Tabel 4.5:	Doorstroom per bachelor instelling naar master instelling (voor wo bachelor directe en indirecte doorstroom, allen van wo-bachelor naar wo-master, instroom in de master in studiejaar 2018-2019)	86
Tabel 4.6:	Genoemde redenen om door te stromen naar een master aan een andere instelling dan waar de bachelor is gevolgd (bron: Studentenmonitor 2017-2018)	87
Tabel 5.1:	Ongewogen steekproefaantallen Studentenmonitor Hoger Onderwijs	94
Tabel 5.2:	Ongewogen steekproefaantallen Nationale Studentenenquête	94
Tabel 5.3:	Type functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2013-2018).....	118
Tabel 6.1:	Aantal records (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017).....	134
Tabel 6.2:	Uitval en switch van mbo-sector naar hbo-sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	140
Tabel 6.3:	BSA-normen 2018-2019 in hbo en wo-bachelor naar sector	153
Tabel 8.1:	Hoofdschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-SF 2006-2017); studenten die geen studiefinancieringsproduct afnemen	182
Tabel 8.2:	Hoofdschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-SF sept. 2006 t/m dec. 2016); studenten in het studievoorschotstelsel	182
Tabel 8.3:	Hoofdschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-SF sept. 2006-2016); studenten in de nominale fase (met basisbeurs)	183
Tabel 8.4:	Hoofdschrijvingen in analyses (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-SF sept. 2006-2016); studenten in de leenfase (geen basisbeurs).....	183
Tabel 8.5:	Aantallen records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) – ongewogen.....	184
Tabel 8.6:	Type studiefinanciering in Studentenmonitor 2015-2016 en 2016-2017	184
Tabel 8.7:	Aantal records die gebruikt zijn voor de analyses naar de inkomenscompositie van nominaal studerende studenten onder het oude stelsel en het studievoorschotstelsel (bron: Studentenmonitor 2013-2017).....	214
Figuur 2.1:	Omvang diplomacohorten en directe doorstroom havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	30
Figuur 2.2:	Figuur 2.2: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	31
Figuur 2.3:	Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata).....	31
Figuur 2.4:	Gediplomeerden havo/vwo/mbo die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	32
Figuur 2.5:	Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	32

Figuur 2.6: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één (tussen)jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	33
Figuur 2.7: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs naar geslacht t.o.v. gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	33
Figuur 2.8: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden naar geslacht: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	34
Figuur 2.9: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs: studenten met een niet-westerse migratieachtergrond versus studenten met een Nederlandse achtergrond t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	34
Figuur 2.10: Aantal gediplomeerden met een niet-westerse migratieachtergrond dat direct is doorgestroomd vanuit havo, mbo en vwo naar het hoger onderwijs: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	35
Figuur 2.11: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS microdata)	35
Figuur 2.12: Gediplomeerden mbo (%) die direct en indirect zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden: betreft alle diplomacohorten vanaf eindexamenjaar 2010-2011 (bron: CBS microdata)	36
Figuur 2.13: Bèta-rendement: percentage gediplomeerden met bètatechnisch profiel dat direct doorstroomt naar ho en kiest voor bètatechniek naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètatechnisch profiel die naar het ho gaan (bron: DUO stroomdata).....	36
Figuur 2.14: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2006-2018).....	37
Figuur 2.15: Instroom in de associate degree (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2006-2018)	38
Figuur 2.16: Verdeling van de instroom (%) in de bachelor en associate degree naar opleidingsvorm (eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, excl. associate degrees) (bron: 1cHO 2006-2018).....	38
Figuur 2.17: Instroom (absolute aantallen) in deeltijdopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom en excl. ad; alleen hoofdschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2006-2018)	39
Figuur 2.18: Verdeling van de instroom (%) naar type selectie (alleen voltijd bachelor eerstejaars hoger onderwijs (bron: 1cHO 2006-2018)	39
Figuur 2.19: Verdeling van de instroom (%) in de voltijd bachelor naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)	40
Figuur 2.20: Verdeling van de instroom (%) in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)	40
Figuur 2.21: Verdeling van de instroom (%) in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)	41
Figuur 2.22: Verdeling van de instroom (%) in de voltijd hbo-bachelor en associate degree naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)	41
Figuur 2.23: Verdeling van de instroom (%) in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding vóór het ho (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2018)	42
Figuur 2.24: Percentage nieuwe bachelor- en associate degree-studenten met een (niet-westerse) migratieachtergrond (voltijd) (bron: 1cHO 2006-2018)	42
Figuur 2.25: Verdeling van de instroom (%) in de associate degree, hbo- en wo-bachelor en naar tekortsectoren (bron: 1cHO 2006-2018).....	43
Figuur 2.26: Verdeling van de instroom in de hbo-bachelor naar sector (%) (bron: 1cHO 2006-2018)	43
Figuur 2.27: Verdeling van de instroom in de wo-bachelor naar sector (%) (bron: 1cHO 2006-2018)	44

Figuur 2.28: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom uit het vwo naar soort ho (bron: 1cHO 2006-2018)	44
Figuur 2.29: Ontwikkeling van de bachelorinstroom in de pabo naar vooropleiding (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2006-2018).....	45
Figuur 2.30: Ontwikkeling van de voltijd bachelorinstroom in de pabo naar geslacht (absolute aantallen, voltijd, deeltijd en duaal) (bron: 1cHO 2006-2018).....	45
Figuur 2.31: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van voltijd bachelorinstroom in de pabo (bron: 1cHO 2006-2018)	46
Figuur 2.32: Instroom in lerarenopleidingen naar tekortvakken (alleen hbo-bachelor)(bron: 1cHO 2006-2018)	46
Figuur 2.33: Bètatechniekdeelname (voltijd) in de bachelor naar geslacht (% t.o.v. totale instroom) (bron: 1cHO 2006-2018).....	47
Figuur 2.34: Aantal buitenlandse studenten (instroom) voltijd bachelor (% , excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2018).....	47
Figuur 2.35: Aandeel buitenlandse studenten (instroom) voltijd bachelor t.o.v. alle voltijd bachelorstudenten (% , excl. ad) (bron: 1cHO 2006-2018).....	48
Figuur 2.36: Instroom in voltijd bachelor (% , excl. ad) naar EER-regio: alleen buitenlandse studenten (bron: 1cHO 2006-2018)	48
Figuur 2.37: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin en het einde van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2009-2018 en Studentenmonitor 2010-2017).....	49
Figuur 2.38: Belangrijkste reden van eerstejaars om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (Studentenmonitor 2014-2017).....	49
Figuur 2.39: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS microdata).....	50
Figuur 2.40: De relatie tussen migratieachtergrond en opleidingsniveau van de ouders (bron: Startmonitor 2018-2019)	51
Figuur 2.41: Percentage eerstejaars hbo (onderscheiden naar vooropleiding) waarvan beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: CBS microdata).....	51
Figuur 2.42: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal, lager of hoger inkomen (bron: Startmonitor 2009-2018).....	52
Figuur 2.43: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met een modaal, hoger of lager inkomen naar vooropleiding (bron: Startmonitor 2009-2018).....	52
Figuur 2.44: Percentage nieuwe voltijd bachelors en associate degrees met een aanvullende beurs (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/SF 2006-2017)	53
Figuur 2.45: Percentage nieuwe voltijd bachelors en associate degrees met een aanvullende beurs naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/SF 2006-2017)	53
Figuur 2.46: Percentage nieuwe voltijd bachelors met een functiebeperking (bron: Startmonitor 2009-2018) en percentage eerstejaars dat belemmerd wordt door een functiebeperking (bron Studentenmonitor 2010-2017)	54
Figuur 3.1: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2018)	60
Figuur 3.2: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar migratieachtergrond (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2018)	60
Figuur 3.3: Percentage eerstejaars dat aangeeft (zeer) goed te hebben nagedacht over de studiekeuze naar vooropleiding (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2018).....	61
Figuur 3.4: Percentage studenten dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2009-2018)	61
Figuur 3.5: Percentage studenten dat een goede binding ervaart naar al dan niet weloverwogen studiekeuze (bron: Startmonitor 2009-2018).....	62
Figuur 3.6: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2009-2018)	62

Figuur 3.7: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen voornamelijk te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2018)	63
Figuur 3.8: Eerstejaars ho per groep die aangeeft bepaalde keuzebronnen te hebben geraadpleegd bij hun studiekeuze naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2018)	63
Figuur 3.9: Percentage eerstejaars dat zeer tevreden (score 4 en 5 samengenomen) is over studiekeuzeinformatiebronnen (bron: Studentenmonitor 2017-2018).....	64
Figuur 3.10: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2009-2018)	65
Figuur 3.11: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar migratieachtergrond (bron: Startmonitor 2009-2018).....	65
Figuur 3.12: Belangrijkste keuzemotieven (in drie groepen) naar opleidingsniveau ouders (bron: Startmonitor 2009-2018).....	66
Figuur 3.13: Mate waarin eerstejaars baankansen lieten meewegen bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2014-2018).	66
Figuur 3.14: Wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheck-activiteiten (bron: Startmonitor 2016-2018).....	67
Figuur 3.15: Percentage dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten zekerder of minder zeker zijn geworden over hun studiekeuze (bron: Startmonitor 2015-2018).....	68
Figuur 3.16: Percentage dat vindt dat zij door SKC-/matchingsactiviteiten (veel) zekerder zijn geworden over hun studiekeuze naar type activiteit (bron: Startmonitor 2016-2018)	68
Figuur 3.17: Advies en feedback in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2018)	69
Figuur 3.18: Inhoud advies in studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2018)	69
Figuur 3.19: Vorm waarin studenten in de studiekeuzecheck een advies en/of feedback ontvingen (bron: Startmonitor 2018)	70
Figuur 3.20: Percentage studenten dat goede match ervaart naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2018)	70
Figuur 3.21: Deelname aan selectie (bron: Startmonitor 2018)	71
Figuur 3.22: Studenten die deelnamen aan selectie: % afwijzingen en eerste of tweede keuze opleiding (bron: Startmonitor 2018)	71
Figuur 3.23: Oordeel over aansluiting van studie met vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelors (bron: Startmonitor 2009-2017, decembermeting)	72
Figuur 4.1: Masterinstroom (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs in absolute aantallen (bron: 1cHO 2006-2018).....	77
Figuur 4.2: Masterinstroom in het wo (excl. postmasters) naar vooropleiding vóór het hoger onderwijs (%) (bron: 1cHO 2006-2018)	77
Figuur 4.3: Aandeel nieuwe internationale masterstudenten ten opzichte van totale masterinstroom (% , exclusief postmasters) (bron: 1cHO 2006-2018)	78
Figuur 4.4: Aandeel nieuwe masterstudenten (% , exclusief postmasters) met een niet-westerse migratieachtergrond ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2018).....	78
Figuur 4.5: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen (totaal en direct) naar een master naar soort ho bachelor ten opzichte van het totale bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2018).....	79
Figuur 4.6: Doorstroom van bachelorgediplomeerden voltijd (direct en indirect) naar een master naar soort ho bachelor en migratieachtergrond (bron: 1cHO 2006-2018)	80
Figuur 4.7: Bachelorgediplomeerden voltijd (wel/niet internationale student) die doorstromen (direct en indirect) naar een Nederlandse master (bron: 1cHO 2006-2018).....	80
Figuur 4.8: Redenen om af te zien van een master (alleen hbo-studenten in het vierde jaar van hun opleiding) (bron: Studentenmonitor 2015-2018)	81
Figuur 4.9: Herkomst bachelor en bestemming master (bron: 1cHO 2006-2018)	81
Figuur 4.10: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2018).....	82

Figuur 4.11: Bachelorgediplomeerden voltijd bètatechniek (%) die doorstromen naar een master bètatechniek naar soort ho in bachelor naar laatste bachelorjaar (bron: 1cHO 2006-2018)	82
Figuur 4.12: Voltijd bachelorgediplomeerden die doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2018)	83
Figuur 4.13: Bachelorgediplomeerden voltijd die direct doorstromen naar een researchmaster t.o.v. alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2018)	83
Figuur 4.14: Masterinstroom (% , excl. postmasters) in een meerjarige master t.o.v. totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2018)	84
Figuur 4.15: Belangrijkste redenen van eerstejaars voltijdstudenten aan een éénjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master (meer antwoorden mogelijk; bron: Studentenmonitor 2015-2017; n=851; 566; 699; 1.009)	84
Figuur 4.16: Instroom in educatieve masters (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2018)	85
Figuur 4.17: Wo-bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een wo-master binnen dezelfde instelling ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2018)	86
Figuur 4.18: Wordcloud keuzemotieven voor een master aan een andere instelling (Studentenmonitor 2017-2018)	88
Figuur 5.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2013-2017)	95
Figuur 5.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2013-2017)	96
Figuur 5.3: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar vooropleiding (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	96
Figuur 5.4: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar migratieachtergrond (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	97
Figuur 5.5: Percentage (voltijd) hbo-studenten afgestudeerd binnen 5 jaar naar geslacht (bron: 1cHO; bewerking ResearchNed; definities en uitkomsten afgestemd met VH/DUO)	97
Figuur 5.6: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2013 (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	98
Figuur 5.7: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2013 naar etniciteit (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	98
Figuur 5.8: De ontwikkeling van opleidingsrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal + 1) instroomcohorten 2002 t/m 2012 naar geslacht (bron: ResearchNed, definities afgestemd met VSNU)	98
Figuur 5.9: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	99
Figuur 5.10: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar herkomst (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	99
Figuur 5.11: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	100
Figuur 5.12: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	100
Figuur 5.13: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	101
Figuur 5.14: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	101
Figuur 5.15: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	102
Figuur 5.16: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	102

Figuur 5.17: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	103
Figuur 5.18: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	103
Figuur 5.19: Tijdbesteding hbo-voltijdbachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2018)..	104
Figuur 5.20: Tijdbesteding wo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	104
Figuur 5.21: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	105
Figuur 5.22: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	105
Figuur 5.23: Tijdbesteding van bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)	106
Figuur 5.24: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	106
Figuur 5.25: Percentage bachelorstudenten met betaald werk in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)	107
Figuur 5.26: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	107
Figuur 5.27: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2018)	108
Figuur 5.28: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	108
Figuur 5.29: Tijdbesteding aan betaald werk in uren per week, bachelorstudenten in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI).....	109
Figuur 5.30: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	109
Figuur 5.31: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2017 en 2018).....	110
Figuur 5.32: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2013-2018)	110
Figuur 5.33: Oordeel over de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2017).....	111
Figuur 5.34: Oordeel over de inhoud van de opleiding; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2017)	111
Figuur 5.35: Oordeel over docenten; % (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2017).....	111
Figuur 5.36: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2009-2017)	112
Figuur 5.37: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	112
Figuur 5.38: Percentage voltijd bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	113
Figuur 5.39: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2013-2017).....	113
Figuur 5.40: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring in Nederland en andere Europese landen (bron: Eurostudent VI)	114
Figuur 5.41: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor 2018)	114
Figuur 5.42: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	115

Figuur 5.43: De rol van opleidingstaal bij studiekeuze onder voltijd bachelorstudenten naar opleidings- en migratieachtergrond (bron: Studentenmonitor 2013-2018)	115
Figuur 5.44: Het aandeel ambitieuze voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	116
Figuur 5.45: Het aandeel ambitieuze voltijd bachelorstudenten naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	116
Figuur 5.46: Aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2018).....	117
Figuur 5.47: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds: alleen voltijd bachelors (%) (bron: Studentenmonitor 2018)	117
Figuur 5.48: Gebruik profileringsfonds (%): alleen voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2017)	118
Figuur 5.49: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	119
Figuur 5.50: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten met een functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2011-2018).....	119
Figuur 5.51: Aandeel studenten dat zelf aangeeft studieachterstand te hebben naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	120
Figuur 5.52: Aandeel voltijd bachelorstudenten met zorgtaken dat aangeeft hierdoor in studietijd ernstig beperkt te worden (bron: Studentenmonitor 2015-2017).....	120
Figuur 5.53: Gemiddelde tijdbesteding aan studie in uren per week naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2010-2018).....	121
Figuur 5.54: Percentage voltijd bachelorstudenten dat zich gemiddeld meer inzet voor de studie naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2010-2018).....	121
Figuur 5.55: Percentage studenten dat gebruikmaakt van voorzieningen om studeren met functiebeperking te vergemakkelijken (bron: Studentenmonitor 2017 en 2018)	122
Figuur 5.56: Percentage studenten dat voorzieningen voor studeren met een functiebeperking (zeer) ontoereikendheid, neutraal of toereikend vindt (bron: Studentenmonitor 2011-2018).....	122
Figuur 5.57: Percentage studenten dat het niveau van de voorzieningen toereikend, neutraal of ontoereikend vindt naar landen (bron: Eurostudent VI)	123
Figuur 5.58: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten naar functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	123
Figuur 5.59: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiefaciliteiten naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	124
Figuur 5.60: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over overige faciliteiten en studieomgeving naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2018).....	124
Figuur 5.61: Percentage studenten dat (zeer) tevreden is over studiebegeleiding naar aandachtsgroepen (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	125
Figuur 6.1: Uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	135
Figuur 6.2: Type uitval en switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	136
Figuur 6.3: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017).....	136
Figuur 6.4: Uitval en switch (%) naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	137
Figuur 6.5: Type uitval en switch van hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle hbo-eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017).....	137
Figuur 6.6: Type uitval en switch van vwo-gediplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. alle vwo-uitval en switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	138
Figuur 6.7: Type uitval en switch uit het hbo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017) .	138
Figuur 6.8: Type uitval en switch uit het wo naar sector (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017) ..	139
Figuur 6.9: Type uitval en switch mbo-hbo (%) naar sector mbo (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	139
Figuur 6.10: Type uitval en switch havo-hbo (%) naar profiel havo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	140

Figuur 6.11: Type uitval en switch vwo-hbo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	141
Figuur 6.12: Type uitval en switch vwo-wo (%) naar profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	141
Figuur 6.13: Gemiddelde eindexamencijfers vo van de uitval en switch vergeleken met de groep die niet uitvalt of switcht (herinschrijvers) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	142
Figuur 6.14: Switch en uitval van studenten die al dan niet zijn gestart met een kleinschalig intensieve opleiding, een opleiding met nadere eisen of een numerusfixusopleiding versus overige studenten (bron: 1cHO/CROHO 2017-2018)	142
Figuur 6.15: Uitval en switch (%) naar geslacht en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	143
Figuur 6.16: Uitval en switch (%) naar bètatechnische studies en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	143
Figuur 6.17: Bètatechniekkeuze in t+1 van uitval en switch uit bètatechnische studies (%) naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017).....	144
Figuur 6.18: Uitval en switch (%) naar wel/geen aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	144
Figuur 6.19: Uitval of switch (%) van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond versus geen migratieachtergrond naar vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	145
Figuur 6.20: Type uitval of switch (%) van hbo-studenten naar migratieachtergrond en vooropleiding (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017).....	145
Figuur 6.21: Uitval en switch (%) van wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond tegenover studenten met een Nederlandse achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	146
Figuur 6.22: Type uitval en switch (%) van wo-studenten naar migratieachtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	147
Figuur 6.23: Type uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders (bron: CBS microdata; van 61% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)	147
Figuur 6.24: Type uitval en switch (%) in hbo en wo naar opleiding ouders en vooropleiding (bron: CBS microdata; van 61% van de records was het opleidingsniveau van de ouders bekend)	148
Figuur 6.25: Uitval en switch (%) van internationale studenten in het wo, vergeleken met Nederlandse studenten met een vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	148
Figuur 6.26: Type uitval en switch (%) buitenlandse studenten in het wo in vergelijking met Nederlandse studenten met vwo-achtergrond (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017)	149
Figuur 6.27: Percentage uitval/switch naar wel of geen tussenjaar: alleen studenten die direct zijn doorgestroomd vergeleken met degenen die één tussenjaar hebben genomen (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2017).....	149
Figuur 6.28: Percentage studenten met een functiebeperking binnen groepen wel en geen uitval (bron: Startmonitor 2010-2017)	150
Figuur 6.29: Rendementen (%) van hbo-studenten die zijn geswitcht (bron: 1cHO, berekening ResearchNed).....	150
Figuur 6.30: Rendementen (%) van wo-studenten die zijn geswitcht (bron: 1cHO, berekening ResearchNed).....	151
Figuur 6.31: Zes belangrijkste redenen voor uitval en switch tijdens het eerste studiejaar (%) (bron: Startmonitor 2009-2017).....	151
Figuur 6.32: Verkeerde studiekeuze als reden voor uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2017)	152
Figuur 6.33: BSA als reden voor uitval en switch (%) naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2010-2017)	154
Figuur 6.34: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2017).....	154

Figuur 6.35: Percentage eerstejaars dat een goede match met de opleiding heeft ervaren naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2017)	155
Figuur 6.36: Percentage eerstejaars dat deelgenomen heeft aan studiekeuzeactiviteiten naar studieuitval (bron: Startmonitor 2014-2017)	155
Figuur 6.37: Studiekeuzeadvies (%) naar studieuitval (bron: Startmonitor 2014-2017)	156
Figuur 7.1: Aantal instromers van studenten met Caribische vooropleiding naar onderwijssoort (bron: CBS microdata)	164
Figuur 7.2: Aantal instromers van studenten met Caribische vooropleiding in het hbo naar eiland (bron: CBS microdata)	165
Figuur 7.3: Aantal instromers van studenten met Caribische vooropleiding in het wo naar eiland (bron: CBS microdata)	165
Figuur 7.4: Aandeel instromers per sector in het hbo van studenten met Caribische vooropleiding (bron: CBS microdata)	166
Figuur 7.5: Aandeel instromers per sector in het wo van studenten met Caribische vooropleiding (bron: CBS microdata)	166
Figuur 7.6: Percentage vrouwelijke instromers van het totaal naar migratieachtergrond (bron: CBS microdata)	167
Figuur 7.7: Over periode 2010-2017 gecumuleerde instroom per instelling (bron: CBS microdata)	168
Figuur 7.8: Percentage uitvallers en switchers in het hbo (bachelor voltijd) (bron: CBS microdata)	169
Figuur 7.9: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het hbo (bachelor voltijd) (bron: CBS microdata)	169
Figuur 7.10: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het wo (bachelor voltijd) (bron: CBS microdata)	170
Figuur 7.11: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het hbo (bachelor voltijd) naar herkomsteland (bron: CBS microdata)	170
Figuur 7.12: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het wo (bachelor voltijd) naar herkomsteland (bron: CBS microdata)	171
Figuur 7.13: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het hbo (bachelor voltijd) naar sector (bron: CBS microdata)	172
Figuur 7.14: Percentage uitvallers en switchers(gecumuleerd) in het wo (bachelor voltijd) naar sector (bron: CBS microdata)	173
Figuur 7.15: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het hbo (bachelor voltijd) naar geslacht (bron: CBS microdata)	173
Figuur 7.16: Percentage uitvallers en switchers (gecumuleerd) in het wo (bachelor voltijd) naar geslacht (bron: CBS microdata)	174
Figuur 7.17: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar (bachelor voltijd) (bron: CBS microdata; *=gegevens nog niet bekend)	174
Figuur 7.18: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het hbo (bachelor voltijd) naar eiland (bron: CBS microdata)	175
Figuur 7.19: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het wo (bachelor voltijd) naar eiland (bron: CBS microdata)	175
Figuur 7.20: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het hbo (bachelor voltijd) naar sector (bron: CBS microdata)	176
Figuur 7.21: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het wo (bachelor voltijd) naar sector (bron: CBS microdata)	176
Figuur 7.22: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het hbo (bachelor voltijd) naar geslacht (bron: CBS microdata)	177
Figuur 7.23: Percentage studenten dat het bachelordiploma behaalt in nominaal +1 jaar in het wo (bachelor voltijd) naar geslacht (bron: CBS microdata)	177
Figuur 8.1: Verdeling studenten naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-SF sept. 2006 t/m 2018)	185
Figuur 8.2: Verdeling studenten naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2006-2018 en DUO-SF 2006-2017)	185

Figuur 8.3: Percentage studenten in 2017 naar type studiefinanciering, soort hoger onderwijs en type hoger onderwijs (alle studenten, excl. ad en incl. buitenlandse studenten en deeltijdstudenten) (bron: DUO-SF 2017-2018).....	186
Figuur 8.4: Percentage studenten in studievoorschot t.o.v. alle ingeschreven studenten naar verblijfsjaar, soort en type ho (bron: DUO-SF 2015-2018)	186
Figuur 8.5: Aantal studenten in studievoorschot naar verblijfsjaar, soort en type ho (bron: DUO-SF 2015-2018)	187
Figuur 8.6: Percentage studenten met een aanvullende beurs t.o.v. studenten met een basisbeurs of studenten binnen studievoorschot (verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-SF 2006-2018).....	187
Figuur 8.7: Hoogte van de aanvullende beurs naar studiefinancieringsstelsel (alleen studenten met aanvullende beurs) (bron: DUO-SF 2006-2018)	188
Figuur 8.8: Studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau ouders (bachelor en master) (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	188
Figuur 8.9: Percentage studenten met lening (incl. collegegeldkrediet) t.o.v. alle studenten en t.o.v. studenten met SF-recht (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	189
Figuur 8.10: Aandeel studenten met lening t.o.v. alle studenten naar type ho (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	189
Figuur 8.11: Percentage studenten (alle studenten) met een lening (2017) naar type studiefinanciering: (bron: 1cHO-DUO-SF 2017-2018).....	190
Figuur 8.12: Percentage eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of in 2015-2016 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-SF 2006-2018)	190
Figuur 8.13: Percentage eerstejaarsstudenten zonder lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of in 2015-2016 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2017 en DUO-SF 2006-2018)	191
Figuur 8.14: Leengedrag (t.o.v. alle studenten) naar croho-sector (2016-2017) (bron: 1cHO-DUO-SF 2015-2018)	191
Figuur 8.15: Percentage studenten met een lening t.o.v. alle studenten naar geslacht (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017)	192
Figuur 8.16: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten naar migratieachtergrond (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017)	192
Figuur 8.17: Percentage studenten met een lening t.o.v. alle studenten naar vooropleiding vóór het ho (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017).....	193
Figuur 8.18: Percentage studenten met een lening t.o.v. alle studenten naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017).....	193
Figuur 8.19: Percentage leners (incl. collegegeldkrediet) naar opleiding van ouders (hoger onderwijs vs. geen hoger onderwijs) (bron: Studentenmonitor 2010-2017)	194
Figuur 8.20: Percentage leners t.o.v. alle leners dat > 9 mnd. maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017).....	194
Figuur 8.21: Percentage leners ten opzichte van alle leners dat > 9 mnd. maximaal leent naar stelsel excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO-SF 2015-2017)	195
Figuur 8.22: Percentage structurele leners (>9 mnd.) t.o.v. alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2017).....	195
Figuur 8.23: Percentage structurele leners (>9 mnd.) t.o.v. alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) naar studiefinancieringsstelsel (bron: DUO-1cHO-SF 2015-2017)	196
Figuur 8.24: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	196
Figuur 8.25: Maandelijkse leenbedragen (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	197
Figuur 8.26: Leenbedragen per maand naar geslacht en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	197
Figuur 8.27: Leenbedragen per maand naar vooropleiding en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	198

Figuur 8.28: Leenbedragen per maand naar wel/geen aanvullende beurs (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	198
Figuur 8.29: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2016 en DUO-SF 2006-2018): degenen die niet lenen zijn niet meegenomen	199
Figuur 8.30: Leenbedrag (maand) van eerstejaarsstudenten met een lening (alleen eerstejaars ho bachelor voltijd, studenten met basisbeurs of vanaf 2015 studievoorschot) naar aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: DUO-1cHO 2006-2018 en DUO-SF)	199
Figuur 8.31: Leenbedragen per jaar naar studiefinancieringsregime (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018): alleen studenten met een lening in desbetreffend jaar	200
Figuur 8.32: Leenbedragen per jaar naar studiefinancieringsregime (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018): alle studenten in desbetreffend jaar	200
Figuur 8.33: Leenbedragen per maand naar studiefinancieringskenmerken, studiejaar en type ho (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	201
Figuur 8.34: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	201
Figuur 8.35: Percentage studenten met collegegeldkrediet ten opzichte van alle studenten naar type studiefinanciering: allen studenten met recht op studiefinanciering (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	202
Figuur 8.36: Maandbedragen collegegeldkrediet naar studiejaar (alleen studenten die collegegeldkrediet hebben ontvangen) (bron: DUO-1cHO-SF 2006-2018)	202
Figuur 8.37: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in nominale fase (excl. studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	203
Figuur 8.38: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en masterstudenten in leenfase (excl. studievoorschot) (bron: Studentenmonitor 2011-2018)	203
Figuur 8.39: Relatie tussen lenen en werken naar studiefinancieringsstelsel (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	204
Figuur 8.40: Redenen waarom studenten in de nominale fase afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	205
Figuur 8.41: Redenen waarom studenten in de leenfase afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	205
Figuur 8.42: Redenen waarom studenten met studievoorschot afzien van een lening (bron: Studentenmonitor 2016-2017)	206
Figuur 8.43: Redenen waarom studenten afzien van een lening naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2017)	206
Figuur 8.44: Redenen om niet te lenen naar opleidingsniveau ouders en type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2017)	207
Figuur 8.45: Motieven van studenten om in de nominale fase te lenen (bron: Studentenmonitor 2014-2017)	208
Figuur 8.46: Motieven van studenten om in de leenfase te lenen (bron: Studentenmonitor 2014-2017)	208
Figuur 8.47: Motieven van studenten met studievoorschot om te lenen (bron: Studentenmonitor 2014-2017)	209
Figuur 8.48: Motieven van studenten om te lenen naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2018)	210
Figuur 8.49: Motieven om te lenen naar opleidingsniveau ouders en type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	210
Figuur 8.50: Studenten die bekend zijn met de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	211
Figuur 8.51: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie naar type studiefinanciering (bron: Studentenmonitor 2016-2018)	212

Figuur 8.52: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart (bron: Studentenmonitor 2010-2017)	212
Figuur 8.53: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden, opleiding ouders, leengedrag en betaalde arbeid (bron: Studentenmonitor 2014-2017)	213
Figuur 8.54: Leen- en werkgedrag van bachelorstudenten in de nominale fase van hun studie die in het studievoorschotstelsel vallen (bron: Studentenmonitor 2015-2017).....	213
Figuur 8.55: Inkomenscompositie van lenende en niet-lenende studenten onder het oude en nieuwe stelsel naar opleidingsniveau van de ouders (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	215
Figuur 8.56: Inkomenscompositie van lenende en niet-lenende studenten onder het oude en nieuwe stelsel naar opleidingsniveau van de ouders (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	216
Figuur 8.57: Inkomenscompositie van lenende en niet-lenende studenten onder het oude en nieuwe stelsel naar woonsituatie (bron: Studentenmonitor 2015-2017)	217

